

ՅՈՒՆԿՆԵՐ Է 1961 թ.

9(47.925)
դ. 52

Գ Ի Ի Ա Ն

ՀԱՅՈՅ ՊԼՏՄՈՒԹԵԱՆ

ԳՈՐԶ Է.

ԴՆԻԹ ԿԵԹՈՂԻԿՈՍ

ՄԱՆ ՆԳՐՈՐԴ

1803—4

ՄԻ ԳՈՐԱՍՏԻՊ ՖԵՐՄԱՆՈՎ

Յառաջարկով, յանձնառմամբով և ձեռնարկմամբով

Հ ր ա տ ա ր ա ճ է չ

ԴՆԻՑ Ա. Դ. ԱՂԱՆՆԱՆՑ

Մախիչ տուն. պատուարը թաղարացի ԱՂԱՆՆԱՆՐԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԻԱՆ
ՄԱՐԹԱՅԵԱՆԻ Ի յիշատակ ձեռագրի իրաց ՅՈՎՀԱՆՆԻ ԳԵՌԳԵԱՆ և
ԹԱՄԱՆԱՅ ԳԱՌԹԵԱՆ ՄԱՐԹԱՅԵԱՆ

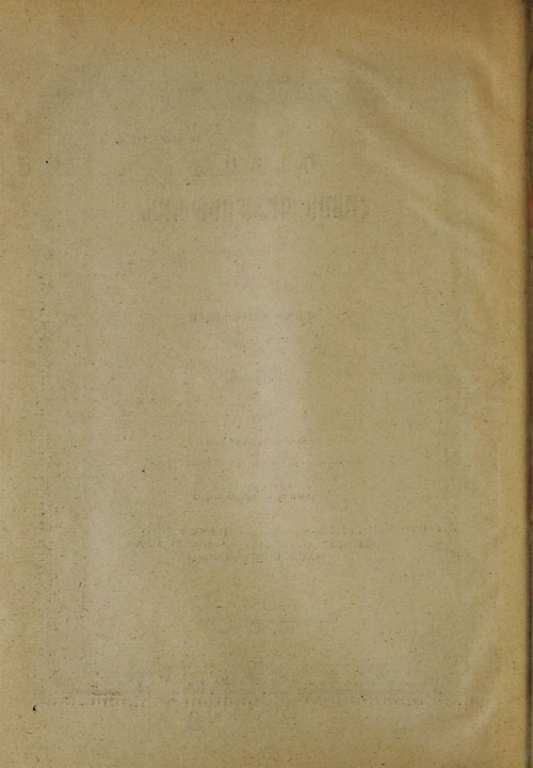
ԹԻՖԼԻՍ

ՅՈՒՆԱՆ և ՆՈՐԻԿԱՆԱՆ ԱՆՏԵՐ ՑԻՆ ՍՏԱՆԿՈՒ

1909

A $\frac{III}{2429}$

Ե Ր Կ Ո Ւ Խ Ո Ս Ք

Այս հատորով մենք լրացրինք «Դիւան»-ների այն շարքը, որ նուիրուած էր «Դաւիթ-Դանիէլեան» ժամանակաշրջանին և որին մենք նուիրեցինք չորս հատոր,—Ա. Գրքի կէսը, Ե, Զ և Է հատորները ստորոշութեամբ:

Մինչև մեր այս հատորների լոյս ընծայելը, զբաղանութեան մէջ այդ խնդրի մասին զրեթէ ոչ մի վաւերաթուղթ չէր երեւացել, բացի Մանուէլ վ. Գիւմիւշխանեցու Գոռնկի մէջ տպուած թերի պատմութիւնից Դաւիթ-Դանիէլեան ժամանակի, որի մի քանի ձեռագիր և տարբեր օրինակներ պահուած են մեր զբաղարանում և Ա. Ներիցեանի մի քանի յօդուածներից հայերէն և ռուսերէն լեզուներով և այն ամենը միակողմանի և միևնոյն տանգնեցեայով, միշտ Դանիէլը և նորա կուսակիցները ներկայացուած իբրև նահատակներ, իսկ Դաւիթը իւր համախոհներով հրէշներ և խռոնակիշներ:

Այսօր այս կարևոր և խիստ նշանակալից խնդրի մասին մենք ունինք ուրեմն ընդարձակ նիւթեր, որոնց վերայ կարող է պատմաբանը հիմնել իւր պատմութիւնը լուսարանուած ամեն կողմից: Եւ կարող ենք ասել, որ մեր նշանաբանականներից գուրս այլ ևս չառ թիշ նիւթ կարելի է գտնել այս և այն անկիւնում, որ կարողանար նոր լոյս սփռել այդ խնդրի ուսումնասիրութեան վերայ:

Այս հատորի աղբիւրները մանրամասն յիշատակուած են «Դիւանի» Դաւիթ կաթողիկոսին նուիրուած անցեալ հատորում, ուստի աւելորդ ենք համարում նորից կրկնել այստեղ:

«Դիւանի» այս հատորը վաղուց պատրաստ էր, բայց նշանաբանութիւնը ուշացաւ զլիաւորապէս այն պատճառով, որ սորան կցուած՝ Դաւթի հաստատութեան ֆէրմանի հայ Թարգմանութիւնը կարելի չեղաւ կատարել Թիֆլիսում ոչ մի մասնագէտ տառկազէտի ձեռքով, ուստի և հարկադրուեցանք Պօլիս ուղարկել և այնտեղ իսկ երկար ժամանակի ընթացքում և բաւական դժուարութեամբ կարելի եղաւ իրագործել այդ ամեն. ա. Մաղաբեա աս. Օրժանեանի և Կ. Յովհ. Մկրեանի սխրեւիթ պատրաստակամութեան շնորհիւ:

Այժմ մենք կ'գործենք մի համառոտ տեսութիւն տալ այդ ժամանակաշրջանի պատմութեան, հիմնելով մեր առաջնները «Դիւան»-ների յիշեալ չորս հատորներում առաջ ընթացած վաւերագրերի, Գէորգ Քուրեանցի «Պատմութիւն ժամանակագրութեան կաթողիկոսաց ցվերշին աւուրս Նփրեմ կաթողիկոսի» անտիպ աշխատութեան և մեզ ծանօթ այլ աղբիւրների վերայ:

ԳԵՆԵԼԷԼ ԵՒ ԴԵԻՏԻՔ ԿԵԹՈՂՈՍՈՍՆԵՐԻ
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՅ

Ա.

1799 թուի դեկտեմբերի 26-ին վախճանուեցաւ Ղուկաս կաթողիկոսը և պէտք էր ընտրել նոր կաթողիկոս:

Կաթողիկոսի ընտրութեան համար նիշա կերպով սահմանուած օրէնքները գոյութիւն չեն ունեցել հնում. մի բան միայն որոշ է եղել, որ ամբողջ ազգը, հոգևորական թէ աշխարհական, մասնակցել է ընտրութեան: Վերջին մի քանի դարերում, մինչև մթ. դարու առաջին քառորդը կաթողիկոսական ընտրութիւնը, մասնակի ծանր պայմանների պատճառով, կատարուած էր այսպէս:—Երեսներ հայ ժողովրդի մեկիջներն ու պատուաւոր անկիւնը զնում էին էլիմիսիին և այնտեղ միաբանութեան նեա ընտրութիւն կատարում: Որովհետև այդ մասնակի ժողովում ընտրածը ամբողջ ազգի ընտրածը չէր կարող համարուել, այդ պատճառով այդտեղ ոչ թէ իսկապէս ընտրում էին կաթողիկոս, այլ որդոււմ էին մի քանի ընտրելիներ, հարկու միշտ այնք ընկնող բարձրաստիճան եկեղեցականներից, որոնցում սովորաբար լինում էր և Կ. Պոլսի պատրիարքը: Այդ ընտրական թերթը, որ բնական էր կալոււում (նախապատկան), առանձին պատգամաւոր կախկողաթան ձեռքով շրջեցնում էին բոլոր շրջակայ քաղաքներ, աւաններ, գիւղեր ու վանքերը և կնքել էին տալիս (ստորագրութեան փոխարէն ընդունուած էր կնիք դնել): այնուհետև նոյն մասնէրը, շատ անգամ գիւրդութեան համար մի քանի օրինակներով ման էին անում և ուրիշ երկիրներ, ուստայ, պարսից և Վնդկապ բոլոր հայաբնակ դիւաւաւր կնիքաւորները ու կնքել տալիս նոցա,

որոնք հաւան էին այս կամ այն թեկնածուին: ապա անում էին Օսմանեան երկիրը և կնքել տալիս բոլոր ժողովրդին մինչև Պոլիս: Վերջը հրապարակ եղաւ Պոլսում ժողով անելով բոլոր նշանաւոր հոգևորականների և աշխարհականների-առաւելագուէ ամիրանների և սահնաֆապեանների մասնակցութեամբ և զեկուցանելով մասնէրները՝ այնտեղ նորից կատարում էին կաթողիկոսի ընտրութիւն՝ էլիմիսիւում ընտրածներից կամ, եթէ աւելի արժանաւորները կային, սոցանից. անս այս ընտրութիւնից յետոյ միայն ընտրեալը համարում էր կաթողիկոս, որից յետ Պոլսի պատրիարքը ամիրանների նեա բարձրագոյն դերից անում էին հաստատութեան Ֆէրման (հրովարտակ) և այս ամենից յետոյ ընտրեալը հրապարոււմ էր էլիմիսին ու օծուէն ընդունելու:

Ղուկասին թաղելուց յետոյ ութն օր անց էլիմիսին միաբանութիւնն և երկրի իշխանները հաւաքուելով այս անով կատարեցին կաթողիկոսական ընտրութիւնը: Ժողովում խօսք եղաւ ընտրել Եղիշէֆ արքեպիսկոպոս Արղուսիւանին, որ ամենից նախապատիւն էր համարում եպիսկոպոսների մէջ, բայց առաւելեցին, թէ Ռուսիայից նորոսն բերել տալ անհնարին կլինի քաղաքական պատճառներով: ուստի և մասնաւորեցին Կ. Պոլսի պատրիարք Դանիէլ արքեպիսկոպոսին, Ռուսաստան զանուս Եփրեմ արքեպիսին և Սահափանոս արքեպիսին, բայց որովհետև Եփրեմին բերելը նոյնպէս զժաւոր էր, իսկ Սահափանը էլիմիսին միաբան չէր, այդ պատճառով թէպէտ և այդ բոլորն արժանապրուեց, բայց

մահաբեր զրեցին Դանիելի անուանով և ու
զարկեցին Նբանի և այլ գիւղեր, որ ժողով
վուրդը ստորադրէ: Այդանոյն մահաբեր առ
կէ: Ընալէթցի Դուսիթ արքայականազա Ղար
զանեանցին իբրև ժամանակի նշանաւոր
այլի ընկնող եկեղեցականի, որ սա տանէ
կնքի, տայ Տառկաւաւանի զանապետ տեղեր
հայերին և վերջը տանէ է. Գոյիս վերջնա
տան բնորոյ Դիւն կատարեալն համար:

1800 թ. յուշուար 6-ի մի գլուխնամ
միտարանութիւնը յայտնում է Գօլթի մարզով
գին, որ նա շրեկից րաբարք մերսանեայ
երկրեան ընտրել Գօլթի նոր պատարհան
Դանիելին, և որ, և՛ Գօլթի մարզովուց
յուշուարի նոր պատարհարէին անցելից թող
նէլ կամ թէ չկանանայ նորան, այդ գէղը
նմառ իրանը ընտրել նե նաև Եփրատին
որ նուիրակ է ուղարկուած Հայաստան, և
այդ մարզով էլ առանձին մահապաշտան թուղի
ևս ուղարկուած:

[illegible]

բազկէր ներսէս արեղան, իսկ երկրորդ հասանքի ներկայացուցիչը համարուած էր Ռուբէն Բարեգոյիկեանը, ժամանակի ամենահայտնուն եկեղեցականներէից մէկը, խնայող նաև արտաքուստ փոստանիկ տեսչով, որ զիս Ղուկաս կաթողիկոսի կենդանութեան ժամանակ և ապա մի առ ժամանակ նորա մահից յետևայորակեալեան զանի տեղիւնէն էր: Սակայն ժողովրդի փրկութիւնը թրեւտենայ պետութեան հպաշտաւորութեան մէջ չէր գտնուէ, որի հետ անդուռը առկա էր համարուել: Ժիւս կողովի առանձին հանձնարարութիւն էր գրուել նա Երեսնի նշանաւոր Մանսպոյ խանի մօտ քէ անձնական ծանօթութեամբ և քէ որովհետև զերէնիս արեւելի Միգիլը Արքայապետի գլուստըը Իտալի եղբոր՝ Բարդուի ամուսնան էր:

Անս թէ ինչու միաբանութեան և ընա-
նոց սոցիալիզմի հակառակ ուղղութեան նման-
ազ մասը, Իսթիքիլ ընտրութիւնից զըն-
դէ մնալով՝ սոմալիզացն մի երկրորդ ժո-
ղով ունեցան, կաթողիկոսութեան յարա-
նադրին ընտրելով ընդունեցին Իսթիքիլ
և սըբան տալին մի վեհալսակ Թուրք, թէ Նա-
է այդ պատահին ամենից արժանաւոր անըն-
Իսթիքիլ այս վեհալսականը ծագում և մասնէն
ձեռնին շրջելով գնաց զէդիկ Գ. Գօլիս սոս-
տորութիւն ինքնեք հասարակութեան

Քիֆիլիզի հայ ժողովուրդը, որի տրամադրութեւնը այդ երկուսից ոչ մէկի կողմէն, այլ միասն Յովսէփ Արզումանի, երբ լսեց, որ կէմիսանի ժողովը Յովսէփին չէ ընտրել, որ կէմիսապետ երկու իշխանների ղեկավարով բաղադրեց կէմիսանին և պահանջեց, որ նորոք անուանէ իւր գրութի մասնւորի մէջ:

Վրաց Դևուրդի արքան, որի ազգեցությանը մասն էլ պատահա չէր էմիլամանի զեքայ և նորա Դուսիք-Մերգա որդին էլ էրանյա կազմի Դուսիք զեքայի ազգանունը մասն նախ մտա-
ցավ: Նայե՛ք ազգե՛լ էր և Բուսիայի Քիթ-
իդ նոր ևսմա զորապետ Կապալեղզիէն Քիթ-
իդի անաշխուրդ Յովաննէն աղքատակե-
լութի միջոցով:

Միայնակության թիվը այդ կողմն էլ հասնեցնելու համար, մանուսկրից որ Հիսուսին էլ համակիր էր Յովակիմին, մի նոր մահաբար էլ գրեց Յովակիմի մասին և 1890 Յունուարի 28-ին մի գրուած համար ուղարկեց Պաշտ Դուքին՝

անգլոյն ժողովրդեան ներկայացնելու միւս ընտրելիներէր կեա: Գրութեան մէջ առուած էր, որ Յովսէփը զրուսմ է Եփրեմի փոխարէն: Ուրիշ Դաւիթը հրապարակ էր կաթողիկոսական երեք ընտրելիներէր կամար՝ իւր, Դանիէլի և Յովսէփի: Միաբանութիւնը յունարար Թ-ին զրուսմ է կառուկեցիւն, թէ Յովսէփի անունը երկու ընտրող տօնակազմութեան և յարգէն յիշուի է և հաւանորէն նա էլ կընտրուէր Դանիէլի կեա, բայց մի քանի եզարուարելի վտանգներէր պատճառով չարեցի, իսկ այժմ Յովսէփն արքեպիսկոպոս էր ցանկութիւնը յայտնեց մեզ, մենք նոր մասնար կազմեցինք և Յովսէփի անունն էլ զրինք մէջը, միապէս հաւանելի ցայց առողջ երկուսին էլ, իսկ եթէ մեր ազգը մի ուրիշին կուզարէր, մենք ընդիմանալ չենք կարող, որովհետեւ ս. Աթոռի շինութիւնը ազգէն է կախուած. իրան Յովսէփին էլ զրեցին, որ եթէ ազգը նորան հրաւիրէ և ինքը վերանշնորի երկուք չի ունենայ, թող հրամայի զայ: Միաբանութեան 1800 յունարար 20 Դաւիթ Մերգա արքայադարուն գրած թղթից էլ երեւում է, որ նորա Յովսէփին ընտրուի են իրեն երկուքը թեկնածու: Դանիէլի՝ Եփրեմի փոխարէն է՛ր նոցուց որում և յաջողեցէ Աստուած ի զայ, բարեաւ եկեացէն: Յովսէփն էլ զրում է Եփրեմին, որ ազգէ Դանիէլին չթեթեանն և չգալ, որովհետեւ ըստ ամենայն իրաւանց իրն է կաթողիկոսութիւնը:

Գ. Գոյսի պատրիարքի նախագահութեամբ կայացած ժողովում բարեւոյ կամարեցին կաթողիկոս ընտրել ոչ թէ Դանիէլին կամ Եփրեմին, որոնցից առաջինի մասին Դաւիթը և այդ ժամանակ Գոյսի գահուող Դաւուտ եպիսկոպոսը չկարողացան էլմիւսին արամագրութիւնը որոշ կերպով ներկայացնել, իսկ վերջինին անյարմար կամարեցին ընտրել գահապան պատճառներով, այլ ընտրեցին Նիկողայիսի Բարդուղիմէոս եպիսկոպոսին, որ էլմիւսանէր միտան չէր, որի կամար էլ պատրիարքը ապրիլ 10 ին խնդիր ներկայացրեց արքունի գրան հրդարակ ստանալու: Բայց Բարդուղիմէոսը չստիւգ, որ իւր ընտրութեանը հակառակ են եղել ժողովականներից ոմանք, ինչպէս և էլմիւսանի յիշեալ եպիսկոպոսները, հարկա-

ւոր համարեց անմիջապէս հրաժարական տալ կաթողիկոսութիւնից և աւերութիւնը հրամայեց նոր ընտրութիւն կատարել:

Դանիէլ պատրիարքը ժողով արեց 1800 թ. ապրիլ 28 ին, ուր այս անգամ բարեւոյ կամարեցին Դանիէլի ընտրութիւնը վաւերացնել, իսկ Դաւիթ արժանիքներին անձամբ վերահասու լինելով՝ տեղն ու տեղը նորան նոյն իսկ Դանիէլի ցանկութեամբ ընտրեցին Գ. Գոյսի պատրիարք, որ երկար չսեցեց:

Շատ պատճառներ կան, որոնցով այս ընտրութիւնը չպէտքէ տնցնէր առանց անխորժ նետանքներէր: Նախ այն, որ պատրիարքական Աթոռ վերայ այդ ունէր Չաքաբիս պատրիարքի ձեռնադրուած Զամաքնոյու Յովսէփին եպիսկոպոսը, որի կամար շէրմագին աշխատողներն էին զեռ շատ առաջ սահմանի Երուսաղիմ որդի սահմանի Բարդուղիմէոսը և ուրիշները, և ապա՝ այն մեծ հանգամանքը, որ Յովսէփ Արղուսեանը առաջ արքունիքին մօտ լինելով՝ առաւ կառավարութիւնը ցանկանում էր կաթողիկոսացնել նորան և նորանով զիւրացնել իւր նուաճութեանը զեպի նայատան:

Ուստի և մի կողմից շարժուցանեց Յովսէփն ու Եփրեմը. նոցա ազգիլ տալին Գ. Գոյսի առաջ զեպանին, որ Յովսէփին չընտրելը վերաւորական է Ռուսոյ կամար, ինքը զեպան Թամարան ազգում էր արքունի գրան, որ կաթողիկոսութեան ընթացք Յովսէփի անունով տայ, միւս կողմից՝ Գ. Գոյսում կային Դաւիթ կաթողիկոսութեան, ինչպէս նա և էլմիւսանի նուիրակ Դաւուտ եպիսկոպոսի արքունիքին ցանկացողներ, որոնց մէջ զիւսուսն էր զրինցի եպիսկոպոս Գեորգ Աղայէլեանը, որ առաջ զեպանատան զործակաւորան էր: Իսկապէս տուելով առաջին անգամ այստեղ պատրիարքին Դաւիթի միտքը կաթողիկոսութեան փափագով, որովհետեւ նա աւելի շնորհալի էր քան Դանիէլը, Գոյսի ժողովրդի մէջ շատեղէ նորան արժանաւորամարեցին այդ կողման: Դուկա կաթողիկոսը Դաւիթին նկնց ինքն էր այդ միտքը տուել. նա Թայլ չէր տուել Դաւիթին, որ էլմիւսանից պայտանով կեանաւ: Բայց Դաւիթը սկզբում չէր ցանկանում կաթողիկոս լինել, այդ պատճառով էլ Գոյսից զարձաւ էլմիւս-

ծին, Նոյնը գրել էր նորան և Յովսէփը, որ էջփառներն մնայ և Թաթը կուսածարէ: Եւ երբ վերջինս զախճանեցաւ, նա նոյնը կըստակով էր աւանդել: Դաւիթը ճառածեց, թէ երեւի իրան է վիճակուած այդ կոչումը և սկսաւ զորքել այդ ժողով:

Այդ ջանքերի շնորհիւ Կ. Պօլիս աներևակայիչ շփոթ ու ազմուկ ընկաւ հայերի մէջ, որի նշանանքն այն եղաւ, որ Գալուստ եւ պիսիդացոր, Դանիէլը և պատրիարք Յովաննէան արտորուցան Պօլսից, ինչպէս նաև Դաւիթը, բայց վերջինս չուսով ազատուեց:

Դաւթի արքայութիւն յետոյ Յովաննէանը նորից պատրիարք եղաւ, յաջորդեցրեց Յովսէփի կաթողիկոսական հաստատութեան ղեկավար ստանալը և Դաւթի ձեռքով ուղարկեց էջփառներն:

Յովսէփը հռչակուեցաւ կաթողիկոս, եկաւ մինչև Թիֆլիս, բայց այնպիսի զախճանուեց 1801 ժառ 9 ին, իբր թէ բազմիչուած մարդք սած լինելու պատճառով: Բայց տարածուեց և այն լուրը, որ իբր թէ նա զախճանուեց թուճաւորութիւնից՝ շահագրգռուած անձանց կողմէ: Եվ՛մարմնեց հրաւիրած էին եկել Թիֆլիս չորս նշանաւոր արքեպիսկոպոսներ Յովսէփին ընդունելու: Յովսէփի մահից անմիջապէս յետոյ նորա խոտովանաւայր Սիմէան նպիկեպոսը շոքա յայտնեց Յովսէփի քերականի կտակը էջփառներ միարանութեան և հայ ազգին ուղղած, թէ իբր ցանկութիւնն է, որ իրանից յետոյ կաթողիկոս լինի Դաւիթ արքեպիսկոպոսը: Այս միեւնոյնը Թիֆլիսից զբով հաղորդել էր Դաւիթ արքայորդին թէ Երևանի Մանճաւ խանին և թէ միարանութեան, իսկ Յովսէփի մահուան մանրամասնութիւնները միարանութեան հաղորդեցին չորս հրաւիրակ արքեպիսկոպոսը:

Այդ մասին 1802 յոյ. 29-ին Պօլսից Գէորգ Աղայեանը կրում է Դաւթին, թէ Քեօնիմի ղրման ղրմով հանձնեցին և նա էլ զրկույն է թէ այդ կտակը սուտ է, որին նաւասացի է և կայսրը:

Բ.

Առաջին ընտրութեան անյաջողութեան բաղկեցուց յետոյ՝ Յովսէփի մահից յետ էջփառներու նոր ժողով եղաւ ընտրութեան: Դանիէլի նաւար այդպիսի կատարի աշխա-

տում էր երբեմն նորա պատասխար և այժմ արդէն երկաստարգ արեղայ Ներսէս Արտարեկցին, մի հռահուզան և վերին սասիանի կըրտա մարդ, որին յաջորուց ժողով ասել տանց Երևանի հասարակութեան մասնակցութեան, ինչպէս անասարակ սովորութիւն էր անել, և երկորդ անգամ ընտրել ասլ Դանիէլին ու նորա անունով մահ սէր գրելով նախ 8 եպոսներ և Դաւթի ձեռքով Երևան ուղարկում և ազգայիններին ստորագրել տալիս և ապա Յովաննէա Գառուսան և Նոյն Ներսէս վարդապետներ ձեռքով ուղարկեցին Կ. Պօլիս: Այս ընտրութիւնը բանաւոր համարեցին այն աւարկութեանը. թէ դա նոր ընտրութիւն չէ, այլ նախկին ընտրութեան վերանստատում:

Այդ ժամանակ Դանիէլը Սիւրենեան Մուրադ աղայի միջնորդութեամբ ազատուել էր արքայից և պատանութեան հրովարտակի գորութեամբ գնացել ժամանակաւորապէս Պանարմա ընտելուել, ուր մի ամսամանակ մնալուց յետ՝ Յովաննէա պատրիարքի կեղծակով առաջնորդ էր գնացել Ուլսիկա 1801 յունուար 22-ին:

Դանիէլի ընտրութիւնը Ներսէսին յաջողեց նորից վաւերացնել ասլ Կ. Պօլսում ազգային ժողովով:

Բայց Դանիէլի ընտրութիւնը չէնց սկզբից դժգոհ էր կցուցել Երևանի Մանճալ խանին. իսկ այժմ արդէն զայսրեցեց նորան. որքան էլ սան, թէ Դաւիթը անյաղ ցանկութիւն ունէր կաթողիկոսութեան, թէ նորա բարեկամ Աղեքեմանցի Դրեկոր վարդապետը չարաչար աշխատում էր նորա օգտին ևն, բայց այստեղ էականն այն է, որ Երևանի Մանճալ խանին հակացրել էին, թէ Ներսէսը առաւագորդութեան ձեռքին զործիք է եղել, որ նա կաղարաններ և միջնով խոտացել է հուսաց, թէ Դանիէլը կաթողիկոսանալով՝ շոքա մուտքը պէտք է զիրարցնել զէպի Երևան և Արարատեան երկիրը և Դանիէլի ընտրութեան մէջնա տեսնում էր մի պատգործութիւն էջփառներ միարանութեան կողմից իբ իշխանութեան ղէմ: Աւստի նա, երբ լսեց էջփառներու կատարում ժողովի նշանանքի մասին, միարանութեան զլիաւորներին հրաւիրեց Երևան, ջաւ յայտնեց Յովսէփի մահուան մասին և

առաջարկեց շուտով իրանցից մեկին կաթողիկոս ընտրել, որպէսզի էջմիածինը վաճառներէն ազատ մնայ: Պատասխանեցին, թէ միաբանութիւնն արդէն ընտրութիւնը կատարելով վերջացրել է, ընտրուել է զարմեալ Դանիէլը: որ նոյն իսկ արդէն ճանապարհ է ընկել զէպի էջմիածնի: Քանզի յայտնեց միաբանութիւնը ուրիշ տեղ է որոնում կաթողիկոսացուն: Զանի որ իւր մէջ ունի Դանիի նման մի խիստ արժանաւոր եկեղեցական և ժամանակ տուեց նոցա, որ իրանց կաթողիկոսին մինչև մի ամիս բերել տան:

Միաբանները վերադառնալով էջմիածին յայտնեցին խանի որոշումը. միաբանութիւնը Մանփանոս Քուչուրեան և Ղազար վարդապետներէ անցով շտապով յայտնեց Կարին, որ եթէ Քոթառայի Դանիէլը Կարին եկած լինի՝ շուտով ուղևորեն էջմիածին, իսկ եթէ զիս Քոթառա է՝ տեղը իմանան և յայտնեն:

Առաջին հրաւիրակներն այս զէպերից անտեսեալ Դանիէլին հանեցին Նուրիփայից, ժառանգազան Մատէն, ապա Շոռէլէրէն գիւղը, ուր լսեցին, թէ Դանիէլը ապրիլի 28-ին տեսել է կաթողիկոս: Ուստի Դանիէլը հասաւ Ռայազիտ և ամստեղ զազար տուաւ:

Գ.

էջմիածնի միաբանութիւնը չգիտէր Դանիէլի ուր լինելը, և իրանց գրութիւններէն պատասխան չկար ու չկար: Մի կողմից ժամանակի իշխողների խռովութիւնները փակել էին ճանապարհները, և միւս կողմից Դանիէլին հասած լուրերը, որ Սրեանի իշխողը զէմ է իւր կաթողիկոսութեան, ուշացնում էին նորա մուտքը էջմիածին. արդէն ինքն էլ վերին աստիճանի սանձաւար փակ դիտութեան և հանձարի տէր՝ առուել սիրող էր հանգիստ և անվրձով կեանքի, քան թէ էջմիածնի պէս մի քաղաքական կենդանում ազմուշկ պաշտան վարելուն: Նա ամենեւին ցանկութեւ լուծելը կաթողիկոսութեան, ուստի և, ինչպէս կապեցինք, անապարհին երկար ամիսների Մայր Քոթառա և ուրիշ տեղեր և սպասում էր տեսնել, թէ

ինչ ընթացք կունենայ այդ կենտոս իրնգիւրը:

էջմիածնի միաբանութիւնը զանգատուած է Կարինի ազգայիններին, որ Պոլսից մի օրինաւոր պատասխան չէ ստացւում, ճանապարհները պաշարման պատճառով յունիս ամսից փակ են: Պարսկական զօրքը շարժուելով զէպի այդ կողմերը՝ երկրի իշխողը զղեակն էր ամրացնում և բնակիչներին աւաղելի անում: էջմիածնի միաբանութիւնն էլ տեղափոխել, էջմիածինը զինուորներով լցրին որպէս թէ պաշտպանելու համար արտաքին Բնամիներէց, բայց միաբանութիւնը քաջ գիտէր, որ այդպիսով վանքը պիտի տեսնուի: Նա քանիցս դիմեց Սրեանի խանին և զինուորներին մի կերպ հանել տուեց վանքից: Երբ սարգաբը Դանիի հասաւ, առաջաւոր սպառաժողոներ հասան Վաղարշապատ. միաբանութիւնը խնդիր տուեց սարգարին և մարդիկ բերել տուեց, որ էջմիածնի պարիսպը պահպանէ զօրքերի ֆլախը: Երբ սարգաբը բանակ զրեց Սրեանի բերդի դէմ՝ էջմիածնի զօրքաւակով վարդապետները զնային նրա ժամ: Նա առաջ ընդունեց նոցա, բայց մի քանի օրից յիտայ խորամանկութեամբ սկսեց պահանջներ տնել նոցանից և վանքն ու միաբանութիւնը իսպառ կողոպտեց, այն առտինան, որ այժմ միաբանութիւնը ստիպուած էր կարենցիներէց մի քանի հազար դրուշ պարտք խնդրել մինչև կաթողիկոսի գալու:

Այս հանգամանքներում Դանիէլը դարձեալ էջմիածնին չեկաւ, այնպէս որ ինչպէս տսինք, վանքը արագ կերպով սկսել էր քայքայուել նիւթապէս և բարոյապէս. անշուքութիւնը, աքցատութիւնը կհիմովին այլաւերպել էին կհիսուսաց հոգի ու վայելուչ Մայրավանքի Գրգաթղութիւնը և միաբանները յուսահատութիւնից սկսել էին արդէն ցրուել: Միաբանութեան ներկայացուցիչները հարկադրուած եղան ժողովուրդ հազարապէս Բարբրէլ Գեղամանցի տանը, հրաւիրել իրանց մօտ Սրեանի նշանաւոր ազգայիններին և իրանց պատասխանը Գարբրէլի միջնորդ հաղորդել Մամադ խանին: Միաբանութիւնը տալիս էր իւր հաւանութիւնը Դանիին ճանաչել կաթողիկոս: Քանզի կաթողիկոսական չքով էջմիածնի միա-

բանութեան, Երևանի էայց մեծ բազմութեան և իւր զօրականներէ ուղեկցութեամբ Դուսթին ուղեորեց ելմիմանին, ուր սա ս. օծումն ընդունաց 1801 ապրիլի 28-ին և արքունի զինքն յաջորդեց հաստատութեան ֆեոմանն ստանալ:

Որ Դուսթի կաթողիկոսութեան համակիր էր այդ ժամանակ և ելմիմանին, այդ երեւում է միաբանութեան 1801 յուլիս 31-ին հաշտարխանցիներին ուղղած մի ընդարձակ թղթից, որի մէջ նոցա նկարագրում են, որ Դուսթի ընտրութեանը համաձայնութիւն տուեց և չբխկայ ժողովուրդը:

Երբ Դուսթի օծելու լուրը հասաւ Դանիէլին և Պօլսի, Դանիէլը, ինչպէս ասինք, շտապեց զեպի ելմիմանին և ճանապարհին կրօնապետ Բագրևանդի (Աշխիբերտ) Իւշքիլիսէի ս. Յովհաննու վանքը, ուր Դուսթի երկու եպիսկոպոս՝ Աստուածատուր Մելիքեան և Ստեփաննոս Կուշուրեան հրաւիրակ ուղարկեց թղթով և Դանիէլին ելմիմանին հրաւիրեց, բայց Դանիէլը Ներսէսի զրգմամբ հրաւիրակներին ձեռնի տուեց ու Դուսթի անունը արգելեց յիշատակել եկեղեցիներում, Պօլսեցիք և ելմիմանի Դանիէլեան միաբանները զրոյցին Դանիէլին, որ ապառ և չգայ ելմիմանին Ներսէս վարդապետը ապցրած դառնութեամբ որոշեց ըսնի ուժով նպաստելին հասնել, և ժողովելով այդտեղ Աղթամարի Կարապետ կաթողիկոսին և չբխկայ վանքերի վանահայրերին, մայիսի 25-ին, օծել տուեց Դանիէլին կաթողիկոս, Նոգովելով Դուսթին և նրա կողմնականներին:

Ներսիսին զրգողը այդ քայլը անելու եղել էր Աստուածանի Սփրեմ արքեպիսկոպոսը, որ մինչև իսկ Դուսթի կաթողիկոսից դադարեւ շայտաղհատական օժան մարտոցն էլ ուղարկել էր Դանիէլին:

Կաթողիկոսին օժող ժողովը այդ մասին մի որոշում էլ է կայացնում զվճիտ սխմանդոսի՝ անուամով, որի բազմաթիւ որեւակներ՝ Դանիէլ կաթողիկոսի կոնդակի հետ ուղարկում են Կ. Պօլսի և ամենուրեք: Այդ կոնդակը Կ. Պօլսի Նալաթիայի եկեղեցում կարգալիս՝ Դուսթի կուսակցի մի քանանայ պատուան, որով աւելի ևս բորբորուեց արգէն շարունակուող կռիւը:

Դանիէլը և իւրայինները իրանց արամ-

զրութեան սակ ունէին Ղուկաս կաթողիկոսի պարսից ունից Բալայից ուղարկած 10 թէ 11 բոն թանկագին իրերը, որ Դանիէլը իւրեանցիվ՝ ձախտում էր իր զորեի յաջորդութեան համար: Նա քանիցս մարդ էր ուղարկել Երևանի խանին և խոտապել էր տարին 10,000 թուման, միայն թէ իրան կաթողիկոս զնեն, բայց կաշառութեան ու կաշառատուն ամբողջ էին ձեռքել:

Ներսէսն և Մանուէլ վարդապետը շտապեցին Պօլսի՝ Դուսթին զակնեց անել այլ խառնու համար:

Երբ արդէն երկու օծում էր կաթողիկոսներ եղան մէջ անդ, սկսաւ այնպիսի մի պատակտում էայց ազդի մէջ ամեն կողմ, որոյցին տեսնում էր պատմութեան զորեթաքում: Կազմուեցաւ երկու խոշոր կուսակցութիւն՝ Երուսեման և Երանիէլեան: Անուններով, որոնց ստաւի զուրի էին կանգնած Աստուածատուր Մելիքեան և Ստեփաննոս Կուշուրեան վարդապետները և Կ. Պօլսում Գեորգ Աղայեկեանը, իսկ վերջինի՝ Մանուէլ վարդ. Աթլուեանի կիսաշխատեցին, Ներսէս վ. աշտուպեցին և Քիթիկին Յովհաննէս արքեպիսկոպոսը, որոնք որ ուղիւր զրգանով երկու հակառակորդ կաթողիկոսներին՝ ստեղծեցին բազմաբարձաւ Մայր Աթոռի այն սնուց և անփառունակ վիճակը, որի հետանքները կրում է նա զեռ այժմ էլ՝ ամբողջ դար և աւելի անցնելուց յետոյ: Միաբանների մի մասը սկսան ցրուել, Դանիէլեաններից ոմանք Իւշքիլիսէ զմացին Դանիէլի մօտ, որ. Յովհաննէս Գեղարդակիր, Յովհաննէս Կարբեցի եպիսկոպոսները, Յովհովթ վարդ. Պօլսեցի վարժապետը և այլն:

Դ.

Այնուհետև արգէն սկսում են մեքենայութիւններ երկու կուսակցութեան կողմից միմեանց դէմ. Դուսթիը հաշմում էր Դանիէլեաններին և ցրում կամ իրան զանդեցնում նոցա, շատ անգամ նոյն իսկ Մանուէլ խանի միջոցով պատժել ապիւս անասաններին, կանգ շտանելով նոյն իսկ միջոցներից անհնազօրի առաջ՝ կաշառներով իւր կողմը զբաւելով երկրի կողմերին ու նոցա մարդկանց, բայց միշտ այն պատճառաբանութեամբ, թէ «Աթոռ սուրբ ելմիմ-

ծինն գիտեմք զհիմնեալն և զկառուցեալն ի Քրիստոսէ և ի սրբոյն Լուսաւորչէն մերմէ և ոչ զքրիստոսեանս և զխայտաբոս Բւշիւրիսէն զմանն, և մեզ նայրապետ և նովիւ զայն գիտեմք և ճանաչեմք և ընդունիմք, որ օծեալն է ի ս. Էջմիածին, և ոչ ի քիւրդստան նստեալ Դանիէլն, որ հակաթոռ ի Քայազիտ նստեալ և ընդգէմ կանոնաց սրբոց հարց անդ ապօրինաւոր օծուեալ ընկալիալ, կամ ի զատուածային աթոռս մեր քակտել և յանուն իւր զնոր Աթոռ ի քիւրդստան հաստատել և զանկոտնելի չայրադեմութիւն ազգիս ընդ փոփոխութեամբ արկանել, և զուար չուր՝ այս է անդէպ պաշտօն յոտար անդին այն յԵւքիլիսէ՝ տեսան Աստուծոյ մատուցանելու:

Դուսթի կուսակիցները ցրուեալ են Գ. Պալիս և Ռուսաստանի մայրաքաղաքները ազգայիններէ և կառավարութեանց տրամադրութիւնը յազուա Դուսթի պահելու և համոզելու, որ նա է Լուսաւորչի օրինաւոր յաջորդը, որ Էջմիածնուեալ է օծուեալ ընդունել, իսկ Դանիէլը կանոնաքակ է և ապօրինի և յանցաւոր ազգի ու Աստուծոյ տալի, որովհետեւ կաթողիկոսութեան նոր աթոռ և հաստատում և ազգի երկպառակութեան պատճառ զստեմում Պրեմախոս լեզուով և շատ ընդարձակ կերպով է այս ամենը ներկայացնում Դուսթի կաթողիկոսը ներկայ հաստատում տալի քեթա՞ծ իւր բազմաթիւ զրութիւններէ մէջ, ուղղուած զանազան անեանց աշխարհիս զրեթէ բոլոր կողմերը:

Դուսթը իւր օծութիւնից յետ անմիջապէս եպիսկոպոս ձեռնադրեց ի թիւս այլոց և Կարապետ վարդապետին և ուղարկեց Գ. Պալիս Յովհաննէս պատրիարքի մօտ, որ հաստատութեան ֆէրման հանէ իւր համար և ազգայիններէց էլ հաստատութեան մասնէր: Նոյն ևնով բազմաթիւ կոնգակներ էր հանում ամեն կողմի հայերէն և քաղմաթիւ նախրակներ ուղարկում, յարգարկով բոլոր հայերէն իրանց սրտերը տաք պանկ զեղոյ ս. Էջմիածինը և չղայթակողուի Դանիէլի ու Ներսիսի արարքներէց:

Դանիէլն էլ և զլուսաւորապէս Ներսէս արեղան անցնելիս աւելի ուժեղ կրիւ. մզել էլ միանին և նորա նոր զանազայի զէմ կրնա զանեւրով և պատգամաւորներ ցրուելով ա-

մեն կողմ և պաշտպանելով իրենց դատարանց ամենաուժեղ զենքը Նոյնպէս կաշան էր. մանաւանդ նոցա աշխատութիւնը խիստ ուժեղ էր Ռուսաստանի մայրաքաղաքը Ներում: Եփրեմ վարդապետի և Լաղարեանների ներքով: Դանիէլին նախըրում Եփրեմի հատորում ընթերցողը կզանէ այն ամեն մանրամասնութիւնները, որ վերաբերում է այդ խնդրին, ուստի և չենք երկարում այստեղ. կասեմք միայն, որ Եփրեմ արքեպիսկոպոսին յաջողեց համոզել Յովհաննէս Նիղարաբեկոսին, որ մօտ էր Գ. Ռուսթի արքանիքին, զիսկ հանել Դանիէլի հաստատութեան հրովարտակը և սակարգադրելու եց, որ Եփրեմը ներկայ լինի Մոսկուա Ալեքսանդր Պապովիլի Թաղաքութեանը, որպէս զի անմաքր բացատրէ այնտեղ զորոքի բոլոր հանգամանքները: Եփրեմը գնում է Մոսկուա, ներկայ է լինում կայսեր օժման, խնդրէ է մատուցանում: Դանիէլի մօտին և չքանչառ ընդունելով, նշանակում է Յովհաննէսի տեղ Ռուսաստանի հայոց առաջնորդ, 1802 հոկտ. 21-ին բարձրագոյն յանդիմանութիւն է ուղարկել տալիս Դուսթին Դանիէլի զէմ գործելու համար. նորը գրեթէ Կորնիլովը գրում է և Երեանի Մահմադ խանին և Նախիվանի Քէլայի խանին, և յաջողում է հրաման ուղարկել տալ Գ. Պալիս Թամարով գնալանին, որ եթէ Դուսթի հրովարտակը հետ չէ հանուած Բ. Դրոնից՝ Թողնի անկատար, մինչև որ զնուսթիւնը կը պարզէ, թէ ազգը երկուսից որին է ցանկանում: Թամարովը կայսերական ցանկութիւնը հաղորդում է Գ. Պալիս հայերէն և Բ. Դրոն, որ նախ քան Դուսթի հրովարտակը. ոչնչացնելը՝ Դուսթի կուսակից Յովհաննէս պատրիարքին աքսորում է Նիզովիտ և այստեղի նախրակ Դրոնիցը խանիցի արքեպիսկոպոսին՝ Պալիս պատրիարք է նշանակում: Դուսթի աղղեցութիւնը թուլանալով Գ. Պալիսը Դանիէլիանների անխնայ աշխատութեամբ, հայերը զիմիցի արքունիք Դուսթի, որ Դուսթի հրովարտակը ցնչեն և Դանիէլի հաստատութեան ֆէրման տան, որ և յաջողուեց նոյնիմբերէ 23-ին: Այս ամենը յաջողեցնելու համար, գրում է Դեռուր Աղայիկեանը Ջմիւռնիայի Մարտիրոս արքեպիսկոպոսին, Ներսէսը Պայազիտից աթոռապալան փո-

գերից բերել է 45 հազար դրուշ, որից 26 հազար դրուշը շալ է բերել տաւի, իսկ Յաւնեան էլ դրամով կաշառք տաւի օսմանցու դուռը մինչդեռ Ալայեկեանը զանգաւաւում է, որ Դաւիթը խնայում է ծախս անել իւր գործի համար: Արքունիքի Պէրսիայի Ներսէսը տարաւ Կարին Դանիէլի մօտ, ուր սա տեղափոխուել էր Բայազէտից իբրեւ աւելի ապահով տեղ: Դանիէլը Մարտիրոս եղիսկոպոսի ձեռքով Պոլսի գրուածքանց պատեհները ուղարկեց Նիսան Մանազ խանին, խնդրելով որ սա Դաւթին հանէ պաշտօնից և նշանակէ Դանիէլին:

Յամարում էլ իւր կողմից այս ամենի մասին յայտնեց կայսեր, ուղարկելով տանկապ հրովարտակի և ազգայինների մահերի օրինակները, որից յետ կայսրը մարտի 9-ին հաստատութեան հրովարտակ է ուղարկում Դանիէլին զանապան ընծաներով, միևնոյն ժամանակ գրելով Մանազ խանին, որ անպատեհ Դանիէլին ձանաչէ կաթողիկոս: Իսկ Դանիէլը իւր կողմից բոլոր նշեալութեաները պարզաբար յայտնում է կայսեր:

Ս.

Մոլդա տեսնող, երկու կուսակցութիւններն էլ տենդային զործուելութեան մէջ էին, հարիւրաւոր և հազարաւոր մարդիկ զորքի վրայ էին և երթնելում քաղաքից քաղաք և երկրէ երկիր, կամ իբրեւ պատգամաւոր, կամ իբրեւ չրափրակ ու նախրակ, դեպքան և թղթատար և այն մեծ մասամբ ոտով և ձիով հաղորդակցութեան միջոցներով պոկատութեան պատահումով: Այս ամենի համար 'ի հարկէ հարիւրաւոր էր դրամ և այն խիստ մեծ քանակութեամբ: Եթէ աւելացնենք սորա վերայ և այն մեծագումար կաշաները, որ թէ Դաւթեանց և թէ Դանիէլեանց առատութեամբ վաճառում էին աշ ու ձախ թէ Պոլսի, թէ Նիսան և թէ Ռուսիա, այն ժամանակ հասկանալի կլինի մեզ համար ժամանակակիցներից մէկի՝ Դեռազ Մեղրիսեղեկեանի Յուրեանցի դասն զանգաւաներն էլնիթմանի նիւթական և տնտեսական քայքայման մասին աշ ու ձախ շուկ առում կաշաների պատահումով:

Ներսէսը և Մանուէլը Պոլսի մօտեցնով մեծ ծախսեր սկսեցին անել, աւելի քան Դաւթեանը: Սուրճանգաւներ և թաթարներ

Դաւթի և Ներսիսի ստասիկ հրամաններով, ինչպէս լուս ըմբշամարտներ, շարունակ երթնելում էին Աթոքի նախրակների, զործակալների և դանակագետների մօտ Ջօրեանիս, Դաւաթիս, Կարին և ուրիշ քաղաքներ, օսմանց պարզներն խառամանով, միւսներին երկնիւղ տալով են: Նոցա ստանում էին աթոռային արդիւնքները Պոլսից և տանն տնդից, կամ մուրակներով փող էին վերցնում և կամ ուղղակի մուրում, և լցնում էին ամբարիշտ տանիքների աները: Օրինակ, Ներսէսը դրամ է Միսնա Աղազարեանին Մոսկուս, թէ Դաւթի համար Բոլեան Արշակում վարդապետը և Գեորգ Աղայեկեանը ծախել են Պոլսի 250,000 դրուշ: Իսկ Ներսիսեանների արտն ծախքը երեք անգամ աւելի էր, որովհետև նոցա երեք անգամ նոցանից աւելի էին տալիս: Ներսէսը քաղի Պոլսից, առաջ էր և ուրիշ տեղերի փաշաներին, խաներին, վեդիւրներին, սարգարներին, շահերին են, միով բանիս Թեւրանից սկսած մինչև Պոլսի՝ սեպիփալիս էին առաջնա երկու կողմից, ասում է Յուրազը: Այս այնպիսի մի ժամանակ, երբ Աղա Մանազ խանը Քիթիլիկ աւերեց, 50,000 փողովորդ ստակալի աջատակութեան մէջ էր և նոցա մասին մասնով չկար:

Դանիէլը լսելով, որ Ներսէսը ի զուր այդպիսի անուղաւակ ծախսեր է անում, քանիցս յետ է կանչում նորան և ասում թէ կաթողիկոսութիւն չեմ ուղում, կերթամ Դաւթի մօտ և կմտայեմ նորան, որպէս զի այս անտանելի նախատնը վերանայ ազգից և աթոռից: Եղանդի որպէս լսեմ՝ կարողանալ վաճառել զքաղաքաւորաւ զոյսն Աթոռին միանգամայն, 'ի ներքոյ ծախ և անվերաբոյլ պարտուց կաղցուցիլը, ձեռք յամանալ կաժաղաշտ հասկառակութեամբ և ստատանայաւոր անափառութեամբ:

Բայց Ներսէսը առհասարակ խաղաղ զործուելութեան համակիր մարդ չէր. բարձրանալու տենից զազաթնակալին էր հասել նրանում, իսկ նա ամենեւին չէր հոգում, եթէ կատարուէր այդ՝ ազգի խայտառակութեան և Աթոքի աւերման գնով: Դանիէլը շատերին էր զանգաւաւում այդ մասին և նոյն իսկ ասանց հայտնուելու նորա հետ նոյնն աւանդեց, բայց Ներսէսը պատասխանում էր

միշտ, թէ եւ այստեղից նկատողը չեմ, մինչև կամ Դաւիթը մեռնի և կամ քեզ նստեցնեմ իմ գործութեամբ, կամ դու մեռնես և կամ իմ նկողմը Դաւիթ մօրուքը ամիշտ։ Ներսէրը ճշտել էր այն տարին, երբ Աշտարակցիք յափշտակեցին էլիմիածնի բազմազարեան սասցուածքը և ընծայեցին խանին, զիւզի բոլոր հողային արգենաց տասնորդը և մուլքն էլ Ժողիցին խանին, որ միայն մի տարի վայելից, որովհետև Հերակլը Աշտարակն ու Երևանը աւերելով՝ աշտարակացիք զոչը Նարեկոզ կոմիտը, վեց տմա մաշից այնտեղ, որտեղից միայն նորածիններն ազատուեցան, խանն էլ այնտեղ մեռաւ, ծաղիղներն ու ասնողը միասին պատժուեցան, այդտեղ ծնուեց Ներսէսը, աղայ ժամանակ բերուեց էլիմիածնի և Դաւիթիլը պակեց իւր մօտ և արեգայութիւն տուեց։ Խորեանցի ասելով Ներսէսը պատւաւ եղաւ, որ հայերից 80,000 հոգի կաթոլիկութեան ընդունեցին և նա աթոռի մեծագոյն անդամներն ու ունեղէնը ուղարկում էր Երևանի Կոնստը իւր եղբոր։

Չ.

Դաւիթ կաթողիկոսն այս բոլոր անյաջողութիւններից յետոյ Կ. Պոլսիցի Յովնանէն եպիսկոպոսին լսեցնելու համար ուղարկում է Երևան իւր եղբոր երեսան մկրտելու, բայց վերջինը չէնց մկրտութիւնից յետ միաբանից թելադրութեամբ փախչում է Քիֆլիս՝ Դաւիթի զէմ գործելու, իսկ էլիմիածնում եղած Դանիէլեան միաբանները խորովին դնում են Երևան Մանուկ խանի մօտ և խնդրում Դաւիթն զանկեց անել և Դաւիթիլին դնել կաթողիկոս։ Խանը նոցա երեսելիներէին բանտարկեց, իսկ միւսներին վերադարձեց վանքը։ Դաւիթը խրախուսւած այդ զեպոյցի՝ նոցա մի քանիսին բանտարկեց և յատուկ պահակներ նշանակեց, որ վանքից էլ չկարողանան միաբանները փախչել։

Տեսնելով, որ Դանիէլը վարկը բարձրանում է և ապականում իւր կաթողիկոսութեան, լսելով նաև, որ ուների աշակցութեամբ շուտով նա կհասնի էլիմիածնի, Դաւիթը ժլտածեց ապաւինել Երևան, և իւր թանկագին իրերը ուղարկում է այնտեղ եղբոր մօտ։ Կաթողիկոսները բռնում են Երևան և տա-

րածում, թէ այդ արկղով Դաւիթը դադարել էր էլիմիածնից ս. Դեղաբոլը։ Երևանում կընքելով արկղը ուղարկում են էլիմիածնի, ուր Դաւիթը ծննդեան դիտելը հրապարակով բանալով ցոյց է տալիս ամենին, որ նորա մէջ այդ տեսակ բան չկայ։ Այդ իսկ դիտելը Դաւիթը գրում է խանին Երևան։

Սեւ յուսացեալ 'ի բերդ և յիշխանութիւն ձեր, ցանկամ այդք լնուլ զամենայն զոյս Աթուռոյս, զի գիտեմ որ ուսն և ուսուէն Թշամբք են ինձ. բայց ոմանք յիշխանաց հայոց և 'ի հոգևոցս զհրաման ձեր անարգեալ, զիս եւ ոչինչ համարելով յափշտակեալ զսնդուկ իմ 'ի ճանապարհին, և բացեալ զվնիք իմ հանեալ են զամենայն եղեայսքն ի նմա. և վառայաբարկ մեծ տարածայանութիւն է աստ առ մեզս։

Գիղարդի գողութիւնը այնուամենայնիւ ոչ ոք նապաստեցեց. մինչև անգամ ժամանակակից գրողն այս պատմութեան (Դիւան Ա.—Բ. 148) չէ կարողանում պնդել այն, այլ թէ շուտատարածացանեմ լինել ս. Դեղաբոլեան։

Դաւիթն այդ առթիւ իւր կոնզակներում գրում է, թէ այն իրեղէնները, որոնք մատնանով են յանձնուում մէկին, քննութիւնից առաջ անխորշ է այդ մասին եզրակացութիւն անել. փառք Աստուծոյ, մեզ յանձնադներն էլ կենդանի են, մատնաններն էլ անկորուստ պահուած, կարող էք գալ և ստուգել, ինչպէս որ խանից ուղարկուած էլլին եկաւ և ստուգեց։ Սոցա խորամանկ պարսիկներ են, առանց վերջինը ծնելու՝ մեզ նեպոյց նն բաց թողնի և մի ուրիշն ընդունի. եկէք, քննեցէք, որ մի գոցէ իրանց վառան և կեղտոտ անուշը մեզ վերայ դնեն։ Իսկ եթէ այս մերկեր մեր պատճառով է, մենք սիրով կհրաժարուինք և երբէք ազդի ու այս խղզնայի ասն վառախ ու խոռվութեան պատճառ չենք լինի։

Դաւիթը ապաւինեց օսմանեան տէրութեան և յաջողեցաւ կրաման հանել տալ, որ Դանիէլ կաթողիկոսը էլիմիածնի բերութիւն Կ. Պոլսի Գրիգոր Խամսեցի պատրիարքը հանուի պատրիարքութիւնից և կապանք էլիմիածնի ուղարկուի, և տեղը նախկին Յովնանէն խաղաղաբար պատրիարքը գրուի և այս նորա համար, որովհետև Գրիգորը աղել էր տուել,

զգնիս սինչադսիս տեսարկը՝ նոյն 21-ին Գրեգորը արտոնեց։ Պոլսի եկեղեցիներում յիշատակուեցան Դաւթի և Յովանէս պատրիարքի անունները, հասարակեցին տղան տեսարկն ու այրեցին։ Պոլսի փողովոքը յատուկ թաթար ուղարկեց Դաւթին 1802 Նոյն. 20 ին և յայտնեց, որ թաղաւորից հրաման են ստացել՝ ջրգատանի Իւլջիխան վանքը չհամարել Աթոռ Հայրապետաց, Դաւթի կաթողիկոսութիւնը ցմաւ անփոփոխելի կայալ։

Մանուէլ վարդապետը լսելով Գրեգորի նախնիլը պատրիարքութիւնը՝ նաւ նստեց ու թաղան Սուրբ փոխաւ Լրիմի կողմերը՝ այնտեղ աշխատելու։

Դաւթը հրամանը ստանալով՝ Քոչան Աբրահամ վարդապետին Բաղրսանց ուղարկեց Շիրաքի բեկի նստ, որոնք Դանիէլին իւրայիններէ նստ բերում են էջմիածին 1802 Նոյն. 27-ին։

Դաւթը Դանիէլին տալիս է յատուկ տեղ, հողում է ընդել պիտոյանքը, ոտից զլուխ հազցնում է վայելուչ հանգիստ, տալիս է ընտիր փելան, եկեղեցում իշման սեղանի առաջ կաթողիկոսարանի աջ կողմը յատուկ օթոց է յառկացնում կայալ։

Նւ. ժեղայական թուղթ է առնում Նորասիւսի 12 եպիսկոպոսների կնքով վաւերացրած, ուր գրելով թէ շերեք խորան վանքն որ 'ի Բաղրսանց' չէր աթոռ բնական, և նս յանդգնեալ կամեցայ առնել զայն Աթոռ ընդդէմ ու էջմիածին, խոստանում է ցմաւ հնազանդ լինել Դաւթ օրինաւոր կաթողիկոսին։ Դաւթը պահում է Նորան յարգանքով, շատ անգամ սեղանակից անելով իրան, թէպէտ Դանիէլիան ժամանակակիցները հակառակն են ասում։

Թիֆլիսից Լազարս ժեներալը Նրեանի խանին գրել էր, որ Դանիէլին պատուով պահէ և խանն էլ գրել էր այդ մասին Դաւթին և Դաւթին էլ, ինչպէս տարեց, կատարել էր այդ խնդիրը։ Բայց որովհետեւ Դաւթը լսել էր, որ Դանիէլը Իւլջիխանում պահուած էջմիածին թանկագին իրերը վատնել էր, *) ուստի և թայլուածութիւն խնդրեց

խանից, որ Դանիէլից և Նորա արեղայ Ներսէսից հաշիւ պահանջէ, Ներսէսի, որ միակ պատճառն էր այս բոլոր տարաձայնութիւնների, աթոռի աւերման և աղբի երկպառակութեան, խանը ուղում էր թայլ տալ, բայց Դանիէլի կողմնականները 200 մանառակի և ժամացոյց կաշառք տալին այլապէս մեծամեծներին, խանի միտքը փոխելով գրել տալին Դաւթին, որ բաւականաւայ այդքանով։

1803 փետրուարի սկզբին Թիֆլիս հասաւ կուսակալ Պավ Դմիտրի Յիցիանովը, որին առաջ գուրս կեալ խաչ ու խաչանոցով Դանիէլի կուսակից Վրաստանի Յովանէս արքեպիսկոպոսը և մի ճանով շորհուարեց Նորա զարուստը, նա ժանսթացում է Նորան էջմիածնի անցքերէ նստ, որին կուսակալը պատասխանում է թէ, անս ջայլատ ջայլ պատերազմով դիմելու ենք Նրեան և իւր փափագն էլ կկատարենք։ Դանիէլին կաթողիկոս դնելով, կուսակալը յատուկ զինապետութեամբ Նրեան է ուղարկում Թամարը էշկիպազարի Օրբէլիանին Մամադ խանի մօտ առանձին յանձնարարութիւններով, որոնք կապ ունենան ազապալ առաւանակ նուաճումների նստ, և Ներսէս այլատուութեամբ Նորան յանձնուեցաւ խօսել խանի նստ նաև Դանիէլի մասին։

Ի.

Բայց այդ ժամանակ ջաղաջական այնպիսի դէպքեր տեղի ունեցան, որոնք ողնեցին Դանիէլին և Ներսէսին իրանց նպատակներին համեմու և Դաւթին դաւադիրեւում։

Դուռն այն ժամանակներն էին, երբ ամեն մի փաշայ, թէպէտն սոմանեան տէրութեան հպատակ բայց մի մի փոքրիկ անկախ պետութիւն էր հազում իր համար և իստ յանախ յարձակումներ էին գործում միմեանց վերայ։ Ախալցխայի Շէրիֆ փաշան մի ուրիշ փաշայից հալածուած՝ ապստամբել էր Նրեանի խանին և խնդրել, որ զարմեւ իր երկիրը, Դաւթը Նրեանի խանի ցանկութեամբ հրամայել էր Կուչուրեան եպիսկոպոսին, որ Շէրիֆին Ախալցխա տանէ։

Նոր Յիցիանովը զինպանի միջոցով գրել էր Մամադ խանին թէ շնորհակցեաց և կալ

*) Դանիէլը մինչև սկզբում Նորայինների մի գործադաւանդ է չէր մի աւելու արեաթեայ բաժակ էր ուղարկել Նուրս։

կառավարութեան հաստատութիւն առ ամենաբաւական տուն մեծին Գետրոսի առաջնոյ... նաև բարձիւղ զազորքինաւորն բաժանեալն Դաւիթ 'ի սրբութեան տաճարէն և յաթոռոյ մեծի և սրբոյն Գրիգորի հաստատեալ զիշխանութիւն ազգաւանան ընտրութեամբ անկոյն Դանիէլի, վասնորոյ մի ըստ քոյր անգոր ցանկութեանց արշաւելով, անքոր և զսուր մեր ի վերայ քո յանդգնութեան պատճառաւ:

Մանը պատասխանեց, թէ զա զմուտը զործ է, որովհետև Դաւիթը հաստատուած է երկու թագաւորներէ հրովարտանով. այդ ինչորքը կկատարեն այն ժամանակ միայն, երբ զուգ էլ իմը կկատարէ: Զուգ էլ օգնեցէք ինձ որ Ներքի վաշտային իր զօրքով Զարտի սահմանը տանեմ առանց որեւէ Քուսի: Այս միտքնայն յանձն առաւ կատարել Դանիէլը: Եւ ինչի՞նչ անգորով (առաւայ), միայն թէ իրեն կաթողիկոս զանն Դաւիթ սեղը: Մանը ուրախացած ինչոյն Դաւիթին բերել տուեց Սրան և Զաման խանին իշխանին ուղարկելով վեհաբանի դռները կնքել տուեց. դեպքանը զարմանալ թիֆլիս և յայտնեց այս ճիշդանովին: Ու զարագացած երկրորդ անգամ ուղարկեց խանի մօտ Ելիկ Ազարի Օրբէլխանին, աւելի խիտ կըկնելով իր հրամանը, սպանաւորքներով միայն:

Մանն այս անգամ իւր պատասխանը թիֆլիս ուղարկեց յատուկ անձի՝ Սուլիման Զեյնալխանի անգորով: որոնց հետ Դանիէլը զրեց նաև Գրիգոր Մանսեցուն և Ներսիսին Շերիֆի գործը յաշտեցնելու համար, 1803 փետր. 1-ին: Զեյնալխանին հրահանգ էր տուած նաև, որ զապտանի հետապագաւ առաւելներէ ոյժը, թէ որքան ընդունակ են նոցա իրանց սպանաւորքներն ի կատար անելու: Ճիշդանովը մերժեց խանի առաջարկը և դեպքանը զանաւորով խանին յայտնեց, թէ առանհերս անգոր են:

Այն ժամանակ խանը սաստիկ բարկացաւ: Դանիէլի վերայ և համոզուելով, որ բոլոր խառնակութիւնները նորա անգորով են լինում, զցնց բերդը փետր. 20-ին և Դաւիթին յետ զարձրեց իշխանին և սպա արձակելով յանձնեց Դաւիթին, որ նա պատժէ ինչպէս որ յարմար կհամարէ: Դաւիթը այլ ևս աներկելու առանձնի սպանաւորքն՝ Դա-

նիէլին բանալ զրեց, զրեց փրկուից և ժամանակ տուեց, որ 15 օրուայ ընթացքում Ներսէսին ու Գրիգորին թիֆլիսից ինչ կանչէ, որովհետև նոցա այնտեղ բացի խանին խաբելուց մինչոյն ժամանակ կատարել կերպով աշխատած էին Դաւիթի դէմ թէ Ճիշդանովի մօտ և թէ նորա միջոցով ուսաց արքունիքում: Դաւիթը սպանաց Դանիէլին, որ եթէ 15 օրում չի կատարել իւր առաջարկը, ստիպուած կլինի մօրուքը խուզել:

Դանիէլը 'ի հարկէ կկատարեց Դաւիթի առաջարկը և Դաւիթը նոցա յայտնի ընդգրկութիւնից սաստիկ զայրանալով և համոզուելով, որ Դանիէլի սաղարանով են Ներսէսն ու Գրիգորը այդքան շարժք բերում իւր զլիւնի, կատարեց իւր առաւ սպանաւորքը, մի անաղք զործ, հրամայեց ստիֆլիսն հրապարակով գերեզման Դանիէլի միտքը, թէպէտ և զրգուած զրաւթիւնն անցնելուց յետոյ զղշացաւ և սարկացաւ իւր այս աւարաբի վերայ և այնուհետև ամեն կերպ սկզբեց միեկթարեւ նորան և քաղցրութեամբ ու մարդասէր վարժուցքով զէպի նա մաքրել իւր զործած անձայ սխալը, յանձն գնալով նորան մօտ և սեղանակից լինելով նորան:

Բ.

Դանիէլի գործը ուսաց պաշտպանութեամբ ոչ թէ յաշտեց, այլ ընդհակառակ նա զո՞ր գնաց առանհերկ:

Ռուսներն արդէն սկսել էին իրանց նուաճումները զովկասում. Ճիշդանովը արդէն 1804 թ. յունուար 3-ին սկսել էր Դանիէլի մօրոցը և Զուաղ խանին սպանել: սկսել էր յարձակումներ կովկասաբանակ լեզլիների դէմ և նորա զօրքերի քաջութիւնը սարսափեցրել էր սանձաւորք խաներին ու փաշաներին: Նա իւր զօրքով առաջ գնաց զէպի Սրան: Բայց այդ ժամանակ Ներսէսն վրայ էր եկել Աբաս Միրզայ Շահ-զադան, որովհետև Մամախ խանը չէր աջարել նորա դէմ սպասամբան Քեայլայն խանին: Մանը քաղաքներէն լցրեց զզոհակը երկու կողմի յարձակումներից պաշտպանելու համար: Մնացեալ բոլոր հայ և օստարազդի ընտանիքներն չուհեցրել հարսն և Բամբակամորի կողմերը, երկիրը զատարկելով բոլորովին: Դաւիթ կաթողիկոսին

միաբաններով և Աթոռի մեծագին անդամներով ժողովից բերվել, որ էլ միմյանց հրապարակապես հարցադրեցին իրար հանդիմանալով։ Այսպես էլ միմյանց հարցադրեցին։ Կեանք տարաւ նաև Դանիէլին։ Իսկ Աթոռի ու նորա չի շահմարանների պահպանութիւնը յանձնել մի քանի հայ գիտաւորներին։ Շահագործան յանձնի մէկին հասնելով Չորրորդ՝ յարձակուից Երևանի բերդի վրայ և ամբողջ օր պատերազմեց։ այս զորքի մի մասը գնաց էլ միմյանց և երբ տեսան որ պարիսպների դանքը փակեցին իրանց առաջ՝ երկու մարդ պահեստին ու յետ դարձան։ Այս որ տեսան միաբանները՝ Դանիէլ կաթողիկոսի վանքի ապաւնտնութեան համար Շահագործանի ստացած հրովարտակը Ջաւաբէա վարդապետին ձեռքով ուղարկելով նոյն Շահագործանի մօտ՝ 600 հոգոց աւելի զօրք են բերել ապա զվանքը պահպանելու համար։

Ծիցիանովն արդէն իւր զօրքով բանակ էր գրել Արարատեան դաշտում։ Նորան ընդառաջեց Երևանի խանից ուղարկուած Ղաւքըմ բեկը և առաջնորդեց զկողմ էլ միմյանցին։ Նորա զօրքը կանգ առաւ Շրէշ բլրի մօտ, իսկ շահագործան էլ միւս առաւուս իւր զօրքով հասաւ էլ միմյանցին։ Հարիբանոցը կոչուած զերկզմանատեղու մօտ տեղի ունեցաւ պարսից և առաջը հակառակմարտը, որս զօրքի մէջ էին Ներսէսը, խմանցի Գրիգորը և ուրիշ կրօնաւորներ։ Այդ պատերազմի մէջ առանցքը յաղթող հանդիսացան և շահագործան յետ դարձաւ իւր զօրքով։

Ռուսաց յաղթական զօրքը էլ միմյանցին մը-

սաց զարեւ։ Դանիէլը ոչ զբերել է ընդունուած և ոչ էլ զախել է։ առ որ Նահապետալուստում է, թէ Դանիէլը իր սիրտը պարսիկներին է առել, ուստի պատահում է, որ ժողովին բոլոր ինչքը և հետեւեցը տանեն ու յայտեն կարսի, ինչ ուղում է թող անի։ Այստեղ Ներսէսը պարտաստեց վանքի Յաջորդը հարաւորութիւնը և Թանկագին իրերը, ինչ որ Դանիէլը պահել էր էլ միմյանցին, այդ բոլորը բնաներով սմանց միաբանների հետ ուղարկեցին Թիֆլիս։

Պոյն մէջ էր և ուրիշ զօրքը։ Բաց էին արել և Դանիէլ շաքմանաւ և միջի իրերը տարել։ յայտնի չէ թէ ինչ է եղել մէջը, յայտնի է միայն, որ ճանապարհին զօրքի մէջ ձախել են մի քանի զուարժան տանիներ։ Դանիէլ պատասխար Աղամ վարդապետը առաւ է, թէ մէջը իր ձեռքով զբաղուած է եղել 4 թէմբէլի մօտ 50,000 ժամանի ոսկի, երկու հաւ էլ արիւնդուղ բաժարկով կարած, ամեն մէկում 2000 մօր ոսկի, այդ արիւնդուղներէց մէկը տեսել էին Նեպօկտայովի մօտ, իսկ միւսը չի երևցել։ Ներսէսը Թիֆլիսում այդ իրերը պահանջում է նորանից, բայց նա առաւ և թէ աւելի քան չէ ստացել։ տարածաշնորհիւն այնքան սեւ է լինում, որ դիմում են Դանիէլի Գործնականի մեկներալին, որ նորա միջոցով ստանան։ առ պատասխանում է, թէ նորանից ոչինչ չի ստացուի, բայց եթէ ուրիշ։ Դ. Մ. Դանիէլ, որ իւր զօրքից զնաւ է հասել Աթոռին, պակաս ինչքը կը լրացնի (Յովն. Թ. Միքայէլ 1803 յն 20)։

Նեպօկտ. գրով յայտնում է Ծիցիանովին, թէ այդ բոլորը սուս է և կարող են արած լինել նայ եղիսիսպետները և ոչ ինչքը։ էլ միմյանցի վիճակը այդ միջոցին ստեղծել է նկարագրում Դանիէլ կաթողիկոսը իւր մի քանի մանրագրաւոր կեցողիկներում ուղղուած Գոյն և Ջիւղիւնի Աթոռում Թողիցը, զրում է Դանիէլը, նազարուար սեմար ցորեն, ալիւր, շալթուկ, ձիւթ, գինի և ուրիշ և ամեն ինչ, երբ որ պատերազմի ժամանակ հիստորիաների պաշարը պակասել, ձեռնաձուլ էին եղել Աթոռի ունեցածին և տարել էին ցորեն, ալիւր, աղ և ուրիշ շատ բան. և մէջը եղած զօրքն էլ փաշային ա-

մեն ինչ Բէ ուսելիք և Բէ պահեստի նիւթերը շատարաններէ և ամբարանոցներէց քոյցի սորանից կողողտել էին և աթոռի ոսկեղէնը, արծաթեղէնը, զարդերն ու աշաթները, խաչերը, սկիւնները, վարդազրնները, բուրուսաները, աշտանակները, շուրջաշաները և այլն, երկաթեղէնը, պղնձեղէնը, չանդերմէղէնը. այլ և զըզատուներ խոտադատարկել էին. և տունը դառել էր ինչպէս մրգապահների հիւղ. կացարանների դմները աւելել, փականքները չանել, լուսամուտները քանդել, դռները խորտակել, շինուածներն ու գործիքները ջաթխիւել, բամբակն ու այլ պիտայքները ցիրուցան արել. երբ այս ամենը լուծ էր Դանիթը՝ Շահին խնդիր է գրուել, որ պահուածները ուղարկէ իշխմանին, որովհ զի նուազ զըզքի զուրս զաւուց յետոյ՝ Քնացանն էլ պարսից զօրքը չաւերէ, Շահը խելոյն կատարել էր խնդիրը և Թուրք գրել Պաւթին, որ սա բերդից զուրս զայ և շատազէ իշխմանին միտարաններին հետ, կարդի զնէ Աթոռը, որովհետեւ ինքը ուխտ է ուղում զալ նրանու Աթոռի բնակիչներն այնպէս էին վերջացրել, որ Պաւթինը ստիպուած եղաւ տանիկներէց մի բանն էլ ու ջորի վարձու վերցնել, հրահող միտարանների անկողինը բարձելու, իսկ իրանը ոտով և նեղութեամբ քալել զալով հասան իշխմանին և երբ ներս մտան՝ աղիողորմ տեսաբան րացուցեց նոցա առաջ՝ Աթոռը մերկ բարեկարգութիւնից, աղբով ու անմաքութեամբ լի, ներքին ու արտաքին պարիսպները մարդկանց ու անասունների դիակներով լիքը, զըզքըրը ապականութեամբ լցրած, բամբակը և ամեն ինչ տակն ու վրայ. նացարանները րաց, ծակեկուած, զուր զուր ջրով լի, սուրբ Լուսաւորչի խորանի դրան երկաթեայ փակել չանած, և ամեն տեղ ծակոտելով՝ գտել էին այնպիսի զարաններ և միջի իրերը չանել, որ Պաւթինը չլուր սորալայ կաթողկոտութեան ժամանակ ոչ լսել էր և ոչ տեսել. Ոչ ուստելու բան էր Քնացել և ոչ հաջնելու:

Շահը մարդ էր ուղարկել նորից, որ բուր պակականութիւնները մաքրէ, կարդի զնէ Աթոռը և ապա ինքը իւրայիններով ուխտ եկաւ իշխմանին, բերելով իր հետ ամեն պատրաստութիւն իր և իւրայինների

համար: Շահը ներկայ եղաւ պատարագին, Լուսաւորչի. խորանին մի կանթիկ նստիւրեց, որ իւրեւ իր իշխատակ միշտ վառուիւ Նա կանչեց իւր մօտ Դանիէլին և ասաց. — Ինչպէս ես համարմակուած ոտսին բերել և մեր աշխարհն աւերել, ուր հայեր էլ են բնակուում, եթէ մեզ չէիր ուղարկ հաւատարիմ լինել, զէթ այս աթոռին և ըս ազդին պիտի սրտացաւ և ջերմեռանդ լինէիր: Դանիէլը պարսկերէն լեզուով ներքեց իր վրայ զրաժ մեղադրանքը, յայտնելով, որ ինքը ոտսերէն չլիտէ, ոչ եղել է նոցա երկիրը և ոչ այնտեղ որեւէ բարեկամ ունի և չէ ընդունում, Բէ աշխարհ կառավարող Բագաւորները երկու սեպուղաների խորհրդով և հրամանով կառավարեն իրանց երկիրը. եթէ ոտսը իր յորդորներով է զալի, ուրեմն Շահն էլ Պաւթի խորհրդով կլինի եկած և այն. Շահը դո՛ է Քնու Դանիէլի պատասխանից և պատուիրում է էլ ունի չբերել և սերով ապրել Դաւաթ խալիֆայի հետ: Շահը իւր ուխտը կատարելով իշխմանում և ընծաներ աւելով ամենքին՝ զնայ զէպի Թեւրան:

Դանիթը իշխմանին ամայութեան և Տաւաթի կողողտման վերայ խորը գշտացած՝ սրտի զայրութից, որ Դանիէլի կողմնակից կրօնաւորները կողողտել տաին վանքի բուրդը զարանները, զանպատուց ձաթալի չահին, Բէ ոտսին բերել տուողները Դանիէլն և իւրայիններն էին, որից յետոյ Շահի հրամանով Դանիէլը ուղարկուեց Դաւթէմ, ուր բնակութեան տեղ յատկացուեց մահաւախ Յովհաննէս անուանով մի հայի մօտ, յետոյ ուղարկուեց Գարսիկատանի Մարաղա քաղաքը, Անձիկ անուանով մի խանի տուն, որ պահում էր նորան պատուով և ապահովութեամբ և իշխուածք էր տուած, որ եկեղեցի ցանկանայ՝ զնայ այնպէս:

Երբ Դանիէլը Մարաղա էր, ներսեւը մը տանեց նորա ձեռքով կատարել իւր վաղեմի ցանկութիւնը՝ իշխմանում իրագործել բաւեռնողոս՝ կամ զկառավարիչ ժողով՝ ունենալու միտքը. ոտսի և Դանիէլին համոզեց Մարաղայից մի կեղեկով իրմայել սիւննողոս հիմնել և ինքն էլ ննթարեկուել նորա կարգադրութիւններին. Դանիէլը, որ չէր կարող ներսեւի ձեռքից ազատուիլ,

ստիպուեցաւ 1806 թ. յուլիսի 10-ին մի-
նջարձակ կոնգրակով հաստատել այդ սխի-
նդոսի կանոնադրութիւնը, յանձնեց նի-
րեմ արքեպիսկոպոսին, Կ. Գօլթի Գրիգոր
պատրիարքին, Բարսեղ և Քիֆիլի Յով-
հաննէս արքեպիսկոպոսներին կազմակեր-
պել սխիւնդոսը և խնդրեց Մինաս Եղիա-
զարեանցին, որ բարձրագոյն հաստատել
տայ, Իսկ երբ Մարազայից ազատուեց և
էջմիածին եկաւ իբրև կաթողիկոս 1808 թ.
մայիսի 25-ին անձամբ վերահաստատեց
սխիւնդոսը էջմիածնայ տաճարում և ինքը
երգուեցաւ, որ կապուան է սխիւնդոսի ըն-
լոր օրինակոր անօրէնութիւնները: Այս
խնդրի մասին առաւել մանրամասն անդե-
կութիւններ ստանալ ցանկացողը՝ կարող է
տեսնել «Դիւան» Ա— Բ. մասում:

Թ.

Դանիէլը արտորուած էր, բայց Ներսէսը
քնած չէր. Ներսէսը և Եփրեմի սպասաւոր
Աւագ Գրիգորեանը էջմիածնի գոյրը Քիֆի-
լիս ուղարկելու ժամանակ, վերաբանում
սիրել էին Դաւթի ընչից բաւազոյններին.
Դանիէլի արտօր գնալուց առաջ՝ նա նորա-
նից ստիպմամբ և սպանալիքներով մի
վկայական էր վերցրել, թէ ինքը Շահապի-
ղեան-Կամարական ազնուական ընտանի-
քից է սերուել, խնդրել էր առել և Շահ-
ապային, որ վաւերացնէ նորա ազնու-
թեան վկայականը: Միով բանիւ զրուսեան
տէրն էր, Դանիէլը նորա ձեռքին մի սարուկ
էր, Եփրեմը՝ իր կամակատարը, էջմիածնի
գոյրը իւր արածազրուսեան տակ՝ ծախ-
սում էր աւագի նման, միայն թէ իւր ցան-
կութիւնները կատարուած տեսնէր: Բայց
նա զմտում էր Աթոռի սեպհականութիւնը
նոյն իսկ նորա միաբաններին օգտին զոր-
ածանել: Օրինակ այսպիսի զէպց պատանեց.
— Ասացինք, որ միաբանները առաջ զօր-
քի հետ մօտ 65 հոգի Քիֆիլիս գնացին և
իշխանցին վանքի եկեղեցում. նոցա բոլոր
ծախսը ամբողջ տարի հոգում էր առաջ-
նորդը, բայց գնուար էր նորան այդքան
մարդու հոգը քաշել, ուստի խնդրեց Ներ-
սէսին իբրև հարուստ մարդու, որ նա էլ
օգնէ, բայց նա մերժեց որևէ կերպով օգ-
նել: Սորա վերայ առաջնորդը յանդիմա-

նում է և ասում. — «Վ թշուառական աթո-
ռուսը, մինչև այժմ ինչ համարում էր
Դանիէլի և քո փրկիչ, այժմ ինչ եղաւ որ
խրոխտում ես ինչ վերայ, որովհետև զան-
կը քո ձեռքն է այժմ. Դիւան ինչ եմ ծախ-
սել քեզ բանեաց ազատելու համար, դիւան
թէ ինչքան ենք կորցրել քո չարազդիւ
զրահները կատարելու համար. լու գիտես,
որ քո պատճառով խեղճ ձեռունի Դանիէլը
Ձմիւռնայից անպատուած արտաքսուեց:
Ս. Աթոռի այնքան զանեղ վատնեցիք, քա-
նի իշխաններ և այն ընչապառ քանդուե-
ցաւ և խեղզուեցան, ինչքան ժողովուրդ
կրօնափոխ եղան քո փրան անձի պատ-
ճառով. և վերջապէս աւազակաբար Աթոռի
գոյրը զողջարար, նորազնաւ զայնակից եղ-
բորդ հետ և այժմ խնամում ես այն տալ
խրայիճների համար:

Ներսէսը պատասխանեց, թէ ինչ որ ու-
նեմ՝ իմա չէ, այլ Կարապետ եղբորս:
— Ո՞վ անխելճ ոչխարազգեստ, շարունակեց
արհին, ով չգիտէ որ Դանիէլի ունեցածը
աւելոյն ես արել և այժմ 65 աշխատաւոր-
ներէ համար խնամում ես մի մասը տալ,
միթէ այն էլ կարող ես ուրանալ, որ ան-
ցեալները Խուբանցը Դանիէլի երկու բեռը
քեզ յանձնեց, որ Դանիէլը Զուրա Թա-
ռուսեանի մօտ իբրև աւանդ էր թողել և
երբ Խուբանցը Քիֆիլիս եկաւ՝ յանձնել էին
նորան Ներսիսին տալու, որնեց մասին ա-
սում էին շատ թանկագին բեռներ էր. ա-
ռաջ աղքատութիւնն էր քեզ խոտարկեցնում.
ասածդ ճշմարիտ է, թէ Կարապետ եղբորս
է. երկուսը էլ շրազգայուն տէր Յարութիւ-
նի որդիք չէր, որ չքաղաւթիւն պատճա-
ռով Դաւուստ եղիսկոպոսին յանձնեց քեզ
խաբուկավառ և ծառաների ծառայ. այժմ
այս տարի Կարապետը հարուստ և փա-
թած գտաւ, Կամարականից շարձաւ. ենչ:

Ներսէսը այս յանդիմանութիւնը չէր կա-
րող տանել. նա իւր բարեբար Յովհաննէս
արհու մասին զանգատուեց Եփրեմին և մէջ-
ները ասելուքին զցեց, որ և եղաւ ա-
ռաջին ժամուան պատճառը. Նոյնը զրեց և
Մինաս Եղիազարեանին ու ամեն կողմ Գօ-
լիս, Հնդկաստան ևն: Մինասին գրել էր
նաև, թէ Յովհաննէսը դժւ է սխիւնդոսի հաս-
տատութեան, որի համար աքնում էր Ներ-

սկսե՛ր որպէսզի այդպիսով հայրապետական իրաւունքները իւր ձեռքը զցէւ Բայց Միւսար ջաշ գիտանալով Ներսէսի շարախօսող բնաստութիւնը՝ անուշադիր թողնց նորա զբանները:

Զնայելով Ներսիսի այսպէս անուանաբար կոչուում, այնպանմանախնայ չէր կարող տանել, որ Դանիէլը աքսորի մէջ լինի, իսկ Դաւիթը փառաւորութեամբ իշխանութեամբ, ուստի և կրօնից ընդդէմութեամբ կրկնապատկեց իր եռանդն ու աշխատութիւնը Թիֆլիս, Մոսկուա, Գոլիս և Նոյն իսկ Քէհրան, Դանիէլին վերահաստատելու կաթողիկոսութեան մէջ և Դաւթին պատժելու Բայց նորա չէր յաշտուած Դանիէլին աքսորից ազատել, միւս կողմից էլ Դաւթ ինչպէս ինքը, այնպէս էլ իշխանութեամբ մեծ հեղինակութիւն ստացած ուսաները և ուսանական նուաճած փափագող միաբանութիւնն ու ժողովուրդը չէր ուզում կաթողիկոսութեան և Ներսէսը յուսահատութեան մէջ էր, ուստի մտածեց մի այլ ելք գտնել և գտաւ. նա մտադրեց կաթողիկոսացնել Բարսեղ Աշտարակցի եպիսկոպոսին, որ ամեն կողմ հռչակութեամբ էր իբրեւ ս. էջմիանի հարազատ մարդ: Ուստի և երբ Ներսէսը մեկնեց 1500 թիֆլիս գերութեամբ ժողովրդին հայրենից վերադարձնելու համար Ռուսաստան գնացող ուրիշ մի քանի պատգամաւոր վարդապետների հետ զնուծ էր Մոսկուա, նկարել ատենց Բարսեղի պատկերը, որ այնտեղ աշխատել նորա համար, որովհետև կարող էր պատահել, որ Եփրեմիէն ընտրէին, բայց վերջնիս հետ արդէն սկսել էր յարաբերութիւնները փոխելի:

Յովհաննէս առաջնորդը քանիցս զրել էր Եփրեմիէն, որ Ներսիսին շատ չհաւատայ ու չտանի իւր մօտ, որովհետև նա միաբանութիւնը քանդում է ու ավերում. Թիֆլիսում բերել են ապիս Բարսեղի պատկերը և Ներսիսին խայտառակելով պատուում, աւելով.— ու՛ր քաջաւոր, միթէ քառակն չէր կատարածդ եղեմադործութիւնները, ճարտարութեամբ երկու կաթողիկոսների երեսին ըսած կեղծքը դեռ չարքած. ազնւ էլ ձփում է բողոքական և այսպէս հեռացնում են ժողովից: Մի քանի օրից Ներսէս իւր հողէջողի Վրդանէսի հետ առանց պատկերի

զնուծ և Մոզդուկ 1805 թ. դեկտ. 16-ին, ուր գալիս և Ղաչարից և Եփրեմիէն:

Եփրեմիէն հնազանդ բողոքական ստանալով միաբաններից Ներսիսի նենգութիւնների մասին, ինչպէս նաև իմացած լինելով պատկերի պատմութիւնը, որ յայցել էլ նորանոր գաղաղութիւններ սարգելու, սկսել էր առնել նորանից և ուղղակի ատել: Ներսէսը Ռուսաստանի որ քաղաքը մօտ, ամեն տեղ էլ ցոյց տուեց իւր խոռոչաբար բնասարութիւնն ու ամբարշիտ հողին, այնպէս որ Եփրեմիէն փորձանց նորան բերելու համար և աշխատում էր մի կերպ ազատել նորանից:

Ժամանակից Դուրզ Խուրեանցը սարսափելի զոյնեցում է նկատագրում Ներսիսի թէ արտաքինը, թէ գործունէութիւնը, թէ բարոյականը և թէ կատարած բազմադիմ եղեմադործութիւնները, որ մենք զանց ենք առնում առաջ բերել, մեր նպատակից դուրս լինելով այն:

Ժի.

Դանիէլը խեղճ ու բարի մի անձ էր, համեստ բնաստութեամբ ու բարեպաշտ կենցաղավարութեամբ. նա իւր այս յատկութիւններով կարողացաւ զբաւել իր սաղնը՝ չափան Անձադ խանի սիրտը. ի հարկէ այս առանց կաշառի չէր. Յովհաննէսը՝ Թիֆլիս Յովհաննէս առաջնորդին զբաժ մի նամակում խնդրում է, որ լաւ էլինի 30 թուականց մի լաւ ժամացոյց և 10 թուականց էլ մի լաւ գիտակ ուղարկել Անձադի համար: Վերջինս աշխատեց նորա ազատութեան և կաթողիկոսացման հրովարտող ստանալ շահից և պաշտանով մեկան տեղափոխուելով հետը բերեց նաև Դանիէլին: Անձադ խանը Դաւթին հրամարեցրեց պաշտօնից և Դանիէլին պաշտօնի կոչեց. բայց որովհետև Դաւիթն սպասնում էր բողոքել շահին, ուստի և Անձադ խանն ու մեկնեց սարգարը տանել իշխանների հրամայեցին անել նորա զգեստները և հագցնել Դանիէլին հրապարակով եպիսկոպոսների բազմութեան առաջ ամենապիտանաբան ձեռով: Իսկ Դանիէլին խաշ ու գաւազանով, զինւորներից և հանդիսով տարան առաջնորդանիստ եկեղեցին, Շահի հրովարտակը զբաժ

Դանիէլի զլինիւ Դանիէլի նեա զընն Հաջի-
նովուդ Ալի բեգին, որ Դաւթից բանալի-
ներն ու իբրեւջ առանաւ և Դանիէլին յանձ-
նէ, ու հրամայէ Դաւթին նազանդ մնալ
նորան: Այսպէս կառարուեց ի Կարէկ և
Դաւթին արտաքուսեց զհեարանից:

Դանիէլի կաթողիկոսութեան հրաւիրուելը
փրկութիւն եղաւ Եփրեմի համար ոչ թէ
միայն նորա համար, որ ինքն ազատուեց
այնքան մեծ մասնորութիւն և աշխատու-
թիւն պատահող նեղութիւնից, այլ և որ
կարելի եղաւ Ներսիսին ննուցնել իրանից,
նա պատահաւ բռնեց Դանիէլի զաւ բազմիւ
և առաջարեց Ներսիսին զնալ նորա մաս
որ ոչնէ նորան: Նա Պետրբուրգից բե-
րել տուեց նազար բուրջու: թանգապին իրեր
և յանձնեց Ներսիսին, որ Դանիէլին հասց-
նի Ներսէսը փառքի ծառայի, ազգաբա-
թիւնից հարստացած, զիտէր, որ էջմէմներն
զնալով եղիկոսոյս կցառնայ և շատպեց
նաճապարէ ընկնել Մողզակից:

Ներսէսը էջմիանում կատարեալ բանա-
պետ դասու: որին ոչմ էր առլիս և Բաբ-
սեղ եղիկոսոյսը: Իսկապէս Թանիէլ եղի-
կոսոսը տնունով էր միայն կաթողիկոս,
իսկ զործ, իշխանութիւն: հարստութիւն և
վայելչութիւն միմիայն Ներսիսինն էր:

Բայց Դանիէլն երկար չը վայելեց կաթո-
ղիկոսութեւնը. հաշիւ երկու տարի միայն
որպէս խառնիլակ Ներսիսի և Բաբսեղի
նկողին խաղալից և նորա օրով Աթոռը ոչ
մի զործունէութիւն չունեցաւ, և ոչ իսկ
իւր անբարեպաշտութիւնն ու անկարգու-
թիւնները անհետացան ու զարմանուեցան.
մի հատիկ զործը, որ նա կատարեց, այդ
ճարմանդանի վերաստատութիւնն էր էջ-
միանութեան, որ իր ամբողջ գոյութեան ըն-
թացքում եկեղեցու շահերին միայն վասն-
գաւոր եղաւ և հայրապետական պատմական
իրաւունքների սահմանափակումը նախա-
գինջ:

Դանիէլը, արդէն ծնր և ուժաւորաւ,
ծանր հիւանդացաւ 1808 թուի ամառը, կա-
թուած ստացաւ. նա զղալով իր ժողալուստ
վաթեանը՝ դրեց Ալեքսանդր Գալլովիչ կայ-
սեր, որ իր մահից յետ Եփրեմին հաստա-
տէ կաթողիկոս: և զորանով Ներսիսի նեա-
նիւրը աւելի բացուեցին, նա սկսեց աջ ու

ձախ պատուանակ ոչ թէ միայն նոցա, ա-
րտեց զէմ սխ ունէր, այլ նոյն իսկ իւր բա-
րեբար և իւր բուռն կրթերէն զոս գնացած
հիւանդ կաթողիկոսին:

Մկսեց Դաւթից իւր պաշտանավարութեան
մասնակի հաշիւ. ու զրամ պահանջել,
բայց նա չէր տալին, սակով թէ ինքը
բացի պարագից ոչինչ չունի: Ուստի և
ստիպում էր Դանիէլին, որ պատմէ
նորան: Դանիէլի հիւանդութեւնը պատճառ
բռնելով Ներսէսը պահանջեց Դաւթից տալ
այն բժշկարանը, որ նորա մաս էր, բայց
չէր տալիս: Դանիէլը ինչպէս էր Ներսէ-
սին հանդիսաւ թողնել Դաւթին, ոչ հաշիւ
պահանջել և ոչ բժշկարան՝ բայց նա տկան
չլինելով և հաւաքելով սխնեղոսի անդամ-
ներին՝ խափա հրաման զբեցին Դաւթին, որ
եթէ յետայ՝ կղաւթուի, իսկ ինքը հաւա-
քելով Աթոռի զինուորներէ և միաբաններէն,
յարմակում են Դաւթի վերայ: Դաւթը
Վառաճապարի մողզիէ հրամանը պատուում
է, Ներսէսը խրոխտում է նորա վերայ, առ
որ Դաւթը պատասխանում է նորան,
ճանիւնում լինիս զու և զո խարերայ անի-
բաւութեան մողզը. մի քանի կով բազ-
մեցնել եւ այնանգ և ինչ որ մըում եւ՝ նո-
ցա ստորագրում են. այդ կեղծաւարութեան
առեւը զո արտաւարութեան մեղեմն է և
շարութեան մողզը:

Այս զէպքը շատ զմազդ կուտ է փոխ-
ում և անարգանքներ ու հայեայնքներ
է տեղում երկու կողմից, երբ Դաւթը
հարկադրուած է լինում Ներսիսի շատ
զազոնեքներ բանալ ամենքի տառչ: Ներ-
սէսը հրամայեց զինուորներին բրածն տ-
նել Դաւթին, բայց նոցա չվստահացան
օժեալի վերայ նեա բարբարոցնելու: Ապա
Դաւթը զիմեց Ներսէսին:

— Բնալէս բարբարոսների դանձապետ
զորքով ու զինուորներով եւ զբռնել որպէս
աւազակի վերայ:

Ներսէսը յարմակուեց Դաւթի վերայ
և բրով զլինի խփելով վայր զլորեց. մի-
ութեւր խուզեց, զնորաքաղ աքցնի ու
բուռնցներ խփելով բանտարկեց մի ապա-
կանուած խուզի մէջ, մի ուրիշ բանտ-
մէջ էլ նորա Բաբսեղ եղբորը զցեց և տե-
սակ մեծակ տանջանքներ տուեց, նշանա-

կեղծ տաճիկ դահմապետներ, չգթաշակաղ աղբի, հացից ու շրթից գրկից, դուռնի կենդանոցներ ստիպեց ուսան և ութն օր շարունակ այնպիսի սոսկալի գրութեան հասցրեց, որ Դաւիթը ինչպէս մի ցուլ բառալուծ էր գիշեր ցերեկ, կիսամահ: Աւ որովհետեւ մօտը ոչ ոքի չէր թողնում, Դաւիթը կանչել տուց Պանիէլի Թարութեան սարկաւազին և ոտներն ընկնելով, աղաչեց, որ զնայ խնդրէ կաթողիկոսին՝ միանգամայն վերջ տալ իր կեանքին: Եղայրի զինչ արարի արարի, զայս անօրինակ տանջանքս ոչ մօտանցի՝ աւելացրեց նա:

Այս ամենից տեղեկութիւն չունէր Դաւիթը, ներսն էր միայն, որ այս չլուսած ու չանհունած սոսկալի տանջանքները չընարեց իրանից մի հին ու ծեր և հանճարով ու օծութեամբ իրանից շատ բարձր պատկանելի մի անձին:

ԺԱ.

Երևանի սարգաթին հասաւ ներսնի տնօրինակ բնակալութեան լուրը և Դաւթին տուած բարբարոսական տանջանքները: Նա շատեց իշխանին, ժողով կազմեց միաբաններից ու ժողովրդից և ներսնի կանչելով տանան՝ անարգեց ու անպատուեց:

— Քեզ մի թաղաւոր ես կարծում, ասաց նա, ինքզ կէս մարդ լինելով: Դաւթի հասակն ու ձօրութիւնը երեք լոբ ու քու աղբին արժէ: Ուրեմն նա քեզանից աւելի լաւ թաղաւոր կլինի:

Սարգաթը սպառնաց ներսնին: Սա սարսափած և մահն աչքի առաջ առած՝ չգիտէր ինչ անէ և ինչպէս ազատուի: Մօտանց մեղը զցել Դաւիթի վերայ, որպէս թէ այդ ամենը նորա հրամանով է արել, ջաջ գիտնալով, որ նա անգամալոյժ և անլիզու՝ խօսել չէր կարող և ճշմարտութիւնը ընդ միշտ կծածկուէր: Դաւիթիէլի ու կեղծ հակացրին եղելութիւնը: Երբ սա Դաւթի միջուր խաղելը լսեց՝ վեր թառաւ անդողում և դառնացած արտով անիծեց ներսնին:

— Այ՛ անիծեալ թշուառական, գոչեց նա, այ նախանձալուկ որդի սատանայի, մի եղբայրստպան, անհոգի, անհաւատ, անխիղճ և անաստուած՝ այդ էլ արբի, ով ա-

նիրաւ անօրէն դահիճ... Ինչպէս համարձակեցար տիրոջ օձեալին մօտեցալ, իմ մահուան էլ պատճառ դարձար, որովհետեւ այս ցաւով իմ ոսկըները ինչցնում ես զերեզման: Եւ սկսաւ լալ:

Բայց վերջը միաբանների ազանցին չգիտնալով, սարգաթին խորեց, թէ այդ ամենը իր հրամանով և արել ներսնը: Բայց սարգաթն իմացաւ խաբարայութիւնը և սպառնաց պատժել ներսնին, սակայն վերջինս մեծազին կաշառով ազատուեց մահուան պատմից:

Դաւիթը մահուան անկողում էլ ներսնի երեսին չէր նայում, թէպէտ սա ներսնի խեղդեց, բայց Դաւիթը ջնքեց և մեծնելիս նշովեց նորան՝ աւելով, թէ այսքան անարգանքի և խայտառակութեան պատճառը այդ անիծեալ մեռնողն էր իւր ախտաւորութեամբ և ամբարտաւանութեամբ, որ աշխարհ չի կարող բովանդակել:

Դաւիթը վախճանուեց 1808 թուի հոկտեմբերի 31-ին, անհաւատութեան մէջ: Ներսնի ընդունում, ուր տարել էին տեղապահին հետ Գուրգիշի՛ մերանի ընդդիմ վերայ յարձակուելու պատճառով:

Դաւիթի մահից յետ Դաւիթը պաշտօն չվարեց և վախճանուեց 1817 թուի հոկտեմբերի 31-ին, կանաչի վերջին տարին: Երբ անցնելով առանձնութեան մէջ, միշտ յարգուած և պատուած: Եփրեմ կաթողիկոսից:

ԺԲ.

Այս է ամենայն հայոց հայրապետութեան ութը տարուայ համառօտ պատմութիւնը, որի մէջ նկատելի են երկու հազան կէտեր:

Ա. Դաւիթ-Դաւիթեան չփոթութեան պատճառը, որ ութը տարի շարունակ թէ էլ՝ միածնի միաբանութիւնը և թէ չախբիս ամեն կողմը ցրուած բոլոր հայերին բաժանել էր երկու լարում և կուսակցութիւնների, որ էլ միածնից դարձրել էր կուսի, խռովութիւնների, խայտառակութիւնների և երկբար ամեն տեսակ նախնեք մարդու ստղարել, որ էլ միածնից զերհեց իր փառաւոր շուքից ու հարստութիւ-

նից և հասցրեց նորան այսօրուայ քայքայման և ծաղր ու ծանկոյտ առարկայ շինեց օտարներէ առաջ, պատճառը, սասցնեք, այս ամենի և իսկական աստուղը ուսաց պետութեան ցանկութիւնն էր օր առաջ նուաճելու հայկական նահանգները և մահմեդական տիրապետութեան փոխարէն իւր իշխանութիւնն հաստատելու այդ նրկում, որ և յաջոցեց ինչ նոյն հայերի պատրաստակամութեան և նաեւքերի շնորհիւ:

Սա պատմական ճշմարտութիւն է և այլ ևս անհերքելի ճշմարտութիւն: Հայերը զործիք հղան ուսաց ձեռքին՝ նոցա այդ նըպատակին հասնելու, սակայն ընդհանրապէս անգիտակցաբար, հայ ժողովրդի մեծ մասը լինելով օտակայ և պարսից նպատակ, երկար դարերի ընթացքում սարկացել էր և սարսկներին յատուկ ամեն լուծ կրում իւր վրայ. բայց մահմեդական քրիստոնէականաց ազգերի վերաբերմունքը, մանաւանդ հայոց կրօնի և ընտանեկան սրբութեան վերաբերմամբ այն աստիճան յուսադատութեան էին հասցրել հայերին, որ ուս անուն լսելը հայի համար Աստուծո անուն լսելուն էր հաւասարուել: այս է պատճառը, որ զուգ կը գտնէք բազմաթիւ դրութիւններ ուղղուած ուսաց այնտեղեան զօրապետներին, որոնց մէջ նոցա ազգի փրկիչ մականուններով են փառաբանած:

Հականալի է ուրեմն, որ հայը ուստի տիրապետական ձգտութեան մէջ ոչ թէ աշխարհականութեան ցանկութիւնն էր տեսնում, այլ քրիստոնեաներին բարբարոսների հերաններէց ազատելու մի վեհ զազափար, որ յիշատի ժամանակի մանր դրութիւնն ի նկատի առնելով, մտածութեան մի շատ ընտանեկ կերպ էր հայերի համար: Այսպէս էր մտածում հայ ժողովուրդը:

Բայց չի կարելի նոյնը սակ նոցա համար, որոնք զինավարում էին ժողովրդին և այդ ձգտութեան կատարման նպատակ, այդպէս որդէն պարզ է, որ մի ամբողջ խումբ զործիք էր ուս կառավարութեան ձեռքին, սկսած Պետերբուրգ ու Մոսկուա ապրող հայաբնան տունէ շատախղիւրդից, որոնք պետութեան առանձին շնորհ էին վայելում, մինչև Եփրատ արգելիսկողման

ու այդ ամենի զխաւոր զօրեակաւար Ներսէս Աշտարակի վարդապետը (այս Ներսէս V կաթողիկոսը), որոնք ամենքն էլ չնայեցին իրանց նիւթական և բարոյական աշխցութեանը և իշխանական ոյժը այդ ցանկութեան ի կատար ածելու համար. և նոյն իսկ այդ բանին զոհ բերին իշխաննի հոգեկաւար Աթոռի զարուար համբան ու բարեգոյնելութիւնը, Իսկ Դաւիթի կաթողիկոսը պարզապէս մի զործիք էր հայաբնաների և մանաւանդ Ներսիսի և Եփրատի ձեռքին, զուրկ բարոյական ոյժից, ապախնած էր նոցա հզօր պաշտպանութեան:

Բ. Ուշագրտու է և խիստ կարեւոր այն խնդիրը, թէ որը նրկումն, Դաւիթ և Դաւիթի կաթողիկոսներից, էր օրինական շատախղը հայապետական աթոռի և որը հակաթոռ:

Եթէ դատուել լինէր մինչև այժմ այդ խնդրի մասին զբուսաների հիման վերայ, որոնք բոլորն էլ հղել են մինչոյն աղբիւրից բղխած՝ Ներսէս Աշտարակցու պատմաններից կամ նորա ազգականներին ու կողմականներին վկայութիւններէց, այն Ներսիսի, որ իւր հանձնարեղ հնարաղիտութեամբ պատրաստեց այդ ամենը, անամբ զնկավարելով 8 տարի շարունակ մզուող կուրը նրկու օսմեղ հասնեցների մէջ, այն ժամանակ հայապետական Աթոռի նարազատ և օրինաւոր ժառանգը Դաւիթին էր, այդ սրբացեալ մարդը, իսկ Դաւիթը անտրէն և բարբարոս, ապօրինի և բռնութեամբ իշխեցող, այսպէս են վկայում Դաւիթի ի կուսակից բոլոր ժամանակադիրները՝ Ծախաթունեանը, Մանուէլ վ. հրամիշխանեցին և ուրիշները. և Դաւիթի բողոքից ժամանակից զրոգներին մեծ մասը նորա կուսակիցներն են: Դաւիթ մասին լու զրոգ ոչ ոք չկայ զրեթէ. միակ ժամանակակից զրոգը, որ բուական մանրամասնութիւններ ամփոփել է այդ ժամանակաշրջանի վերաբերեալ մի ընդարձակ աշխատութեան մէջ զա Գեորգ Խուրանն է, Սիմէօն կաթողիկոսի Մելքիսեդէկ եղբօր որդին, որ Դաւիթի մասին թէպէտ նոյնպէս վատ չէ խօսում, բայց որ նրեւ չայնի զոյներով է նկարագրում Ներսէսի

ընած դիւքն ու զործունէութիւնը և որ նոյնպէս այս ամէն խռովութեանց միակ պատճառն ու կազմակերպողը համարուած է Ներսիսին, նորա ակաաւարութիւնն ու իշխանասիրութիւնը, բարձրանալու, մեծ մարդ լինելու անյազ և բռն տենչը:

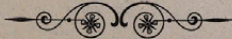
Դաւթի զործունէութեան և նորա կաթողիկոս ընտրուելու և օծուելու պարագաների վերայ նոր լոյս ավելցին այն մեծաքանակ վաւարագիրները, որ մենք հրատարակեցինք Դաւթին և Դանիէլին նուիրուած «Դիւան» ներքի երեք խաչը հատորների մէջ:

Այդ վաւարագիրներն աղէն ուրիշ կերպ են ներդաշնանուած իրերի գրութիւնը. Դանիէլն և իւրայինները երևում են որպէս գործիչ առասաց, որով նոցա նոյն իսկ սրբագործուած են անկա-կանօնական մի գրութիւն, արտաքայ իշմիածնի ժամանակաւոր Աթոռ ստեղծելու և այդ միմիայն նորա համար, որովհետև զարձեայ իշմիածնի և ժողովրդի ընտրութեամբ մի ուրիշն էր կաթողիկոս օծուել իշմիածնում, և գիտութեամբ ու հանձնարով շատ աւելի բարձր քան Դանիէլ կաթողիկոսը, ինչպէս այդ ցոյց են տալիս Դաւթի ինքնագիր բազմաթիւ կոնդակները, որոնք պարունակում են իրանց մէջ բուն սէր ղեպի իշմիածնինը, հայ ժողովուրդը ու նորա զարաւոր սրբութիւնը և անկեղծ փափագ բարեկարգելու և նախկին փառքին հասցնելու կաթողիկոսական աթոռը:

Եթէ աւելացնենք սորա վերայ և այն, որ Դաւթի կաթողիկոսութեան ցանկացող էր իշմիածնի միաբանութեան մի ստուար մասը, Պօլսի ժողովրդի մեծ մասը և զանազան սեղերի հայ ժողովրդի բազմութիւն, որ իշմիածնի վերջին նորոգութեան, այն է

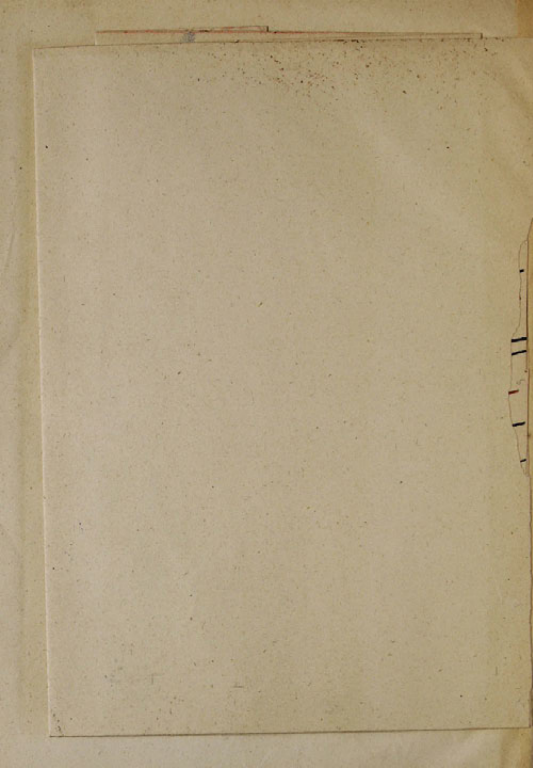
1441 թուից յետոյ աթոռի և ազգի շատ տաւիթ ծանր ճգնաժամներում ազգը չդաւաճանց իշմիածնին և ստաբ տեղ չփոխադրեց Հայրապետական Աթոռը, որ Ներսէսը միմիայն անհառական շահերից զրդուած, արդէն միանգամ իշմիածնում կաթողիկոս օծուած ղեպցում նոր կաթողիկոս օծել տուաւ և այն՝ իշմիածնից դուրս, անկառակ ազգային աւանդութիւնների և ազգի լրութեան շահերին, և վերջապէս, որ Դանիէլի՝ Իւլքիլիսէում օծուիլը զանէ ազգային-եկեղեցական ժողովի որոշմամբ չէր, որը միակ տէր և անօրինակ է իւր եկեղեցու և ոչ որեւէ մի արեղայ, եթէ այս ամենը հաշուի առնենք, այն ժամանակ արգարութեան մի պարագ հատուցած էլինենք, եթէ ասենք, որ Դաւթին պէտք է համարել Հայրապետութեան օրինաւոր ժառանգը, որովհետև նախ՝ նորա ընտրութիւնը եղել է նոյնպէս ազգի կամքով, ինչպէս և Դանիէլինը, երկրորդ՝ նա օծուել է առաջինը՝ կաթողիկոս չեղած ժամանակ՝ միաբանից և ժողովրդի պահանջով և երրորդ՝ բուն՝ աւանդական աթոռ ս. իշմիածնում և ոչ առաջին պատահած վանքում:

Իսկ այն առարկութիւնը, թէ Դաւթը օծուել է Երևանի Մամադ խանի օժանդակութեամբ, ոչինչ արատ չի բերում Դաւթին, որովհետև եթէ այդպէս դատուել լիւնենք, երեք մեր կաթողիկոսներից ոչ ոք չի թայ օրինական ընտրուած և օծուած, քանի որ ընտրութիւնների ժամանակ միշտ զոյութիւն են ունեցել և ունին կողմնակի և մանաւանդ հօրքների ճնշումներ և ոչ ոք ղերեք չէ այդ ախտից:

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

19-դ մամուլի երեքի թուամասերները, սխալմամբ տպուած են
285—300, այն ինչ պէտք է լինեն 289—304.

ԴԱԻԻԹ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐ

1803—4

(ՔՆԱԳԻՐԸ)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1803—4

Ա թուղթ յնրեան առ թէրումագ էշիկ-
աղասին, շնորհաւորութիւն վասն զալ-
տեանն:

Զորա՛յ ժամանեցէ սիրա-
նուէր ողջոյն և Ասա-
ռածալին օրհնութիւն՝
Հանգիւք առաւ ողորմու-
թեամբ Տեառն՝ և պահպանո-
ղական շնորհիւ Միածնա՛յ
սրբոյ տեղաւ, ի վերայ ըն-
տիր սիրելալոյ իմոյ՝ և հա-
ւատարիմ բարեկամիդ սրբոյ
Աթոռոս, Տերամբ Աստուծոյ՝

զօրացեալ քաջաւոր՝ և մեծաշուք պարսն Թէ-
մուրազ էշիկազաւաղդ, և ընդ մեռամբ քոյ
հղելոց, խնդալ ի Տէր: Որում և զհաւութիւն լի-
ցի. զի նարգենիս իմացեալ մեր զօրհնեալ
զալուստն քոյ լալոյ լնեան, զտաք արդարն
ղղիւր սրտի, և հալաք իրախամբս: Բայց զինչ
օգուտ՝ զի աւսոր աղջ հոյ և մեղ համբաւ զայս-
տեան Աղնուրդ, և ի՛նչ երէկ խնցեալ էալ,
ունէաք հրախրել զինք առ մեզ, զի ի միա-
սին ուրախանալաք ի հրաշափառ տանիս սրբ-
ոյ Յաղնութեան Տեառն Աստուծոյ: Այլ այժմ
զրեալ մեր զայս թուղթ օրհնութեան առ պա-
ռածականութիւն քոյ, առնէ՛ք՝ զալուստ սիրել-
ալոյ ի բարին հղիցի, և շնորհաւոր լիցի քեզ
սուրբ Յաղնութիւն Տեառն Աստուծոյ և Փրկ-

լին մերոյ Յիսուսի Բրիտանոսի: Որոյ պահպա-
նողական շնորհք և օրհնութիւն հանգիցէ ի
վերայ քոյ՝ առ ի պահպանել զքեզ ի փոր-
մութեանց հոգեկանաց և մարմնականաց, և
լցուսցէ զքեզ ամենալն բարութեամբ: Արդ՝
ի նշան սիրոյ և իբր օրհնութիւն ի սրբոյ
Աթոռոս՝ ահա զի հուսէ՛) անուշահամ զինի
լիցեաք ի վաղեւա Աղնուրդ: Զոր ընկալեալ
անող արասցես, զսուրբ Աթոռս և զմեզ ի մտի
ունելով: Նա և ի սիրալոյ բարեկամութեան
որ առ մեզ՝ աննուազելի կացցես: Ողջ լնր
Տերամբ, և պահպանեցեալ հզօր Այլմ նորա
լարածամ, Ամէն:

Գրեցաւ լամբ Տեառն 1803, և ի լու-
նուարի 6. ի սուրբ Էջմիածին:

Ա. Ի Պոլիս առ սրբազան պատրիարքն
Յովնաննէս վասն աղուկցի տիւալէնչի ²⁾
Շահնեան Պողոսին:

Յօրա՛յ Բրիտանական սուրբ ողջունիւ,
խական և ստալ սիրով սուրբ Լոյսոյ, և
լոյնտանն սիրալի կարօտանօք, հանգիւք
զերաւոյ շնորհք սուրբ իշման տեղաւս
Բրիտանի գիտութիւն լիցի բարգի և պառ-
ուական եղբոր մերոյ ի Բրիտանոս սիրեցելոյ՝
տեառն Յովնաննիս շնորհափալ արքեպիս-
կոպոսի, և արժանաժաանդ պատրիարքի մե-
ծի՝ քաղաքիդ կոստանդնուպոլսոյ: Զի զայլ
զիտելիսն ալլով թղթով ունիս տեղեկանալ,
իսկ այսու զօրպոսութիւն Հանուցեալ Շա-
նեան Պօղոսի Աղուկցեոյ զտեբն, որոյ վասն
քանիցս հարկեալ ի դրանէ բարեպալք Ար-
քալին՝ զրեալ էկր, ընկալցի ստեալ այժմ առա-

գաղտն և աներկրայէ և բանին զգաւարումն առեալ ի մի կողմն երեւոյցեալ։ Արդ՝ առաջինն դրուածովք անբովք մեզ վասն արմ, երկրին և մեզ լոյնցաք ի Տուշի և լնդուլիս զարքա գիտել ինչ։ Բայց մինն կողոպտեալ ի ճանապարհին ինչն միայն մաղապարծ զերծաւ, և միւսն թէպէտ և գնաց, և ստալ ինչ երեւի մեզ թղթով և մեք լոյնցաք մինչն ի կարին, ալլ ի ծաղիլ պէս պէս չգիտութեանց մնացին անդէն արգելեալք արձալի թուղթք, որք և լեւ սակաւ միջոցի կրկին ի մեզ վերադարձան։ Աւ մեք վերադարձն լոյնցաք ալլով առ պատմականութիւն անք. բայց հափն և թէ ոչ չեղէ մեզ գիտել։ Ապա ի վերադառնալն սիրելալոյ իմալ անդրէն ի պատարարականն մեք պատել, և անդրէն սաղսպին ի գրանէն լաղապա պատրիկ, գրեալ էր գործեալ ի սոխ թիւ ի բանվարին, զոր ընկալաք ի փետրվարի 14. որով և խնդրեալ էիր հասու լինիլ անցից և գիտալութեան Տաշնեան Պաղտի ընտանեացն։ Մեք ևս առաջեցաք զոմն Արիստակէս անուն, և հարկիւ պատուիրեցաք նոցա գրել մի ըստ միտէ գիրին ստուգութիւն ճամբանց խնդրողացն և մերզ դրուածաց։ Յորոց առա՝ թէ ի Տաշնեաց, և թէ ի տէր Միշտակն լնդուլիսալ, որ է քեռարդի նանգուցեալ Պաղտին, ընկալաք զԹուղթս լամսուր 9. գրեալ Տաշնեացն ի մարտի 14. Աւ Տէր Միշտ սինն լաղրիկի 25. Ջորս և ընդ սինն լոյնցաք առ մեզ ի գիտել ընթերցանութեամբ, զոր ինչ ծանուցանեն։ Աւ որպէս ստուգեն թաղումք և երեկ ի թղթացդ ալլալն և ստուգութիւն բանին, որոց և մեք վկայեալ գրեմք ահա որով և լայտմեան ընկալեալ մեք զվերա ինչ ի գրանէն, բարեցի երկրապետութիւն և կարծիս ի մտաց սանինց։ Տաշնեան Պաղտի ի գիրին առաջին կնիցն իւրով ի զորաց Արքա խանին լնդուլիսալ, որ երեկ լեալ ի ՌՄԱ թուին Հալոց, որպէս ցուցանէ պատմութիւն Միշտակին, և ալլոյ լեւսն 85 է. լեւորոյզ հասարին, ստեալ է զալլ կին երեւոյց ահա լեւալ քան զգերութիւն՝ Թաղուհի անուն՝ զուսար ուրումն Նուրա կոչեցեալ։ Յետ ապաւոյ միալ՝ ծնանի Պաղտին ի Թաղուհի կնիցէն զուսար մի՝ Յաղիսալ անուն, այն է, որ կար արժ կենդանի։ Յետ ծնեցեան Յաղիսալն՝ իրբն անցանն աւուրք քանի մի՝ լաւ, թէ իւր առաջին կնիցն աղանալ ի գերութենէ, ի Թաղուհի, թողեալ

առաջն զԹաղուհի երկրորդ կնիցն իւր՝ զուսար Նուրալին, և զհարազատ զուսարն իւր Յաղիսալն, զիսալ ի Թաղուհի, և անստի անցեալ զալ լաղրի, և աղրէն առնա զփորձանալ Արդ՝ մայր Յաղիսալիս Թաղուհի կնիցն վախճանեալ, ինչն Յաղիսալն կալ արժ կենդանի, ունի զալք Հալապոպեանն Միշտակն ոմն, և ունի զերիս ուստեալ՝ Գրիգոր, Յովհաննէս և Հայրապետ։ Աւ զզուսար մի Թաղուհի, Աւ հա՛ զալլ ոք ի գիմաց իւրոյ վէթիլ չէ արարեալ, բայց բանէ իւրմէ ի Հայրապետեան Միշտակէն վերադեցելով, որ լոյնցեալ սանն կնից լաղր կալ, և խնդրէ արժ նոյն Յաղիսալն զուսար Պաղտին Տաշնեան, զի զոր ինչ անկանի իւրն, բաննեացի աներկրապետութեամբ առն իւրմէ Միշտակէն։ Երբմէ և մեք վկայեմք։ Ալլ և ոյնիլ չէ հասեալ ցարդ միշտա՞) անուամբ ալտի ի Պաղտեղ արին Յաղիսալիս, և ոչ ալլոյ լընաանեաց Պաղտին, Զալլն ի թղթաց նոցա գիտացեալ, ողջ լեր շնորհի տեղան մերոյ, և բաննեցեալ ի խնամա նորին ի սէր և ի ցնծութիւն արտի մերում։

1803. Ի բանվարի 10. ի սուրբ Էջմիածին։

Գ. Ի Հոլալայ, առ երկու եպիսկոպոսն Յարութիւն եւ Դէորդ։

Յարմէ թաղում արով, լիսուսանք որչառնիւ, օրհնութեամբ բարեբաւոյն, և գերազօր Ենորէք Աստուածաբանակ սուրբ անգղոս՝ ծանիք սիրեցեալ որդիք մեր ի Քրիստոս և հարազատ զուսակուցն արքոյ և մեծի Աթուոս՝ Յարութիւն և Դէորդ շնորհավոյլ եպիսկոպոսանք։ Ձի ի լայնասար 30. գրեցեալ թուղթքն մեր ի վանիցդ՝ ընկալաք արիով ի հոկտեմբերի 20. Աւ գիտացեալ զմեծազորն սէր մեր, և զբաղմալովն հաստատութիւն, և զորդիսկան շնորհապատմութիւն, զորս ունից առ շնորհատու ծնող Մալրս մեր, և առ մերս հոգեւոր հայրութիւն, ուրախ եղաք լալ լալ և մեծապէս զօրանալեցաք զհարազատ և զերկուր զուսակաց արքոյ Կանիս թաղմապետակն օրհնութեամբ։ Ալլ և՛ գիտացաք զհաստատութիւնն մեր, զորս արարեալ էք լամնապն ուրեք, և միշտ, և բանիւ և զարծով ցուցեալ

զմեմքում թիւն ձեր, որպէս լաւանք են մեզ
 թէ ձեր գրածը, և թէ՛ Տէր Դսմբեան
 պարոն Գեորգին: Առախ՝ և մեք լազազս ամե-
 նից բարեւուականաց ձերոց ցոյցելոց մեզ
 և սրբոյ Աթոռոյ՝ շնորհակալեմք ահա պա-
 տու: զձեռք իբրեզ զճնախարհ և զաննեղ տիրե-
 ցեալ որդւոց, և հարազատիցն Նսե՛ ծանեաք
 զլամբին ձեր ի Բաղրայ վասն պարտուց վա-
 նիցդ և ընտոյ վերանորոգութեամբ վաշխից՝
 ի չորս հազար թուամն զպարեկն պարտուց
 ձերոց, և ապա ի բունիս 28. զինկն ձեր ի
 սուրբ վանոց աղբ, աղբ հոգան զպարտուց
 դարին, և ի տանի որդոյ Էմիլամնի զկոնդակն
 բնթեանով ապին ձեր աղբ, և միաբանու-
 թեան ուրախ լինելն ի վերայ բարեկարգու-
 թեան մերոց, և մանաւանդ բերելին հոգե-
 պէս օրնեալ մօզովորացն տեղւոյդ ի վերայ
 զանակալութեան մերոց, և կամին հասարա-
 կութեամբ զթուղթ շնորհաւորութեան գրելն
 առ մեզ, և զայլս արեւելիս: Եւ մեք թէ՛ն՝
 արամեցաք և արամեմք ի վերայ պարտուցն
 զորս Տէր Թեթեանցուցէ, և ձեզ տացէ կա-
 բողութիւն հոգւոյ զաղմանէ պարտուց, և
 բարեւոյցապէս կառավարել զսուրբ վանքդ և
 զձեզ և զժողովուրդան, ալլ անկալմ՝ ուրախու-
 ցաք ընդ անօրթաւոր համբանն ընդ արեւո-
 սիկ, զորս գրեալքն էիք: Տէր օրնեացէ զդո-
 սա, և զօրացուցէ՛ և ամենաւն բանից և
 գործոց զոցին ևս զբարեկալողութիւն շնորհ-
 նալ՝ ի խաղաղութեան պահեսցէ, և բաննաւն
 փորձանաց և ի զիպուածոց փրկեալ՝ ընդ ա-
 մենազօր թեաք խնամոց և զթութեան կալցի
 հանգեթմ ամենաւն ընտանեաք իւրեանց Գրի-
 անդոց, զորացուցէ՛ իսկ վասն պատուիրե-
 ցեալ իրացն մերոց, զորս խոտանաւքն կա-
 տարել լեռոյ և լղել: առ այն կրկին ահա
 գրեմ, և պատուիրեմ, հոգալ զայն, և փութով
 հաւատարմաւ առ մեզ առաքել: Ի հարկէ
 ցարկ հարանիքն զբրձան, և բացան զոր-
 քարայնալայն *) և ալլն: Ահա զկրնդակ օրե-
 նութեան գրեցաք ի Հեղիկս, ի Բաղրայ և ի
 Բաղդատ, և ծանուցաք զամենաւն անցան
 տաւրս, զորս մարթէ բովանդակել համառո-
 տի և սասն: Ձի զինի եւանդելն ձերաւոր՝ թէ
 զինչ ինչ ծագեցան, և որպիսի խաղութիւնք
 լաւաշացան, և քանի զբարատութիւնս արա-
 բին զձեռք, և որքան ստաւ և ալլ և ալլ զը-
 բուածովք վատահամբաւեցին զանուն մեր, և

զալթակեցուցին զժողովուրդան արք ննե-
 զաւորք և լիք նախանու, թողում զամե-
 նաւն ի բաց, առ ի չալլ տաղակութիւն մա-
 յուր լեռնաց ունկրաց լիշառակութեամբ
 անդրն առապելեաց նոցին: Ալլ միայն զպա-
 քանս գրեմ, զի թէպէտ ջանացան ծանկել
 զճնախարհութիւն, և ընդդէմ Աստուածային կա-
 մաց և մարդկային ընտրութեանց ներհակել,
 բայց ճնախարհութիւն լաղթոց զոլով՝ փալկե-
 ցաւ իբրեզ զարեգակն, և լամթ արար զպնե-
 սիկ, որք թողեալ զԱստուած՝ լուսացեալ և
 լեցեալ կալին ի կամս անձանց իւրեանց և
 ի ստութեան անգր: Քանզի մինչ Դանիէլ
 վարդապետն, և Դրիգոր ալ պատրիարքն Պոլ-
 տո կամեցան համախոհիւք իւրեանց ի Քիւր-
 տիստան զնոր աթու հիմնել, և զպալ լուսա-
 ւորչալէն և զգրիստոստանիմ Աթոռ ցտակել,
 և զանփոփոխելն հայրապետութիւն աղցիս ևս
 ի փոփոխութեան զնեւ, լաւանեցաւ Աստուած
 ի բարանց ի վրէժնդրութեան նոցա, և
 մանանեալ այր զերկտին զնոսա ի ձեռս մեր,
 Քանզի ժողովուրդքն Պոլտո՝ ի միախին խոր-
 նելով զպատան և զքարին աղցիս և Աթոռոյ՝
 միակամութեամբ աղբս մատուցեալ առ թա-
 կաւորն իւրեանց՝ բարձեալ են զամենաւն բո-
 ճակառակութիւն և զհակառակութեան, և ըն-
 կալեալ են զկատարումն ամենաւն խնդրա-
 նաց իւրեանց: այս է՝ նախ Եւլէիլիսի վան-
 քըն, որ է՝ ի Քիւրտիստան, մի անուանեա-
 ցի Աթոռ հայրապետաց, Երկրորդ հայրապե-
 տութիւն մեր մինչև ցման մեր անփոփոխե-
 լիմնացէ ըստ օրինի հարցն սրբոց: Սրբորդ՝
 Դանիէլ վարդապետն և Դրիգոր պատրիարքն
 կապեցաք ի սուրբ Աթոռս առաքեցին իբր
 լաքարս: Եւ Երրորդ՝ զտաւջին խաղաղապէս
 պատրիարքն Յովհաննէս տաբեալ նստուցնին
 ի սեպհական Աթոռն իւր, զի բարցի խառ-
 վութիւն և տարաձայնութիւն լաղէկս և ըն-
 կեղեցեալ մերոց, Եւ զպոստիկ՝ անցան լու-
 տակ թաթարս՝ ծանուցեալ էին մեզ ի հոկ-
 տեմբերի 23: Որ և նոյն թաթարն եկն և հաս
 ի սուրբ Աթոռս ի նոյեմբերի 10: Եւ մեք իբ-
 րեզ գիտցաք զպատիկ՝ պատշաճ զատեցաք
 սիրով բերել զԴանիէլ վարդապետն առ մեզ,
 քան եթէ բռնութեամբ Վասնարայ և զեպիս-
 հոպոս մի Տաթեացի Արքուած առաւ-
 քեալ ի Բաղաբէս հանդերձ տլովք օժամբք,
 զնա ինքն զԴանիէլ վարդապետն բերել տուաք

ի սուրբ Աթոռս ի նոյն նախմ. 27 և պահեմք լարանաք: Յետ ասկա միջոցի՝ եկին սուրբ հանգիստ ի Պոլսոյ ի գրանէ թաղաւորին ի Յաղպատ վտան Դանիէլ վարդապետին հանդերձ սիրկիւն Ֆէրմանան, և տեսին, զի նա եկեալ էր լաւաք առ մեզ: Վասնորոյ և ինքեանքս եւ վերադարձան առ մեզ ի զեկեմբերի 16: Ան ի հանդիսի ի ներկայութեան ինքեան Դանիէլ վարդապետին ընթերցաք զսիրկիւն Ֆէրմանն, ընդ նմին և զհամահաւաքեան մահներն, զոր առաջեալ էին Պոլսոցիք ի նորոյ լանուս մեր: Յետ այսորիկ ի զեկեմբերիս 27 ընկալաք նոյնպէս լատուկ սուրհանդակք գիշերմանի սուրան: Բայց ըզ-Դրիգոր չապարիարաց թերեալ մինչև ի Դարս ասկա հիւանդութեան թողեալ են անդ, որ ի լատուկեանալն զալոց է: Չնոս եւ ըստ հովուական պարտաւորութեան մերուս ի ինամա ընկալեալ սիրաշանելոց եմք: Ան ապաքն առա որպէս գրեցաք, երաբ Տէր զստապանս մեր, և եղբիք զսուրբ և գանդերիս պոյն և արամութեան, և լոյց ել տառապնլոցս, և սիրով մշտնջիւղաւորաւ գիթացեալ ի վերայ անաբաս հարապա իւրոյ լուսով՝ զարդարեաց վերասին խաղաղութեամբ և միաբանութեամբ վարստանալ որդալց սարին Ուրեմն վտաք և գահութիւն ալմն, որ զիստ լալոցէլ զստ ալալէս, և զորմէլ լիւրագանչիւր ժամանակի զանքննինն զհրաշակերտս, որոց ոչ զոյ թիւ: Ան ալալ ալմ վալս հարկաւորապէս պատուիրեմ հոգեւոր որդւոցդ սրբոյ Աթոռոյս, նախ՝ պինդ և հաստատուն կալ և մնալ ի գոյն որդիական սէր և ի հարազատութիւն, և ալոցդիւք զանմէլ ձեզ զանուն բարի, զգործ և զօրհուրթիւնս լիւստումոյ, սրբոյ Աթոռոյս, և ի մէնք: Ան ալալ զօրհնեալ ժողովուրդսն մեր եւ՝ յորդորել, և լամնեալն խաղաբար քանից և առթից հրաւարել, և զսիրտս նոցա թանկեցուն ի վերայ սրբոյ Յանս շիրապուցանել՝ և ի նոյնս ամենից, զսէր և զխաղաղութիւն արժատապուցանել: Որպէս զի դուք բարի հովիւք՝ բանասուր հոգիցք բարի օրինակ լինելով՝ առ հասարակ վախճանիք առս և ի հանդերձելունն զդատալ լատաակոց մերոց, Ալալիս զխտացեալ մեր առ ալմ, և զորպիսութիւնս մեր և կողմանցդ եւ ի մէնք՝ աննուաղելի արարեալ ընդ մեծի հաւատարմութեանց մերոց՝ ողջ լեւուսք ի Տէր, և զարոցեալք նոյնու և նորեք

սրբոյ և մեծի Աթոռոյս եղիցի ընդ ձեզ, և ընդ ամենեանս, Ամէն:

Դրեցաւ լամին կենարարին մերոյ ի 1803. և ի լանուարի ... ի սուրբ Էլիմանին, Պոյս եւ գիտացէք, զի որպէս ի վերջ լինեցաք, զկողմակ օրհնութեան գրեալ ի շընգիկս, լգիցաք ի Փարեզ առ մտ: Եովմանն ևս հարազատն մեր, զի հասուցէ ի Բասրայ ի մեռս Տէր Դաւթեան Դէսրդ աղալին: Աթէ զնոյն թուղթսն ի Փարեզու լղեսցէ առ ձեզ մեր մէր: Եովմաննէն, պարտիք և դուք հաւատարմաւ հասուցանել լիւր անգին:

Գ. Ան Դրեգոր ամիրայն:

Ան ընդ սիրոյ և օրհնութեան ողջունաւաք թղթովս՝ ծանուցումն լրից աղին սիրելւոյդ մերուս և օգտախոս որդւոյդ սրբոյ Աթոռոյ Էլիմանին: Ձի զուարճալի և ըզմալի սիրով գրեալք թուղթ ի զեկեմբերի Ը, ժամանեաց առ մեզ ի լանուարի ժի, ի մեռն սրտացաւ: Զաւակին սրբոյ Դանիս և հարազատ սիրելւոյդ մերոյ Ստեփաննոս հանձարունակ արքեպիսկոպոսին, զոր ուրախութեամբ ծանեաք զհարազատական բանեղ և սրտադիւր եղաք, որ ըստ օրինի հմարիտ բարեկամաց՝ զօլուստ սրբոյ Աթոռոյս և մեր խորհելով, հետեալ էիր հմարտութեան, զրեւով և առ մեզ գրանս շնորհաւորականս: Տէր օրհնեցէ զհարազատ սիրելիդ մեր և զորացուցէ, փերկեցէ ի վնասուց հոգեկանաց և մարմնականաց և պահեցէ ի ինամա իւր մշտ, զարդարելով առաքինական զործովք, և երջանիկ առնելով լաւմ աշխատի և ի հանդերձեալ կեանան: Նոյնպէս ընթերցաք հանդիսաւորութեամբ ի լուր ամենեցուն զհրովարտական բարեբաղդ արքային Սամնեցոց, և զհամահաւակալ գրեալս մահէն օրհնեալ ժողովրդոցդ մերոց և առ բարեղթութիւն քաջալալք Արքային Սամնեցոց, զհունականութեամբ հանդերձ օրհնեաք զմեզ: Աստուածն ամենակալ, թողաւորն երկնաւոր՝ զերկար և զխաղաղ կեանս շնորհելով, հաստատուն և լաւանեական արասցէ զԹաղաւորութիւն Սամնեցոց, զի ողորմութեամբ զոյն ողորմած թաղաւորին, քարձաւ խաղաղութիւն լաղզն

մերմէ՛ն և՛ զ՛նանիէ՛լ վարդապետն, նախ քան զգնալն աղտորակն ֆէրմանին, բերաճ ի՛ սուրբ Աթոռս, և աւնիճ ի՛ պատուի, նոյնպէս և զ՛նանեցի Դրիգորն բերին ի՛ սուրբ Աթոռս չառաչաւ՛ն, և՛ Դատաւան մերունն ալ արքեպիսկոպոսին զհարազատութիւն ծանեաճ, ինքն ևս թուղթ էր գրեալ մեզ՝ զ՛նպատաւութիւն և զհարազատութիւն իւր լաւանեալ, ծանուցեալ էր՝ թէ՛ զհաշիւն խնդրեմ ի՛ վերելէն, նա զայլ և ալլա պատեանեալ՝ զանց առնէ՛ տալն, ուրեմն՝ ի՛ սէր սրբոյ Աթոռոյս՝ ըստ ամենալին ձեռնառու լեալ Դատաւան մերունափալ նպիսկոպոսին, ընդ նմա պահանջեալիճ զհաշիւն արդեանց սրբոյ Աթոռոյս ի՛ վերելէն, զարձաթն ջանափէճ առնուլ, թէ՛ զարդիւնս նուիրակութեան օրհնեալ վիճակից, թէ՛ վիճակին էնդպաց, և թէ՛ ալ տեղեաց, որք հասեալ են ի՛ ձեռս նորա, առ ի՛ հոգալ նովա զծախս՝ որք եղեն վասն սրբոյ Տանու Նոյնպէս ձեռնառու և ափոփէ՛լ լեալ լարգելի եղորոն մերոյ Տեսան Յեաննու արժանաժառանգ պատրիարքին, որպէսցի կարասցէ զկառավարութիւն իշխանութեան իւրոյ քաջապէս առնելու և՛ զարգալից արդիւն եղցի ընդ քեզ նա նապազը Ամեն Արք՝ ահա զկոնքով մի օրհնութեան և չնորակալութեան գրեալ ի՛ վերոյ հասարակութեան քաղաքիդ առաքեցաճ, և զկնի՛ ալնորկի առաքեմք զուրիբակ հանդերձ սրբալուս Միւռնուս և օրհնութեան կոնդակու, որոյ ի՛ զալն առ մեզ՝ օգնական լիցին նմա՝ առ ի՛ խաղաղութեամբ հասուցանել զգործն իւր լաւարտ և՛ վերջապէս գրեմ իսկապէս սիրելոյդ լնտուծոյ, հաստատուն կալ մնալ ի՛ բարեպաշտութեանդ, և ի՛ սիրոյ և ի՛ նարազատութենէ և լաղտարար բարեգործութեանց սրբոյ Աթոռոյս ոչ պատասիլ երբէք և՛ մանաւանդ լաւելոյ զպատարար բարեգործութիւնս առ մալրս քո լուստառ, և առ հոգեոր նալուքիւնս մեր, և զալլս ես՝ ի՛ նոյն լարգորին, Որովք զբաղմամբալին վարձս բարեաց ընկալցին լնտուծոյ, զգորացուցիլ չնորս սրբոյ Աթոռոյս և զօրհնութիւնս մեր, և զանիարգախ սէրդ և զորպիսամանոց թուղթի անդակաս առնելով ի՛ մէնջ, լե՛ր ոչ ի՛ սէր, Դրեցաւ ի՛ ՌՄՄԲ, և ի՛...

Սիրով բազմաւ և աստուածալին օրհնութեամբ և աստուածաւալ չնորելս սրբոյ իշման տեղաւ Բրիտասի, ոչդոն և օրհնութիւն տամ բարեմնունդ զաւակին քո, և հոգեար որդւոյն մերոյ խոնեմաղարդ Յարութիւն Չեղեպոյն և հարազատ փեսային քո և մերս սիրելոյ մահաւորի Մարտիրոս աղային, և ալլ ամենայն ընտանեաց մերոց, որք և եղիցին լաւանեցեալք ի՛ բարեգլխութիւնս Տեսուրն Աստուծոյ:

Հալաքեալն սիրով և հոգեոր օրհնութեամբ ոչդոն և օրհնութիւն մատուցանեմ ծաղկափթիթ որդւոյդ և Բրիտասի զօրացեալ թոռանցդ, զորս և խնամոցն Աստուծոյ լաննել առնեմ:

Ան առաքեցաճ զսրբալուս Միւռնուն և զօրհնութեան կոնդակն ի՛ ձեռն սիրելի որդւոյն մերոյ . . . չնորափալլ արքեպիսկոպոսին՝ զոր լաննեմ խնամոց և օշնութեանց մերոց, ըստ ամենայնի ձեռնառու լինելու և արդիւնաւորել զգործն, լորմէ լիապէս ես ունիլ տեղեկմալ զամենայն անցան սրբոյ Աթոռոյս, և զբաղմալին փեսակրութիւնս սուրին, և մեզ վշտակից լինել, նա՛ն զվերջին արարան և զխոսովութեանն Դանիէլին, զորս լարոյց ընդդէմ իւրոյ մեռադրին և երդմանն, որովք և զինեցաւ նա կրկին հակառակ սրբոյ Աթոռոյս և մերս իշխանութեան, և ալլն. ահա զրեցաճ երկար պատրիարք վարդապետին, մերունն նուիրակին և բոլոր իշխանաց տեղալոյ, զորս վերստին ոչ լիշատակեմք, անտա՛ն ունիք և զուք լիով գիտել Ողջ լերուք կրկին ի՛ Տէր, Ամէն:

Ե. Թուղթ ի շինող առ մերազնեայ ժողովարդսն:

Այ ընդ օրհնութեանս (Ձալլն տես ի Պօլսոյ կոնդակն) և իբրեք զարփի՝ զլոյս հշմարտութեան իւրոյ ծագեաց ի՛ հոգիս և ի՛ սիրտս օրհնեալ և բարեպաշտեան իշխանացն և ժողովարդոցն Պօլսոյ ալապէս, զի՛ մինչ նոյն հասարակութիւն ի՛ ձեռն աստուղ բանից և զբուսեաց նախանձառաց զալթկեղեւալ ընդ արս մեր կոչումն ի՛ տարակուսի կալին, և զսիրտս իւրեանց ցրտացուցեալ ի՛ սրբոյ Աթոռոյ:

ուսոյ լերկուս նետս կազալին, դրեցաք այսպէս մեզ զկոնքակ մը առ նստաւ և առ ընդհանար ազգն մեր, որ եթէ տարաւորին ի վերայ բանիցն, զորս թշնամիքն տանն զմէնչ, քննութեամբ ստուգիւնքն զաշնա զսմանս հաւատարիմ անձինս առաքելով, և զշմարխան ի ստախ որոշեցնել զիստաւորեալն մեր, և ստաւեցեաք ի Պալլա ի ձեռն երկնի կողմ կողոյսի միոյ Ստեփաննոս անուն: Բայց եկին լալմ միջոցի ուխտասորք բազում ի նոյն ի Պալլա և լալլ և ալլ քաղաքաց և երկրաց. և բարի ալօք իւրեանց սեպին զամենայն զարգս սրբոյ Աթոռոյ, և լուսն ի միաբանից զորպիսաբար կոչին մեր լալս Աթոռ, և լուսնեալ ի տարախտանաց, զորս ունէին, և ստաւ համարեալ դրանն եւ, զորս լուսնալ էին ընկրկոս իւրեանց, որքախոցեալ, և զԱստուծոյ զհանցեալ, ի վերադառնալն իւրեանց՝ իւրաքանչիւրքն զնացեալ ի քաղաքս և լալխորէ իւրեանց, և ի դիմաց մերոց Աստուածախորս կազալէն ընդան և լեզու եղեալ պատմեցին և քարազեցին տաննեցան զշմարտութիւն և զիրաց ստուգութիւնն. զորս տեսեալ էին և լուսնալ լալմամ լրբողեալ և հաւարակ ժողովրդոցն Պալլոյ՝ մեծաց և փոքունց, և ի Տէր խորովչաւորքն իւրեանց ուխտասորացն և ի վերալիշատակեալ կանդակէն մերմէ՝ առ դրան թաղասորին զըստք բարձրացուցանել՝ միաւ սիրոս և միակամ ազգապիկեալ են թէ՛ մեզ մեզ Աթոռ սուրբ էջմիածինն գիտեմք զիննեալն և զկառուցեալն ի Քրիստոսէ և ի սրբոյ Լուսաւորչէն մերմէ, և ոչ Բալաղիտու Խլչիքիլիսէի վանքն: Աւ մեզ հարապեաւ և հալլա զալն զիտեմք և համալիմք և ընդունիմք, որ կալ զարգի ի սուրբ Աթոռ Լուսաւորչին բազմեալ որ է զահալալ և փոխանորդ նորին, և ոչ զԴանիէլէն, որ հակաթոռ ի Բալաղիտ նստեալ, և ընդզմ կանոնաց սրբոց հարց անդ ապարիմնաք զծածմ ընկալեալ, կամի զԱստուածաշէն Աթոռս մեր քալեալ և լուսնն իւր զնոր Աթոռ հիմնել ի Քրիստիանոսն և զանփոփոխել ի հայրապետութիւն ազգիս եւ ընդ փոփոխութեամբ արկանել, և ալլ աղապիս ըտզք և ազգալ և ձալն և գալուն բազում զորս կարէք ի նոցանց իսկ Պալլացոց եւ իմանալ: Զորովք մեզ զանց անձեք ստալն: Աւ զայս խնդիրս մինչն ուրին անգամ արարեալ են, բայց Յրիցոր պատրիարքն Պալլայ,

որ էր ի կազմն Դանիէլ վարդապետին, և նորին ստութեան շատազով՝ խափանեալ է զալն, և ահապցեալ զամենեան և չիլիչ զանուն մեր, և չձանալիչ զսուրբ Աթոռս ալ: Ալլ Աստուած, որ արդար է, և զարգարութիւն սիրէ, և սուրբ երեսք նորին զուղղութիւն տեսանեն՝ վերապին զորացուցեալ զշմարտաստեղսն ազգեալ էր ի սիրտս նոցին անդրէն զուղղութեանէն բուռն հարկանել՝ ի լոց զնելով զանաթի զերկիւղն մարդկան, վանալոյ ի լիններարդին բազմաբոխ հաւարակութեամբ դիմեալ ի լաղարանս արգելուն զնոյն բան ազգապիկեալ էին: Աւ սիրտ նորին արգալի քաղցրացեալ ի վերայ ազգապիկ հաւարակին, հրամայեալ է ալլ զկատարեալն ամենայն խնդրանաց նոցին իւրով մեղադրով. զի բարձցի խաղութիւն լալլել, և առաւմարտութիւն լինկզեցեալ մերոց. այս է, զԴանիէլ վարդապետն և զԴրիգոր պատրիարքն կապեալք ի սուրբ Աթոռս իւր քաղաքս առաքեալն, և զԹովմանէն պատրիարքն, որ սակս խաղաղասիրութեան առարկեալ, ի նախանձառաց, ընկեալ ի սեղի իւր նստուցեն: Աւ զմեզ ի մերում հայրապետական ստալմանի մինչն ցլտանան կենաց մերոց անփոփոխելի ունիցին ըստ սրին և ձիսի սրբոց Հայրապետաց և ազգիս Որք և ըստ հրամանի մեծադոր թաղասորին զԴանիէլ վարդապետն հանդերձ ամենայն ապաստարօքն և վարդապետօք և ալլովք առաքեցին ի Բալաղիտու ի սուրբ Աթոռս ի ձեռն արքունի արանց ի լանցեալ թուոյ՝ ի նոյնմբերի 27. Ընդ նմին և զԴրիգոր պատրիարքն իւրեանց զընկեցեալ Աթոռայ լղեցին ի սուրբ Աթոռս. որ եկեալ մինչ ի Լարս, հրամացեալ է անգլեն, և զանգի կալեալ սուրս ինչ: Աւ աղապէս ահա որպէս ի վերջ լիչեցաք, մասնեաց Աստուած զերկուսին զնստս ի ձեռն մեր, և իւրով ճշմարտութեամբ ամենք արք որք բուսացեալ ի կամս իւրեանց և ի ստութիւնս անոր, կամէին ի բարձունս զքարինս ձգել, և ընդզմ բարի կամաց նորին հակադիմել, և Աստուածամարտք զստնիւր: Աւ դիմելով թէ, որ ի բարձունս զքար ձգէ, ի վերայ զլլոյ իւրով ունի անկանիւ: Աւ կամ եթէ ոչ Տէր չինէ զստնն, ի նանիւր վատակին չիեղքն: Արդ՝ ի դիմելն մեր զպատիւրի, և ի տեսանելն զամենադոր զորութիւն Տեառն, զփառս հանդերձ

գահութեամբ ինքեան մտաւոյցաք առաջի սարսափելի ստանալի իւրոյ սրբոյ բոլոր միաբանութեամբ, որ փերտախն միտաւորամ զթաղաւորս և զիշխանս աշխարհիս միտա՛րս և միաշունչ առ բարին հասարակաց՝ ի մի միութիւն գումարեաց, և շարժեաց զսիրտս նոցա ամենից միակեան և միախորհուրդ զխաղութիւն և զերկրպատակութիւն արժատացի խել, և զհամարաութենէն և զուղղութենէն բուն հարկանել, և փոխարէն զխաղաղութիւն, զմիաբար սէրն, և զառաւանդաշատութիւն ընդգրկել, Եւ ալտպէս երարմ Աստուած զնախաւինս լաղզէս մերմէ, և զհանգիսթ սոյլ և արտաթեան անարատ Հարսին իւրոյ սրբոյ և զերթ, և զզեցեղոյ անդրէն զուրիտութիւն, և լանկնելով պատու զորենաց արդար և զառաւել զարմանալիս Արդ՝ և մեք ըստ հովուական պարտաւորութեան մերում թողեալ լանջանս լանջաւորաց և զանկիշաղարթիւն ի կիր արինեմ լարդանոց և մարդասիրութեամբ ընկալաք զնա ինչն զԴանիէլ վարդապետն, և պատուեմք ըստ արժանւոյն նորիպէս և զերթիցոր պարտիրաքն ի գալն ալոր, պատուով ընկալեալ՝ սիրաշունչով եմք, Այլ և՛ ընկալաք ի նոյն Պալալ զբաղմունիք մասնէրս լանջան մեր ի նորոյ արարեալ, հանգեմ ֆերամանի օրինակուսն, զորս և ի հանգիսթ ամենալն հոնեոր և մարմնաւոր զատուց ընթերցեալ ի ներկայութեան նորին իսկ Դանիէլ վարդապետի, ծանեաք զամենազօր թաղուկ Բարեբոլոն, և զտաւաք, որ լալոզեաց զայս արպէս, Եւ ըստ բազմաթիւ քաջագործութեանց և զանախորութեանց նոցա՝ մեք ես՝ զկնեղակ օրհնութեան, սիրոյ խաղաղութեան և յորդորանաց զրեցաք առ օրհնեալ իշխանս և ժողովուրդան մեծի մարդապաշտին Կոստանդնուպոլսոյ, թաղով զանցանս, և ներելով սխալանաց նոցն, որք անպիտութեամբ և ակամայ խցն լանջուցեալ, Քալս նամակ եւ հանգուհաւորի նոյն նորիպէս սիրոյ և միաբար խաղաղութեան ձեզ օրհնեցելոցդ, բարեպալաիցց և լաւկնդ աւերանի ժողովրդացդ սիրելի և հոգեոր սրբուցց իմաց զրեալ պատուիրեմ ամենեղան, յորդարեմ, և մանաւանդ թէ զգոչալացունեմ իսկ՝ հետի կալ և մալ լամենալն աղկկից և ի չիթթից, և զմաքուր լանջն մեր ի ըսց հեռացունել և ի յառապել բանից առաքելեանց, և զհամար-

տութիւն, և զԱստուածապաշտութիւն, և զերկնաւոր խաղաղութիւն նորին սիրով ընդգրկել, և ի հոչոյ մեր արժատացունել, Այն զի՛ սուրբ Հոգին Աստուած փախել ի խաղաղարար արանց, և բարեպալմ ընտիր ի խաղաղաւորս, Ջոռնս զրեցաք և սիրեցեալ եղբորն մերում, և մարդասիր իմաբանին սրբոյ Դանիս և արժանազով առաջնորդին մերոյ արանն Յալաբալ չնորափալ արքեպիսկոպոսին, զի և նա լանջն և զրով իւրով խաղաղականաւ ծանուցեալ ձեզ զբանին ճշմարտութիւն, բարեցէ զկարծիս և զտարակուսանս մեր՝ եթէ իցեն ի նախանշտաց անտի ի ձեզ սերմանեալք, Արեմի՛ գիտացեալ ևս ամենեցուն զալաղիս զեղելութիւնս լանջելին կամաց նորին, ի ըսց զիշխէց զալ և ալ զկարծիսն, և ընդ միմեանս աշկնցեալ՝ հասարակամութեամբ զոգուան և զբարին սրբոյ Աթոռոյ հոգեւոր մեղքն մերոյ խորնշինք, և մերով համահաւկան մանելաւ միւրթութիւն և արտաքիւր զմեզ առնել ջանալիք, լալաւնելով ի նմին զկատարել և զմեծազոյն վերմեանդութիւն բարեխոս և բարեաւէր օրտնց մերոյ, Արպէս զի՛ և մեք խաղաղացեալ լամենալն հոչոց և զբաղմունց մերով խաղաղութեամբն, միաժող հոչով ի զորմս սրբոյ Ցանս պարապետ՝ զնտ լիցուք չինութեան և պարմաւթութեան սարին և բարեկարգութեան եկեղեցեաց մերոց, որք ի քանի մաս աւա կան անդուխ և անապցնուս Այլ և՛ պատուիրեմ, և զթմալ Սիւսուի աղաւն զամենան, զցոյլ կալալաւանեմ ի լալ և ալ զրուանց խաղաղարար և լալաշուկ արանց նախանշտաց, և ի լանջն մեր եւ զանդիսին ինչ՝ ի հոչուլ նախանշտ վարկեալ՝ մի փութով զնաւս լանջի արկալեանց ընտիրալիք, Բանդի՛ և սիրեցեալ եղբարն մեր Սփրեմ արքեպիսկոպոսն՝ հասարակով բանից նոցա իւրով պարզամութեամբն՝ չիթթեաց զմիտս նիւխաւունց անանց, որով քանից զրեցաք և յորդարեցաք ի պարզութեան պաւն զինքն և ժողովուրդան իւր, ըսց ոչ լուսա, Այժմ ի լանջն քանցան Պալալ, և ի դիւնն ստուգիւ զլլարարտութիւն զբաղմունցանց մերոց, և զանմեղութիւն մեր, որով ընդ վալոր ի բնաւ անկեալ բարբաւեալն, ի հարկէ զլլաւալոց է. ալ՝ զինչ օգուտ իւր սարժանքն, որ պատճառ գտաւ և ինչն զկրտաւանաւա-

Քեանքն իւրով ոչ ստիպաւ զնստաց: Ուստի զրեմ սիրելեացով, զի մի է զուգ յման նմին պարզամտութեամբ անբով ըմբռնեալ ի լուսնան որացացացն զանգ՝ սարկանայցէք թառել, բայց սնացուաւ և ինքն աղբիւրն խաղաղութեան Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս խաղաղացուցեալ զանգ, և զքաղաքաց ձեր, օրհնեացէ զանգ, և ընդ թեօք ամենազօր ինամոց իւրոց պահեալ՝ արացեց ձեզ խաղաղասիրութեամբ անբով արժանաւոր որդիք Սրկնաւոր բարութեան ինքեան՝ Ամէն:

Գրեցաւ ի 1803. ի թուովորին... ի մայր Աթոքս ամենաբն Լուրց ի սուրբ Էջմիածին:

Ք. Կոնդակ նուիրակութեան ի յՈռոմէլի

Որք կալք ընտկեալք ի տիրապան և լատուածախնամ երկերոյ Ոստումէլու, ի բարեկից և ի բարեկեօն քաղաքաց ի լուսուշխուշ, ի Սիլիսարէ, ի Յիպոքսիլի, ի Կալլաս, ի Մուսալիսիզըլլա, ի Սուլթանիզըլլա, ի Սախնա, ի լեմալիլ, ի Քիլի, ի Սառըլլա, լիզքերման, ի Ղաւան, ի Բէնդէր, ի լնաշ, ի Լոթին, ի Գոթիլան, ի Սըլսիլա, ի Սրման, ի Տաքլան, ի Բուքրէշ, ի Տարզէշ, ի Բարասաղ, ի Լանիօլլի պաղարքըշ, ի Լառափ, ի Քեաստենշէ, ի Վառնա, ի Գառափաթ, ի Տոււնա, ի Ռազըլա, ի Մալլարա, ի Բուրզաղ, ի Սիլիսաու, ի լԱնօլ, ի Կառնապաու, ի Փոնսիլա, ի Տիլիպօլ, ի Փաթարպաղարնաղ, ի Սօֆի, ի Բէլլըզլա, ի Նիլ, ի Վիտին, ի Յիսիմէլա, և լալլ չըլակալ զասպալա և զիւզօրաւ զօցին Ոսր... Բանդի լալանի իսկ և ամենիցոյ, թէ զինչ անցք և տառապանք անցին զսուրբ Աթոսով մերով և զմիւս իսկ և քանի զբարութեամբ արգարեալ զանգ զալթիզեցուցին զօրհնեալ զզոց մեր արք Նախաննաթ և խաղաղաբար, և կամ թէ մըլափ մեծամեծ վատաց և աւերութեանց պատմաք եղին: զի աւա լերկու աւա մարդջ իրբն ի նամատարած մոլու միլիթ մեք բոլոր ազգօք որպէս լիլառակեալ մեք մեք ի միւս մանուցողական կոնդակին լիապէս: Ուստի աստէն զանց ասնեմք Արդ՝ Աստուած, որ ասկ զխաղաղութեան և զխաղաղարարն, և ասնէ զխաղաղութեան, մինչ սերմանեաց զերկնաւոր

խաղաղութեան իւր ի սիրտս և ի նոյնս մեծաւատա և բարեւեր օրհնեալ իշխանացն և ժողովրդացն Պալսա, և ի ձեռն նոցին ապաւադու ընաշինջ արար զխաղաղարարն բանարկու իւրովք թաղմանար մեքնայլաք, և արժատացց զզգալի և զմիարար մերն ընդ խաղաղութեան ի նստա, որք միակեալ էին սիրտ բաղմակնէք մահաբար և շնորհաւորական թղթովք և արքունական նորոց ֆերմանա և զտատի շերիֆիւն՝) Նաստանեալ անդրէն զխաղաղութեան ի նստա, որք միակեալ էին զարալու Միւսան, և զշնորհաբար զօրհնութեան նամակ պահպանողական, վառնարոյ և մեք աւա զերմեալ լամնաւն նոցոց և զքաղաքաց՝ բուռն նարաք զբարեկարլութեան օրհնեալ ազգիդ, որոց եկեղեցեաց ձերաց և մանուսնոց սրբոյ և մեծի Աթոսոյ Քրիստոսասիլի և Աստուածաբնակի: որ լերկու աւա մայրս այս լուսու և պարմանք ազգի օրհնեցեալ նաղեքն նոյնոր զստերովք իւրովք և նոցմին որդւովք՝ այս և Աստուածալին տառաբար և Լատուարլածին զաւակը նամակ կարք ի սուղ ապաւալա: Արդ՝ որդէս ըստ փափագանոց և խնդրանոց օրհնեալ Պալսեցոյ պատարանցաք զարքաւոր Միւսան և զնուրիւս, և զլեցաք ի նա ինքն ի Պալսա և լալլ ամենաքն քաղաքս և ի թէմա և ի վիճակ սրբոյ և մեծի Աթոսոյ, նմանապէս և զսու օրհնութեան, սիրոյ, և ողբունաստութեան անդրանիկ նամակ և առաքելական շնորհաբար կոնդակ մեզ բարեպաշտից Քրիստոսասիրոց և մեծաւատա նարապա և նաստարիմ որդեց զրիւ և նաղեքն իւզով օրհնութեան Աստուածաբար և արքարար Միւսանա ի ձեռն նուիրակի լիւլ արժան և բարեպատն վարկաք, և մանուսնոց թէ՛ նարկ իսկ նամարեցաք և նամ վարկուլ էք թէ՛ն ապաւլ զալառան նախորդ նուիրակից ձերոց տեսն Վերջով Աստուածախնամ վարդապետից և շնորհալալ նախկապալից, զի եկեալ՝ զարդիւն օրհնեցելոց լանէնէր մեզ, և մեք ի նմանէ անդեկանեալ շնորհապատն իւրան նարապալի, և զլեմնանդու թիւն նոյնոր որդեց ձերոց ըստ աւան մաստաբարբէաք մեզ զշնորհ և՛ զօրհնութեան Աստուածալին և զերկնաւորա, այլ ասկալն՝ երկերոց միլոցն, և նեզութեան և պակասութեան սրբոյ Տաւո Աստուած և ստիպելի զմեզ առ այս, առ ի զերմանիլ և նա-

թեան իւրեանց, մինչև համարակեցան զՄիւսն եւ օրհնել, և զեղիակողարուսն անուագրել ի լուսնիսն առնալ: Փողոստ զայլ անգրել անկարգութիւնսն նոցին, զպաքանս եւ եթ զթեմ, զի մինչև եւ ալլազդիք եւ ալլաքրեք եւ զիսն, թէ Միւսան Աստուածագործ՝ զօրութեամբք սրբոյ Գեղարդեանն Քրիստոսի, և սրբոյ Անդին հորն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորին, և ալլ բազմաւառք սրբութեանցն և սուրբ Նշարացն սրբոց, և նոպատուորութեամբ քառանդապետական ազօթից, և արժանաւոյց խնդրաւածովք բարբ մարանուկան սրբոյ Գահիս կառարկելոյորի եւ օրհնի միմայն Քրիստոսանիւրս լսատւածաբնակ և ի Լուսաւորչախիմ Աթոռոջ մեծի ի նեան սրբազան հայրապետաց սրբին: Ապա զհարզ իշխեցին ի վերայ արեքան հարեաց լաւելու զարքիս զմեծս և զանթողլին, և ընդաւորաց ասիթ զայլախնդութեան լինել: Զոր թողում ի սիրեցեալ և ի հարազատ օրդիւղ սրբոյ Գահիս՝ խոխլ չանդերն պատրիարք վարդապետական, և հասարակութեամբ ազգովին հողոյ զինչ ասնին զիւնչ արն անգործանելի: Եւ լուսուրս նախնի օրինաւոր սուրբ հայրապետաց՝ ի ժամանակս ժամանակս մինչ աքք ապտամբք զլուս բարբարացեալ լուսնոցին հակաթու լինել և ընդզիցեալ զելաւնէ ըստ չափ, և իւր եւ օրհնել, սուրբ հարգ ժողովովք մերեցին ի քաց, և զնզովս կարգացին ի վերայ արնպիսի ապստամբացն, և ի վերայ ապրիւնաւոր նեանազեւեցն և օրհնութեանցն նոցին. որդեա լաւս է ի պատմութեանց մերոց: Բայց Աստուած, որ արդար է, և զարդարութիւն սիրել, և զբարկութիւնն իւր ոչ իւզպառ ամէ ի վերայ սակզմանապես իւրոց՝ լուսու ձալին աղազակի բարբ մարանութեանս մերոյ և մեր, և զթողեալ ի վերայ անարատ հարկին լուսոյ փարատեաց զսուղ և զարամութիւն սրբին և սիրով լաւեանականս ի զութ չարմեալ՝ ծաղկաց զլուս ճշմարտութեան ի սիրտս բարեպաշտից, և իւրեւ զարգիլ համատարած փալկեալ զայն՝ հալածական արքա զմիջպատ խաւաքն թանձրախալ, ընդ նմին և զխաւարաւորն ի քաղաքիւ, և ի նմին: Եւ օրհնեալ օրինապաժ ժողովրդապետք և հասարակ ժողովորդք չարմեալք լսատւածալին ազգեցութեանն ի

վրձխնդրութիւն արնպիսի անկարգ օրինաւորեցի, աղերսական արդուալի: Վ) բողոքեալ առ բարեբաղդ Արքայն ասանցոյց՝ զիսնապարիսն օրինաց բարեալ ի միջոյ՝ մասնեցիք ի զիրկ ծնողին իւրեանց՝ ընդ որում մարանչին, Զորս և մեր սիրով և զթութեամբ ընկալանի, ըստ մերում հովտական պարտաւորութեան, և ըստ խնդրանաց հասարակ ժողովոյն ներսոյ՝ ունիմք ի լարդութեան և ըստ լաւելոյ մանրութեանց և խաղաղասիրութեանց նոցանոց՝ լաւելումք և մեք զմերս մարդասիրութիւն: Եւ ապա՝ արժունական բերաթիւն՝ և քերմանաւ հաստատեալ զհարապետութիւն մեր, և բազմակնիք մանկական դրամածովք միարան ամենեքեան ընկալեալ զայն, համահանութեամբ շնորհաւորեալ էիք: Զորս զամենեանս ընդ ալլ մեծամեծ և բազմապատիկ քաղաքորութեանց ներոց տեղեկացեալ՝ ծանեալք, խնայք, և սրտամեք եղաք: Քանզի՝ եկին ամենեցին առ մեք բազմակնիք թուղթն ներ ընդունողականք և սիրապաշտականք, հանդերձ լատուկ թղթովք սիրելի եղբորք մերոյ ի Քրիստոս պատրիարք Աստուածաբան վարդապետիւր և օրհնեալ իշխանապետաց և իշխանաց՝ նա և նոմարիւք՝ մեծագոր և ինչքնակոյ Արքային Արքայից՝ ի նեան հոգեոր օրդւոյն մերոյ, և ծցածինչ զաւակին սրբոյ Աթոռոյ՝ Ստեփանոս հանճարաւատ վարդապետին և արհիեպիսկոպոսին ի արն թուղ ի լուսնալի ժմ, Զորս և մեծաւ հանդիսիւ և ուրախութեամբ ընկալեալ, ընթերցաք առաջի հոգեորական զատուց և բազմածողոյ խմբից արքեպիսկոպոսն առ զքան սուրբ և Աստուածալին տաճարին մեծի և հրաշափառի. և զհամայն զրեցեալսն ի նոսա զօղտակարագրեանս ծանեալք: Եւ ուրախագրեք լիրսի՝ ժամաւանդ ի վերայ արն, մինչ լուսաք զմիարանչին ներ ամենեցուն միով սիրով եղբայրութեան, և զլինին համակամք և միախորհուրդ, զսնզի տաճար խաղութեան, և զհաստատիւն խաղաղութեան և զհանդարտիւն իսկ ամենեց ժողոք Գիտացեալ նաև՝ զհամայն բանսն ներ զուրաքաւարս, արնեքն զհարազատականսն զհանգանդականսն և զշնորհաւորականսն լնչոյ օրս և զմիթութարականսն և զուստգրականսն, որովք ցուցեալ էիք զվշտակցին ներ օրդարար Մորս ներս լուսատուր և բազմերախտի, և հալութեանս

մերում հոգեւորի, և չանհալ միութեամբ ելիք զմեզ վասն անցելոց իրականութեանց վշտացուցաց: Զորս զամենեւեան և հարազատ և շնորհընկալ զաւակց սրբոյ Աթոռոյ և սիրեցեալ եղբայրց մեր աթոնամական Պատրիարք Յովնանէս սրբազան արքեպիսկոպոսը գրեւոր էր մեզ յով շնորհակալութեամբ Նմանապէս՝ և հոգեւոր սրբին մեր և բնիկ հաւատարիմ մշարանն սուրբ Դանիս Ստեփաննոս արքեպիսկոպոսն ևս պատմեաց զամենայն բերանաւ առ բերան՝ մեծաւ զունեակութեամբ, հանգիսե լատուկ սիրով և շանցողութեամբ և մարգարտութեամբ, զորս անեալ էր ի մէջ ամենեցունց: Որոց ամենից բարեւաւութեանց ներքց ցուցելոց վասն՝ շնորհակալմբ աւա և մեք բոլոր միաբանութեամբ անբաւ զունեակութեամբ զմէնջ զհարազատ որդւոց սրբոյ Աթոռոյ, և զսիրեցեաց ի Քրիստոս հաւատարեալս և լատուպէս՝ աւելինք սիրելի և զյարգելի եղբայր մերմ զպատրիարք Աստուածաբան վարդապետէղ, և զամենից իսկ շնորհընկալ որդւոց սրբոյ Աթոռոյ, և մեր, զվարդապետաց ուղղապառմից և քահանայից սրբաբարեաց, և զԱստուծով զորացեալ իշխանապետաց և իշխանաց ամենեցունց, և զհամարէն օրհնեալ և զքրիստոսաւոր ժողովրդաց համայնից: Ամենա օրհնութեամբ օրհնեաց զմեզ զամենեւեան առաջի սրբոյ Իման տեղաւոր Քրիստոսն, հաղցելով ի նման՝ վարձատրել զմեզ ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ՝ փոխանակ ալիքան և ալիքափ սիրոյ ներոյ և հարազատութեան և սրտացաւութեան և օգտակարութեան Որք՝ նոյն ինքն վարձատրելն ամենայնի վարձատրեց զմեզ զամենեւեան բարի վարձուք լերկակի կեանս ներ: Զորս և օրհնեցէ, և զօրացուցէ. պատնեցէ հանապաղ ի խնամ իւր, և փրկեցէ լամենայն չարէ, ի փորձութեանց, և ի ձախդակի դիպումանց, և լերկելի և լանբերող թշուառաց: Այս որդւն զուք զմեզ միութեամբ էիք և սփոփեալ՝ միութեամբ և նա զմեզ լամենայն վիշտս ի ի տրամութիւնս ներ, և արասցէ միշտ ուրախ և զուարեալիս: Այս փոխանակ օգտատրութեանց ներոց և բարեջանից լիցի միշտ ընդ մեզ լամենայն կեանս ներ: Այլ՝ օրհնեցէ Տէր զմիաբանութիւնս ներ և ի սէր եղբայրութեան պատնեց զմեզ, առ ի լինիլ համալուծն և համաժողո, օծանդակն և

ի կարեկից միմեանց: Այս ևս՝ լցուցէ զամենեւեան ամենապատիկ բարութեամբ, պարձապատեցէ հաւատովք, փաղեցուցէ մարտիրոսութեամբ, և զարգարեացէ հոգեկան առաքելութեամբ, բարի առնամբք բարեւոյն և բարեբաւոյն երջանկութեամբ: Ի շինութիւն և ի պարձաւութիւն իւրակերտ սուրբ առնարիս մեծի և ի սփոփանս և ի միութեամբ իւրն վշտակի և ցաւաշտ սրտի մերում:

Արեւմէ՝ իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ հաւանացէ՝ միշտ զհանդես Աստուծոյ առնել՝ որովք և ժառանգաւոր արքայութեան հորազու, զի և ես ի լեւի իմում զբարեք զնաց ներ, բերկրեցողն հոգեպէս, ըստ Յուննոս սրբոյ առաքելոց, թէ մեծ եմ իսկ ուրախութիւն քան զայս ոչ ունիմ, զի լիցեմ, թէ իմ որդեակն ճշմարտութեամբ գնան: Այս ևս՝ պարտիք զորդեակն սէրս, զհաւատարմութիւնս և զհարազատութիւնս որդւն մինչև ցաղմ ունեցեալ են լուսաւորի նախնիքն ներ առ սուրբ Աթոռս և առ ի սմա հաւոք սրբազան հաղապետն Նմանապէս՝ և զուք հարազատ որդիք ի ունիլ առ սա և առ մեզ. զորս միշտ ի մարտնելով, լղձափառ սիրով սիրելի Մանուանն՝ ոչ ըստ առաջնոց միայն այլ զեր քան զառաջինն առաւելաւ առ հաւատով մալս ներ զգերազորն հարազատութիւնս և միշտ պտիցն ստրին ջանացող լինել և առնող, և որ ինչ վրասք են սրբա, զայն առ ի խափանել հաւան՝ որդեակն ցաւակցութեամբ և սրտացաւութեամբ: Որք ե՛կ հատարելով զամենայն հրամանս մեր հոգեւոր եղիցիք օրհնեալ Աստուծոյ և լամենայն սրբոց հորս և ի մէնջ, ընդունելով ևս զբարեպաւտիկ վարձս ի Տեսունց սրբոյ և Աստուածաբիլի տեղաւոր՝ ընկալէ չիք զման մեծ և զբաժին առաւ առ ի հանգիսե լուծն, Ամէն:

Դրեցաւ ի ՌԻՄՐԻ Թառն, և ի փետրուարի ... ի մալք Աթոռս ամենայն հալոց՝ ի սուրբ Էլմիմեմին:

Ի վախճան բունիս՝ զարգանս ևս ծանիք սիրելիք իմ: Զի թէն՝ ճշմարտութիւն լաղթեալ ստութեան՝ լամբ արար զհնացեալ սըն լինեմէ և արդարութեամբ մատնեց զնոսս ի դրկի մնացիս խրեցեաց ընդ որում մաքառէին: որդւն ինքն Դանիլ վարդապետն

ևս ճանաչելով զամենայն անգիտելի տարաւ իւր, երգամբք և իւրով ձեռագրով զզնացեալ հաստատեաց հեռի կալ և մնալ մինչև ցփտիման կենաց իւրոց ժամնայն գնասակար և ազգափրկով գործոց, զորոց ձեռագիր զպատճենն ընդ օրհնութեան նամակիս լսեցաք արքայ տեսանել և իրաւացի զբանս մեր համարել: Բայց զինչ օգուտ, որ զարգին զինեցաւ նա ինքն Դանիէլն անշրէն ընդդէմ սրբոց Աթուռայ, և մեզ, և իւրոց ձեռագրերն իսկ զոր կարէք և չալաց զիտել: Որոց ապագաւ և մեք քանի մի եպիսկոպոսք եկեալ լիբեան՝ զհզերիմք աստէն, առ ի խափանել զսար խորհուրդս նոցին, և թէ մօր ունի վերջնաւ, չէ մեզ բնաւ չալալ, զրեցի զի զիտեցէ: Աւ զոր ինչ և ջամբեցէ մեզ Տէր վառն սիրելի Ազգիկ խմբ, և վառն սրբոց տաճարիս իւրով լուսաբարձաւ սիրով ընկալելով լուսնն բաղնաւաց մերոց վարկանիմք զաւնա, միայն թէ դուք ի խաղաղութեան, և աւուրք Աթուս ի պաշտառութեան մնաւիք:

Ը. Առ կայսրն ռոսաց:

Իսպապակ ինքնակալ կայսր՝ ամենօրորձաճ խնամարկու մեր: Որոյ խնարք ազգթաւոր և Յրատար Բրիտանի ծառայ Տէր ԳԱԻԻԹ կաթողիկոս և ծաղկողն պատրիարկ ամենայն Հայոց Առաքելականի եկեղեցւոյ Բրիտանի, նա՛ն լուսակառօց Աթուռայ սրբոյ Էջմիածին:

Յօրմէ պատկառաղէ՛մ խնամարնութեամբ չալարարարութիւն լինի առաջի արդարադատ Աթուռայ մերինդ քրիստոսոսանաւատ աւուրութեան: Զի առ Աստուածանալ մարդարէն Դանիթ՝ թէ պատիւ թաղարորի զիրաւունս սիրել, Արդ՝ աչս երկուս առ է՝ յարուստակաղէս փրկովնալ կամք նահգեթն խնդալի Ազգաւ մերով, և բազմոյցս բողբոջալ եմք: զի թերեւ ելլեն մեզ իրաւունք լողորձածալունեղ թաղարարութենէ մերմէ, Սակայն եթէ բողբոջ մեր դառնին ի ապաս, և թէ ոչ՝ չիմանալք:

Հռչակեալ է լամենայն աշխարհի, և ցերաղանցաղէս զոգի լամենայն լեզու. մերինդ արդարաւարտութիւն, և ճշմարտաթրութիւն և ցերաղանձ զթատրութիւն, որ ահա իբրեւ

զճառապալքս արեգական տարածեալ ունելով զչնորս առատազեղ սղորմութեան և բարեգթութեան մերոյ, կամիք՝ զի ամենեքեան լսեն վանելեացեն: Իսկ աւուրք Աթուս մեր Էջմիածին որ կալ կառուցեալ ի դաշուս Արարատեան, նորիպէս և կաթողիկոսանք տարալ լի բազմաշխիւր ժամանակի ընկալեալ են ըզրարեքարութիւն լամենառատ սղորմութենէ մերմէ, ապա զի՛ է՝ զի մերս նուաւտութիւն միայն մնալ անմասն լամենալ: Աւ քանզի՛ լատկութիւն է նեղելոց և վշտացելոց, սաղաւաղ զիմնէ առ զիրիշս և միեթմարիշս, վառնորոյ և մեք նեղեալքս և վշտազնեալքս բազմոյցս ժառուցեալ զբազում աղերասնս, նարդենիս ևս համարմանցաք աղերսն զայս ինչ: Զի ահա թէ ի կողմանց առախ, և թէ ի նստանդնուպոլսոյ և լիզմիրուս ի հասարակութենէ Ազգի մերոյ բազում մասնէրակերպ արդալք ուղեորեցեալք են ընդ ժամանակս ժամանակս՝ հասանի ի դուս սղորմութեան կայսրակալն մերմէ: Ինչոքեմք մեծապապաւ աշալանք՝ Աստուածաբար մարգարիթի՛ և զթութիւն առնել, և վերահասու լինիլ անց արդալից, և իրաւասիրութեամբ շնորհել մերս նուաւտութեան զառակաւութիւն ի մեռն փափագելոյն երգմարտակի սղորմութեան մերոյ:

Զոր և մեր պաւպանելով ի մէջ Աստուածեան սրբոյ Տաճարին, հանդերձ բնաւիք ժանկամքք Սիօնի աղօթոյ լիցուք մշտապէս առաջի Բրիտանաւջ սրբոյ Տեղւոյն լազպա հասարակազուս կենաց կայսրեական մեծութեան մերոյ: Զոր և Տէրն Տէրանց՝ և Թաղարն Թաղարաւաց՝ լախեմական առնելով զթաղարարութիւնդ միշտ լաղթալ տարացէ զհալակիւր զօրս մեր ընդդէմ ամենայն հակառակորդաց:

Ո՛ղջ լիբ իմ առաւուածաւոր թաղարոր ի պարծանս ամենայն հաւատացելոց, և մանաւանդ տառապեալ Հաղպաղեալ Ազգիս՝ և մերս նուաւտութեան, որ եմ խնարք աղթաւոր:

Գրեցաւ լամբ Տեառն 1803 և ի փետրվարի 10:

զբաժանեց, և զնոնքն Արց' մինչ Աստուած ի մեռն ճշմարտախիբաց լաղանեալ զարգիւնալով ճշմարտութիւն իւր ի վերաւս, փառաւանջ զխաւար միութեան և ստութեան, և զերկուսն զհախաւարակորգան զԴանիէլ և զԻրիզար մասնեաց ի մեռս մեր արքանական սքսութեան նոմսութեւ, և զանեց, մեք ըստ հովանեան պարտաստութեան մերում զանկշաւարութիւն ի կիր արկեալ մասացալ զամենին և ոչ ընտ լինել կամեցաք զարարան նորին. ալ սիրով և քաղցրութեամբ և բազում մարդասիրութեամբ ընկալեալ սիրաշունչեաց, սփռեցեալ և միխթալեաց: Ա զամենեան զպահասութեան մարմնաւոր հաղցալ, լաւանմին խցի ընդ միաբանից բոտ խնդրել իւրն ընկալեցաք. և սամնալն հաղաւոր պիտուիսք ուսեցեալ և ըմպեցեալ. և զգնելեաք լիացալք և առաջի սուրբ իշխան տեղաւն ի լաւակազման դասուն ի վեր զան զկաթութեանս մեր խաչելալն զոտղին բաղկացաք. ալ ինքն Դանիէլն ևս զխաղեալ զկաթաթար արարա իւր, և ստղացեալ լաւանալն տնվալն զորոնց իւրոց մեղաւական զբով խառափանցաւ զամենալն զսանցանս իւր զորս զորոնց ընդդէմ սրբոյ Աթոռոյս, ընդդէմ սուրբ կանոնաց սրբոց նաք, և ընդդէմ հայրապետական իշխանութեանս ի ներկայութեան երկառասան եպիսկոպոսաց: Ա իղովիսք ևս նղովեաց դիմեն և զգործա իւր, և թէ միաւանգամ բանին և կամ զործով շարմեացի ընդդէմ և կակաակ սրբոյ Աթոռոյ և հալապետական մեր իշխանութեան, և ներկայ բարեկարգութեան ազգիս: Արդես ցուցանէ մեք նորին մեղ տուեալ մեռակրն. ստորագրութեամբ եպիսկոպոսաց երկառասանից, Մեք ևս խառացաք նմա, զի որչափ կացցէ և մնացել նա լիւրամե զալին և լուխտին որքան զոր լաւելուցեալ զմեր մարդասիրութիւն և քաղցրութիւն առ նա: Ա տալէս մինչ խնդարեալ և բերկրուն կաւք, և զնուրապական կոնգրակաց և զօրհուսթեանց նամակաց հազար փաթալաք. որպէս և վասն սիրելի որդաւոյ սուրբ Դանի և սաւաքորդից տեղաւոյ, և վասն օրհնեալ ժողովրդաց խնց սիրելեաց զնոնքն պատրաստել հանգրեմաք, հանգրեմ սրբաւոր Միւռոնեա, ի լաւաքել տա լաւակալորն սիրելեաց իմ ըստ զաղմակնիս մասնեաւ խնդրելուն հասարակութեան քա-

ղաքից, հանգրեկեցաք նորանոր իմն զրդովմանց և ազատկից, քանզի լողղաղղ և կամապաշա Դանիէլն մասացեալ զուխան իւր և զպալմանն, դիմեցաւ կրկին ընդդէմ իւրոյ մեռապրին և եղաժանն, և ի մեռն բռնաւորաց և զանապուն հնարեց կամեցաւ. վերադին ի վերջէն կորդել զիշխանութիւն մեր և զխաղապութիւն ազգիս տնդրէն զրդովն: Դանիէլ Ներքի փաշայն Ախալցխաւ. փախոցեալ լերկրականաց կէն Սրեան ի խնդրել զօրհուսթին իշխողէն և երկրիս. լորում միշնցի կէն ի Քիֆիլիւ, վրայի մի առ իշխողն երկրիս ի զրգմանէ Յովնանէս վարդապետին (որ փախաւեալ տնկաւ տնդ) առ ի զթիւր կամս Դանիէլին լաւաշաւուցանել: Իսկ Դանիէլն խառացաւ խանին երկրիս կառաքել զխամս նորին, աւրինքն ի մեռն հիւսիսաւորաց տանել նաւուցանել զմերքի փաշայն ի տեղի իւր, միտն թէ և ինքն ի տեղի մեր Հայրապետ նաքի: Արում առ երես խառացան թէն, ալ տակալն զոյով պարսկի նոքա խորամանկ և ինքն Դանիէլն զիւրաւաւաւ, որպէս զիսեց և զուշ լաւաղէս զփոփոխութիւն բարաց նորին, պահեցին զսուր ի մտի. որ և իշխողն մեր՝ որ կամէր զմերքի փաշայն զիցեալն և զտաւացեալն ի վերջէ վերահաստանել. լիւրամե իշխանութեան, ի Ախալցխաւ, խառացաւ Դանիէլն զկաթութեանութիւնն, ի վերին երեսն, և թէ կարացել զմերքի փաշայն միշնորդութեամբ Քիֆիլիւս և Բամբակոս: Առաւացն նաւուցանել ի տեղին իւր: Աստի փառամուն իսկուն ի մեռն բռնաւորաց փաղել և կնքել ետ զգրուան վնահարանին, և զմեղ ևս բերել ետ լիւրան և տակալ ի մեշ զիցք պատրիարք խանցի Դրիզորն և զկտի ներսէն, հանգրեմ խանի մարդովն, լեւաց ի Քիֆիլիւ ի փառաւորս ի վասն սուր: Ա իւրս ևս լաւան լաւին նոքա խառանել ի գործն Օսմանցոց և փաշայնց, և խանի մարդի զանցեալն ի Քիֆիլիւ ունայն թաւ զարմաւ, և Դրիզորն և ներսէն տեղին մնացեալ ոչ վերադարձան, լաւմամ աստիկ բարեկացեալ խանին ի վերայ սնարաբաւանին Դանիէլի ի մէջ բազմութեան մեծամեծացն իւրոց, և զխաղեալ զամենալն խառակութեան նորին և զնեղալութեանն, և կապեմեալ ևս թէ զուցէ և ինքն Դանիէլն փախիցէ ի Քիֆիլիւ, կալեալ եղ զիգաւոն ի մէջ բերդին ի նոյն

փետրուարի 20, լաւուր ուրախաւ առաջի շարքի մեծի պահոցս։ Աւ առաջեւ կատարեցաւ բանն մարգարէին թէ՛ զորն զոր փութաց և ալլն, ի նոյն անկից ի խորհուրտս, զոր և գործեաց և պարտաստեց անձամբ ինքնին մեռալի իւրով. և ի գործս իւրով մեռին կապեաց վերադին Տէր, և վերջնալիցս լցոյց զպոկաստիւն անձնաւն խելագարութեանցն իւրոց և առակ նշաւակի եղև ամենեցուն լաշխարհի։ Իսկ թէ վերջն ուր ունի կալանալ, չէ սակաւին լալտ, զի ցարդ կալ ի բերդին, որպէս գրեցաք, և զմեզ մեծաւ պատուով ընկալալ խանն, հրաժարեաց դառնալ ի վանքն. ալլ մեզ մեռալ տառն առ ի շնորհաւորել զհաւուրսն ըստ զինին իւրեանց. և ապա վեհապաշտելու Ձալ հարկաւոր համարեալ ծանոցեալ մեզ սիրելեացդ խնց, զի գերտիցէ զչնմարխան եղելութեանցն։ Ձի եթէ ի շարտաբարց և ի ստաբանից ալլալ լիցնէք, մի վերջնալիցն սիրեալ մեր, և մաքուր լսելիք. ալլ գիտացեալ զստորն հաստատուն և անփոփոխելի մնալիք ի սէր ի բարեպաշտութեան ներսմ։ Դարձեալ զայս եւ ծանիք, զի խանն մեր զլստուկ մալդ լիցեաց ի մեծն Պոլիս վանն իւր բանին, և ի մէջն եւ խնդրեաց զմարդ գնել ընդ դեպանին իւրով սակաւ երկուք. նախ՝ զի բանն, որոյ վանն երթալ գեապանն՝ ծանկեալ մնացէ։ Աւ երկրորդ՝ զի խափանեցի մանն, որ հնչեցաւ զխանէն թէ՛ ընդդէմ Օսմանցոց թագաւորի Ֆերմանին և բերաթին կամի զմեզ փոփոխել և զԴանիէն ի տեղի մեր նստուցանել և ալլն։ Ընդ որոց և զայս թուղթ որդիսածանոցդ գրեալ ընդ պատասխանուող մատարին ներս լիցեաց առ սիրելիք՝ թողլով զնուիրապետութեան կոնստան (որ կալ ի պատարաստի) ընդ սրբալուր Անուան առաջել առ մեզ լստուկ արածի ի վերադառնալն մեր ի սուրբ Աթոռն զինի նաւարդին։ զի անմարթ էր ստաի ընդ աննշան անձին և ընդ ալլազգոյ զան լիցն։ Ձալքանաւ եւ առաջեւ գիտացեալ մեր ողջ լեւուր ի Տէր. և զորացեալք նոպա և շնորհք սուրբ իշխան անելոյն նորին և օրհնութիւն սրբոյ Լուսաւորչին եղիք ընդ մեզ, և ընդ բնաւից մերաւնոցն, Ամէն։

Ի փետրուարի 28, ի 1803, ի Մար Աթոռ ամենաւն Լալոց ի սուրբ Էջմիածին։

Փ.Յ. Թողթ յիտուղջնոյ՝ առ քանաւայսն և իշխանսն, օրհնութիւն եւ յանձնարարութիւն ընդ նոր նուիրակին։

Աւ ընդ Աստուածալին օրհնութեան՝ զխաւաքիք սիրելիք մեր ի Տէր, և լուսածընունդ որդիք Աստ հաստոյ սրբոյ Էջմիածին։ Ձի ի ՌԵԾ. թուոյն և լաղրիքն առալ ՌԷ. մինչ ըստ Աստուածալին հանրախնամ տեսչութեան, և ըստ համակամ հանութեան բուր միաբանից մերոց և շրջակայ երկրացոցս լսակացեան և ընտրեալ լսմաւ, շնորհիւ ամենաարքայ Լալոյն Աստուածը եղաք խալապետ ի վերալ Լուսաւորչական Ազգիս հալոց, լեւ ախորիկ գրեալ մեր զկոնգալս և զթուղթալ ի լսմանից քաղաքս և ի տեղիս, ընդ որս գրեցաք և ի վերալ Տիրախնամ վիճակի զկոնգալս անդրանիկ օրհնութեան և ծանոցման մերս հանդիպմանց ալսմ պատուոյ, որ ի հարկէ ըստ փամանակին հասեալ եղև առ մեզ, և մասնաւորեցաք ի շնորհաց սրբոյ Դանիս և լուրհնութեանց մերոց, Կամաք լսմամ զլստուկ թուղթս օրհնութեանց եւ զրել առ իւրաքանչիւս ի պատասխանալ իշխանացդ, բայց լսմանք ծանոթութիւն օրհնեցիցդ անուանց և ալլ խալապետից հանդամանաց։ Աստուորոյ ախորիկ արգելեցաք, զխանլով լալէ՝ թէ սիրելին մեր և հարապատասխան նուիրակն մեր Գէորգ շնորհաւանկ եղիկոպոսն պցցէ ի սուրբ Աթոռս և զսիրանուէր արգելան նուիրակութեան բարեպաշտան օրհնեալ ժողովրդոց հասուցէ առ մեզ, և մեզ ի նման զխալացեալ զորդխտութիւն մեր և զանուանեն և զալլ լսակութիւնն, ապա՝ որպէս արքանն էր և վարելալ՝ ըստ ախորհրէքս առ հասարակութիւն օրհնեալ ժողովրդոց վիճակի զկոնգալ շնորհակալութեան, և առ իւրաքանչիւր լսակացեալ Ամէնդ եւ զլստուկ լստուկ թուղթս լիալիք օրհնութեան, Բայց ահա նա ինքն նուիրակն մեր եկեալ ի Կոստանդնուպոլիս՝ արգելեցաւ անդ լսմալիս Դրիգոր ոչուփուլ պատարիարդէն, և ոչ կարաց անցանել լալակոյ։ Աւ մեզ եւ լեւ տեղիս մեր ի կաթողիկոսութիւն, և հաստատուելոյն ի սոյն՝ հալաւարակեց թագաւորաց, և ընդհանուր Ազգիս համահաճական մահալեոք թէ զորքան ցաւս և վիշտս և զնեղութիւնս կրեցաք, և որչափ անօրինակ զըր-

պարտութեամբք վառանձրեացեալ, և ցտանի պատիկ վնասուց վնասեցաք, իմացալք ի հարկէ: Ար ահա թէ նա ինչն փշտալի Դրի-գորն՝ և թէ ալլ դարանն հոգեխոյճ նորին զգլմեան ընդ օծուիմ մեր, սխտան զանազան գրութեամբք՝ առա բանիւք և նախանձա-հազուով դարազուով ինչ խառն և ստեղ զմէնջ, և ի բազում Տեղիս՝ ի հեռաւորս և ի մերեւորս տարածեց զսինս, և զալթակցեցուցանել զբա-զումս ի պարզամտաց, և մեծաց վնասուց, և ծանակութեան օրինացս լինել ստիթ: Բայց Աստուած որ արդար է՝ և զարգարութիւն սի-րէ և զուգարութիւն սեանանեն երեսց նորա: Ետեցեաց զհշմարտութիւն թաղուցեալ ի դա-րանից, և իբրև զարեզակն փալեկաց շաշտար-նի ի սեան ամենեցուն, և աղցեաց ի սիրտս հասարակութեան մերալնէիցն զհառապալք ճշմարտութեան, որով միանայի և միախորհուրց եղեալ նոցա, զբողոքս և զազաղակս բարձրա-ցուցին առ մեծագոր Արքայն, և հանին ի նման զնորինորս ֆէրման և բերթ զվա-սեմ վերահաստատութեան հաշտակութեան մերոյ, զերկտին զհակասակորդսն մեր՝ ալա-ինչն, զԴանիւնէն և զԴրիգորն արքայական ֆէրմանից և մարդկեմք մասնեցին ի ձեռս մեր, և զարգելի և ճշալըն մեր Յովաննէս արքեպիսկոպոսն՝ (որ վասն խաղաղսիրու-թեան տարազրեցեալ էր ի Թոխթ), վերա-տին տարեալ նստուցին ըմբոսն իւր պատ-րիարքութեան, որպէս և իմացեալ էք ի հարկէ: Աւ առ ալա՝ ինչեանց Պաշեղիք ևս զրեալ էին մեզ զբաղմանիւք համահանական մասեր, և զսուրբն¹¹ ֆէրմանին մերոյ առա-ջեալ էին առ մեզ: Ջորս բարգանջ ընկալաք: Աւ ալալէս երարձ Տէր Աստուած զառապանս մեր, և վերացուցեալ զերկպասակութիւն՝ զմիարանական սէր և զխաղաղութիւն կա-րացեց ընդ մէջ մեր և օրհնեալ Ազգին, և ա-զատեաց զսուրբ Աթոռս և զմեզ ի ձեռաց խաղաղսիրաց, իւրիցից փառք և զսուրբին բարեւէր կամաց նորին: Աւ մեք ահա զպատ-մութիւն անցից մերոց և զուարճական համ-բաւոցս գրեցաք երկարապէս բառով կոնդա-կա օրհնութեան առ հասարակութիւն ժողո-վրդոց Աստուածախնամ վիճակից: Ասանորոյ աստին չկամելով երկրորդել առ ի չլինել ձանձրովք պատուական լսեմաց մերոց՝ թո-ղումք անդառա իմանալ իսկ այսու օրհնա-

մատոց թղթովս զայս ծանուցուք սիրելեացդ, զի ի դարանմանէ ամենալարին՝ (որ թշնա-մին է ամենայն արդարութեան և խաղաղու-թեան, և գիտն միշտ զիւր խաւարալին և աղականադարձ կամս իւր բառաշարացուցանել ի ձեռն թուլամարթ արանջ՝ արանեկաց իւ-րոց): Թէպէտ այգեան վրդովմունք և խա-վութիւնք և տարածակոտորիւնք եղին, և ան-պատմելի դառնաղէտ անցք անցին զմեզ և զսուրբ Աթոռովս, և մեք անթուելի վնասուք վնասեցաք և վնասուք: Բայց ի վերայ այսր ամենայնի փառք և զսուրբին բարեբարին Աստուծոյ, որ հաւատարմաբար ձեր սուրբ Դա-հրս, բարեքանեաց ահալին մերկաց ոչ վտան-գեցեալ՝ մնաց ի շինութեան և ի պաշտառու-թեան իւրում առ ի հոգեարաղէտ միեկթարու-թիւն հարազատ զուսակացդ արքին, և սիրա-զումար միարանք և պաշտմանեաց սորա կա-ցեալ հաստարմատ ի բարեկարգութեան իւ-րեանց, ունին միշտ և անդադար աղջթել առ Տէր և խնդրել ի նմանէ զարքանութիւն և զզը-թութիւն՝ և զերկնիցն բաղութիւն վասն ձեր և համայն օրհնեալ ժողովրդոց Հոգեպնդէից: Աւ սակայն՝ որովմեմե աղաղէս ի պատմաւս զարարանից և լաշաղկոտաց հանդիպեցեց ան-հուն և անթուելի վնասուց, և այս ցա-նի տարիս ուստեղէ մէկ փարալ մուսց ոչ լինելով մեզ՝ ելցն մեր և խարանդանացութիւն-քնն տասնապատիկ առաւելեալց եղին ցան զառալինան, և բազում նուիրակաց մերոց արդիւնքն ևս վտանեցան և ոչ հասին մեզ, վասնորով լիբաւի խնջալի սուրբ Աթոռս մեր ի լսարն չքաւարութեան կալ: Եւ մեք ի բանն-այն կարեար պիտոյից պակտեալ և ի գոլից թափեցեալ՝ անհաղկացեալ եւք խալաւս՝ և աղ-ջատացեալ ալճքան՝ որ զօրական ապրուստս մեր հաղիւ ուրեմն կարողամեք գտանել: Աստի՛ լոյս և ակնկալութիւն եղեալ սեր ի բարեպաշտան օրհնեալ ժողովուրդոց վասն զը-տանելոյ զզմութիւն բողոմապատիկ պակա-սութեան մերում, և մանաւանդ կամեցեալ զհոգեոր պարտան մեր վնասել, ահա զսիրելի և զհոգեոր որդին մեր՝ և զարազատ զառաւի-սորոյ Աթոռոյ, զՏէր... նուիրակ կարգեալ օրհնեցելով վիճակից Ուսումէլոս՝ առաջեցաք հանդերձ արբալոյս Մեռնաւ և օրհնամիր կոնդակաւ: Որով աղալաւ գրեմք սիրելեացդ հաւատարմաց, զի որպէս զնախանցեալ նուիր-

բախնէ՝ նորոգէս և զգն անձաւ սիրով և լաւ-
զանօք ընկալի՞ք, և պատուեալիք ըստ ար-
ժանեւոյ արբոյ կարգին, ապաշխարան լինելով
նոզեմաթեան, և զարեմն անձնաւ և անա-
զակ լամեմաթեան արեւ, զի արդիւնաւոր լիցի,
և շուտով աւարտանքս զի ան փառքն
արբոյ ճանա անցեալ ըստ չափ, և մեք լալ
ուսանք անգնական, կարտիքն օրեականու-
թեան օրհնեցելով ազգիդ մերոյ, զի և մեք
ըստ կարել մերում զուն զորեկցուք զանձա-
նաւ սուրբ Տաւա Աստուածային զլուսատու,
Անպա մեր ի հաստատութեան պահել առ ի
պարեման մերս Աստի՛ պարտիք հարազատե-
րէն արդիւնեմաթեան ցաւազցիլ մեզ, և շարժիլ
ի զաթ օգնութեան լուսածին Մարս մերոյ, և
արտական շնորհաւորութեամբ սիրով անձնաւ
և օշնական զաւանիլ նախարարք մերում-գիտե-
լով ստուգութեամբ՝ զի զոր ինչ լաւելաւու-
թիւնս զմե ցուցանիցէք՝ առ սուրբ Դան
Աստուածեան և առ մեզ վերաբերին. որոց
առեկ և լա՛ծ շնորհակալութեամբ օրհնելոց
եմք զբարեպաշտ սիրելիւդ։ Առ զալ երկարա-
պէան կարեւորագ զրեցելոց արդիւնութեանց
մերոց ի հաստատական կոնգակն մերմ և
ի նախարար վարդապետէդ ունիք իմանալ,
Արք և ի ճշմարտ սիրով և ի հաստատութե-
ան օր առ սուրբ Աթոս՝ աննուաղ մեա-
լով՝ ողջ լինէք ի Տէր՝ և լամեմեցեալք ի
լազարութիւն նորին, և շնորհք արբոյ իջ-
ման տեղաւոր Բրիտանոսի եղիցի ընդ մեզ և ընդ
ամենայն մերայինս շարժած։ Ամէն։

Երեցաւ ի ՌՄՄԲ Թուրք, և ի փետր. ...
ի սուրբ Աթոս Էջմիածին։

Ժ. Բ. Թոռլի ի Կարին առ հասարակու-
թիւն նոցին. շնորհակալութիւն վասն
քաղաքապետութեանց նոցին
ցալս վայր։

Առ ընդ օրհնութեան Աստուածայնոյ, և
ողբանաւոր սիրով նամակիս՝ զխաւթին
լիցի սիրելի և հոգեւոր արդաւոց իմոց, և ըն-
տիր բարեխօս զաւակաց արբոյ և մեծի Աթո-
սոս Էջմիածին։ Ձի արդարեւ Աստուած է, որ
լաւոյ՛ք զամենայն լամեմաթեան և առ կամի՛
քաղցրանալ և զգործի, և ում կամի՛ խառ-

նալ։ Անգի՛ր լաւնի իսկէ ամենիցդ, թէ ցաղք
արաք և քանի խաղաթիւնք ծագեցան յոր-
նեալ ազգս մեր, և որքան վնասուք վնա-
սեցին զուրբ Աթոս։ Մարս մեր ցանկալի,
զորոց զամենից զանց արտեալ՝ տամ լաւ-
թեան։ Փանդի՛ ծածկելն զոգիլն է զգորշե-
լիւն, քան թէ ի լալս բերելն. և մանաւանդ
նշգրիտ զալով ամենեցեան՝ չունի զպէտա եր-
կարապատում լաւելք պատուիցի. զի ըստ
արդեւ ներսէս Ննորհալուն՝ ստուեղութիւն
բանից պատեալանոց է լաւեաց, նմին իբրի՛
թողեալ զան ամենայն խաղաթիւնս, որք
եկին և լաւալեացան ի լաւալլուկ և ի լաւ-
մալլոյզով արանց խաղաթիւնց, զալանաւ
զրեմ։ Ձի արդէս ի վերջ լիւստակեցաւ։ Տէր
է, որ լաւոյ՛ք զամենայն լամեմաթեան։ Փանդի՛,
առաւ արար ունալեացան նոցա, որք ամե-
նայն լաւելք ի մեռն անտրի բանից կամին
վաստամարտել զանուն մեր, և զԲրիտանոս-
նիմ Աթոսս այս Լուսաւորական աղաբան,
և լալլ անձնաթի և լաւոր վալթի ըստ որդ-
ւոցն Անարտիք զուր օտար զանվալել պաշ-
տան Տաւան Աստուծոյ մատուցանել, և ընդ
անաղքթիւն արբոյ Դանս մաքառիլ, և զալլ
նոր Աթոս հակառակ սարին լանուն ինքեանց
հաստատել, և ալլա՛ Նորպէս ունալեացան
ընդ ինքեանց և զորեք նոցին եպեթելիք և
ճանալելիք, որք զլուսն խաւար, և զխաւարն
լալս կամեցան հրատարակել որոց վալթ Մար-
գարէն։ Փանդի՛ Աստուածն ճշմարտութեան և
Տէրն արդարութեան ի բարեմի ի վրէժին-
զրութիւն լաւուցեալ ծագեաց զլուս նշմա-
րութեան ի սիրտս և ի հոգիս բարեպաշտից
և Բրիտանոսից օրհնեալ ամեմաթեան Գու-
սոյ, լաւանելով նոցա զուղիղն և զարեւն, և
լամեթ՝ աննելով զլուսացեալսն ի առաւ անդր,
որպէս լալս և և մեզ օրհնեցելոց նա՛ զուր
ոչ երկարեմ. քանզի ի զործս մեռաց իւրեանց
կապեաց Տէր զնոսա, և մանեաց ի դիւր
Յնոգիս իւրեանց ընդ որում մարանլին, և
ալապէս ետարձ Տէր զխաղաթիւն լաւոյն և
բկեղեցեաց մերոց, և լաւալ զաղաբեցոյց
զարեւանալութիւնս ի մէջ, և եղբոք ըլլ-
ջուրձ արամութեան և տխրութեան լամեմաթեան
հարանէս իւրմէ, և փոխարէն զզեցոյց զուր-
խութիւն և զխնդութիւն, և պարզեաց մեզ
զխաղաթիւն, և քաղցրեցեալ ի վերայ նա-
ստութեան մերում վերադին ի մի միութիւն

զՊատարար աշխարհի և զԴիմանա ժողովրդոց
դամարեաց առ բարին նասարակաց, և նա-
մական և նամաշունչ առարեալ զնոսա՝ անդ-
րին զնաւաստաւանաց զնաւաստաւանութիւն մեր
նրավարարութեալ կաւորաց և նամանական
քաղաքականք մանկեք ընդանուր ազգիս
Հասարակականաց, և լատակ շնորհաւարական
թղթովք զանազան անձանց մերազանց և աշ-
խարհաց Քանդի ևկն և ժամանեաց առ մեզ
նալազատ որդին որդոյ Աթոռոյ Ստեփաննոս
արքայականպանն ի լուսնաբեր ժԲ. լանցեալ
թիւն, նանդերն նամանքն աղաղկին Սոմա-
նան, բերելով և դադաւ թաղաւ յարնեալ
ամիրայդին Պոլսոյ ընդ նամանական մանկե-
րի նոցին. զորս ընթերցեալ առ զրա սուրբ
և Աստուածալին սամարիս մեծի փառս մա-
տաւցաք թաղաւորին ամբերաց անորինային
և լաղղղային զորս աղաղկս. որ խրով արդարա-
թեամբ և ողորմութեամբ ապրեցաց զմեզ ի
նախանձաւան, և իրաւամբ և զթաթեամբ
աղաւանց զմեզ Աթոռս մեր զԿալիւք կ'ը-
նանց լինեցնէ ի մեռաց նոցին նանդերն
նաղեւր մանկամբ խրովք: Առ արդ՝ թողեալ
զալ ամենայն նարկաւոր գրեցին, զաւս ինչ
միայն կամի՞ ծանոցանիլ ընտիր լատակեզ, և
լաղղաց զովմեզն արժանաւոր որդւոց ինոց
սիրելեաց, մանրից, մեծաւասարից և ուղղա-
սիրաց. զի եթէ ամենայն օրէնք քնականք և
զբականք, Աստուածալին և մարդկային քա-
րգին մեզ նախառաջեան լինիլ և զհնացող
զբարեարաց և զհասարակի՞ թարեկմաց, և
զնոսա պաննն ի միջի նաստատուն ամենայն
աղինք, ապա նրաքի առաւել, և քանի պա-
տիկ արժան և մեզ և ճաշ, որք ննթարկեալ
եմք զմեզ ընդ աւետարանական օրինոք, զո-
նանալ, շնորհակալիլ և երախտաւանաց լինիլ
թարեացապարտ անձանց ներց օրհնեալ և
սիրելի ժողովրդոց ինոց մանրապանից:
Քանդի՞ զուշ նաղղին երջանիկ մնացայ նե-
րոց և նախնեաց՝ քաղմիցս քաղմաղիմի ննդ-
ակորութեամբ, և լաղղալան սառապակորու-
թեամբ ընդդիմացալ պէս պէս ստատալա-
կան լաղղացունք՝ բարեւր ստանաւանաց նոց-
մոց, և մեծ մեծ բունանց ամբարշտաց, և իբրեւ
զնաւակ մի ի մեջ լաղղատարած ծովու ձկնեալ
անխորտակելի կացեալ մնացել ի լաղղանու-
տակ կուակաց նորին, սալ է՝ նաստատուն
լատով, սիրով և հաստով ներով, զորս ունիք

առ շնորհաւան մնացս մեր նոցեւր, և առ
մերս նաղղաթիւն, անդդիլ և անփոփոխե-
լի կացեալ մնացիք ի նարադատութեան
մերում և ի բարեպաշտութեան. զերկբայ
փարկուցեալ զամենայն մարմանեան ննդա-
թիւնան և զնալաւանան փառն փրկութեան
նաղաց ներոց, և արդարեւ ստացալք նեզ
զանուն բարի, և թողիք զԱստուածաւան
գործս մեր գրեալ լարեանս մշտնջենակա-
նոս լաղղաց լաղղս ի փառս ամենամեծ ա-
նուանն Սեբաստի, և ի պարծանս մեր ըստ մեր
որդւոց լաղղիս Սեբաստ՝ առաւ արաւ օրհնու-
թեան նամակաւ մերով՝ մեք ըստ մեր միարա-
նութեամբ ի սրտ և ի կատարեալ մտալ՝ շնոր-
հակալիլք, զանձակիմք և օրհնեմք զմեզ ըզ-
նարազատ որդիւր որդոյ Աթոռոյ երկնաւոր
նաղեւր և Աստուածեղէն օրհնութեամբ. զորս
օրհնեցէ՝ ձէր և զարարեացէ և զամենայն
զբանս և զգործս մեր եւ ի բարին անորինեալ
լաղղեցէ և խաղաղական կեանք, երկարա-
միլ ժամանակաւ, և լիալիւր աւուրք մանց
լամս բարեբաղդ բարեմանութեամբ և բա-
րեքատակ բարեքութեամբ պահեցէ՝ փրկելով
լամենայն փորձանաց, ի լարեաց, և ի նոցե-
կան և ի մարմանական փառեղիք, Այլ է՝ ա-
րաւցէ զմեզ նամակամս, նամաշունչ, նամա-
միտս և նամախոնս առ բարին նասարակաց
ներոց, և սրբոյ Աթոռոյ նաղեւր մնաղիս մե-
րոյ լատալ՝ բառաւով զամենայն նիւթս և
զառիթս առնելութեան և զխաղաթեանն: Առ
խաղաղացուցանիլ զքաղաք աղ և զմեզ լա-
մենայն մերկալից չիթիլի՞ զիւր զերկնաւոր
զխաղաղութիւն տացէ նեզ՝ պահելով ընդ ա-
մենազօր թեք խրովք: Առ եւ զարդարեցէ
հաստով, զարդարեացէ սրբով, փաղկեցուցէ
բարի գործովք, մեծացուցէ բարութեամբք և
նախացուցէ լիաթեամբք մարմնեղին և նո-
ղեղէն պիտալից: Առ եւ օրհնեցէ ձէր զնոցե-
ւոր նովանս մեր, և զովմեղեցեալ առ հա-
սարակի, Ջրանալաւ մեր՝ ընդ մեծի քանա-
նային Մեղրեղեղիկի և ալաց օրհնեալ զ-
բացուցէ առ ի բոս նանդից ձեանս սպա-
սաւորել ինքեան, և զբանաւոր նաղղ կոտա-
վորել ննդութեամբ: Ջերմս քաղաքի ընդ
մերունոյն Սիմեոնի օրհնեալ լիաւորք և ա-
ռաքեկական գործովք պահեցէ: Ջերմա-
սարանս մեր, զմանկունան և զաղղան օր-
հնեցէ, և զօրացուցէ, և աղխաւորութեամբ

ըստ Յովսեփոս զարգարեսցէ, և ընդ Բէթղէ-
նէմի մանկանցն պատկանից արտացէ: Չկա-
նայ զմեր ընդ իւզարբն և սուր կանանցն
որհնեացէ, և իւրս անստիճան արժանացու-
ցէ: Աւ զհոգիս բարի մնալոց անքոց և նախ-
նեաց՝ անմահական լուսով զարգարեսցէ, և
լարճալութեան իւրով ընդ սուրբս և ընդ
սիրելիս իւր դասակարգեաց՝ Թողլով զամե-
նայն զմարդիւրէն զհանցանս նոցին: Աւ անդ
բարի շատախղացող ևս ինքն եղիցի վարժ
լերկակի կնանս անր: Ապաքէն՝ պատուիրեմ
ամենեցունց և մանաւանդ ազգանի իսկ, որպէս
ցարդ հաստատուն մնացիք ի սէր և ի բարե-
պաշտութեան մերոս, նմանապէս և լալամե-
տէ ի նոյնն խորանցիլք՝ խոխլալով և խոր-
անլով զայն ինչ որ հայկ լայնաւ ամենաց ան-
քոց, և հազու ասան անրոյ՝ վախելով լայն-
ցանէ, որք աղբերն զվնաս և զկորուստ հո-
գացն արցն, և Աստուածային տանարիս մեծի:
Նոս՝ արուսեմս Թղեմալ զնան, զմահանմն
և զանելութիւն ի մէջ ի քոց՝ զնեա սի-
րոյ՝ միաբանութեամբ, և խաղաղութեամբ
եքթիջիք: որպէս զի՝ եղիջիք որդիք խաղա-
ղութեան՝ խաղաղալորէն հար որ լերկէնս:
Քանզի եթէ լերկան և լերկս սիրող սուրբ
Հոգւոյն միաբանեցեալս՝ խոստանալ Տէրն
բնակիլ և սթեան զնոստ առնել, ապա ձը-
շտի ևս առաւել ի բազմութիւն ժողովս հա-
ւատացեց լանուս իւր սիրով և քաղցրու-
թեամբ միակեցեաց ախորժանեց լանմն առ-
նու ցալ և բնակիլ: Քանաւալոց խրատեալ
զմոզովուրդն անր՝ ի քոց հրամարեցուցիք
ի մուրա ուսուցաց, և ի խաղաղարարաց՝ և ի
սէր միաբանական սիրով սուրբ Հոգւոյն պա-
րապնդեցիք: Ելխանաւորեց իբրեւ զհալ տա
որդիս՝ զսէր զքաղցրութիւն և զմարգարէութե-
անց ցուցիք խղալի ժողովրդաց, և մանա-
ւանդ անբոց, անկեղոց, աղքատաց, աղքեաց
և որբոց, և լամենայն նեղութիւնս նոցին՝
Աստուածաբար ի Թիկուսն հասցիք՝ կարեկից
և վշտակից լինելով նոցին որովք զմանու-
թիւն հորն զթմածի ի անդ թերելով եղիջիք
և անուանեցիք որդիք նորին ըստ տէրու-
նական բանին՝ Թէ եղբորսց զթմած, որպէս
և հալոյն անր երկնաւոր զթմած է: Ժողովրդաց
խոսեց ընդ միմեանս սիրով և միաբանու-
թեամբ կոցեալ՝ զարգարեցիք զան Աստու-
ծային երկիւղէն և առաքինական զործովք:

տեղի՝ երկիւղէն տեսան խորի մանեանս որ
ի շարէ: Աւ ես՝ զպատմութիւն տա քանա-
նայս, և զարգանս և զպատիւս առ իշխանն
անր ցուցանելով՝ ի հնազանդութեան կոցից
և մնացիք իբրեւ անգամեք պիտանիք առ հար-
կաւոր զլուսն խորն ունիք զինայն և զբար-
ուք զոյն: Աւ ես լորդսրմ զամենեանս կալ
և մնալ ի մեծի հպատակութեան որպէս մեզ,
նմանապէս և սիրեցեալ եղբորն մերոյ տեսան
Յովհաննիսիս Աստուածաբան վարդապետին
և արժանավարէ պատրիարքին: Աւ մանաւանդ
բազմանանք ստալնորդին անրոյ և մեր իս-
կական սիրեցեկոյն՝ Տեսան Յակոբոսի լարգա-
պատիւ արքեպիսկոպոսին, որպէս վախել
և հարգաւոր որդւոց ցուցանել զսէր և զհաւատ-
կութիւն: Նոյեւոր նոցք և նովուսաց: Աւ զի՝
հարկաւորէր Թէն՝ զրեւ զալ ինչ բանս հո-
գեանս և խրատական ընդ ալ լոյնապատիկ
զօտարանութեանց, ալ սակալն՝ զորով զար-
դիս ի բազում և ի դանազան նոց և լըրդաց
մուսն ներգրական և արտաքականս՝ զանց
զնովիմքք արարալ՝ Թողումք ալում խա-
ղաղ և բարեպատեմ միջոցի: Միտն զրեցեալ
սրբազան պատրիարքին և արժանավարէ ա-
ռաքնորդին անրոյ, զի ի մէջ զպակաս և զվե-
րի մնացեալն ինքեանց ի տեղի մեր լցուցն
հոգւով զպէտա մեր և սրբոց երկեղեցեաց ան-
քոց: Ջարգանս առ ալմծ բաւական համա-
բեալ, լանմնեց զմեզ Տեսան ամենակալին: որք
և հատարելով զպատուէրս մեր՝ եղիջիք
որհնեալք Աստուծոյ և լամենայն սրբոց և ի
մէջն, և չնորհք սրբոյ և մեծի Աթոռոյ եղի-
ցի ընդ անդ և ընդ ամենեանն, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌՄՄՐ Թուոյն, և ի փետր-
վարի... ի Մար Աթոռս ամենայն Հոգւոյ՝ ի
սուրբ Էջմիածին:

ԺԻ. Առ Տէր Մինասն յԱջուլիս

Յորմէ բազում սիրով, Քրիստոսական
աղջուհի, և Աստուածային բազմապատիկ օր-
հուսթեամբ, հանգեր չնորհի: Աստուածանէջ
սուրբ տեղաւոր ծանիր սիրելի որդի մեր, և
հարազատ չնորհնով զուսակ սրբոյ Աթոռոյ
Տէր Մինաս խոսեմ քանանալ: Ջի սրբոյ Աթո-
ռոյ, և մեր որդիութիւն լայնեի գուրով

ամենից, ոչինչ զրեւմ չեղ զաջից ալժմ. Եւ մահաւանդ ի թղթաբերէս ունիս զիտեղ զաւանակի. Ուրեմն՝ ալտու որհնաթեան նամակաւ մերով զալս ինչ Նարկարապղէս ծանուցանեմ չեղ, և Նարկարեմ, և առիպամբ պատուիրեմ. Զի յանցեալ ամին՝ ըմանցեաց թաղաւորի դրանն Նարցումն էին արարեալ Յովհաննէս պատրիարքին վասն Շահնեան Աղուլիցի Պաղտին որ վախճանեալ է ի ըստամաղու, թէ՛ նախ Նարկարեալ Պաղտին, որ վաճանեալ է ի մեծն Պոլիս, քանի տարի է, որ վար երկրն ելեալ յանցեալ է աղու. Եւս՝ աւելի է կամ զաւարար, և կամ ալ ինչ լիշտաակ նոյն Պաղտին, եթէ ոչ, նաեւ՝ նորա կինն և զուտարն տան թէ՛ զերի են անկեալ. Երբ զերի անկան և ընտր թուականին, և կամ զար զերի անկան. Եւ ես՝ Երբ, զար և ընտր թուականին ազատեցան. Եւս՝ զուտարն անգիտեք ի Պաղտին է ծնեալ, և թէ լալմէ. և զինչ է անուան, և քանի ամաց, և ալն. Եւ նոյն Յովհաննէս պատրիարք եղբայրն մեր ես՝ յանցեալ ամին զրեւմ էր մեզ զաղտն, և խնդրեալ հաւա. լինիլ քանին. Մեզ ես՝ զրեւաց լայնեմ Շահնեալոցն զթուղթ որհնաթեան, և Նոյա եւ Նամեմա գրուածաց մերց զմահել որ արարեալ՝ առաքեալ էին իբր վկայական. զոր լցեցաք լայնեմ ի Պոլիս, և չգիտեմ եման, եթէ ոչ, ընտր եկն ալբ մի, և սաց, թէ փնտղ եմ Շահնեան Պաղտին, և խնդրեալ ի մէնջ զվը կալական զի ախու մեր վկայական գրովն զնացեալ ի Պոլիս հաստատեցէ զիար փնտղ լինեց Պաղտին, և արեւացէ աղբաւանց և կալիցն. Բայց մեր լայնեմ զաղեւ զալով զզգրագումն մեծ, ոչինչ կարացաք հաղա, և կամ զվկայական ինչ ալ. Եւ Պատրիարք վարդապետն ես՝ լազարոս զնացեալ, ինաց բանն թերի և կրտս. Ալմ մինչ նոր ի նորալ նա վերադարձաւ. ըլմոռն իր պատրիարքական, և մեզ հաստատեցաք ի մերում Նարկարեմական արքունական հրովարտալոց, վերադին ի թաղաւորն ըտման է ելեալ ի վերալ Յովհաննէս պատրիարքին վասն ալն Շահնեան Պաղտին. Եւ պատրիարք վարդապետ եղբայրն մեր ես՝ կրկին զրեւմ էր մեզ, և խնդրեալ, վերահաւա. լինիլ լաւապէս, և խոր զրեւ. նաեւ՝ ծանուցեալ էր մեզ՝ թէ Մարգարեան Յէր Մինաս քանանայն, որ ի լաւուլիս սուրբ Սահեմանեա եկեղեցալ

է՛ յեռարդի վախճանեալ Շահնեան Պաղտին, ի նմանէ լինի տեղեկանալ և ալն. Ուրպէս աւա պատրիարքի զրալ որինանի ևս լցեցի առ չեղ, զի տեղեցն և լաւ. հաւա. լինիցիս իրացն. Արդ և մեզ ըստ խնդրոյ մեծապատու պատրիարք վարդապետ եղբայր, զրեւացաք ալմ վերադին զվանդակ որհնաթեան ի Շուշի, և ընդ զորս առաքեցաք առ չեղ լաւալ մարդով. Ուրեմն՝ զրեւմ չեղ սիրելի որդուդ մերում, և Նարկիս պատուիրեմ, զի լընկանուլ զթուղթա զար, պարտիս կամ զու. ինքնին անմամբ քով զնալ ի Շուշի, և լանիցա զկատարումն ալ, և կամ զալբ մի խանեմ և հասուն մաղ, կատարեալ և խնայի առաքել ի տեղին քո՝ հաղալ զպրաւածն մեր, և խմանալ զարտաթիկ, ալսինքն՝ նախ՝ Նարկարեցեալ Շահնեան պարն Պաղտին ընտր թուականին լիար երկրէ ելեալ զնացեալ է ի Պոլիս. Երկրորդ՝ նորա կինն և զուտարն Երբ, և լինչ տեղ զերի անկան. և Երբ, և լինչ տեղ ազատեցան. Երրորդ՝ ալմ նոյն Պաղտին կինն, և կամ զուտարն, և կամ թէ ալ ինչ լիշտաակ կան, և կենդանի են, և զինչ են անուանց նոցա. Զորորդ՝ խմանալ, թէ զուտարն՝ զարմ տան թէ կենդանի է, զինչ է անուան, և քանի տարու է, և կամ ի Պաղտին է ծնեալ, եթէ լալմէ. զի զուլէ կինն լիս զերտեման զալ ալ իցէ առեալ, և ալ զուտարն ի նմանէ ծնեալ. Զինգերորդ՝ խմանալ՝ թէ զալալեմալն պարն Մկրտիչն լիար կողմանէ հաւատեալ վեցիլ¹¹ արարեալ է, թէ ոչ. Եւ կամ եթէ Պաղտին կենցն, կամ զուտարն, ի նոյն Պաղտին աղբանացն և ի կալիցն մերաւ անուամբ փոլ և կամ աղբանց հաւանցն են, եթէ ոչ. Զուտաթիկ զամանան բոլոր պարապալելք տեղեկացեալ, փութով աւարք լաւալ թաղանկինք մահաւա. ¹² և վկայականու. մեզ ծանուցիք առանց զանցաւորեման և ընտաղաւթեան. Ուրպէս զի և մեզ վկայական զրեւալ, ընդ մեր մահաւերն առաքեցաք ի Պոլիս առ սիրելի եղբայրն մեր Յովհաննէս պատրիարքին, և պարտադրեմ լիցալ. Աւաղս իմացեալ և արարեալ, ող լիար ի Յէր, և լանմեցեալ ի շնորհս Աստուծոյ, Ամէն.

Գրեցաք ի ՈՍԾԲ Թուոյն սերում և ի փնտրմարի... ի սուրբ Ելմիմանին:

Ժ.Ն. Թողք ի Պօլիս առ քէնայ Մարտիրոս ամիրայն ի պատասխանի թգթոյ նորին վասն քերելոյ զԻանիէն յէջիւհածին եւ այլ կից տարազայից:

Եւ զկէն Աստուածային օրհնութեան լաւ լիցի լարելիք եւ հարգաւոր զաւակիդ սրբոյ Գահին եւ իմ ազնիւ եւ բառուկ սիրելի բարկամբ, զսիրարկունք բանի զբնալ թուղթոյ լանցեալ թուականիս մերոյ ի քանն զեկեաների ընկալալ ըրկոտասաներորդ աւուր լուծփոր, աման ի ձեռն հաստարիմ որդւոյ մերոյ սիւնիւղ շինեաւանդ եւ արտաքա զաւակի սրբոյ Գահին Սահփաննոս շնորհաւորք արքեպիսկոպոսի, զոր ընթերցեալ՝ առ ի զնոս բարեպաշտութեան քաւ՝ օրհնեալ լարգութեան, բարկաւութեան, եւ համարաբարութեան քաւ, զոր լաւալազուն ի գրոց եւ ի համբաւոց զիտացեալ զուարեանալաք ի նոցի, ալմ զնոյն աքանաղեալ տեսաք ի թղթի. եւ ի բանից Սահփաննոս արքեպիսկոպոսին առաւել իմն անկեղծաբանք բարեմաբար խաղաղասիրութեանց բարեալ խնդամաբար օրհնեցի զպատասկանութիւնք զանաւակ շնորհակալութեամբ եւ ի Տնտանէ զպեղպեալ բարեալ մաղթեալով:

Ար՝ սրբէս զօրք առ խաղաղասիրութեան ձերոյ մատանջելով նոցայից տարազեալ զիտաւորութիւն լաղզեալ մերմէ. նոյնպէս եւ ես առաւել իմն տառապէի ի նոցի շինուցանել զիրեն խաղաղութեան, զոր արք նախանկատք քոցով մօխանաց տարածեցին ընդ տիեզերս, զի կիզեալ զմիամտութիւն հասարակութեան՝ միտով ստոթեան իւրեանց մածկնացին զմիարարութիւն, այլ ըստ որում նախանկատութեանց նոցա էին ծիալին շունչք, վաղձապակի ցնդեցաւ ի լոյս ի վերին ահաբարկութեան արարելին: Եւ մինչ զգործս իւրեանց ստոթեան կ'մէրն առ ալք եւ վերերեւութիւ համարաւորութեան ցուցանել, ի վարկեան ժամանակի խալատակեցան: Ո՞ք աքանչեցաւ. արմարք եւ ուսմիկք եւ քաջ զիտեն, եւ իբրեւ զարեակն բացալաւ ճանաչեն, թէ նալաղանդեան հարգաւոր Աթոռ Հալատաւոր եւ աւարք էլմիածին միմիայն՝ կերտեալ եւ հաստատեալ սրբոյ Լուսաւորին, եւ օրհնաւոր հալատեալ Հալոց է ալն, որ զանկալեալ

ունի զառաքելական Աթոռ նորին. բայց սոքա համար կուտութիւն սիրեալ՝ թոյնն լալա, զնացին զհեա խաւարք. զի էին զորքք նոցա խաւարալիւ. եւ անմիտ կուտութեամբ կամեցան լալալար զԱթոռ անօրէնութեան հաստատել, եւ անդանոր ուրուական հալաղան եւ կեղեմալ կ'սթաղկեալ կուցացունել. այլ իբրեւ հեա Տէր թէ ըստ Ողբալի չգումով քահանայապետ կամին լալալալեալ զպատիւ քահանայապետական, խալատակեալ պատմեաց զնոսա. եւ մատանեալ ի գիրկ մեղքին իւրեանց, ընդ որում մարանչեալ մաքաէին: Եւ իմ, ըստ որում վաղել նոցեոր պաշտամատարութեան ընկալալ զԻանիէն կայնեալաւն ուրն զբանեալ, եւ ինքն զՂուծն ցուցեալ անուղղալ արարմանց իւրոց, ընկալալ լինէն զներողութիւն, եւ վաղել զհալալեան սէր իմ: Եւ իբրեւ անօր, թէ նա էքարք զիտաւորութիւն եւ զերկպառակութիւն ազգիս մերոյ, եւ զնախախտելն սրբոյ Աթոռոյ, (որ զբկեալ քալով ի նոցեմին զաւակաց իւրեանց ի սաղ համալեալ կալք), զփառս մատուցի ստաւածոյ. եւ օրհնեալ զԼուսաւորլածին եւ զմիամարաւոր ազգ մեր, որ ինքնին ծանուցեալ զստութիւն, եղեն նեաեղ համարաւորութեան, եւ ալմ իմ է ինձ ի միջոցիս լալմին պատարաւ զնախալեալ եւ Առաքել Ստեփաննոս կոնդակաւ եւ սրբալոյս Մարտիրոս իւրաքանչիւր զիեակա եւ լորհեալ քաղաքք ալ ըստ ձեր հասարակութեան լաղմակնիք մահերք խնդարանց: Քանզի ըստորում անձեանք է Տէր ինձ զեկեղեցին Հալոց, հարկ ի վերալ իմ կալ հասարակագործել զիւրաքանչիւր զեկեղեցիան եւ լցուցանել զպակասութիւն նոցա մատակարարելով զնոցեորական պարզեալ շնորհոց: Եւ լարգի սիրելին մեր Գալուսա շնորհաւորք արքեպիսկոպոսն լուսամ թէ մինչեւ ցարդ զգործն իւր աւարեալ էցէ. զոր լանն առնեմ օրհնեալ պատուելոց մեծի. զի ըստ ամենայնի ձեռնառա լեալ զօրհնելութեանց օժանդակ լիցիս, եւ ի պահանջին զհալալ սրբոյ Աթոռոյ ի վեթիւրաց՝ անմար առնելն օչնեալ՝ ընդ նմա պահանջալ երեւեցիս, զի նախալ թնթեալութիւն ինչ լինիցի ցուց սրբոյ Գահին, քանզի ձեզ լալանի իսկ են ցուց եւ վնասակրութիւնք Աստուածային տաւարեալ: Եւ ամենայն լանցաւորացն առիւ ըստ իմ նոցեոր հալութեան անխալաւարութեամբ նե-

բնցի լամնայն որով. և եթէ իմ պատճառաւ առ Աստուած մեղացեալ իցնէ, ի նմանէ մարմնաբ թաղութիւն խնդրեցի. ալլ զու պատահելիք իմ ըստ քաղ խաղաղաւոր բարոց զգուշացն զողջացեալսն. զի մի մեղանիքն կրկին և չար ևս իցի ինչեանց, և նորոգեալ արեւմտացի առաջին թուղեալ անցանքն և ըստ իմաստնոց որորտէ Աչք հնազանդին ի զլուխն իւր լինել, եթէ առ այս անցնին, և զքեանի կանոն հնազանդութեան. և բնականս մարմնալ անգամը ծառային հոգաակութեամբ զլիսոն իւրեանց, ըստ որում կենդանական զորութիւն ընկալեալն ի զլիսո անտի. եթէ ի բնականս աղպէս. ապա ճշդագի ևս առանել ի բարոյական մարմինն Գրիստոսի, որ և կեդրեցի սուրբ, պարտ է լինել հոգաակութիւն անգամաց զլիսոն իւրեանց, թեպէս լալսմ առ ի բաղամբ իւր ստանակեալ անգամը անհոգաակ զսան առ օրինաւոր հոգաակութեան զլուխն իւրեանց, և առ արժանաւոր պատրիարքն, բաց զիստէ թէ ալն բնութք բնութեան էին, և ոչ բնութեան, ալլ ըստ որում բարձաւ թիւ բանութիւն և հաստատեցաւ հոգեւորական օրինաւոր կառավարութիւն, պատշաճէ ամենեցուն զհնազանդութեանէ բաշտ չնդարեանել և հոգաակ զսանին, թէ առ զհնազանդութիւն մեր, և թէ առ իշխանութիւն զերազատիւ. պատրիարքին անդադ. և խնդրանք լամնէ անենմ զարդապատիւ. եզրային իմ զնա՝ աննէս արժանաւորանդ Պատրիարքն. զի ըստ ամենայնի օշնական զսեւ ջանացիս ապահով պահել. որպէս զի կարող լինիցի ըստ օրինի կառավարութեան իւրոյ հոգաակութիւն աննէլ. և եթէ առանց ինչ զործոյ և պատճառի սեպղալիս ի կացնին ի քաղաքի՝ մի թաղաց մնալ երկուր միջոցաւ. ալլ առ բաղանջէ արտի. մանաւանդ զարեպիսն, որք խաղալութիւն կամին լուղի. և եթէ Դանիել և Գրիգոր վարդապետեան և ալլ խաղալութիւն աննէս զրեանց իցնն ի քաղաքի և թոյնալի թուղթը ազնտեալ բանից, ի հուր ալրեա. չիք. զի մի հոգեկորտաւ բանը գրութեանցն ապագի մարդկանց առթի զալթակալութեան լինիցին. և լարդի սիրելիք իմ ըստ ամենայնի ի հաստատութեան հաստատուն կացեալ՝ մի տալը անդի հաղանակարանից, որչափ և հնար է ջանասլիքը քաղաք ճշմարտութեան, և վանող ստութեան երկիւ, և ծառանցել զվարձն ի

Տնտնէ, զորհմութեան մեր և զչնորեա սրբոյ Դանիել և լիւր ողջ երկուր կենաց ի խնամա ամենակալ արարչին և ի սէր մեր:

ԺԶ. Ի Թիֆլիզ առ պ. Մինաս Բիստովն.

Արում և գիտութիւն լիցի, Չի որ ինչ զործեցան և անցին ի մեծն Պոլիս հոր ի նորոյ լիստաւածայն անօրինութեանէ լալպեալ լալանիք են անդ. ևս թէ արդէս զհալթապատութիւն մեր հաստատեցին բոլոր իշխանապետքն և իշխանք մեծին Պալատ արքայական հրովարտակց, և զխառնակիւն արքանական ֆէրմանաւ լալարտա առաքեցին ի սուրբ Աթոս՝ թաղում զիստէ անց լալոց. Դանիել Գրիստոսի, որ զչնարտութիւն իւր լալանեաց աշխարհի, և լամթ արար զստացեալսն ի սուս անդ. Աթմ ևս թեպէս փաթը ինչ խառնակ երկի ալ սակայն՝ լալում Աստուած, զի և լալը կողմունան զլուր ճշմարտութեան ծաղեալ՝ փարատեցել գիտաւոր ստութեան, զի որպէս Պալանցիք ճննութեամբ զարն զճշմարտեան, կարեն և զոգն՝ եթէ կամիցին, դիտել զաղիքն ճննութեամբ և անգեկութեամբ իսկութեան իրին. ևս մեք աղութեմք առ Տէր վառն անգին կենաց օնելոյն իւրոյ մեծի ինչնակալ Կայսերն ողորմեալութեանցի. զի քաղցրացուցել անհար մարդապիտութեամբ իւրով զսիրտ հորին և արասցն, զի լալց ելցէ իղնալի Աթոսաւ ինչնակերտի, Աղլիս տառապելոյ, և մեղ իսկ վշտակերի. Զարաւան առ արժմ գիտացեալ, և զսէրդ և զորդիութիւնդ ի մէջ՝ անպակաս արարեալ ողջ լիւր ի Տէր, և զարացեալ հոգւոյ, և Շեհնորէք սրբոյ Աթոսաւ մեծի եղիցի ընդ քեզ, և ընդ բոլոր քաղալիսն, Ամէն:

Ի փետրուարի 26. ի 1803. լանապատա Երեւանայ:

ԺԷ. Թ ուղթ ի Պոլիս առ իշխանապետսն ևս իշխանսն, ի հաստացումն, զսոնդոյս անցին:

Ա ընդ սիրոյ և օրհնութեան ողջունաւոր խառնակ գիտութիւն լիցի ազնուականութեան

մեծուհւ Զբ սիրելին մեր և հարազատ զատակ
արքայ Արմուշար Մանգանեան զերեսացու զար
դասական և արհեստանոց եպիսկոպոսին խաղա
դասիկնամբ և թնորց խրիչ զնառու եկն ու
մեղ ի լաւնասար ամուլ ի ՅԲ, և թերեւէ ն
սոց մեղ զդարձակնիչ Թուղթն համահամու
կանն մերս ընդդէմդ անկան և սիրելիս
կանն, հանգրծն յատակ թղթովք յարգելի եղ
բարն մերոյ Պատրիարք աստուածաբան արք
եպիսկոպոսին, և սիրեալուցատի. որհնելոյ իշ
խանութեանսոց և իշխանաց, նաև շնորհ
գարդ ֆերմանին և բերաթիւն մեծազոր Թա
ղատարն, զորս լսածարամու հաղթեալ և ԸԵ
սոյն էիք եռասուն նորին. ուստի հանդիպե
ցաւ մեզ ընդ թերկուսիւնն մեծ. որք և սիրով զաշ
մաւ և լով լարգանք առ ընկալելոյ զնախն
տայնէն զնամուն արքայական և զմահեցն
մերոյ համահամակնն՝ արժամապառ հանց
նասարու թեմոք ընթեռնելոյ սուսաք, ի լսամեկ
լոցնախուռն բազմութեան, ի լսւր հպեարու
կանաց և աշխարհականաց դասաց, և արա
քա զմեծամեղէնս ուրախութիւնս. որհնելով
զկեանս մեծազոր թապաւարին, զոր Տէնք բա
նայց խաղալ կնիք և երկարակնոյ ժամանա
քը զպահելոյ, լաւախնական ասնելով զԹա
ղատարն թիւն:

Ըն զլատակ բառակ սիրամեծ թուղթի
սըն նամակեան ևնրոյ ևս ընթերցեալ մեզ
խնդովեամբ, քանեազ զարքադամն ետափա-
ռաջ զերմանայց սիրոյ և զերգաջայց նաա-
ստապեման ևնրոյ որդիականի որ առ Աս-
տուածեան օտար ջառն և առ մերս ճա-
ղեր չարութիւն, և մտնէրարք Ստեփան-
նոս աթիւ ձգիկիտպարս ևս զոր ինչ սէր և
բարգամն և բարեկամութիւնս անմահն եր
է Անշն, իրան առ իրան պատմայց մեզ մը
լատ սիփէ՛ նանդեմ բամնայն որսէ նպաս-
տաւոր լինելովն մեր, և բարեկալ բառաջա-
ցումն իրայ և իրականութեայց մերոյ:

Որովհետև միջխորհրդային է լոգնատեղակայում, քանի որ և առաջագ զուգարիտ թիվնաբանական, քանի որ և մեծա, գոհանալու-
թանալ շարահանակալ բարեպաշտարա և զար-
թանալով սերերեպաշտ, որհանալով զնդ լիարե-
բան որհանալով

Զորա Տէր արհեստէ և զօրացուացէ, որդւոյն և զստերոց ժաղկեցուացէ և ըստ չափու հաւատարմութեանց մերոց տա մեզ վար-

ձառքիցը բազմազատկալուէս. փրկիցն է փոք-
 րութեանց հոգեկանաց եւ մարմնականաց, եւ
 միշտ տարածեալ ունեւոյ է յիշեալ մեր զթեմ
 արարչական խնամոյ իւրոց՝ պանծնէ ի իւր
 զազարթեան եւ ի բարեկեդանութեան, եւ զա-
 մեանցն բան եւ զգործս մեր, արգիւնաւոր եւ
 շատեալսն արասցէ՛ Արդ՝ զիտեւոյ մեր ըզ-
 րապշտութիւն եւ զառաւանդութիւն սիրոյ օր-
 նեակ իշխանացոյ՝ զամեակամ միաբանութիւն
 մեր եւ համակ բարեկալսն ժողովրդոց տա-
 րաստարարական տուր Գոհն եւ առ մեզ, մինչ
 կալաց խնշամբաց եւ բերկրեաց եւ հա-
 զայաց զբեցուցանէ զկրնզակ լիաւիւր օրնու-
 թեան ի յիշեալ օրհնեցեալսն եւ նեանապա-
 զարաստանց զնորոց հոգեկան եւ զբարեկալ
 միառն ըստ բազմանիւք մահաբխի խնդրե-
 ցն հասարակութեանց, եւ օր շատա՞ լուգաբ-
 րէն, հանդիպեաց շորագորն իմն վրդովմանց
 եւ չիտութեանց։

Քանզի բողոքողքամեա ե փառամեղ Դո-
նիկէն իբրեւ եկն առ մեզ ի Բաղազատու, մեզ
օրհոր ընկալաւք զնա ե կամեացքք ըստ աք-
նաւորս յանել զնա ե միեմթարել, որովս լա-
ռախօգրն զբեւոյ եմք երկաբաղեալ լատուի
թղթովք առ բարեպաշտութիւն մեր: Եւ նա
եւ մեզոյ ասաց, ե զգլխմ եցոյց ընդ աղօթ-
րեանսոր ե արեւոտացի արարման իւր, ե
ի հասարատութիւն այնմ, մեռապիք ետ մեզ
զկարօթեման բոլոր եպիսկոպոսոս մերոց
ե ի մեռապիքն լալն աստաղի նշովմք ե երգ-
մամբ փառեաց, որ որչաւն կենդանին է՝ մի
ալլ եւ լինի ձեռնոյ կաթմաղիկատեկան պատ-
ւոյ, ալլ ի միարարմութեան որբոյ Դանի ե
մեր մեռալ նպասցն միմա զգրկութիւնն հոգ-
ման իւրոյ: Բացք սակալն՝ ընտոյ ոչ մնաց հառ-
աստ լուծալի գաշնապրութեան իւրոյ, ե Թա-
լեալ զերգարման իւր ընդ անթիովք նորո-
թեան իւրոյ, կրօնապետց զմեզ ե զմբարման
մեր ե զշրջապոյ երկրացոյն պատ. կերպոյն:

Զի Եսթիֆի վաշտան Անուշիրուհու քանի
ամառով լառաջ վառառուցեալ յերկրականաց
խորհրդի, եկն յերեսն առ իշխազն մեր, որ միջ-
նորոգութեամբ յարկն թերեա կարասցէ վերա-
սին զսահմայի ի սեղի իւր, որում ա իշխազն
մեր թէպէտ կամէր ձեռնառու լինել, սակաւն
ի հրահարանոցն Թիֆլիզու արքեպիսկոպոս Աղայ
լալամ միջնոց վառցէ մէ եկն ի Թիֆլիզու յե-
րեսն, զի թիւր կամս Դանիելին կատարեա-

ցի՝ Առ այս լեռ բազում խոտք և զբայց լինեալն՝ իշխողն մեր սուսնադարեաց աշխ վրացուայ եթէ դուք թէ արտաշէք, որ Շարիֆ փաշան զնասցէ ի սեղի իւր, և կամ մեզ հաւաքաբէր տալիք, որ զորք մեր սարգին և նաստաղանց զնա անդ, մեք ևս կուտարեւոյց եմք: Երբեք դուք կամէք. Սեռ աղտիւնի դաշնադրութիւն առնելովն, ապա իշխողն մեր ինդրեաց ի մէջ զԴմանի՛ն՝ և սարաւ ընդհան, և նա ի զնալն խոտք տուեալ էր, և լանն առեալ զուրն, որոյ զկնի զսկստեալն էր. Ար և զբզաւ էր զիշխողն մեր և զերկուս մուհաբիւն¹⁴ չանեալ էր ի նմանէ, և առգեալ առ մեզ, որք եկին և իւրիկողապոսց մերոց ութն նաղիրս կարգեցին, և բաւութեամբ կնքեալ հառն նոցա զգրուան չանգերնստանց մերոց: Այլ և առնուլ հա ի մէջ զփշանալի ծառանցի Դրիգորն, և զկտի Ներսէսն չանգերն կալիւքն իւրովք և ստանել հա ընդհան առ ինքն. Նաև զբզաւ էր զիշխողն մեր, որ զառնիկ ոմն զերզապաւն առգեալ էր ի սուրբ Աթոռն, և զմեզ խնդրեալ էր զնալ ընդհան:

Աստի՛ և մեք եկեալ չանգերն երկոստան եպիսկոպոսք և ոպատարաք մերովք եկեաք սառ, և նոսաք ի յորհնալ սան Մեղիք Աբրահամ Աղալին, և Դմանի՛ն ևս նստեալ ի լանապատն մեր՝ զորթէ զշարին և զանորհնութիւնս զորս կամի, որ զկնի միոյ սուր զալուն մեր սառ՝ զԴրիգորն և զՆերսէսն ընդ լինալ վրացուոն լուղարեկաց ի Քիֆլիլ՝ առ ի լցուցանել զփառամալ թիւր կամս իւր:

Աստուած ցրեցէ զխորհուրդս նոցա: Այս մեք արդեւ կամք նստեալ սառ, և զերգրիմք ի զրոնա սանկաց, և առկախն անկատար է բանն մեր, և թէ վախճանաբար զիարզ և եզելոց, ոչ և լաւեմ, սակիւն՝ իշխողն մեր և այլ անծանօթ տեղուր՝ մշտապէս լայս սան մեզ, և խոստանան եղբմեր՝ թէ ոչ ունին ձեռքն քարշել ի մէջ:

Այս զնալն մեր սառ զկնի եթն սուր ի Շահն ևս լատուլ մեզ եկին, և երբ լազապս մեր զՄուղթ լաննաբարութեան առ իշխողն մեր՝ զի բարեգաղտն պահպանելով ըզմեզ՝ մուղալէթ լիցի: Այս Բաղադուլ փաշալին ևս զրեալ էր նա ինքն Շահն, զի զԴմանի՛ն և զամենալն զինչն մեր տառքեցէ առ մեզ: Ապաղտն բուրովին տէրութիւն առնէ

մեզ, թէ ինքն Շահն, և թէ զործակալք Դմանի՛ն, և Դուղաթլու իշխողն մեր ևս թէպէտ վասն զՄարիֆ փաշան ստանել տալով ի տեղի իւր զարաւան ինչ անցուց ընդ մեզ, բայց ունի լուսն լուսաղբիլ զմեզ՝ առ ի նաստատուն պահել զնալարապատութիւն մեր:

Բայց մեք մանաւանդապէս լուսաղբեալ եմք նախ ի լանութիւն Աստուծոյ և ապա ի կարեւոր օժանդակութիւն օրհնեցելոյ ազգիդ. որք որդէս ամենաճար ջանադարութեամբ նստեալով բարձիք ի միջոյ զխոսովութեան և զստիթեան խոսովութեանց, նմանապէս և կոմիցէք և աշխատաւորեցէք, զի մեք անփախի մնացեալ, որով և լուստառ մարն մեր կացցէ նաստառ ի պահապանութեան իւրում:

Այս զի՛ մեք ահա ապա կերպիւր զբաղեալ եղաք, և լանեցաք զնմանասութիւն ըզնորոց նախկնակ առգեալու առ մեզ անդերմ արարելու Միւսանա ի նաղեւորապէս միսթաբութիւն մեզ և սաննալն բանք և զործք մեր խափան մնացին: Վասնորոյ զնալարապատութիւն նաստարկութեան մոզովբոց անդաւոյց ի պատրիարք եղբայրն մեր լաղիկի և ի մեծագործիւ օրհնեալ իշխանապապատան առնեմք:

Որք և խնդրեմք, զի մի ինչ տարակուսանշիք ընդ մեր անցալ մեր, որ ևս սանք: Թէ սղորմութեամբն Աստուծոյ ի բարին եղբարեցի, այլ նաստառ և անփախի մնալով ի սէր և ի նաստարմութեան մերոյ որ առ սուրբ Աթոռն և առ մեզ ջանաշէք ի խաղաղութեան պահել զնաստարկութիւն և եթէ ի զբաւանից թիւնալի թուղթք երեւեցին՝ լալլը, զաւան ի նուր այրեսիք և մի բնա. նաստառաւաշէք անց լաղեղատաց: Նաև ընդ ցանկալի եղբոր մերոյ պատրիարք զԵրզնան որք եպիսկոպոսին խորհուրդ առնելով, զըրզմանիւք մահաւէր մի շինեալէք և լղեալէք առ կայսրն Ռուսաց ծանուցանելով զնմանասութիւն իրաց մերոյ և զանկարութիւն օրհնեալ ազգիդ առ մեզ. զի իցէ թէ լաւմ կոզմանէ ևս զոցաւք զանապատութիւն:

Այլ և զսիրելին մեր զնախկնակ Դաւուտ ձեռնաղաղարդ արգեմիսկոպոսն ի լատուլ սէր ունելով՝ չանեալէք և միսթաբութիւնք, և ի պահանջին նորա զարգիւնսն ի զործակալաց, օգնական լիլիք նա, և փութ սարկէք միւս զգրուստ սրբի Աթոռն լուսաղբացանել: Որովք ընկալիլէք զմարն բարեաց

Աստուծոյ, զնորեպարաբ շնորհա ի սրբոյ Աթոռոյն, ի զօրհնութիւնս սրբոյ Լուսաւորչին և մեր, ևս զայլն թողուած, Աստուածապարզն խոսնմաթիւնսն անբոխնեւ և զամենայն իրան մեր ի բարին ուզգիւր Որդ և ընտել տղ ի Տէր և պաշտանցեալս զօր Աստուծով նորին յարամամ. Ամէն:

Կրեցաւ լամբ Տեառն 1803. և ի փնարուարի ... յերան զաղաքս:

ԺԲ. Ի յՐՁՅԻՆԻՆ առ մանկնս Ստեփանն Ազարեան:

Աւ ընդ օրհնութեանս Աստուածաշնորհ և սիրալատեանս սուրբ և միաբար արջանիս, Ժանուարմէ եղբայր սիրելի և հոգեւր զառակից սրբոյ և մեծի Աթոռոյն էմբիսմենի. Այի գրազում սիրով և Աստուածապաշտեան շնորհաւորութեամբ, և որդիական կատարեալ տննչիւն, և ի բաւալցի բղձափափակ կարասածօք զգրեցեալ թուղթդ ի զեկտեմբերի 8. որդիստեմանայ ուրախական և շնորհաւորական, ընկալեալ ի փետրվարի 14. յաւուր բարեկենդանի ի յուրախութեան ժամու՝ Ժանեաք ի բանից և ի գրականոց մերոց զպատուականութեան մերոյ զբարեմասնութիւնս. որովք ի սէր ծնողիս քո Քրիստոսաբնակ սուրբ Գաւնի՝ երկրորդ վարկուցեալ զամենայն աշխարհային հեշտութիւնս՝ և զայնատեման բանին կաշեալ կամեցեալ էք զիմէ ի համար Քրիստոսաւել սուրբ տեղւոյս և Աստուածակիր արութեանց աստանոր զամարեցոց, Բայց թշմամբն բարեւոյ որ միշտ ամենայն ուրեք զիս ինչ ընդդէմ առաքելութեանս առաջի արկանէ՝ ի մեռն նենդապատիր բանից մարկալոյզ անմարեք՝ թառ կասեցուցեալ զմեզ խափանեալ է գրաւաք առաջադրութիւն մեր, Որե եկեալ քո մինչև և ինսարկա զաղաք՝ անդէն վերադարձեալ էք ի տիրապաշտ լըմբիւնիս: Աւ առ ի բովանդակել զբաղմանս արտի մերոյ՝ աղբ արեւելեան մերոյ և ծալապոյն նախնային արտի Դանի՝ միանգամայն և՛ բազմազգով Առաջնորդին մերոյ Մարտիրոս արքեպիսկոպոսին շնորհեալ էք լանուս Մերս հաւատոյ մերոյ զմէկ հարիւր մարիւն¹⁷), զորս իբրեւ առ մեզ հասեալ զիսեւոյ օրհնեցաք զազնիս. սիրելի

մեր, և օրհնեալ միշտ առաջի սրբոյ տառարն իման բանին միամենի. Արդ՝ արդէս մեզ, Զեմենապէս և առաւել ևս մեզ եղև ցաւ, զի շարժանացաք զաղբ տեսութեան կարասեալ որդւորդ օրհնեցելու. ուրեմն՝ զամենայն զաշխարհամեայ, զորս կրեցք ի սէր սուրբ Ծնողիս քո հոգւոյ՝ ի փառս իւր համարեցի Տէր, և փոխարէն պարգեկեցէ քեզ զբաղմանալի վարկս ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ: Աւ արեւմանացեալ խաղաղութեամբ զալ լալաւ բարեպաշտեան ժամանակի, և վարկել զշնորհս սրբոյ Աթոռոյն, և զօրհնութիւնս սուրբ Լուսաւորչին, և զսէր մեր: Աւ ի կողմանէ մէկ հարիւր մարիւնիս ստացաք զնորայն փառս ի Քրիստոս նշնեցեալցն յոց նախնեաց և ծնողացդ, և զՊանդանեան փառս քո որդւորդ օրհնութեան և համայն կենդանեացն յոց: Որոց զնորայն անմահական լուսով զարդարեցէ Տէր, և զկենդանիալ խաղաղական կենեք, և լիալիւր աւուրք պահեցէ ի շինութիւն սուրբ տառարն իւրոյ. և ի մեթիթարութիւն վշտակիր արտի մերոսն. Արդ՝ զբաղմանիք ժամերն օրհնեցելոց ընկալեալ՝ զբեցաք և մեզ զօրհնութեան և զշնորհալուսութեան բանս առ տէրունի ընտիր և պատուական ծաղկաւորաց, զոր տեսանելոց էք և զուգ, և վալեկեց զօրհնութիւնս սուրբ իման տեղւորոյն համապէս և զանցան տեղւոր, և զվերջին անուղղալ արարա Դանիէլին ընդդէմ մերս մարդասիրութեանց, և ընդդէմ խաղաղութեան ազգից օրհնեցելու՝ առաջն ոչ երկարեմ, զի ունիք զիսեւ ի թղթոյն, զոր գրեցաք առ առաջնորդ վարդապետն, առ քահանայսն և առ բոլոր իշխանաւորաց: Այլ և՛ ըստ խնդրոյ սիրելի որդւորդ իմոյ՝ առ առաքելացաք զարարալու Միւսան, և զնախնայութեան կոնդակ առ հարապառ և բազմաշխատ զաւաւկին սրբոյ Աթոռոյն Մարտիրոս արքեպիսկոպոսին, զոր լանն առնեմ մարգարէութեանց մերոց և նպատաւորութեանց. արեւական լինիլ ըստ ամենայն ինչեան և զորմոյն, և արդիւնաւորել ջանալ: Ի նոյն կանգակէն զիսեւց էք զցաւս և զպակասութիւնս սրբոյ Տառն, և ըստ ամեն կարելից և ցաւակից մեզ լինելոց, Իսկ զանցան Պալոյ, և զշնորհաւորեալ իշխանացն զառաքելութիւնսն, որովք և զբարձրաւն խաղաղութեանց և զառաքելութեան խաղաղութեան, նախկին մեր զալմէ զիսեւ:

լուսաղէս և չունի՞ք զդէտա պատմողի։ Ան-
շատ բազմակի՞ք մտահերա խնդրանաց հաս-
րակութեան հոցա, առաքեցեալ զնախակ,
որպէս ի մեծն Պոլսոյ, նոյնպէս և լալլ ուրէ՞ք։
Յայնչեան առ արժ գիտացեալ՝ ողջ լեր ի
Տէր, և զարցնեալ նախա, և շնորհք սրբոյ Ա-
թոռոյ եղիցի ընդ զեղ և ընդ բոլոր քաղա-
քնան, Ամէն։

Գրեցաւ ի 1803. ի... մայր Աթոռն ա-
մենայն Հայոց ի սուրբ Եջմիածին։

Ժ.Թ. յԱրդդուն առ ոմանս քանանայս եւ
իշխանսն, օրհնութիւն եւ շնորհակալու-
թիւն վասն զանժանակաղբոսմիցն։

Աւ ընդ օրհնութեանս Աստուածանոյ՝
ժանուցումն լինի սիրելի և հոգեւոր որդւոց
մերոց՝ և հարազատ զուակիցց սրբոյ Աթո-
ռոյ Եջմիածին։ Այ իրովնեան պարտ և ար-
ժան է ամենայն առողաց՝ շնորհակալ լինիլ
զուսպացն բարեաց, լաղաց սրոյ և մեք
զարաւորեալ շնորհակալ լինիլ օրհնու-
թեամբ զսիրելեաց ի սակա բնոց՝ ի մէջ
առեցեալոց՝ և ի մէջ ընդունելոց։ Քանզի
զքանձանակաղբոսման մեր որ էր քան զուս-
պ իրք զնախախտք պտուղ սիրոյ և հարա-
զատութեան լուղարկեալ էիք մեռաւ սիրելի
և հոգեւոր որդիկին մերոյ տիրացու Գրիգոր
շնորհունակ աւագ սարկուսային, նա եւ բերե-
աւ ամբողջացաւ հասուց առ մեզ հանգերմ
հարազատական թղթով զանանկիցց և օր-
հնեալ իշխանաց։ Աւ մեք ընթերցաւ զթուղ-
թին մեր, և խմացաւ զբարեմանդ սէր և զկա-
տարեալ հաստատութիւն մեր առ սուրբ Ա-
թոռս և առ մեզ, և զսիրանուէր արդիւնն
գանձանակից մերոյ ընկալեալ սիրով մեծաւ
մատուցաւ ի կարեւոր ծախս պիտութից սրբոյ
Տանն Աստուծոյ և միաբան աղթատուր պաշ-
տանից սորին, և շնորհակալութեամբ բազմա
օրհնեցաւ զմեզ զսիրելի և զհոգեւոր որդիսց
մեր զպաշտաւ օրհնեալ ժողովուրդոց, առե-
լով զՊաղպատեան սակո կենդանեացց, և զԼու-
ղացն լաղացա նին և նոր ննինքեցեալ մերոց։
Վասնորոյ և զառ թուղթ օրհնութեան գրե-
ցաւ ի վերայ հոգեւոր որդւոց մերոց սիրելի-

լեաց՝ առ ի ժառանգեցուցանել՝ մեզ ալտու
զհոգեպարտ շնորհս սրբոյ Աթոռոյս և զօր-
հնութիւնս մեր։ Ապաքէն՝ սանձք, Տէր օրհ-
նեաց զմեզ անանցանելի օրհնութեանքն իւ-
րով և զօրացուցել, և ըստ սիրանուէր և կա-
տարեալսն արցն մերոց վարձատրեցէ առաւե-
լացէս, ի հոգեկան և ի մարմնական վառն-
դից և ի փորձութեանց փրկեալ զերծու-
ցէ, որդւոյք և զսանթք ծաղկեցուցէ։ և
միշտ տարանեալ ունելով ի վերայ մեր զթիւս
արարչական խնամոց իւրոց՝ պահեցէ ի խա-
ղաղութեան և ի բարեգաւալութեան, և զա-
մենայն բանս և զգործս մեր լաղեցելով առ ի
բարին, արդիւնաւորս և շանկանս արեացէ։
Աւ զուգիս համայն ննինքեցեալ մերոց լուսա-
ւորեցէ ի լուս երեսաց իւրոց, և հանդուցա-
նելով լաղալուսթեան երկնից ընդ արդա-
րոցն զասուց՝ ընդ նոսին զսանթք և զպա-
կաղարգեցէ։ Աւ արզ՝ պատուիրեմք սիրելի
և հոգեւոր որդւոց մերոց, զի հաստատ կաց-
չիք ի կատարեալ լաղեպաշտութեան մերում
առ Աստուծոյ, Աւ զօրդիւկանն ջերմութեան
սէր և զկատարեալ հաստատութիւն մեր և
զհարազատութիւն որ առ սուրբ Աթոռ Մալ-
բա լուսոյ և առ հոգեւոր կալութիւնս մեր՝
աննուաղ և անցնեալ ունիլիք, և զգանձա-
նակն սորին հաստատուն պահելիք ի սուրբ
եկեղեցւոյ մերում, և մի խնայեալիք արկանել
ի նա լիւրացանչիւր շարթս զսովորական
սուրան մեր. զի զնիւթականն և զանցաւորն
սալով մեր՝ զանիւթին և զանանցն ընկալիք
զպարգեն լուսատարմբ Պարզեղեղն։ Նան՝ կաց-
չիք մնալիք հաստատումս ի Լուսաւորչաւանդ
սուրբ կիսնս Հայոստանեաց, և ի զորտանից
և լաղեցեաց աւելորդաբանութեանց զսե-
լիս ի բաց մեռացուցանելով, միշտ քարին և
զգոյտն լուսաթին Մօրս մերոյ սրբոյ Աթոռոյս
խորհեալիք և արաչիք և ի մտերմութն հա-
ստատարմութեանց և լաղաբար բարեգործու-
թեանց որ առ առ՝ մի վերջաւիշք։ Որովք
արժանաւիշք վարձուք քարեալ Աստուծոյ, և
ընկալիք միշտ զհոգեպարտ շնորհս սրբոյ
Գահին և զօրհնութիւնս մեր։ Որք և լինիք
օրհնեալք ի Տեառնէ, և պահպանեցեալք ամե-
նապօր աշով նորին յարածամ. Ամէն։

Գրեցաւ ի ՈՒՄԻ. Թուրք և ի փեռա-
վարի... ի սուրբ Աթոռս Եջմիածին։

Ի. յՈՐՈՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՆՄԱՆՍԻ ԿԱՐԱՄԱՆՈՒ ՈՒՆ ԻՄԱՆՍԻ ՆԱԳԱՐԵՆԱՆ:

Այս քանի որհնութեան Աստուածաբան՝
ձանադուհն եղիցի սիրելի և հոգեւոր որդւոյդ
սրբոյ և մեծի Աթոռոյ Եփեմանի: Զի որ ինչ
անցին և դարձեցան ի մեծն Պօլսոյ ընտան
ձալին անքննին կամայ անտրինեալք և լա-
յոցեալք: Զսին ամենայն թաղում ևնդ զիտեյ
ի պատեղաց և ի գրութեանց Պօլսեցւոցն
ևնդ: Հուսկ ամենայնի՝ մեր Ստեփանն Արք-
եպիսկոպոսն խաղաղութեամբ ժամանեաց
ի մեզ հանդիման ֆիլադաքի և մանրաբ
ազգին, և հանդիման երկու խաղաղութե-
ան Դանիէլի: և Գրիգորի: Աստուածաբան
առեւ ասեւթիւն և խաղաղութիւն ազգին, և
արժանապետ ծաղկեցաւ խաղաղութիւն և
համարութիւն Աստուածաբան նախ ի մեծն
Պօլսոյ, և ապա լընդհանուր աշխարհի: Արք՝
Ստեփանն վարդապետն պատմեաց նախ զմեր
սուտեւ ամենայն քան ի հասցանելոյ ինք-
եան ամբողջագլու: որոյ ազգաւ մեծագլու
չնորանալ եղաց և որհնեցաւ զքեզ: Ան
զքոյ մեզ սուտեւ ևնդ անտրին ընդ գրութե-
անց և Պօլսոյ առ սիրելին մեր պարոն Դե-
որդ Աղաթնեանն՝ առ անդ Քաթալիցի պա-
րոն Մարտիրոսին, զի և նա հասցեւ առ
քեզ, և զմեր Ստեփանն վարդապետի քեզ
սուտեւ ևնդ անտրին ամենայն ի նոյն Քաթալիցի
պարոն Մարտիրոսին: առ այս ապա զիտե-
ցեալ՝ միտմա լի: Եւսն՝ պատմեաց նոյն սի-
րելին մեր Ստեփաննու Արքեպիսկոպոսն
զքոյ ջատագովութեան, և զարագաւ որ-
դիութիւն, և զկատարեալ սէրդ Աստուած-
պաշտեան, որովք ի մեծն Պօլսոյ վկայ և ճա-
րոց գլուխ համարութեան, զեղեցաւ ևս զսու-
տից քանն խաղաղութեան, և հաստատեալ զմե-
րա զալթակելոցն ի նոյն սուտին սէր, և
զալս այսպիսի: որք արգարե ևն ջուցք մե-
ծի քաթաղապետութեան և աղետաբարբա-
րութեան: Արքեպի՝ Տէր որհնեցէ զքեզ, և զ-
արացեալ, և զամենայն դրան և զդորեալ ջու-
ն և ի քաթին լալոցեաց, և երկար ամեք և
խաղաղ ժամանակեց պանեաց, և լամենայն
փորձանայ փրկեալ ազատեցէ հանդերձ ամե-
նայ ֆրիառախ զորպիս ընտանեաց և
ալն ամենազքին, և որհնութիւն սուրբ Լու-

սաւորին հանապաղ քեզ և ճարտեցն, տանդ
և ընտելութեանդ հովանի, օգնական և պաշա-
պան եղիցին: Աստուած նախնեացն քեզ
և քաթի ճնաղաց լուսաւորեցէ Տէր արքաթա-
թեան խաղաղ արժանապետեանելով: Աստու-
ածաբանութեան սիրելւոյ իմում, զի ի զոյն հա-
րաղատութեան, լուսում կուտ՝ անվերջանալի
մատցեալ, և հաստատեալ կացեալ: առ որ լու-
սիմ բնական զկարծիւ: Աստուած ևս լուսա-
րեցեալ: Անտ որդւոյն ի մեծն Պօլսոյ, և լուս-
վեցեալ մեր, նոյնպէս և լուսեցաւ երկրորդ
մեր և ի վեցեալ՝ նախնայ կարգեալ զսիրելի
որդին մեր, և զարագաւ զաւակն որդոյ Ա-
թոռոյ զԱլեքսան շնորհալուս արքեպիսկո-
պոսն՝ առաջեցաւ հանդերձ արքաթա Միտ-
նա և որհնութեան կոնդակաւ: Զոր լուսն
սուտեւ սիրելութեան ջուս: քաթ ամենայն
ամենայն կերպիւ նախ, օգնական լինելով ըն-
դ: Զարագապարտութիւն և զարագաւ ցուցա-
նել, և իրն զփոխանորդ մեր ընկալեալ: և
լուսեալ ամենայն արտիւ՝ արքիւստաթ ամեն
զքոյն: Քանզի աղքատութիւն և պակասու-
թիւն ճան սրբոյ և մեծամեծ վնասակա-
րութեան քեզ լուս արքեպիսկոպոսն: Աստու-
ած ևս արքա զարագաւ ևն հա-
մարեցեալ: Զայն ամենայն ի կոնդակեւ, և
մանաւանդ ի նախնայ վարդապետեց անդ
լուսեալ զիտեւ, ընդ որպիսութեան կոնդակե-
ցաւ: Ապա զարագաւ՝ ողջ լի ի Տէր, և զ-
արագեալ անվաւ, և շնորհք սրբոյ և մեծի Ա-
թոռոյ եղիցի ընդ քեզ և ընդ բոլոր ճար-
տեան, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌՄՄԻ. Թուոյս, և ի մարտի
ԻԸ. ի սուրբ Աթոռ Եփեմանի:

ԻԸ. Ի Պօլսոյ առ խալիֆայ Յակոբ միւրայն ընդ նուիրակին:

Այս քանի որհնութեան և աղետաբար-
բար յապիկա՝ գիտութիւն լիցի ազնիւ սի-
րելւոյդ մերում, և հաստատեալ զաւակիդ զն-
ազաթն Աթոռոյ սուրբ Եփեմանի: Զի ի զեկ-
ն, զքեցեալ զիտեւ ֆրիառաւոր սրբոյ արտիւ, և
կատարեալ բարեկամութեան, և հաստատաբա-
րութեան: որ ամենայնայն և՛ զանցիցն անցեալց
և զեղեցեալութեանցն անցեալց, և զանազապ և

զանխաղի արարից անուղղակից և անզարմ և անզիջիչ առաջի կործանողական խառնախաղի զորքի միջոցով և զստալի մեր լանդիման կիսարդեն առնել, ընկալաք սիրով և օրհնութեամբ, և բազում շնորհակալութեամբ զգե՛ղ զմեծաշուն բարեկամ ձեր, և զպոչին սիրելիղ օրհնեցաք, և հաջեցաք ի սեռանել՝ վարձատրել ձեզ ըստ չափու աշխատանաց և վատասկաց լերկակիր կնան ջուր, և պահել խաղաղ կնեօք փրկելով լաճնալն փորձանաց հանդերձ ամենայն ազնուական ընտանեօք յովք, և բանիցղ և զործնող շնորհել զպաշտութեան, լուսաւորելով և զնոցի նախնեանց և բարի ծնողացը՝ Այդ՝ ոչ միայն առ մեզ վերաբերին յոչդ այլ զազգործութեանք, այլ առ Աստուած, և առ սուրբ Աթոռ՝ որով յիշուի թեան և պարճաւթեան սակա՝ ճշմարտասիրութեամբ՝ ընդ աշխարհ բարեպաշտից աշխատ եղեր ընդ երկար, և զխեղձ և ճանաչեմք զձեզ ի զործնող՝ ազգաբարեալ ամենայն բարեմասնութեամբք, և զգործարեալ ուղղութեամբ և առաքելական զործովք Աստուածաւանդ, փառք և զհուսթին Աստուծոյ, որ վատասկէ ձեր ոչ եղեն ընդունալ, այլ արժատեցեալ ծագեցան բիւրարեղուն արդարեօք, և առ՝ թողեալ զերկար, ըստ որում չէ մարթ յաշխարհակն զմեծագոյն գտնուակութիւն մեր ի սմին փոքրիկ թղթի, զարգանա իմեւ, Ան ըստ խնդրոյ հասարակութեան քաղաքից, առաքեցաք զսրբալուս Մեռան, և զօրհնութեան կոնդակ ի քաղաքէ տիրապահ ի ձեռն սիրելի որդւոյղ մերոյ և ծաղաղոյն նուիրակիղ սուրբ Դանիա Արքայան շնորհունակ արքեպիսկոպոսիղ, զոր լանն առնեմ որբով, որդւոթեան, և օծանազակութեան սիրելոյղ զործովքն իւրովք, քանա ըստ ամենայնի արիւնատարել զգործն, և նովմիք թոյնութիւն վիտասկեալ Յան Աստուծոյ մամանել, Բանդի՛ լա լալանիք են ձեզ՝ թէ զին ինչ վնաս մեծագոյն կըրեաց ի պատճառ ներքին և արաքին թշնամաց իւրոց, զորովք զանց առնեմք, Եւրօ՛վ և մանուսանղ ի կնեզակէն ունիք զիսել զայն ամենայն, զորս ստաղն ոչ զրեցաք, ընդ վերջին անխաղի արարմանց Դանիէլի և իւրսամբք պարտաւորութեան նորին, և զատապարտութեան, և վերախն մատնութեան ի ձեռն մեր լիխաղեն երկրորդ, և ըստ վնաս խոյրկոպտացն մերոց՝ զրկեցման ի կարգէն

և լատիմանէն, և զարդիւն ի զիպանի կալոյն, և ա զխոտացք զծերունի Դաւաւա վարդապետին պաշտպան և միթար զոյղ, որպէս և լատաշուռն էրր ցուցեալ և արարեալ, զոր վերադին լաննեմ խնամց քոց արտադիր առնել, և միամտեցուցանել զնա լամնից կուսել, Զալալաք ինչ հարեանցի ի մէնջ դատացեալ՝ և զկատարեալ ոչրղ ի որբոյ Աթոռոյ անպակաս արարեալ՝ ոչլ լեր ի Տէր, և զարացեալ նովա, և շնորհք որբոյ և մեծի Աթոռոյ եղիցի ընդ ձեզ և ընդ բոլոր քաղախան, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԿՄԻ, թուոյն, և ի մարտի ԻԷ, ի սուրբ Աթոռս Էջմիածին:

ԻՐ. Ի Պոլիս առ Սինաննան Պաղտասար ոմն:

Ա ընդ օրհնութեան շնորհապարգեհ՝ դատութիւն լիցի ընտիր և պատուական սիրելւոյ մերում, զի ի զեկանմբերի մէջ, զրեցեալ զմեզ ընկալեալ, և դատացեալ զանոյն, որովղ զարեմատութեան և զլինարեալ կատարեալ Աստուածապաշտութիւն, և զմեծագոյն ճշմարտ ոչրղ, զորս ունիւն առ մեզ և առ սուրբ Աթոռս Աստուածաբան՝ ուրախութեամբ արտի և շնորհակալութեամբ բաղձաւ օրհնեցաք զարժատ որդիղ օրհնութեան և սիրոյ, Տէր օրհնեցէ ուրեմն զձեզ և զամենայն ընկալութիւն ջուր ընտեցեցովք, և լցուցէ բարութեամբք նոյնորք և մարմնաւորք, և ի խաղաղութեան պահնցէ երկար կնեօք հանդերձ ամենայն ազնուական ընտանեօք՝ փրկելով ի ընախց փորձութեանց, Որ ինչ անցք եղեն և զործեցան սատ լանդապալից և լանդաղցը՝ զրեցան լառալ և առաքեցան առ իշխանաւորաց՝ ընդ պատասխանալն մահէրին ձերոյ, զորովք զանց առնեմք, զի ունիք ցարդ զիտացեալ լիով, Ան ըստ խնդրոյ հասարակութեան քաղաքից առաքեցաք զօրդալուս Մեռան, և զօրհնութեան կոնդակ ի ձեռն հոգեմին որդւոյն մերոյ և շնորհընկալ զառակին սուրբ Դանիա Արքայան արեւադան խոյրկոպտայն, զոր հանդերձ զործով մերին եղեակալութեան ջուր և ձեռնառութեան, և սիրոյ և մարդասիրութեան

լանձն առնեմ. Գոնալ արգելանաւորն զգործն
 և նովաւ առիթ արտադիրութեան մեղ լինիլ
 ի թուառայառա և ի նեղալի ժամանակին, և
 զվարձն ըստ բազում վաստակոց՝ թերակի
 կեանս քո ի պարսկաբնն ամենեցուն ըն-
 կալուել. Զայն ամենալն թողում գիտել մեզ
 ի կենդանի և ի բանական զորոյ ի նախակ
 վարդապետէր. Զայսքան լանձնեմնաւ միջո-
 ցիս գրեալ, մնամք ողջութեանդ, և որդիական
 սիրող, և սիրալոյս թղթող. Ողջ ընդ ի Տէր,
 և զորացեալ նովաւ, և շնորհք սրբոյ և մեծի
 Աթոռաւ եղիցի ընդ քեզ, և ընդ բոլոր քո-
 ալինն, Ամէն:

Հայրական սիրով զողջուն և զօրնու-
 թիւն նախեմ բոլոր Աստուածապարգեւ ըն-
 ամենեաց քոց և զաւակաց. զորս և խնամոց
 Տեառն լանձն արքայալ հաշմեմ պանել և զ-
 րացուցանել, և ընդ թեզ սղարմութեան ու-
 նիլ:

Գրեցաւ ի ՌՄԾԻ. Թուին, և ի մարտի
 ԻԸ. ի սուրբ Էջմիածին:

ԻԳ. Թողթ ի Պօլիս, առ պարոն Յով- նաննէս ոսմ:

Ա ընդ օրնութեանս սիրապարգեի, ծա-
 նուցում եղիցի սիրելի և հոգեւոր սրբալոյ մե-
 րում, և լուսածին զաւակիդ սրբոյ և մեծի Ա-
 թոռաւ Էջմիածին. Զի ի լուսաբար ժն. գրե-
 ցեալ թուղթդ որդիական սիրով, ընկալաք
 մեզ օրնութեամբ, և զիտացեալ զէմարխա
 սէրդ, և զորդիական մեծութիւնդ, զորս
 ունիս զէպ ի սուրբ Աթոռ մալրս քո ցանկա-
 լի և առ մեր հոգեւոր հայրութիւն, ուրախ
 եղաք ի Տէր, և օրնեցեաք զարժանաւոր օր-
 նութեան, զոր Տէր օրնեցել, և զորացուցել,
 և ամենալն լանձնից և զործող զարքի լալու-
 դութիւնս շնորհեցել, և լամենալն չարաց և ի
 ի վարձանաց փրկեալ զերծուցել, և անբա-
 ողորմութեամբն իւրով զթաւցի ի քեզ ի առ-
 ապակալ և ի վշտացեալդ. Այլն՝ զիտացաք ի
 զրուածոց զպէսպէս նեղութիւնս, և անհ-
 կութիւնս, և զվնասս կրելդ ի ձեռաց ամբարշ-
 տաց, որոց ամենից վասն Տէր ինքն լիցի քեզ
 միթիթաւ և զարժանաւոր, և զլուրիչ բարե-
 քեամբ փոխարէն առաւից և վաստուցն. Ա

նս՝ մեզ ալմէ լուանելով զպարապ ժամ, և ըզ-
 նանցիտ, զայսքանս և և թէ կարացաք գրել
 ինչ քեզ. Աստուծով ի հանդարտիս և ի խա-
 զազանալս փոքր մի՝ գրելոց եմք և եւ զօր-
 նութիւնս և զմիթիթարութիւնս սրբալոյ ա-
 լուելալ և հարազատի. Ուստի՝ միամիտ հոգեւ
 և արախ. կացցես ի ցուն հարազատութեան
 քում, յարում եւզ, և օրքանզոր առաւել
 ցուցցես և եւ. Զի աղլուքիք նեղութիւնք լա-
 նուն բարեբեւեմ են, և սրբոյ Աթոռաւ. ուս-
 տի Աստուծոյ կարէ փրկել զսիրելիս իւր ի նե-
 զութեանց և ի առաւականոց, և պանել զսի-
 րազն ինքեան և զբարեպաշտան. Ան ըստ
 ինչորոյ հասարակութեան՝ օրնեցալ զաղլուքի
 մեծի՝ զեցեաք զսրբալոյս միառն և զօրնու-
 թեան կոնդակ ի ձեռն սիրելի և հոգեւոր սր-
 բալոյ մերոյ, շնորհածին զաւակիդ սրբոյ Գո-
 նիս, և մեր, Արքանաւ շնորհալիս արքեպիս-
 կապալի. զոր լանձն առնեմ հարազատ սր-
 դութեան սիրելալդ, լարգել ըստ արժանալն,
 և օգնական լինել, և զայս եւ յորդորել ի սէր
 և ի խաղաղութիւն, և արգելանաւորն զգործն,
 յարմէ լիապէս ունիք գիտել զարգիւթութեան
 սրբոյ Աթոռաւ, և մեր. Զայսքանս զիտացեալ
 քո առ ալմէ, և զօրգիւթութիւնդ ի մէջն անընդ-
 լատ պանեալ, աղջ ընդ ի Տէր, և զորացեալ
 նովաւ, և Շնորհք սրբոյ և մեծի Աթոռաւ ե-
 լիցի ընդ քեզ, և ընդ բոլոր քոյալինն, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌՄԾԻ. Թուին, և ի մարտի
 ԻԸ. ի սուրբ Էջմիածին:

ԻԳ. Ի Պօլիս առ Սարգիս ոսմ ընդ նուի- րակին:

Ի զեկեմեմբերի ժն. գրեցեալ թուղթդ՝
 ընկալաք օրնութեամբ, և զիտացեալ զնիւ-
 մուանոյ որդիական սէր և զհարազատութիւ-
 նդ, զորս ունիս առ մեզ և առ սուրբ Աթոռ
 մալրս քո ցանկալի՝ շնորհալիսութեամբ օր-
 նարանեցեաք զհարազատ սրբիդ մեր. Զոր Տէր
 օրնեցել, և զորացուցել, և ամենալն լանձն
 քոց զհալեղութիւն շնորհեցել. Ան ըստ ինչ-
 րոյ բարեպաշտ ժողովրդոցն տեղադր՝ առաւել-
 ցաք զսրբալոյս Միառն, և զօրնութեան կոն-
 դակ ի սիրապան և վաստուածաւատաւ քա-
 ղալդ պանեալ ի կոստանդնուպոլիս՝ ի ձեռն
 հոգեմեմբ արգելուն մերոյ՝ Արքանաւ շնորհա-

փառք արձեղեմեանդ պատին. յարմէ ևս ունին զիսեւ և անգնեմեանդ զամենայն որդիստեանցն յմերոց և սրբոյ Աթոռոյս. յորոց զանց առանձնեաց մեք թառնէն ի գրել: Այլ արդ՝ պատուիրենմ սիրելի և հաւատաբարմ որդւոց մերում, զի ի զոգնում մտերմութեան, յոր կառոյ և ետ յանուագելի մնացեալ: և որքան զոր սրբաբնոցեալ զորդիական սէրդ՝ շատազօր սրբոյ Աթոռոյս պատեալութեան և պատութեան լինիցիս, և մեզ առիթ սրտադիւրութեան գտանիցիս: և զայլս ևս ի զոգնն յորդարեցեալ, և իսկիսի վարդապետիդ ըստ ամենայնի ըստ չափս, և կորսողութեանդ ամանդակ եղիցիս, և զարգանա ցուցեալ: Որպէս զի՝ առնելով զս՝ ըստ այսմ, մշտապէս վարելով զորհմութիւնս մեր, զչնորսն ի սրբոյ Աթոռոյս, և զոգնութիւնս՝ կնարտեմք արժանաւոր լիցիս: Զուանելով մեր քառ. այսմ զիսազատ ժամ, այսուիկ և եթ թառակեանացի սիրելի արդիւ մեր: Այսպէս զիտացեալ, և զորդիականք ի սրբոյ Աթոռոյս ընդ նորազատութեանդ անպակաս արտաբեր՝ ողջ լըր ի Տէր, և զարացեալ նստիս, և չնորձ մեծի և սրբոյ Աթոռոյս եղիցի ընդ զեզ, և ընդ յուրոր քառանկոյ, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԴԹՐ Թուօշ, և ի մարտի ԻԸ. ի սուրբ Աթոռս Նիշիմանին:

ԻՅ. Ի Պօլիս առ Փիլիպպոս ամիրայն:

Որում և զիտութիւն լիցի, զի ընդ Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս նորազատ որդւոյն սրբոյ Աթոռոյս զրեալ սիրալից Թուգթոյ ժամանեալ առ մեզ ի յունմարի ժիւ. թուեալ սրգաբն զիտ թարեպաշտութեան արտի քերականաց կատարեալ սիրոյ, որովք նստովք անուշիք զուարճեցեալ մեր ողի շնորհակալեցաք օրնարանութեամբ յազգայ ամենայն թարեպաշտութեանց մերոց ցուցելոց սրբոյ Աթոռոյս, մերում նպերկ նաշուրիս և ինքեան Ստեփաննոս վարդապետին իսկ: Որպէս թերան առ թերան պատմեալ զառաքելի, ընդ մեզ և ինքն թաղմապատիկս զսուրմակիւր: Ուստի այսու օրնապաք նստմալ մերով շնորհակալութիւն ի սրտն մեռալ զսուրմեամբ զմէնք և զամենայն թարեպաշտութեանց մերոց և օրն-

նարանեմք անգագար շրթամբք զբարեացապարտ վիշխանաւորք օրնեալ: Չոր Տէր օրնեացէ և թարեպաշտ իրհանգիսթեամբ պակասեցէ նանգերմ թուր աշխուական ընտանեղոյ: Եւ արդ՝ զայս սակաւաւք ծանուցանեմք սիրելւոց, զի ըստ ինչորոյ զերաշխի իշխանիդ ընկալեալ յարգանքս զԴանիէլն և զԴերիգորն սիրաշանեցաք ամենայն կերպիւ. մտածալով զամենայն: Եւ ինքն Դանիէլն ևս իւր մեռագրով նշովեաց զգործս իւր, և զինքն իսկ, ի թէ՛ ալ ևս մինչև ցման իւր նկատեցի յաշխարհի գործն: և պղտորեցմ զազգիւր թալլ թէ լնալ զինչ զորեմաց ընդ մեզ և զորքան յարիս հասցլ մեզ, թողում, չառն տաղաղութիւն մեզ: Եւ զայս արեքան, մինչև ի մեռն բռնաւորաց նանեալ ի մէնչ զԴերիգոր պատրիարքն և զԴերիգորն առաքեալք ի Քիֆլիզ, զի զնացեալ նաւանցուցեն զԴերիգորն, զի զնէֆիւր փալան զփախուցեալն լերկրականաց զարմալ նստուցեն ի տեղի իւր, և զինքն կաթուղիկոս նստառեցեն և ալլն: Թալլ իբրն յառին նոցա յանն, և մնացին անդ նրկա վերալինեալ խաղաղութեան պաշտօնքն, թարեպաշտ խանն ի վերայ Դանիէլն, և կառկածեալ ևս թէ զուցէ ինքն Դանիէլն փախեցէ ի Քիֆլիզ, կալեալ եղ ի զիսպանիւթ ի մէջ թերզին և թէ ուր ունի վերջանալ թանն, չէ մեզ յայտ: Մեք մնացաք լերեան վասն նաւարդին, զինի աշնորիկ նրթալոց եմք ի սուրբ Աթոռն, և զնուրապակունն նանեաց: Չորս ունիք և ի թղթաբերէզ յաղմանէ իմանալ լիովին: Դարմեալ և զայս իբրն նաւարդն ինչ զրեմ յարգի սիրելւոց, զի զայով այսոր անշին լիշխանս մեր՝ իրազէլն լիցիւր բանին: Զի նաւագուցեալ Ղուկաս սրբազանն զընտիր ընտիր անթիս ըզգարգս եկեղեցւոյ, զարծաթեղէն և զողկեղէն և զգեառեղէնն ի ժամանակս աղայ Մաննա խանին Եսն կոյեցեալն՝ կառկածեալ ի նմանէ զերիս ըսմին արտաբեր զմի մասն լեւեալ ի Քիֆլիզ, զմինն ի Ղարս. և զմիւսն ի Բագրատ: Քիֆլիզունն կորեալ ի վերի քաղաքին՝ ի նոյն ներքեկունք, թալլ Ղարսուն մեք զինի օժման մերոյ զատուկ մարդ լընալ անդ ընդ առաք և անաք: որ զողկեղէնն, զընտարեղէնն, զարգարտեղէնն ընդ նաղ զարմն նանեալ ի միջին՝ լոյ զարծաթեղէնն ըզգեալեղէնն և զանգիւրեղէնն էին առաքեալ:

իրեն գիտացած զայն՝ իսկոյն Աստուածատուր եպիսկոպոսն հանդիմանացան լուսանդադն և զՄէլէք Աբրահամ և զիւրացի Դարբէլի ազաւորն առաքեցաք ի Ռաշախա առ Մանանդ փաշան և զմեր առանցն խնդրեցաք, բայց փաշան ներհակեալ լալմամ Փէրմախին Ամանուցոց և խնդրոյն մերոյ չէր առնալ՝ թէ առանց թաղաւորի ֆերմանին ոչ կարեմ տալ և ալլն։ Աւ իրեն կամեցաք զայս ամենալն ձեզ ծանուցանել՝ նոց տանիչ, ունախացաւ մեր ֆերմէնն և Դանիէլինն հաստատեցաւ։ Աւ մեզ անկեալ ի վարանս, թող առաջ զառաքել և Դանիէլն եկեալ ի Ռաշախա տիրեաց ամենդին և զամենն վառնեաց, զնաղչն փաշաց, և զզոնտան որ աշխարհի բամանեաց և զարդաւսն թէ զինչ կալ, և առ ով է չլիտեմք։ Այսպէս անն մեծամեծ վնասուք վնասեցին զուրբ Տունս թէ ստարք, թէ հարազնէք և մեք չկարացաք ոյինչ կերպիս. զարման ժառանգանէ կորուսեալ և զորացեալ աւանդին մերոց։ Զայցառն վասն այն գրեցաք այժմ գերազին, սիրելիաց մերում, զի իրազն լինիցէք արտոյն անցիցս, որպէս զի ի գիտող ժամու ի գտանելս զխաղաղութիւն, և ի գրելս զարցանել՝ կարողք լինիցէք նոց տանին։ Ան ըստ խնդրոյ քաղաքիդ առաքեցաք զսրբաւոր Միւսուն և զկոնդակ ի ձեռն սիրելի որդւոյն մերոյ հարազատ զառակին սրբոյ Աթոռոյ... հանձնարապետ արքեպիսկոպոսին, զոր լանձնեմ խնամոց ձերոց ձեռնառու լինել ըստ ամենալնի։ Զայլն ունիք ի կոնդակաց մերոց գիտել լիապէս։ զայսքանս իմացեալ՝ ողջ լիք ի Տէր և չնորճ սրբոյ Աթոռոյ և զիցի ընդ ձեզ Ամէն։

Դրեցաւ ի ՌՄԾԲ. թուոյն և ի մարտի ... ի Մարտ Աթոռս ամենալն Հալոց ի սուրբ Ելմբանին։

Հալոսակն սիրով զոգջուն և զօրհուսթիւն նորինմ լարզելի մակար մեծաւաստ ամբարալին. և Քրիստոսիւ զորացեալ աշնիս Ակրալի Ձէլեպիլին, զորս և խնամոցն Աստուծոյ լանձն առնեմ։

ԻԶ. Ի Պոլիս առ ղեսպանին Ռուսաց Թարգման Եովսէփ Ալէքսանդրանն շնորհակալութիւն վասն աշխատանքոցն, և օրհնութիւն յազազս այնորիկ։

Աւ ընդ օրհնութեանս Աստուածայնոյ, զիտաթիւն վիցի ձերուց աշխուսեան։ Զի ընդ Ասեփանոս արքեպիսկոպոսին զգրեցեալ թուղթդ ընկալալ քաղաւ օրհնութեամբ և գովութեամբ ի լուսնաւորի 12 ալմ թուոյ։ Աւ զիտացեալ զառաջլուսիւն և զարեւոյնդութիւն աշնիս սիրելից մերոյ ուրախ եղէ ի Տէր։ Նորոգէս իտացեալ զառաջալիսն նա. հաստատութիւնդ, զհաստագովութիւնդ, զկերտմանդ սէրդ, և զուղղասիրութիւնդ՝ շնորհակալութեամբ օրհնեցի զքեզ։ Արդուն զառնս և Ստեփաննոս արքեպիսկոպոսն ծանոցն հարապէս, և սիրելիք ոմանք ևս զրոյ լաղանեալ էին։ Արդ օրհնեցէ զքեզ Տէր օրհնութեամբ իւրով լուսնաւորեալն և զօրացեալն և լաւս մեծամեծք, և թողաւ որաց իսկ զքեզ քաղցր և հաւոյ պանեացէ, լամենալն ձախորդութեանց փրկեալ, խաղաղական կենդի լալեղութեան լինել արաւոց և ինքն եղիցի քեզ լարս աշխատանքոց վասն, զորս աշխատեցալն վասն սրբոյ Աթոռոյ, և մեր ի թարգմանութեան թղթոց մերոց ի լեզու նոցա։ Ուստի զայս թուղթ սիրով օրհնութեան, և շնորհակալութեան՝ լատկապէս գրեմ իրր նշան իմս հալուսթեան առ քեզ. և պատուիրեմ իսկ մեալ մշտապէս ի զոյն կատարելով սրգիւթեան, և որ քան զոր լուսնաւ և նա. Կազմանցս, սրբոյ Աթոռոյ, և զմեր իսկ վշտալի զորպիսութեան, և զքառն և զժշտառ կեցութիւնն, որովք նեղմեք և տառապիմք որ ըստ օրէ նորանոր անակունելի զիպաւածութիւնս աստէն զանց առնեմ ի գրել. այլ թողում զիտել ձեզ զայն ամենալն ի կոնդակաց մերոց ի ի լուսնաւորեալն թղթոց, զորս գրեցաք առ հասարակութիւն քաղաքիդ մահաւանդ առ պարոն Դէորդ Աղապկեանն։ Անտի ունիք գիտել թէ Դանիէլն ի ձեռն հրախալին կոզմուսն եղեալ խոռոմախիւսց մերալնէից զինչ զորեմեաց այժմ ընդ մեզ, և ծրպէս փրաթին ի ձեռն նոցա բորբոքեաց զքաղաքեալ և ըլլիլիս զիտովութիւն և զկալին, և զիւրքն ևս թէ ուր ունի կարանալ, զառն ևս չգի-

տեղեց տակաւին, քանզի խռովաւոր էր զսխառութեանց կամին լաւաւագոյն ցանկը ի մեռն բարեհալաւ, օրհնեալ կալսերութեան մեծի, և պիտեմք մեք ամենեւին ստուգիւ, որ չգործէրութիւն (Ռուսոյ, ոչ կամի զխռովութիւն և զտակերութիւն սրբոյ տանա Աստուծոյ և Ազգի մերոյ, զի սիրող խաղաղութեան է, և բարեկապութեան, քաց զինչ օգուտ որ ոչ կարեմք ծանուցանել՝ սղորմած կալսերն զշնմարխան և արտէս ահա ոչ թողուն զմեզ հանդիսայ, զի զհետ գործեց սրբոյ Աթոռոյ լիցուք, և բարեկապութեան Ազգի բուն հարցուք, Դու սիրելիք իմ արտէս զխաղաղ զսէրդ և զօրդ, զիսկ ինչդ մի պակասեցուցանել ի մէջն և որպէս ցարդ կացեալ հաստատութեամբ վառիչ ստութեան և խռովութեան եղբր, նորմալ և բարձրանալ միասեան, և հաստատող խաղաղութեան լինելիս, որպէս զի ոչ միայն զգոյնութիւնս ի մարդկան, այլ և զվարձաւ ի լերկնաւորն ընկալցիս: Զայսքանս ի կարեւր զխոսեցեալ առ. այժմ, լեր ողջ ի Տէր և զօրացեալ կենսատու սուրբ խաղի նորին և շնորհք սրբոյ և մեծի Աթոռոյ եղիցի ընդ յեղ և ընդ բոլոր թաղկնան ի զօրացուցանել զհեծ, Ամէն:

Գրեցաւ ի մարտի ... ի 1803, ամի կենարարին ի սուրբ Աթոս Էջմիածին:

Ի. Թուղթ յիշմիր առ տիրացու վարդանն օրհնութիւն և շնորհակալութիւն վասն հաստատութեանցն:

Այ ընդ սիրոյ և օրհնութեան ոգոյն հասաք նամակս, զիսաւայր սիրելիք մեր և օգտախոս որդի սրբոյ Աթոռոյ Էջմիածին: Ինչ ասէ իմաստասցեալն (Աստուծոյ Ազգին թէ՛ս ոգորմութեամբ և հաւատով սրբին մեղք: Արդ ակնկալութեամբ այսր յուսադրութեան հաստատել, զու օրհնալով ի ձեռան, մեծաւ հաւատով, շնորհակալութիւն սիրով և կատարելով յուսով եղեալ ես ի ժողովարանն օրհնալուք ի յիշմանց յարգար վաստակոց քոց զ200 մասնի զի լոգաւ նորին ամբաստան հասցի 10 մասնի սրբոյ Աթոռոյ, և 10 մասնի ես առ ի մէջ կարեցեալ առաջնոր-

դին տիրախնամ քաղաքիդ իմ ոչ և իցէ և այն առ ի բաժինն հոգալ ի Քրիստոս հանգուցեալ եղբորն քոյ պարուն Ստեփաննայն: Զայստիկ բարեբարութիւնս քոյ, հանդերձ ետաժամով շնորհակալութիւն սիրով և մտեմբով հաստատութեամբ առ սուրբ Աթոս և առ մերս հոգեւոր հայրութիւն, արգինիս զրեալ ծանուցեալ էր մեզ վաղեղայտախ առաջնորդ և նախնայն մեր և իսկապէս սիրելին մեր Մարտիրոս աստուածիմաստ արքեպիսկոպոսն: Աստի և մեք շնորհակալեալ լով զբարեկալատութեան սիրելիք, օրհնեցաք զքեզ զբարձրաւոր զնախնեց քովք, և վասն հանգուցեալ եղբորն քոյ հարազատի սասցաք զհոգւոցն: Ինչեղով ես ի մեղաւքաւն սուրբ պատարագոյն ի նիւրար սուրբ տեղալն: Վասնոր և զայս թուղթ օրհնութեան զրեցաք առ սիրելիք, զի ուրախացես հոգեւորապէս: Արդ ուրեմն, հանցի Տէր սիրով և քաղցրութեամբ ընդ կամաւոր և զուարթալին տուր քո, զոր տալոց ես Բարեջ Տանա սրբոյ և զիսկալարէն հաստացէ հոգեւոր բարութեամբ ի հոգի հանգուցեալ եղբորն քոյ: Բարեկալաւ Ստեփաննայն և այլ համալն նմանելոցն քոց, ներկա Լով մարդկորն յաղաւանց նոցին և հանգուցանելով զնոսա յարազուլութեան երկնից, ուր ժողովք սրբոց են և ընդ այնն զսահլով և պակասարեղելով և զքեզ հանդերձ բնախք աղմուսեալն ընտանեց զօրհնեցէ և զօրացուցէ և միշտ տարածեալ ունելով ի վերայ մեր զթեւ արարչական խնամոցն իւրոց՝ փրկեցէ ի փորձութեանց հոգւոյ և մարմնոց և պահեցէ հանապաղ ի խաղաղութեան և ի բարեկալարմութեան և զամենայն բուն և զգործս մեր ի բարին անօրինելով արդիւնաւորս և շահեկան արտաց: Եւ արդ պատուիրեմք սիրելոյդ զի հաստատուն կացես ի կատարեալ բարեկալաւութեան և վերալինալ հոգեւորս խոտաւանք քոյ զոր խոտացեալ ես տալ ամ ըստ ամէ զ20 մասնի սրբոյ Գահա ծորս քոյ լուսոյ և վերառեալին քաղաքիդ, զայն անխոփան կատարեցես, ըստ որում մարդարն համայն թէ՛ ուխտս զէք և կատար-

ընդէն ևս լիւրագանձելու ամբ զտալի նուէրաց անպակաս ասցես առաջնորդին ներսոյ, զի որքոյ Աթոռոյս բաժին 10 մասովն հասուցէ տմն և զուս օրհնութեանց և չնորայց արժանատեցիս: Նոսն զարժանազովն զիտին ներսոյ Մարտիրոս աստուածախնայ տարեպետն հոգեպետն (զոր անս վերստին ևս օրհնութեան կոնդակուս և սրբալուս միւռնառ կարգեցաւ նուիրակ օրհնեցելոյ վիճակից): պատուոյ և մեծարու լիցիս և ըստ կարեանցը ցուցցես զօգնականութիւն առ զորսն: Որովմէ միշտ ընկալցիս զվարեա թարեաց լիառնեալ, և զօրհնութիւնս թամնայն սրբոց նորա և ի մինչն իոկ զալլ անցան մեր և զնորոգութն խորագախութեանս Դանիէլին թողումք ի թղթոց առաջնորդին և նուիրակին իմանալ: Ողջ լըր ի Տէր:

Գրեցաւ ի ՌԻՄԲ Թուոյն և ի մարտի ... ի սուրբ Լիլիանին:

Հարկական սիրով և մեծազոր շնորհիւ սրբոյ Եփեսոս տեղաւոյ Քրիստոսի, ողջոյն և օրհնութիւնս աստեանք ձերաւնորդող հօրն քով սիրելոյն մերոյ, թարեպետ պարսն Յովհաննէսին և երկուց եղբարցն քոց Տէրամբ չորացելոց՝ օրհնակ Ամբաստին և տիրապետ, Կարապետին, զորս և լանձնեմք ի խնամս Աբարիլին:

ԻԲ. Ի Պոլսն առ ոսկերիչ Սնորքն վասն առաքելոյ անդ զնուիրակ ևս զՄիւռնոն:

Աս ընդ օրհնութեանս Աստուածամայն՝ զիտութիւն լիցի սիրելի որդւոյդ մերում: Զի ի լուսվարի ԺԻ մեր Ստեփաննոսն արքեպիսկոպոսն ժամանակ առ մեզ խաղաղութեամբ պատմաց մեզ զամենայն անցան տեղաւոյ, և զքաջագործութիւնս նշմարաւոր ի խնամաց և ժողովոյցոցն մերոց օրհնեցելոց: Որոց անս զկոնդակ: օրհնութեան և շնորհակալութեան գրեալ աստեանցալ: զոր ունիս և զուս տեսնել և զիտել: Նորոգէս և զսրբալուս Միւռն և զնուիրակութեան կոնդակ գրեալ ... չնորհապալ վարդապետին և արէխապետն եպիսկոպոսն: լորմէ աւելք ևս տեղեկանալ զամենայն ցաս և զպակասութիւնս մեր և մեծի Տանա, ընդ որպիսութեանց կոչմանցս և

ընդ վերջին վտարար արարմանցն Դանիէլին, զորովք զամենիւք զանց աստէն մեք առնեմք: Աս վասն ԺԻ մեծառ ոսկերի, զորս առնակ էք Կարապետ վարդապետին մերոյ, զանիցս զրեցաք իւրն ի Յիշիկէ: և ի նմանէ չընկալաք զսինչ զպատասխանի: Այլմ վերստին ունիմք գրել և տեղեկանալ, որով աղագուս լըր միւռնալ:

Նոսն Բարդղիմէոս զալէմից աղագուս գրեցաք, և վերանառու եղաք, որ անդ են: Աս ան մարդն ինքն ևս եկն ի սուրբ Աթոռս, և նորքի ինքնին և իմացալ: Առէ թէ ինչ տալիք ունի, զանիցս տալիքին, զի զնոսադիրդ ցուցեալ մեզ՝ առցէ զգրամն, պատճառեաց թէ ի Բարդղիմէոս հմ թողեալ նեղադիրն, և ուլն: Աս խոտապալ շմո՝ զնալ և առաքել, և զգրամն ի մինչ անպակաս աստուայն, զնաց, և մինչ ցարդ զսինչ պատասխանի աղագուս մեզ, նոր ի նորոյ գրելոց եմք նմա, ըզպարտոյ հաստացանելոց, և զնեղադիրդ առնելոց և զգրմանն ևս պատանջելոց, և ըստ խնդրող և ըստ զրոթեանի ի կատար հասուցանելոց, որոց աղագուս ևս ալաղէս զիտեցեալ լըր միւռնալ, և ողջ ի Տէր, և զորացեալ նորովս, և շնորհք սրբոյ Աթոռոյս եղիցի ընդ ձեռք, Ամէն:

Գրեցաւ լամբ Տնառն ի 1803 ի մարտի ... ի սուրբ Լիլիանին:

Այլ և՛ ի բանից և ի թղթոյ ձերունի և բազմաշխատ Դաւթառ արքեպիսկոպոսին, զիտացաք ըստ ամենայնի սրտադիրքի և օժանդակ ինկել ինքնան աղբը, զորմէ լուսնիմ զկարծիս ինչ, զի գիտեմ զմեք բնական տէրն, զոր ի վաղուց ունիք ընդ նուիրակ վարդապետեալ: Ուստի վերստին լանն առնեմ սիրելութեան քուս, նպատաստաւորց և օգնական լինել լամնայն գործան նորին, որով և ընկալալ զամենազոր վարձս լիառնոյ նանդեմ շնորհակալութեամբ և օրհնութեամբ մերով, ողջ լըր կրկին ի Տէր:

ԻԹ. Ի Զօխ քահանայից և ի իշխանացն տեղւոյն:

Աս ընդ շնորհապարսն օրհնութեանս Աստուածամայն ժամուրջումն եղիցի սիրելեացը ի մեզ ի Քրիստոս, և հարազատ և սրտացալ:

զատակացդ սրբոյ և մեծ Աթոռոյ էջմիածնի, Ջի որ ինչ անցք և եղելութիւնք անցին ի սուրբ Աթոռոյս, զայն ամենայն մեք ոչ կամիմք աստէն երկարաբանել, զի ի հարկէ ցարդ լուծալ էք և դիմէք: Առ ճանաւանդ ի պատեանս գահազան խառնութեանց՝ թէ ար յառջ Գնաս և զինդութիւնս կրեաց սուրբ Աթոռ մալրա մեր ցանկալի, և զորքան վիշտս մեք վասն պատեանալ խառնութեանցն, զայնոս եւ թողաւմ զիտել մեզ ի պատմուցաց: Այլ արդ՝ մինչ ելանալսն ինչս Աստուածային խղիճոյ գտեալ քան զամենայն իրոյս զարեգանն փայլեցաւ: Եւ յարեալ ամենայն, վասնորո՞ք և մեք բառն հարաք զյինութեան և ըզբարեկարգութեան՝ աղիւղ սրնեցելոյ, որ և՛ ըստ խղիւղելոյ Տեառն՝ առա որպէս ի մեծն Պօլիս, և լալ և ալ վիճակս մեր ասարեցեացք չնախարկ, նախնայն և առ սիրելի և արեւնալ Աղլոյ մեր ասարեցեաց զարարալսս Միսոսն ի մեռն սիրելի և հոգեւոր որդւոյ մերոյ, և ծոցածին զտակնի սրբոյ Գահին Ռեթէոս հանձնարուանկ վարդապետի՝ կարգելով զպա նախարկ ի վերայ արեւնալ զարեւելին Սամթալ, և ի վերայ արեւնեցելոցդ, հանդերձ արեւութեան կանգալաւ: Արեւմտ, ի զայն սիրելի որդւոյ մերոյ, և ծաղաղան Նուիրակիդ մերոյ լալցր, սրբաբէք զուք ամենեքին օգնական և մեռնառա լինիլ լամենայն բուն և ի գործս զորին, և ըստ ամենայնի ամենայն կերպիս մեռնառա և պաշտպան գտանիլ լամենայն աշխարհական փորձութեանց: Արպէս զի՝ լսելով մեր զքա ինպաշտիցդ Զերմեանայդ սէր, և զարդութիւն, սրտաշուր եղիցիմք: արեւաբանիս զեկու: Առ որպէս նախարդ Նուիրակից օժանդակ էք և դեալ ի լառաշնչումն գործօրն, նմանապէս և աստեւել քան զնոցայն սրբաբէք օգնական լինել, և արդիւնաւորել շահալ զգործն: զի ամենայն բարեխառնութիւնք մեր՝ առ սուրբ Աթոռս, և առ մեզ վերաբերելի լիբաւի: զայլն ամենայն ի կողդակէն, և ի սիրելի որդւոյ մերոյ՝ ունիք տեղեկանալ: Այսպէս զիտեցեալ, ողջ լըբաք ի Տէր, և զորացեալ Նոմա, և Ենաբէք սրբոյ Աթոռոյ՝ եղիցի ընդ մեզ, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԱՄԱ Թաւա, և ի մարտի ... ի սուրբ էջմիածնի:

I. Ի Պօլիս առ պարոն Անդրեան:

Առ ընդ արեւութեանս Աստուածայնոյ՝ զիտութիւն լիցի քույր սիրելութեան: Զի զսրբոյ թաղից ընդ մեր Սահփանոս արքեպիսկոպոսին ի լուծարէ 12 ընկալեալ՝ դիտացեք զքոյդ Զերմեանայդ սէրն, զորդիական հաւատութիւն, և զԵմարտութեան շատագոյնութիւնս զորո ունիս առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ: Արոց աղագու և մեք ալսա: համառա զբաւածով մերով շնորհակամբ զքէն, և զամենայն հաւատարմութեանցդ, Տէր արեւնեցել զքեզ և զորացուցէ, և ամենայն բանից և զորոց զոյ զբարեկալն զարեւելին շնորհեցէ, և լամենայն փորձանց զքեզ փրկեալ ի խառնութեան պահեստէ հանդերձ թուր ընտանեւքդ: Առ զկանգակ արեւութեան զրեցեալ ի Պօլիս առ հաւատարմութիւն նոցալ, յորով ունիս և զու զիտել, և վարելի զարեւութեանս Աստուածայինս: Առ եւ՝ զմերկին արարան Դանիէլին, որովք զինցեալ ընդզէմ սրբոյ Աթոռոյ, և խաղապետական մեր պատուոյ, և ճանաւանդ ընդզէմ իւրոյ մեռաղրին, և երգմանն, և ծոցալսա: զամենայն մարդասիրութիւնս մեր եւ՝ ունիք խմանալ ի թղթով իշխանապետան անդադր: զորովք արժ գոնց աստէն ասնեմք: Այլ և՛ զմերածի Կալուստ վարդապետն և զայլապատուր Արքեպիսկոպոսըն լամենայն ի սէր սիրելոյ՝ օգնական լինիլ ամենայն գործոցն: Ի վերայ՝ զայս հարկաւորապէս ծանուցանեմ, զի որպէս զու զրես թէ՛ ի Բաւարալս մի ամէ զրեալ էր՝ թէ Հնդկաց Նուիրակ Յակոբ Արքեպիսկոպոսն անգլիանս երեալ է ի Բաւարալ, բայց, կամի վերադառնալ անդէն ի Հնդկիկս, և ալլա: Այսպէս և տեպ էին զրեալ: Ի՞նչ զրալն կարելի է թէ և զու նմանացեալ: Ի ժամանակս Ղուկաս արքեպիսկոպոսին ի Հնդկաց եկն փորձաւորաբար Յովնանէն վարդապետ ամիս և ի զղջան իւր՝ Ղուկաս արքեպետն ասարեաց ի սուրբ Սրբաւանդէմ, և լալ ուխտանդիս, զի աղաչխաբեցեմ: զուցէ և ալլք ի Պօլիս եկեալ իցէ, և զու անեալ իցես: Ինչ և իցէ՝ ամէ փորձաւորաբար Յովնանէնս զինի աղաչխաբութեան՝ լանցեալ ամին ի Հնդկաց եկեալ՝ կամեցեալ է զալ ի սուրբ Աթոռս առ մեզ, բայց Դանիէլն ի Ուղաղիս ի լուծարելիս վանքն զորով արգելեալ էր և լէր՝ թողեալ

դալ է սուրբ Աթոռու և ինչն զհարց տու-
նալ նմա՝ վերադառնալ իւրով թաւալի գրովք
վերադարձող զնա է Հինգ, զի իւրով ստու-
թեան քարաղէլ լինիցի։ Արդ զնացեալ է
Բաղդատ, զբէ անտի առ Դանիէլն վասն
Ասիոյ վարդապետն թէ՛ կամի վերադառնալ
ամենայն պարագայիցն վերադառնալ
է Հինգ, և ալլն։ Առ ըստ որում մեք զԴա-
նիէլն զերեւել էաք տուեալ, և ի սուրբ Աթո-
ռոյն էր, նորա գրեալ թուղթն առ Դանիէլն,
մեզ նմա և մեք բացեալ ընթերցաք։ Արդ՝ զա-
ստիկ իբրեկ դիտացաք, զբեցաք զԹուղթ օր-
նութեան ի Բաղդատ, և ի Բաղդատ, և յորդո-
քեցաք զժողովուրդն՝ օրնական լինիլ սիրե-
ցեալ եղբորն մերոյ Զուրաբի վարդապետին,
և միաժամ հալած ուղեորիլ առ մեզ։ Ստեփան
զբեցաք և առ Յակոբ վարդապետն սիրելին
մեր՝ չաւաստել բանից ներդաւարաց և չկրողին
զապարէ սիրա իւր, ալ՝ ուրախութեամբ և
միաժամութեամբ դիմել է զերկ ծնողն և վաթ-
իւ զսեւ։ Նոյնպէս և զմեզակ օրնութեան
զբեցաք է Հինգ առ ամենայն քաղաքս։ Առ
զայտալի վերադարձալ կրնալկա լատակ մար-
դով կամեցաք լնել ի Բաղդատ առ գործակալն
մեր, զի նա չաւաստել լուրջաձայնիւր տեղիս։
Բայց Դանիէլն է վկայ ամենայն անկարգու-
թեանցն, զորս գործեալ ընդ մեզ, զնոյս ա-
րար, զի ծանոց խանին Սրկիս զրպարաու-
թեամբ, թէ զքէն զանգատանս գրէ առ Կանն,
և ալլն, խանն և չաւաստելով բանից նորին
զգնեալս առաքեալ՝ թրիս աւար ճանապարհ-
էն լնառ բերին, և տեսեալ՝ թէ ոչինչ զով
զնապարհար խանին և ալլն, ամթով եղնն։
Բայց թուղթն Հնդկաց աննաւ արարին։ Առ
մեք ալ և չապարացաք զբե ինչ նոցա, ուս-
տի՝ ահա սրբելուց իմով պատուիրեմ, զի օր-
պէս գրեալ ես ի Բաղդատ, և լաւն կողմունս՝
վասն նուիրակին, և խոստանա՞ս ևս զբե՛ն
մի՛ ժողացին ուրեմն ի զիմաց մերոց վասն
ալլով զբե՛ն զհարկաւորն, զպատշաճաւորն և
զպիտանին, և ծանուցանել նոցա զուղիղն
և զնշարխան զորս զիտան, և զորս տեսն
բարի ալոցք։ և քարոզ լիցին Աստուածային
օգնանլիւնցն, որք և երեսցան ալլը ի Պոլիս,
զի և նոցա դիտացեալ զամենայն անցն տեղ-
ւոյ զնշարխան, միաժամեցին, և ուրախու-
թեամբ ի սուրբ Աթոռ ուղևորեցին։ Ալմով
չուսիմ զիտաղալ ժամ զբեւոյ ինչ է Հինգ և ի

Բաղդատ Աստուծով ի խաղաղանալ՝ զբեւոյ
եւ և ես լալս կուտէ նոցա զհարկաւորն։ Ահ
զանց աննիցես զգրեցելովքս, և մի բոլէ բոլ
նքնացես, զի մի գուցէ ի լամելդ, և ի զանա-
ղիւղդ, նա անցցէ ի Հինգ, և լաւեմամ քոյ և
մեր ջանք ի զերև կտանիցն։ Ապաւնս զիտա-
ցեալ, և զօրպիտանեալ թուղթդ ի մեջ ան-
նուագելի արարեալ, ողջ լիւր է ճէր և զօրա-
ցեալ նովաւ, և չնորճ արքայ և մեծի Աթո-
ռոյս եղիցի ընդ քեզ, Ամէն։

Գրեցաւ ի ՌԱՄԻՐ, Թուալս, և ի մարտի
... ի սուրբ Ելմիսեմին։

ԼԵ. Ի Պոլիս, առ ժահուտեի Սարգիս ամն վասն մէկ Ըստաւալոյ ոսկւոյն ճնոմար Ստեփան վարդապետին։

Առ ընդ օրնութեանս Աստուածախոյ՝
ծանուցումն եղիցի սիրելի որդւոյդ և նոյնոր
զաւակիդ արքայ և մեծի Աթոռոյս Էլմիսեմին,
Զի ըստ խնամաւորն բանի՝ մարդոյ իւր ինչ
զանչ ի ստաի, և ի Տեառնէ լինի պատա-
խանի, Արդ՝ զու ալլը կատարելն Աստուած-
պաշտութեամբ՝ զարբի իւր ինչ և զուխաս
եղեալ ի սիրա քո՛ւ և զայն հայրաւածովք ի
Տեառնէ խնդրան ի կատարեալ միջնորդու-
թեամբ կենդանի աղօթից և անդամայի բա-
րեխտութեան հորն մերոյ արքայն Գրիգորի
Լուսաւորյին, և հրաշագործ արքութեանցն,
և արքայ ժառանգն ստալն զուսմբելոց, որով և
վասն տունալ էիր մէկ հառ զարմարուող՝¹⁾
ոսկի ձեռամբ Ստեփաննոս արքեպիսկոպոսին,
և խոստացեալ ևս էիր լամէ լամ տալ զայն
մէկ ոսկին ալլը գործակալաց մերոց, և կա-
տարել զիտարաւմոյ, Ջոր և մեք ընկալեալ
ի ձեռանէ սիրելի որդւոյն մերոյ Ստեփաննոս
վարդապետին խնդրեցաք ի Տեառնէ առաջի
սուրբ և սարափելի իման տեղւոյս նորին
կատարել զխնդարութեամբ քոյ, և առ զհայրաւած
սրտիդ, և լալց լինիլ ձայնի աղօթից մերոց,
որ և՛ նոյն լնչաւաւորն Աստուած՝ բարեխո-
սութեամբ սուրբ Լուսաւորյին և ամենայն
արքայ իւրեանց՝ անկեացէ զքեզ իբրեկ զնա բա-
րի ի զնաւոյ ջուրց օղորտութեան և զթու-
թեան իւրով, և ծաղկեալ զարգարեացէ զքեզ

բորենքը և քաղցրահամ պղպուճը և սաղարթիչը որպուճը ուստերոքը և դոստերոքը, և որպուճը մշտանանալ և անՄասունելի, և շրտանել դոստը փոխադանա սրտից մեքոյ: Արեւն պատալիւն միբերեղջ խմուճ, դի գոր խառտուցեալն եւ, և ուխտեալ Տեսան Աստուծոյ՝ լաւն լաւ կատարել անշաղաչ, և սաղ աղբի շաւիթուց և գործակալաց մեքոյ զմուճ մէկ սոսկին: զի լինիցեն խաղը քառասուն, և խառտունից անխաղելի, և ուխտ ընդշնաման, որպուճ և ընկալցից զկատարուն խնդրաւանցոյ: դոստը քի Տեսանն, զշնորհ քի որքոյ Ամբոստ, և զարհնութիւն քի մէջն, այլ լեւ քի Տեր, և զարացեալ նոստ, և շնորհք որքոյ Ամբոստ լաւանալ ի կղիցն ընդ քեզ, և ընդ քաղաւնանն, Ամեն:

Գրեցաւ ի ՌԻՄՈՒ, թաւոյն ե ի մարտի
... ի սուրբ Էփրեմիէն:

**ԼՐ. Ի յըջմիտին առ Մոսկով Յովհան-
նէսն,**

Ա. ընդ՝ օրհնութեանս, և սիրապարբեր
ողջութեամբ ճամբելիս՝ դիտութիւն լինի սե-
րելի և նպաստող սրբաշուք սրբոյ և մեծի Աթու-
նայ Նիշնամանի, Ձի և փետրվարի 14, լուսնոյ
բարեկենդանութեան ի ցնծալոյց ժամանկն՝ եկին
ժամանակին առ միշտ բազմակնիք ճամբաւա-
նութեան մեռելքն ճեմար և պատասպան սիրել-
ի փառլոյցողոյ իմոյ, որոյ ընդհերցանութեամբ
լլան անկինք մեր երկնային իմն պարգեաց,
և արմակեցաւ արի իմ արդէս ներքեմ ճաշա-
սեմին Յակոբն ի վերա՝ զեղեցիկ նպաստ
և բարեգործութեամբ արուղոյ օրհնութեան։ Առ
ուրախութեամբ արտի, զփութ օրհնութեան բերանոյ
և անդապար օրհնաբանութեամբ շքեմաց առ
Տէր կանխելի բարի միաբանութեամբ զար-
բեղալովս, թիւսն վասն մեր արարչոյ, և զպէս-
պէս բարիս ի հեշտուր տեսնելն սակաւ ար-
ժանութեայ ամենայն բարութեանց զաւանդոյց
կայեցեաց, և զսուռանկ չնարակալութեամբ
ի մասնակաբարեւոյ Աստուածային չնորանկ
մեզ առաստապէս, և ի փութացեացանկ զան-
գիտարմնն զուստ և մեղաւոր սիրով մեկուր օր-
գիտեմանի՝ վաղվադեցեաց. զոր և լուսնից շատ
զարաւարեալն ի մենն Յայն առ պատրիարք

Վարդապետան՝ և ձեզ և բարձնեալոյ վաղվադե-
ցոյցանել պատանիքեաց: Զոր ընկալեալ ցարդ՝
լուսավ առ հասարակ վաղեմեայ խնջէ զհալա-
կանս: Եւ ընդ Աստուածայեան շնորհքն և
օրհնութեանց, Ընդ ճոցն մանկերն ընկալաք
և զթուղթ աշխու սերելուոյ խնդ զդրեցեալն
ի զհեկեմներէն և առ և ի լընթիւնսն՝ աղբորն
ստաց զհաս աստածապաշտութեանց և զնոր
մեռանց որդիական սիրելոյ, և ցոյզով երկնից
և պարարտութեամբ երկրի օրհնեցաք զձեզ
և օրհնեց զմշտ, զոր Տէր օրհնեցեալ հոգեմբ
և անայն խոր օրհնութեամբ և պահեցեալ ի
լամեանոն ձառնողակի զիպաւանց, և երկա-
րութեամբ կենաց և լիւսիւր աւուրց և բարե-
կապակի երջկեանութեամբ լամաց լամս պատ-
կապարեցեալ: և զամենագոր լաւոյն իւր առ-
լանեցեալ ի վերայ զայ, և ի վերայ աշխուական
ընտանեաց: առ ի հովանի և պահպան լի-
նիւն ի վերայ ձեր, և զամենայն զառան և ըզ-
գործս զոյ աղոյնատուր և թիւրաբեղանա-
սարացեալ, և լաւեղապէս ի շինութիւն և ի
պաշտաւութիւն որդոյ սամարիւս խւրոյ, և ի
միկիթարութիւն վաղեակց սրբի մերոսմ պա-
նեաց զաշխուական աղբ ցոյցեալով, և փոխա-
րէն աստապակութեանցն և վշտացն զորս
ընկալաք և կերելոյ չաւարեաց, և ի վաղ-
եակեան ուսուցեալ և բարեբացեալ լիւսանց
ամբարանանից՝ զբազմապատիկ բարութիւն
և զօրախոսութիւնս հաստացեալ զնչ, և ինքն
եղիցի վարկ ըստ թաղում վառապակցոյ. զորս
ստանակեցեալ թերիւ ամս ամբողջ, և եզնե-
ցաւեցն արիաքոր ի պաշտաւ նեղովութիւնս վա-
սըն ուղղութեան և նշմարտութեան: Ուստի
զպա թուղթ օրհնութեան և շնորհակալա-
թեան սրբի՝ զիմալ զնչ իմ աղեւտոյ՝ իբր
բարեբացարար անելն, ժառանգեալն զվեր-
ջին զօրհնակութիւն մեր հանգրեմ օրհնաբա-
նութեամբ, և պարտադրեան լինիլ կամիմեալ,
և թողուցի, զի հանգրեացիւն ամենեցուն
Աստուած՝ զմարման և զմարմն չապարտելի
ի զրանց զմիայն՝ թաղ ի զլուս իբրեւ պատկ
նշմարտախորութեանց, արփիլափալ վաղեմե-
ացեալ և պնեագործեալ նրեմեացեալ, և զա-
նաւոյ թարեմարար ընդ զանապատ և յայնա-
յիմի զաւարդործութեանց, և յարձանս մշտն-
ջնեակեան դրեալ՝ թողցէ ընթերցում ա-
պագայից և լացեակայից յորդոյս յորդան
և թաղանց ի թաղանս: Անս ըստ թաղմանիցն

մահաբեզը խնդրանայ անբոյ առաջնայ և վերջնայ, որպէս կանուկ հախցողաց զարմանաւոր ալցելու ան, և զինքանքն ընիկ և ամենաւաւատարիմ դաւակն արդոյ Դանիս զՄարտիրոս արքեպիսկոպոսն, առաջնորդական պատուով և իշխանութեամբ, նորպէս և ալմմեծարեալ լարեցեալ նախարարական կանգակաւ և փառքն, և սրբարար Միւռանաւ, զորս և առաքեցաք առ նա, որպէս ունին տեսնել, և վարելն արարութեամբ, և առախի դիմել զամենայն ցաւս և զպակասութիւնս մեծի Տանաք միասակերելոյ, և կարեկից և վշտակից լինելի, և ջանալ արդիւնաւորել զգործն, Արգ՝ այլու սոյն զորով վերադնել զարեկին իմ և ան՝ զՄարտիրոս արքեպիսկոպոսոյ, միանգամայն և՛ զմարազոն նախարար սրբոյ զանիս, և զբազմազով առաջնորդ օրհնեցելոյ քաղաքից և սերունդ վիճակից, անշ լսեմն ասեմն և խնամոց և մարգարտութեանց անբոյ ապաւանս թողում, զեր քան զարմանն ունիլ և լարելն, և նպատաւաւաւալց լինել լամենայն բանն և ի գործն զարին, Իսկ՝ զարարան Դանիկին, և զվերջին գործն նորին, որովք զինեցաւ, նա ընդզմ իւրոյ մեռադրին և երգմանն, և նորաբոյ վնասուք վնասեց զմեզ և զսուրբ Աթոռս, եւ աստէն զանց արարեալ ոչ գրեմ չտալ զապակութիւնս անշ, քանզի՝ լսողալովն զրեցաւ լսողալորդ վարդապետոյ և լիշխանաւորոյ, զորս ցարդ տեղեկացեալ էք նարկիւ, Այ և՛ ըստ բազմակնիք թղթոյ նաաարակութեան մեծին Պոյսոյ՝ նաւաք զնախարարութեան լամենայն վիճակս մեր, որպէս ի մեծն Պոյիս, նմանապէս և լալլ ուրեք, Զանցից զդիւղոյ, և զնորոյ գործոց գործեցելոց ի նախ ի Պոյիս, որովք առութիւնս անթապարտ եղև, և ճամարտութիւն լաղթոյ գտեալ նաւաւորեցաւ, ի նախկն մեք զոյով մեր այնմ լսաւալսն զիսեմն քան զմեզ, և լուսնիք զպէտս ալլում նորոյ պարտապէս և զորով, զորովք և զանց տեսնեմք, Եւ եւ՝ ի զորս առաջնորդ վարդապետից գիտացեալ զՅՈ զատալ զալլմ շնորհելոյ լսեմն սուրբ գարիս, զոր իբրև առ մեզ նախալ՝ շնորհակալիմք կրկին և օրհնեմք զքեզ զոր թէն ունիմք միշտ ի մեր, սակաւն ալլում առաւել խնն լիշատակի անուն անք ի սուրբ Աթոռայն Զայլաքանս գիտացեալ քո՝ ոչ լեր փառալարոյ իշխանն շնորհիւ կենսաւաւ սուրբ խալին Բրիտանոսի նախդեմն ամեն

նախ ջորալովքն և օրհնութիւն սրբոյ Լուսաւորին եղիցի ընդ քեզ, և ընդ բոլոր ջորալինան, Ամէն:

Ի մարտի... 1803. ի մայր Աթոռս ամենայն Հայոց:

Հայրական սիրով և նոգեոր օրհնութեամբ ողջունեմ ի Գրիգորոս զցանկալի և զազնաւական գաւառական զալլով բարեկերպ բարեբան ցեալսն և զարդացեալսն Սասի և զնախար և զգրիտատապարգի զթոռական ծաղկափթիթ զՍաւալան, զԽալիկ և զԴուրիթ, զորս և խնամոցն Աստուծոյ լսեմնեալ ցանկան, զի զորացին տերամք, և օրհնեմ զոր մեծացեալ՝ բարեկալեկ եղիցին:

ԼԳ. Թողթ ի Պոյիս առ մանտեսի Մինաս Ամիրայն:

Եւ ընդ օրհնութեանս Աստուածալնոյ՝ գիտութիւն լիցի աղին, սիրելալոյ մերում, և օպախոհ և բարեկերպ մշտնաբարգաւա զաւակից սրբոյ և մեծի Աթոռայն Էլմիմանի, Զի թէ և ընդ Սահմաննոս արքեպիսկոպոսն, թէ ի զորութեանց և ի պատմութեանց ալլոց, և թէ ի ջող իսկ բարեկարգական քաղաքործութեանց, լալանի երեխի, և սկն լսեղիման տեսնեմք զշրմնաւոր սէր Աստուածալնաւաւութեանց, զորոյական կատարեալ տերութեան, և զուղղաւորութիւն ընդ մեծի բարեկամութեանդ, զորս ունիս զէպ առ մեզ շնորհատու ծնողս քո, և առ մեր նոգեոր նալութիւն: Ուստի և մեր առուզապէս գիտելով զպարտելի, և անբերկալ զոյով ի սեղան կեղծաւոր, շնորհակալութեամբ օրհնեցաք զսիրելի մեր առաջի Աստուածալն սուրբ տեղաւորս սրտի մաշի, և օրհնեմք իսկ զօրհնաւապալոյ, Ուրեմն Տէր օրհնեցէ զքեզ, և զօրացուցէ, և զամենայն զբանս և զգործս քո ի բարին տնորինեալ՝ լալեղեցեմք, և զքեզ նախդեմն ամենայն աղնուական ջորալովք իսալ զալլ և երկաթ կենաց լսեղորորս, պանծոցն, լուսաւորելով և զնոյի բարի նախնեանց քոց և ծնողաց, և ըստ բազմալ վնասակարոյ և աշխատանցոյ՝ ինչն եղիցի քեզ վարժ ըրկակի կենանց: Եւ արդ՝ լսողալ զամենայն ինչ զքեալ ծանուցեալ եմք սիրելեաց թէ զպա-

ստախմանին մտնողին ներս, և թէ զորպիսաթիւն կողմանց, ընդ վերջին անգամից արարմանց Դանիէլին. զորս զխաղաղ էջ նարին. ցարդ: Այլ այժմ ըստ խնդրոյ հաստ բակի թիւան քաղաքի՝ առաքեցաք ահա լազար Դուրեանի զսիրելի որդին մեր, և զհարազատ զուանի որդի Աթոռոյ զՏէր Արարւած արքայակազմող հանգիստ արքայոջ Միստանա. և որնուրիշան կանգալաւ. զոր խնամոց և մարգարտութեանց, և նպաստաւոր օժանդակութեանց սիրելի որդ մերում լանձնեալ խնդրեմ պաշտպան լինել և ձեռնառա լսութեան զորս նորին և խնամ պարզունաւորել զորքին. քանզի՝ ձեզ լաւ լսութիւնք են նեղութիւն և փառակերութիւն մեծի Տան Եւ լոյսան երկարաձիկ ահա ի պատմառա արարքին պահանջող աշխարհաց, և ի ներքին ընտանի զնախաւոր. որպէս սորին: Այլ և՝ զմերումն Պաշտառ արքայակազմողս սիրելին մեր վերապին լանձն առնեմ ի լստակ սիրելութիւն սիրելալոց, բարեպա լաւարտ հասուցանել առ զմարտնալան խնայան նաձեալով մերով, և ի պահանջին նորին զաշխարհ ի մահաւոր Նիկիզպաւս վէճիլին օժանդակ լինել նորին: Չալին ամենալին ի կանգալէն, և ի սիրելի և ի ծոցսորին որդալն մերով ի նախալ վարդապետ սիր ռնիւն լիովին գիտել: Ապազ զխաղաղ ողջ լն ի Տէր, և զարացեալ նալաւ, և շնորհ արդոյ Աթոռոյ եղիցի ընդ քեզ, և ընդ քաղաքին, Ամէն:

Դրեցաւ ի ՌԻՄԲ. Թուին, և ի մարտի ... ի մայր Աթոռս ամենալին Հայոց ի սուրբ Էջմիածին:

ԼԳ. Ի Պօլիս առ պատրիարքն:

Ձի լաւաջ քան զաբ՝ ընդ հաջի Հասան Թաթարին, որ զԴրեգորն երեւ. ընդ Դանիէլ Թաթարին, որ ընդ Սահման վարդապետին էկն, զրեալ ինչ զամենալին ինչ երկարս Յաւան, զի ընկալեալ ցարդ՝ իրազեկ իցեա որդիաթիւնացն մերոց: Նշմալա Սալէն Թաթարին և ձեգրոք աշխիւն քրեցաք երկրորդ Թուղթ. զոր և լոյսալ շմնել և Նարին հասանիլ ամառի առ ձեզ: Յետ որոյ քրեցաք երրորդ անգամ զԹուղթ նաւաթ մերով առ ձեզ, որով

և զվերջին արարան Դանիէլին ընդգէմ Աթոռոյ, ընդգէմ հաղապետական մեր պատառն, և ընդգէմ իւրոյ իսկ նաւադրին և երգմանն, ծանուցաք սիրելի երրորդ մերում. ամառ ի հարկ ռնիս անգիկեցեալ զամենալին ինչ: Առ զղորանան վնարանին մերոյ փակել տալին, և զմեղ լնրեան թերելն, զԴրեգորն և զՆարեան խնաց մերոց առնալն, և ի Թիֆլիզ լոյնելն, առ ի զինաց իւրոց խախլ ընդ Նիսիսաւանոց, և զՆերքին փաշայն ի ձեռն նոցա հասուցանել ի լնխայցիալ, որպէս զի՝ և ինքն ըզիցն իւրոց հասանիցի. զորովք ստալն զանց առնեմք լաւ զառապանութիւն ձեզ: Յետ որոյ՝ թէ զիւրոյ խաղապետական, և ծանկեալ և զաղալ ննդաթիւնցն լաւանեցան, և թէ որպէս խոնքն բարեպետել ի վերալ նարա, կախալ եղ ի մէջըրեցին ի զիգաւնոյն և ուլն. ահա ուրոյն թղթով քրեցաք առ սիրելի խաղաղ մեր, առ նախալ վարդապետն, առ բոլոր քահանայան և առ իշխանան տեղալոց. զորս ստալն ոչ երկրորդեմք: Ձկնի պալաքին անցից, առիւպեց զմեղ խանն երթալ ի սուրբ Աթոռն, ալլ մեք միացաք ստալն վասն երկուց. մի վասն հաւարալին Ա միսն հա վասն կատարածի բանին. զի Դանիէլն ի թերթին կալ հասեալ, և մեք ի լաւապատաս Անաւալ, և չէ տակալին լաւ՝ թէ ուր ունի վերջնալ քանքն. և մեք միշտ ի միկողմն հասուցաք ըզրանն, ոչ եւանեմք ստալ. զի մի ի թերթալ և ի նաւանալս ստալ՝ վերապին բարեպետել Դանիէլն զԷթիւնալ կալին, և հրեանեց զմեղ աղաղմիս: Առ զինչ որոտ թղթալ զմա ստալն, և երթալ ի սուրբ Աթոռն. զի եթէ ապազ արարից՝ որքան զոր ծանրանալ ի վերալ արդոյ Աթոռոյ հարկապահանջութեանցն. նմին իւրի՝ միտմ, զի վերջնացից քրանն. որպէս ունիմ քրեկ և զառապալ զեղանելին: Նախ՝ քրեցաք նոյնալ առ իշխանան տեղալոց, զի աղաղմիս պատրիարք վարդապետալ առցն զաշխարհ ի Նիկիզպաւսն. զոր ունիս տեսանել, և ըստ ամեն հոգալ զրանն: Այլ և՝ զանդրագործն մահալիքի զոցին զրեալ՝ առաքեցաք առ ձեզ. զոր տեսանելոց է պատաւալանութիւն ներս: Առ զԹուղթն որնուրիշան զքրեցեալսն ի լնմիսին զորս ընդ թղթացս առաքեցաք առ սիրելի եղալալով մեր և առ նախալ վարդապետն, պարտեք լուստով ի ձեռն հաստարմի առաքել Չմիս-

նոյ նուիրակն և առաջնորդ Մարտիրոս արքեպիսկոպոսն. և ես՝ խառնէն երկրին զմալլա մայր սուլթանն լիւնցին ի Պալլա արդ՝ սակս հարկաւորութեան իմէլք, զորոյ զպատանն ոչ դիտեմք: Այլ զմեզ ևս ստիպեցին, զի և մեք ի կողմանէ մերմէ զմարդ զիցուք ընդ նմա մինչև ալլըր, զոր ոչ կարացաք անտես անել: Ուստի՝ զմեր որդի պարտն Մարտիրոսն եղեալ ընդ նմա՝ ուղեւորեցաք անս զերուխառակեալ թղթովքս. յորմէ լուսաղէս ունիք զիտեղ և տեղեկանալ զամենայն անցան տեղւոյս, որք անցին զորքով Աթոռով մերով, և զմեք իսկ ի խաղախորաց. զիստամալիս սուլթանն խնձնեմ ի ուր սիրելւոյդ, ըստ ժողովարական բարոցդ սրբաշունչ՝ ի պատիւ առաջնորդաց զորին: Վասն նախնեան Պառօտին՝ լուսաղա զոյն զրեալ եմք սիրողք և երեմ, զի չէ նաւանալ առ սերդ իմ, ահա նոր ի նորոյ զրեցաք ի Վալլուիս և ի Տուշի, և խալս քանի աւարտ զայոց և զնացոյն, որոյ ի գաւը՝ վաղձաղակի ծանուցից լատկեղ սիրելոյդ իմոյ լարդի եղբոր: ողջ լեր շնորհիւ կենդանաւ խալիս Քրիստոսի, և զորեցեալ նովա, ի լուսաղա թիւն և ի միւրթարալթիւն վառակիր և վառապատ սրտի մերում, Ամէն:

Ի մարտի... ի 1803. ի լանապատս Երեւանայ:

ԼԵ. Ի Պոլիս առ մարտն Եղիաննէս ոմն.

Այլ ընդ օրհնութեանս Աստուածանոյ իրկուէա օրհնութեանս՝ խալս լիցի սիրելի և հազար որդւոյ սրբոյ Դանիս միաժնաթիջի: Զի թէպէտ ընդ Սասփաննոս արքեպիսկոպոսին, որ եկն և ժամանեաց ի մեզ ի լուսնարի ԺԻ, չէիր զրեալ մեզ զթուղթ զողջունեղ, և զարգիւնարար զորեցոյ, այլ սակալն՝ զուղով իմ աներկմիտ և աներկկալ ի սէր սիրելւոյդ և ի հաւատարմութեանդ, զիտեմ հաւատանալ, զի որդի ես հարապատ, և բարեխառ սրբոյ Աթոռոյս, և սրբոյ Լուսաղայի, և ժամանանդ լատկեղ սիրեցեալ բարեկամ մեզ, և ի նեղութեանս վառակից: Որպէս զայստիկ լիալիք պատմանց մեզ վարդապետականոյ Սասփաննոս արքեպիսկոպոսն Զոր և ի դիտելու՝ ուրախ եղէ կրկին ի սիրտ և ի լոյսի և գահունակ

շնորհակալութեամբ օրհնեցի զեզդ զարդի սիրելիդ իմ, և զարքեպիսկոպոսինս վասն քո ի Տեսառն արարի: Տէր զեզդ ի խնամ իւր պանեացէ, և զորացուսցէ, և լամենալն չարեաց իրկեալ՝ բանից և զորեցոյ զարքեպիսկոպոսինս շնորհեցէ ի լիւնլ հանապաղ նպատակս որդոյ Դանիս և մերս հազար հալլութեանս: Արդ՝ թէպէտ մեք ներեցաք ամենայն լանցարացն առ մեզ, այլ սակալն՝ թէ զինչ ինչ զարեցին նոքա ընդ մեզ, և ընդ սրբոյ Աթոռոյս, և կամ ժողովս նա ինքն Դանիսէլոյ զինեցաւ ներանկ ի հախառակ խալս երզնանն և ձեռագրին, և պէտպէս վնասուք վնասեաց զմեզ նոր ի նորոյ, ահա զրեցաք առանձին թղթով առ իշխանաւորդ՝ յորմէ ունիա և կուզեալէ. զորովք սակալն մեք զանց նահալէս և զպատասխանին բաղմանիք մեռնէրին մերոյ զրեալ լիցեաց առ մեզ, զոր տեսանելոց է և հարապատ որդիդ, և կառապիւնդ վալլելոց զօրհնութիւնս Աստուածաբնոյ, որ անդ: Այլ եւ՝ ըստ խնդրոյ հաւատարմութեան քողաքիդ՝ ահա առաքեցաք զարքալուս Միւսան, և զնուիրակութեան կոնդակ ի մեռն սիրելի որդւոյդ սրբոյ Աթոռոյս, և հարապատ զլուսակոյ սրբին... շնորհակալութեամբ արքեպիսկոպոսին, զոր լամենալ ի լատակ խնամս և ի մեռնաւորութիւնս մեր՝ ըստ ամենայնի սղեական և պաշտպան լիւնլով՝ արդիւնաւորք զորեցն: Զայլ ամենայն զղտա և զպակասութիւնս սրբոյ Տանս Աստուծոյ ունիք առ հաւաքակ ի նոյն նուիրակական կոնդակէն խնամալ, և լուսաղէս իմն տեղեկանալ ի նուիրակեղ մերմէ ի սիրելի որդւոյդ մերմէ: Զարգանալ առ աղմ զիտացեալ՝ ողջ լեր ի Տէր, և զորացեալ և պահպանեցեալ ամենապար աղով նորին, նահալքին թալար քողալովքն ամենեւորմբ, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԱԳՐ. Թուրքոյ, և ի մարտի... ի մարտ Աթոռս ամենայն Հայոց ի սուրբ Նշմարմին:

ԼԶ. Ի յիշմիր, առ դրոշմանար Ստեփանն:

Այլ ընդ օրհնութեանս Աստուածանոյ, և ողջունապարզե սիրալորգոր նամակին՝ ծանուցումն եղիցի սիրելի ի լատակեղ որդւոյդ օրհն

նախնան սրբոյ և մեծի Աթոռոյ Եփեմանիս Տէ ամենայն ծառ ի պաղօց ճանաչի առ Տէրն անուամս Արքայն ի քաղցրամտ պաղօց և բախարմանակ արգանաց քոյզ ճշմարտութեամբ և ուղղաթիւթեամբ, և ըստ ամենալին ամենայն կերպի ընդդէմ առաքեալն և հակառակորդաց իբրն պարկապ ամուր, և անդնան անպարանկէ և մարտիկ հզօր արկապէս մենամարտութեանց, ծանեաց զարդ հաստատրիմ զմտոյ օրհնութեան, և զսունկց բարերոյս և բարերիւր զարդարեալ պարարտացեալ պղտովք, և առդեալ Աստուածային ջրով աստուածապաշտութեամբ, անկեալ և ծաղկեալ միանդամայն ի զսոխթ սուրբ եկեղեցւոյ զորս և վալեկեալ արթախամաջ ահա բարխաթիւթն հոգեւոր իբրն անաղակն լաժմակաւ և զամենայն պատմեանց և զսոխթն արամութեան ի բաց եղեալ՝ զմեռն ի զորս արխանեւջ բարեկարգութեան և շինութեան Աղլիդ օրհնեցելոյ, և Տանս Յիսուսամբարտի Ալլէ՛ զխաղաղ անշար և անդրդուի ի կաղ և մնաղ ի վալրիկնական բարձրացեալ լեռանցն հաղմոց, խրոց և ոչ զանդխտեալ՝ զազատութիւն սրտից և անկիւն, և զարեակ զալդ ի լծով բանաւորական ծառարութեան ցուցեալ էիլ՝ ոչ զմեղով զկնիւք ի մուրակն ալն անարխութեանս Արդո աղագաւ՝ մեծապէս զօրհանկեալ շնորակարեցա՛ք՝ իսկ և, շնորակալ եւջ զճէն և զամենից բարեխաղութեանց ճոց։ Օրհնեցա՛ք և օրհնե՛ք միշտ և շնորհաց սուրբ հաղուքն Աստուծոյ, և Աստուածակ՝ սուրբ անդուրս հաղորդս արարեալ արժանապէս զբարիս և զպարգեա լսմենաւոր Տեառնէ վասն ասնիւս սիրելւոյդ հացեցա՛ք։ Տէր օրհնեցէ զճեղ, և զօրացուցէ, և ի խնամս և ի գթութիւնս իւր պահուցէ, և ամենայն քանից և զորեաց զբարեշնորհութիւնս շնորհեցէ, և զամենազօր բաղուկ իւր ձեռնցէ ի հովանի լինել պատուական անկնոյ, իւրաւաստաւ ասանց, ծաղկափթիթ արդուք և ընտանացեց, և ամենայն եւլումիցցէ։ Աւ արդ՝ ահա բաց ի սոխ լսական թղթոս՝ և զինդակ մի ի պատասխանի մանրական բանից մերոց գրեալ՝ լցեցա՛ք խրնեալը մելիւրին առ հարստակէզ արդեստ օրհնութեան ծաղկունի ծաղկաւորդալ ընտիր։ Ետրէ՛ք ունիւք և զուց ընդ հասարակութեանդ աղմկիլ գիտել զերկարն, և ի միտքին առ հասարակ վաղելել զօրհնութիւնս և

զշնորհս Աստուածալինս Ալլէ՛ ըստ խնդրոյ հասարակութեան ձեռն՝ և ըստ բաղմալինի հարազատութեանց և վալակրութեանցն բաղմալով և վալամբեր Առաջնորդին ձեռն, և ծոցածին ընկ լսմենաւաստարիլ զուակիդ սրբոյ Դանիս, միանդամայն և ծալապալն նախարկին սարին, և մերս իտեպէս սիրելւոյն Մարտիրոս արքեպիսկոպոսին, որպէս լստալալոյն արժանապէս լարդեալ մեծարեցա՛ք զնա առաջնորդական փառօք և իշխանութեամբ, նմանապէս և այժմ ահա մեծացուցեալ նախարկական պատուով առաքեցա՛ք զբարբարս Միսանն, և զնախարկական կանգակ հանդերձ շնորհիւ սուրբ Իշխան անդուր Քրիստոսի առ նախակ առաջնորդ Մարտիրոս բարեխաղաւ արքեպիսկոպոսի եղիկապաղ, զոր լսմեն ամենէ կրկին խնամք և մարդապիտութեանց մերոց, օգնական լինել և նպաստաւաստաց, և արդիւնաւորել ևս զդորմն, բորմն, և ի կանգակէն ունիւք ևս զիտել և ի ծանալ զամենայն վիշապ և զնեղասկրպիւնս սրբոյ Դանիս և մեր. զորոց լսեախաղուն գրեցաւ ի կանգակին, և ի արժանապէսլ առաջնորդ մեր։ Աւ ևս՝ զվերջին արարմն, և զանաղապ ընթացսն Դանիէլին, սրովք անդրէն միաւանգաժ զինեցաւ իւրով մեղադրին և երգմանն, և նորանոր փաստուց փաստաց զմեղ և ըզսուրբ Աթոռս՝ թողու՛ք զանց և զմովմեք ասնեւք ասմէն լսալ զառաքելութիւն մեզ, քանի՛ք՝ կանխաւ գրեցան ի մէջ՝ առ առաջնորդ վարդապետոյ, և առ իշխանաւորոյ։ Իսկ և՛ զմեցան Պաւլո՛ք՝ հարկիւ զուց մեք զոլով լստապէս գիտե՛ք, և իւնիւք զպէտաւ նորոց պատմոյի և ծանուցոյի։ Ահա և ըստ բաղմակնիւք մանկեւրց խնդրանաց ծաղկովոց և իշխանացն։ Պաւլո՛ք՝ լցեցա՛ք զնախարկ և զգիրական որպէս ի մեռն Պալիս նմանապէս և ալլ ուրեք։ Ջալսեանս գիտացեալ՝ ողջ լեր ի Տէր, և զորացեալ նովոս, և պարապանցեալ կնիստաւ սուրբ Խաչիւրին, և շնորհք սրբոյ և մեծի Աթոռոյ Աստուածաբանիկ՝ եղլիլ ընդ քեզ և ընդ բոլոր ճօրալիննս, Ամէն։

Գրեցաւ ի մարտի ... ի 1803 ի մալք Աթոռս ամենայն Հայոց ի սուրբ Եփեմանիս։

Ա. ԹՈՒՂԹ ի Դաղատիւս առ քահանայսն եւ իշխանսն ընդ նուիրակին:

Աւ ընդ օրհնութեանս, եւ սիրտապրօքն ողջութեամբ շամակիս՝ ծանուցանեմ եղիցի հարաւորս եւ հաւատարիմ զաւակացդ սրբոյ եւ մեծի Աթոռոյ Էջմիածնի: Զի զոր ինչ միանգամ զօրծնցան եւ անցին ի մեծ եւ ի տիեզերական զապաքն ի կոտանդնուպոլիս ընտանածալին յանքնին կամաց անօրինեալք եւ յաղիւսեալք, որովք եւ սատանայ իւրովք համեմունք եւ պշտանատարիւք կորացուիս պարանցաւ, եւ սառ թիւն տեղի եւս, եւ խաւար երկպառակութեան հալածեցաւ, եւ հուր տառերէն եւ խռովութեան չիբուս, եւ խռովութեք եւ շարաշաղկէ իսկ զօրսն ձեռաց իւրեանց կապեալք՝ մասնեցան ամբթոյ, եւ Աստուածալին արթիւնալալ ճամբարութիւն բացերեալցէն ջրաւորեցաւ: Ընդհանուր աշխարհ, եւ զալլս ստիպիւիս, զորս երկար լինի թուեն, ի հարկէ զուք սիրելիք իմ մերկ զոյով արմ, տեղեկեցեալ էք լիով, եւ զիսէք եւ շուտէք զպէտապաւն նորայ պատմութի եւ ճառգի: Ժամանակց թէ՛ եւ սիրելին մեր, եւ շնորհապալ առաքինարդն ենք, եւ հոգեմէն զաւակն սրբոյ Աթոռոյ Անդրէաս Արհապան ճակարկոյանս զաջ հետազոյով արնց ամենից՝ եւ հարկէ ունի պատմեալ մեզ սիրելեացդ իմաց: Ուստի եւ մեք շտալ զանհրաւթ մեզ, զանց ի նոցանց ասունմք: Փառք եւ զօնութիւն անորինոցն եւ յաջողցին ալամ ապալեա, որոյ եւ ողորմութեամբն՝ եւ օրհնութեամբն՝ արմատացեալ ծաղկեացի ընդարեղուն արդատաւորութեամբք յազալութիւն, սէր, եւ միաբանութիւն Ազգիս՝ ի բարնումն վնասութեանց եւ անձեռնարկեանց, եւ ի նոր շորոգութիւն եւ ի շինութիւն սրբոյ Աթոռոյ վնասակրելոյ, եւ ամենայն Եկեղեցեաց մերոց, եւ ի պարանոս սուրբ հաւատաւ մերոյ, եւ մասնական ի փառս եւ ի պատիւ ամենամեծ անուանի իւրոյ: Աւ մեք խաղաղեցեալ սակաւ ինչ ի ծանր ծանր զազանաց՝ ձեռն ի զօրծարելեալ՝ սկսաք հոգալ զբարեկարգութենէ սրբոյ Աթոռոյ եւ արեւեալ Ազգիք, եւ բուռն հարաք Աստուծով զբարեկալութեանց սրբոց եկեղեցեաց մերոց: Որն՝ որպէս ըստ բաղմանէք մահէք ինդրանաց օրհնեալ մեծի զապաքնն կոտանդնուպոլիս՝ առաքեցաք զնուիրակ եւ զարաւորս Միւռան՝ օրհնութեան

կոնդակաւ՝ նանդերմ Ենորեք Աստուածաբանակ սուրբ տեղւոյս, ի նոյն ինքն ի մեծն Պալատ, եւ յալուրեք, նմանապէս եւ ալմ զան առաքեցաք առ սիրելի եւ մեղրիմ զաւակաց, եւ պատեան եւ բարեկէր որդեայ Լուսաւորչական զարաբար եւ զնոցեկեցեայ իւնչ Աստուածապետ զարաբար Միւռանն հանդերմ Աստուածալին սիրկարար օրհնութեամբ, եւ կենդապորմ Ենորեք Աստուածակեր եւ Աստուածաբանակ սուրբ տեղւոյս ի ձեռն սիրելի եւ հոգեւ սրբոց մերոց, եւ ընիկ հարապատ եւ հաւատարիմ ծոցածին զաւակիդ սուրբ Դանիս Փիլիպպոս խոնճամբա վարդապետիդ: Որոյ եւ վնասն՝ ալաւ աղն զբաւ խորհրմ զմեզ զանեւնայն զնորմանի որդեայ սուրբ տեղւոյս զմեղրիմ զաւակուեալ մեր զքահանայոց սրբաբանուեց, եւ զհամայն Գրիգորաւ զօրացեալ եւ պահպանեալ զիշխանայ աղնամբա, զի ըստ ամենայն ամենայն կերպի ինքեան, եւ զօրծացն արեւական եւ ամառակ լինիցիք, եւ արդիւնաւոր առնել ջանալցէք, եւ յամենայն բանս եւ ի զօրծա զօրին որաշաղան եւ ձեռնառալ զամենիցիք, եւ ի բրեւ զպատկեր մեր զառաքեցեալ ի մէջ ընկալիչք, եւ ըստ արմ խորհեմիք: Աւ եթէ զացի ոք ի զապաքնիդ, եւ արաքալ՝ որ ընդդիմացի եւ ներհակեացի ծալապոլին նուիրակիդ սրբոյ Դանիս, եւ խռովութեք բարոյք զստովութիւն եւ զստարեալնութիւն սերմանել կամիցի, միաբան համակամութեամբ զալուպիսն ի բրեւ վրդովիլ զաղաքի եւ Ազգի ի բաց հատեալ ի ձեռն եւ ի միաբանութենէ մերմ արաքալ ընկալիչք, եւ մի հաղորդեմիք ընդ նմա: Նուեպէս ի խրատեն եւ ի կշտամբնէ սիրելի որդւոյդ մերում զօրինադանեան եւ զանհաղանայն սրբոյ Աթոռոյ եւ հալարեանակ մեր հալուութեանս, մի ոք համարմանեացի զմաղաբանէ, եւ նշխանել զքանս զօրին, եւ մի ոք թիկնապալ զըտանիցի արեղանացն: Այլ զուք երեւելիք եւ խորիլ անձինքդ հոգեւական եւ աշխարհական զապաքն պարտիք նպատամատոյց լինել սիրելի որդւոյդ մերում, ստատոյ եւ կշտամբոյ անհաղանայն, եւ խորհրիլ բարեպաշտից: Աւ ընդ նուիրակի մի սիրտ եւ մի հոգի եղեալ՝ աշխիլք եւ բաղկակից ինքիլք զմա, եւ արդիւնաւորեմիք զգործն՝ զահաւալիք մերովք խորհրական բանիք եւ աշխատասիրութեամբ, եւ իշխանաւորեք մերով զգուշաւոր խոնակա-

նախկին և խորհրդակցութեամբ Գանդի՝ լայն երեք տմ զինի վախճանի Դուհաու հաղելու հալապետին և սուր՝ թէ զինչ ինչ կրեաց նեղութիւնս և դատապարտաւոր Աթոռ մալսն ձեր ցանկալի, քանի բազմադէմն և բխրակերպ զմատուց զմատուց աւերեցաւ, և զբկեցաւ լամնաւն հարկաւոր պիտոյից ի պատճառս ծանր ծանր հարկապահանջութեանց ալլազեաց, և ի պատճառս խռովաւոր ընտանի որդւոց և դատակոյ իւրոց, և մանաւանդ ի սակս անմարտանութեան ազդից որննցելոյ, և ալն, զանոսիկ զամնաւն անմարթ է մեղ ի փոքրիկ թղթին բովանդակել, ալլ թողաւ զինքն մեղ լիւթն ի սիրելի որդւոց մերմ և ի ծալադոյն նախարակի մարմն, որ է՝ գիր կենդանի և բանական ի զիմաց որդւ Աթոռոյ, և մեր Զան զորդութեանց կողմանց ունիք անհաւանալ լուրդաւ մերմ լաղճանէ, զաւգանս զիտացեալ՝ ողջ իւրաք ի Տէր, և զորացեալք նովաւ և Ենթեք աւոր և Գրիտատաւ Աթոռոյ մեծի՝ եղիցի ընդ մեզ, և ընդ բոլոր մեղալինն, Ամէն, Գրեցաւ ի ՌՄԹԹ Թուոյս, և ի մարտի ... ի մալք Աթոռս ամենաւն Հալոց ի սուրբ Էջմիածին:

ԼԸ. Թուղթ ի մեծն Պօլիս՝ առ պատրիարքն, առ նորիակ Գալուստ վարդապետն եւ առ իշխանսն. ծանուցումս զտնդուլս անցից:

Յարմէ նշմարիտ սիրով և լոյնարազ կաթալին կարօտի, Գրիտատապարզն ողջունիս արքով և նախալ զարդ տեղոյն անհատաւն և հոգեզուարճ շնորհիս Ծանուցումս լիցի լուսամեծնդ և մշտնարազատ որդւոց որդւ Աթոռոյ, գէլարգելի եղբոր մերոյ՝ վաղկապատիս պատրիարք Տեանդ Յովնան ինքի Աստուածաբան արքեպիսկոպոսից, և հաւատարիմ նախարակի մերոյ Դաւոյն գերզցան վարդապետից և արխիպատիս եպիսկոպոսից, և ընտրելալոյն սիրելեացդ մերոց աղնականանց և փառաբարկից՝ մեծաւգ օրննալ իշխանապետաց և իշխանացդ կապերապետն մեծի Մարտապաշտիկ Կատանդինուպոսոյ:

Ձի լառալ քան զալ՝ զրեցաք զթուղթս առ պատաւանութիւն ձեր, որովք և ծանուցաք զխաղաղութեամբ և զանժոտանգ ժամանակն առ մեզ սիրելոյն մերոյ Ստեփաննոս արխիպատիկ եպիսկոպոսին հանդերձ արքունական շքեղաբարդ Դաւաթաղոցն, և համարանական բազմակնիք մանէրէն հասարակութեան մերոյ՝ և առանձնական սիրանիչ թղթովքն պատուելեացդ, և զմեր՝ արժանաւոր հանդիսաւորութեամբ և մեծաբարդ սիրով ընդունելն զանս, Ընդ որս ծանուցաք նաև՝ զխաղաղութեւն և լիմարաբան Դանիէլի զննեղադրածութիւնն, և զնորանոր՝ անորթի՝ և զնախարար արքունանս առ մեզ, ի հասանելն արեց թղթոց մերոց առ պատուելութիւն ձեր՝ իմանալոց էք զորինչ գրուածքն էր մեր, Իսկ արդ՝ զորս ունիմք զրեւ աստէն. Գանդի վրացին արն երկուն էր առ ի զթիւր կամբոս Դանիէլին կատարել, նա մինչ զանաւորաց եղև աստի, իշխողն մեր ևս զերեւել աստիկ մի եղ ընդ նմա, և առաքեալ ի Քիթիլից ի սակս պաշտամարութեանցն որ լաղալոց Խորիթ փաշային Իսկ Դանիէլն ևս զփառալի Գրիգորն և զկոսի Ենթեան աստեանց լիւթն կողմանէ, զի ի զուս բերցն զնորին բանն, որ ինքն ևս վերադանանացէ ասպանացն իւրոց, Ալ ի գնալն սոցա անդ ի Քիթիլից, Կիտալայինքն¹⁹ չէին հանցեալ ընդ գնալն Խորիթ փաշային ի տեղի իւր, ապա անաղաղոյն Գրիգորն և Ենթեան մնացեալ էին անդ՝ առ ի ալ ևս զորեկ զոգիրս անորհնութեան, բաական չնամարելով զանցեալ զարքան և զգնալն զորս հասուցին մեզ Իսկ մարցն ի խաղի մերոյ վերադարձանցն էր ինս, բերեալ զնուզալ ի Կիտալայինցն, որք չէին կամեցեալ՝ ոչ զքանութեամբ աստիլն իւրեանց զԽորիթ փաշայն ի վնասլոցն, և ոչ թէ զաստն սոցա զնամապարհ, զի զորք սոցին արցնեն զնա ի տեղի իւր. Ապա և Դաւթաթու իշխողն մեր ակաւ հրաժարիլ և մեռն զարշիլ ի Դանիէլին. և նոյն վրացին որ լառաբանէ երկուն էր, վերադարձ ևս եկն, որով լուրաց ևս, թէ զուգ որովհետև չկամեցալք ի զուս բերել զառաջադրութիւն մեր, մեք ևս չեմք կանկոյ կատարել զկամս ձեր, որ ընդդէմ է թողաւորին մերոյ, և եթէ իմանալիք թէ զիւր ռաղաւոր²⁰ հաստատեալ կաթուղիկան փոփոխել կամիմք, վնասելոց է զմեզ և զեր-

կերտ մեր, մանաւանդ և ամենայն թաղա-
րին և Հայոց ազգին խնդրեմքս է, և զայդ-
պիսի ապօրինաւոր քան չեմք առնելոց, որ լի-
ցուէ չար օրինակ ալլոց, և պատճառ աւերման
Աթուրիւն, և ալլոն Արապիւնաւ: Բացառութեամբ
Հուլիսաւ եւս վրացաւոյն, զարեւոյ առաջն ընտ:
Բայց և կարծիս առնելով թէ զուցէ Դանիէլն
զանխաղարք վախճել և անկցի ի Քիթիկ, կա-
լաւ զնա՝ և աւարտ ի բերդն, և եղ ի զիպարնոյ:
Անա առա՛ քան Մարգարէին թէ՛ զուրն զոր
փորեաց և ալլոն, լցեալ կատարեաց և վասն
խելագուրի Դանիէլին՝ և ալլապէս վերջնով զա-
րարամարդ առաւելապէս եղև առակ նշաւա-
կի ամենայն աշխարհի: Ինչքն լիցի պարտա-
կան շարեացն իւրոց, Ապա՛ և Դովթթու իշ-
խոցն մեր՝ զոր չառաքն ի ծածակ լուսաղբէրն
զմեզ՝ առ ի անվախիս պահել ի պաշտանի
մերում, աթմ օկուս լաւեմարարքաւ միամտե-
ցուցանել զմեզ առ աշն, որ և՛ առաւելորեաց
մեզ՝ միամտութեամբ ելանք և զնալ ի սուրբ
Աթուրն, և նոց ամեն ինչաց մերոց. ամենայն
որովման մեր էր նաւաւուն՝ որ է՛ տարե-
զլուս սոցա, վասն աշն չառաք չաննն զնալ:
ալլ խոցք տուաք, թէ նաւաւուն կատարեցի,
և ապա զնաւացուցի Արք և զկնի աշն՝ Աս-
տուծով զնալոց եմք ի սուրբ Աթուրն, և ի
զնալն մեր անդ՝ փոխ կաշկոց եմք վասն
խելորեանց մերոց և ըստ խոստման մերոյ
առաքել ի Մարգարեաց զմարդ նուիրակ
և զարքալուր Միւսան հանգերմ օրհնամատոց
կոնգակաւ: Այլ արդ՝ մինչ նա ինչքն Դովթթու-
լու իշխոցն մեր զերեկնի Տանկի ուն՝ Բալլա-
մալն առլթան անուն առաքել լալլը ի դուռն
մեմաղը արգալին վասն իւրեանց ինչ զոր-
ծալ, մեզ և՛ առաւելորեաց՝ ի մերմէ կողմա-
նէ եւս մարդ մի առաքել՝ և ապա՛ թերեւ վասն
երկուց պատճառաց. նախ՝ զի խորհուրդ և
առաւելագուր իւրեանց՝ զոր արարման վասն
Շարքի փաշային՝ ծածկեացի և անխառնացի,
և երեւոցի սիրտ և հանութիւն իւրեանց առ
մեզ: Աւ երկրորդ՝ վասն համբաւի անբարի
արարմանց Դանիէլին որ ի հարկէ Նիկեացաւ:
Իսկնիս օրհնեցելոյ ազգիւր, կարծելով թէ
զուցէ չփոթումն եղև ոմանց պարզամիտ ա-
րանց, զմարդ մի ի մէջ ընդ տանկին առա-
քել ապա կամեցան, զի եկեալ առ մեզ՝ բերան
առ բերան միամտեցուցան զամենայն ի
կողմանէ իւրեանց՝ թէ ունին անբեղի պահել

զմեզ մինչև ցեղումն չնչոն մերոյ: Այլ թէ
ալլապէս՝ և թէ ալլապէս մեզ եւ ըստ առաւելա-
գուրութեան իշխողն մերոյ կամեցեալ՝ առա-
զուցելու որդին մեր... եղեալ ընդ վերալիշեալ
առնկին՝ առաքեցաք. ընդ որում և զրեցաք
զլիւսիւր օրհնութեան և շնորհակալութեան
կոնգակ ի վերայ Քրիստոսասէր օրհնեալ ժո-
ղովրդաց Մարգարեացի ի պատասխանի
համահանութեան մահերին մերոյ: Իսկ զապ-
թուրք ևս զերաւ առ լարգութիւն մեր, խնդ-
րեմք նախապէս՝ զի զալլ կոնգակ մեր ըն-
թանուլ առաջն ի սուրբ եկեղեցիսն, զի ա-
մենեքեան լուսեցն, և միջթարեացին նոցիւ-
րապէս: Երկրորդ՝ զմեր ցուցիլք առ լիշեալ
տանկին վասն սիրոյ որոյ Աթուրն և խա-
թեր մերոյ, և թէ՛ զմարդ ունիք խոսել թէ
ընդ չառաքն զան զապ եկեալն, և թէ ընդ զապ,
զան զուց զիտէք: միայն թէ որչափ կարե-
լին է՛ կամեցիք զընդունալութեան ցուցանել
առ զոսա, որք ի զանալն աստի զօրհնակու-
թիւն ունիցեն զմեզն առ առաքելն իւրեանց որ
ի հարկէ օգուտ լինելոց է մեզ, և բարեամբա-
ւութիւն մեզ: Աւ երրորդ՝ ի մեր կողմանէ միա-
մտեցուցիլք զառաքակութիւն, որ ի խաղաղու-
թեան և լուսաբարձութեան միասնէ, մինչև
առաքեցուցի Աստուծով զմարդ նուիրակն
հանգերմ արքալուր Մեհմուտ, ի կատարեալ
միջթարութիւն զոցա նոցաբաւելոյ: Ապալա
առնելով և զլուսակեան աշնն մեր առ սուրբ
Դուս և առ մեզ՝ աննուալ և անեցուն ունե-
լով, զալլ որպիսութիւն մեր ի թղթաբերդ
խմանալով՝ ողջ լըրաք Տէրամբ՝ և կարգու-
թեամբ զորոյ մերան նորա ի հրեանաւ և ի
բերկրանաւ մեր, Ամէն:

Գրեցաւ լամի ժարգեղութեան փրկիչն
1803. ի մարտի... ի լանապատն մեր՝ որ լի-
բանն ցաղաքս:

ԼԻԹ. Առ մեծին Պօլոյ պատրիարք վար-
դապետն եւ առ իշխանապետն եւ իշ-
խանն եւ առ Հիմաֆապետն եւ Հիմաֆ-
սոն, խնդիր վասն պահանջելոյ զղրամ-
սն մեր ի մարտեի Նիկողայոսն:

Աւ ընդ սիրոյ և օրհնութեան ողջունա-
ռաք նամակիս՝ ծանուցումն լիցի իսկապէս և
հաստատել բարեկամաց իմոց և օգտախոս

որդուցդ մերս հաւատոյ սրբոյ Էջմիածնի, Դիւթայ զանի տարիս թէ զինչ ինչ գտանալեալս անցն անցին զմեզ, և զանի զանի գտնադնանքոյն վնասուք վնասեցաւ խնայի տարր Աթոռս, չէք անսեղեակք. լուեալ էք ամենեւեմանց, և զիսէք լաւապէս. վնասեալ վերաւին եւ զայն վնասն մեր և զթշուառութիւն մի ըստ միայն արձանացոյցանել տառն և երկարաբանել՝ աւելորդ վարկանիմք, զիտելով զտապեցաւ թէ՛ առաւելութիւն մարի պատերազմով է լսելեաց, Արտ խոյս տալով լերկորելոյ դրանս մեր՝ և մի տալոյ զմանեալ թրքի պտուտականութեան ձերում, թողցուք զմանքամանեալ վնասն մեր, և միայն իրբն սեռորէն զլիխաւարն լիշտակեցուցիք. Բանդի՛ առ ժամանակաւ լուսաւորեալ նոյի Տեառն Ղուկասու սրբազան Հայրապետին, մինչ քաղցրանալեաց Ակն բարերորին ի ցաւաւն խն երեցեալ առ մեզ, բռնաւոր Ալիս Մանաս խան ներքնելուով՝ և զորաց նորին բարացմունք՝ ստեղ ստեղ լինէին լերկիրս մեր, վնաս այն նախաւորութիւն առնելով նոյն լինեալ սրբազան Հայրապետին, և երկնելով լալեց ալլաղական կողողորիչ չինիցն, զբաւալս զոյս սրբոյ Աթոռոյ՝ եկեղեցականս և արտաքականս՝ տապեաց իբրեւ աւանդ լսբիս մերակալ քաղաքս՝ ի Յիֆլիզ, ի Ղարս և ի Բալազիւ, բայց երկց տեղեացն եւ վնասեցան՝ ոչինչ ժամանեալ ի սուրբ Աթոռս, զի ի Յիֆլիզ եղեալն՝ ի լանդաբուն զորացն ազալ Մանաս խանին լալիշականցաւ քուլլորովին, ի Ղարս եղեալն՝ լանուաւարեաց զողանցեալ եղև. զի լանդաւում ամին թերել տուեալ մեր անախ զարկեղան իրացն, տեսաք՝ որ բան չիք մնացեալ ի նոստ. զոր կամեցաք թէպէտ ազգ տանել պատուեկեացոյ առ ի զբաւանչ զնապա զիւտի տայն իրաց մերոց, բայց վնաս չիսթիցն մեր և մեր՝ արդեւեցաք մանաւանդ՝ և չկարացաք խոյ՝ լաւապէս վերաւառու. լինել թէ ոչք էին զողացողքն, և լարք էր պատմանիլն՝ ուստի՝ անդ ի Ղարս եղեալն եւ արալեւ ոչնչացաւ. Իսկ լայն ինչ՝ որք կային ի Պալալիւ, ժամատուտ Դանիէն մեռնամուխ եղև, և զարտաբանեալ իրան ըստ ամենախի վնասեաց. ազգ եկեղեցական իրք որք մնացին, ալժմ թէ առ մերս են, և քնց նախաւորութեամբ պահպանին՝ ոչ զխեմք. զի քրչափ կտակեցաք, քաւա-

ղէս տեղեկեալ չկարողացաք ի պատճառս անանախա զոյսն մեր ի նոստ քանալան ցուց և զբաղեցաք. Այլ նա ինքն տեսաւ Դանիէն թող զի՛ Պալալիւ եղեալն, զբաղեաց տեղեաց զոյսն մեր եւ վնասեաց զորն ինքն ոչնչացուց, և զորն խորաբար և վառաւոր համարեց նորին. Իսկ ի տեղադր եւ լսեմք, թէ Էջմիարի տիրելին մեր՝ հարազատ և բաղձաշխատ զաւակն սրբոյ Աթոռոյ՝ և ծաղրազոյն նախրակն օրհնեցելով վիճակիդ՝ Դաւուտ զերզգան վարդապետն և ձերանաւորդ արքեպիսկոպոսն՝ զիտելով զորեկալ սրբոյ Աթոռոյ զմանախ Նիկեացաւորն Աղիազարեան, զոր ինչ արդիւնս ժողովեալ է ի Մարաքաղաքէն և ի յԻրկալից զորին, զբաւալս ինչ լանձնեալ է նմին մանաւոր Նիկազարայն ունիլ ի պակտս, և ալժմ պահանջէ ի նմանէ զայն արդիւնս, բայց նա պատճառէ թէ վնաս Դանիէլին խորեւել եմ, և ոչ կամի հատուցեցի. Արդ սրբիւնք մեր, այս բաղձմ ալ է՝ որ զոյն մանաւոր Նիկեացաւոր զորեկալ է եղեալ սրբոյ Աթոռոյ, զոր նախնիքն մեր հաւատարիմ ճանաչելով կացուցեալ են լայն զոր, զի ի քաղաքաց քաղաքաց արդիւնք ինչ որք զալցին լալից, նապին ի ձեռս զորս, և ի զմանէ ամբողջութեամբ նապին ի սուրբ Աթոռս. Աւստի՝ թէ լինչ ինչ տեղալէ հաւանալ են արդիւնք ի ձեռս զորս, և կամ թէ քրքան ինչ են հասեալք, թէպէտ Արաբք նոստ գտանին առ մեզ, բայց մինչև ցարդ չեղև մեզ մեռնաւ ժամանակ՝ որ հանգամանաց աղղղականք բանիք մանրախող ճննութեամբ վերաւառու լիցուց. սակայն զպաքան ինչ զիտեմք լաւապէս և անտարակաւ, որ ի տիրախնամ վիճակէդ եղեալ նախրակական արդիւնքն Դաւուտ ձերան մերեւ արքեպիսկոպոսին հասեալ են զոյն մանաւոր Նիկեացաւորն. Լուրպէս և ի Լնդիկաց երկրէն թէ լնիքեմէն՝ և թէ լալժման նախրակ Յակոբ վարդապետէն բաղձմ ինչ արդիւնք ժամանեալ են ի ձեռս զորս. Սլաւաքի տառն երկրապետութեան, Իսկ լիզմիրու և վուաւալիւ վիճակացն եւ թէ քրքան արդիւնք ժամանեալ են առ զա ի լերկուց լերկուց նախրակաց մերոց, զայն ինքն զիտէ լաւապէս ճանաչանք՝ և տեղեակ իսկ է՝ թէ լայն արդեանց քրչափ ինչ զբաւ խոյժ մեռաւոր հասեալ է ի սուրբ Աթոռս, և որքան ինչ մնացեալ է առ ինքն. Ալապէս քաղաւմ

գլխավորը գրամոց գրան հասնալը զմա աստի և անասի որ լայտնի բան է՝ և կարծիք ինչ ոչ զոչ, և լայն ըստի առաին՝ յորմէ հետէ հաղելոյս Առեկան կաթողիկոսն փոխեցեալ է ի կենաց աստի ի դմանէ մէկ փարսլ չէ անցեալ ի սուրբ Աթոս, և լայրդ ևս օրինաւորապէս ծախս ինչ վասն իրաց սրբոյ Գահին՝ ոչ է առարեալ զա զի ցուցցէ՛ Որդես և ահա՛ ի ՌԻՄԻ Թաւրէ մինչ ևս ի հասարակութենէ միաբան և զարաց առաքեալ՝ եկի ի Պաշխոյ վասն ընտրութեան կաթողիկոսի, և զկնի անցից անցելոց՝ վարձանարար Յովսէփ Կանգունալ սրբազան ընտրեցաւ, և լանուս նորա հանձնալ եղեն ֆէրման և բէրաթ, զորոց ծախան որք եղեն ի գուռն աղւանի, ինչոցեցի ես ի անտանի Նիկիոցայոցն առ ի հասուցանել, բայց զոր ինչ խնդրեցի, զա ոչ ես ըստ բոլորին՝ առելով թէ՛ մինչև ոչ կաթողիկոս չնաոցի ի սուրբ Աթոս, և չառաքեցէ առ իս ըզթուսթի կաթմբ կնճով, ոչ ունիմ ումեք տալ զորասն Աստուծո ասաց լայնամ, որ իս առաքելն է։ Յետոյ ևս մինչ մեզ հնաւ այս վիճակ, որ Կարապետ եպիսկոպոսն մեր եկն առ մեզ, և զուգ օրենալ ազգի հանիք զֆէրման և զբէրաթ լանուս մեր զծաղրեալ, վասն նորին ծախուցն ևս ոչ էր առեալ զա զգրամոս մինչև ցնաւարակիտ մի։ Տկնի աւորիկ Ստեփաննոս արքեպիսկոպոսն մեր եկն, և վերադին հանիք զարգաւարկան նոմասն վասն մեր, որ ալ ևս մէկ փարսլ տալ չէր կամեցեալ, որպէս և ջաջաղուն զիտէք զուգ ամենեցեան։ Արդ՝ եթէ վասն իսկ կաթողիկոսական ֆէրմանաց ծախուց ոչ ես զա ըզգրամոս, զիանդ իյնեցաւ լաղազս ապօրինաւորին Դանիէլի ծախի, զգրաման սրբոյ Աթոսոյս և օրենցեալ ազգիդ՝ զիցուց թէ նա ի մեռն իւրապիթ Թաւաթարթ արանց ընտրեաց լինքն կորզել զիշխանութիւն մեր, բայց ոչ ապաքնէ մեք լաղաշարուն եղաք կաթողիկոս, և ապա՝ նա ինչեաց զորեկ զայն լանդգնութիւն։ Իսկ զա ինքն մանասի Նիկիոցայոցն եթէ զարբոյ Աթոսոյս զարեթին քարչել կամեր, պէճաւ էր վասն իրաց մերոց առնել զծախան իս, և ոչ վասն աւելիւս ապօրինաւորին։ Ապա՝ որչև հրամանաւ, և ճիւղիտութեամբ արար զարեպիկն ծախան՝ զոր ցուցանէ, երբ ընկալաւ ի դահալալէ սրբոյ Աթոսոյս զթուսթ կաթմբ կնճով, որ զան-

քան զգրաման մեք՝ զգառն քրտունն խղճալի ազգին կամեցաւ վասնել և ոչնչացուցանել՝ զսուրբ Աթոս զրեկ լարեմանցն իս . . . »)

Խ. Ըրիտտոսի զօրացեալ նովաւ պոսակեալ արքայից արքայ կարող, և ամենաքարծր միշտ ևս մեծ օգոստոս ևս ինքնակալ կայսր ամենայն Ռուսաց:

Հզօր պալատան սուրբ հաստոյս հասառաթիւն եկեղեցեաց մերոց և սուրբ օրինաց, և ուրոն պարմանք և խնամակալ Ազգիս հայոց, Որոյ ազգթարար միշտ խնարհ պալատեանք Քրիստոսի և աստուածաբանկ սրբոյ Աթոսոյս իշխանին միաբանք բոլոր ժողով արքեպիսկոպոսաց, եպիսկոպոսաց, վարդապետաց, արեղալից, և ամենայն լրութեան հայոց, զչնորն և զխաղաղութիւն ունիլ մեզ ի Քրիստոսէ Սիսուսէ մաղթեմք, և ի նոն ընդ կարիլ երկալն ժամանակաւ ևս փրազանց զսրութեամբ և փառք, հանդերձ բովանդակ ձերանամին օգոստոսիա զարմիւր ի նմանէ խնդրեմք:

Սեռ որոց զայս հայեմք լսել քաղցրութեամբ հանդիսն ևնչիսկինն մերոյ, Սրկիսաւոր Թաղաւորին Սիսուսի, որ խնարհեալ ի տկարութիւն մեր երարմ զստապալան Ազգի մարդկան:

Սպանի է թէ լայս երկու ամա չարախոսք առ ի զկամ իւրեանց կատարել՝ զիարդ ազգի ազգի պրպարութեամբ զուխակեցուցեալ զմաւոր միտս սուրբ Թաղաւորիդ զմեզ և զազդ մեր ուղչուն հանդերձ հառաքեաւ մերով տանի երեցեցոյնն սուրբ Թաղաւորութեան մեռն, և զխնամ և զքաղապարտիկ զթութիւնն մեր, որու մցանկալաքն օրքան զօր, և ակնադիշ լամենալն ժամ ապանաւ միալաք, առ ի վաղեկ առաւորապէս համակ ազգոք մեռալ, բարեկն իսպառ ի մէնջ, և լուսաբեկ տարակն զմեզ, և եղեն միշտորմ չարութեան ընդ մէջ մարգառէր սուրբ Թաղաւորիդ, և ընդ մէջ ապաւինեալ ծառալիցս մերոց:

Սթէ Նիքեմ վարդապետն պատեալ է թէ միաբանք Աթոսոյս ինմ ապաւն զրեն, և ես

վան ազատութեան արդէ Աթոռին, և միաբանիցն զայն դորեմէ, և այլն, զիտասցէ կառնարական մեծութիւն ներ, որ բնական չեմք համաձայն նմին, և ոչ հազարդ իսկ կամաց նորին, և ոչ երբէք դարձան հաւան ընդ առվաճիւղ և աղբակոյտ դորեմ նորին, և ոչ իսկ համարեմք զնա (եթէ աղբակ մնացէ) ի մէջն ի միարանութենէս մերմէ: Այս կամեմք, զի արգարտացառ թագաւորութիւն ներ առաւել հասարակ ժողովոյս մերոյ ունկնդիր լինիցի, քան բանիցն Եփրեմով վարդապետին, և կամ ոմանց, ի միաբանից մերոց աննշանից, որք ծանուկ ի հասարակութենէ մերմէ գրեալ իցեն զբան ինչ առ նա զմեծապատիւ արքայան պարտիրազէն մերմէ, ընդ որ հանեալ կամք, և ոչ կամեմք լսել և կամ տեսնել գիտփոխութիւն ինչ լսելփոխութիւն հայրապետութիւն Ազգիս Հայկապետ: Այս եթէ ոմանք ի ստորակնքողաց ևս գրեալ ինչ իցեմք լսելմամբ նմա, ալմմ սարկացեալ ընդ դորեմ մեր և մեղալիս ընկալեալ զնորմէ հաստատուն դաշտմար հանեալ կամք ընդ պատուական տէրս մեր, և վալելեմք ի խաղաղութիւն և ի սէր:

Արեւմտեալ աղաւթմէ, զիմանիւ լաղաշան բոլոր ուխտի սուրբ անդիշտալու հասարակ ժողովոյս անդիշտալու հասարակ ժողովոյս մերմէ, և բոլոր ժողովրդացն մերոց, և երկրորդ համարեալ զբանն նախանձառաց՝ կատարել զնկնդիրս մեր, և Ազգիս մերոյ, հաստատելով զՏէր Դուինթ արքայան կաթողիկոս մեր՝ ներով բարձր հրովարտակոչ լիբաւմէ պատրիարքական իշխանութեան, որ պէս և երկու թագաւորք Պարսից և Օսմանցաց՝ ըստ խնդրոյ մեր, և բոլոր Արեւմտեալ Ազգիս իւրեանց հրովարտակոչ հաստատեալ զհայրապետութիւն սարին, չնորեցին մեզ և Ազգիս մերոյ, Չաղան ժողովեմք և ի հոգի տէրութենէ ներմէ, զի բարեցի միանգամայն երկրպագութիւն լաղաշան և լինկնդարութիւն մերմէ ի փառս Աթոռին, և ի պատիւ սուրբ թագաւորութեան ներ, որ կալէ թագմալ լաթառ պարտութեան և խաղաղութեան:

Գանդի՝ ոչ կամեմք, զի բարեկարգ ալ բութիւն ներ պատեալ գաւնիցի աւերութեան սուրբ Աթոռոյս, բարեկարգութեան Ազգիս, և խախտան արինաց մերոց՝ փոխիւնով զանփոխիս հայրապետութիւն Ազգիս: Արեւմտեալ աղաւթմէ գաղաղեցուցանել և զնախարարուն և զկողմնակալսն ներ, որք ի Քիֆիւ, զի ալ-

զի ալգի վառք տառապեցուցանեն զմեզ, և հարստաւարին, և անարկա տանեն, և մասնեալ ի մեռս թշնամաց մերոց զուրք Աթոռոյս և զմեզ՝ և բանան մեզ զմեծամեծ դրանէ հարկապահանջութեանց, և ծանր ծանր վնասաց, զորս չէ մարթ ստա ըզմանգակել, և սան զմեզ կեր և կուլ Պարսից անկարից:

Իսկ թէ՛ հանեալիք քննութեամբ աւանդ, խնդրեմք, զի հրամայեմք մեզ, և առջիք զհանապարհ զի ի զիմաց մերոց զոման՝ առաջեալ ի լսառ կալսերութեան ներմէ՝ առցէ պատասխանի բանիցն Եփրեմով, և ցուցէ ըզնշմարտութիւն իրացն ոմանց զալմկնդիր: Այս կամ կալսերական մեծութիւն ներ զորս հաստատրեմ լինեցէ առ մեզ ստուգութեամբ իմանալ զոր ինչ գրեցաք առան, զի զԲրկանք մեծ է Աթոռ՝ առանց վերահասութեան երկուց կողմանց բանից՝ զմանի պատկել, և զմիւսն պատմել: Աստի՛ լնդէքանդրէ ցատցելով ըզդեմք իրաւար լստեան Ալէքսանդրի հանգարակոյ: Այլ լիբ թագաւորք արտաշէ, պատկապարդեալ կենսատու սուրբ խաչիւն Յիսուսի՝ ի պարծանա սուրբ հաստալ մերոյ, և ազգթաւոր պաշտենէիցս Աստուծոյ, ստորակնքողացս թղթոյս:

Ի լաղարիկ 10 ի 1803 ամի ի սուրբ Եփրեմին, որ ի Վազարշապատ:

ԽԹ. Աստանոց շաղաղասին իմով մեծամբ զընցեալ Թողմիս առ կայսրն Ռուսաց, և առ մեծամեծան նորին: Թէ ի զիմաց սրբազանին և Թէ ի զիմաց միաբանին:

1802. լուծարի 31. Աթոռէ եպիսկոպոսպետն Ռուսաց, ըստ խնդրոյ Դրեկոյ վարդապետին ի Պետերբուրգ սէր և լանհարարութիւն վանս Դրեկոյին:

Ի Մարտին... առ Կերինն խնդիր վառն արձակելով զվարդապետն ի Քիֆիւղոյ զուռն կալսեր: Այս եթէ՛ տէրութիւն Ռուսաց երկեք պանեալ. Նախ՝ զի ի պարզեա և ի բանն է հաստատուն Եփրեմով երկուք քննութեամբ զաւտ, Այս երկուք զի թողու ամենամեծ ըստ միւսի իւրոյ պաշտեցէ զհաստա իւր,

և ալլը: Աբիմ ընդհր առ մեք խափանեալ կան:

Յունվարի 31. առ վից կանցելար քննադ Ալէքսանդր Պարիսի Պարսկերնն ի Պետերբուրգ լաւնադարութիւն վասն Երկրորդ վարդապետին. և վասն երկուց եպիսկոպոսացն մերոց:

Յունվարի 31. առ մեծ կայսրն Ռուսաց ի Պետերբուրգ չորրորդ անգամ խնդիր, զի կողմնակալացն հրամայեց ընկալնուլ զեպիսկոպոստան մեր ի Ներս և սույն համարաւորութիւն խառնի իւր, զի բանին ստուգութիւն խառնայ:

Յապրիլ... ի Քիֆիլդ առ Կնոսրինն. չորհաւորութիւն վասն զարանանն. և լաւձնաբարութիւն զարդպետն և Արարաւալ եպիսկոպոսացն մերոց:

Յունվարի 31. ի Պետերբուրգ առ Պատեն Ալէքսանդրիկ Քուպովն ըստ խնդրոյ Երկրորդ վարդապետին. խնդիր զի քաղցրացուցէ զսիրտ կայսրն չորսնէլ զըզրամանն: Աւերի զեք առ մեք, որպէս առ Յովսէփ հանգուցեալն: Յանձնաբարութիւն վասն Երկրորդին, և երկուց եպիսկոպոսացն:

Յունվարի 31. ի Պետերբուրգ առ Սերգէյ Լաւրիէ Լաւրարովն ի Նոյն միտ:

Մայիս: Առ Կնոսրինն ի Քիֆիլդ զի խափանեց զերթնկան Դանիէլի ի Քալապուտու:

Յունիս: Առ Կնոսրինն ի Մազգով, զի փութացէ զուղղութիւն ծանուցանել կայսրն, ըստ ախմ, որպէս ինքն վերանաւու եղև:

Յուլիս ի Պետերբուրգ առ Մարիայ Ֆէոդորովնայ, կայսրուհին և թագուհին Ռուսաց ըստ խնդրոյ Երկրորդ վարդապետին. զի քաղցրացուցէ զսիրտ որպէս իւրոյ Ալէքսանդր Պաւլովիչ մեծի կայսրն ի վերայ որդոյ Աթանաս:

Յուլիս: Ի Պետերբուրգ, առ զբաթ Դարիէլ Պետրովիչ Ռուսացուն, զանազան նշանակիր և կաւալեա: Ինչոր, հանգուցն ի Նոյն իւրոյ ցուցեց զինամ առ մեք, առ սույր Աթանաս, և առ Երկրորդ վարդապետին, և քաղցրացուցէ զսիրտ կայսրն ի վերայ մեր և չորհաւորութիւն վասն զԵրկրորդն խնամելուն:

Յուլիս: Առ Ենաթուլ պրկորար Ալէքսանդր Անդրէիկ Քէթիլեով, զանազան նշանակիր և կաւալեա, երկրորդ և առ կայսրն, և սուսնին անգամ մեծի խորհրդոյ, ամենայն պր-

վենկէ և բարեբախտութիւն ազգիս ի թագաւորութեան Պաւլովն, Անաթր սորին են կեցեալ:

Յուլիս: Առ Վիկտոր Պաւլովիչ Քուպովն, լուսավաղ զբաթ զանազան նշանակիր և կաւալեա, ի Քեաթարի քննադ Ալէքսանդր Վասիլի Քէթիլեովին, ըստ վերնոց, մասց: Առ երբեմն ի Պէլս և ի դուռն կայսր ցուցեալ է մերանոցն զմարդասիրութիւն:

Յուլիս: Առ Դիմիտր Պրոկորիչն, զանազան նշանակիր և կաւալեա: Է ասեմազպիր մեծի կայսրն. Ինչոր, թէ մեք Անաթարիով զԵրկրորդ վարդապետն եպիսկոպոս, նորոնցաք զկամս կայսրն, և զկառնա լուսնազուրն լցուցանել, և զչնորակալութիւնս լսել, բայց զկակաւան վալենկէ, և ալլը, ի Նոյն միտս: Նոյնմեր: Առ ինքնակալ կայսրն թուղթ ինչեկորոք. լորում ցուցանի, թէ մեր կոչումն եղև միտարանութեամբ երկուց կամայ՝ Աստուածանոյ և մարդկան, թաղարք և իշխանք, և այլք կամեցան, և Աստուած եւ լաւագեաց և ալլը:

Ապրիլ: Քուպով ի միտարանից առ Կնոսրինն, և առ Կաւալիցեկին վասն Յովաննէս պետին, որ փախածաց գնաց, և անդ զչալեա Նիւթիլ. խնդիր, զի մի լուիցէ բանից նորին. զի չէ ի միտարանութիւնս մերմ:

Մայիսի 4. Յ. Առ Կնոսրինն ընդ Միքիմ պատույնիկին՝ երկու անգամ:

Մայիսի 7. Երկրորդ թուղթ միտարանից առ Կնոսրինն ընդ Միքիմ պատույնիկին. զանգատանք զԴանիէլին, և զԵմվաննիսին և խնդիր, զի զրանս նոցա արամարեալ, մերոց ունկնդիր լինի:

Ի մայիսի 7. Քուպով ի միտարանից առ ինքնակալ կայսրն ընդ Միքիմ պատույնիկին. խնդիր վասն հաստատութեան որդգանիս և բանք զԴանիէլ վարդապետէն: Ա. թէ հրամայել եպիսկոպոսացն դաւ և Ներկայանալ սուսնի մեր և ալլը:

Ի մայիսի 7. Առ Պատեն արքեպիսկոպոսն ի Լաւաթարեան. խնդիր վասն երկուց եպիսկոպոսացն մերոց ի Քիֆիլդ Մաքսիլոյ: Բաղցրացուցէ զսիրտ թագաւորին ի վերայ մեր, և ինքն անունկնդիր լինի բանից Միքիմ վարդապետին և ալլը: Ա. թէ ընդ Երկրորդ վարդապետին եւ զերեսցա քնն, և զզատասխանի լինկալաք:

1803. Յադրիկ 10. Թուշթ վեցերորդ
և վերջին առ կարգն. խնդիր զի կամ ինչն
զհաւասարման առաջնացէ, և իրացն վերա-
նասու լինի, և կամ մեզ հրամանացէ, ի դի-
մաց մերց զարս արդարամիտս լինել առ
պատասխանի բանիցն Նիքոսմայ և ամենայն
ընդդիմակացն մերոց, և այլն. և Բէ՛լ զբանք
մեծ է զմին պատկին, և զմիւսն պատմել առանց
վերանայութեան:

Յադրիկ 10. Թուշթ ի միաբանից առ
կարգն ի սին միտ:

Այսոցնիկ են իմ նկատմը գրեցեալքն, և
այսքանն և ոչ աւելի կամ պակաս:

Մն և ալ Թուշթից, զորս ոչ գրեցի առս,
որպէս Թուշթն գրեցեալքն առ կառաւիյնց-
կին, առ նորին եղբայր Նվան Նվանիչն, առ
Նվան Վարդիշի Լազրոյն, առ Կնորինի
Թարգման Պատկիւն, առ Բամբակո Պակով-
նիկն և մարտան, և այլն: Արքայաւ զար-
գացան:

ԽԱ. Ի Պետերբուրգ առ ինքնակալ մեծ կայսրն:

Ամենաբարեպաշտ պառաւորաւ և խալա-
պատկ բարեբխանիկ ինքնակալ մեծ կայսր ամե-
նայ Ռուսաց, Յաւագագոյն խնամակալ ազգին և
խնայի Աթոռոյս Արամեան և ամենապարմած
աւր բարեբար:

Որոյ ազգաբար և Յիսուսի Բրիտա-
սի ծառայ Տէր ԴԱՆԻԹ, որոյ և Նորհիւ մար-
բագոյն պատրիարք և կաթողիկոս Լաւրաւա-
նոս, և առաքելական սուրբ Աթոռոյ Է-
միանին, որ ի Վաղարշապատ: Յարմէ խո-
նարական դիմեց զհաւթին լինի միշտ կա-
րող և բարձր սուրբ Թագաւորութեան ներում:

Թէ և համարակութիւն մեծ է մեզ ըս-
տէպ ստէպ մասիչ առ բարեպագոյն և
Բրիտանոստանաւաւ սուրբ Աթոռ ներ և սալ
զատգովութիւն հաշուր լսելեաց սաստաւա-
նապատկեալ ներդ կարանական մեծութեան, ալ
ազաւեմք Թախեալ որով. գիշանիլ Աստուա-
բար ի կարգ մեր և ըսյար ուխտի սուրբ և
կեցեցեալ նմանող լինելով խոնարութեան
երկնուոր Թագաւորին, որ եկն ի խնդիր ազ-
գի մարդկան. և լայց եղանկ խնայի ազգին

և զնասակիր առնորիս Աստուծոյ. և զնոն
կարկանել, որ ի բազմապատիկ հրաշգու-
թեանս, կարաւանմեջ մարգարէ կամաց
սուրբ Թագաւորութեան ներում բառնալով
դատու մեր և ազգին անդիմանելի որդէս եր-
բնեմ բոխչին երկնուոր զթաղեալ լսելաւա-
լսին բռնկեաց զվերս նորին:

Գանդի՛ ոչ ախճան բարբարոսական
պատերազմաց լազթութեամբք և ամուր քա-
ղաքաց սամմար անուն տէրութեան ներդ
բարեբանաց, և լազթող գտանի, որչափ եկեղեց-
ւոյս Բրիտանոսի առնելով զխաղաղութիւն, և
խորտակելով զզէն Բշնամայն՝ զնոս և ըզ-
նախանն, որ ընդ մէջ լարաւորաց, քանզի և
մեծն Կոստանդիանոս և մեծն Փէդրոս ոչ ախ-
ճան երկրաւոր Թագաւորութեան խորեմն,
որչափ եկեղեցւոյ լազթ ունէին Լաւառաւո-
թեան, որովք և լսելաւոր կեանս առատա-
պէս վաղելեցին ի խնամս Աստուծոյ, լազթու-
թեամբ Բշնամաց, և ամենայն լաշգու-
թեամբք. և լսանց կեանս երկնից Թա-
գաւորութեան, և վկայեցն Բրիտանոսի պա-
կացն եղին արժանաւորք: Եւ այս ոչ լինի
հակառակութեամբ և անպաւտ բանակաւու-
թեամբ որդէս մինչև ցափմ արարին արք
Բշնամանոցք ընդ մեզ և ընդ սուրբ եկեղե-
ցիս մեր, որք բազմեց ընդդիմացեալք բաւ-
րասցին ընդ վարդ զանուն մեր առաջի
սուրբ աթոռոյ ներոյ: Որովք և զմեզ ազգու-
թին աստիք արարան և զաւանձաւալ զթու-
թիւնս ներ բարեկն ի մէնի, առ որ. վաթի-
ւի ապականք, և զմեզ լուսաւաւ կացուցին,
բորոց ոչինչ պանցաւ եկեղեցի մեր, լայս եր-
կու ամս, ալ մանաւանդ վնասեալ իսկ ազ-
գի և ազգի վնասիք, ալ եղիք ջննութեամբ
և վերաւասութեամբ սաստեւով միանգամայն և
Բշնամացն արդարութեան:

Եւ ոչ զարեալ Թագաւորական աւար-
կու զորութեամբ և արաստաւորութեամբ որ-
պէս Հնչեցուցանեն միշտ ի լսելիս մեր առ որ
տկարաւմեջ մեք և համարք, ալ մարդախի-
ութեամբ և զազգրութեամբ խաղաղացաւո-
նիլ զազգ մեր և զմեզ. քանզի և Թագաւորն
երկնուոր զախառացեալ բնութիւնս մեր, Կե-
զութեամբ և խոնարութեամբ խորով բռն-
կեաց, Զի ոչ լինի բռնութեամբ նման իւր-
դէլ գտանիկ ընդդմանեալ, զի արեւոյ լուսն
բեկանի, քան Բէ՛լ ազգի. Ուստի՛ հայեմք

իրեն զսխառացնել, և կարծածք թաղում թժու-
կական աման իւզոց՝ տարինքն սիրել և թաղ-
ութեան և ցուցանելով զդուք առ հետաւոր
ազգս մեր, և առ խղճալի Աթոռս սուրբ, և
առ մեզ իսկ. որ ամենայն լուսով սպասեմք
տակալին թաղքը ակնարկութեան մերոյ։ Այ-
ոչ կամեմք ես ունկնդրել լինելով միտ կողմանի,
պարտաւորել զմեան, զի զրկանք է ախ և
ոչ սրբաբարկութիւն։ Եւ ամենայն դասուք հո-
գեալք և մարմնաւորք զստեղ ընդ իս և
ընդ Եփրեմ վարդապետին զգտաւաստան ար-
դար իրաւամբ և ուղղութեամբ. զի պատիւ
Թաղաւորի իբրեւոյն սիրել։ Յերախ և թէ
ստուգին ի վերայ մեր բանք զբախտից՝ պար-
տաւորելք ըստ ամենապիտան և սիրով ընդգը-
կեմք լաւեմով զվերան, զոր հասանք է վե-
րայ մեր, իրեն զգտաւաստցոյցին, և ստեղծա-
բար զեզ ի Տեառնէ ամենակալէ, մեզ պար-
զենել ի նեւն մեծից ի կանաւս օծելոց։ Ապա
եթէ ոչ կարեն, այլ մահաւանդ ընդ հակա-
ռակն ամեթապարտ ունին լինել ի քննու-
թեան անդ, եղիցի ապտաւթիւն մեզ ի մե-
ռոց նոցին, և խաղաղացե՞լ՝ սուրբ Աթոռս
իւրով զտակուք ի թաղմանով աշկիւմութեանց։

Այս թաղմիցս զրեցաք առ սուրբ
Թաղաւորութիւն մեր, այլ չընկալաք ցարդ
զոյնիւ անգիտութիւն զուրբ կամոց մերոց,
քանզի կամ ոչ մտաւայան առաջի մեր ամե-
քիկ, և կամ թշնամական բանք նախանե-
ռոց, և թուզթք զրեցեալք լուսանց աննշան
անանց՝ անգին գտեալ այլքր առաւել ընդու-
նելի եղեն մեզ քան զքանս հասարակու-
թեան մերոյ, և փութարկեցին զթաղցրու-
թիւն և զծովասարսա զթութիւն մարգա-
սելք կամոց մերոց, իսկ իմն կերպարարու-
թիւն, որոց ազգայն և երկու եպիսկոպո-
սունքն մեր առաքեալք է մենք լոտս մեր
վասն ասոր ոչ գտեալ զճանապարհ, մինն վե-
րադարձաւ ի սուրբ Աթոռս, և միւսն զեւ ի
Թիֆլիզ տառապի։

Աւրեմ աշտինք թալոր հոգեւորական
դասուք մերովք, և նամբէն Լոյկապետն տե-
րնդովք կամ հրամայել մեզ և ճանապարհ
պարզել, զարս հաւատարման լիւն առ կայսե-
րական աթոռ. մեր ի զմեզ մերոց՝ սոսլ պա-
տասխանի բանից ընդգլխակացն, և կամ ի
կողմանէ մերմէ զմեան երեւելիս ի մեծամե-
ծոց և ի փառունց զտաւազութիւն հարցանել,

և իմանալ, և ախաւ մեզ ընդ վարք նեղեցոյս
և զրկեցոյս զտաւազանութիւն շնորհել, և
Աստուածայնէն սուրբ Աթոռս և թալոր խղճա-
լի ազգին ևս զապտաւթիւն պարզեն, բա-
նալով խաղա զհաւոքութիւն և զտակաւթիւն
ի մենք, որովք եղաք ծագր և նախախնէ
ի մէջ ամենալն ազգայն, և երթարկաք ընդ
ծանր ծանր վնասուք։ Այլ չը բարգուճական
աւրութեանդ պարտաւայն ամաք՝ օծեալք լու-
սանոց ինքնակալ՝ բարբ, և աստուածաւոր
Թաղաւոր օգոտե՛լ, երկնուոր Թաղաւորին
պահպանել զբարկեմամբ՝ ի պարծանս սուրբ
հաւատայ մերոյ, և ի պարծաւութիւն սուրբ
եկեղեցւոյս. Քրիստոսի, Ամէն։

Յոնաթանայն պաշտանեալ Քրիստոսի և
աղթարար ծառայ ԴԱՆԻՔ կաթողիկոս Ա-
րամեան ազգայն, ի հաղաբերորդի ութնա-
րեւորդի, երբորդի ամէ կենարարին մերոյ,
Յիսուսի Քրիստոսի, և ի տաւաներդի աղ-
բիլի ամսոյ։

**ԽԳ. Թողութ ի մեծն Պոլիս առ Բար-
դողիմէնու Չնկալին ընդ ժամացոյցին,
զոր յոնցաք առ նա շինել եւ յոնի։**

Յորմէ ժամանեցէ թալմք նշմարեալ սի-
րոյ, Քրիստոսապարզն ողջուի և հոգեւոր օր-
նութեան, նանդեմ մեծագոր շնորհիւ միտ-
նաւէ՛լ սրբոյ տեղաւոր, ի վերայ ընտելեալոյն
սիրելւոյ մերոյ և հարգաւոր օրգելոյ սրբոյ
Աթոռս, բարեպաշտն և հախապատիւ օր-
նեալ Բարգաւղիմէոս Չնկալիիչ և բարեկարգ
ստան քու՛մ և Աստուածապարզն ակերպողոյ
օրգելոյ և ամենայն ընտանեաց և ազգանոց
և բարեկամաց քոց, խնդալ ի Տէր։

Այ ընդ սիրոյ և օրհնութեան ողջուա-
ռաք նախակիս զիտասլէր իսկապէս սիրելիդ
մեր և ազտալոյն օրդի սրբոյ Աթոռս Էջմիած-
նի։ Ձի բառով քան զայս մինչ զսրբեւն և
շնորհեմունդ որդեակն մեր զՏէր Արքանա՛մ
զիանական վարդապետն և զարհիւպակո-
պտան առաքեցաք նուիրակ ի տիրախնամ
Մարգարաղաքդ մեծ, ընդ նմա զրեցաք զնա-
մակ օրհնութեան և սիրոյ առ ազնուութիւն
քո ի պատասխանի թղթովք ընդ Ֆերմանա-
րս Ստեփաննոս արքեպիսկոպոսին զրեւելոյ,
ի լերկարապէս ծանուցումն ամենից անցից և

խորհուրդներն մերաց և ի բանաձայնարարութիւն վասն լինեալ նորոգ նախախիւն: Որոյ ի հասանելն բարեաւ լազրէ, և ի հասուցանելն առ սիրելիդ զթուղթն մեր, խմանալոց ևս զոր ինչ գրուածն էր մեր: Այլ լաւալ քան զայն, թուղթ մի ևս գրեցաւ առ սիրելիդ, որով և խնդրեցաք, գնել վասն մեր գծն. ժամացոյցս և լիզի առ մեզ: Արդ թերեւս լիցի ի միտոց, զի լաճեմք մինչ ևս լազրէ էի, սիրելիդ ասացիր ինչ, թէ լաւաւս լաւաւորդի Հայրապետին մինչ ևս առնէի վասն արդւոյ Աթուռն զժամացոյցս լաւ և ընտիրք լինէին. և մինչ ալլեն գնէին ցած և անպիտանք լինէին. այս աշխատք խառն է, զոր ասացեալ ևս ինչ. վասն այնր և մեք կամիմք, զի սիրելիդ առցն վասն մեր զժամացոյցս և ոչ ալլ ոչ: Ապա լաւալմէ գրեալ, այժմ ևս գրեմք զի զայն ժն ժամացոյցն ևս լաւ ևս. միշտն և Ե ցած, որպէս խնդրելն և՛մք, առցն շուտով և լիցեցն հաստատարու հասանելի առ մեզ: Ընդ որս գնեցն վասն մեր և զմի գտառալ տիրւորն 11) պղնձեալ կոմարորով և ոչ թղթեալ, զոր ևս ընդ ժամացոյցն առաքեցան և զնոցին գինին ունին տառաջն ի նոր նախախիւն մերմէ և կամ մեք զխորդ և իջէ, հասուցանելոց և՛մք: Իսկ և զայս գրեմք առ պատուելութիւնդ, զի մի հաս ժամացոյց զոր մեզ զաւարտար այսինքն զանպակար, որ աւերեալ էր և ոչ բանիւր և ի ձեռս մեր զալլ բանեցուցանելի ժամացոյց ոչ ունիմք: Վասնորով ան զայն զաւար ժամացոյցն ձեռամբ Բաթրբէկ Խաչնաթանէն առաքեցաք առ բարեպաշտութեւն ի կաղզուրեցուցանել և լազրիւ: Ապաքն խնդրեմք, զի ըստ Աստուածապարզն լիակատար խնեմութեանդ, զարդ ժամացոյց մեր բարեպաշտէն շինեցան և ի գործ դրեցն, և որ լաւով ընդ հաստատրմ մարդով առաքեցան հասանելի առ մեզ, և զքանեցուցանելու խրատն ևս գրեցն և լազրեցեցն, զի ըստ կարգի բանեցուցուց ևս բարի լիակատար ևս չնորհակալ լիցուց օրհնութեամբ զպնդումաւս սիրելւորդ: Արդէն առնելով, որչ լիւր ի Տէր, և պահպանեցաւ կենսատու: Խալիւն արդ ձանգիւր ճովանովք ամենիւք բարաման Ամն:

Գրեցաւ լաճի Տեառն 1803 և լազրիւն 10. ի սուրբ Աթոռս Էջմիածին:

ԽԳ. Թուղթ ի Բասրայ առ Նոյն պարոն Դէորդն Տէր Դաւթեան:

Յարմէ կրկին օրհնութեամբ ծանիր սիրելիդ իմ աչնիւ պարոն Դէորդ. զի ի ՌՄԹ թուոյն և ի զեկանեմբին Ը. ևս ի ՌՄԹԱ. լազրիւն ժԸ. թուղթք ընկալեալ լիւրացան: շիւր ժամանակին, շնորհակալութեամբ օրհնեցաք: Ան զնոցին պատասխանին և մեք գրեալ լիցեցաք ընդ թղթուս առ քեզ: Եւ վասն էր լաճեցաւ արշաւի պաշտիկ թուղթս և չուտով ոչ հասին առ մեզ, զպատճառն ունիք գինել ի ստորն գրելոցս: Չար փոքրիկ թուղթս ևս ընդ նոսա գրեցաք քեզ սիրելւորդ որով ծանուցանել կամիմք, զի և ի 1802. ի հոկտեմբերին 28. գրեցեալ թուղթի ևս ընկալաք. և դիտեցաք զվերջին զարդուութիւնն տեղւորդ: Աս ինքն նախախիւն վերացաւանայն ի Բաճալիւն մերով խորհրդով, և զինչն արդւոյ Աթոռուս առ Լինկիլի Բաճալն բանեցնել և ալլն: Որոց և մեք հասանեցաք: Տէր լիցի քեզ վարձատիր ըստ չափու սիրող և աշխատանացդ: Ան և մեք զթուղթ գրեցաք առ նախախիւն և առ ալլս և առ քեզ լիցեցաք, հասուցն իւրացանիւրցն: Նախեւ և ըզթուղթ մի սիրով և օրհնութեան առ պարոն Բաճալն գրեցաք, առցն իւրն, և ի դիմաց մերոց զպատուական խաթն Խարցցն: Թեպէտ անունն չկարացաք խմանալ, սակաւն զուք կարեք անունն ալլք գրել ասլ: Զանգի անունն տեղին բոց թողաք, և պահարանն ևս առանց կնքելու: զի զուք զանունն գրեցուցեալ, և ապա կնքեալ լաննեանիք ալլք եղեալ Լինկիլի մեծապատիւ Բաճալին, և առանձնեւ զանունն դիտեցաւ մեզ գրեցիք: զի ի նախախիւնն պիտոյաքին Իսկ վասն խոսովութեանց Պաշտ ի նախիկ ցարդ տեղեկացեալ ևս ի սիրելեաց ամանք Պաշտեցոց: Զանգի մեք պատահելեալ և՛մք աչնիւ սիրելւորն մերով Աղաթանեան պարոն Դէորդն և պարոն Անդրեասին, զի նախաւոր օրդիւութիւնն քեզ գրեցն: Ան և մեք միտ թղթով ծանուցաք սակաւս զանցն Պաշտ մեզ տես: Իսկ զվերջին արարան Դանիելին ընդդէմ մեր, և արդւոյ Աթոռուս համառախ արդեւ իմա՝ զի թէ և՛ մեք ըստ հո. (տես ալլուր):

Գրեցաւ ի 1803. ի լազրիւն 10. ի սուրբ Էջմիածին:

ԽԵ. Ի Վան առ Յովնաննէս աղայն ընդ իւր փայտկին յապրիլի 27:

Ա՛ն՝ ընդ օրհնութեանս անդրանկի, և սիրարկեանս ողջունիս գիտութիւն լիցի զերբազմի՝ սիրելազ արուս, և հարազատ և հասարակ բոլորից արքայ և մեծի Աթոռոյս Եփթաննիս, Յի թէն հարկ էր մեզ և կարիք փութելու՝ կանխա՛ն՝ մասնիլ առ մեզ օրհնութեամբ և հարազատ սիրով թղթով, և թաշխել զիդ օրհնելոց և բոլոր ընդ զն հեղիցն ըզհարեալ Լադալն արքայ զոր՝ ի լոսնութեան ընկալաք: Այլ սակալն՝ որպէս և սիրելազ է զաշխարհս, զորով լաւեմամ մեր ի զանազան և ի բազմապատիկ հոգս և ի մտածմունս, չեզարք մեռնանս առ ալն: Մահաւանդ զի և Դանիէլն ի Բաբելոն զորով խափանեալ էր լալն միջոցի զերթնկնան, և արդեմալ զմահապարտութեան, պահմակն ի զէպս ամենալն ուրեք կողմանելով ի լաւիւսակն և ի կաշնուլ զթուղթն մեր որ և արար իսկ բողմբոս: Առ մեք ի պատմաստս աղայիս խոսքիս թեանց՝ ի մեզ ինքն ամփոփեցաք զգրութիւնս մեր, և մնացաք առ ժամանակ մի խափանեալ ի սիրտ սիրեւեաց, և կարաս բողմալի որպիսութեանց նոցիւն: Ի նոյն առաքան և ի ժամանակն՝ գիտացաք՝ և զպատմականութեան մերոյ շուշն ալորի ի մեծն Պալես: Առ առա՛ն վասն աղայիս օրհնութեան իմք պատմաց, կացաք և մնացաք ցարդ թարց զբոլ և չկարացաք մինչև ցաթմ զպատմականութեան մերոյ՝ հարցումն ինչ առնել: Ա՛ն՝ թէպէտ աղայէս, այլ ի շնեա միշտ և ի գիտելս զհարազատութիւն արտիճ, և զկատարեալ սէր, զորս առնիս առ սուրբ Աթոռս Աստուածաշն: և առ մերս հայրութիւն, ուրախութեամբ և թաղում շնորհակալութեամբ օրհնութեան իմք հանապաղ առաջի սուրբ Եփթան տեղաւ Բրիտանոս Աստուծոյ մերոյ, բոլոր միաբանական դասուս, և զպէտպէս բարիք և զարեւաշողութիւնս ի նմանէ վասն Բրիտանոսի թորեմանութեան: Արդ մինչ վերին ճշմարտութիւն Աստուածալին լաւկարգութեա լաւակնեալ պատու ծաղեցաւ արփութալի ի մեծն Պալես, և ի սիրտս օրհնեալ ամբարկիցն, և հասարակ Լուսաւորութիւն ժողովորոցն Պալես և հաշմանդ գիտաւոր ստութեան՝ ամենապարտ արար ըզխաւարտութեան, և զերկայնն զլլաւոր խոս-

վիւսն աղիւ և զաղաքաց զՄանիէլն և զԴրեգոր կաթեալ ի զորեմ մեռաց իւրեանց մատնեաց ի մեզ ի հասարակեւ նոցա զգարք փոխարինին, և նոր ի նորոյ անխախտելի ամբարութեամբ ի մեռն կրկնակի՝ հրովարտեցաք, երկուց հօրս տէրութեանց Յամանեաց և Պարսից վերահասարակեաց զաշխարհութիւնս մեր, և այլն: արք մեզ ևս լուսաղէս լաւանիք նոյն, ըստ որում ակնաստեւք և ակնաշաւարք էք արտոյցիկ անմամբ ի Պալես, զորով և մեք զանց առնեմք, ի շտալ զմանկորով մեզ: Վասնորոյ և մեք փառս օրհնեալութեամբ Աստուծոյ մատուցեալ, մեռն ի զորեմ արարաք, բարեկարգութեան աղղիւս, և պաթաւութեան երկեղեցեաց մերոց: Որն ըստ բազմակնիք մահեղութեանց ընդհանուր աղղիւս, առաքեցաք զհոսիւրակունս հանքերն արարաւոր Միւռնաւ և օրհնութեան նամակուս, ի Պալես և լալ ամենալն յաղաքս, ի թէմն և ի վիճակս արքայ Աթոռոյս: Առ մինչ վասն օրհնեալ զաղաքիդ և վասն սիրեւեաց ևս զմութիւնակ պատարասեալ հանգրեմեալ հաք ի լղիւն, եկին զերապատիս: Եփթաքոսի հարազատ Մատաւփալ աղայն, և մեր ընտանիք մերոնք: Կարեն Պետրոսն, և պատմեցին զսիրելազ խաղաղութեամբ զալն ի վատմամապան զաղաքք ի Վան, և զալլ բարեկարգութեան մեր, զորս գիտացեալ լոյս ուրախացաք, ցնծացաք և առ Տէր օրհնութեանց կանխեցաք, և փոխիլ ընդ փոխիլ զթուղթ զրեալ սիրով և օրհնութեան և խնդակցութեան մինչ կամեցաք ընդ նուիրակնն լղիւս: և սիրելիդ իս, եկն լալեմամ ի սիրելազ աստեղեցեալ փայտկն առ մեզ ի սոյն ամսոյս 25: Առ նոյն զթուղթ ակնործական սիրելազք ի 21 զրեցեալ: զորս ի բանայս և ի լոնթեանուլ՝ բուրեաց արգարեւ զտուլաւասութիւն մեծի սիրովդ, հաստատուն բարեկամութեանդ, կատարեալ Աստուածապաշտութեանդ՝ և զնրմունանդ որդիութեանդ: Որով և խնացաք զուրախակցութիւն մեր ի Պալես վասն կրկին հայրապետութեան մերոյ, և ընդ պատրիարք զաղապետին մեծաւանդէս ուրախութիւն կատարելն մեր, և այլն: Որոց աղաքաւ: և մեք մեծաղէս օրհնականեալ զսիրող օրհնեցաք կրկին հոգեւոր և երկնաւոր օրհնութեամբ: զոր Տէր օրհնելով օրհնեցէ, և զորպետալն, և լաւմեալն փորձանաց փրկեալ՝ երկար, խաղաղ, և բարեխաղ ինչք պատնեցէ հանգրեմ ամենալն աշխատական

գործողութեան և զամենաւն զբանս և զգործս զսործնոցն և թաղանթն և լայն ամենաւն մեծամեծաց զապրի և սիրելի երեւցաւսցէ ի պարսեանս ազգին մերոյ, և ի նոյնոր միտքաւթիւն վշտապատ և նեղուկիւր արտի մերում: Նախաւն գրեալաց և զգնալագործութիւնսն մեր վասն յազգացոցոց և զնորոգ փաշապաթիւն բարերաստեման խաղաղասէր և բարերջանիկ Աստուծոյ փաշապի, և ըզխնամս և զզուքս ունենլն նորին ի վերայ խղճալի ազգիս մերոյ, և հրամարելն, զի նորասէն նորագոցն տեսութիւնք եկեղեցեաց մերոց, և արժանապէս զմեծաշնն և զբազմազատակաւ աշխատաւոր խելալելն, և զայլս ստեղծելսն, բերեցեաց լոյծ լոյծ. աւր լիցի զեղ ըստ բազմալ չարաշարժաց վարձատիր, և պատուական աշխարհաշէն Դոլվեթլու փաշային զփեսանս թաղումս նորնոցն, և վասն պաշտաւութեան եկեղեցեաց մերոց և բարեխախտութեան խղճալի ազգին պատեցէ: Ասորդն խելալեցար ի փաշայն մարմնաւոր խելալելք, ընկալ ալմա և զպս սորմութեան թաղք ընդ սուրբ իշման տեղաւս չնորանցն իբրեւ նոյնոր խելալ զեղ ի նոյնոր նորէս, և համարէ: զի և բարեբաւն Աստուած իւր ամենապատ արարութեամբն և զթութեամբն խելալեցէ զնոյն և զմարմնսն զս իբրեւկիկ կենան զոյ նոյնոր և մարմնաւոր բարութեամբք: Աս ևս՝ ըստ արում և Դոլվեթլու փաշայոց ալլ մեծապատիւ ունի զսէր և զխնամքս առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ, վասն որոյ և մեք ընդ նախակին զրեւոյ եմք ինքեանս թաղք սիրոյ և լարգանաց ըստ արժանւոյն, և զի արտ չնորակալութիւն մեր ցուցանելոց: Դարեան զոր զբան, թէ ի Պայտլ խորհրդական զիւր պարտի գալ, ի գալն թէ՛ թաղ մեզ ծանուցանեն և ալն: Յակուին չէ եկեալ ազգային թաղք ի պէտս մեր: Աստուած ի գալն և ի ստանալս, չուտով ծանուցին սիրոց, առ ալլ իւր միտքաւ: Իսկ կողմանց արդիութիւնսն համապատիւ աղտելս իմեւ, զի լաւալ զան զպալ սիրելին ֆերմանին ի Բաղաթիս վասն Դանիէլին, մեք զմարմնսն Արարեալ արեւելիսկապոս չնորհանակ սիրելի արդին մեր, նախորդ նախորակն մեր առաջեցեալ ի Բաղաթիս և զԴանիէլն սիրով բերել առեալ պատեցաք լարգանք, և զանկալարութիւն ի գործ արեւել:

Երեւցաք ամենաւն լանցանացն և ամենալիկ կրպակ, սիրաշանալ մարմնաւոր պիտակէք եւ լցուցաք ի պատիւ: սուրբ կարգին մերոյ, և ի փառս Քրիստոսի: Արդ տեսեալ զպատիկ բարեխալութիւնս մեր՝ սուրջացաւ ընդ անվաղ զորն իւր, և մեղալի և ձեռագործ, և ստորագրութեամբ կոխեղորոցաց, և նոյնվիւք նոյնվոց զինքն, երգուաւ, և հաստատեաց, զի մի ալ եւ ձգտող լիցի հարապիտական սատեմանի, և առիթ խառնութեան ազգիս: Աս ալալեւ եկաց առ ժամանակ մի ի խաղաղութեանս Բալց թաղ ըստ իւր փոփոխական բարոցն՝ ուրացաւ զերգուիլն իւր, և անտի լաւալ ժամանց ի մէջն հետեւոց և ի թիֆլիզ փախուցեալ զազմելոց կամեցաւ վերադառն լինքն կորզել զչխանութիւն մեր ի նոյն բանաւորաց՝ նստացանելով զՆերքին փաշայն ի լիւալցեալ մեծամբ հիւսիսալոց, զի և ինքն ալմա տնայ զլիցն հաստեղին: Արդ աղագոս՝ զԴրեղոր զպատրիարքն, որ կալք ի սուրբ Աթոռս ի պատենսի ի կալանս, առեալ ի մէջ բանութեամբ զպետ թիֆլիզ ընդ իւր չէք ներստին, ի հաստատել զպալ: Աս մէջն հիւսիսալինքն լանակ չէին առեալ խառնիլ ի գործս Օսմանցոց, զնացողքն մնացին անց, և առ ամբոյ և երկիւս զի չկարացին թաւ գալ, վասն որոյ և խանի ի բարեալ իբրեւ բրգեալ ի վերայ Դանիէլին, և կարեալ իբրեւ զնեղաւոր ոք և խաղաղախիլ ժողովրդոց՝ եղ ի բերդին ի ըստի, և թաւ առեալ ի նոյն մեր՝ պատուիրեաց ըստ կամս առնել ընդ նախ, և առաւել զիւրոց և զիսեմք: Ալ մեք զքնական գուքն լաւալ բերեալ և ի ներութիւն նորին խնայալ, միտն զփիւրնն և զվեղարն և զմտանին առեալ, և կարգեցեկեց արարեալ, ի ներկայութեան կոխեղորոցաց և ըստ վնալ նոցին՝ եղաք ի մրում սենեկի, իբր ի զեպանալ ապաւնով զկատարման կից իրացաւ, թաւ ալալիկ առաջեւոյ եմք զնախարակն, և զամենալին ինչ լաւմեծ ընդ նախ եւ զբելոց սիրոյ: Ապաւնսն ընդ փոփոխին չուտով զբեալ, վերադարձեացաւ առ զեղ: Ապաւնս գրեալեալ զս առ արժ և սիրելի զիւր ի մէջն անպատեան արարեալ ալլ իւր ի Յէր և զորացեալ նախ, և չնորք արդ և մեծի Աթոռս կեցիք ընդ զեղ և ընդ բուր զուրկան, Ամէն:

Ի 1803. և բաղբ. 34 ի սուրբ Էփրեմեան:

ԽԶ. Առանձին փոստույտ ի վան առ մահտեսի Անտեսան Յովհաննէս աղայն ընդ իւր փայտեկնն ի յապ. 27.

Յորմէ սիրով և օրհնութեամբ ծանիր և զայս, աղչելս սիրելի իմ Յովհաննէս աղայ. զի իբրև զճնաբար հալը և զքարեկամ, զայս միայն աւանդեմ ասոյց քարեկամից իմու. Յարս է քեզ, որ ուր խաղաղութիւն է և սէր, և միաբանութիւն, անդ է և լրտալն ամենալն բարութեան, զի Աստուած ի միաբանութեան ընտելի է ի խաղաղութեան. և ուր ասեղաութիւն է և խռովութիւն, անդ և ամենալն անկարգութիւն. Ուրեմն՝ ըստ բազում խոսեմութեանց, և ըստ զոյցցր բարեկցի, և ըստ աղեւտարութեանց՝ եթէ հնար է ընդ ամենանին լինիցիս իբրև հալը քարեբար, եղբայր սիրակից և ցառակից, և զամենեան ըզվարացեալսն անփեկ, և միայնութիւն քանապէս, և աստեղ ընդ համապատիւ իշխանաւորսն անզալոյց հեղութեամբ և մարցտարութեամբ կենցաղաւորելոյցի ի 'պարծեան քարի աստուան ներս. զի աղաւ աստուա քեզ զմեծ և զքարեկամակ համալ քարի, որդէս ունիւց, և զհարաւ կարեա զսիրտս ամենեկուն ի քեզ բանկոցանել, և խաղաղութեամբ և զհարութեամբ որով վարելլանալ պանծալի շքով ի զաղաքից և արտաքոյ, որով և մեք ունիմք ընդ քեզ և ըստ քեզ պարծիլ և պանծալ. Զոր ոչ երկրորեմ, այլ՝ կատարելութեան քում թուգում ապաստան. 'հասն' ի կողմանէ Հիսիսա-կառացն ալապէս իմն. զի նոցա արժմ պատգանդաւ գործով ընդ Վովկապարանկ Լեկեաց, ասկալին լայն կողմանն են. և զեռ չէ լայն թէ լաղթութեան լարի կողմն է. Բայց Դանիելեանց, որք կան ի թիֆլիզ, փախեցեալ և հալածեալ ի սրբոյ Աթոռոյ՝ օրէտը զպտաղէս և զպանդան զմատի ձալն և զզոացն-դիլի հնչուան, հնչեցանքանն ի լսելիս մեր, և զոս և զերեւել արկանից զմեք և զքեակ-լոց երկրիս, բայց անտիս և ունայն հնչուանց վարկանիմք մեք զայս ամենալն. դուք ես աղաղէս վարկանիմք. որդէս Մուստաֆայ աղալն և պարսն Պետրոսն ունին լիապէս պատմիլ ձեզ զկողմանցս զարդալութիւնսն և զպատակ իւրի. Թէ՛ն՝ եկեցեան Հիսիսալիմնք լայն կողմուան՝ որդէս ասեւ և կամին թշ-

նամէք. մեր Դանիելեանքն, բայց զայս լաւ իմն. զի նոցա արկալիս շարանիկ արանց և խռովարար քաւ մարդկանց խռուքն ոչ ունին շար ասեւել մեզ և սրբոյ Աթոռոյ, և ոչ արտաքոյ օրինաց անխառաբար շարիլ ընդ մեզ. Այլ լայնեմ ես Աստուծով ինքնանալ ամաշելոց են, և ըստ շարութեանց որով խռանց կորնելոց ըստ ամենալն իրաւանց. Զայսքանս ես աղաղէս զհոսացեալ, որչ լիւր է ձեր, և զորացեալ շարիկ. նորին, Աննն. ի լապըիլն 27. ի սուրբ Էջմիածին.

ԽԷ. Թուղթ ի Զուղա, առ Յակոբ աղայն, յանձնարարութիւն վանն Դուրիակ Յովհաննէս վարդապետին:

Ա. ընդ սիրով և օրհնութեան Աստուածախոյ՝ զհոսալիք աղչելս սիրելիք մեր՝ և հարազատ որդի սրբոյ Աթոռոյ Էջմիածնի. Զի մինչ արժանալեղն ասալնորդն ներ Յարութիւն, և լալնորդ Դէորդ համեարանակ եղիսկապուսունք՝ նոյնեանց որդեակն մեր վերադառնալին աստի, ընդ նոսին զբեցաք ըզթուղթ անգրանիկ օրհնութեան առ սիրելիք, ծանուցանելով ի նմա համառօտիս զանցս և և զորպիսութիւնս մեր, և այն թուղթն մեր ի հարկէ ըստ ժամանակին է՛նա առ քեզ, բայց մինչև ցարդ զփոխալն՝ նորս ոչ գրեցեր. ինչ և իցէ՛ դու որչ կայցես. Այլ զինի դառնալոյն աստի վերալինելու եղիսկապուսունք, եթէ որքան ցաւք և վիշաք և նեղութիւնք հասն մեզ, և որչով լալնալիք վնասաք վնասեցաք մեք և սուրբ Աթոռ լուստառ Մարտն մեր, և քանի քանի խռովութիւնք և տարածալնութիւնք եղան լաղչս մեր ի պատանոս խռովալն և նախանձնտ արանց, զայն ամենալն իմացալք ի հարկէ թէ լալնք և թէ մանաւանդ ի բերանոց վերալինելու երկուցանց եղիսկապուսունք, որք ակնաստեալութեամբ վերք ի շատէ անգնկացեալ եղան զալցը դառնաղտ անցիցի. Ա. զիտեմէ՛ զի ունելով ներ զմեր որդեակն և զպարկ հարազատական՝ ցառակիցք ընդ վիշաք և ընդ վերնասս հաստոյ Մորս մերոյ Աստուածեան օգրբոյ Դանիւ. բայց որ արժանն էր լայն ասեւել

մեզ բարեկամական թղթովք զորացուարէն
որդիութիւն մեր, զան շարաբէք: Այլ բարե-
գիտան Աստուած՝ որ ունի ի խառարի զլսո
ծաղկէ, ծաղկեալ և արդ զլսո շնորհաւորեան
ի սրբառ լուսաւորակորն օրհնեալ մերազ-
նէիցն Պօղոս, որք հոգւով արիւթեան վա-
ռեալ՝ արքայական հրովարտակոչ աղաւթիկն
գտար Աթոսն ի ձեռաց խաղժութեաց, մա-
նելով ի ձեռս մեր զհակառակորդն մեր, և
վերահաստատելով զկալորայնութիւն մեր:
Որք և բազմակերէր համահանական մահաբոց
խնդրեալ էին առաքել առ ինքեանս և լալլ
զմեռան զԱստուածագործ սուրբ Միգուան և
զնախարակս, զորս և մեզ առաքեցաք: Եւ զի՝
հարկ էր մեզ չթողուլ և զօրհնեալ ժողովուրդ-
սեղ թաղք հոգեւոր միեթարութեան, վառե-
ալ՝ զսիրելի և զհոգեւոր որդին մեր՝ Յովնա-
նէս խոնձմառն վարդապետն նախարկ կար-
գեալ մեզ օրհնեցելոցդ առաքեցաք հանդերձ
սրբաբար միառնուալ և օրհնամիր կոնդակա-
կապեմն՝ զրեմը սիրելոցդ, զի որպէս զհազմ-
կիմ արքեպիսկոպոսն ընկալեալ էիր սիրով,
նորայն և զպա ընկալցիս, և պատուեալ ըստ
արժանաւն՝ շահեցես և միեթարեցես, որ
առ սուրբ Աթոսն և առ մեզ վերաբերի եւ
առ զպա հանդերձ զօրծովն իւրով լանձնեմք
սիրելոցդ, որ ըստ բարեպաշտութեանդ լա-
տակ իմն օգնութեամբ մեռնառ: Եւ օծանդակ
լիցիս դմա, զի խաղաղութեան և արդիւնա-
ւարութեամբ կատարեցէ զգործն, ի լոյնու-
թիւն լոյնապատկեալ վիտաւց մերոց: Եւ բա-
րեբարելով ցոյ առ դա՝ արժանապէս ընդու-
նելոց՝ եւ զպաշտանապէսան շնորհա արդոյ
Դանիս, և կապուցանելոց եւ զմեզ շնորհակալու
զբարեպաշտութենէ յառաջ: Չոր Տէր օրհնե-
ցալ և կառոցացուցէ ի փորձութեանց և ի վը-
տանդից փրկելի զերծուցէ, և պահեցէ միշտ
ի խնամ իւր ի խաղաղութեան, և ի բարե-
գութարեւութեան հանդերձ համայն օրհնեալ
ընտանեաց քովք: Եւ զամենայն բանս և զգոր-
ծոս քա առ ի բարկի անօրհնելով արդիւնա-
ւարս և շահեկանս արացել: Իսկ զայլ որպի-
սութիւն մեր և որպիս Աթոսոյ ի նախարկեց
խմեալով, և երբեմն սիրապառ թղթովք ըզ-
մեզ միեթարելով՝ ոչ էր ի Տէր: Ամէն:

Գրեցաւ ըստ փրկելի 1203 և լալլելի
27 ի սուրբ Աթոսն Էջմիածին:

ԽԸ. ի վնս առ Յովնաննէս աղայն վա-
սըն նուիրակին:

Յի թէն՝ չէ մեր կալեալ զբարեկամա-
թիւն ինչ ընդ սիրոյդ, և ոչ զարեւալ թղթով
լալանեալ ինչ իրեաց, ալլ սակաւն՝ հարա-
գտութիւնք սրախ քա, և բարի համբաւ ա-
նուանց հանապաղ հասեալք առ մեզ՝ զիւր
սրախ մերոյ են պարգեւեալ, որով և խորխու-
սեալ զմեզ լարենէլ զսիրելիդ: Եւ առաւելապէս
ծանուցեալ է մեզ զսուրհ և նախարկ նախ-
րակն մեր սիրելին մեր տաթեանց Արքայաւոր
շնորհաւորակ արքեպիսկոպոսն Յովն լալլա
անդեղեկացեալ մեր զանոսիկ, և մանաւանդ
զկատարեալ զսէրդ, զոր ունիս զէպի շնորհա-
ւարութիւն, որպէս թեմաք շնորհակալեալ՝ օր-
հնեցաք զարժանի որդիդ օրհնութեան. զոր Տէր
օրհնեցէ և զբարցուցէ, և ամենայն բարեք
լցուցէ, խաղաղ և երկար կենեց զանեցէ
փրկելով ամենայն սակաւից լալելի, հա-
նդերձ բոլոր յալմեմէն, և բանից և զորեցդ
եւ զբարեպաշտութիւն շնորհեալ՝ զարդա-
րեցէ զքեզ բարեպաշտական գործովք: Եւ
արդ՝ բարեպաշտաւ փրկուցեալ, զքեցաք
զպա թաղք հալմեմն սիրալ և անդրանիկ
օրհնութեան առ սիրելիդ արժանապէս՝ չոր-
գորելով զպատուակամութիւնդ ի սէր և ի
շնորհառ արդիւթիւն մեզ և սրալ Աթոսոյս՝
չրելով միանդամեմն և զգող և զկողմանցդ զի-
արդութիւնսն՝ զմեզ ցանկալի առաջնութեանդ:
Եւս՝ որ ինչ անցք և զործք եղեն և անցին ի մե-
ծոն Պալիսորով շնորհառութիւն Աստուածայն
լալանեցաւ, և առաքելն անգի ետ, ոչ զպա-
տէրք բարձր ի զլուի պահման, և խաղժաւեց
ամենապարտ եղեն, և զկատար վրդովիչը
աղլիս կապեալ ի գործն ձեռաց իւրեանց ըն-
կեցեալ ի պատալով արտաշաղկեցան և մա-
նեցան ի ձեռս մեր ի լեկալեալ զորիտարն
ի մէջ և ի արւոյ Դանէս, ընդ որ անխնայ
մաքառելի և նոր ի նորոյ կրկին հրովարտա-
կոչ և բոլոր աղլիս համակամական մահաբոց
հաստատեցաւ: Հալլապետութիւն մեր, և ալլ
ստեղծութիւն ի հարկէ լալանիք են մեզ, և ու-
նիք գիտացեալ ցարդ լալլոց. զորովք ստալն
զանց աննեմք և մեզ ի լալլ զմաներով
մեզ: Ալլ մ' նոյն բարեպաշտ Ասիական Պօ-
ղոս, և հասարակ օրհնեալ ժողովրդականացն

գաւառ, որք զայստիկ բարիս գործեցին, բազմակերպ մահաէրօք ևս խնդրեալ էին զնախակէ և զՄիսոսն. որք և ըստ աղբարանաց նոցին լզեցաւ զարբաւը Միսոսն, և զորհուրեման կեպակն ի մեռն նախարկաց ի մեռն Պոլիս և այլ ամենեւնի քաղաքս ի թման և ի վիճակս որոյ Աթոսոս. Որպէս և ահ յորհնեալ քաղաքս մեր առաքեցաք նախակէ զսիրելի որդին մեր և բնիկ հարազատ միաբանն սուրբ Կահրա... Կանգեքմ որհնութեան կանգակաւ և որորաբար Միսոսնու. զոր լանձն առնեմ ի սէր սիրելալոյ նպատաւուր լինել ըստ ամենախնի, և ստանդակեալ ինքեան և զորեմին, որպէս զի՝ արդիւնաւորեցի վնասակիր սուրբ Յուսա ապ մերով ախտատարութեամբ և նեանեամբ. Որոյ վասն՝ որպէս ի Գրիստոսէ, նորպէս ի սրբոյ Աթոսոս և ի մէջ առեց ընկալնուլ զվարճ և զօրհնութիւնս բազմադիմի շնորհակալութեամբ. Ի վերջոյ պատարիքմ սիրելալոյ, ի սէրդ և ի հարազատ որդիութիւնդ պինդ կալ և անգնլի մնալ, և բաժնի և արգեամբք ցուցանել զպէս խառմամ, և շատազով ուղղութեան լինի՝ Կանգեքմ հարազատ և կատարեալ բարեկամն և Գրիստոսաւորի, ի բոց կալով լայնցանէ ամենից, որք վնասակարք են հոգւոյ և բարի անուան, և ստիժք անշնութեան ապրին միայն Ջալափալէս ի հարեանցի դիտացեալ ի մէջ, զյիսլինն թողում ի նախակէ վարդապետոյ տալ մեզ զանգեկութիւն զայնց, և զալցոյ անցից, որք զորեքեան ի նորմաս սաս. լորոյ ոչինչ լիշատակեցաք մեզ աստուծոյ. Ողջ լեր ի Տէր՝ զօրացեալ շնորհիւ սուրբ իշման տեղուս Գրիստոսի, Կանգեքմ ամենախն ընտանեօք քովք նախարարացեալովք, Ամին։

Գրեցաւ ի ՍՄԾԻՄ Թուօջ, ի լաղրելի... ի սուրբ Էջմիածին։

ԽԵԹ. Թուօջ ի Համադան, առ զանձապետ պարոն Խանքաքն յանձնարարութիւն վասն նուիրակին։

Առ ամենաառաքելութեան Աստուածաւոր զիտաւոր սիրելի մեր և բարեմիտ որդի սրբոյ Աթոսոս Էջմիածնի. Յի զկնի կաշիւն մեր լաւս պատիւ. ըստ լաշուղբոյն Աստուծոյ, մինչ զհարութիւն և զԵսայի հաւաքափալ վարդապետն մեծապետեալ եպիս-

կոպոսն, առաքեալ ի հիւրաւ սուրբ փառքն մեր, ընդ շատ ցրեցաք զհանգիստ որհնութեան ի վերալ կողմանցդ, որ ի հարկէ ընդ ժամանակին էնաւ առ մեզ և դուք իմացուք զարդիտութիւնս սուր անցից մերս և զի զուրհմեալը հարազատ որդի սուրբ Աթոսոս և աշխատաւոր գործակալ սարին, վաքուշ էր ապա, երկաղեման մատանալով թղթով զշնորհեաւոր սէրդ և զհաւատարմութիւնդ լաւ տունել մեզ, զի և մեք ժառանգեցուցանէաք զեղ զշնորհ և զօրհնութիւնս, բայց զու ի հաւատամանց մերոյ պակասեալ գաւառ, և մեք ևս ազգի ազգի ցուովք և հոգք պատանեալ չեկարացաք զթուղթ օրհնութեան ցրել ցարկ. Իսկ արդ՝ թէ զինչ ինչ զառնաղէտ անցք անցին զմեզ և զորչակ նեղութիւնս և ըզվիշտ և զվնաս կրեցաք մեզ և սուրբ Աթոս լուսով Մարտ մեր ի պատանաւ խեղալակ և նախանձաւ արանց, զարցնաւ տեղեկացալք ի հարկէ ընդ լաւտ և ընդ նուազ և ունելով մեր զգուք որդեկան, վշտացեալ լինիք ի հարկէ ընդ վիշտն մեր և ընդ փառքն սրբոյ Աթոսոս. Վերջապէս ողորմութիւնն Աստուծոյ հասեալ, լալանեաց զշնորհատութիւնն և օրհնեալ մերազնեալն. Պաղոս, վիտք և շատազովք լարեցեալ նմին, մատնեցին առ մեզ զակառակորդն մեր և վերապին հրովարտակոչ թաղապրին և կրկնակէ համահանական մահաբոց խրեանց հատաւանցին զգահակալութիւն մեր. Որք և խնդրեալ էին, առաքել ի համակ երկրալս զարբաւը միսոսն և զնախարկս, զորս և մեք առաքեցաք թէ ի Պոլիս և թէ լալ վիճակս. Բայց և կամեցեալ մեր զեղ ևս միջիթարել հպեղապաղէս, վստաւոր ահ զսիրելի և զպոկաւոր որդեկն մեր և զհարազատ զուակն սրբոյ Աթոսոս Ուղիւննէաւ առաւանանձար վարդապետն նախակէ առաքեցաք ի յօրհնեալ երկրալս զանգեքմ սրբալուս միսոսնու և օրհնամատոյց կոնցակաւ. Ուստի գրեմք սիրելալոյ, զի ի զայն նորա ի սիրապաճ քաղաքէդ մեր, լատուկ իմ սիրով ընկալցին և որպէս զԹովակիմ արգեպիկոպոսն ընկալեալ էին, և մեծաբաւ ըստ արժանաւոր լանցեցին և միջիթարեցցին և որչափ ցորէ կտրն ցու մեծաւոր և օգնական զացին առ զորքն և ըստ հաւատարմութեանդ լորդորեցցին զԳրիստոսաւոր օրհնեալ ժողովուրդն առ ի առաւոր-

թեամբ տալ պատրա խրեանց ի բոնութիւն բազմադէմի պակասութեանց որոտ ծանաւ հոգաց ձերոց, նաեւ յառկաղէս պատուիրենք զի զնոցանց զորք զամենագումարեան արխարար վարեացես եւ զգանձանակն անխափան շրջեցուցանելով ի սուրբ եկեղեցին, արգեանցն եւ նաւատարածարք մաղպէթ կացցես եւ մինչև ցարզ զոր ինչ արդիւնա ժողովեալ ես, բանձնեցես նարպատ նախարկիդ, թերեւ նաւազանել ի սուրբ Աթոս եւ զորքանն առեցես աղեկեանք եւ զայլ որդեան զորեմեք զբեցես մեզ, զի եւ մեք ես ըստ այնմ զբեցուց զնոցանց շարեակալութեան ի վերայ ժողովադոցդ, եւ բառակ թուղթ արննութեան ի վերայ սիրելիդ, առ ի միառնութիւն մեզ, Եւ զու սիրելիդ ըստ նաւատարածութեանց վարձարեցես նորա սրբոյ ի ծանե տեղալս Քրիստոս եւ զարնութիւն մեր, Որն նշարեան սկիզ եւ զնարպատութիւնդ առ սուրբ Աթոս եւ առ մեզ նաւատա պահելով եւ զսիրանիչ թուղթդ ի մէջ չպակասեցուցանելով եւ զայլ պատէս մեր ի նախարկի խմբանալով ոյլ լեր ի Տէր եւ բանձնեցեալ ի խնամ նորա հանդերձ քաղնովդ քնաւուց բարձրամ, Ամէն։

Դրեցաւ լամի փրկէին 1803 եւ շաղթիլն 29 ի սուրբ Աթոս Եփեսոմէն։

Ժ. Ի Պոլիս առ Գէորգ Աղայեկոյն

Եւ ընդ արննութեան Աստուածախոյ՝ զիտութիւն լիցի աղնուութեան քու, զի ի մարտն զբեցեալ թուղթն քո՝ ընկալաք ընդ Ութթ թաթարին առաւս 4, որով զիտացաք, զի թուղթ մեր տակաւին չեն նստեալ մեզ, զի մեք քանիցս անգամ ի ժամանակն եղեալ արդիւնութեան մեր եւ կողմանցս լիապէս գրեալ եմք ստուգիւս առ սիրելիդ, եւ զարմանալ իսկ՝ որք ոչ են մեզ նստեալք, բայց բաւամք, Թէ՛ ցարզ կամ ընկալեալ էք եւ տեղեկացեալ զամենայն, եւ կամ տնիք ընկալաւուք, Արդ՝ ըստ որում կամիք զիտել զանցն տեղալս նաւատեան, եւ զգործան Դանիէլին, զորս զորեմաց ընդ մեզ եւ ընդ սուրբ զանիւս, առնալով շարժամբն խալով, ահա եւ մեք փոքր ի շատ գրեմք, եւ բովանդակեմք առանց զգնատարան եւ զնախարարան ի գործոց նորին

անտի՝ Թողով ի բաց զու կարեւորին։ Արդ՝ մինչ ընթիւ տուցաք զնա ի Ուղայիտա, գաւաղէինն լարգանք ընկալաք, եւ զամենայն բանցանն նորա թուղթալ ներքեաց մարդախրարար, եւ իբրեւ զիցարար սիրելի՛ բամենանին սիրաշունչ ջանացաք, եւ ամենայն մարմնաւոր պիտուիք, ուսեմեք, ըմպեմեք, եւ զգնեմեք եւ ալլովք լիացուցաք, եւ ընդ միարանից ի փառաւոր լիցի բնակեցուցեալ՝ տալով եւ բարբ սպասարացն նորին ուրոն ուրոն գտնեալս՝ արժանաւոր փառք մեծացուցեալ պատուեցաք, եւ ի ընկեղեցւոյն ես՝ զկանգնելի տեղին՝ լաւաւ խալիլայի, նանդեղ սուրբ ի ծանե տեղալս՝ ի լալիկաղանք գառան՝ ի վեր քան զիտութիւնաւորան մեր՝ (որ եւ տեղն երկրորդացն սրբոյ Դանիս գաւակալաց) լաւալացուցաք, եւ պաղէս որ քան զոր ի մտն եղեալ նորանոր պատուազրութեամբ ջանացաք զանլիլալարութիւն ի կէր տանալ եւ ամենալիւ զիւր սրտի նորին քալիւն, ի փառս անուան Նիսուսի, եւ ի վաղեւ կրօնաւորական կարգի մերում, եւ ի պարծանն իսկ մեզ, Եւ ինչքն ես՝ տեսեալ զարգանիլ զամենայն արշիլացաւ, իսկ ընդ ներսակ շարժմուն խոր, եւ մեղալիւ ընկալալ ի մէջ զներգութիւն, եւ տեսալ զնաւորի երգման, եւ զմեռնակն ուխտի, եւ նաւատաւս զաշին՝ կալ աղնուսեան ի նազանդութեան սրբոյ զանիւս, եւ սարկն Դանիկայի, եւ մինչև ցել կենաց խրոց՝ չկախիլ երբեք անդրէն մոռք անգամ ես ի պատիւ նարպատութեան, նաղլիւք փակեցաք, եւ վկայութեամբ եպիսկոպոսաց եւ ստորագրութեամբ եւ կնքովք նոցին, եւ խորինքան պնդեալ նաւատանցս Բայց ոչ եւ կաց լիւրում երգմանն, ալլ միւսանգամ արեւորմեալ զիլինալ եւ զպարտեմ կարծեալնալ խորաւութեանց՝ կամեցաւ զմեզ ազգովին միանալաման Երեմել, առաւել քան զառաջինն, եւ զինեցաւ ներսակ ընդդէմ իւրոյ մեռնարկին եւ երգման, եւ ընդդէմ թաղմաղիլն մերս մարգաւորութեան, եւ առ օտն նարեալ զընկալեալ զերախտիսն ի մէջ զգանաղան շարխ նաթիւով զմէջ՝ ապաւինեցաւ ի ցուպն եղեկեանալ, ի խորամանկեանալ նորա պարտից, եւ օղնական խոր քանալ զնոսա, որք ի վերին երեսա զնա լուսադրէին, եւ ի ժամակ իսկապէս զմեզ զաշնադրէին, սկսաւ առնել եւ զորմէ զայն ինչ, զորս ինչքն մարտերեաց Թալում միջոցն՝ եկին ի Փիթիլղա երկու ան

նշան վրացիք առաքելալ է Նախարարէն Քիֆ-
լիզու, առ խանն Սրեքանալ վասն հայրապետու-
թեան ըսնի, և զգլմանէ աշխարհալոգով թուր-
քի որդի Սովմանէն չորնալ Եւ ըստ որում
Ախալցխա վաշալն փախուցեալ լիբրականաց
խոյրեր զպնու թխն ի խանէն, որ և շահալը
զնա ինքն զՆիքիֆ փաշալն անդրէն հաստա-
տեալ լիբուս ինխանութեան պատուով ա-
ռաքել, առաջի և ի կնիւցն ի Քիֆլիզու, և թէ
զուգ զՆիքիֆ փաշալն թալլ տալք մեզ նստու-
ցանի և ի Ախալցխալ, մեք ևս կատարեմք
զխոյրերս մեզ, ժամ չարմար զտեալ Դանիէլին
զալս՝ խառնացաւ Նէրիֆին՝ ի մեռն հիւսի-
սանոց հաստառել զնորին փաշալութիւն,
միտն թէ և ինքն ըզիցն իւրոց հաստիցի
կողովելով ի լինքն զԱխալցալութիւն մեր, Եւ
յորս առեալ ի վերին երեսս ի խանէն, որ սըր-
տիւ ընդ մեզ էր կապակցեալ, խնդն սկսու
լախորտալ ի վերալ և զպեղալն չարիս զոր-
մէ լնեղ մեզ, զորս ոչ կամով առլ մեզ լնեմ-
բով վերադն լիշտապետութեամբ ամոցելի, ի
վերալ ամենայն ի մեռն բռնուորաց առեալ
զինք զպատրիարզ Գրիգոր Խաճենցին ի մե-
տք մերոց, զոր եղեալ էր ի զիպանշ, և
զկիտ Ներսէսն՝ որ կար լինգարմակի, առա-
քեաց ընդ խանի մարդուն ի Քիֆլիզ առ
հիւսիսալինան, կատարել զվասն խանին և
Նէրիֆին, որովք և իւրն կատարեցի, Եւ ի թ-
րե խանն չառին նոցա խառնիլ ի զորմս Սա-
մանցոց, և փաշալից, Գրիգորն և Ներսէսն
մնացին անդէն, և խանի մարդն զարնու
աւանդ, լայնամալ ի ըսարկութիւն քրդեալ
խանին ի վերալ անպարտաւանին Դանիէ-
լի ի մէջ իւրոց մեծամեծաց ի հրապարակի, և
զիտացեալ զամենալն զխառնալութիւնսն նո-
րին, զառաջլինան և զվերլինան, կախով ել
ի բառի ի բերդին, և ի վերադառանալն մեր
ի սուրբ Աթոռս, ես ի մեռս մեր առնել ընդ
նմա զոր ինչ և կամէ ինքն մեզ, և ըստ առ-
մանսն պատմել զիտրդ և զիտեմք, Եւ առս
կատարեալ բան Մարգարէին՝ անկանիլ ի
զուրն և ի խորխորատն ի նոյն, զոր ինքն
ինքնին փորեաց և պեղեաց, և վասն իւրոյ
ամէնին լառափաղոն Նախարարատեանց,
Բերեալ զնա՝ ևսկակապառք զառեցաք, որք
և վնէին արժանաւոր զոչ ամենալն պատժոց,
որդեա և ինքն ոչ զնախոր զտոյնս, ալլ մեք
զբնական զուրն լառալ բերեալ՝ միտն զվե-

զորն, և զիկիւնն, և զմասանին առեալ, և
կարգընկեց արարեալ եղաք լառանիկն առ-
նեկի, պաշմանելով և զալս՝ զի եթէ ոչ նա-
ղարեցեալն զի Քիֆլիզ եղեալ սնաղակալն
իւր՝ մինչ և ի տասն և հինգ որ, աւնի զիկիւ
ի մարտացն, և առմել զտալմա Ապալեա առ
պոլսեմք տակաւին ընկալեալ զմասա ինչ
ի Քիֆլիզու, վասն այսր, և ապա ըստ արմ
վարիլ ընդ սո, ալսաքիկ են աւառաւիկ ստոյգ
անցք տեղւոր, զորս զբեցա՝ լառա պակաս
քան թէ հոխութեամբ Եւ ի Հինգ թաղթ
եաք զբեալ առ մերաղենալն՝ բալլ ի զըզ-
մանէ Դանիէլին ի կէս ճանապարհէն լիտս
բերին կարծելով թէ զպանդառանս՝ իցեմք
զբեալ զխանէն առ Եան, ալմ նոր ի նորս
զրեմք առաքել, զու և պարսն Անդրեանս առ
որ զբեալ եմք վասն այսր լառալ, զրեալք ի
Բաարալ և ի Բազդաս ի միամտութիւն նոցա
Ալլ և լառալ քան զալս երկիցս առաքեցաք
առ մեզ զԹուղթս ի մէջ և ի միարեանց զրե-
ցեալ առ կարարն, զինչ արարեք, նախն առ
մեզ, և զուգ լրցեքք թէ ոչ մեզ ճանալիքք,
Առս թէ մեք, և թէ միտքանք վերադն զիկի
խնդարանց զրեալ առ կարարն, և առ նոր
զեաղանան տեղւոր՝ առաքեցաք առ մեզ, զի-
տար և զիտեք, ըստ արմ մերով խանեմու-
թեամբ նոցալիք, զորոց զթղթոց զպամեման
ևս եղեալ ի թղթիս լրցեաք տեսնել, և զի-
տալս բանին խմանալ, Բալլ մեր խանն զալս ոչ
կամէր, ալլ թէ զբեալ առ Սամանցոց թա-
ղաւորն և առ վեդիսն, թէ ընդ էր ի Մա-
կոփաց խառնիլ լալալիտ զորն, և ալլն, ալլ
մեք ալալտս պատմեմք տեսաք, Դարմալ զինչ
նուիրակս նաեաք ի մաղկապարդի օրն, զմինն
այսր, զմիւսն ի Քոխաթ, զերբորդն Սառաւալի,
չլորբորդն՝ լինկալիւր և զինդերբորդն ի լալալ,
Յեա ալալորկի թէ զինչ լինի, զալն ևս զրեւոյ
եմք, Ողջ լեր ի Տէր և զորացեալ նովու, Ամէն,
Ի 1803. ի լապրիլի... ի սուրբ Նշմա-
մին:

ՃԵ. Թոռթ քանաղորանաց ի վերալ
չիք Խաշատուր պետին վանիցն Բար-
դուղիմէոսի առաքնելոյն:

Յարմէ ժամանեցի զիւր բարկութեան և
զառնութեան, թուղթ նոյնից և բանագրո-

Նայե և անշուժանելի կապանք և կաշկանդա-
ղակման անհրաժեշտ շղթայ, և չարաշար սառն-
ջղթակման զորութիւն ընդհնուս առ անընթեք ընդ-
միջանառ ապրտասուր արժի և ղիշուս սուրբ հոգ-
ւոյն Աստուծոյ, և պատուական արտաժող, և
երկնաստեղաց հրով, ի վերայ որդւոյդ կա-
րասեան, ժողովեալս ազատկոր, գիւտղեաց,
և սասանապատիւդ չիք Բաշտատուր չեղիկե-
պտախդ պետիդ ամենաբն չարեաց, ազգաժրգով
անդալմախդ, անզեղի և լաւան լանջուս որդի,
լաւորեան և մեծամասն ամբարտաւանիդ, քարե-
մտաց լրբիդ, և չառաջնորդիդ վանաց Բար-
դաւալմախի որդեացն առաքելոյն, որոյ և
միջնորդութեամբն բարեգլխի ի միջոյ, և ջնջեա-
ցի անուս զո ևս ի զպրութեան կենաց, Ու-
րով և ժանիք ով զգուշիւդ լամենից, և զդուե-
ցուցիւդ չամալից, դի դու խաբարադ զա-
նիցս պատարգական գրով խաբարեք զմեզ, և
սուս հարպտու մեծալով նի թէրիդ զշարիս,
որպէս և թառայ լալու լանդիման երեցեան քոյդ
խաղամանկութիւնք, զոր ունիս տեսանել ի
ստորեւ Ալլ մեք երկալմանալ ի վախճան
չարմանցից նկատեալք Ան ի վերայ սարս ու-
մեանայնի մինչ փոքովորդ վիճակի զո զա-
նիցս մասեան առ մեզ թողմանկեք զանդա-
տանաց մասնէրք, և ստիպելն զմեզ վրեժ-
խաղիք լինել ամենաբն անկարգութեանց
և զընկենալ զյիւրք արժանապէս ի չառաջնոր-
դութեանց զնկալով ի վերայ չեղիդ զպէտպէս
լանջանք, և մեք իբրեւ չար երկալմամբն ան-
ունկեղիք լեալ լանդի չոցիք, ոչ կամեցաք
փաթ ընդ փաթ անել ի վերայ անդգամիդ
զշարիս խնայելով ի ձեռ սակալին, և մինչ
ցարդ սպասեցաք, դի թերեւ զփորձ զքաղց-
րութեան մերս, անոչ պատկանեցին ի հա-
րական սիրով մերմէ, և զգլխեաց լանվալն ու-
րաթիցց զիմանցեա մեղալն առ մեզ ի սուրբ
Աթոռս որպէս զստեալ զրեցաք լանվամ ի
ՈՒՄՄԱ թաւալն ի լալիւն և լալուստին առ
փոքովորդս վիճակի զո ի պատասխանի մահ
սէշախիւրդ զանդատանաց զգէն թղթաց չո-
ցին, պատուիրելով չոցա ջանի մի երեցեաք
զալ առ մեզ զի սասուլութեան վերանասու
լիցուք, Ուրպէս թողմանկեք թալիք զանդա-
տանաց չոցին զվատանուն վատաւերեդ պա-
հին ի մեզ ամբողջապէս Արդ՝ զու երախտա-
մա ճնդուրաց փախաւանակ զպատիկ քարե-
զթութիւնս մեր մտախոհ լինելոյն, լաւեք

զմեզս ի վերայ մեղացի և որքան զոր ևս ջան
զես կուտեցեք, զիւրք, և բարեցեք ի վերայ
հին չարեաց և զնորանորս և զմեծամեծս. և
ոչ թողեք զանդգամութիւն ինչ զորս ոչ զոր-
մեցեք ընդ մեզ և ընդ անդալմախի սրբոյ
և մեծի Աթոռս սաստաւարանայնի, և խղեալ
զկառ ճնդուրագութեան, և զունի և զամբի,
իբրեւ զերթվար ամենի սանձակատուր, արեակ
երեսան և խաբարալ կիցս արեակեցեք բարե-
բար ճնդլիս զո սուրբ Աթոռս և սարին
զանակալիս, որով և լալանի և չամարեակ
ընդդէմ և հակառակ զնեցար սաստաւանայն
սուրբ կամաց և ներակեցար ընդ որդւոյ Ա-
թոռս չնորատու ճնդիցս ապերախալիդ, որ
կամեցար զառ ջակտել, ջանդիլ և աղաքուն,
և ի հիմանց տապալել, և լաւոր վալրի զնոր
Աթոռ հիմնել զոր ոչ ժանեան տապիւնքն
ջան զքեզ, և ըստ Նաղարալ և Արիպալ,
զեւր սարս ի տեղին աննշան տեսան մա-
տուցանել՝ որով և ալեքեցիս մշանջնաւեւ
Հակառակեցար ալ և չնորեալ սուրբ հոգւոյն
Աստուծոյ, լորմէ կացուցեալս անարգեցեք, և
ազգի ազգի լաւանեալ քոցեք զպիղծ թերսն
զո ի վերայ մեր. Ուստի անարգեցեքն և զու
ի տեսանել ամենակալն, և ընդ Դատանայն
և Արիքունի լանդալեւոյ իջեց, և ի չնորաց
սուրբ հոգւոյն միմեզս զերեւալիս. Մաքաւսե-
ցար վերջապէս ընդդէմ երկուց չար արքայից
հրամանացն, և ընդդէմ կամացն թուր ազդիս
Հակապեան, լորց ճատառեցեալս անպատուե-
ցեք, և ջար զալթակալութեան եղբւ ալեքարին
կամելով զկրկին չկաթուղիկու կացուցանել ի
Ուշաթիւնն անկաթու մեզ. Ուստի՝ զերկան
իչոյ կապան ընդ պատանոց սուղեցեքն լա-
տակալ ճովա լանդի և զորութեան և արքայու-
րին մերոյ Յիսուսի որ վառն քեղապէսի գա-
թակեցեցաք ստաց զալս. Արդ՝ առ եկին
հասին չարիք զո ի զլուս զո, իրաւամբ և
արգարութեամբ, զի սպասումք և արքայու-
ր, Վասորոյ և ևս ահա բարեւ հրամանա զա-
հանալապետական իշխանութեան, և անդա-
նայի բախի. Տեսան մերոյ Յիսուսի Քրիս-
տոսի մերկացեանմ զանաւան և զարեւու-
սար զորդիդ կորստեան լանվալն տալմա-
նաց, և ի կարգաց և ի սուրբ հոգւոյն չնոր-
աց. թախկալաւորութեանց, ի վարպետու-
թեանց, ի ջաւանալութեանց, ի զպրութեանց, և
ի քրիստոնէական սուրբ հաստոյ, զոր ի

մերտութեան սրբալույս միւսումնաւ ընկալար, և անշուք կապանաց ի լերկինա և ի լերկերի կապանէ կաշկանդեմք զլիք և զկողից, և որով սուրբ հաղւոյն Աստուծոյ ընդմիջմանս առաջն զլիք ի հաղորդութենէ սուրբ եկեղեցւոյն Քրիստոսի, և ի լաւնաւոր հոռից նորին: Ա իրբն զնմանաւ զհոռից և զանդիմանս անդամ հասանեմ զլիքից ի լաւաղջ զլիքսն ի լաւագանդն Քրիստոսի: Ա և եղիցին կապան ի լերկինա և ի լերկերի և անխնայ և նոզկեալ լաւանաւոր երբորդութենէն, և որով իման անգլուս նորին, ի սրբոյ Լուսաւորչէն, և համբնն սրբազան հալապետաց և ի մէջն: Ընդունողք ընդ հեղ, եղիցին և նոզ քանակից պատմողք: Ա և նոզ մէջն զլիքսն զլիքսն զլիքսն ի լաւաւոր և աղալխարութեամբ արժանացիս թաղութեան: Լակ և թէ կարծրացեալ լաւանաւ կացնա և մնացին և զոնն որդէս կայ, զիսնա հաւատեալ, և հաւատաւ ստուգիւ զի լիք մայր և իցին, ուր և փախիցին, և լիք խորշու և լուրջացին, ոչ կարեն ապառի ի մեռաց իմաց, ալ կարգեալ մեռալ և ուրիշ բնեւոյ և զապաւոր ի լաւաւոր, և լաւնամ լաւ եղալ և լաւ մարմնոյ չարապար պատմեալ և նոզ զլիք, արին զսարսալանս ի զլիքսն զլիքսն, և մեզ անպարտ ցտցուց:

Գրեցաւ անխնայ թաղիս ի ՈՒՄԻ թաղաւոր, և ի լաղրիլի... Աս զրան ներհակերման և թշնամական անդակիլի սրբոյ և մեծ Սթոպոս Էջմիածնի:

ԺԲ. ԹՈՂԹ Ի ԲԱՍՐԱՅ ԱՈ ՈՆԿԻՅԻ ՂԱՍԱԿԱՆՈՒ

Յորմէ ժամանեցի Աստուծային օրնաութին և ամենաւատ զթաւթին հանգերմ շնորհք սուրբ իման անգլուս Քրիստոսի, ի վերայ զերապառիս քրիստոսի մերոյ, Քրիստոսոսի և նոզիմ զարգացալ զերապառիս զանդիմանդ մեռալ և նոզ թաղաւորութեան Անդիլաւոց, որում և եղիցին ի Տէր խնայ:

Թէ՛ չաւիմք զմանաթաւթին զէնջ ալ ստիկն զերանամբա լարի անուն մեր ընդ մարդաւոր կամայ և լաւանաւ զարմաց ձեռաց՝ հնչի հանապաղ ի լեւիս մեր, ի զրութեանց Տէր Դաւթեան աղնիս: Կարմն Գէորգին, ի լեւիլայց արքայ լաւիլայս: Նաւագ և անխնայ

մեր զինամե ի վերայ աղլուս մերոյ, և զստուկ սէր առ սուրբ Աթոսա Քրիստոսան: Որոց աղաղա շնորհակալեալ օրնաւորանմք մշտ առաջի Աստուծային սուրբ ամաւորս բարբ եկեղեցական խորիւր զմեծ և զնոզ կարգերութիւն մեր, և զամենայն զարմալայս, կողմնակալս, զհարազատս, և զխորհրդական նալն Աստուծանաւատ թաղաւորութեան՝ հանգերմ համայն Քրիստոսաւոր զարապետաւ, և զաւաղալ զարգ, զորս թաղաւորն թաղաւորաց Աստուծ լաւանիլց մինչև լաւանաւ լարմն, անուանի, նոզ, և ծաղկեալ պանեղ՝ ի պալմատութիւն Քրիստոսանեալսն սուրբ հաւատար, և ի պարմանս կենսաւոր սուրբ խալիս Քրիստոսի: Ալ և զիստեղ զանդակ լինելն մեր քրիստոսին մերոյ Տեառն Յակոբայ արքեպիսկոպոսին, և զինչն սրբոյ Աթոսայ՝ նորա և ժաղովրդաց անգլուս խորհրդամբն՝ մեր Գերազանցութեան լաւանիլ իրբն աւանդ, և մեր լաւնն առնուլն ամբողջապէս պարպանել զանա ժամանակ մի, մինչև լաղլայն հանապարց, և խաղաղացին խաղովթին: Ար երաւր Տէր զխաղովթին լաղլայն, և հաւատանաց զխաղովթին լաղլայն և լեւիլայն մեր, զորս ունիք զիստի ի սրբելայն մերմ աղնիս: Պարմն Գէորգին Տէր Դաւթեան, զոր լաւննեմք ի լաւակ շնորհս մեր, Ա ինդերմք զկատարեալ սէր և զքարեկամութիւն մեր և հաւատաւորն ունիլ առ սուրբ Աթոսա, և առ մեզ, և անպակաս առնել լաղլայն, որք աղլր, և ի Յակոբայ արքեպիսկոպոսին: Աղլ լիք ի Տէր և զարացեալ փրկարար սուրբ խալիսն Յիսուսի և լաւանութիւն սրբի մերոյ, որ մեռմք մշտ աղալխարար վանս անդին կենաց մերք պատուականութեան ԴԱԻԻԹ կաթուղիկա ամենայն Լաղլ:

Ի լաղրիլի... Ի 1803. ի սուրբ Էջմիածնի որ ի Վաղարշապատ:

ԺԳ. ԹՈՂԹ Ի ԹԻՖԼԻՍ ԱՈ ԱԿԱՐՈՆ ԶԱՅԱՐԻԱՆ, ՈՐ Է ԶՆՆԱԿ ԱՄԱՅԵՐ, ՈՐ ԸՆԴ ՄԻՐՆԱՆ ԱՐԵՍԱՊՈՂՈՒՆ զնացեալ ի իրոն կապսն ցուցեալ է զՄԱՍԱԳՈՒԼՈՒՆ զմէջն:

Զի ի՞ թղթաց քրիստոս յամաց, և եւ ի զորս Գրիգոր արքեպիսկոպոսին զիստացք զմեր չաւիլն ի Թիֆլիզայս: Ի Պարտաւոր ընդ

արքայադուռնի զերպագրութիւն Միբեան պարտաւորեալն, և անց բազմապատիկ շտապագովութեամբ զբարեւա և զզոգութիւնն առնելն մեր մերս հազար հազարութեան, որոց ազգացուն և մեծ մեծապէս ուրախացանք՝ օրհնեցաք զեկ յառաջի սուրբ իշխան անգղոս Գրիգորաւոր անդերն ըստք միաբանութեամբ, զոր Տէր օրհնելով օրհնեացէ և զօրացուցէ, ի յաւա նորին կազմակերպեան մեծութեան քաղցր և սիրելի պահեցէ ի միախմբութիւն որովոց մերոց։ Ասքայադուռն մեծամարտ Միբեան պարտաւորեալն զգեանա երկարա և զխաղաղականս նորհեացէ ի պարտման մեր։ Արդարեւ՝ որպէս լուսաւորէ նախնիք նորին, և երանութեանց արժանաւոր հալոյն քաջաբաղք լեալ էր պաշտպանս որբոյ Աթուրս, նորնպէս և հարազատ որդիք նորին ըստ նմանութեան Բրիտանոսպոստի հորն իւրով արքային Լեւոնիկայ զոչնութիւն և զբարեբարութիւնս ցուցանել մեզ ի զուան կայսեր և առաջի մեծամեծացն նորին, որպէս զքեզ մեզ ոմանք բարեկամք, զոր լուսեանեան իշխանիւ մեծաւոր։ Արեւմտ աշտանաւս թղթովս զարս պատմութեմ մերոց զերպագրութեան զի զգոյն կատարեալ սէրդ, և համարեալ բարեկամութեանց աննաւաղ ունիցիս ի մէջն, և ի սրբոյ Աթուրս, շտապով լինելով զմէջ ուր հաղկն է, և յորդորելով միանգամայն զԲրիտանոսպոստէր արքայադուռնի զերպագրութիւն Միբեանն, զի ըստ իւրում մարգարեութեան խնայեցէ ի սուրբ Աթուրս և ի մեզ, և ի խաղաղացուցէ զխաղաղութիւն կազմեցց, որովք պարտաւորեալ մեամք միշտ ազօթաբար վասն կենաց և բարեխաղաղութեան մերոյ (Նախիթ կաթողիկոս ամենայն հալոց)։

Եւ ի նշանս սիրոյ և օրհնութեան զմի քեանրեւար Տէր ոգորման (որ է կրիստոսանի) առաքելցի առ աշխիւ սիրելից իմ, ամենապաշտանել զմեզ և հալոսկանս սէր մեր ի սրտից, Դերմանաւորն զուգակցինք քո Յիսուսի Գրիգորաւորս, զորացելոյ և մեր հոգեւոր դասերն և աշխուկանս եւրոպ շարուն Նիկիոզդոյն, և Բրիտանոսի զբազմեալ ծաղկաթիթիթ որդւոցոց պարուն Առլոմանին և պարուն Նիկիոզդոսին նախնիք հալոսկան սիրով և օրհնութեամբ զգրկելականն աշխիւ։ Այլ լեր ի Տէր շնորհիւ սուրբ իսաղի նորին ի լուսեանութիւն արտմարտմ։

ՃԳ. Ի Թօխաթ առ մանտեսի յաշնընն վասն Դրեկոյրի ընկեցն։

Արմէ սիրով, ողջունիւ և օրհնութեամբ ծանրի մանտեսի խաղիւ։ Ձի մեզ քեզ քանիցս զբեցաք վասն Թաւանցալ ընկեցն և ապրանացն, որք լուսնս որբոյ Աթուրս են ծաղկեալք։ Նախպէս և արժանաւորեալ առաջնորդ Յակոբ արքեպիսկոպոսին, և ալլ քանի մի իշխանացն անգղոզ զբեցաք հոգ առնել միաբանութեամբ արմն և սխաւով առ մեզ առաքել։ Դու օրհնեալք փոխանակ իբրեւ հաւաքաւ որդի կատարելով զպատուէր մեր, և օգոյնս արբոյ Աթուրս անանելուն և բանից մերոց ունիկցիք լինելուն, զհերակակոս ուղտեաց ևս արարեալ, և ընդգրկեցեալ եւ՝ և նախապիւն ըստն մերոց և հրամանաց, և աշխիւ ըստեալ զքեզ իբրեւ խորթ և խնա որդի գահիս, և աննաւաղեմ զաւանակս սորին։ Ընդէր բարի հորն քո նստոց ոչ նստեալ, և զհնա բարի անուան և հարազատութեան ոչ լինել, որովիւ էր հալոյն քո լուսաւորից, որ իւրով հարազատականս արախ ամենայն մարմնութեամբ և ջանիւ, ծառաւոր արբոյ Աթուրս և զանախաղաց սորին, և պաշտաւորութեան սորին և շինութեան նկանք, և զործովք ցուցանէր միշտ զնորն, և արժանապա վաղեմէր զշնորհս և զօրհնութիւնս սորին, և հալոսպետացն Արգ՝ դու միթէ կամիս աղաւ անվախել շարժմանք կորստանել զամենայն ուխտաւանս նախնեացն քոց և մնաղաց, և քեւել աւեր և նախապիւնք ի վերալ առն մերոյ, և ի վերալ քոյ, և ենթարկելի փոխանակ օրհնութեան՝ անխից և նզովից։ Եւ ոչ կամիմ զաղաւթիկ ժողովանցեալքն զքեզ, և ոչ աղաղիս լինելի, որպէս կառք Թիւրեալ արախ և մառք, եթէ ոչ ստիպեալ զբոլոսեցն զմեզ ի նորն՝ քոյով լուսնս և անգործ արտիւզ։ Արգ՝ Դրեկոյր Թաւանցին մինչ եկն ապրի ի նախնիքն, ուստի եկն, որոյ հրամանաւ, և որոյ կոտորակաւ և հրովարտակի զօրութեամբն։ Այլ ապաքնն առաքեցաւ ի սրբոյ Աթուրս՝ կոտորակաւ Ղալկա արքայուն Հալոսպետին, և Ֆէրմանա թագաւորին Ուսմանցալ ի ծաղկել ապի զհոգեւոր պատու վասն սրբոյ Աթուրս, և օրհնեալ ծաղկեալքն մեր ևս զոր ինչ և առեալ են նմա, լուսնս սրբոյ Աթուրս են առեալ և ոչ լուսնս Թաւանցալ։ Արգ՝ աղ-

սոր շնորհքն Աստուծո՛յ մեք եմք դանակալ սուրբ Աթոռոյ, փոխանորդ սրբազան հայրապետաց, և լաւորդ Լուսնաւո Նահպետչւոյն հաստատեցեալ արքայական կրկնակի հրովարտակց և նամակն քս Ոստի ըստ զօրութեան արեց ֆէրմանցն, ըստ օրինի և կանոնի կալիցն և ելուածիցն սրբոյ Աթոռոյ մեզ անկ է վերանաւու լինիլ և տիրել Ուրեմն՝ և ի սուրբ Աթոռս հասանիլ ըստ ամենայն իրաւանց հոգեւորաց և մարմնաւորաց: Իսկ եթէ ասիցան, այսօրին ինչք չեն սրբոյ Աթոռոյ, այլ նորին անձնական և առ մեզ աւանդք և ամանաթք եղեալք, և այլն: Լուսն դարեմալ՝ զի նա միաբան է սրբոյ Աթոռոյ, և ինքն, և իւր ինչքն սարին են, և մեք որդես իշխեմք ի վերայ ընկեցն սրբոյ Աթոռոյ, և ի վերայ միաբանից սարին, նշուցալ իշխեմք և ի վերայ ընկիլ լանցաւոր և պարտապան միաբանիցն: Արդ՝ Գրիգոր Գաւառեցի Նախ լանցաւոր է առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ քաղապարակ լանցաւորովք, զորս ամենայն ոք զիտն: Սրկեորդ պարտական է սրբոյ Աթոռոյ ի կողմանի Նախարարութեան տեղւորոյ: Սրբորդ՝ ըստպարտեալ է ի մէնջ, և ի միաբանիցն սուրբ Դանի և չորրորդ՝ մեծապէս արքային Օսմանեաց իրաւորտաւոր, և թուրք ազգին համակամութեամբ քաղաքեցալ ի սուրբ Աթոռս. թէ՛ և փախուցեալ սատի զաղթեցաւ, և զկրտստան բախտնական կորեաւ: Ապաքնն՝ ըստ վերոգրեալ պատճառաց աղօթքի ինչք իրաւամբք առ մեք պարսին հասանիլ, Ուրեմն՝ աւելորդ է քո ասելն, թէ ինչ պատուիրեալ է չաալ ումեք թարց: Իւր կնքոյն և նեղադրին: Չաղ տակալդ՝ զմասնեցի ըստպարտեալ և զաքաւորեցան, և զանարգեալն ի թաղաւորաց և ինչխանաց քերպանց համարին քան զմեզ, և ըսնից նորին առաւել ունկն գինո, քան բանից մերոց: Յարա է թէ՛ կամակիրք ես և դու նորին անդիտանութեան, և հակառակ հրամանին մեծապէս արքային Օսմանեաց, և խոնդարիլ ըստեմարդութեան ազգիս օրհնեցելոյ: և անահ ընդ հալապեմութիւն մեր. լիբաւի եթէ այսպէս լիցն, և այսու մտք իցէ ներաւկիլդ մեզ, զիտես ստուգիւ, զի ամենայն դաւաճութիւնք և աղեւք տիրելոց են քեզ, և զաւրց են ի վերայ քո, և կուտելոց ի զուտ քո կարի իրաւամբք, և պատեալ լինելոց ես

հոգեւորապէս ի մէնջ՝ ընդ որ: մաքախա, և մարմնաւորապէս ի հօր թաղաւորութեան Օսմանեաց, որոյ ֆէրմանցն ըստպարտեալ զիմադրես և հակառակիս. և պահանջելոց եմք լալեմա՛ ի քէն ոչ միայն զաղքանն, որ է ի քեզ, այլ և զնախարարութիւն օրհնեալ քաղաքից և թուրք վիճակի գորին, ան այս է սուրդըն և էշմարիան, զորս գրեցի: Չգոյտան քո դու ընտրես, և հալապեան խրատուս և պատուիրես, զորս գրեցի չաալ, և արժմ գրեմ սիրով, ունկնդիր լիւր և անաս, և որդիական խոնարհութեամբ ի կատարել փութան, և զչնորես սրբոյ Աթոռոյ և զօրհնութիւնս ընդ հալապիւնամ մեր սիրով ժառանգել զնաւս: Գաղեղ՝ տիրելի մեր ես զու, և հարազատ որդի սրբոյ Աթոռոյ, ուստի՝ անխնայեմ ի քեզ, և ոչ կամիմ անել ի վերայ քո և ի վերայ օրհնեալ տան մերոյ զվերադիտակեցան: Այլ եթէ ի զոյնն, լիւր կապ, լամտեալ մնասցես, անպարտ եղեց առաջի Աստուծոյ, և քո լիքէ կրկնիկս քու է Խամեցեալն: Իբր զի՝ պահանջելոց է ի քէն զաղք զինի ժամանակաց, մեք ըստ օրինի մերով կնքով զաւալք 22) ատմեք քեզ վկայեալ իշխանացն տեղւոր թէ մեզ է՛նաւ: պահանջեցն անուհեան թող ի մէնջ պահանջեցէ: Ուրեմն՝ որդես գրեալ եմք չաալ, արժմ ես գրեմք սիրելի որդւորդ մերում: զի զիտութեամբ առաջնորդին մերոյ Տեառն Յակոբայ արքեպիսկոպոսին, և քանի մի իշխանաց՝ տիւնի արարեալ զամենայն ինչն նորին, որք կան առ քեզ և ալլուր, քո և նոցա դիտութեամբ և թղթովք հաւատարմաւ առաքեալիք առ մեզ: Չոտնս գրեցաք և առաջնորդ վարդապետիլ, և քահանայից և իշխանեցն տեղւոր: Ապաքն զիտացեալ քո և ըստ պատուիրմանն մերում արարեալ, ողջ լիւր է Տէր և զօրացեալ Նովա, և շնորհք սրբոյ Աթոռոյ եղիցի ընդ քեզ Ամէն: Գրեցաւ ի ՌԻՄԲ, Ռուսոյ, և ի չաղքիլի... ի սուրբ Եշմարմին:

ՃԵ. Ի Հնդու կոնդական եւ ի Թուղթմն յաւելուած:

Հարցնա ի վերջոյ ծանուցանեմք համառախ սիրելւորդ (եղադր.) զի թէ՛ ե՛ս ըստ հոգեւոր կոչմանն մերում՝ ներեալ ամենայն լանցանաց

Դանիելին՝ ընկալաք լաւգանաք, և պահեցաք ի պատառ զստալինն, որպէս ի վերջ դրեցաք և լիեցեցաք: Եւ ինքն ևս ցուցեալ զգլխաւն ինքն ինքն և երգեմք ևս զմեծարեալ տնուեան, և ապաշխարել զստալինն, ալլ սակալն՝ ոչ եկաց և մնաց նա լիարում ուստին և պարմանին, և ժխտելով ժխտեաց և զստալ, և հակառակ ընդդէմ զինեցաւ խրալ խակ լեակարի երգմանն, որովք և երաց մեզ զնորոց զուան նորանոր և ծանրեմանք զստալ և աղմկից՝ լարուցանելով միանգամայն խո՛ղի լիշտան երկրին մեծամեծաքն ի վերայ մեր նախիկ պատճառանք: զի անպաղ ըզիցն հասանելցի: Ետրոց մի էր և առ. զի մեք զայստակ թուղթն լաւաշխարն գրեալ՝ կամեցաք լաւտակ մարդով լղել ի Փարսէզ առ հաբաղան մեր մահախի: Եզմաննէն հասուցանել սիրելեաց զաղքաշ, և ալն. Դանիէլն զհակառակն ծանուցեալ խանին՝ թէ զգէն առ Եանն զանգատանս գրէ, և ալն. Հաստալով խանին սուս բանից նորին, լցեաց զարար, և ետ ինքելով լեռս զթղթատարն թղթովքն հանդերձ, և բացեալ տեսին, զի թուղթք օրհնութեան են զրեցեալ առ կողմունաղ Հնդկաց Բազդասու և Բարսալու: Եւ ի լամբաղաբար լինելի Դանիելին ծանուս մեծապատիւ խանն զտրոց նեղազորութիւնսքն նորին, և ետ ի մեռա մեր ըստ կամս տանել ընդ նմա: Ալլ մեք հաջելով ի հասնառս վիեակ ընտթեանս մարդկան, միանգամայն և՛ խնայելով ի ծերութիւն նորին, առաջի երկոստանս եղիակողոցսցա առաք զվեղարն և զգիւղն և զմատանին միայն ըստ վեռնոց նոցին եղիակողոցսցա, և ամպէտ եղաք ի սենեկին միմա առ ամբո՛ւ պապելով կատարման ելից իրացս: Չալքանա ի հարեանցի լիմացեալ, և ի սէր որդիական հաստատուն մնացեալ, ողջ լեռաք կրկնակի շնորհն: Տեառն. Դրեցաւ կցորդ բանս լաղորիկ...

ԺԶ. Կոնդակ ի վերայ նոր Հուշայու:

Եւ ընդ սիրտաք և ողորմամտաց օրհնութեան շնորհապարզն նամակին՝ ծանուցանալ լիցի սիրելի և հոգեւոր որդեղց մերոց՝ և լուսանաւնդ զաւակացդ մերս հաստաց որբոյ

Ելմանին: Զի որ ինչ անցք և եղելութիւնք անցին զմեք, և զստար Աստուածակիր Աթաղապարս որբով, և զօրծեցան ի մեծն Պալիս լալս երկուս. առն, ի հարկէ ցորդ լուեալ էք լաւէս և նուաղ թէն ալլ ընդ ալլու. յորոց և մեք զանց առնեմք շտալ մեզ զստալութիւնս: Արց՝ ըստ որում Ելմարութիւն Աստուածալին՝ իրբն զարդիկ պալմառ փալկեալ՝ փարստեաց զխաւար ստաթեան, և ամեթապարս արար զխաղիլսն աղղի և քաղաքաց, և զքալիսիլսն օրինաց, և խանդարիլսն օրբոյ Աթաղապարս և եկեղեցեաց մերոց, և մատնեաց ի մեռա մեր կապեալ զնաա ի զօրծն մեռաց իւրեանց, և հաստատեաց զխաղապարս լաղղս մեր օրհնեալ. որոց և համակամութեամբ նոր ի նորոյ անխախտելի ամրութեամբ պնտեալ վերահաստատեաց զնապապեալութիւն մեր ի մեռն երկուց. Կորս թաղաւորաց անդառնալի հրովորատեաց, ասպաճք և ֆլեմանք, և անգործացեղ զմեզ լամենալս զրաւնաց, և երարե ի մէջ զխալմանն, և շնորհեաց մեզ մեռն ի զօրծն առնել լիւնութեան օրբոյ Աթաղապարս, և բարեկարգութեան աղղիս օրհնեցելու: Որն ըստ լաղղմակնիք մահէրոց խնդրանաց ընդհանուր աղղիս մերոյ, առաքեցաք զարբալոյս Միւռն և զօրհնութեան կոնդակս ի մեռն նախակեաց ի անխորհուրդ Մալաքաղաքն մեծ ի Աստանդիկաւորչիս, և լալլ ամենալն քաղաքս ի թեմն և ի վիեակս օրբոյ Աստուածալին Աթաղապարս մեծին: Չալս օրհնութեան և շնորհաբարութեան նամակ ևս՝ մեզ օրհնեցելոցց սիրելի և հոգեւոր որդեղց մերոց զրեւ պատշաճ համարեցաք՝ մատակարարելով և առ մեզ զշնորհս հոգւոյն օրբոյ առաստաղէս: Ընդ որ և առաքեցաք զարբալոյս Միւռն ի հոգեւոր միաթիթարութիւն մեզ, և ի պալմառութիւնս սուրբ եկեղեցեաց մերոց: Դանիէ և օրբաղանս առաքեալն Քրիստոսի Պաղա ոչ կամելով զի ոք պարտական մնացէ ումեք, զսանորոյ հրամայէ տանել, հասուցէք ամենեցուն զպարսա, զի մի ումեք պարտական զտանիլիք: (Զսորին պակասն լրացուցաք ի Նախիւնեանս կոնդակէն):

ԺԷ. Թուղթի և վան, առ Յաքուժինն
աղայն վասն նուիրակին:

Այս ընդ օրհնութեանս՝ գրառվին լիցի
լատուի սիրելուդ խառնել զայն զայն՝
բազմադ ցրեալ եւք զեղ կողմանցս և որդոյ
Աթուռս զորդաւթիւնն, և ընկալեալ և
ձկնի ևս լայնմամ զպատասխանիս, նոյնպէս և
ի ժամանակս ժամանակս վարեալ զտարա-
զառ սէրդ՝ ուրախութեամբ օրհնարանեալ
զսիրելիդ, և փոխաբերեալ իսկ ընդ այն՝ շեմք
զպարեալ ընտին և մեք ի սիրոյ. Արդէս և
ըստ խնդրոյ ազնուոյդ՝ առաւելեաց լիցից
պատասխան ձից զմի ընտիր ձին զխնդրե-
ցեալն ի ձկնի անսամբ հաստորթին անբոյ
ի Քաղաքս առ Տէր Վստանեան պարսն Դէոր-
դէն հասնելի առ զեղ, բայց առտի և ալսը՝
չունիմք երբեք գթուիլի, և կրամ զպատասխա-
նի ինչ ի սիրելուդ: Անդ ևս չեղե լայնմամ պա-
րապ ժամ ի կրկնել և ի վերակրկնել զմեր: Առտի
և մնացեալ ըստ մեզ խափան ի հարցանելոյ զզո-
ջութենէ անբոյ, և ալսն Արդ՝ մեք ունեւք ըզ-
պատանս ալմ, զոլով ի զանազան հոգս,
որդէս և մեզ և թալս: Այլ զու սիրելիդ իմ թէ
լինչ պատանս վերջոյցս ի սիրոյ, և վեր-
ջապոցեր զհաստարթիմ որդիս, թիւց ի որդոյ
Աթուռս և ի ձկնի ընդ սիրաւից զորդ, չե
ստուգի: մեզ լայնելի Սրելի, զի թանք նա-
խանմասց հասեալ և առ մեզ՝ ցրտացոցին
զխրմութիւն սիրոյ սրտի մերոյ, և ընդ խա-
ւարտ ստուսն ամփոփեալ՝ թողին լճին
զմեզ և կանցեցոցին թառ ի բարեպաշտական
զորեալ և ի սկզբնաւորեալ մանրական որդի-
ութենէ: Բայց այժմ տես զու զսգանչիւնն
Աստուծոյ, և փառս մասն նմա, որ լայնեաց
զչնարաւթիւն իւր լայնեալ ամենալն և ամե-
թապարտ արար զհեացեցեալն լայնմամ, Գան-
գի օրհնեալ սղոն մեր, որք ի Պալիս՝ տեսեալ
զմեր և զանմանելի գործս Դանիէլին և Դրի-
գոր չպատրիարքին իւրեանց, որք հնարիւք
իմն կամին զայս Լուսաւորալիմն և Աստու-
ծայն Աթուռս փոխել, և լայլ օտար և լան-
նչան վարի ի Քրիստոսեան զմար աթու և
զկրկին կաթուղիկոս հաստատել, առ հաս-
տակ բոլոր բարեալ մարտաւան են եղեալ
չնչեանց, և որք լայնեալ ստատիկ պատիմ
պատուանիք լեցեցեցեալ զալմասիկ, որք
միասնեալ համարեալին լիչել զօրհուն Դա-

նիէլի, և նոր չաթուղ շարին: Այսպէս
միակամութեամբ բարեալ զարան ի միջոյ
չնանիէլն և զԴրիգորն, և թալաւորական հո-
ւարտակու, և սուրհանդակք ազատեալ ըզ-
հաստ զմինն ի Պալս, և զմիւսն ի լիչելի-
լիւնչն մասնեցին ի մեռս մեր: Այս նոր ի նա-
րոյ՝ արքունական հաստատուն հրովարտա-
կեց առխախտելի մարութեամբ պիղծեալ վի-
րահաստատեցին զալմասեալութիւն մեր, և
զառաջին խաղաղաւոր պարտիարգն իւրեանց
Յովնանէս, որ վասն ուղղափրութեան հա-
լածեալն էր, վերադարձն պատուով լաթուն
պատրիարքական վերամարքին: Այս ամենքին
առ հաստար մեծք և փոքունք բազմակիւք
մասնեցեց առգրէն շնորհաւորեալ զալմասե-
ալութիւն մեր, սկսան խորհել և խախտել
զմեզ, և զալմասերս առլ մեռն ի գործ արեւո-
նել շնորհութեան և բարեկարգութեան որդոյ
Աթուռս և և եկեղեցեաց իւրեանց: Այս բազում
թախանմանք ևս խնդրեցին զսրբաւոր միւ-
սան և զնուիրակ, և ալսն, զորս ի կործնել վի-
րատեցն ստանել՝ զանց առնել, թողով զի-
սեւ ձեզ զալմասիկ լայլց. զորս և ցարդ հար-
կիս խնցեալ էք: Արդ՝ և մեք զորացեալ տե-
րամբ, և զամենայն զխոսմանն ի լայլ եղեալ՝
և զնոյս և զպաշտուն ևս երկբորդ համարեալ,
մեռնամալս եղաք ի գործս, որ հալի լոյսս
հաստարկին, և շնորհութեան սուր Դանիս: Արդ՝
ըստ բազմակիւք մասնեցեց խնդրանաց ազ-
ղին՝ առաքեաց զԱստուածաբան սուրբ Միւ-
սան և զնուիրակ օրհնութեան կանգաւոր ի
նոյն ինքն ի տիեզերական մայրաքաղաքն
մեծ ի կոստանդնուպոլիս, և լայլ ամենայն
քաղաքն ի թէմս և ի վիճակս որդոյ Աթու-
ռոս: Այս անպէսեալ հանեմք զնուիրակունս,
և զնոս եւք բարեկարգութեան ազգեալ օրհնե-
ցելոյ և պաշտաւութեան որդոյ Աթուռս ի
նոյնոր միթիարքութիւն ամենեցուն: Ձալս
օրհնութեան թալմ զեղ սիրելուդ զեալս,
ուրախակիցս մեզ կամեաց առնել, մանու-
ցանելով զալմասիկ իբրեւ հարգապատի: Ընդ որ
և առաքեաց իւրեանց քաղաքս մեք զսուրբ
Իսկն Աստուածապաշտ զհրապարակ Միւսան,
հանգեալ շնորհաբաշտ օրհնութեան կանգա-
կալ ի մեռն սիրելի և նոյնոր որդուս մերոյ,
և շնորհածին զալմասին սուրբ Դանիս... զոր
լանմն առնել խնամոց և մարդասիրութեան
մերում ընկալեալ սիրով, և օմանգակ լինել

ամենայն ինքնան պատկանելի գործոցն։ Ասորոյն լեռն էր արդեական նախորդ նախորդին և անոր սիրելու մերոյ Արքայազն թագաւանաւոր արքայականացոյնն, որ մեծապէս շնորհակալութեամբ գտնուանք է գրէն, և բարեպէս առարուսնէ գործոյն քն է եղեալ, նորին ի սէր արքայ Աթոռոյ վնասակրի, և ի պատիւ մեր, զի զիսն սիրելութիւն քո, թէ ի պատեհաւ ապագայի և ալապի խառնութեանց՝ զինչ ինչ կրեաց խղճով սուր Տունո, և քանի կերպակոյ վնասաք վնասեցաւ, և ի կարեւրացն գրեցաւ։ Արքայն՝ քեզ է լանին նախակն իսր գործովք, և սուրբ Աթոռս իսկ։ Արդ ապագան, արդէն ի Գրիստոսէ ունիս վարձաբարի, նախաւ և ի սրբոյ Աթոռոյ և ի մէջ վաղելոցն եւ զշնորհ և զօրնութիւն շնորհակալութեամբ թագաւ։ Դարեւեալ և այս լաւանի լիցի քեզ նամատիւ։ զի լաւալ քան զգալ սիրելին ֆերմանին ի Բարադիս առ Գանիւն, մեք կամեցաք պատուով թերել զնա առ մեզ։ Նմին իբէ՛ զմաթեացի Արքայան արգելակողացն շնորհակալ շուրթակն մեր նախորդ՝ առաքեցաք ի Բարադիս, և զԳանիւն թերեալ ի սուրբ Աթոռս, զառաջինն սիրով ընկալաք, և լարեցաք, և ամենայն կերպիւ լաւ կոման սերում սիրալանել շնացաք, և ամենայն պիտուիք լցուցաք սալով և զյտուսի սննեակս խրեան և խորհոցն։ Աս ինքն եւս տեսեալ զմարդասիրութիւն մեր՝ սարկացաւ ընդ անվաղի գործա իսր, և նետազրով նորոգեց զինքն, եթէ միւսանգամ պատեաւ լիցի խառնութեան աղչին, և չլոտեցի նալապիտական ստիճանին։ Ի նառառութիւն որո՞ւ կնքել եւս զնետարին իսր եպիսկոպոսացն սրբոյ Աթոռոյ, և այսպէս եկաց առ ժամանակ մի ի նախարարութեան։ Բաց լեռնայ որացաւ զգալն իսր և սըտեան երգման, և սնտակ լաւով սկսաւ լաւուցանել ոչ սակաւ զպիտիս, և ի նեան բըռնաւորաց կամեցաւ վերադառն լինքն կորզել զիշխանութիւն մեր, և ալն։ Բաց ի գուն, զոր փորեցաւ, ինքն անկաւ ինտն լաւ մարգարէին։ Քանզի դիտեցեալ խանին զամենայն նենգաւորութիւնն սորին, եւս ի կալուն ի բերդին, և լեռն ի նետ մեր տեսեալ, պատուիրեց լաւ կամաւ անել ընդ նախ։ Այլ մեք զքնական գոթն լաւալ թերեալ

խնայեցաք ի նա և ի ձերութիւն նորին, զանոր զվեղարն, զգիրանն և զմատանին առեալ ի նախն ի ներկայութեան եպիսկոպոսաց, և լաւ վնաս շացին, եղաք ի միւս սննեկի, ապաւնով կատարման եկի իրացս, արդէն ունիք դիւն և ի նախակեղ մերով լիապէս։ Ապալ դիտեցաւ և զառաջին սէր ընդ կատարեալ բարեկամութեանց նառառուն պանեալ, գրելով զմեր և զանգաղ զորպիսութիւնն, ողջ լեր ի Տէր, և զօրացեալ նովա, և շնորհք սրբոյ և մեծի Աթոռոյ եպիսկի ընդ քեզ և ընդ լաւոր քաղախան, Ամէն։ Գրեցաւ ի ՌԱԴՈՒ թաւա, և լաւորիէն... ի սուրբ Նիքիմոսին։

ԾԲ. Ի խոյ առ զանձապետ Նոնայն։

Սորմ ժամանեցի թուղթ սիրով, ողջունի, և օրնոսթեան նազեղմ գերազոր Երանորէ Առաքաւանքնալ սուրբ անկալ՝ ի վերայ ընտիր սիրելոյ մերոյ, և նարազաւ և նառառութիւն արգալոյ, և լաւեմալաւ զանձապետից սրբոյ Աթոռոյ՝ բարեպաշտ և մեծաւաւա պարն օրնեալ Նոնայն։ Ասորինքն օրնեալ անդ և ընկալութեանց, Աս ամենացուն, որք քո են, որք եկցիք ի Տէր խնդալ։ Աս ընդ օրնոսթեան՝ ծանուցումն լիցի սիրելոյ մերում զի թէպէս լաւալապի պարտեալ զթուղթ օրնոսթեան գրել առ սիրելիդ իբրեւ առ նախածանթ և վաղմի բարեկամ, ալ սակաւ ի թագաւ նազ զալով լաւմամ, չեղե մեզ նեանաութիւն առ ամն, թաց այժմ լաւ որում զսիրելի որդին մեր Թաւաուր խոնձախ վարպետան առաքեցաք այլք իբրու վերակացու և վերանաւ ամենայն օրպիսութեանց կողմանց, զայս օրնոսթեան թուղթ ընդ նազ գրեալ առ սիրելիդ պատուիրեմ, և ինչ և ի նառառուն օրպիսութեանց, զորս ունիս առ մեք, և առ սուրբ Աթոռս քրիստոսեան, անփոփոխելի կալ և մեալ ի նախն, և օր քան զօր լաւալ և արժանաւորապէս զօրնութիւն և շնորհ վախճել ի սրբոյ Աթոռոյ և ի մէջ, Նաե նեանաւ և օգնական լինել վերալինեալ Թաւաուր վարպետին լաւման գործա նորին։ Արում Երամարեցաք վերանաւ լինել

հոգեւոր պահպանութեանց եկեղեցեաց անոց, և մանաւանդ զհարազատն և զանհարազատն գիտել և մեզ ծանուցանել: Զի ըստ ախմ և մեք հազաւար լիցուք ամենայն թիւրութեանց և պակասութեանց կողմանց, իսկ վասն զառաջնորդին մերոյ գրանին և զգնորդն անորոց զհարազատութիւնն ունիք գիտել ի կոնգրակցն մերոց, զորս գրեցաք ահա առ օրհնեալ ժողովուրդն անգլայ, նախեւ և ըզմեր և զսրբոյ Աթոռայ և զկողմանցս զարպիտութիւնն ունիք լիապէս գիտել ի նոյն կոնգրակցն, և մանաւանդ ի սերեցեալ որդւոց մերն ի Խաւստուր խոնամաքաւ վարդապետեղ, զոր բանն առնելն ի սէր սիրելւոց: Նախապէս համառու պիտացեալ, և զսէրդ, և զօրդիութիւնդ ի մէջ անպակաս արարեալ, ողջ լիք ի Տէր և զօրացեալ նովաւ, և շնորհք որբոյ Աթոռայ անցից ընդ քեզ, և ընդ բոլոր քորովնսն, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԻՄԲ Թուոյն, և լապրիլի ԻԸ, ի սուրբ Էփրեմին:

ԺԹ. Կոնդակ օրհնութեան ի վերայ թարվիզու, և ի վերայ ճուր շրջակայից նորին, ընդ վարդապետի ուրումն, որ կարգեալ նդն վերահասու լինել որպիսութեանց ժողովրդոցն տնդոյն:

Զի ցարդ որ ինչ անց և եղելութիւնք անցին զմեք և զուրբ Աստուածակիր Աթոռով մերով ի բազմաբնոյ ի խոնավարս արանց, որովք և ազգի ազգի վնասութեանցին զուրբ Տուն Աստուածային, չէ տեղալս մի առ մի գրեմ, զի ի հարկն ունիք լուեալ զախմ ամենայն միջն ցարժ, թէն՝ ալ ընդ ալլու, զորովք և զանց արարեալ մեր աստէն, զորս ինչ ունիք ծանուցանել մեզ սիրելեաց ինց: Զի Աստուած, որ ունի զօրիտ թագաւորաց և իշխանաց ի մեռին, և յոր կոչս կամի զարեւցանել, և ասանց նորին վերին ակնորակութեան լինի և ոչ ինչ պատշաճ կացուցեալս ի նորին բարեխմաւ կամաց ի անասութիւն սուրբ եկեղեցւոյ Հայաստանեայց, և զհաստատեցեալս կանխաւ երկուց թագաւորաց Պարսիկ և Օսմանեայց զոր և անխախտելի հը-

րավարանքն, վերստին անգրէն՝ կրկնակի նստախիչ վերալիշատակեալ երկուց մեծապաշտարքալից՝ ամբակուս անդնութեամբ նոր ի նստու խորհուրտեալ Հասապետաց, և զհաւառակորդն սրբոյ Աթոռայ, և մեր իսկ, ամաթագարտ զառաջ իրաւունք կողակց ի ցոթն ձեռաց խրանաց՝ ի ձեռս մեր աստեանց՝ ի ընկալնուլ զարիտաւրն ըստ զորոց խրանաց ի սրբոյ Գահէն, ընդ որ անինալ մագառէին, և զամենայն պաշտաւութիւն սորին ազարտել և ազատացուցանել ջանալին: Ըս ապաւն երարն Տէր զիւռովիւն ի միջոյ, և զխոռովութիւն յօրհնեալ ազգէն, և փոխանակ Հասապետաց զխաղաղութիւն, զսէր և զմիջաբանութիւն լեկեղեցիս իւր սուրբ, և ի քանաւոր հասն նմին Ուստի՝ և մեք ի ըսց եղեալ զխոսմանն, որ կուտաւ հանապազ, մեռն ի զորժ արարաք բարեկարգութեան ազգիս և պաշտաւութեան եկեղեցեաց մերոց, որ և՛ ըստ ինչորոյ համբէն ազգին տառեցեաց զսրբալիս միւսն և զօրհնութեան կոնգրակ ի մեռն նուիրակաց ի մարագադան մեծ ի Կասանդղինուպոլիս, և լալլ երեւել քաղաքն ի թէմն և ի վիճակս սրբոյ Գահիւս Ըս ապաւն անգնեալ փութամք խաղաղացուցանել զեկեղեցիս Գրիստաի, և անդորրացուցանել զազգ մեր վնասեալ ի բազմաուստիս խոռովութեան: Արդ՝ ի վերադրեալ պատճառաց չըկարացաք ցարդ զարման մատուցանել և մեզ և եկեղեցեաց մերոց լազալս անմեռնաւ զոյտն լսնմամ, և ալ զարմեալ ի նկնի ի սիրելեաց ինց տնաք զհարազատութեան և կամ զօրդիութեան ինչ նշան, որով և սրտազիւր լինէաք: Ալ զարդիս ժամ գտեալ գրեցաք զայս օրհնութեան կոնգրակ առ համբէն ժողովրդական և հոգեւորական դասալ՝ յորդարելով միանգամայն և զամենայն ի սէր և ի խաղաղութիւն և ի հարազատ օրդիութիւն սրբոյ Գահէն և զահալալիս սորին՝ ի ըսց զինելով զեկեղապետութիւն, զնաւ, զմախան, զազմուկս չիփից, և զխոռովութիւն, որք են կամք սասանային, լորոց և փախիլի Աստուած: Ըս փոխարէն ընկալարուք ի մեզ զսէր տնայն կնքաւորութեան, զխաղաղութիւն, զքաղցրութիւն, և զԱստուածապաշտութիւն, յորս ընակի Աստուած, և զորով բարեւ և ամենայն երկիւզածութեամբ զապիւ և զմարմինս մեր զարգորեցէք, և ցուցէք զդատւ

հաստուն, որք են ի վերջ շարդադանալը։
 Աստի վառն ապարիկ զնոցոր որդիդ մեր
 . . . հանձնարանով վարդապետաց ի դիմաց
 մերաց ալով ամենադի վերառանալ ի վերա-
 հասու կարգեալ՝ աղն ալս արհուլթեան նա-
 մակաւ առաջնացաք ապր ի նարցանել, և ի
 քննել, և ի սեղեկմանով զամբարան լսան և
 զգործն ձեր զարբին զուղիդն և զթիւրն, և ճա-
 նալել զհարազատ որդին սրբոյ Աթուռոյ, և զան-
 հարազատն սարին, զհնազանդն, և զանհնա-
 զանդն զհազարադարն և զխոսիւորիւն, և մեզ
 ծանուցանել, Արդէն զի՝ և մեզ զարբին, զհնա-
 զանդան և զհարազատն սրբով և արհուլթեան
 միկթարեացուք, և Շնորհաց սրբոյ Աթուռոյ
 հազարեացուք և ծանուցանել առաջուք, իսկ
 զյարսն, զխոսիւորարն, և զառաքանք լսրի-
 նացն Աստուծոյ և ի սուրբ Գաղէ հնազանդե-
 ցոցեալ սանձահարեացուք, և ի խոնարհու-
 թիւն նուանեացուք։ Աս հա՛ պատմութեացք ի
 մէն՞ կարգեցեալ ի վերալ ձեր փոխանորդին
 մերոյ, զի ընդ ալսոցիկ զիտաւն և զնոցոր
 պաշտաւթիւնս եկեղեցեաց ձերոց, և զնոցոր
 կարգաց զնուպաւթիւնս և մեզ զրեսցէ, զի
 իրն հազար հալը՝ և խոնարհալ ձեզ և սուրբ
 եկեղեցեաց ձերոց, լցուցուք զաղն հոգեոր-
 ւոյն՝ մատակարարելով առ ձեզ զյնորն հոգ-
 ւոյն սրբոյ՝ ի զորացուցումն հոգեւ և մարմնաց
 ձերոց և ի պայծառութիւն սուրբ տանքացն
 Աստուծոյ։ Այլ և՛ հրամայեցաք նմա, զի քննեցէ
 և զիտաւն, և թէ՛ ար յապալ, ար զիւղ, և թնշ
 ժողովուրդ տաւալ են զնոցոր պատու իւր-
 եանց՝ զնախարարութիւն անխանձ՝ իւրակ կո-
 չեցեալ Յովհաննէս պետին, և ձի են Մնացեալք,
 զի և աղն հոգ տարցուք։ Սիրելեաց իմոց
 ևս զրեմ և պատմութիւն զաղն՝ ընդ սիրելի
 սրբոցմ մերում միակեցեալ՝ զործակից լինի-
 չիք զմա, և ձեռնուռ և օգնական, և ի սէր
 և ի խորանաւ ունիչիք։ զի ամենալն, զոր և
 սրապիք և ցուցիք զմա, կատարելապէս առ
 մեզ վերադարձի։ Աս ընդ զոյն փոխանորդիդ
 մերում և զուք զրեսցիք մեզ զհարկաւորն և
 զգործոց մերոց պատկանելիւն։ զի արժանա-
 պէս ժողանդեալիք զարհուլթիւն և զյնորն
 Աստուծոյ և նորինալի՞ սուրբ տեղւոյ։ Իսկ
 զալ պատուէրն մեր, և զհարգադրութիւն
 վառն իրաց ինչ, աւնիք զխան, ի միւս կոն-
 զգեցացն մերոց, զորս առաջն զաղն առնեմք։
 Աս որդէս զրեալ պատմութեան և՛ մեզ անդէն,

ըստ աղն կատարել զպատմութեան մեր փա-
 թացէք անդանդալ և անդադալ։ Ապալս զի-
 տացեալ և արարեալ ձեր՝ ողջ լիւրւք ի Տէր,
 և պապանեցեալք նալաւ, և Շնորհք մեծի և
 սրբոյ Աթուռոյ Աստուածաբնի եղիցի ընդ
 ձեզ, և ընդ յաւր ձերալինն, Ամէն։

Գրեցաւ ի ՌԻՄԻ Թուրշ, և լաղորիի ...
 ի սուրբ Էջմիածին։

(Յաւելում ի Սալեմանա (Նոյսկն)։

Ջալս հա ծանիք արհնալ ժողովուրդք.
 զի մինչև ցարժ զամենալն անհամաթիւնս
 չիք իտալուս պետին շարեաց՝ տարաք հա-
 թերաբար տպանալով նորին զարեի և զղջ-
 անն, ալլ զա անդիզի և լաճաւ լանցաւորդ
 փոխանակ զարեան և զմիգալմանէն քուան
 հարկանելուք, որքան զոր զիդեան և կու-
 տեաց ի զլուի իւր զամենալն շարիւ, զորս
 ինչն կամեցաւ և արար, և ծառերեաց։ Ու-
 ռուլք և զինեցաւ լաւս երկու ամս ընդդէմ
 Աստուծոյ, ընդդէմ սրբոյ զաղն, ընդդէմ զա-
 հակալիւ, և ընդդէմ հրեաց հզոր թագու-
 րաց հրամանացն, և ընդդէմ կամաց համարն
 աղլիւ։ Ուստի և մեք աւան մերիացուցեալ
 չիք լամենալն կարգաց և ի սուրբ հոգւոյն
 շնորհաց՝ Աստուածաբն սրալն ընդմիջաւա-
 րաւ զլիրդ և զանդամը՝ որունցաք ի սուրբ
 եկեղեցւոյս մերան, և ի քանուսր խոսիցի նո-
 րին, որպէս տեսանելուք էք զնորին քանա-
 դրանաց թուղթիւն։ Այսուհետեւ հազարդոյն
 ընդ նմա, մասնակից է նորին պատմութե-
 ան։ Ջալսն զրեցաք ի լիւրի և ի Հաղթակ և լալլ
 անդիւս և զգուշացուցաք ամենեցուն։ Դուք
 պարտիք ուրեմն կամ զԱրարաւմ վարդապե-
 տին, կամ զալ և կամիք առնալ և առ մեզ
 զալ, զի վառն ձեր առաջնորդ հաստատե-
 ցուք, կրկին ողջ լիւրւք ի Տէր, Ամէն։

Յ. Թուրշ ի Վան առ մահտեսի Գա-
 պանն յանձնարարութիւն նուիրակն և
 համառոտ պատմութիւն անցեալ եղիլու-
 թեանց։

Աս ընդ արհուլթեան Աստուածաբնոյ՝
 լաւս լիցի քուք արհնալ բարեպաշտութեան
 զի թեպէս մինչև ցար լաճանալի թղթապ-

ցութիւն ոչ արարեալ մեր ընդ զեզ, քայլ թարի նախապէջ, որք ի մասնակա մասնակա հասանին ի մեզ, և ուրախ եմք հանապազ, լուեալ զարեւոյնսութենէ զուսմէ, և զխառաղովութենէ սրբոյ Աթուռոյ ի սիրտ սիրելի որդւոյ մերմ, և ի նախորդ նախորակէն մերմէ՝ Արքանամ արքեպիսկոպոսէն շնորհակալ մեք մշտապէս ի սիրտ և ի թեքան. նմին իրի զայս թուղթ օրհնութեան իբր լալանիչ իմն իմն նախորդան սրբոյ զմարտեալ առաքելի, որով և զու իրախոսեալ համազգացորդեան լալանել մեզ որով զորդիական հպատակութիւն և ըզհարգատութիւնդ առ ուրբ Աթուռ, մեք մա կամինք մշտապէս ի մեան թղթոց նազորդ անել զքեզ շնորհաց սուրբ Դանիւ և օրհնութեան մերոյ, քայլ լալս երկուս առն պարտանդեալ որով մեր զանազան զազանեալ ոչ կարեալք լինել մեռնեալ, ալլ ալմմ որբո մութեամբ Տեառն քարան երկրպատկութիւնք և խառովութիւնք լազգէն մերմ, և տարածեցաւ ազգացաւ Աստուածաւանդ խաղաղութիւն ընդ արեւելքս ամենալն, ուստի ընդհանրական ազգ մեր իբրեւ մի շունչ և մի հոգի լազեալ կապեցան ընդ միւր զլիւսն իւրեանց, սրբոյ Դանիւ, որով քաջ անդեակ լինելով զման ոչ երկարեալք ստաէն, և հետեալ որք այս խաղաղութեան մեծամեծք և հաւաքովութիւնք մեծին Պաւլոյ, և ալլոց քաղաքաց թաղմակներք մահերքոք ազերս մատուցեալ՝ զնախորակեալն էին խնդրեալ ի մէնջիւն մեք ըստ խնդրանաց նոցա լամենալն վիճակս Առանեան աէրութեան պաշաճաւոր անմիշտ նախորակ առաքելացք և ի վերայ օրհնեալ վիճակին ձերոյ նախորակ կարգեալ կապեցաք զնոցաւան զաւակն սրբոյ Դանիւ, և զմեր շնորհակալ որդին սիրելի՝ զՏէր Յովնանէն հանձնարաբալ վարդապետն և խոհեմազարդ արքեպիսկոպոսն, զոր լաննն արարեալ օրհնեալ սիրելի որդւոյդ մերոյ լորդորմ նոյնաւ քանի, զի, ընկալեալ ի խնայտա քա՝ մարգարէութիւն ցուցցես, և ըստ ամենալն մեռնաւոր եղեալ ամենալն զարեւաութեան օրհնեալ զալլիք, և ի վնասակարութեանց պաշտպան լեալ ըստ կարեկի զալլոյն՝ Դանաւիլիք զի ապաւով լաղորդութեամբ լաւալ տարցէ զզորք իւր, և համարեալ զմաստ ամենից ի սէր և ի հարգատութիւն լորդորմիք. և մեր գիտացեալ ապալիւն քարեպաշտական

արարմունս քոյ լիարեան շնորհակալութեամբ օրհնեացեալ զքեզ և վասն քա զաղթս առ Տէր մատուցաւք. Արդ՝ Տէր օրհնեացէ զքեզ, և զբարեցուցէ, և ընդ հովանեալ ամենազոր ալլոն իւրոյ պատապարեալ պահպանեացէ, զտա զաւուր և զամենալն զարեւաութիւնսդ ի քարին անորինեալ լաղորդեցէ, ի վերայ աշխարհիս ամենակերպ քարութեամբ և թերկրական խնդութեամբ զարգարեացէ ընդ քորդնոցդ ամենից, և ի հանդերձեալն անապաւ լալտեանեալն խնդութեան արմանի արտացէ. և ընդ ուղ երկար կենալք ի Տէր զարեացեալ ի շնորհ սրբոյ Դանիւ և ի սէր լալալկալ:

ՅԱ. Թուղթ օրհնութեան ի յՈրմի եւ ի յԱղբակ վասն Խաչատուր պետին:

Եւ ընդ օրհնութեան Աստուածաւանդ՝ զիտութիւն լիցի սիրելի և հոգեւոր որդւոցդ մերոց, և լուսածնեալ զաւակացդ սրբոյ և մեծի Աթուռոյ Էջիթմենի. Տի որ ինչ զարեւցան ի նորմա ի մեծն Պաւլոս Աստուածալին անընդին կամացն լաղորդեալ և անորինեալք, և ամեթապարտ լինին երկուց զլիւսաւոր շարաքերոց և փառամոլից Դանիւլի և Դրիդորի, և իրաւամբ աշտարկին նոցին ի սուրբ Աթուռ, և մասնին ի մեռն մեր ի լընկալեալ զգարմ փոխարինին ի սրբոյ Աթուռոյ, ընդ որ մարտնչինն անխիղճ, և քաղտեւ Դանալին, և ալլն, ի հարկէ մեր զալով մեզ և սրբոյ Դանիւ՝ լուսեալ էք զալլոն ամենալն, և դիմէք, զորովք ուստի և մեք զանց ամենեւ, Արդ՝ արման էր թէն՝ մինչն ցալմմ զքեզ մեզ զպիք օրհնութեան, ալլ սակալն՝ զալով ի թաղմմ հոգս և ի ցուս, ոչ մեք կարապաք զքեզ ինչ մեզ, ոչ զարեւալ քաք ցուցիք մեզ զարեւութեան, և կոմ զաւատարմութեան ինչ պաւլոյ և նըլան, որով և առիթ սրտազերութեան լինէլք մեզ. Ալմմ որովմեան երաւ Տէր զիտութեամբ լազգէն և լեկեղեցեալ մերոց, և ունայնացալ զիտովիւնն ազգի, և զալմմինն եկեղեցալս մերոյ, և համարաւոր որդւոց նորին, և պարգեաց մեզ զիտապաւթիւն և զանպատկութեան, և կրկին ի մեռն երկուց

հզոր արժեքից հրաշքաբանաց հաստատելով
ամբողջաց զհաղթանական թիւն մեր, վասն աշ-
տարի՛ն և մեք ի բաց եղեալ լանձնէ զխու-
ժանն, ձեռն ի գործ արարաւք լարեկարգու-
թեան օրհնեալ աղբիւ։ Այլ և ըստ խնդրու-
թոյր ազգիս մերոյ, առաքեցաք զնախա-
կաւն հանգիւթ օրհնութեան կոնդակեք և
սրբազն Միսածառ ի Մայրաքաղաքն մեծ ի
Կասանդինոպոլիս, և այլաւ։ Զայս օրհնու-
թեան և սիրոյ նստակ ևս ձեզ օրհնեցիւցց և
սիրելիացց իմոց գրեւ պատշաճ համարեցաք
ծանուցանելով զայստիկ և ձեզ իրեն հարա-
զատ որդւոց մերոց, որով և լորդորեմք և
հրախիւմք զամենայն ի սէր, ի խաղաղու-
թիւն և ի միաբանութիւն, և ի հաստատրիւմ
սրբաթիւն սրբոյ Աթոռոյս ի բաց կայով
լամանայն չիտիլից և խառնութեանց։ Ան
զտիրելի և շնորհուր որդին մեր, և հարազատ
միաբանն սրբոյ Աթոռոյ զՏէր ... շնորհափալ
վարդապետն ի կողմնէ մերմէ վէճիլ կար-
գեալ՝ առաքեցաք ի բարնեալ երկիւս մեր
օրհնութեան կոնդակու ի ցննել և խմանալ
զլաւն և զվասն անգուրդ, զհարազատն և զան-
հարազատն և մեզ ծանուցանել։ Այլ և՛ զպա-
կաստութիւն եկեղեցեացն մերոց գիտել և մեզ
գրեւ, զի զհազար հարկաւորութիւն մեր և ե-
կեղեցեացն մերոց լցուցուաւ։ Նաև ի կողմն-
նէ նախապետութեան ևս վերահասու լինել, և
խմանալ զսուտըն, և զմնացոյն, և մեզ ազ-
գել։ Արդեւ գրեալ եմք ի մեծն ընդհանրա-
կան միա կոնդակիկն վասն այսոցիկ լեւելա-
բարն, անտի խմանալոց էք։ Դարձեալ՝ գրե-
ցաք անս Սոյժաստու օրհնեալ ժողովրդոցն,
զի ընդ ձեզ միացեալ, ընտրեցեն զաք ի առ-
աքարեթութիւն սուրբ վանիցն մերոց։ Կամ
զԱբրահամ վարդապետն, և կամ զորն զոր
զուգ հանիք, և զանի մի երեկի իշխանոց
եկեղեցեն առ մեզ։ Զսոցն ան և ձեզ սիրե-
լանցց իմոց գրեւ և պատուիրեմ, զի զով ոչ
և կամիք ձեզ առաջնորդ՝ ի միասին խորհուրդ
արարեալ՝ համակամութեամբ եկեղեցիք առ մեզ
ի սուրբ Աթոռ, և զառաջնորդացուն ևս ընդ
ձեզ բերլիք, զի օրհնութեան նստակաւ, և
խիղիւրէք խիղիւրէալ՝ հաստատեցուք զայն ի
լաւաշխորդութիւն ձեզ և սուրբ վանացն մե-
րոց, զի չէն և պարգաւ մնացէ սուրբ Տունն
այն ի միակերպութիւն ձեզ։ Իսկ զի՛ք Իս-
լաւաք փեաղ ամենայն չարեաց՝ սակս իւրով

բազմադիմի և մեծամեծ անհերքիլ անգղաւու-
թեանցն և չարութեանցն հազար կապանեք
կապեալ ի լեկիկն և ի լեկիկի՛ն՝ նպղիւք
բանադիցեալ, և մերկացուցեալ լամանայն
կարգացն և ի սրբոյ Հոգւոյն շնորհացն՝ Առ-
տուածային սրով հատեն որոշեցաք ի սուրբ
եկեղեցւոյ Գրիառասի, և ի թանաք հափեց
նորին, և իրեն անպնտան, նեխեալ, և հա-
տեալ անգղաւ սրաւաք ընկեցաք լամաղլ և
թնաթառ զվասն Գրիառասի։ Արդեւ ունիք
տեսանել զնորին բանադրանաց թուղթն,
ընդ նմին և զզլխաւոր լանցանն նորին,
զոր բաց եղեալ ի մէջ գրեալ՝ լցեցաք առ
ձեզ՝ տեսանել, ընթերցանել և խմանալ զգորին
զանազան լրբութիւնն և զհակառակութիւն-
ոցն յայս երկու ամս ընդ մեզ և ընդ անաղ-
թիկ սրբոյ Աթոռոյ, և զանբ ցարդ համբարու-
թիւն զորին անհամարութեանցն և լիաութեանցն,
զորմէք և աստէն զանց առնեմք։ Արդ՝ այսու-
նեան՝ զնա՝ զանթիւնայն Աստուծոյ և ի մէջն,
և ի սրբոյ Դանի՝ իրեն զվարդաւոր, և կամ իրեն
զԳրիառասեան ընդունեցն, և թառն սուտըն,
և ընդ նաև հաղորդոցն, մասնակից է նորին լան-
ցանոցն և պատմոցն։ Անս լաւաշխորդն զը-
րեալ զզուշացուցանեմ ձեզ՝ զի մի և զուգ միա-
մասաբար հաղորդելով ընդ հոգեւոր բարոտե-
լոյն և զստեղծելի՝ բարոտեալ ախտաջիւք,
Առաքի՛ համարեցիք նա լաւանեալ առաջի
մեր իրեն բարոտեալ ըստ հոգւոյ և ըստ մար-
մնոյ, և իրեն զնեթանու ոչ և հալելիլ օրի-
նաց, և ներհակ Աստուծոյ և սրբազան հա-
րապետաց։ Մինչև զպշտեալ կատարեալսն
զիմեաց ի լաւս մեր, և ցոյց զնեթանու Ապա-
նիկ ի գոյնն՝ լուր կալ տրմ, լամանեցի,
զիտացէ ստուգի՛ն։ Զի և զմարմնաւոր անգա-
լոց եմք ի գլուխ անգղամից իրեն զտարափս
աներեւոյ առանց խնայելոյ, արեւն իւր ի
ցուլիս իւր լիցի, ևս և զուգ անպարտ լիցեալ
առաջի ամենեցուն։ Ապա՛նց գիտարեւ մեր,
և սիրով զիրաւանն մեր կատարեալ՝ ողլ լերուք
ի Տէր, և զորացեալք նախաւ և շնորհք սրբոյ
և մեծի Աթոռոյ ևս իրիկ ընդ ձեզ, և ընդ բա-
լոր մերայինն, Ամէն։

Գրեցաւ ի ՌԳՐԱ Թուոյն, և ի լաղրի-
կի... ի սուրբ Էփրեմին։

ԿԱ. Թողի՞մ ի սուրբ սինո՞ժն Ռուսաց.

Յարժե՛ք Քրիստոսական սուրբ ողջունել, անխաղաղ Երևոյ մանկաստանը Լոյսոյն ճշմարտի. այլ և լոյնաւանել ըզբի՛ն և սիրաւոր կարեւորագոյն գիտութիւն լինի՛ր գերազատի և գերլարելի խղարացոյ մերոց ցանկաւանց՝ պերճեմտաւոր և հոգեպարկոյն, և երկնամիր պարգեւս սուրբ Լոյսոյն առլցելոց, սրբազան զանկաւաց և աթոռակցաց արեւն և պանծալի արքեպիսկոպոսոց Աստուածազուճար ժողովարանից տիրանաւորս և Քրիստոսակիր սուրբ սինոզիլ, որ ի լատուածակեցոց և ի կաշեքառագործ Մարգարէացոց ձեռն ի Սանկդ պետրոսոյ. Զի թէ՛ն զոյ պարտականութիւն երկաշտելու. կողմանցս՝ ըստ փրկչական պատուիրին սիրելոյ զմիմեանս աննենց սիրով, և սմանգով լինելոյ միմեանց, այլ սուկաւն, փարթամքն և հախցեալքն փառք և շքեղութեամբ ոչ կարտին տկարաց. այլ տկարքն կարտին բնականաբար կարողաց. Արդ՝ զուգ զերազատել. զանկաւաք սրբազան չնորհիս ամենազորին Աստուծոյ՝ անկարագ էջ մերոյ տկարութեան և կարողք միշտ. Ըստ որում պերանցեալ էջ ամենիւք հոգեւոր և մարմնաւոր բարութեանց, ամենամեծ և անեղբրանաւոր տէրութեամբ և իշխանութեամբ, ունելով զպատուականագոյն և զամենաշեղեղիկ պատկն անխախտ գրազնային բնուից Քրիստոսանաւորս կայսերութեանց օրհնեալ. զոր թաղարն թաղարաց Աստուծ լաւտենից, մինչև լաւտեան ծաղկեալս և անթաւառելիս արասցէ ի պարծանս կենսատու սուրբ խալիս իւրոյ, և ի պարտաւթիւն քրիստոնէական սուրբ հաւատալու. Առանձն մեզ անշքեցեալեաց լոյզպիտեանց փառապարգութեանց, անտիրացեալքս և լամենալի կարտաք՝ կարտալք հանապաղ ալջպիտեւք փառապարգութեամբ պարծաւացելոց և կարտալքելոյնց՝ ձեռն կարկառել մեզ, և նպաստամտաց լինելու. Զի զանեալ կազդուրիչ՝ օշնակաւութեամբ մերով զմխիթարութիւն արալի գտցուք, ի կենտաւջ վշտագնութեան մերում. Եւ բացի լաղելիւն մեզ առ Տէր, չունիմք տկարացելոց զայլ ինչ արժանաւոր արխաւոր, հաւուցանելով մեզ փառազարկեցոյ. Առանձն՝ ըստ պարտաւորութեան մերում, բարբ ազգաս մերով և ամենաւն ե-

կեղեցական խմբիւք հանապաղ ալջպիտեւք առ Տէր առաջի Աստուածային սուրբ առաւորս. զի պանեցէ միշտ ի խնամս և ի զթաթիւնս իւր զամենաբարեպաշտ և զինքնակալ, զպարտափառ և զԱստուածադատկ զմեծ կայսրն զԱլէքսանդր Պապովիչ, և անխախտելի իշխանութեամբ ծաղկեցուցէ որ ըստ օրէն և լարածամ լաղթն՝ անպարտելիս և անկէցս արասցէ ի վերայ ամենաւն թշնամեաց իւրոց, հանգեւր ամենիւք թաղամտանց պարտականոցն, և զօրապետք, զօրք, կուսակալք, և զսատապետք և ամենաւն կաւառածոյք իւրոյք, ի փառս և ի պատիւ ամենից Քրիստոսնից և նա առանձն մեզ լամենալին նեղեցոյ. Խնդրեմ ուրեմն զի և զուգ արհիական պետք ինկեցեալ՝ զալն, որ ի մերկ կողմանէ է՝ առնել, և ցուցանել մեզ մի անխալիցէք. Ալախէ՛քն է սուրբ Աթոռս տառապակիր, և զմեզ զվշտացեալքս ի մեռաց ընտանի թշնամեաց մերալոց, և զազգս մեր փեռեկտեալ մխիթարել և օղնել փութաւորք, մերով կօր սմանգակութեամբ. որ հանգեւր մեզ եւք աւա վառապիլ ի պառճառ ցանքի մի խաւարիւս վարդապետաց. Բանդի Սփրեմ արքեպիսկոպոսոյ ալջ՝ պարտեալ ի սատի գրութեանց Դանիէլ արքեպիսկոպոսին՝ այլ ընդ այլոյ ծանուցեալ է նորին կայսերական մեծութեան, և մերկ սրբաշնութեան զբազում ինչ, որք ըստ ամենալին ընդունալնք են, և ի հոգւոյ առելութեան լատալացեալք. Առաջ և պզտորեալ զգողցր սիրտ ինքնակալին մեծի, մերժեալ են զշնորհս և զխնամս նորին ի մէնջ և ի արալ Աթոռոյ, և զբեկալ զմեզ ի լաւնաւորս զթութեանց նորին, և առնել ամենից պարտալ թուալի քանիւքն իւրեանց. Զի ըստ հրամանի հրովարտալոց սուրբ թաղարացն մերոց առաւելոց՝ որ պարտել հոգեւոր կուսավորին տեղալ՝ սրբոյ Աթոռոյ հաղանդել ըստ հոգեւորին հանգեւր ընակչութն տեղալոյ հաղոյ, աւա զհաւատակն զօրմէ. որ ոչ միայն ոչ հաղանդի մեզ, այլ և զպատամարեցեալ ընդ ինքեան և զազգս մեր, զարխա խոտի զմէնջ ի տէրութեանց ալջմիկ առաջի մերկ զանկաւութեան. Արդ ազգաս և մեք ի զիմաց մերոց զերկու եղիսկոպոս առաքեցաք լանցեալ թուոյ, ի զեկտեմբերի 13, հանգեւր թաղմակիք մահեթք ազգին և միաբանիցս և հանգեւր պատմէ-

նիւնքն թաղաւորաց Օսմանեաց եւ Պարսից լանտն մեր շնորհեցելովք ի լաւս ինքնակալին մեծի առ պատառախի լանիցս Նփրեմայ կախկապսին, եւ լալանել զնշարտութիւն շորին կաշեհրական մեծութեան, եւ աւանդել, անծանոթացն առկալոյ, քաջ կողմնակալքն Քիֆիլիզու ոչ թողին լաւաջ խաղալ նոցա: Աստի՛ մինն վերադարձաւ առ մեզ, եւ միւսն զեռ տառապի ի Քիֆիլիզ, վասն ալանել րազմիկոյ եւ թղթով եւ աղեքսանաջ ծանուցաւ շորին կաշեհրական մեծութեան զգաւ տառապան արդար դասել ընդ իս եւ ընդ Նփրեմայ կախկապսին, եւ քննութեամբ հասաւ լինիլ զոր ինչ սակն վասն մեր շարտապք, առ լինելուաք ցարդ զբաւակնութիւն ինչ, զի կամ ոչ հասին ախնաքիկ թաղիք, եւ կամ ոչ կռնէ: Ընդունիլք: Աստի՛ րազմեմ աւաւաւաջ առաւ զբաւս ապաղաղապաւ սուրբ ժողովարանդ մեր առ հոգեւոր գաւաղ Աթոռակալաց, զի քննութեամբ եւ արդար դատադատութեամբ զգաւատանն շնորհաւ դատեալ ընդ իս եւ ընդ Նփրեմայ արքեպիսկոպոսիդ մեզ գրկելոցս եւ ի զուր բամբասելոցս զբաւակնութիւն շնորհմիկ: Բաւոյի զբկանք մեծ է զբան միոյն լանլ, եւ զմիւսնքն անարգել, եւ անաւարտութեան է զմեռն, որ լինի թաղք ներկայութեան միւսոյ կողման: Ուրեմն՝ կամ չգոր կաշեհրութեանց ալ ի գիտաց խրոյց զարս հաւատարիս լինացէ հասաւ լինիլ, եւ կամ, մեզ հրամայեցէ զաման առաքել հանդերձ համահաւական թղթովք ազգին ի քոցարքել զնշարտութիւն Ռիբաի եթէ սաւալին ի վերայ մեր ալանքիկ, զորս Նփրեմ արքեպիսկոպոսիդ ստորոգէ, ոչ հրամարիմք ի զլինանել: Ապա եթէ ինքն ունի անթապարտ լինիլ ի քննութեան աղոյ՝ եղիլք մեզ եւ սրբոյ Աթոռոյ եւ պատուի ի մեղաց զոգին, եւ շնորհապի վերաբիւրսի սիրտ օժեղել Աստուծոյ ի վերայ մեր, եւ ի վերայ խնայի ազգիս, որ լինու. աւաւ ամբողջ տառապիմք ազգի ազգի ներութեամբք եւ շնորհեցէ մեզ զարարեացուն զբաւատան վերահաւատութեան մերս պատրաստութեան համեմատ սուրբ թաղաւորացն տաւնոց, զի պանցի ի պատրիարքական Աթոռաւ իրքն զշանն երկնային եւ լաւորեական լիշտապի ամենամեծ արարմութեան խրոյց առ մեզ եւ առ սուրբ Աթոռս Բրիտանաւէջ Ռոգին զաւան րազմաւ անգամ

զրեալ եմք առ սրնեալ կաշեհրութիւն մեր, եւ առ մեծամեծան առկալոյ, զորաց եւ զբրնակալն ընդ թղթաւ լինեալք: Խորց ունիք զիսել զալն ամենայն, զորաց առանձն զանց տարարք ի շառլ զանկարթ մեզ արքեպիսկոպոսի: Այլ ընդք ի լոյլ զուրին Բրիտանոս փառազարգ զանակալք, ի լաւախութիւն եւ ի միակարութիւն սրտի նաւաստ եղորք մերոյ ԴԱԽԻԹ կաթողիկոսիս ամենայն հարց: Ի 1803. ի մայիսի 6 ի սուրբ Ելմիանին որ ի Վաղարշապատ:

ԿԿ. Թուղթ ի միացանից առ սուրբ սինդոն Ռուսաց:

Արքայ եւ մեծի Աստուծոյ եկեղեցւոյն պետական զլնացոյ, արքարարմոս եւ ուղղաշախիդ հոգեւոր գաւառակարաց, հոգիաւարդ եւ երկնամիր պարգեւք տառապանցն ալք եւ հովիւ կայտացելոց լանաւոր հոգիցն Բրիտանոսի, րարմարպատիս զանակալացոյ, րարմիշանիկ աթոռակալացոյ համապատից, արքադանդանիդ արքեպիսկոպոսաց պատանկանաց, եւ համադատար Աստուածաբանութիւն ժողովոյլ՝ մեծի եւ րարմիշանիցեալ ժողովարանիլ՝ սուրբ եւ Բրիտանոսամիր սինդիլ, որ ի կաշեհրապանն ժողովարաւարիլ ի Սանկդ Պետերբուրգ, ի սրբոյ եւ մեծի Աթոռոս Ելմիանին րուրք առ զաթոռար միւրանից, եւ ի նաւաստապուն պաշտանից Աստուծոյ, ի կրտսերապուն եղարց մերոյ կրանաւորաց՝ ի համայն արքեպիսկոպոսաց, լեպիսկոպոսաց, ի վաղարպետաց, ի լաւաղալից, եւ լամենայն լաւթեմէս Հալատանայ եկեղեցւոյս թախեմալ սրտիս լաւտարարութիւն լինի:

Նախ՝ ժողովեմք ի Բրիտանոս Աստուծոյ ի մէջ սրբոյ տանարիս հանդերձ քնալիք ուխտիք, եւ համարէն աղգար մերովք զինանս երկարս եւ զիսաղապականս վասն հանրախիշտոյ՝ եւ թաղապուն, րարմ եւ կարգ միշտ պատափաւ եւ ինքնակալ մեծի կաշեհր Ալէքսանդր Պաւլովիչն. զի ժողովեցուցէ որ ըստ օրէ զերազուն փառք, ի լիշտանութեան եւ թաղաւորութեան, եւ չգոր եւ անկեցեալ արարցն զեռ ի վերայ ամենայն թշնամեացն իս

բաց, հանգիւթ թուր քիւրանալին պայտաս-
կանք, և համբէն Քրիստոսապառ գնդիւք՝
զորպետաց, զորքը, կուսակալքը, և կողմա-
կալքը, և ամենայն կայսրածալք իւրովք: Ի
ի փառս սուրբ խաչին, և ի պարանոս ամենից
քրիստոնէիցս: Աւ ապա՛ հայկեմ ի կենդարարն
մերսն՝ Անտու՛ Քրիստոսն՝ ունիլ մեզ զշնորհ
և զխաղաղութիւն ի նմանէ, և արժանաւոյ
մաղթանք մերովք՝ մեզ: Անս. որոյ՛ զար-
բանեմք մերք թաղեր սրբազնութեանց. զի
լայտ է ամենեցուն որ պանծալի տէրութիւնդ
ալլ ի վերայ բազում բարեմասնութեանց՝ ու-
նի և զերիս զյիսուսբարոյն բառկութիւնս: Մին՝
ի բանս և ի խառնուան իւր լինիլ հաստա-
տուն: Աւ միւս հո՛ւ ի պարզեմ իւր կալ ան-
զգջանալի: Աւ երբորդ թողուլ զիւրացանիւր
ազգա՛ ըստ քիսի և որինի իւրում վարիլ: Արդ՝
զի է, զի արժմ զպոռնից ներսակն անանեմք-
զուս այն կարծեաց ընտւ: Բանդի՛ մեզ թուր
միարանք ազգովին բազում լաժարութեամբ
և համահաճութեամբ լատալ կոչեալ զՏէր ԴԱԽԹ
սրբազան արքեպիսկոպոսն՝ օծաք շնորհիւ
սուրբ հոգւան կաթնալիկոս ի վերայ Տանս
Հայոց, և ունիմք ևս պանել մինչև ցլտխան
կենացն անփոփոխելի ըստ որինի մերում: Աւ
ազգ մեր և երկիցս բազմակնից մանկէքս
բարեհաճեցան ընդ առ. որպէս թուլիք նո-
ցին բացարարեան զդրեցեալսն: Աւ երկու. թա-
գաւորք ևս Սանահյուց և Պարսից, ըստ խնդ-
րոյ մեր և ազգին հաստատուն հրովարտեցք
իւրեանց երկիցս անգամ վերահաստատեցին,
Ապա զի և զի տէրութիւնդ ալլ՝ թարց ըզ-
ստապն վերահաստ լինելոյ ընդզէմ մերոյս
օրինաց, ըստ զբարանելոյ Սփրեմալ արքե-
պիսկոպոսին, և սմանց ըստ. վարդապետաց
ի մինչ՝ Նեանդոյ՝ կամք զանփոփոխելի հոյ
բազմաութիւն ազգիս ընդ փոփոխութեամբ
արկանել: Աւ մանաւանդ, զստալինն՝ օր-
հեռու կալսերութիւն մեր ևս բարեհաճեցաւ
ընդ առ, և հրամարտեց, պարան Յրամարդ
զնապանին հոյ տանել Ֆէրմանացն, ընդեր-
ապա լնալ զղջոցեալ եղև, որ պարտիւր ան-
զգջանալի մնալ ի վերայ խառնման իւրոյ:
Սի՛ն տանք շարափաքս պարտեալս ի ստալի
դրութեանց Դանիէլ արքեպիսկոպոսին ժա-
նուցեալ են զինչ ինչ զարբազան Հայրապետէս
նորին կալսեպական մեծութեան, պարտիւր
քննութեամբ լինելու ստուգութեան հաստ գլու

և ոչ դրանս նոցա միայն լսել, փոխ ընդ
փոխ ենթադրանք, և վեր հաստանել. զի
զրկանք է զքան միայն լսել, և զմիւսոյն
անարգել ասանց իրուանց, և անարդարու-
թիւն է վերն, որ լինի թարց գիտութեան բանի
և միւսոյ կողմանին Որոյ ազգայն առաքեցաք
լանցեալ թուլ ի զեկեմներէ 13. զերկուս
լնպիսկոպոսաց մերոց զԿարապետ և զԱբրա-
համ ի լստս ինքնակալին մեծի հանգիւթ հա-
մանահանան մանկերք թուր ազգին, և մերս
միարանութեան՝ ի բացատրել զճարտաու-
թիւն, և ի ճանուցանել զքանին զխնութիւն
նորին կալսերական մեծութեան, առաջ ըզ-
պատասխանել ամենայն բանիցն Սփրեմալ
արքեպիսկոպոսից և ալլց զբարանելոյ, և
ազաստ կացուցանել զօրհնեալ տէրութիւնդ
ալլ ի խզճահարութեան, և ի խնդրել զբար-
բարոյն դրամասն վերահաստատութեան վասն
սրբազան Հայրապետին, զի պանծել էրին
զգանն մեծազին ի պարտիւրգական Սթոպոյ
ի յախտնական լիշտակ ամենամեծ ոգոր-
մութեան նորին առ մեզ և առ ազգս տառա-
պեալ, որպէս պանել լարգանդը հրովարտեց
սուրբ թագաւորացն մերոց առաջնոց, Մի-
նին Պետրոսի, Նկասերիկէ թագուկանց
առաջնոյ և երկրորդի և մեծին Պապի առ-
աջնոյ՝ շնորհեցաւ առ պարտիւրգական Հայոց
Ստալի, Ներսէս, Սիմէոն, Դուկաս, և Յովակի-
Բայց կազմակալք Յիֆիլիկո ընդզէմ հրովար-
տակացն արնոցիկ՝ ոչ թողին լատալ խաղալ
նոցա լալկիւր: Ուստի մինն վերադարձու և
միւսն զնա տառապի ի Յիֆիլիկ վասն աշտ:
Աւ ոչ ալալափ միւսն, ալլ՝ և նոյն կողմա-
կալք զանազան կերպիւս աւացուցանին զմեզ,
և զերկրականս մեր միշտ զօրք, և բանու-
թեան և անարկութեամբ, իբրտ պանծալի
կալսերութիւնդ ալլ՝ չէ բարեհաճ ընդ հայրա-
պետութիւն սրբազան Նեանոս մերոյ: Նմին
իբի՛ և մեզ թուր ազգաւս մերով ի վնդ ժա-
մանակց հնալ ի լատկենական նոցին, և լա-
շարդացն նմին, և ըստ ակնկալութեան լու-
սան մերոյ, առ լուսաւաստ իւրաւս եղեալ
կամք համբըն ազգը ի մեծի արամութեան
և լանհարին տակնապա: Աի՛ որ չէ եղեալ

այսքան նարկուսեր ամբ՝ լայնագետց և ի նկատմանս, անն արտ լինի և որ քան զոր քակի ուրբ ամենաւ Աստուծոյ ի նախանկատաց ի պատմաստ քաղցր սէրս թիւն և երբ, Բանդի՝ չախ յարեմեղացք և վրդուք աղջի և քաղցրաց, ինքեանց յարս թիւնց զաշխարհաշէն և զքարեկարց տէրս թիւն և եր պատմաստ անեալ լսնուն և եր պանծան, և ի և եր և եր և եր վթիւր կամ ինքեանց լայնագետցութենն, Աստի՝ մեծաւ աղբրանեց և արտասուսեանն հայտատեմք ինքեանց և աղանկեք զարքաւան զասոց արքադարան մաղամբանից մեծի սիրեղից զիտնի լայնագետցութենն, և լայն երանի մեղ վշտացելոցս, և ինքեան ի ուրբ Ամուս և լայնս մեր խղճալի, ի փռս աղտաղին զմեք Յիսուսի Գրիստիսի, և կատարել զինքիւր մեր, այս և վերաթին քաղցրացութենն զտէր ինքեանկալին, մեծի օգտաւփառ ինքեանկալին, զի արգար քննութեամբ զգտաւասան նշարիտ գտանեցէ ընդ մեզ և ընդ Սիրեման արքեպիսկոպոսից, կամ զարս հաստարթին ի զինաց իւրոց սուսքելով և կամ մեղ հրամարելով զամենս ի մեծի սուսքել ի լոտս նորին կուսերեանն մեծութեան՝ հանգրեմ թաղում մանսէրից աղջին և ծանոցանէ զուղար թիւն և մաղմուրս մերոյ և ընդհանուր աղջին ունկէն մատուցեալ շնորհեցէ զարքեր զամանս կայսերեան, զի բարեցի ուսուր լոտալ խղողութիւն լայնէս, և լայնցին զորուն արգրութեան և խաղաղութեան, և փարսանեցէ կարին և արամութիւն ի մեծի, և ուրիտութեամբ զամենայն ուսուր կենաց մերոց կանխեսցուք առ Յէր փան երկարութեան կենաց թաղադորին մերոյ նախն թաղմիցս գրեալ հեք թէ մեք և թէ արքաւան զանապաւ մեր, լայն լին արգրեմութեանց, զարս զարինեան ընդ թղթոս զեցեք առ և եր քարեր արքաղմութիւն ի զիւն զախ ամենայն, զորս սատեն ոչ զրեցեք, և թաղում լոտով աղտանեք ծաղման նշուից ամենափայլ հաստալթի արփաւփի սուր զատաղութեանց և եր, Այ և զայ լայն ունեմք ի վերջոյ զի և թէ ունք ի միարանից մերոց աննշանից, և կամ ի ստարակնքաղացս ևս, զրեալ ինչ իցին լոտալ զարքաւան հայտաբան մերով զպաղպատս թէ կամաւ և զիտութեամբ, և թէ սեման և սեղիտութեամբ

զման այն ամենայնի սարկաղեալ նոցա՝ և թաղում զղմամբ ընկալեալ ի ներքաղմիտ արքաւան հարս զթղութիւն, ևն արգ կամաւ և սիրով ի մեծի հոտապիւթեան, ինքեանց ուրեմ ի արքաւան զատալց, զի և զուս մատուցեալ զան ամենայն հաստարակ մաղմուրս և թաղմութեանս անապոյ լինիլքէ, և համեմատ ինքեանացս կատարելիք զաղբս մեր, Ող լերուք ի լայն զլուին Գրիստիս ի միութարութիւն արդի ստարակնքաղացս թղթոս հոգեւր զատալցս:

ԿԳ. Առ Մարաֆ պարոն Յովհաննէսն

Որում և զիտութիւն լիցի, զի մեք ոչ միայն ի թաղաց լուեալ զիտեմք զարքեպոսութիւն արդի, և զհաստատարութիւն, այլ՝ ամենամբ մերով իսկ եմք վերանաւոս ամենայն բարեմատութեանց աղնաւոյ, և միայն ի մեծ ունեղով զվաղմեանս սէրը հարաւատ, օրհնարան եմք լուս զաղինիլ հանգրեմ զիտաղին, ընտանեցեղ, զոր Յէր օրհնեցէ և զարքեպոսեցէ, և երկուր ամեք զերապանն պատուով և փառեք նորապոսեցէ, և խաղաղական մատանեցեք պաւեալ մաղմեցեալցէ, և ես բարեկալ անուամբ, և հանրապետ և աղալան զորեմք, և ամենայն բարեբաւարի երջանեմութեամբ, և փայլեցեալցէ արդիս բարեպալատութեամբ, նախալս զմատութեամբ և ուղարմատութեամբ առ ստապաւալս և առ աղալս մեղ խղճալի, պատմեցին մեղ և օրհնեալքս սեղալոյ մատենի Յակոբ աղան և մատենի Յովհաննէսն միշն սատ էին, զնորոց արդիտութիւնս և եր, և ընդ մեծապատիւ Դուլթիլի փայլալն զան և եր օրհնեալ քաղաք ի կարին Աստի և զայս թուլթ լան և երանաւ մատալ քրեալ առ սիրելի իրն անդարանի օրհնութիւն շնորհաւորս ուրախութեամբ արդի զմատն և եր օրհնեալ ի քաղաք աղ զիտապիւթան, արց միշնորոքութեամբ և խաղաղութեամբ պարզեցէ Յէր խղճալի քաղաքից, և զորին անմիտան բեալացն զիտաղութիւն, զանդարութիւն և զսէր միարանական ի միութարութիւն արդի մերոց, Ուրեմ պատուիրեմ բարեմիտ և աղնաւալստ սիրելոյ ինչ Գրիստիս օրհն

հեղեղով՝ ջուռալ գիտախոթեամբ խնամել զգրաստ, և ի սեր միաբանութեան միմեան և միմեան սրտի զգել, և բաժնալ ի քաղաքէ և ի գոցանց զերկրպառակութիւն և զխաղութիւնսն, ալիքի սուրբ Լուգին Աստուած փախչի ի խաղութիւնսն և սրտի ի միմեանց փեռեկտեղց, և բնակի, ուր միաբանութիւն է և համալսել սեր և զգալութեան Որոց ազգաւ, որպէս ի մէջ ընկալելոց էջ զմեծագոյն շնորհակալութիւնս օրհնաբանութեամբ, նորնպէս և Տեառնէ Աստուծոյ ունիք վարձաբոլի ըստ հազոյ և ըստ մարմնոյ մշտնջենապէս խնդրեմ զարձակել, զի զչտակալի գիտելիք, և քաղաքալի սուղջութիւնք՝ ընդ պատուական անմեղ զխորհուրթեան մեղ գրեցես ի միմեանութիւն և լուրսխութիւն, աննուազ և անպակաս առնելով ի մէջ զանաբազմաւ սէրդ, զկատարեալ բարեկամութիւնդ, ընդ նպատակաւորեց ձեռնառութեան Այլ և՛ զայն ծանիցէ մերդ պատուականութիւն ի վերջոյ՝ զի գերամեծար և գերապատիւ՝ Դովլէթլու փաշայն մեր գրեալ էր մեզ վասն Լիզմիրու թոռին, թէ առ ձեզ և՛ և որպիսի ինչ է, և ըստիւնին խնդրեալ, և վասն այսմ զմիմեար մի եւ լեւալ։ Մեք թէպէտ զպատասխանն լարգութեամբ գրեալ վերադարձուցաք, ալ սակաւն՝ չկարացաք զպատկ օրհնաւոր մարդ առաքել առ մեծապատիւ փաշայն հանդերձ սիրանիչ սրտի ընծալիւք ի շնորհաւորել զգալուսան, յետ սակաւ միջոցի ի գտանելս զննանաւ միջոց և զժամ, առաքելոց իմ զվերալիշաւ մարդն հանդիւն սիրալից թղթով ըստ պարտաւորութեանս, և լամբամ վրայէս գրելոց և վասն Լիզմիրու թոռինն. զայսքանս ծանուցեալ քով Դովլէթլու փաշային առ այժմ, իւր ողջ ի Տէր, և զարացեալ կենսատու սուրբ խաչի, նորին հանդերձ ամենալն ընտանեոցդ, և շնորհք սրբոյ և մեծի Աթուրու եղիցի ընդ քեզ և ընդ բոլոր քաղաքեան, Ամէն։

Հայրական սերով և հոգեւոր օրհնութեամբ ողջունեմ ի Քրիստոս զայնքն. փեսայն մեր զՍեփաննէն. բարեփառ ապրել. և շնորհացն Աստուծոյ լամնն առնեմ ի զօրանալ նոցա։

Ի մայիսի 11, ի 1803. ի սուրբ Աթուրու Եփրեմին։

ԿԵ. Թուղթ ի Կարին, առ Հաջիբաղայ մանտեսի Յակոբ աղայն ընդ ընծայատար Աքրահամ վարդապետին եւ օրհն վասն իզմիրու մայրին։

Ա ընդ սիրոյ և օրհնութեան ողջունաւոր նամակիս ծանուցումն լիցի իսկապէս սիրելազ մերում, և պատիւս որդազ սրբոյ Աթուրու Եփրեմինի, Քանդի՛ առ երկար ժամանակ էանց՝ լորում անշտանալ ի մէջ՝ եկեր գնացեր առաքի, բաց մինչև ցարդ զՍուրբ ինչ ոչ գրեցեր առ մեզ, զի իմանալաք թէ մար հասեր, և ուր ուրեք զկալ առեր, և կամ լարդիսի կաշմութիւնս կաս. թէ և համարեմք մեք՝ որ Աստուծով ժամանեալ լինիս ցարդ խաղաղութեամբ լալդի ի Կարին քաղաքդ, սակաւն պէ՜տ էր սիրելազ գրել և ծանուցանել մեզ զանվասանց հասանիլդ լալդի հանդերձ բնակիւք որդիսութեամբ քով զի փառացեալ մեր՝ միտաճաք, խնդրի ուրեմն լալդիսաւոր սիրելազդ, զի միշտ զորդիսաւոր զիրդ ընդ լալ բարեկեցիկ աղանդիք և լալողութեան իրացդ (զորս լաւէս զիտեկ բողձաւք) անպակաս արասցես ի մէջ, առ ի միմեանութիւն մեր՝ և ի լուրսխութիւն։ Այլ մեք այսուիկ սիրալատական թղթովս ունիմք ծանուցանել աղանալդ զայս ինչ. զի քանի աւուրքք բառալ կարնոյ քաղաքիդ նորապերն մեծապատիւ փաշայն զպատկ սուրհանդակ առաքեալ էր առ մեզ, որով և թուղթ էր գրեալ այն մեր լիզմիրու լալդի եկեալ թոռին ազգաւ, թէ վասն նորին գրեալ է մեզ Ղափաքեանեալն մեր, և մեք կամեմք հետեիլ ալժմ, և առ մեռն թեռնի, և հասուցանել մեզ. դուք ծանուցիմք մեզ զորդիսութիւն նորս, և զտրակին եւ առաքելիք, զի վերահասու լիցուք, և ալլն Մեք եւ թուղթ մի գրեցեալ, և զսուրհանդակն վերադարձուցաք, խոստանալ յետ քանոց աւուրդ զլիզմալն որդիսութիւն մայրն գրել, և խոսակ մարդ եւ առաքել, իսկ սրդ՝ ըստ խոստման մերում առ զտրակին մեր և զհարազատ զատկն սրբոյ Աթուրու՝ Աքրահամ հանաբախով վարդապետն և արհիպապախ եպիսկոպոսն առաքեցաք, ընդ որում և գրեցաք զՍուրբ մի ինչքն Դովլէթլու փաշայն, ի հարցումն անող խաթերն, և լիապէս ծանուցումն որդիսաւոր

թեան թեպիկն։ Յոցաց առ նա և զշափաւոր ընծայա՝ իբր շնորհաւորութիւն նորապիւրբ փաշաութեան։ Աստի՛ զընմէ աշուսթեանդ, զի ի զալն նորա լայրք և առ ձեզ՝ լատակ սրբով ընկալցես, և զմարդասիրութիւն ցուցես ըստ ընիկ բարեպաշտաւոր բարոցդ։ Որում և ձեռնառու լիցիս՝ ի մատուցանելն ըզթուլքն և զընծայն Դաւթթաւ փաշային, և լամնեան զործաւնութիւնն իսկ։ Այլ զի՛ զիտեա լատպէս թէ՛ լամէ՛ եկեալ է արեւ թեան մեր, և լայրք առ ձ նստեալ է՝ և զմարդ անլարացեալ։ Եւ մեք ևս զլիազօրն որպիսութիւնս ալմարիկ զընցաք ահա լատակ կոնդակա առ հասարակութիւն խորհրդապետի իշխանայն, և զիսկով թէ՛ անիս անիս անդեկեալ ընդ երկար, վասնորպէ՛ս աստանոր ոչ երկարեմք զամբ։ Իսկ զթուլքն Մարտիրոս արքեպիսկոպոսի առաջնորդին Ձմեռնիս զընցեալ առ մեզ վասն լուսարկելուն զընուն, և զթուլքն Գորգեոն մահաւոր Սերօրին ևս զոր զընալ է նա առ մեզ վասն ալմար հասանելուն առ ինքն՝ և իստանալուն լեւ աւուրց լղել աս մեզ օրինակեաց, և ընդ քարեղինաց սխաւոյն առաքեցաք ահա՛՝ ձեռնմբ զայն Աբրահամ արքեպիսկոպոսիդ, առ ի խոսել ալմար թղթովք ընդ քարեղապետի փաշային և ընդ լարգիկն օրհնելու իշխանաց։ Եւ միջնորդութեամբ ձերով հանել զայն թեան մեր ամբողջ ի Սերօրին, և թերել առ մեզ։ Աստի՛ Աստուածակոյս կողմանէ խոսեցիք ընդ նրմին մահաւոր Սերօրին, և բուսուցանել ասալիք զայն թեան մեր և զԱՄ՛ զուշ զրամն, զորմէ և զընալ եւմք թղթովն հասարակութեան ձերու։ Ձորս զիսկդ և ինչէ հանեալ՝ լուսարկեցիք հասանել առ մեզ։ զի և մեք զՄարտիրոս արքեպիսկոպոսն միտանցուցուց, և զպարտան նորա՝ որովք զընալ է նա զայն իրան՝ հասուցուց։ Արդ ալապէս բարաւք հոգւնակութեամբ փովթ կալլիք հաղացողութեան իրացդ։ որ մինչ ի գլուխ զայլէ ձեռք, քարի է։ իսկ եթէ՛ մշ, լեռով զմեծ դուռն բանալոց եւմք Պաշու, և լամնեմ թէ՛ լատաշանայն վտանդ մեք անպարտ լիցուք աստի՛ Աստուծոյ։ Ձորս և զերկարապէսն իմանալոց ևս ի խոսակցան թղթաբերէս նանդերն ալ որպիսութեամբք սրբոյ Աթոռոյ և մեր։ Որ և զքարեկամական սէրդ առ մեզ հաստատ պահելով՝ ողջ լեր ի Տէր։ Ամէն։

Կրեցաւ ի ՌԻՍԻԹ Թուոն, և ի մայիսի ԺԷ. ի սուրբ Աթոռ Եջմիածին։

42. Թուղթ քանադղանաց ի վերայ երկուց շնախնկոպոսացն սուրբ Կարապետին Մշու Յովհաննիսից՝ Գլղ, եւ Լեւոնցի կոչեցելոյ։

Յորմէ մահանցիկ թուլք անիկից, նդովից և քանադղանաց, և զիբ կապանաց, և կաշանաց, զառնութեան և քարկութեան, առնութեան և դատապարտութեան, հանդերձ կենալու և ընդմիջնաւ սրով սուր Լոգուոն, և մեծազորն ցատմամբ և անանանայի սրամատութեամբ փրկլին մերս Յիսուսի Քրիստոսի, և աներեւոյթ կաշանադաշկան զորութեամբ նորին, և երկնասեղաց Կրօնորդ և Կրօնան պատգովքի՝ և պատուաւորաւք ի վերայ երկուց հակառակորդաց ճշմարտութեան և մշտանուն հետեղաց շարութեան, անորինակ անգլապանց, և վաշուէր լրբից, անամեծ և անպատկառ ամբարշտաց, և Աստուածաբան անորինաց լամա և անգլիլ լամցաւորաց և ապառաւ լիտեաց, երախտամա մնաղորաց և ամբողջով ճանաչատարաւ որդուց կրտսեան և թշնամեաց և ասեկեաց Աստուծոյ, և սրբութեանցն մասնակցութեանց, արժանաւորաց անիկից, և վիճակեցելոց մահու և դատապարտութեան ողջովորով շարչուիկ խովմարեցեալ և ալսակից և զիսաւրախ արանեկաց շորին կուրացելոց երկուցումք աչք ըստ հալու և ըստ մարմնու, և ողջուլազախ զարշառաւ պղծոցդ, լիք Յուանէս Գլղղլ կոչեցելոց և լիք Յովհաննէս Ալոնցի՝ անուանելոց Որով և զիտալլիք, ով թշուառականք, որգիք արատու, մնունք խոտորեալք և թխրեալք, և զուրկ զամենալին ի ճշմարտութենէ։ զի դուք ոչ կամեցաք իմանալ զարար, զանորնութիւն խորեցիք ի մեխմիս սիրտ ձեր, և կայքք լամնեան ճանապարհս, որ ոչ է ուրիշ, և ի շարէ ոչ երբէք ձանձրացալք ըստ Մարգարէին Բանդի՝ արգարէ լարին լամնանէ՛ լարմէ անեկ կոչեցաք մեք լայս Աթոռ Կարապետեան համահանութեամբ ամենից՝ և հաստատեցաք կրկնակի երովարտակոչ երկուց Լոգոս տէրութեանց

ցարդ, կացիք և մնացիք դուք ստեղծեց Աստուծոյ լսմանով և անապարհ շարեաց. և խաղաթեանց և ի պէտէն գիտական հարսից բնաւից ինչ ոչ մանրացաւք, և ոչ մնացին շարիք ինչ և անարեւութիւն, յորս ոչ շաղախեցաւք, և որովք ոչ մակարեցցաւք և նորանոր և մեծամեծ լրբութեամբ և անզգամութեամբ բարեբաշտօցիք զմեզ և զանցանս մեր, և որ քան զոր լսեալեցիք ի նոյնն, և անցին զանցին ըստ շափ և ծանկեցին իբրև զհնգնայն աշխարհործման շարիք մեր ըզգլախ մեր, և զմեզ բռնի և վերժեմդրութիւն յարուցին. որովք և ժամանեցին անաւան մեզ ան և երկիւղ և արտաբեր լսման հոգով, և պատանդին զմեզ, և զմեռնեցին զմեզ. և ժամանեցին լսեալեանկան կորստեան, Գանդի դուք անզգամեց ի վերայ ինչ շարութեանց մերոց որովք և ճակեցիք զսուրբ վանքն Նշանալի մեծի ամլորդալով, յորմէ և ճակտեալիք ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ, և որովք զանցելուն և զստաշնորհն զորին, զնախորս արքեպիսկոպոսն, որ հաստատեցեալն էր կամակեցութեամբ անգին և հրովարտականալալովք արքային Սամանցոյ, և յարեկարգել ինկ զսուրբ վանքի, անգին անգին հոգաւարութեամբ, տարադիր արարիք, լսելիք և յարգեալ կուստակեցեալ և զայս. զի յարեցեալ աղբ, և իբր ի կողովի զմեզ, նիւթեցիք և նաւարեցիք զպէտպէս մեքենայս վասն անլաղթելի Աթոռս և վասն մեր ի կործանիլ իսպառ. աղբովիմբ Ուստի յաշխարհ ամենալն տարածեցիք զնաղկեալ անուն մեր, և զործ, և զզուկեցիք զամենմանն, թէն լսելու զուք զզուկի ինչէ աշխարհի, բայց և ոչ սակաւ պարզամիտք զալթակեցեալն ի մէջ և զստեց պատեալ կորստեան հոգաց բազմաց. Ուր էիքն և կայք աղմուկ և շփոթի լցեալ էք, և ուր ոչն հասիք, բանիւք և թղթովք թիւնտարել շանացիք և արարիք. և ոչ աշխարհ միայն, այլ և ըստ օրինակի հարեմբուով ստաւանալի, անշուն հոգարտացեալ և զնոյնիւր անպարտաւանութեան ի վեր ամբարշիք, մինչև ըստար և լսեալուն վաղի զմեր Աթոռ, և զերկին կաթուղիկս ինչեւ և հասեալ մարթաքի ընդդէմ Գրիստաւանիմն սուրբ Գալիս և զանկալիս, որովք և զինողարք լեալ Աստուածալին կամաց, ընտրութեան աղգին և հրովարտաւաց թագաւորաց, ժպրեցաւք

լոյրիւնք և զծովիւնք և զինողարք ըմբռնանալ և հակադինիլ զանազան կերպիւ մեզ և ըստար աղբիւս և ի զստաւարտութիւն հոգաց մերոց, և ի զլուրմեռ բազմաց հաւատացեալ, և ի կործանումն սուրբ հաւատաց զործեցիք զմեծն և զանշմեռելին, այս է զսուրբ Միստոն Աստուածադոր, որ պարտաբեր միայն ի սուրբ Աթոռս իրաւագործիլ զգործութեամբ որոյ Ամեն Լուսաւորչակեան և որոյ զնաղիկեանն Գրիստաւանք, և այլ սրբութեանց, զուք ալեկիւնք ըստ Կաղարս և Արեւոյալ՝ լալլով վաղի օմիք և պաշտեցիք. և զհուր ստար Տեառն Աստուծոյ մատուցիք. և նոյնիմբ անարգեցիք և անպատեանեցիք զարքայթիւնն Աստուածադինն, և զհուր մեր և զմեր սուրբ Լուսաւորիչն, և զԱթոռս Լուսաւորչակեան, և զնոյնք զորէն և զվանաւ որոց հոգին երբանկաց. իբրց և զուք անարգեալ և անեմեալ զնոյնիւնիլք, և ի նաղարքութեան սոցունց որոշեալ մերմեմիլք ի բաց մինչ իսպառ. և արդ՝ զորացեալ աթմ անբարե Գրիստոսի իբրև զՊաւլոս Աստուածաբանալ և ժողովեալ զքաղաքն ստաւակիւս հոգւոյ և մարմնաց մերոց, այսու պարսեալիւ լսեալն Սիստոսի Գրիստոսի հարկունեմ զնախաւ զաղաթաւալ զսոցունցեացի, և ստաւակեմ զմեզ. և ըստ որում զորացելիք բերանս մեր բացիք ի վերայ մեր, և աղգին աղգին լուսանաց ճամանեցիք զմեզ. և զմեծամեծ լսեալացիք, վասն որոյ հանեմ անա զսուսեր մեր ի մէջ ըստ մեծին Գաթի, և նոյնին հաստեմ զլուրն անթլպատեց. զի որով մեքանչէ ոք, նոյնու և սանչի. և որպէս աղբ բանիւ, և ի նաւաւորս թղթովք զխաղաթիւնն սերմանեցիք այսաբար, և զուրի բազում զալթակեցեացիք, զանկեմ ի Սիստոս ընկալիլք, որ վասն մեզապիսի զալթակեցեացեաց և կապեալ ըստ պարսեալ լսեալանց մերոց իբրև զերկանաւար ի իսրա ծովու կորստեան ընկեցեալք. և զի՝ անօրինակ լսեալանց լսեցեալք և որում չար եղեք լաղարակի Տեառն ի բանաւոր հաւ նորին, նմին իբր՝ անէրն աղբալի ճաղեցեալ աղբ ի նեւն իմ զմեզ ի միայն ընտիր ցարեալ, և ի հուր անչէլ լսեալանալ անօրինակ ստեղծեալ տանջեալ ի լալիլ ճանչնեալալս. նա զի ինչեցիք ընդ սուրբ Աթոռս ընդ անշարժ վեմ հաւատոյ ընդ հարկանիլ օւժգանիլ, և հակառակ կացիք ինչա-

նախնա մերում հայրապետականի ըստ Կոր-
թայ, Դաւթանայ և Աբրահամի, ուստի փշրեալիք զԿ-
որթականք և շնորհոց ստրին և հոռեալիք իբրե-
փայնի ի հոգեւոյ և լաւգործաց սուղեալիք: Արդ՝
զբի ի նին սրկնա, եթէ ինչ ումեք սրդի տն-
դգամ և խեռ, որք զաղաքին տնորիկ զար-
կեանցն զնա զարամք, և մեղքի, և արքե-
շիք զշաքն ի միջոյ, զի ալք զանի հարցնե-
ն: Առ որք՝ ես առախիկ հրամանաւ, և բանի,
Տնտն մերոյ Աթուռի Քրիստոսի, և Նոր զո-
րթաթանք սրբոյ Աթուռի և բարեւոյ իշխա-
նաթանա իմով հայրապետական արգար ի-
րաւամբ զար և զանդէն և զանդգամ սրդիայ
ստեղծալիք զարկեմեմ և աղանանեմ, ոչ զգա-
լի զարամքի, ալ աներեւելի սրով բանին Աս-
տուծոյ և հոգեւոյն զիմաւ մանաւանդ: Հոգ-
ւոյն և մերկացուցեալ լամենայն հարցաց և
առաքեալաց լեզուիկոյստութենէ, ի վար-
դապետութենէ, ի ծառանալութենէ, ի զրիս-
տանդական սուրբ հաւատոյ և ի հաղորդու-
թենէ սուրբ եկեղեցւոյ, կոտորեմ նոքմեք
զանց ընդ մէջ, և զքամիւն մեր ընդ նե-
թանայն և ընդ անհաւատ զանեմ, և իբրե-
զնեթեալ և զաղաքանալար անզամ հաւանեմ
զանց շառաղձ անդամոց սրբոյ եկեղեցւոյն Քր-
իստոսի, և որոշեմ ի սուրբ հոռեյ նորին, և
անյոթ կապառեք ի լեռնայն և լեռնիկ, կա-
պալ՝ կաշկանդեմ զանց, և մասնեմ ի կո-
րուստն լուսեանից և ի հուրն անշիջանելի,
ի լալուսն մշտապէս ընդ հոքն մերում աս-
տանալի, հոգով և մարմնով: Առ եղիջիք նը-
ղովեալք, անթեմեալք լամենասուրբ երրորդու-
թենէ ի Հորե, ի Որդոյ, և ի սրբոյ Հոգւոյն,
ի Լուսաւորչէն մերէ, և ի սրբազան հայրա-
պետանոց զատուց Զուրիք լաւամեմ զու-
հրաման զհարց պաշտելոյ, կարգաւոր անուա-
նելոյ, լեռնեցեի մասանելոյ, ի Լուս Քրիստոսի
խառնել, և կամ զքրիստանեալ անուանելոյ:
Ազգիք մեր պատւեմն ի մեղս և ի լանձն
անց զարքնի: Ընդունողքն զանց, խառնց և
հաղորդողք ընդ մեզ, նոքին ևս ընդ մեզ համա-
թուալ, մասնակից և պատմակից լիքին ըստ
մեզ, Առ լոյ անապի մեր բանից, և լոյ ըզ-
գաստանել մեր սոցեք, պատկոյն են զանց
լայնեմ լեզուալորտ անակնունելի պատու-
հաւք անմահանելիք և անմոռոյրելի, զուրք
և որդակթ, և անգլեթ և անելի արգելանք,
և իբրե զստորաքս անմեղս անգալոց ի զու-

խա մեր. արին մեր ի զուր մեր լիքի:
Գրեցա թուղթս Նոգոյց ի ՌԱՄԻԹ Թու-
ոշն մերում, ի մայիսի ԻՁ: Առ զքան ներե-
կակործան և զհաւանաթ մեծի Աթուռս սըր-
բոյ Էջմիածնի:

**ԿԷ. Թուղթ ի Պետրոսեղ եօթներորդ
անգամ առ կայսրն Ռուսաց:**

Աստուածապալատի և Քրիստոսասիրի խա-
լապակի, և ինքնակալի, պոստան իշխար
Թաղապարդի, ի Տէր ԴԱՄԻԹ Կաթողիկոսէ և
ի պատրիարքէ Լաւառանոյն ի Տէր խղալ:
Որում և զիստութիւն լիքի, զի սրէն է զըր-
կեցոց առ արա արգարս և ուղիղս զինչ, Արդ՝
մեք զբեկեալք ի կաշկանկան ողորմութենէ
մերմէ և նեղեալք ի նախանմատց վերա-
կրկեալ զըրգոց մեր զիմեք վերախն աղեր-
սական թղթովս առ արքապալատ և ուղա-
սէր իրաւախոս առք Թաղապարդին մեր:
Բանդի Նիքիթ արքեպիսկոպոսն արգաւանա-
թամբ իւրով պատեալ ի ստալի բանից Դա-
միթ արքեպիսկոպոսին, և լամենց անշտն
ցաւ միտքանից սրբոյ Աթուռս՝ պղտորեալ
է զիտաղս և զանկողով սրբա մեղք կարա-
րական մեծութեան, և ժողովրդոցն տեղադր-
որով և մերեմալ է ի մէջ և ի սրբոյ Աթու-
ռոյ զմերոյ լայնանալ զթութիւն, առ որ
բոլոր միտքանութեամբ ազգովմեր ի վաղ ժա-
մանակաց հետ սկնապիշ աղաւեալք և ցան-
կալք կշառակից վայելել զան: Բանդի ընդ
սուրբ Թաղապար զատեցեալ երջանիկ և լուս-
տեմական փառաց արժանաւոր նախնիքն մեր
մեծն Պետրոս առաքին, կաշերուհիք և թա-
ղուհիք Նկատարինէ առաքին և երկրորդն,
և սիրելալորն մեղքն մեր Պետրոս առաքին իւ-
րեանց աստուածն իրաւապատկեցն լուսա-
ղեմալ են զպատրիարքոյն Հոյոց, զՍտալի,
զՆերսէս, զՍիմէան, զԼուկաս, և զՅովսէփ, և
զերկականալոր զմիլքս և զիւրալիս, և զքո-
լոր ժողովուրդսն, ընդ մեծալորն Կովանաւո-
րութեամբ ողորմութեան ունիլ զնոսա,
և զաշորցոն նոցին: Առ զմիտքովրդսն
տեղադր ընդ հոգեւորին լամենալ են նո-
ցա և լայնորացն նոցին պատրիարքոցն
սրբոյ Աթուռս և հրամանալ կուսակալաց՝

ևս անարգել մտանել, և ելանել ամեցիկ, որք վրայակալաւ պարտիարգին իցեն, և արքա Որդէն նոյն հրովարտակէ սուրբ թագաւորացն առաջնաց պահելն ամբողջապէս ի պարտիարգական Աթոռոյ՝ իբրև պարգև կենդանին, ի լաւանակալսն միակթարութիւն մեզ և ազգին աստատելոյ, Արք. մեք, որք եմք ընտրեալ ի միաբանից ըստ ձեռն և օրինի մերում, և ընկալեալ կրկիցս ի բոլոր ազգէն ընդհանուր սխնեղոսի, և հաստատեցեալ կրկնակի հրովարտակից կրկուց աւելութեանց Ոսմանցւոց և Պարսից, և եմք լաշորդ վերելչաւորակեալ հայրապետացն կրկնեաց, զկրկեալ եմք այսօր ի լեկել զխաւարագին լազորմութեանց մերոց, Նախ՝ տեղւոյդ ժողովուրդք հանդերձ եղիսկոպոսան իւրեանց որ պարտիար ըստ հոգեւորին ի մէջ կախեալ լինին, զհակառակն տեսանեմք ահա, որ ոչ միայն ոչ հնազանդի մեզ և արքայ Աթոռոյ, հոգեւոր կառավարիչն կողմանել Սփրեմ՝ արեգիսկոպոս, այլ՝ և ապառաժեցուցեալ ընդ ինքեան և զազգ մեր՝ զյարխ խոտի զմէնջ, առաջի սուրբ Աթոռոյ մերոյ, առանց իրաւաց. Սրկերդ՝ ի մէջ հաւաքեցեալն, որք պարտ լին թորց արգելման մտանել ի յօրհնալ կախեալութիւն մեր, ահա լեկելս ամս ամբողջ՝ արեգեալ ամենայն ուրեք՝ ոչ կարեն մուտ և ելանալ լաշ կողմանալու մեքորդ՝ մինչ ապառաջ թաղում լուսով, հանդերձ ամենայն Արամեան սերնդովք վարելել զգաղցրագին ոգորմութիւն մեր, ըստ լուսադրութեան հրովարտակաց սուրբ նախնեացն մերոց, և ըստ ակնկալութեան լուսով մերոյ, և մտանալ զմանր լուծն անօրինաց, ահա ի մէջ Պարսից և Ոսմանցւոց նեղիմք և տանջիմք, բոլոր ազգոք, ի պատճառս կողմնակալաց մերոց, որք զանազան կերպիւ անացուցանեն զմեզ և ապառան զորոք և անարկութեամբ վնասել զմեզ և զերկրապանս, այսու առթիւ, իբրու թէ կախեալ կան մեծութիւն մեր չէ բարեհաճ ընդ հայրապետութիւն մեր Որոց աղապաւ աղբարակալ զբով առաքեցաք ի լուս մեր զերկու եղիսկոպոսուս, զխաւարագին և զԱրքամալ լանցեալ թուոյ ի զկախեմերի 13, հանդերձ թաղմակնեք մահաբազ ազգին, և պատմելուք հրովարտակացն թագաւորաց, և այս թաղում թըղթովք, ի լալանել զհնարաւորութիւն, և ունայնացուցանել զքանս նախանկատաց, քան մաս-

ցին ի Քիթիլի աղբեղակց, և ոչ թաղին կուսակալք մեր լուսոյ խաղալ նոցա. Ուստի այսու առթեւորդ թըղթով վերստին աղբարակեանեմ առաջի սուրբ թագաւորից, և հալցեմ ի փասս կենարարին մերոյ Յիսուսի քննաւորութեամբ հասու լինել բանիցն, զորս շարախսեն զմէնջ, կամ զարս հաւատարիմս ի զիմաց մերոց առաքելով, և կամ մեզ հրամայելով զպէ զոմանս առ սուրբ Աթոռ մեր ապառախանի ամենայն զբարոնեղացն մերոց. մաւրաբար քննութեամբ զդատաստան զատել, համեմատ երջանիկ նախնեացն մերոց, սուրբ թագաւորաց՝ շնորհեմէք զքաղաքացուն զբաժան. զի իբրու քանն մեծազն պահեսցի ի սուրբ Աթոռոյս ի լալիտեանայն լիշտակ մեծ խնամարկութեան մերոյ մեզ և ազգիս մերոյ, որով և բարեցի ստորաշնորհութիւն և խաղովութիւն, և հաստատեցի խաղաղութիւն, և բացին զբունք ամենամեծ զթութեան մերոյ առ սուրբ Աթոռ, և փառաւոցի խաւար արամութեան և ազգ ի մէջ և ուրախութեամբ զամենայն առաւոր կենաց մերոց աղթեցաւք փասս անդին կենաց մերդ կախարական. մեծութեան բնու ուխտիք սուրբ եկեղեցւոյ. Աս ընդ թըղթոյս և զեթանեանի թըղթոց մերոց զրեցելոց առ մերդ կախեալկան մեծութիւն զօրինակն լըղեցաք, յորոց ունիք զիտել զայն ամենայն, զորոց աստե՛ն զանց արարաք. Ողջ լեք, թագաւոր օգոստէ և կայսր ձերանաձին, հանդերձ թագաւորացն պալատակալաւք, շնորհիւ կենսատու սուրբ խաչին Յիսուսի, ի պարծանս սուրբ հաւատալս մերոյ և ի միակթարութիւն վշտակիբ օրտի ԴԱՆԻԹ կաթողիկոսիս ամենայն Հայոց, Ի 1803. ի ժամիս... ի սուրբ Ելմիամին որ ի Ապարշապատ:

ԿԸ. Կոնզակ վասն իղի և պանրի ժողովման:

Յորմ ժամանեցէ թուշմ սիրով ողջունի և օրհնութեան, հանդերձ պալատեղապան շնորհիւ Միսնանէջ սրբոյ տեղւոյս և փրկարար զօրութեամբք և արագաւա օգնականութեամբք Յրիտառի կողմախ սքան-

չեղացործ սուրբ Գեղարքեանն՝ և նամայն հը-
րաշախի սրբութեանցն՝ որք աստանոր ի վե-
րայ սերելի և հոգեոր որդւոց մերոց՝ և լու-
սածունց զաւակացոյ սրբոյ Աթոռոյ, նաշ-
կաղեմաւ և Լուսաւորակերն Լուսառեցելոց
ի Քրիստոս՝ որք ընտելեալ կուց ի լուսաւա-
նախնամ և ի բարեմեխ զազաղ Քաղաքիս և
ի Գրառին, և ի նամայն շրջակայ զոցին ի
զեղոս և բաւառ. երկիրոց Նահալու, Այա-
կերտու, Փոփրախաղալու, Խամարու, Բազ-
նայու, Մանեկերու, Արեկիւ, և Արեխու:
Նամաւաբախլ առաջնորդոց, սրբանուէր զա-
նանալից, քարեղաշառ իշխանաց, մեծառանց,
ռիկաց, երկրցիկաց, արնասաւարաց, երկ-
րադործաց, և ամենից Քրիստոսասուէր օրնեալ
ժողովրդականաց խմբից առնաւորակ, մե-
ծաց և փոքունց, արանց և կանանց, խնդալ
ի Տէր:

Սւ ընդ Աստուածային օրնութեան ազ-
գանամիր նամակի՝ ծանուցումն լիցի սերելի
և հոգեոր որդւոց մերոց՝ և նորազատ զա-
ւակացոյ մեծի Աթոռոյ սրբոյ Էջմիածնի:
Բանդի՝ ի վաղնջից ժամանակն հետ թա-
ր սովորութիւն ինն կու յաւատանալ ի մէջ
Քրիստոսասուէր և բարեպաշտ օրնեալ ժող-
վոցոց մերոց՝ որ առ ըստ ամէ լիւրաքան-
չիս լանդեց և ի խաղաց մերոց և ի կից
նոցին, առաւ մօռք և յորժաւութեամբ ար-
ժին Լանդէ բախուն Լուսաւոր Մօրս մերոյ
սրբոյ Աթոռոյ, այսինքն, զիւզ, զղանիր, և
զմատաղացու, առ ի պէտահերակերց թաղմա-
խումբ միարանից սորին ազնիւաւոր պաշտո-
նէից՝ և երթեկեացն թաղմութեան. վասն աշ-
նորիկ և լիւրաքանչիւր ամբ լաւակալու վառ-
դապետ առաքի առաքի առ ձեզ՝ զայն կամա-
ւորական նուէրն մեր ժողովիկ և բերել ի
սուրբ Աթոռաւ Այ Երեւն ամ եղն՝ որ մեզ
չկարացաք զվարդապետ առաքել առ ձեզ:
Վասնորոյ և այն բարի սովորութիւն մեր խա-
փանեալ մեաց, և այս՝ ոչ ալ իրիք աղապաւ,
եթէ ոչ ի պատմաւս անբարի արարմանց
նախանձաւ և զարան արանց, որք առ ի
լցուցանել զթիւր կամա խրեանց՝ լցին զաշ-
խարհ ամենայն զաւաղալի չիտիւք և վեր-
դարձմանց, որովք և զմեզ արնայն զրազնու-
ցին՝ մինչև չկարելի մեր և զայս քանալ, և
սուրբ Աթոռ լուսալ Մօրս մեր եւ թաղմա-
պատիկ վնասաւ վնասելով ի թախն թեւն

նաւուցին, որով և լաւանի է ձեզ լաւակալն:
Աստուորդալ ոչ երկարեմք առաւն: Իսկ արդ՝
մինչ ողորմութեամբ Աստուծոյ անցին արեւ
խաղովութիւնք և տարածաւորութիւնք, և սեր
և միարանութիւն կալացաւ ընդ մէջ մեր և
նամայն Լուսաւորակերն օրնեալ Ազգին,
ուստի՝ և մեք ի սակա վերելիեալ բարի սո-
վորութեան մերոյ՝ առաքեցաք զսրբելի և
զնորազատ զաւակն սրբոյ Աթոռոյ՝ զՏէր
Սահակ Լանճարաբախլ վարդապետն ի յօր-
նեալ երկիրք մեր՝ և առ ժրիստասուէր ժո-
ղովորդոց զի և զաշ. ըստ Աստուածաւա-
նոյ բարի առնաւորութեան մերոյ առաջով զա-
վարական նուէրն մեր՝ ժառանգիցէք զնոցե-
ղաւարն շնորս սրբոյ Իշխան տեղաւոր Քրիս-
տոսի, և զարդնական օրնութեան մերոյ սրբոյ
Լուսաւորին և մեր Արդ՝ լաւակալ խնացալք
ի հօրիկ՝ Թէ որքան անհուն վնասք էին
որք լաւ ջանիս ամա նախն սրբոյ Աթոռոյ,
և որովք անասանիք ճեղգութիւնք և վիշաք
էին որք ժամանեցին ի վերայ մեր, և զառ-
նասիկ վնասն մեր եթէ զրել կամեցիմք, ոչ
է նաւար պարանակել ի թղթի լաւանիկ: Առ-
ախ՝ լիւրաքանչիւր պիտանից պակասիկ եւք
խաղաւ, և խաչիմք և ալ արտական կիկի
անասունց սրբոյ Աթոռոյ լալ նաւաղանց:
Իսկ երթեկեցն և խաղանցացութեանքն առ-
անեղաց թաղմանցիւք եւ ասանապատիկ առ-
աւել ջան զառաջինն: Սրբիւր արդիսու-
թիւն եւ լաւանի է ամենեկուն՝ որ ի թախն
չցաւորութեան կալ, լորեմ արնութիւն ինչ
ոչ լինի մեզ ի կողմանէ Լուսեկոյ: Ապա լաւա-
պիտի նեղութիւն և տարակուսանա զորով
մեր, զրեցաք ըստ վաղմի առաջնոյ սովո-
րութեան զայս օրնամատոց կոնդակ առ
Աստուածախորութիւն մեր՝ և առաքեցաք:
Որով և խնդրի ի հոգեոր որդւոց մերոց, զի
ցաւակցելով մեր մեզ ընդ թաղմապատիկ վե-
նասն մեր և նեղութիւն, շարժանիք նաւա-
ղասարեւն ի սեր և ի զուք լուսաւոր մեզ
մեր, և ըստ զայն և կարգութեան մերոյ՝
մի խնայեալիք առ առաւորութեամբ զվնա-
ւոր առաւն մեր սովորական արիւնք զիւզն,
զպանիրն, և զմատաղացան, և զալ ինչ ու-
ղորմութիւնս՝ որք ի քարեղման արեղի մե-
րոց քղիկեցին: Զօրս և զուարթ երեսոք առ-
ջիւք ի մեա սերելի և հոգեոր որդւոց մերոյ
... խանձմախ վարդապետիւ, զի բերեալ

հաստատել է սուրբ Աթոսն և առ մեզ, ի լոգ-նութիւն լոյնաղծի մի պակասութեանց սրբոյ Տաւն և անշտի խորհարկացութեանց՝ որ լազապս բազմախումբ միարանից մերոց, և զարեւոր մշակաց՝ և երթեկեացն լազմութեանց՝ յանկ՝ կնէ լանան հրաշագոր սրբոյ Դեղաբերեան ժառաղ իցեճ խառացեալ, և որ ուրեք որք կան, զանապիկ ևս լանկենայից զմտ բերել Որք ըստ արցն և ոգորմութեանց մերոց ընկալից՝ զբազմապատիկ վարձս ի Տաւնէն սատ և ի հանդերձնումն և հոգեղատարձ շնորհք Աստուածակն սրբոյ Աթոսու և իցիցի ընդ մեզ ամենեւին հանապաղ, Ամէն:

Դրեցն ի թուականին մերում ՌԱՄԲ և ի մայիսի ... ի լուսնահոտոյց և ի բարձրագոյն Աթոսս սուրբ Էշմիմծին:

ԿԵԹ. Առ Գրիգոր արքեպիսկոպոսն:

Յարմէ Բրիտանական աղանձի, հոգեոր օրհնութեանք, և սիրով և կարօտի բազմաւ ծանիր սիրելի և հոգեոր որդի մեր, և շնորհնակաւ հաղորդատ զառակ սրբոյ Աթոսու Գրիգոր շնորամփալ արքեպիսկոպոսն: Ձի զինչ երկարեցից զոյնս ամենայն, որք անցին ի նորումս ի մեծն Պալիս, աստուածակն անքնանին կամացն տնորինեալք և լաշիզեալք: Ուրովք և հշնարաութիւն բացափաղեցաւ՝ և աստիճաք անթիւայիցք եղեն: Ե ի գործս մեռաց իւրեանց կապեալք՝ արքունական սուրհանգակոց և աշտարական ֆէրմանց, ընկեցան ի պատուոյ և աջաորեցան ի սուրբ Աթոսս ի լընկալնուլ զարիտուն գործոց: Ալ մեք մինչ զիտացաք զարտոնիկ, կամեցաք ըզ-Դանիէլն սիրով բերել տալ ի Բալդախու ջան եթէ բնութեանք, Նմին իրի՝ զՏաթեացի Արքեպիսկոպոսն Մելիքեան հանդերձ ալլով օմամբ՝ առաքեալ բերել տուաք ի սուրբ Աթոսս շառալ ջան զշալ աշտարանաց ֆէրմանին: Ա զառաջինն սիրով ընկալեալ միջիթարիլ եղաք, և զլանցանն ներեալ ի շարս միարանից ի փառաւոր խցի բնակեցուցաք: Հանդերձ ապաստուարոցն իւրովք: Ա թեկեղեցուլ ևս՝ զկանգնելի տեղին՝ խալիլալիս լառակացուցաք հանդէպ ինքնան տեղւոյն ի վերջան զկաթուղիկաւարանն մեր: Չալտոնիկ բա-

րեղթութիւնս տեսեալ ի մէջ Դանիէլին զգլացաւ: Ընդ անվարել զործս իւր և առաջի եպիսկոպոսաց և բարւ միաբանից մեղալիս խառափանցաւ զընդդէմ կանոնաց զհակառակութիւնն իւր, և սուրբարքութեամբ շնորհն ետ մեզ զմեռնարկ երգման: Ղի մի լաւմեռեալ երբէք մզանցեճ լալնայիսի աթոռալակ գործն, և մի բնաւ մոռց անգամ ևս խորեանցի զոյնս ամենայն, որք ընդդէմ են Աստուծոյ, աղբին, սրբոյ Աթոսու, և մերս հաղորդեալական իշխանութեան: Զորս և չարաշար նգովեալք և երգմամբ փակեաց, բաց լնտոյ մինչ ի գրգռելոյ Յովնաննէն սեւաւոր շարուն եկն ի Քիֆիլիզա: Թանեալ էշիկալեացն զառն հաղորդեալութեան և երկրիս բանին, անտի լոյս առեալ սորա, վերտաին սկսաւ բորբոքել զէշիկալ և զգաղաբեալ հուշն, և ժառնեալ զմեզ ի գործս Տաթեաց՝ աստաղեցոց, ի թրկուսախա լնրեան փակել տալով զգրանս վերաբանին մերոյ: Ա ըշ մնաց չարիս ինչ, զորս ոչ գործեաց ընդ մեզ լայն տակաւ միջոցն ի մեռն բանաւորաց: Մինչև խառացաւ խանին մերոյ, թէ ևս զԵրէթ փաշան զփախուցեալն լնրեան թրկապահեաց վերտաին ի մեռն Հիսապանցն շատուցանել կարեալ ի տեղին իւր, զու ևս զկանս իմ կատարեաց: Որում և վերին երեսս խառացան, որոց և ոչնեկանութեամբ տեսեալ ի մէջ ըզ-Գրիգոր յիգ պատրիարքն, որ կալր ի դիպուտ ի սուրբ Աթոսս, և զկալն Դերսէան, լընաց ընդ էշիկալաւան վերադրեցելոյ տա մեծամեծան Քիֆիլիզա, վառն ալաւ, և մինչ օրհնեալքն տեղւոյն լանն չառին ըստ կանոնի իւրեանց՝ խառնիլ ի գործս Ոմանցուց, և փաշայից: Գրիգորն և Դերսէան առ ախի մնացին անդ, և կան մինչև ցալմծ, և Դանիէլն եկաց աստ առաջի խանին և Երէթ փաշային, և ալլաց ամեթապարտ: Չորս զբարւ խորեութիւնսն և զփառամբութիւնսն տեսեալ և իմացեալ խանին, ի բարկութիւն մեծ բրդեալ անպատուեաց լով ի հրապարակի ամենայն մեծամեծացն իւրոց, և կալեալ եղ ի բանտի նախապետ ի մէջ բորդին տա մեծանակ մի: Ա զմեզ բազում փառաք և լաղապանք վերադարձոյ ի սուրբ Աթոսս՝ տալով և զնա ինչն զԴանիէլն ի մեռն մեր, և զուս կամս արաւացեալ ընդ նմա, և հատուցեալք զարկուսն արարիցն իւրոց: Ալ մեք խնայելով ի մերս-

թիւն չորին և ժամանակը գրեական դուրս
 եւ ի մէջ բերելով միայն ի մէջ եպիսկոպոս-
 տայն մերոց զփրկուն, զվեղարն և զմատու-
 նին առեալ, և կարգընկեց առարեալ՝ եղաք ի
 միմա առանձին սենեկի ապարանով զկատար-
 ժան եկեց իրացոս, և կալ առկաւին արեւելա-
 Բայց ի Քիֆլիկ եղեալ Սովանդէս չէքն, և
 ալլէ ընդ նմա, ոչ զաղարին երբեք ի լարու-
 թեանց իւրեանց, ալլ միշտ ի մեան կողմնա-
 կայաց և զորպոյնաց առացուցանէն զմեզ և
 զերկրորդման մեր, զորք խաղալ լատալ և վեա-
 սել զմեզ և ստատկա սպառնան խառնին երկրին
 և ալլոց վրան մեր, և ալլն Սրբօք և Նորանոր
 փառաց և աւերութեան բանն մեզ զդրու-
 նրա։ Առ աղապա կուք ի մէջ երկաւորի սու-
 անբաց՝ զի նոքա որդես գրեցի, զաղապնա
 խառն, իսկ պարսկիք՝ կամին զմեզ նաեղեքն
 բարձր մարտնիւք և սրբութեամբ խաղա-
 ցուցանել ի խորս Պարսկաստանու, որովհետեւ
 սանն վրան մեր գան նոքա թրկիրս, և ի
 պառնասա՝ մեր սննի երկրի մեր առերկ, և
 ալլն։ Սպասանք զերին օգնականութեան։ Ու-
 բոց աղապա, առ նորապէս զթուղթ աղեր-
 սանաց գրեալ առ մեծ կալսին և առ սուրբ
 սինթն առեւալոյ, բողոքեցաք իրաւամբ ի
 ձեռնա Սփրանք վարդապետիդ և կողմնակա-
 րաց։ և ինդրեցաք լամնին զիրաւան առ-
 նել և քննութեամբ զսուան ի նշտարեն ու-
 բոյն և մեզ զանգատութիւն շնորհել։ Ընդ
 մեզ և միտանք գրեցին զսուան միայն առ
 սինթն՝ կաշկով զգոսա ի լոցնութիւն սրբալ
 Աթոռոս, և ի վրեժինդրութիւն խաղապ-
 կուաց, ցուցանելով թէ՛ առաջ թուր աղապա
 և սուրբ Աթոռոս նաեղեքնալ եմք ի կո-
 բուսա մասնին, և ալլ աղապի զորաւոր բանք
 բազում, զորս առաննեւոց եւ և զու, և գիտե-
 ցոյ։ Ալլ և մինչև ցամօք որչափ թուղթս զորս
 գրեալ եմք առ մեծ կալսին և առ մեծամեծ-
 սըն՝ աղապալ՝ թէ մեք և թէ միտանք մեր,
 զսուան առնանն օրինական վերտախն ընդ
 լիւստական թղթոցս լոցեաք ի մեծն Պոլիս
 առ որպոյն պտորարդն՝ զի նորոս ցտէն,
 և լարապարմա լոցեցն աղապիկ առ սուրբ
 սինթն, զի ընթերցեալ գրատոցն զցուս մեր,
 և ցուսակից լեալ վառացելոցս քննութեամբ
 զառա արտոցն ընդ իս և ընդ Սփրանքով, և
 զրաւականութիւն շնորհանքն մեզ գրեկոցս
 ի լարապ իրաւաց, և ընդ վտր բամբաս-

լոցս առաջի կալսեր, և զորին երեկեաց։ Գեղ
 եւ վրան առն գրեմ, զի իմացեալ զարաւակ
 թուղթս՝ զգաւանացեա աղապ. զի մի ի ձեռն
 նախանձաւաց անկեալ անհետացին։ ալլ լա-
 ւանդեան նաւուցանել առ իւրաքանչիւրսն, և
 նամեմա գրեցելոցս ժամուցանել որոց նարկ
 է քեզ աղապ. իսկ կողմանցս որպիսութիւն
 նամատախ աղապա իմա. զի թէն ի պառ-
 նասա վերադրեցեալ Դանիէլեանց ի Քիֆլի-
 Լորշացելոց կամք ի վարանա, ալլ սակուն՝
 ողորմութեամբն Աստուծոյ սուրբ Աթոռս քնա-
 փեք միտարանք կալ լանդորրութեան թէ և
 ի մէջ աղապատութեան։ Առ երկու թաղաւոր
 Սաննուց և Պարսոյ, և իւրապարտութեանք,
 և բղեղնութիւնք նոցին զանապան կերպի։
 Նպաստամատոց լինին մեզ, քան զամենեւին,
 Նովալ և քնախիչ մեծին Պոլսու և ալ և
 ալլ քաղաքաց՝ բազմակնիք մահելոց, բաց ի
 նաւատարմութեանց և լաւադրութեանց
 զորս լաւադրն մեզ և քաշալերս առն, խնդ-
 րեալ էին նաե՛ զմիտան և զնուիրակ։ Որք
 և բոս խնդրով խմորեն աղապի՝ նաեւք զնու-
 իրականա առնանն ուրեք։ Ղևապապոսն Ար-
 քանա²²⁾ եպիսկոպոսն լոցեաք ի Պոլիս։ Ջմա-
 րենալ Ալէքսան եպիսկոպոսն ի Սուսանլի,
 զՍուսանաւաւոր եպիսկոպոսն ի Քոնսթ.
 Ջընաթմաւալայի Քիֆլիկոս վարդապետն ի
 Դաղապիս։ ՂԻՎԹէս վարդապետն ի լմեդ
 Զերեւանան Յովանդէս եպիսկոպոսն ի վրան,
 զԿարբեցի Յովանդէս²³⁾ վարդապետն ի Սպա-
 նան։ Առ Լալապի նաեղեմա՛ նաեմք զալլս
 ալլուր, և եմք զվեա բարեկարգութեան աղ-
 ցիս, և սրբոյ Աթոռոս։ Առ աղապիկ էին
 նամատա առնքն տեղալս զորս գրեցաք։ Իսկ
 եւ որչափ նոր է, որ պահանջուցաներ զքոյզ
 ի մէջ՝ գրելով։ և զանցան առեւալոյ ընդ զի-
 արոյ կացութեանդ. զալաքան ի նախանցի
 փառացեալ ի մէջն, և զորպիսութիւնք աննաւա-
 զին արարան, ուլլ ընդ ի մէջ և զորացեալ
 նովա, և շնորհք սրբոյ և մեծի Աթոռոս և
 զիցի ընդ քեզ ի զորացուցանել զքեզ բան-
 նալնի, ԱՅԻՆ։

Ի մալիս... է 1802. ի սուրբ Էմբրանին։

Հ. Թուղթ ի Ռայազիտ առ Վանցի
Եսարուծինն աղայն, ի պատասխանի թղ-
թոյն գրեցնելու ընդ Եովսէփին:

Յարմ ժամանեցէ թուղթ սիրով՝ ողջու-
նի և սքանկեան, հանգրծ պահպանողական
շնորհի միանալէ՝ սրբոյ անգուստ, ի վերայ
ընտիր սիրելեացդ մերոց և պատշաճ որդւոցդ
սրբոյ Ամուսն, երկուց եղբարցդ հարազա-
տաց՝ յարեղաշտից և աղնականաց, Յարու-
թիւն և Յակոբ յարգելի ազալիցդ, Որոցդ և
զիտութիւն լիցի: Զի ի Պաղատայ ապի գրե-
ցեալ՝ որդեպալաւ թուղթն մեր՝ է՛նա առ
մեզ ընդ մանրի սիրելուց մերոյ Աստուծով
զորացեալ պարտն Երեմիակին, և ընթերցեալ
իմացաք զամենաւն գրուածն մեր: Այլ զոր
լիշատակեալ էիք թէ լաւալ ջան զայս եւ՝
երկիցս և երէցս գրեալ ինչք զթուղթս առ
մեզ, և ալն: մեք ի վաղուց հետէ է՛՝ որ
սիրելեացդ ոչ եմք ընկալեալ զթուղթ, զի
բաց լայն թղթոյն մերմէ զոր ընդ Աշտմիթ
անուն մարգարէ մերոյ գրեալ էիք, զորոյ և
մեք զփառաբանի գրեցաք լայնժամ մեռամբ
նորին, լեռ ախորիկ մինն ցարդ զայլ գիր
ինչ չեմք տեսեալ ի ձեռք, եթէ տեսեալ էաք,
ի հարկէ ոչ թողուք անպատասխանի
գաիրիլաց: Այլ ադ ալու թղթովս մեր՝
զոր ծանուցեալ էիք զանժնաս ժամանելն
աղնուացդ լալքը, և զերծ մնալն մեր ի վասն.
զէ հասանելեաց առ մեզ, զմարին երկարա-
պէսն հանգրծ ալլ ընտ. անցիւք և որդիսու-
թեամբք մերովք հասկացաք մահաւանդ ի
պատուութեանց վերելեալ սիրելւոյն մերոյ
Թղթաբերի: Ուստի և թլայեա ընդ անվտանգ
լինիլն մեր և ընդ մերենաւն առ մեզ, ու-
րախացաք. բաց ի սպիւ կրելոյն մեր զպան-
դիտութիւն և զպարտութիւն, արամեցաք:
Վասնորոյ և խնդրեցաք, զի Տէր Աստուած՝
որ զիտէ ընդ փառութեան և զիս առնել,
լալոգեացէ մեզ վերստին ժամանել լաւալիլն
լալոգութիւն մեր և ինխանութիւն, և փա-
խանակ ալլոր պանդխտութեան պարգեհեցէ
զմեծագորն իմն բաբութիւն և զերջանկութիւն
ի լալուս մեզ և համալ ընտանեաց մերոց՝
և ի յարախութիւն մեզ: Իսկ նա ինքն սի-
րելին մեր սքանկոյ պարտն Եովսէփին եւ ծա-
նուց մեզ թերանով զոր ինչ տացեալ էիք

նմա ծանուցանել մեզ, և ալժմ մինչ կամե-
ցաւ նա վերադառնալ լալքը, մեք եւ զոր ինչ
պատասխանի էաք տալոց սիրելեացդ՝ սաս-
ցաք նմա՝ զարեւոյցանել մեզ, որոյ ի գալն
խաղաղութեամբ առ մեզ՝ պատմեցոյ է թերան
առ թերան, վասնորոյ թողուածք ի նմանէ ան-
գեկանալ զորինչ մեր պատասխանին եղի: Եւ
զոր նշանակեալ էիք՝ թէ լեւանելն մեր ի
անգուլէ մերմն ունեցեալ էք զզիտութիւն՝ շու-
տով զալոյ ի սուրբ Ամուսն, սակալն, վասն
հոգալեաց մերոց լամեցեալ էք լալքով, առ որ
տանք թէ՛ լիբուի մեք եւ ցանկամք տեսու-
թեան բազմեանացդ, վասնորոյ լալոգեացէ
Տէր, զի մինչ հոգալեք զամենաւն հոգալիս մեր՝
կեկեալիք ի սուրբ Ամուսն յուսումն. մնաց
մեր, զի զուք ի ժողովս վարելով զնոցե-
պարար շնորհս սորին՝ զուսթմալիք ի սիրտ,
և մեք եւ ցանկալի տեսութեամբ պատուե-
լեացդ ուրախացաք. ապալէս տանելով և ի
սիրով և ի բարեկամութենէ աննուաղ մնա-
լով, և զայլ անցս և զարդիտութիւնս սրբոյ
Դանիս և մեր ի թղթաբերէս իմանալով ողջ
լիբուք ի Տէր, և պահպանեցեալք ամենապոր
ալով նորին, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԱՄՐ. Թուղթս, և ի մալիսի
... ի սուրբ Ամուսն էլքրեմին:

ՀԵ. Թուղթ ի Վան, առ Հանգուաներ
եկեղեցւոյ գանձապետն, վասն 31 դոուշ
գանձանակադրամին:

Եւ ընդ օրնութեանս Աստուածախոյ՝
զիտութիւն լիցի սիրելի և հոգեար որդւոցդ
մերոս, և հաստաբիծ զուսկիդ սրբոյ և մե-
ծի Ամուսնու Էլքրեմին: Զի՞ որ ինչ անց
անցին և զորոնցան լալս երկու ամա, լալանի
զուով մեզ, ոչինչ գրեմք սասէն. զի ունիք
լիապէս զիսկել զպին ի կեղեպէն, զոր գրե-
ցաք ա՛հ առ հասարակութիւն ճաղաքիդ:
Արդ՝ մինչ Աստուածալին հմարտութիւն ծա-
գեցաւ ի Պալես, և փարստեաց զիտար ստու-
թեան, բարեղաշտ Ամբրուսն և հասարակ
Լուսաւորական ժողովուրդն մեր լալոգեալիք
մահաբազ խնդրեալ էին զսրբալոյս Միսաեմ
և զնուիթրակ, և մեք ըստ խնդրոյ նոցին հա-

Նաեւ զնուիրականս ամենայն ուրեք ի մեծն Պոլսոյ, և լալլ ամենայն քաղաքս ի թեմս և ի վիսակս արքայ Աթոռոյս, Որք և ահա և ի վերայ օրհնեալ ժողովրդացոյ, և ի վերայ Աստուածապալն քաղաքի մերոյ նուիրակ կարգեալ զտիբլին և զհաւեար քրդին մեր, և զհարազատ զաւակն արքայ Աթոռոյս զաւր... ասաքեցաք առ մեզ հանգերս արքայար Արառնաւ և օրհնութեան կոնդակաւ: Զայս թուղթ ևս սիրոյ և օրհնութեան՝ քեզ հարազատ որդւոյդ և բազմաշխատ զանապետիդ արքայ Աթոռոյս զերեւոյ, շնորհալիւք բազում օրհնութեամբ վստի աշխատութեանցդ և մտերմութեանցդ, և վստի հարազատութեամբ արաքի ժողովելոյն զզանապետսն, և անմիտի հասուցանելոյն զամբ, որ էր լիտան և Քէլ զաւաշ, նախորդ նուիրակին մերոյ՝ սիրելի և հոգեար որդւոյն մերոյ Աբրահամ շնորհալիւ արքայախնայապետն, զոր և նա բերեալ՝ ամբողջապէս հասցոյ առ սուրբ Աթոռս, և առ մեզ, եւ ևս՝ զիսացաք զօրգիւականն սէրդ, և զքրիստոնեայութիւնս արաքի, զորս ունիս առ սուրբ Աթոռս, արաքի և բազմադիմի՝ մեռնաւորութեամբ օգնականս և պաշտպանս եւ լեալ մեծաշան նուիրակին, և նորին զօրծովն, որ նալի լոցուտ արքայ Նանու: Զորս լիովին ունի պատմեալ մեզ սիրելին մեր նախորդ նուիրակդ մեր վերալիշատակեալը Ուրեմն՝ օրհնեսցէ զքեզ Տէր երկնաւոր և հոգեար օրհնութեամբ, և փրկեսցէ զքեզ հանգերս բոլոր քալանովքն լսանալն փորձանաց, և զօրացուցէ, և զամենայն զրաւն և զգործն յո ևս ի բարին լալլոցեսցէ, և բարեպաշտական զօրծովք զարդարեալ, խաղաղ և երկար կենեզ պանցէ, լուսաւորելով և զհոգի բարի մողանցն քոց և նախնեաց: Եւ արդ՝ պատասխրեմ սիրելւոյդ խնդ: զի ի զայն հարազատութեան լաւամիտացես, և ևս առաւել զօրծովք արի և արթնան եղիցիս անխափան շրջեցուցանելով զզանապետն արքայ Աթոռոյս, և լուրջորելով զարեպաշտ և զօրհնեալ ժողովուրդան ի լուսատ արդիւնաւորութիւնս: Երբեք զի՝ զու լուրջորեցեալ և արդիւնաւոր ժողովուրդքն առ հասարակ վարձաբեւելիք ի բարեբալոյն լերակն կեանս մեր, և արժանապէս հանապաղ վարչեալ ժառանգելիք զշնորհն և զօրհնութիւնս արքայ Աթոռոյս, սուրբ Լուսաւորչին, և մեր նախնիս արքայն մերոյն և նուիրակին մերոյ

լուս ամենայնի օգնական լիա՝ շնանացես արդիւնաւորել զգործն, և սուրբ լուսալ ի լանդ հասուցանել հասեամբ և շնանաբարութեամբ քով: և լսանայինի պաշտպան լինիլ և նպաստաւորաց: Զայնն ունիք ի նուիրակ վարդապետիդ զիսել: զոր լսանն առնեմ ի սէր սիրելւոյդ, Ողջ ընդ Տէր, և զօրացեսցէ նա լին, և շնորհք արքայ և մեծի Աթոռոյս եղիցի ընդ քեզ, և ընդ քալանսն, Ամէն:

Փրեցաւ ի ՌԻՄԻ Թուոյն, և ի մայիսի ... ի սուրբ Էփրեմին:

ՀԱ. Գոնդակ օրհնութեան ի Կարին, վասն իզմիրու ընդինն, որ է առ Գորդանաց Սեբօքն:

Եւ ընդ օրհնառաք նախնիս, և շնորհապարգեւ ողջելոնս Փրիստատականին, զիսութիւն լիցի սիրելի և հոգեար որդւոյդ մերոյ, և բարեշան զաւակեցոյ արքայ և մեծի Աթոռոյս Էփրեմին: Զի լուսալ զայն՝ զամենայն զարկաւոր զիսելիս ծանուցեալ սիրելեացց, լուսնիք զալլ ինչ մեզ զրել, եթէ ոչ՝ խնդրել ի Տեառնէ, զի պարգեւեցէ մեզ և քաղաքի մերոյ զշնորհութիւն և զպոլիտոսութիւն, և զանգորբութիւն, քառաւելով ի մէջ և ի քաղաքիդ զիսովութիւն, զաստութիւն, և զերկպատակութիւն: Եւ բարբառախանն զերս պատիւ Դովէթլու փաշային մերոյ ևս շնորհեցէ կեանս խաղաղականս, և քաղցրացուցէ զսիրտ զորին ի վերայ խնայել քաղաքիդ ալքմիկ, և ի վերայ վնասակերտ ընտելացող զօրին: Ողջես զի՝ լաղանովք և լանդորբու: Կացեալ մեր, և ընդ միմեանս ևս սիրով կենցաղավարեալ մասնաւորէք զանցեալ պատանեւք վիշաքն և տառապանքն, որք ի տարապարտաց հասին ի մեզ: Արարեմ՝ ի լանդ կոնխալ զմեք այն նեղութիւն և զաւաղան, ցուէաք ողաւ լափ, և առ Տէր հանապաղ զարգեմ մասուցանէալ, և բարեբառաւ երջանկութեան մերոյ ցանկացեալ մնալաք: Իսկ մինչ երարմ Տէր զանոսիկ, և փոխաբէն պարգեւեց մեզ զհանգեցեալութիւն, ոչ ամալ, և մեզ եղև զիս արաքի Քանդի լաւեւ բազմալիք են մեզ մերդ բարեբառաւորութիւնք յան զամենայն ինչ, Եւ

արդ զայն հարկաւորութիւն ծանուցանեմ սիրելեացդ: Եւ մեզ վրան հարկաւորութեան սրբոյ Տանն՝ զրեցաք լանցեալ ամին լիզմիր առ Նախարար և առաջնորդ Մարտիրոս արքեպիսկոպոսն առեալ և պարտաւորեալ զոր ինչ սխալն ի տաւաքաց չար առ ինչն: Առ նա ըստ գրութեան մերում առեալ զինպղբելիան մեր պարտիր, չլեալ էր ի Քոխաթ, և անտի ի Կարին արդր առ Դորոսեանց մանեաթի Անթրոն: Առ մեզ լատակ թղթով ծանուցեալ էր նոյն Մարտիրոս արքեպիսկոպոսն զախտակի հանդերձ ախտահարին: Առ մինչև ի Քոխաթ զգրեան նոցին ևս առեալ: Առ զրեւել ևս էր առ մանեաթի Անթրոն, զի նա Քոխաթում մինչև ի սուրբ Աթոս զգրեալն առեալ, ամբողջութեւն զնոյն մի բռնա առ մեզ հասուցել: Առ զայն մանեաթի Անթրոն էր զրեւել էր մեզ լայնամաճ ջանիցոյ, թէ զբռնա ընկալալ, և միտմիտ լիւր առաքելոց ևս փութով, և այլն, որպէս ահա ընդ թղթորս առաքելաց և զթղթոց օրինակն թէ Մարտիրոս արքեպիսկոպոսի առ մեզ զրեցելու, և թէ զայն մանեաթի Անթրոն, որովք կարելի զուգ ամենեցին լուսնաւ: Ընդիլ, և զգրութիւնս ճշմարտել, թէ այն մի բռնա Մարտիրոս արքեպիսկոպոսն առաքեալ է առ զայն լանուս մեր, և ոչ լանուսն այլոյ, և զա ընկալեալ է, և զմեզ միտմիտ արարեալ, և խառնացեալ առաքել: Ընդ այն բռնին էին և ընծայց ի լիզմիրու որոնեալ իշխանացն առաքելաց լանուս մեր ի մէջ զայն բռնին: Որպէս և Արքանաճ արքեպիսկոպոսայ, որ ահա եկն ապր, ունէր զառմանաթ ի մէջ այդ բռնին իւրով զբաւիւր զնեցեալ, և այն ևս պարտիւք: Երբ ևս պահանջեն զգրամն զնոյն և առաքելոն շորին: Առ ըստ ի բռնանէջ լիզմիրու, և երեւնազար ինք չարիւր զուգ ևս զգրամն փոխցալ արարեալ նոյն Մարտիրոս արքեպիսկոպոսն և առաքեալ ի ձեռն զայն մանեաթի Անթրոն, զորոց զերկու հազար ինք չարիւր զուգն մեր Կարապետ փառապետն ասացեալ է ի զմանի ի վերապահանլի՝ ի Պաշտ ապր, և վրան մէջ հազար զուգին թուղթ էր առեալ զայն Անթրոն ի Կարապետ փառապետին մերոյ՝ զի ի Քաղաքաւ ի լիւր վաճառակից Քաւաւնի որդի Դրեգորէն ասացաւ: Արդ թէ ապն մէջ բռնա լիզմիրու եկեալ, և թէ նոյն մէջ

հազար զուգն մնացին ցարդ առ զա: Զի ոչ զբռնա կարողացաք առնալ ի զմանի մինչև ցարձմ, և ոչ զմէկ հազար զուգն ի Քաղաքաւ: Առ ի զորին վաճառակիցն Պարտաւորեալն՝ լորոց առեալ է Մարտիրոս արքեպիսկոպոսն զվերապրեցեալ զորդէնան, զնա նեգին ի լիզմիր, և նա ևս աննաշքիտ արարեալ զմեզ, զնոցին զինան պահանջել ի մեզ զարդիւ, և բռնա ապր ի ձեռն Անթրոն կարեալ արեւելեալ կալ: Որոչ ապագա առաքելաց լայնամաճ զմեր շաթիր Իսրայէլն ապր առ Անթրոն, և խնդրեցաք զմեր ապրանքն: Բայց ընդդիմացեալ չեա, և ունալն վերապարկոց զգնացալ: Եւստի վերապրն զնեցաք զնոյն շաթիր Իսրայէլն առ մաքապետն օղջուրդ՝ խնդրելով զբռն: Նա պատասխանեալ էր թէ՝ զայն բռնա մանեաթի Անթրոն կարեւելով գիտութեամբ շորին լանանեցաւ: Դանիէլին, ըստ կառնակելով ևս՝ թէ զուգն ալլուիցել, և վէճ ինչ մեցի, զորս երեւելի անկնիւ իւրաշիտ առեալ ևսալ, զի լորձամ հարց և փորձ լիցի վրան ախն, ինչպէս զպատասխանաւոր լինիցել, և այլն: Արդ զայս խնդրեմ ալձ ի մէջ, հարցնէք զուգ զայն Անթրոն, թէ որով իրաւամբ, և կամ զինչ պատճառաւ, զմեր աննախան ինչքն պարտիւք առեցեալ, և լանուս մեր ի ձեռն զորս եկեալ իւր աւանդ և ամանաթ, և զառնակ ընծայան իզմիրցոց, և զայլոց ամանաթն, որք խրեանց փողովն են առեալ, իւրացոց, և մեր շաթիր Իսրայէլն ոչ լանանեաց լայնամաճ ըստ գրութեան մերում, և լայնաւն ժամանակ պահեաց զի Դանիէլին ասցէ զայն, և ուժաւ լիցի նմա ախն, ի զորացոյցանել զնա ի վերալ մեր ի լուսեւել, և ջանգել զմեզ, որ և՛ մինչև ապրպա և եղև ևս վրան էր լայնակ միջոց ևս ի մաքապետն եթով զմեր բռնա, և ի դիպող ժամու փութով լառաքելաց առ մեզ, որ ալձ լանալի մէջ մնաց ինչն, և մեր ինչքն: Ապր թէ՛ կառնակ ի լուսեւել իրաւամբ, և զայլակից էր զա Դանիէլին, վրան ապն ապրաւ ժամանակ լանցոց, ըստ իւր շար խորհրդոյն, և ապականեալ կարեանցն, նմա լանանեաց զմեր աննախան ինչքն ընդգէմ իւղի ժաղկան, և ընդգէմ ամենայն իրաւանց: Բայց Աստուած, որ խափանիլ է շար խորհրդոց, և հակառակ փաշտելոց՝ ցրուեաց զնեղաւոր խորհուրդս զոցին և ամենապարտ արար զգոսա, և կարացոց ի հպարտութեան իւրեանց,

և զմեզ շարք ըստ ժամա կարծեաց զոցին, կթնացնն ասմ թէ զսն ժամանիկ Սերբոյ, և զոնպիսիք զպատուս զորոնց իւրեանց բազում իրաւամբ և արգարութեամբ: Արդ՝ մեք ոչ ոք ճանաչեմք արժմ, ոչ զմաքսապետն, և ոչ զշոքրեանն անմիմնա: զի առաքելն ի ձեռն նոցա չէ լցնալ, այլ ի ձեռն ժամանիկ Սերբոյից, և զգորտ ձեռնադիրն ունիմք, թէ առ մեզ է, և մեք նաւապանեաց եմք: Արեւմտ՝ ըստ ամենայն իրաւանց՝ մեք բազում կերպիւ և արդար օրինոք ի դմանէ պահանջեմք զմեր աւանդին: Ան զսոսն գրեցաք առ մեծապետի: Դովելթու փաշայն տեսչոյց, և առ որս նոր կաւոր էր, և զսիւնին ևս լցեցաք նանդերն ձեռնապիկ զորին օրինակաւն, և նանդերն պատանինք: Թզթոց Մարտիրոս արքեպիսկոպոսին առ մեզ գրեցեալոց վասն ասմ: Ան զորին յորդին մեր, և զհարազատ զաւակն սրբոյ Աթոռոյ զՏէր Արքանամ արքեպիսկոպոսն ևս առաջնորդ արդր առ դերապետի: փաշայն արդր ազապաւ: Ձեզ ևս սիրեալաց իմոց դրժմ և պատուիրեմ: զի նախապէս զուգ պատուաւոր անմիմնեք և երեւի իշխանեզ օգնական լեալ սիրելի և յարկի որդալոյ մերում Արքանամ շնորհափալ արքեպիսկոպոսից, ձեռնառ լինիմք զմա ամենայն կերպիւ: լամենայն զորոն զորին: Ան ապա՝ սիրով յորդորեալ զմահանիկ Սերբոյ Դորոնեան՝ առջիկ զմեր անմնական բռնն ի զմանէ ընդ նազար զուռ զրամոյն՝ և լանմնեալիք Արքանամ արքեպիսկոպոսից, որում նաեալն առ մեզ նաեալ իմանալով: Ձի մեք ի կողմանէ մերմէ և ի զիմոց մերոց առաջեալ առ Դովելթու փաշայն և առ սիրելեալ իմ զսիրելի որդից, ինդրեմք իրաւունս առնել ընդ իս, և ընդ Սերբոյից: Աթէ ասացել զա թէ ալն բռնն լանմնեցաւ: Դանիկ վարդապետին և ալն, մեք զգորտ պատասխանին ի վերոյ առաք, և արժմ ևս զարս տեսեմ: զա ալն մեր բռնն, զոր լանմնեաց Դանիկին, իւր նաւարակ սեաղելի եա, և թէ իբրև կաթուղիկորն, և թէ իբրև նաւարակ վարդապետին: Նուներ զա իրաւունք արդղւն առնելու: և զիմոց նաւարակեցաւ զալլոց ամանաթն ալլ ալլոց: Իսկ թէ իբրև կաթուղիկորն եա, Դանիկն լամեմալ չէր ընկալեալ զիս: Գորտեան, ալլ զուրաթն մի ալն, և չէր նա լեմիմանին նաւալով: զի Փէրժանն լանուն Էմիմանի արկի, նա չէր եկեալ

լեմիմանին, և չէր ստացեալ զեա զՓէրմանն, ապա զիմոց կարէր ալլ: Աթէ լեւաղի մարգարէանալ, և զինեալ լիմաւթեան թմբալ էր: վասն էր զպատակ լաւալ ոչ մասնէր, և զիս զլիկ զալլեմ լիւորէր: Թէ և ընկալեալ իցէր Դանիկին զիս կաթուղիկոսական Փէրմանն, ոչ նա ալն Փէրմանովն կարէր ստանալ ի զմանէ, և ոչ զա կարէր ալլ: և թէ սիրտ իս որդւն զրեցաք լիցէր թիւրեալ և նիւեալ: Դանիկ օրհնեալ տէրութիւն ալն ի մէջ Փարմանին ոչ ալլ իշխանութիւն լափլապէն զինչս ալլոց, և զամանաթս վանաւանաց, ալլ զարդիւնս ընալեալ ի տէրութեան իւրոյ Էրամով նաւանիկ Փարմանաւանաւ: ապա զիմոց ժողովեցաւ: Նանդաւորց ալլ ընդդէմ ամենայն օրինաց ալլ զմեր բռնն ալլոց: Աթէ սիրէր զնա, և կամէր մեծացուցանել զԴանիկին, և ուստա լինիլ նմա ի վերալ մեր, լընից իւրոց և լաղարանաց ալլոց, և ոչ զինչս ալլոց: Ան մանաւանդ ալլ բռնն եկեալ է ալլր ի սեպանեմեր ամիւն, և Դանիկին լըրգորակ մասնելն ընալ եզեւ: և թէ նա չէր զորս միւնալ, վասն էր ալնքան ընալ նիւայ մինչև ի ձեռն Դանիկին անկաւ: Եր իրաւունք է, որ Էմիմանց ինն ընալ ազարկն և զգորտ մարց զիմալով առ զա լցեցին, և զա անամեթաւոր ալլոցն վասնէ, և ձեռքէ ձեռք ձգէ: Աստի՛ մեք ոչ զԴանիկին զիմեմք, և ոչ զալլ ոք, և ամենեկին ևս ոչ կամիմ զալլալիս շաղարատ և շաղաղակ լաւն լալն, և ունկն մասուցանել: ալլ զմեր բռնն և զգրամն խնդրեմք ի զմանէ օրինոք և իրաւամբ: Դանիկ՝ ալլ բռնն ոչ սրբոյ Աթոռոյ է, և ոչ լանուն ուրին եկեալ: ալլ մեր անմնական, մերով զրամովք առեցեալք, և լանուն մեր եկեալք ի ձեռն զորս, և զոցին տեսքն զգրամ ի մէջ պահանջն ասմ ի Զմիւռնոյ: Ան չէ փոքի ևս իրեալ: Թէ զինչ արար զա զբռն, և կամ ուր, և առ մի է: Անք զԴորոնեանց առնանմանալեմք, և զմահանիկ Սերբոյ զիմեմք, և ոչ երբէք զալլալիմք: մինչ նաւապետեանից զա զբռնն նաւարակիւն: Ապա թէ վերաբն իւրոցն և Ֆիւսպէ զա իւրով կամեգորտ թեմալ լիւրալն ընդունալնախաւթեան, ժանիցէ նաւաստեալ, որ ամենայն աղէտ և տառապանք պատելոց են զգորակ և զգորակովք, և նալեմք և մարմնաւոր պատմովք պատմեալ առնոց եմ լալն

ժամ ոչ միայն զարդանան, այլ և՛ զալն ամենալն վնասաւ, զորս հասուցեալ է՝ դա մեզ և սրբոյ Աթոռոյս, և առաջ Նշաւակի առնելոց զգա լալեաբերն, արին իւր ի զլուխ իւր վնցի, և մեզ անպարտ գտցաւ առաջի ամենեցուն: Անպէս գիտացաւ ձեր, և ըստ պատուիրի մերում արարեալ, որք լերուք ի Տէր, և զորացեալք նովաւ: Եւ շնորհք սրբոյ և մեծի Աթոռոյս եղիցի ընդ ձեզ և ընդ բոլոյ ձերալինան, Ամէն:

Դրեցաւ ի ՌԱՄԻ Թուռջս, և ի մալխի ... ի սուրբ Աթոռս էջմարմին:

ՀԳ. Ի Կարին առ Մօքզատէ Մկրտիչ աղայն:

Եւ ընդ օրհնութեանս Աստուածամոր գիտութիւն լիցի սիրելութեան քում: Զի լառաք ջան զայս, որպէս ալլոց հարազատից մերոց գրեալ ենք լիւրագանչիւրում ժամանակի զթուղթս արարալուովանս, նոյնպէս և յեղ իբրեւ հարազատի՝ ոչինչ ընդհատ լայնց ցուցեալ ենք զմեր թղթովք սիրալրական: Իսկ ի մէջ կարի անաղան նուկ ընտոյ ջան զամենալն ընկալաք զմե և եթ թուղթ, որովք և գիտացաք զմեր գիտրութիւն: Պատճառն յեղ լաւ լալաւ ելով, վերադին ի յեղ թողում խոկալ: Եւ լալումենալ թէ և ոչ աւելի քան ըզմերն, զմենալ և զուզահաւասար առնել զքոյզ մերոյս հալութեան, որ առ յեղ Արք շնորհի: Տեսան անցին ալն հոգմունք տապախաւուն և երաշտութիւնք նուազեցուցիչք հիւթոց խոնտաւութեան, պարտ է ապաքնն ձեզ քանաւոր անաստանացոյ պողպարեի և զարգարի պէտպէս հարազատական գործովք: Երգիական կատարեալ սիրով, և բարեպաշտական շնորհմունքովք մամբ ի բարձրութիւն անուան ձերոյ, զորս կատարելոց է ի միտ անուոյ և զգաստանալ: Եւ արք՝ զայս կամիմալմ ծանուցանել ալաւ սիրելիւց մերում, զի լազպոս հարկաւորութեան իբրեւ զմեր հարազատ դուռակ և սրբոյ գահին շնորհածին որքի Արքանամ արքայականութան առ արեցաք առ մեծագործութիւն: Բնալան անգլոյ, լորմն ունիք և զուրգ գիտել զմեր և զկողմանցս զորպիտութիւնսն: Բնալան պատուիրեմ սիրելի որդւոյ մերում,

զի որլաքի ալլոք մնացել նա ըստ ամենալնի իբրեւ հարազատ գործակալ մեր՝ սիրալանել և լարգել ջանասցես զգիտանալոյդ և զվէթելոյ մեր, որք առ մեզ վերաբերին անոցքի ամենալն: Եւ զհիտալն զանձանակական ըստ նախնի սովորութեան գանձագործաց, որք ամէ լամ աղին ալլոք վէթելին սրբոյ Աթոռոյս, դու լանձնեցես անթերի և անպակաս ի ձեռս Արքանամ արքայականութիւն լամն լալմանէ՝ լորմն նեալ մինչ ցալմ ի յեղ զանձնալ պահին և ժողովին: Եւ ընդ Արքանամ կարեկալութիւն զերեւելք ի միտան զորքանութիւն մեզ, զի գիտացեալ զերեսոյք և մեզ ըստ կարգի զօրհնութեան կոնդակոս հասարակութեան ցողալոյդ, և յեղ ախտաւորիք ի գոհին: Զարեանս գիտացեալ առ ալմ, և զբնոյցս՝ որդիարար զկատարումն տուեալ, որք լեր ի Տէր, և զորացեալ նովաւ, և շնորհք սրբոյ և մեծի Աթոռոյս եղիցի ընդ ձեզ և ընդ բոլոր քորպիանս, Ամէն:

Դրեցաւ ի ՌԱՄԻ Թուռջս, և ի մալխի ... ի սուրբ էջմարմին:

ՀԳ. Թուղթ քանադրանաց ի վերայ Գրիգոր պետին Բալուայ:

(Օրհնել և յաշմանել, զոր գրեցաք առ թուրքոս գլխաւ Բարդուղէմէոս):

Զի լորէ, լորմնեալ կոնցաք մեք լալս շնորհ ըստ վերին ազգեցութեան ի հաճելն ազգէն և ի հոգեւոր ժողովոյ սուրբ Գահին, և հաստատեցաք կրկնակի հրովարտակոչ երկուց քաջալալթ տէրութեանց՝ մինչ ցալմ, դու առնելից Աստուծոյ կոցեր և մնացեր լամնալն ճանապարհս չարաց և խաղութեանց, և ի գիւտար մեքնալից բնաւ երբէք ոչ ձանձրացար, և ոչ թողեր զլարին և զանօրինութիւն, լորս ոչ շաղխեցեր զքեզ լալորովիւր, և որովք ոչ մակարեցեար, և որ քան զոր լաւելիք զմեզս ի վերայ մեղացոյ, և զիգեր, կուտեցեր, բարեցեցեր զմարանորս և զմեծամեծս ևս քան զես ի վերայ նմաի չարացոյ, և ոչ մնացին գարշաւառ շաղխալ և նողկալովի ալիւմ, և անզգաման լորս ոչ թաւալեցեր զքեզ պիղծ և անասուր գարշաւեւր կնեզանիդ,

բարձր խորհրդովն իւրով զԴանիելէն չկաթու-
ղիկս հաստատելն, և զայդ բնան նմա առել և
աղբու ուժառւ և ձեռնառու լինել նմա ի նուա-
նել զմեզ, և ի քանդել և լուսեղել զսուրբ Տա-
մար Քրիստոսանէն, լարմն ունի այժմ քաղաքի
և քաղաքակի ինքն ըստ նազով և ըստ մարմն
նոր, Յետոյ երկրորդ անգամ առաքեցաք զնոյն
չաթիբն մեր առ մաքառապետն անդալոյզ և
զգուշացուցաք նմա չապ աւելի ժաւուցանե-
լով թէ՛ աղջ չէ ինչք սրբոյ Աթոռոյ, և չու-
նի ոչ իշխանութիւն ի վերայ զսրբին: Մաք-
առապետն լսաւ զան զարտ լուսել և դիտու
թեամբ Ասորիիդ բանննաւ էր չորից անձանց
այստա պարմանալ, զի լարմամ վէճ ինչ մնացի
վասն աղբւն և հարցադիտք լիցի նոյն չորե-
քին անձինքն պատասխանատու լիցին: Արդ
այժմ մեք ոչ զմաքառապետն դիտեմք, և ոչ
զչորս անձինն, և ոչ զԴանիելէն իսկ: Զի ոչ
մեք և ոչ Նովորիցիք նոցա ինչ չեմք տեսել:
այլ Ասորիիդ, և զգա միայն դիտեմք մեզ պար-
տապան, և ի զմանէ միայն պահանջեմք մեք
և իղմիրցիք զայն բնուն և ոչ զպատրիմք,
մինչև ոչ առցալք իրաւաւորք և օրինաք զնե-
սին նաքարակիւն, զի Մարտիրոս վարդա-
պետն, և զմատակաւնքն Նովորիս գրեւին
գրին պահանջով ի մէջ անդալոյզ: Ուստի
զա Մարտիչի կամ պարտի գրեւն ամբողջ ընդ
հապար զուշին մեզ առլ և աղտաիլ, և կամ
զգոցա գրեւն բնա ի լիզմիր առ Մարտիրոս
Արքեպիսկոպոսն լղել, և զմեզ ի նեռաց պար-
տառապանքն զերծուցանել: Վասն այսմ Դով-
լէթուս փաշայն անդալդ զյատուէ թաթար էր
առաքեալ, և հարցունն արարեալ, թէ արշափ
ինչ է, առ մի է, և իւր է: Որում պատասխանե-
ցաք պարսեկ առ ժամանակ մի, մինչև զյա-
տուակ մարդ լղեացաք վասն աղծ: Որե՛ անա
զսրիելի և զհոգեւոր օրդին մեր և զմեծաշնան
հարազատ զուսակն սուրբ Դանիս, միանգա-
մայն և ամենախեղճ առաջնորդն իրաւալի
գրեւինք Մաթթիէ Աբրահամ ըստմանեմար
արքեպիսկոպոսն առաքեցաք լուսապետ վա-
սըն այսմ առ մեծապատիւ փաշայն հանդերձ
պատանելիք թղթոյն Մարտիրոս վարդապե-
տին և մանաթի Սեբորիիդ առ մեզ գրեցելոց,
և հանգիւրդ սխալեալովն բնին, ի ստանալ և
ի Խիբել օրինեք զնոյն մէկ բնուն ի զմանէ
հապար զուշ: Բիւլեղալու: Ուրեմն՝ զու սրբե-
լից հս օգնական և օժանդակ լեալ սրբելի օրդ-

ւոյ իմոյ Աբրահամ խանեմապարզ արքեպի-
սկոպոսիդ, շահապետ սիրաշունչ զինքն, և
զգործն լուսաշնացուանել, և փութով առաք-
լաւալ առ մեզ վերադարձուցանել: Ետմէ ու-
նիս զոչ գրեցեալսն ստանէ լիովին գրեւն:
Դա նա ունի ամենաթի ի մէջ նոյն բնին, որ
պէտ պատմելոյ է լեզու: Զապա գրեցաք և
առ իշխանաւորսն քաղաքիդ, զի համակա-
մութեամբ հոգաւոր լինիցին ալդ բնին, և
զխնդր կերպիւ և ինչ զմեր տմանաթն ի զմա-
նէ անալ՝ ի մէջ կարեցեալ վէճիլիդ լանձ-
նեցենա: Բեզ հս սրբելոյդ զնոյն գրեւն, զի
ընդ նոսա և զու միակամ լեալ ի զլուս բն-
իւ զինք փոթի կալցես, ըստ որում քան զա-
մենեւին լաւապէս անգեղն ևս ամենայն բա-
նից և իրավութեանքն, զորս գրեցաք վասն
բնին: Ապա և թէ՛ լամանեալ և կորացեալ
կայաց և մնացել զա լիւրաւն լընդուհաւա-
խատութեան, մեք անպարտ եղիցաք լալմամ,
քանզի՛ զհոգեւորն և զմարմնաւորն անջալոց
եմք ի զլուս զսրին բանխալ, և մինչև զվեր-
ջին լամանկն առնլոց ի զմանէ կարի իրա-
ւամբ, և զպա ի մէջ աշխարհի ստակ նշաւա-
կի կայուցանելոց: Զալցանա դիտացեալ քոյ,
և դիտացուցեալ զինեւս լինարութեան թմո-
րեցելոյդ լեր ուշ ի Տէր, և զօրացեալ շար-
ելի նարին, հանգեմք ամենինք Քրիստոսա-
պարզ քաղաւովքն, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌՄԹԹ Թուոշ, և ի մալիի
... ի սուրբ Էջմիածին:

**ԶԶ. Թուղթ քանադրանաց առ Մշու
սուրբ Վարապետի Զհարաթցի Մկրտիչ
և Մարտիրոս չվարդապետան:**

Ետմէ ժամանեցել թուղթ անիծից և
քանադրանաց, իրաւացի քաղաքեւս և հո-
գեւոր կապտանաց, հանդերձ արժանաւոր վրձ-
խնդրութեամբն Աստուծոյ և ներհակալան զու-
րութեամբ անվանելի սրբոյ Դանիս Քրիստո-
սեան, ի վերայ վառաւէր անառակ օրդոց
կորստանան և զուսկացող Բանդուս, ամբար-
առանիցդ, լըրիցդ, և անդալամեցդ՝ չՄկրտիչ
և չՄարտիրոս կարգադրեմք անալոցդ չարա-
համբաւեցելոց ի չարաւոր վարուց ձերոց:

Արդև և ծանեբուք սփ անագորտն անխնայէ, և բացէք զկուրացեալ աշտ մեր՝ և տեսէք զհասարակման մարտար գործոց մերոց, բացէք և զխաղեալ անանխ մեր՝ և լուարուք զպատանայիսն արդարապէս պատժապարտելոց՝ Բացէք և զամբաքեալ բերանս մեր՝ և հաշակեցէք զպտուշ շարաշար վատապանց մերոց՝ Գանդի՛ զուգ ծնադարաց արգիւք զսանաթիսն, զուլո՛ իւրացեալք մտաց աչոք, խաղեալք խնացազանս ունկամբք, և ամեններն խելապարեալք և մախալք անարևութեամբք՝ խախէք արդէս զխաշարք, զործէք արդէս զանպատ, և վարէք՝ արդէս և կամօք ամենահերկալ լքութեամբք և անզգամութեամբք։ Դուք ոչ զգալք՝ և ոչ խաշնալք, կարծէք թէ և ալք ոչ զգալք՝ և ոչ խաշնալք։ Գտածէք երբէք թէ զուգ զինչ էք, և լիք զմիման և կառութեան կապ։ արդեւք զոչ քննութիւն վատաբեր գործոց մերոց, զոչ զստատաւան և զստալ զստապարեանաց, և կամ զոչ ի վերալ մեր իշխող՝ և պատժող ձեզ ըստ արժանեաց մերոց, եթէ արդէս անզգամաբ և անամբապէս վարէք արդէս և կամօք, և մնալք անպատժ վերջապէս։ Յերթուի ոչ մտածէք զայստիկ զամենայն։ Ժամիկ լատկութիւն է ևնգարականաց անզգամաց, որոց զայս մտայն կուրացուցեալ է խաւարն մուտքեան, որք ոչ զխոն զինչ գործեն, և վախճանն իւրեանց ձր ինչ եզերելոց, սակաւ՝ լորժամ ևնգանք ման կուր մկուռնն հաւցին վախճանի ընթացից իւրեանց, և ընկալցին զվարեա ըստ արժանեաց, լախժամ քաղցին ալք նոցա՝ և տեսին զկատարանն, արդէս ահա զուգ անպատկառ լորքոց և անզգամք։ Գանդի մեզ զխաշնալք և զխոնք լուսալէս զորդիսութիւնս պղծոց, և զվտաթար արարս մեր՝ յորս միշտ թուալիք անամբապար, եղեալ անարգութ և քամախիչ շնորհաց Ամենաորդի Հոգւոյն, և արդւ եկեղեցւոյն Բրիտանոս ամբաթարքս ստատուալի հարազատ պաշտօնեալք, և հրամանաց նորին տեսարեքք։ Բրիտանոս ժողովրդեանն զալթակեցեացիլք և վտաղուցիլք, Բրիտանոս և զարաց նորին ուրախացուցիլք և փառաւորիլք՝ որք ահա զինեալ ընդդէմ մերս հարապետակներ իշխանութեան, և ընդդէմ անաղթիկ մեծի Աթոռոյս Աստուածաբնի, և խղեալ զիսպ հնազանդութեան, և զաւր և զամբի, իբրև զերկալալ՝ անանպա-

տարս՝ և արձակեալսնս՝ կիցս արձակեցիք լուսառու ծնադիս մերոյ սրբոյ Դանիս՝ և սորին զանալալիս Դուք սփ, և ձրքան մարդ էք, և զինչ զարութիւն ունիք, որ կամեցալք զարդալիս լքութեան և հակառակութիւն գործել, որք արբանեակք եղեալ խաղալալ Դանիկին, լանդեցեացլք զամբաթի փառամալ զաննամատուցն ընդունել և զմերս արինաւոր հարապետութեան անպատկառ լքարհուրելով ի բուն մարդաբնին՝ որ ասէ, վալ որք ասին զխալն բարի, և զբարին շար, զչոյսն խաւար՝ և զխաւարն լալս, ևւ չտախքոյ ալգալս զակառեցեալք զհաւ մուտքեանց անտաւային անորիկ, որք կամեցանք զայս լուսաւորչական սուրբ Աթոռ մեր քակտել, և տեսել, և լուսար վալիք զմար արթաւ հիմենլ՝ զոր ոչ խորեցանս առաջիկան զան զմեզ, և ըստ նաղաբալք և Արիւզալ զուր ստար ի տեղին աննշան Տեսան մատուցանել, զի ալրեւիչք ի նորն զմիտց ժամնշնապէս Իոն և չլուսակնացեալ ալրեւիչք շարութեամբք, լուսելիք ևս լինել նոր իմն թշնամիք և քակիլք և տեսիլք զոն ալ ինչալաւոր և մեծանուն սուրբ Տանդ սրբոյ Վարդապետն և Մկրտչին Բրիտանոս, ըստ որում որդէս լքանք, զբաղած նեղութիւնս և զմիտաւ հասցեալ էք զմա, և զարժանալալս առաջնորդն զորին և զմանրիմ արեւիկն մեր՝ զմա կորսա աստուածիմաստ վարդապետս՝ և զարհիսպանն եպիսկոպոսն արամարնել և անարգել համարանկեալ էք, և արհ՝ ոչ ալ իբիք աղապա, եթէ ոչ՝ վասն մեծի հաւատարմութեան և հարազատութեան՝ զորս ունի նա առ սուրբ Աթոռ և առ մեզ Արդ՝ սփ լնիլն ծակամատ իւրալք, որ զայսցանս լքութիւնս գործեցիք անզգամութեամբք, այժմ ի զլուս հաւին լարիլք մեր, և եկին ժամանեցին իրաւունքն Աստուծոյ ի դատել զպատժապարտալ, Վասնորոյ ահա զստատաւանաւ Աստուածային իրաւանց՝ բարեալ իշխանութեամբ մերոյ հարապետականաւ բանաղբեցաք զարժանեալ անինից, և նոսրեալ արտաքանցաք ինկեցեալ սրբոյ, արդէս ... *)

*) Վերջը թերեւ իւր, որ զիւրք և լրացնել նման ալ կանգակից։

ՀԷ. Ի ԹԵՖԻՆԵՂ առ Պալ Դիմիտրի Յի- ցիանովն:

Որովհետև քաղաքում մերում ստուգել և առատա-
բաշխ արհեստներում բարձրագույն մասնանցի
ամենաառատ ուղարկութիւն և զթուրութիւն նորին
հանդերձ խաղաղաբար ուղղունի, կենարարին
մերում Յիսուսի Փրկչաւորն ի վերապ նախնի
զորացեալ և բարձրացեալ բարձրաստիճան
զանազան նշանակելի և նշանալի լեռնանոց
քաղաքացի մեծ զորացեալով և ամենախնամ
զուստապետ պարուն Պալ Դիմիտրի խա-
րենհամար. կողմնակալով: Աս որոց ընդ մեզ
են, և իշխել ի Տէր խնդալ, Որում և գիտութիւն
լիցի. Զատալինն ի լսել մեր զբարեբեր դա-
լուստ մեր ի քաղաքը օրհնեալ իբրև կառա-
րեալ բարեկամ և հաստատու ազգիաբար
պաշտանեալ տիրապետ աշխութեան մերում, և
մերոց բարձր զերազանցութեան, խոնարհական
թղթով մերում յարանցեալ զխրմանն ի հոգա-
տակութիւն մեր, զոր ունիք առ բարձրա-
զան աթոռ. նորին կոչեցեալն մեծութեան, և
զհապակցութիւն, որ առ պատուականու-
թիւն մեր: Աս թէպէտ ընդդէմ քաղաքական
կացութեան և ընդդէմ արտաստիճանի վերա-
դարձու. առաջապա. այն մեր թուղթ, բաց
աթոռ. տակաւին ոչ վերջնամեջ մեզ աշա-
կերանալուս ինչպիսի վարդապետին Յիսուսի,
ի սիրով Փրկչաւորութեան և ի բարձրանաց
զմեզ ի նոյն միաբար սէր և ի խաղաղութիւն
լուս պարտաւորութեան ստանձանի մերում,
Ասալ՝ ի մեռն սոյն ալար թղթով անդլէն
աղբերս արկանեմք առաքի արդարամբն վնանե-
մնութեան մերում, և ինչպիսեմ լսող և անաս-
ցող լինիլ լուս օրհնակի բարեպաշտի և Փրկչա-
տաւորի առն արդարակերպի, իրաւացի
բարեցի, և ի սէր խաղալուն զուս մեր Փրկչա-
տաւոր և ջրիտարեւական սուրբ հաւատար
խնամել և ի զուր չարքի ի վերալ արեամբ
նորին ներկեալ հաօին նախնի սուրբ սեղ
աթ և մեզ ի նախի բարձրանցեալ. գիտեմ
զի նոյն խաղաղաբար որպէս զաշխարհ ամե-
նայն, նախնի և զպարզ սիրտ մեր վրդովե-
ցին, և տանի երեքցեցին զմեզ որպէս ալլոց,
նորպէս և մերում զերազանցութեան, ալլ
սակամ մինչ ի բաց եղեալ մեր՝ աննախանձ
հաղաւ լուս օրինի ջրիտաւորականի ի զննու-
թիւն մատիկել, ունախնան բանք նոցին

և ինչնին ստութեան իբրեանց բարեկալ
հաղաւին իբր զիստաւ ի հառապակցից արե-
ու: Որպէս և որք զննեցին զգործս մեր և
բաղադանալ բարեց ննկաւորաց աննախանձ
ալլոց գործ, արդարացեցին զմեզ, և անա-
ղեալ զնասա ներքեցին ի բաց, և խորշեան
իբրև ի զաթակցեցեցեալ աղլի և խաղաղա-
նալոց մաքուր մտաց. զսոյն ուն, և մերոց
բարձր զերազանցութիւն տեսանել ի թէ ու-
ղիչ արտի՝ մաքուր մտք և անվրդով հաղաւ
զիբրև ստուգութիւն, և զանցից նշարաւ և
զնկութիւն զննեցիք և իմանալ կամցիք:
Ձի չէ աղպէս՝ որպէս աղլի եղեալ նախնա-
նալոց ստորագին: Աս զոր՝ ստուգանալի
և լուս նորին երկրագործի և աննախանձաբար
ի խնդիր լինել նշարաւորութեան, և աղբերու-
ցանել զգրկեալն և արդար պատաստան չնոր-
նել ընդ վալր ամբաստանելով: Արդ՝ առ մեզ
իբրև առ իրաւալոր և ուղղաւոր ոչ գիտեմք
այսա իրաւացի բաղաքանք մերումք և հաղեմք
պատաս առնել զմեզ խաղաղանաբար և նաչ
կտալի բարեց աղլի եղեալ և նախանձու լը-
ցեալ խաղաղակալ, և մերս իրաւանց հառա-
լինել և ունկն մատուցանել, և վերադին զը-
սիրտ մեր չիւրմանցանել ի վերալ խաղալ
արդու Աթոռաւ և ի վերալ տարապարտ զիբը-
լոյս բանիւք լար ստիւաց խորար իրաւանց,
որով աղաղաւ: Ետնեալ կենան մեր պարտա-
ւորեալ միտք անզաղար աղլիք վառն եր-
կարութեան և բարեպաշտութեան անդին և
պատուական կենաց մերոց բարձր զերազան-
ցութեան, ի տաճարիս Յիսուսեան բոլոր ուն
աթիւք որին և համակ աղլոց Հաղաղեան:
Զայլն ամենալն ունի բարեպաշտարտ վնանեմ
նախնի մեր գիտել ի դրամանց Մեռիք Ար-
բանամ և ի խղճալի Դարբիլ աշխուական ա-
ղալիք և մաղթմեք ինչութեամբ և քաղցրու-
թեամբ լսել աղբերանաց նոցին, և մեզ նեղեմ
լոցս ամենից լամենասա բիւրապատիկ վ-
տաք և աղլի աղլի թշուառութեամբք զնա-
զատութիւն չնորնել. զի փառաւորացի անուան
ամենասուրբ երրորդութեան և համար բա-
րեկաւութեան մերս լալիալը ամենայն ջա-
րաղեցի: Ողջ ընդ փառապարզ աղպիս, և զե-
րապատի. անուանի զարաղալիս ի պարանալ
ջրիտաւորական սուրբ հաւատար չնորեք
կենաստաւ սուրբ խալին, և ի միջիբարու-
թիւն վշտակիբ արտի մերում, որով արդար

հաւ օգնութեան ներում ապաւանջ մնաւ խոնարհ պաշտօնեայ Աստուծոյ ԴԱՆԻՑ կաթուղիոս տանեալն Հայոց:

Ի լուսինի 1. ի 1803. ի սուրբ Եւփոմէին, որ ի վաղարշարարաւ:

ՀԲ. Թուղթ առ պարոն Թամարով նախորդ ղեկավանն Ռուսաց, որ Լը երթնմն ի Պոլիս.

Յարմէ ժամանեցի Աստուածաբանն առաւ որդեւորութիւն և բազմապատիկ դիմութիւն հանգերով շնորհք կենսատան սուրբ խալիկն Քրիստոսի, ի վերայ բարեպաշտան և Քրիստոսապար բարեբաւարեան պարոն վասիլ Ստեփանիշ հաւատարիմ և հարազատապէս խորհրդակնիդ ամենամեծ օժնչուն Աստուծոյ ինքնակալ կայսերն օգտաւարալլի. Աս ընտելից ներաւնացն և որոց ընդ Քրիստոսաւհաւատաւ բարեւաւ. ներով են եղիցի ի Տէր խնդալ լաւաւ և բարութեամբ: Որում և գիտութիւն լիցի. զի կատարեալ բարեկամք է ունել միշտ ի մօտ զսիրելին, և համապաղ լինել զպատուական անուն նորին, և ցանկալ բարեբաւար երջանկութեան նորա և հաջել ի Տնանել ևս զբարեւ վասն նմին Արդ որդարեւ մշտապէս լինեմք զպատուական սիրելիդ մեր, և անմուսց ունիմք ի մօտ զկատարեալ և զանննից բարեկամութիւն ներ և զսէրն անշնչելի ապաւորմամբ ի սրտի մերում և վշտաւակեմք անդադար զբազմապատիկ օգնականութիւնս ներ և զպաշտպան լինին լամենալիս սրբոյ Աթոռոս, և մեզ ընդ վար բանիւք նախանձառաց վշտացնոցս ներով արդարասիրութեամբ և ուղղապատութեամբ. որոյ ի հետանալն ի մէջ, և գնալն ի Պաշտ լերկիւր տէրութեան ներայ, ոչ սակաւ ցաւ սրտի և արտաժողութիւն ապաւ եղի մեզ: Աս ի նշան անմերս քնքմանից բարեկամութեան և օրհնութեան զարթ թուղթ համառօտ գրեալ առ սիրելիդ, լիցեցաք առ պարոն Գէորգ Աղաբեկեանն սիրելին ներ և մեր իսկ. զի անտի առ մեզ հաստացէ. Խորհրմք օրհնմն ի ներդ փնհանմնութենէ, զի և զուք զնախկին և զառաջին սէրն և զբարեկամութիւն ներ զորս

ունէիք առ մեզ, ևս առաւելուցաւք անմուսաց զմեզ ի մեզ ունելով. որոյ ապագաւ, որդէս և վասն ամենայն բարեկաւութեան ներայ հեղ և մնալից նեղ առ լաւալին ևս որհնարան և աղքատի վասն անգին կենաց և բարեպաշտար անկին ներդ բարեւ գերազանցութեան: Աս ևս խնդրեմք զի սրելով և Գար իցէ, և որքան կար ներ, շնորհալիք թէ ի դուռն ամենապարմ մեծի կայսերն, և թէ նորին մեծամեծացն ծանուցանել զնշարիան, որում ցալ հասու էք, և գիտեք զամենայն անցից և զնշարութեանց զուգիցն և զմեզ ազատաւ անխիղիք ի նաւաց ներկաւոր խառմաբարաց: Աս զցանկալի առաջնութիւն ներ, ընդ բարեբաւար կայսրութեան ներայ սիրալաւ թղթով մեզ ծանուցեալ, առախ արաւիք զմեզ, որոց աննշաղք և փափագիմք միշտ առ ի դիտել: Ողջ լեր պատուական և ամենաբարեւալի բարեկամ մեր և ճշարտա սիրելի, զորութեամբ սուրբ խալիկն, և բարեւ ըրողկաւ կենարարին մերոյ Սիսուսի Քրիստոսի, և լամենանցալ ի խնամա նորին ի բարեկաւութիւն և ի միութեամբութիւն վշտակիւր սրտի մերում, որ ևս ԴԱՆԻՑ կաթուղիկեւս ամենալն Հայոց, և պատարիաւք վաղարշարարաւ:

Ի 1803. ի լուսինի 25. ի սուրբ Եւփոմէին, որ ի լարարաւ:

ՀԸ. Թուղթ ի Պոլիս առ ժահեսի Յարութիւն աղայն օրհնութիւն և շնորհակալութիւն:

Աս ընդ օրհնութեանս Աստուածաբան, ծանուցանել լիցի ազնիւ սիրելալոյ մերում և լուսամեծանդ զաւակիդ սրբոյ Աթոռոս Միսանալիքի. զի ցարդ զամենայն ինչ լիւրում ժամանակի գրեալ սիրելալոյ, լուսնիք զալ ինչ նոր քեզ ծանուցանելի, միան օրհնալ ուխտաւորք կենալ ի սուրբ Աթոռա և լլուցեալ զտեղջ սրտից խրեանց վերադարձան սիրալաւեալ, լրաց ունիք գիտել զորդեւորութեանս սրբոյ Աթոռոս, կողմանցս և մեր իսկ: Բայց և ի նշան սիրել և մերս հաստատուն բարեկամութեան որ առ սիրելիդ հոգիւս, զարթ թուղթ սիրալաւ և օրհնաւաք քեզ լաւակ

սիրով սիրեցեալ աշխույզ գրեւ և օրհնութեան շնորհաց սրբոյ իշխան անբարւոյն անգործ գրեւ առնել թարեպետաւն զստեցաւ, որով և լորդորեմէ ի աէր կրկին և պատուեմեմ իսկ մնալ միշտ ի նոյն, լոր կոտց, և որ քան զոր առաւելու թաղմապատիկ նարազատական զորեմով և պատուեմ և արդիւնաւոր քեղմաւորութեամբ ևս ևս գիտացեալ ի նոյն ուխտաւորացն անբարւոյ զստեցնութիւն և ըզբարեկեցութիւն պատուական անկող և բոլոր աշխուսական թաղմացն, և զսիրով և միարանական միակամ օրհնել կալն և մնալն ընդ սիրաբարձար թարեկամացոյ, ուրախ եղաց ի Տէր և զոնութեամբ փառա մատուցաց Աստուծոյ, լորմէ և հալցեմք պահել զքեզ զյատկեմք թարեկամք մեր երկար և խաղաղ կենաց, փրկելով լամենալն փորձութեանց Բրիտանացոյ բոլոր թաղմեմքն ի զուարճութիւն սրտից մերոց, Սուրբ Աթոռ և երկիրս նանդերմ միարանութեամբ ի խաղաղութեան են ողորմութեամբ Աստուծոյ, և լուսնեմք զալլ նոր ինչ գրելով քեզ, ի լինելն անգանդաղ և լաւորմեմ ծանուցեալ աղեկեց եմք սիրով և Բրիտանոյն զօրացեալ և զարգացեալ ծաղկափթիթ որդւոյ քոյ և մեր Մատթեոս Աղապաւէին և նամալն օրհնեալ ընտանեացոյ ողջոյն և օրհնութիւն առաքեմք հարակոյն սիրով, զորս և լամենեմք ի թարեկութիւնս Արարչին, զարմեալ աշխուսաբար սիրելեացն մերոց մահեսի Ղազարոս և մահեսի Ստեփաննոս թարեմէր և փառապարզ աղալիցն հոգեոր սիրով և երկնաւոր օրհնութեամբ ողջոյն փրկչաւանդ նոյնիւր և շնորհացն Աստուծոյ լամեն անեմք կալ մնալ ի խաղաղութեան և ի թարեկութեան նախապալ Ուրիմն առ ժամա զալսքան ինչ գիտացեալ և զսիրով թաղմք ի մէջ անպակաս արարեալ, ողջ լոր ի Տէր և զարգացալ նոյմա և շնորհք արբոյ Աթոռայ եղիցի ընդ քեզ և ընդ բոլոր թաղմեմն, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԱՄՐ թուոյն և ի լուսնիս 25-ն ի սուրբ Էջմիածին:

2. Թուղթ ի յԱտաքազար առ Տէր Ռաֆայէլ քահանայն:

ՁԹուղթք ի լուրդիս 25. Ընկալաց ի լուսնիս առաւ օրհնութեամբ մեծամբ օրհնեալ ուխտաւորացն, որոց և ի վերադառնալն Թարեպետաւն վարդապետ զալս թուղթ ի նշան սիրով և նալութեան զքեզ քեզ ի պատասխանի գրուածոց ի հարեանցի թուղթով զալլ ծանուցանելն լեկուսն անգոր, որք ունին սալ քեզ զտեղեկութիւն զալնց, եթէ իցեն մեզ կոտց իրադէկ լինել: Արդ՝ արգարն ըստ թուղթն անցին ահա մեմն աարանատուռ և լաւորեցին զարուն ըզմալի, լոր ընթեմալ կարէ ամենալն ոք եթէ կամցի թոկոսն իրբն ի մարգարեանում, նոյնպէս և ծագք բարի կարեն զարգարել ի լալն թարեմք զարուն, որք ի մեմն զամենալն զորութիւնս իւրեանց ամբարեալ լինեմանս ըստ ընտկան կարգի սակա արգատաւորութեան ի սամենալն ժամա և ժամանակի, փալս լոր երեկէն: Իսկ եթէ և ոչ ի ժամանակն ցուցցէ զպատու, առ որ կարգեալ է ի նառալէն ի ընութենէ, հարկի իրբն եկարացմեն ալն թղեկն նաման վեկո թաղմալ իրաւամբք ի լինեմ ընդունի, իմա զոր ինչ ասեմ: Ուստի՝ ապահեմ թաղմալ լուսով արգատաւոր արմեանց ի թանաւոր անդատանէջ ընդունելութեան զի եթէ ամբարեկել էր ի թանութենէ լաւալացեալ և առ ալն, որպէս զքեզ ծանկեալ արգատաւորելոյ, ահա քեզ ժամ թարեպետն, ընդարմակեալ ցնց լալմեմեմ զպատու ողջիական հարգատուութեան, զի ստուկեցին թուղթ գրութիւնք, քանզի ի պողոյ նոցա ծանկելէ զնոցա, առայ անտուռ ընդան օրհնելոյն: Եւ թէպէս ողի առաքելուն ի փորձութեան նախատակի, իրբն քալ՝ առաւորս, որ ոչ ի նանդարտութեան հոգմոյն, ալ լալեկեմութեան փորձ քալացէս. սակալն թղեալ զալս սամեն, որ կատարելոց է միալն, և Սրկնաւոր հրով սիրով բարբառելոյ, բանից քոց և գրուածոց միա կեցեալ՝ կատարման ելից իրացն աղաւանդու, Բարի ուխտաւորքն սիրալանալ՝ և զփափաքս սրտից լցուցեալ, վերադարձան խաղաղութեամբ՝ լորոց որպէս զքեցալ զխեղց էջ զարգիւնութիւն կոտմանց, առք Աթոռս ի խաղաղութեան, և միարանութիւն ի կրանաւորական կարգի են: Սրկիրս ևս շնորհի:

Տեսանէ ի միջանկ կացութեան: Զարացան ծառայեցաւ նամատար, ողջ ընդ ի Տէր, և զորացան նամու, և շնորհք արքայ և մեծի Աթուռս եղիցի ընդ քեզ և ընդ զայսզ ամենայն, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԱՄԲ Թուոյն, և ի լուսնիս
... ի սուրբ Էջմիածին:

26. Թուող ի յՈղորմելի, ի Ղարդալու, ի Ղարաբնաշանլու, Նոյալ տէրունի ժողովուրդսն մեր:

Ա ընդ օրնաթեանս Աստուածայնու, և սիրտաք ողջուհատու նամակիս, գիտութիւն լիցի սիրելի և ընտիր ժողովուրդս մերոց, և հարգաւոր և հոգեւոր զաւակացոյ արքայ և մեծի Աթուռս Էջմիածին: Զի քաղմթիւս ստորագրութեան թուղթքն ձեր, հանդերձ թղթովքն սիրելի որդւոյն մերոյ Խաչատուր խանձմարտ վարդապետին և աղջն, հասին առ մեզ, ևն. սամբ ի ձեզմէ առաքեցեալ փառելին, որոց ընթերցանութեամբ՝ շիտապէք նախ զսիրելի արդիս մերոյ Խաչատուր վարդապետի գալն աղջկա առ մեզ, և ձեր մարդասիրութեամբ և պատուով ընկալնուին զնա և յարգելն, և զայս ստնայիս. որք արգարիս եղին զիւր արտի մերոյ, և խորան իզուլ իսկ մերո՛ւ մ որչ փասն անշափ շնորհակալ լեալ զձեզմէ ամենից զմեծաց և զփոքունց օրնեցաք զարժանաւոր որդիսց օրնաթեան երկնաւոր և հոգեւոր օրնաթեան: Գալս Տէր օրնեւով օրնեացն և զորացոցն, և զամենայն զբանս և զգործն ձեր ի քարին անտրին՝ լալորեացն, և խաղաղական և անդորր կեանք և ժամանակօք պահեցն. փրկելով ի հոգեկան և ի մարմնական վտանգից և ի փորձութեանց, և երկար ամօք և լիալիբ սուրբք զամս և զկեանս ձեր երկարակեցեցն, . . . քարեղբորնութեամբ, քարի անուամբ և համեստ կենցաղաւորութեամբ զարգարեցեցն, և քարեւտնոց կենդանութեամբ զարգացոցեալ փառեցեալցն զմեզ զամենեւին հանդերձ յուր մե. բաւովքն: Աստուա իրազնի լեալ ամենայն գրտածոց և ինչդանոց ձերոց, իմացաք զմերաք և զգիտութեան ձեր ամենից. Որոց փասն

անա զայս գրեմք սիրելեացոյ իմոց: Զի թէ՛ ըստ օրինի և ըստ սանձանագրութեանց արքայան հարցն առաւելոց, և հարցախոսանք երջանկաց, գտեալ զԱռաքել քանանայ ընդզմէ նոցին օրինաց, և կանանց Հալատանաց եկեղեցւոյ՝ առնելով զչնոս պատկին, քանադրեցաք, և ի կարգին լուսնոցաք, հրամարելով սաստիկ, զի մինչև ոչ եկեցե՛ք ի սուրբ Աթուռս առ մեզ՝ լընկալնուլ զպատիմս ըստ լափու լանցանացն, և զհերումն մեղացն, լուսնի պաշտել զխորհն, և ալլն: Աստուրան՝ անխնայ առնելոց էաք ընդ գալ, զոր ինչ լուսնած գրեալ էաք, և զպառելոց՝ ըստ իւրն արժանաւորութեան, ալլ սակաւ՝ ըստ կողկաղաղին աղանդաց քուր ժողովուրդս իմոց սիրելեաց, և ըստ խնդրոյ ի մեզմէ կարգեցեալ ի վերայ ձեր վեգիլին՝ սրելի որդւոյն մերոյ Խաչատուր վարդապետին ա՛ն ապու թղթովս ներելով ներկացաք ամենայն լանցանաց գործն, որ առ ալլ պատկ, և ի պատիւ երեսաց ձերոց, թողաք զղաղմուն զորսանելոց էաք իրտամբք ի վերայ գործին, որդւն և ցուցանել, ձեզ լատակ արձակման թուղթին գրեալս առ Տէր Առաքել քանանայն, զոր լընցաք ընդ գրուս առ վերոյնչնայ Խաչատուր վարդապետն առլ նմա: Ապուս հետեւ արեւել է գալ ի կապից և ի նշովքն, Բաց պատուիրեմք ինչքան, լայանեալ նետի կալ և մնալ լալղախի օրնաղանց շնորհի և պատկից, և լալլ ալղախեաց, որք ընդզմէ են կանանաց արքայ հարց, Ապու թէ՛ ոչ, զառաջինն ևս պանանց ևս լանձով պատեցեալ եմք ըստ իզուլ և ըստ մարմնոյ. արեւն իւր ի զլուսն իւր եղիցի՝ Նախ՝ կամեցաք թլղլուսն՝ զպատկի տէրն, աղլկան կամ աղալի և հարցն ևս ընդ քանանայն պարտաւորել՝ քերել լարալար ի սուրբ Աթուռս, և հատուցանել նոցա ըստ գործոցն, զի և ալլքն իրաւեալ, հրամարելիս լալղախի սպորնաւոր գործոց, ալլ նոցա ևս ի խաթիւր ձեր, և՛ ի պատիւ ընտիր սիրելեացոյ իմոց ներկացաք, և թողաք զանցանան, պատուիրելով նոցա, և ձեզ ամենեցուն՝ լայանեալ զղալն կալ, և հետի մնալ որչափ կարելի է և հնար՝ ի խանանկ պաւկից և լանխարի շնորհի, և թողաք զանցանաց են, և առելի Աստուածայնոց, որովք և լինեոց էք պատեալս զանալան պատու հատից, և քարեւթեան Աստուծոյն որք ցան հատու

նեն ի վերուստ առ ձեզ լաղազս անկանոն որինազանցութեանց անբոց, իսկ վասն երեց-
փութանացն անբոց, զորս զբաղել էիք, վասն
ալզո՞ք հա ալազին ծանխք, զի մեք պարզապէս
ի գրութեանց անբոց չկարողաց զբան ինչ
հասկնալ, և մեր ինչ ինչ խնդրելին, զայն
ձեզ շնորհէ՛ք, քան զի ալլ ընդ ալլոյ գոյով
գրութեանց անբոց, որչափ ինչ ալ մարթա
ցած զիսել։ Գանգի՛ նախապէս զուք պար-
տիք զամենախ խաղութիւն և զերկրպառ-
կութիւն ի ձէնջ և ի սրտից անբոց ի բոց
բառնալ, և սիրով և քաղցրութեամբ ընդ մի-
մեանս կենցաղավարեալ միաբանական հոգ-
ւով միաշունչ, միախորհրդ, միաբարե և
միախոյ լինել, և ապա զազգիսի ինչ զրել
մեզ և խնդրել։ Ուրեմն զբաժ սիրով և բո-
ղոքամբ անդ սիրելեանց խոց, և պատուի-
րեմ հալաքաբ, ի բոց քննել զեռս, զնախանձ,
զառնութիւն և զխառնութիւն ի ձէնջ, և
հաշտ և համարլոք ընդ միմեանս կալ սիրով և
միախոյ սրտիւ և միաբանութեամբ մեզ զրել և
ծանոցանել ընդ իշաշատուր փորձապետ սի-
րելի՛ որդւոն մերոն, և լանտանել լատու-
ցոցանել թէ զորն կամիք անդ երեցփոխ,
զնիկնազան, զնախմբին, և թէ զալլ ոք, զի
և մեք լայնեմ ըստ կամեց անբոց և ըստ
խնդրանաց կարողացուք զշառնապետեան ի
ձէնջ անդ երեցփոխ, և մեզ զործակալ։ զի
բարեցի ի ձէնջ և լորենեակ զեղջէն անբոց
խառնութիւն, և արժատեսցի խաղաղութիւն
ի ձեզ և ի բնակարանս անբոց Ուրեմն՝ պարտիք
առանց զանցառութեան տալ զկատարումն
հրամանաց մերոց և պատուիրմանց, որպէս
զստիս զերեցած և առ հարազատ որդին մեր
Խաշատուր խոնենափաջ վարդապետն, հոգ
տանել, և փոյթ ունել առ ալլ և մեզ փութով
աղբիլ։ զի առաքբ լուռալ խաղաղապէ՛ք խ-
ղատ։ Եւ արք՝ պատուիրեմ ի վերջոյ սիրե-
լեանց իմոց, զի որդիական սիրով, և շիրմե-
աւանդ Աստուածապաշտութեանց զհարազատու-
թիւն որտի անբոց հաստատուն ունիցիք առ
սուրբ Աթոս և առ մերս հայրութիւն, և լա-
րիւնարաբ զործոց և ի զանազան բազմա-
պատիկ նառապիովութեանց զանց անվերջանա-
լի առնիլիք, և արժանաւոր լարգանաց զիշ-
ատուր վարդապետ որդիդ մեր սիրաշունչալ,
մարդասիրել և պատուել նա՛նալիք, հաղանդ
լի՛ ելով պարարաբ բանից և խրատաց զորին։

Որպէս զի՝ մշտապէս վարելելու զՆորէս և
զորհուրթիւն հրահրալ աղաւթս, և մեր՝ ար-
ժանաւորք գտանիլիք, Զայսքանս զխաղանալ,
և սիրով հայրական բանիցս զկատարումն առ-
հալ, ալլ լերաք Տէրամբ Գրիգորասին, և զորս-
նախք բարեք բաղիւր շորին, և շնորհք ար-
բուլ և մեծի Աթոսոյ եղբիք ընդ ձեզ ամենե-
սին, Ամէն։

Գրեցաւ ի ՌԴՄԲ. Թուֆս, և ի լուսինի
21 ի Մայիս Աթոսոյ ամենայն Հայոց ի սուրբ
Էջմիածին։

**ՁԲ. Թուղթ ի յՈՒՈՒՇՆՆՈՂ առ սրբոյ
Աթոռոյս զանձապետ մարտիրի Գրի-
գորն Անուշան, ի պատասխանի Թղ-
թոյն ընդ եղբայրցն իւրոց զԹլոց և՛ թան
վասն զանձապետական արդեանցն։**

Յորմ ժամանեցէ թուղթ սիրոյ, աղջու-
նի և աշնութեան, հանգիւրդ պահպանողական
շնորհիւ։ Միմեանէլ որդոյ աղաւթս, ի վերայ
սիրելւոյդ մերո՛ւ հարազատ որդւոյդ սրբոյ Ա-
թոսոյ և հաստատարի զանձապետիք սորին,
Աստուծով զորացեալ բարեպետս և խոնա-
կան մանասի Գրիգորիք և սիրապաշտ առն
քու՛մ և բնակութեան և ամենայն բնամեհաց,
աղգալեանց և քարեկամաց քոց խնդալ ի Տէր։

Եւ ընդ Աստուածալին սրհնութեանս,
գիտութիւն լիցի սիրելւոյդ մերո՛ւմ և զգտախոհ
որդւոյդ սրբոյ Աթոսոյ Էջմիածնի։ Զի թուղ-
թըն քո ի մարտի ծմբ գրեցեալ, ժամանեց
առ մեզ լամպոյ ծլ, ևնա՛մբ հարազատ եղ-
բայր քոց և հոգեւոր որդւոց մերոց Տէրամբ զս-
րացելոց պարուն Խաչիկէն և պարուն Յովհան-
նիսին եկեղոց ընդ ալլ մեծաւաստ ուխտաւո-
րաց։ Զոր ընթերցեալ ծանեաց թէ ի թղթոյդ
և թէ մանասանց ի բերանոց զբարեբայն
ընդ բարեկեցիկ աղջութեանց և զշիրմաւանդ
սիրոյդ առատութիւն որ առ առաք Աթոս
և առ մեզ և զմարմնորէն ժողովութիւնդ և
զարիտիւնդ ի զործ զանձապետութեանց,
որովք և զտանել զչիւր որտի շնորհակալ հ-
ղաք որհուրթեամբ զբարեպաշտութեանց և
զկարատ մեր որ առ սիրելւոյդ անառնութիւն,
լցուցեալ արգարե անառնութեամբ քանկուլի եղ-
բայր քոց հարազատաց, առատացաք ի հո-

գիտ գմեմ զուստնութիւն: Եւ զնոսին եւ նաւն-
 դերմ ալլովջ բարեպաշտն ուխտաւոր եղ-
 բարք խրեանց, լստուկ իմն սիրով և
 զորովանաք ընկալեալ, կամեցաք շահել և
 միտքիթարել, որպէս և մեզ է սովորութիւն զսա-
 մից զիմաստն ընդունել և շահել: Որք և ին-
 քեանք եւ շահեցին զսուրբ Աթոռ Մալրա
 խրեանց ի ձեռն սիրանուէր և կամաւորական
 արոց և ի մէնջ ըստ ժարմաւորին աշխարհ
 ինչ շահեցեալ, որչափ թող եւ շարաշատ ժա-
 ժանակիս նեղութիւն և մերս ձեռնհասութիւն,
 բայց լստամք թէ ըստ նոցեորին լստաղէս և
 լիւթի շահեցան, համարելով զգաւալիւս
 խրեանց զգրկաւորաւ Տէրին և զայլ սքան-
 չեալագործ որքութիւնն և զխաշակիր ժառան-
 սըն և տեսանելով զլստուկ որ շնորհարաշ-
 խութեան և ի մերկաւ որ յըջեալ վանորան
 իսկ եւ ուխտակաւոր լինելով և ընդունելով
 զնոցեալոր շնորհ և զօրնութիւնն հրաշալի
 զամբարանաց որքունեաց կուսանցն Հովփա-
 ժանց և Գալիանեանց: Երաց շնորհաց և
 օրնութեանց քիչ հաստարար ի սրելուայ մե-
 րում եւ մասն և բաժին նոցէ Աստուած,
 օրնեացէ զքիչ և զօրացուցել, փրկեցէ լս-
 տանից ձախողակն զխաւածաց և պանեցէ ընդ
 թեռք խնամաց խրոց նոցեալ քաջաւոր-
 քը ընտելք և զամեղանք բան և զգործն
 ըս եւ ի քարին լալողելով, արդիւնաւորս և
 շահեկանս արասցէ իսկ ի կողմանէ զանձա-
 նակական արքեանց զոր ինչ զրեալ էիք, ի-
 մացաք, բայց սրբելի, աւա զոր ինչ արդիւնս
 լանձնեալ եւ Գրիգորին, նա լստաւոր նոցե-
 լոյս Ղուկաս կաթողիկոսին էր նուիրակ և
 կեալ ի լիւնակ և դարձեալ և ձեռամբ նորին
 զոր ինչ հաստցեալ եւ ի սուրբ Աթոռս, զայն
 զու գրեալ, իսկ Դանիէլին եւ թէ քան ինչ
 հաստցեալ եւ, ալն եւ լստաղէս լալանի է
 քիչ, թէ զիւրոյ եղն նմա և արքեանցն: Իսկ
 ամբանն նուիրակ նոցեալ որբուին մերոյ Գե-
 ող շնորհունակ վարդապետին եւ թէ լանձնեալ
 եւ զարդիւնս զանձանակի, նա զեւ ոչ եկն
 ասալ, զի բերիցիք աւ մեզ, և լալս երիտ ամս,
 լորմէ նեալ մեզ կողմեալ եմք լալս աստի-
 ճան, ի սրբելուայ մէկ փառալ զանձանակաւ,
 զրամալ է նաեալ աւ մեզ, ապա որ խնդրեալ
 էիք զկնդակ զրեւ աւ ժողովուրդան, որպէս
 պարտ էաք գրել զայն, թէ զինչ հաստց մեզ
 զանձանակեան մեր, ալլ պարտ Գեւոր վարդա-

պետն զալ աւ մեզ, որ տեսցաւ թէ զօրքան
 ինչ հաստցանելոց է մեզ, զի և մեք ըստ ա-
 նըմ գրիցեմք զկնդակին: Ապաքն մնացէ
 ալն, մինչև նա բարեաւ և խաղաղութեամբ
 գացէ ի սուրբ Աթոռս և ստացուք ի նմա-
 նէ, զոր ինչ զանձանակական արդիւնս լանձ-
 նեալ ինչն նմա, և ապա լանձնալ ըստ կար-
 զի և ըստ սրբին զանցաւ զկնդակ լիւթի
 օրնութեան և շնորհակալութեան աւ բարե-
 պաշտան օրնեալ ժողովուրդան, և աւ քիչ եւ
 զլստուկ թալլթ օրնութեան, ի միաւասու-
 թիւն մեզ և ի լստալութիւն նոցեալեալ:
 Իսկ զվերալիւնալ նարաւոս եղբարն զու զու,
 իսպիկն և զպարսն Յովաննէսն, ըստ սիրով
 ընդունելոյն մեր և լցուցանելոյն խրեանց
 զնոցեալ փափաղ ցանկութեան արալց խր-
 եանց, աւա սիրով և սքնութեամբ ուղիւս
 ցաք ընդ ալլ բարեպաշտն ուխտաւորաց,
 որոց Տէր լիցի նախադարձողակից, աւ ի
 խաղաղութեամբ հասանել ի լորնեալ ըստ-
 կութիւնալ, Եւ հաստարար սրբելուայ զրեւն,
 զի ի ճշմարիտ սէյդ և ի կատարեալ նարաղա-
 սութեանք որ աւ սուրբ Աթոռս և աւ մեզ,
 հաստատան մնացեալ և ի նոցեալ զորք զան-
 ձապետութեան արի և միւր լիցիս և զորպէս
 ըստ և զօրքեալ զրեւեան մեզ ընդ նուիրակին
 և զարդիւնալ եւ ձեռամբ նորին հաստցեալ
 աւ մեզ, զի և մեք զկնդակն զրեւեալք և զու
 ըստ բարեխալութեանց ընկալցիս զվարձ
 բարեալ լստուածոյ, զնոցեալաւ շնորհ ի սուր-
 բոյ Աթոռայ և զօրնութիւնս ի մէնջ, Իսկ
 զալլ ամենաւ որպէս մեր և սրբոյ Աթոռս
 ստատաւոր ոչ երկարելով, թողումք ի թղթա-
 բերացս իմանալ, որ զիսեմ լիւթին պատմել:
 Ողջ էր ի Տէր:

Գրեցաւ ի ՈՒՄԻԹ Թաւշա, և ի լուծիս
 ... ի սուրբ Աթոռս Էջմաթին:

27. Յուլիո ի Վան, առ Փողոս եւ Յով-
 հաննէս աղայսն ժաշտեալ Աւետիքեան
 ի պատասխանի թղթոյն զընցնլոյ վասն
 նուիրակ Յովհաննէս վարդապետին և
 վասն Եսայի թաւին:

Յարմ ժամանեցէ սիրանուէր ողջուն և
 Աստուածալին օրնութիւն, նաչդերմ պա-

որդէն առաջ եւ գրեալ է՝ քիչ քանիցս, ինչոյ ազդեցեալ մեզ թէ Դոգմաթիւս փաշայն ինչս առերեւել իցէ զնոյ, մեզ եւ փաթաղացք իբրեան²⁰⁾ զիսկ առ մեծութիւն նորին, զի տառապանք լիցի ներդաժման եւ որհնեալ Յովնան նէս ազալից եւ գրեցաք առ ի պաշտպան լինել, բայց իբրեւ Բ առարբք լսեալ զփաշայն մեր ուղեորեալ էաք առ մեզ, այսու իմացաք որ նա եւ այլքն ի նորին գնացեալ են եւ այլ բանից տեղեկութիւն չունիմք, թէ առ են գնալոց եւ զինչ են առնելոց, իսկ արդ սիրելիք, արգարի մեզ զխաղաղութիւն եւ զանգարաւթիւն մեր կամեման եւ արժեքէջ յոյժ ընդ շփոթութիւն մեր, բայց զուր եւ պարտիք զխաղաղութեան եւ զսիրտ զնա երթալ, եւսնիկս բան առնել, որ նկատեցանք ի մէջ մարմնացին ընդ զորմ իւրեանց եւ քաղցրասցին զալ առ մեզ. ահա նա խոստ առնեալ է աւտի, բայց տունք եւ ընտանիք նորին եւ այլ ամենաքն ինչք լայր մնացեալ են անտեսել, ուրդս լինեալ կ'անգաւան մեր եւ իրաւի գրեալ եւեք, զուր եթէ զքաղցր ակնարկութիւն եւ զսիրտարար պաշտպանութիւն ցուց չիք առ դաս, նա եւ թերեւ որտեացին ընդ արարա իւր եւ լսեալ թաւրս նկատ զամենայն առ մեզ, իսկ եթէ ոչ առնիցէք ի վերայ դոցա զզորմութիւն եւ զպաշտպանութիւն, ի նորին եւ նա առաւել եւ առարանայոց է ի մէջ, որով եւ մազելոց է մեզ ազմուկ շփոթի, վասնորոյ զրեմք բարեպաշտ սիրելեացոյ, զի ի փառս Քրիստոսի եւ ի սէր մեր լսեալ իմն մարդասիրութեամբ, պաշտպան եւ խնամաւոր լինիք զոցին ողորմելացն, որով եւ նա լուս զինչ զալ լայրք եւ զուր նաստանելիք ի խաղաղութիւն եւ լսալեւութիւն մեր եւ մեզ լսեալ որտեա լիցուց եւ շնորհակալութեամբ որհնացուք զմեզ: Ի կողմանէ քարոհատաց զոր ինչ գրեալ էիք, իմացաք, բայց ահա վարդապետ Ղազարն ի Բալաղեան բանի վրան փաշայն, իսկ վարդապետ Կարապետն զոր ուղեալ էիք թէ ի Կոստանտնուպոլս բանի, նա մնաց լսեալաւն մինչեւ տեսցէ զնա զալն իւր. բայց ինչոյ ի լսեալն եւ կամ ի մեծաւն լսալարեւելիք նալպաթ առ մեզ, որ ընդ նմա հոգեցողութիւն արտացոյց եւ զպատրաստութիւն տեսցուք եւ ի գործնան լուսով մեծամոքեացուք ի լինելիս մեր: Ողջ լն բաւք ի Տէր, Ամէն:

Դրեցաւ ի ՌԵՍԲ թաւոս եւ ի լուսնիս ... ի սուրբ Աթոռս Էջմիածին:

27. Թուղթ ի Եուզի, առ սրբոյ Աթոռոյս զանճապետ տիրացոյ պարոն Առաքելն, ընդ ... վարդապետին, որ զնայր վասն ժողովման զանճանակաց:

Առ ընդ ամենապատ արեւութեան Առաւմաշեալ, զիտութիւն լիցի սիրելոյց մարտ եւ պատիւս որդւոյց սրբոյ Աթոռոյ Էջմիածին: Ձի նարդապետական թուղթ քա ինչս առ մեզ եւ ընթերցեալ իմացաք զգլուխագ: Ձոր ի նշան շնորհմանց սիրուց եւ սրգական կատարեալ նաստարմութեանց որ առ մերա հոգեւր նալութիւն լսալարեալ էիք լսեալն մեր զերեք ջուրս տեղւոյց չորաց, նաստանելով զալն ի Նախիջևան առ Տաթևա Մե լիք Պաղան, նա եւ նաուց առ մեզ թեղուտ, բայց երկու ջուրս իւր եւ ոչ երեք, ե թէ զիտարդ էր եղեալ մէջ ջուրս շորացն եւ լամմէ էր լախնակեցեալ, ոչ զիտեք, միայն թէ մեք սիրով ընկալեալ զսիրանիշ նուէրաց առ ի վաւելս մեր, շնորհակալ եղաք զքէն եւ որհնեցաք բազմա արեւութեամբ: Ձոր Տէր արեւնեցէ եւ զորացուցէ եւ փախարէն վարելու ընձայիցց զերկնամիրս շնորհեցէ զպարգևս եւ ունելով միշտ ի ներքոյ խնամաց եւ զթուսութեան իւրոյ, իմեղեք յաւանովք բնախոյ, պանեցէ ի խաղաղութեան եւ բարեպաշտ կենցալութեան եւ զամենաքն իւր քալ եւ ի բարին լախելով, արգիւնաւորս եւ շանկանա արտացէ, իսկ լսալպս Յովնոյս որդւոյն քոյ նարդապետի զոր ինչ գրեալ էիք եւ անմարէն վարելովք աւտի եւ զոր ինչ ապաղարեալ էիք, իմացաք, առ որ առաջն զիտացեալ զի լուրաւի մեք ոչ թէ միայն զնա, այլ եւ զամենաքն զնարդապետ որդիս մեր կամեմք ընդունել եւ սիրաշանել, որդէս վաւել եւ մերս նալութեան հոգեւրի, բայց ամենեքեան լարելոց մերոց եւ պարանի զբարեպաշտ նաստակութիւն իւրեանց ցուցանել առ սուրբ Աթոռս եւ առ մեզ, զի վաւելաբար զոցին ժառանգորդք շնորհաց սարին եւ վաւելողք սիրով եւ

օրհնութիւնաց մերոց: Ուստի նա ինքն Ոսկովք որդին զոյ մինչ նմանելով զնշ հոգի իւրոյ բարեպաշտին, կապցէ ի լանխարզակն կոտորեալ հաւատարմութեան առ սուրբ Աթոռ Մայրա լուսոյ, ցուցանելով և զհանգամանս շնորհանքոյ սիրոյ և հարգաւորութեան առ մեզ, մեք եւ ի զոյժ հաղորդեան մեր ընկալեալ զնա, լատուի իմն սիրով սիրելոց եմք և պատուելոց և խնամարկելոց, առ որ միա միտ և անկող կացցեալ: Եւ վասն հանգուցեալ Շահինենց Պապին զոր ինչ մահաւամբով 17) և թաղմաւ էիք առաքեալ առ մեզ, մեք եւ լղիցեաք ի Պալմա առ պատրիարք Իսրայրն մեր, առ որ միամտաւ կացչիք: Իսկ և զայս զիտեան, զի թիցեալ լաւս քանիս ամա բազում վիշաք և նեղութիւնք և խաթորգութիւնք ժամանեցին սրբոյ Աթոռոյ և մեզ և բազմապատկ վնասաք վնասեցաք ի պատեհաւս արտամով և նախանկատ արանց, քաջ բազմապատկ սղորմութիւնն Աստուծոյ հասեալ լալանեաց զշնամարտութիւնն, որով և օրհնեալ ազգ մեր հոգացեալ զշինութենէ և զզաւթաւորութենէ սրբոյ Աթոռոյ վերահասատակցին զմեզ ի զհաւակութիւնն մեր հրովորակեց թաղաւորին Սամնեցոց և ժամանեցին ի ձեռս մեր հակառակորդան մեր: Եւ մեք հոգ տարինք առ բարեք պաշտպանութիւն սրբոյ Դանիւս, առաքեցաք ի վիճակ մեր զարքաւոյ Միւսոն և զնախորակն ըստ լոյսնութեանն խնդրանոց Ազգին: Եւ զի ահա ասելի եղև քան զիտաւ ասրիս իսրում ի սրբոյ Աթոռոյ մարդ չէր եկեալ լալղ երկրաւոյ, առ որ և հարկ էր մեզ վարդապետ առաքել առ մեզ, վերահասաւ լինել սրպիսութեանց օրհնեալ մերոցնէից և զանձնակեաց մերոց, վասնորոյ զսիրելի և զհոգեւոր որդին մեր զՅէր . . . Նուիրակ և առաքեալ կարգեալ երկրին Նիւ լանու, լանձնեցաք նմա և զգործս ժողովման զանձնակեացքորդն մերոց, զոր և ահա առաքեցաք, գրելով ընդ նմին և զլատուի կոնգակ առ ժողովաւոյս տիրախմատ ժողովելի և շրջակայից զօրին և զթուղթս օրհնութեան առ ամենալն զանձնակեաց մեր և առ հասարակութիւն սրբանուր քահանայից և քարեպոստան իշխանաց սրբոյ եկեղեցւոյ մերոյ, որպէս անտանելոց եւս Ուստի գրեմք սիրելոց, զի ի զալն նորա լալղր և առ մեզ, սիրով ընկալցիս և պատուեցիս ըստ արժանւոյն

ւոյն ի պատիւ Մորս ցոյ լուսոյ և ոչր մեր, և առ զօրծն ևս ձեռնառու և օժանդակ լիցիս և զօր ինչ արդիւնս ունիք ժողովել, ալսինքքն, զգանձանակաբարմա, զկոտակ, զքառասնից, զխոտմածն, զհոգեբանիս, և զաւսնուէրոյ, զամենալն ի և անթերի լանձնակցիք ի ձեռս նորին, առ ի քերել հասցանել ի սուրբ Աթոռս, ի լոյսնութիւն լոյնակիմ պատկասութեանց սրին, և զորքանութիւնն լանձնեցեալ արդեանց մերոց, գրեւիք մեզ ի գիտել և զրել առ մեզ զկոնգակ և զթուղթս օրհնութեան ի միամտութիւն մեզ և լուրխութիւն հոգեբարպէս: Եւ զոր ինչ քարեբարութիւնս ցուցանիցես առ . . . վարդապետն, հոգեւոր որդին մեր, զսիրարկնն ի Տեառնէ ընկալցիս աստ և լանեաց կեանսն: Որն հաստատ կալով ի ուրդ և ի հաստատութիւնդ առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ և զորպիսութիւնն սորա և մեր ի թղթարեւելս իմանալով ողջ լեր ի Տէր:

Գրեցաւ ի ՌԱՄԹ Թուղթս և ի . . . ի լուսանկար Աթոռս սուրբ Էմիլիան:

26. Կոնդակ ի Վան առ հասարակութիւն նոյն քաղաքացոցն, ի պատասխանի մահերին նոցա զընցելոյ և ջատագովութիւն Սաղիս փաշային իրենանց եւ ի զանգատոսն զՅարութիւն աղայէն:

Եւ ընդ սիրոյ և օրհնութեան ողջունաւք նամակիս, ժանուցումն լիցի հոգեւոր որդւոց մերոց սիրելեաց, և բարեմիտ զուակեցող մեծի Աթոռոյս սրբոյ Էմիլիանի: Զի բազմակնիք ստորապրութիւնք մահերն հասարակութեան մերոյ, լատուի փակելու, առաքեցեալ, ժամանեաց առ մեզ, զի սիրով ընկալեալ ընթերցաք, և վերժանեցաք զոր ինչ ի նմա բանք էին: Որով վշտանալով զերկարադատում անցաւ աղետից և վշտաց մերոց լատուի: Հազոյն կրկեց, ծանուցեալ էիք և զալմեան բարեկեցութիւն մեր և զնորարարութիւն և զազանաւորութիւն զսարեւուրդ և զաղցրակեցաց իւր աստեղծ Իովսիմը: Փաշայն զլատուի ուր և զառաւատ խնամա և զթիւթութիւն ունիլս առ մեզ և զմեր զիրարութեան խաղաղանսն լանձնակի: Որով բարե և տիրաբարպէ հարբաւով

ուրախացող մեր մինչև ցայտարարման ոսկերաց, առատացած արդարև դուռնական միտք, թաղաթիւնն ի լողողիկով վարանումն մեր, ըստ որում լուսնու ցաղի և գլխիւր ըզմաւով բազմաժողով ինչ լուսն, եթէ ոչ լուսն, որ հաւանքն լուսնաբոլորն օրհնում ժողովուրդը մեր ի բարեկեցութեան և ի խաղաղութեան անդորրութեան լինիցին և ընդ արդ չափանաւորութեամբ պահպանին և կառավարին, ի նացունց միշտ զբարութիւն և զխնաման ընդունիցին և ոչ ներհակաման արտոյիկ:

Ապաքէն, սիրելի ժողովուրդք մեր, որ բերանովք մեր խոստովանէք և արժանաւատ զբարութեամբ վկայէք թէ ի բարութեան և ի բարեկեցութեան կայք և լուսնապոյն խնաման և լողորմութիւնս բարեկամայր և քաղցրագուր բոցիկին մերով վախճում միջնորդութեամբ հաւատարմ և բարեպաշտ գործակալաց նորին և գերագին սիրելեաց մերոց Պապն և Յովնանէն լարգիւն ապաւոյն երկուց եղբարք հարազատաց, խաղաղութեամբ և հանդարտութեամբ վարէք զխնաման մեր ամենախնամաւորութեամբ և սրբութեամբ, վստճն որով լոյժ և լոյժ ուրախութիւն և զուարեութիւն է մեզ ի սիրտ և ի նոցի: Սուրբ առաքեալն Պապն ժողովն առնել ազգիս, խնդրաւան, պաշտաման գտնութիւն վստճն ամենալն ժողովուրդն ամենաւան լուսն և զուարեաց և ամենալն իշխանաց: Ուր թէպէտ հաւատարմարար վստճն ամենեկուն առն ազգիս, բայց առաւելագոյն ազգիսն է վստճն ալիպոսեաց իշխանաւորաց, որք իշխանեաց իւր եանց օգտարարք և շահուէտք և բարեմատոյցք լինին: Այս արժեանքն զոյն ուղի ալ նաւագուր ըզիշխող մեր ըստ բարեաւել բարոյն իւրոց լաւագոյն ինտանակալ է առ սիրեցեալ օրգիւղ մեր և ընծաղող է մեզ զգաւութիւն և զբարեբաւարութիւն, նմին իրի և մեզ պարտ է ազգիսն առ Տէր վստճն երկարութեան կենաց զորս: Որք և խնդրեմք, զի նախ ինքքն Տէրն մեր պահեցէ զղա լինիանութեան իւրում լոյնեբարձ ամաց յիշմանկութեամբ և խաղաղական ժամանակաւ և լի աւուրքք լցուցէ, և երկարակեցեց զազապօքստ կեանք զորս և առաւել ևս քաղցրացուցէ զղա առ մեզ և առատացուցէ զբարի ակնարկութիւն և զխնամալստ անպտութիւն զորին ի վերայ մեր:

Այս զմեզ զսիրելի ժողովուրդք մեր ևս պահելով լաւամտ ի զոյն բարութեան, ազատա կացուցէ միշտ ի խաղաղակի զիպաւանց հոգեկանաց և ժողովանեաց և զամենալն բան և զգործն մեր առ ի բարին անարեւելով, աղբիւրնաւոր և շահեկան արտոյն է առաւել ևս պարզեցեցէ մեզ զխաղաղութիւն և զանդորրութիւն, զբարութիւն և զերշահակաւ կեցութիւն ի սփոփման մեզ: Այդ, սիրելի և նոցիւր օրգիւղ մեր և հարազատամիտ նախարարն մեր Յովնանէն հանձնարանակ եղիկոպոսն ևս էր զբեալ մեզ զբարեկաւութիւն մեծապատիւ բոցիկով և զբարեպոյն հովանութեան թիւն առ մեզ, վստճն որով սրգէս և զուգ բարեկեցակ ընդ պաշտպանութիւն զորին, շնորհակալ էք զգմանէ, նախագէս և մեզ գտնեմք լիւրս և հանձնք լոյժ ընդ լինիւն զբար պաշտպան և կառավարիչ մեզ և որչափ զորէ կար մեր ջանակալ եմք ջատագով գտանիլ զվստ և մեծաբալ և բարեպաշտանել զաղբիւրնաւոր և ըստ խնդրան մերով զբեալ և հաշիւեցող հմք զաշնոսկանութիւն և զազապօքս բարան և զխնամալստ զարմունք զորին ի մեմն Պապն առ վստճն պատրիարքն ցանկովի եղբարք մեր և առ սերեպագատիւ օրհնակ ամբարան: Որով աղաղաւ ըստ ամենալն միամիտ և անհաղ կացիւ: Իսկ զոր ծանցանքն զաղբիւրնաւոր և անհաղաղութիւն աղալին, աղգիւղ էին իրի թէ մեք առեալ իցեմք նմա զթուղթս, վստճն որով և խնդրեալ էիք, զի կամ զանց բերել տացեք լուսն և կամ ներհակաւ զբարեպոյն ջրումն արտոյնք ալնց—առաւել ալալն զիտասնէք ստուգութեամբ, որ մեք ամենին չեմք առեալ նմա զթուղթս և մինչև ցերեպոյն բան ոչ եմք գրեալ ինչ վստճն նորս առ ալ—ալ նա ալն ինչ խորս առեալ ալալ, եկն ի Պապաղիտ և կամք գալ ի ստոր Աթոս, մեք լուսն միտս կալալ, զի իրր գալնք առ մեզ, համարեցեալք զնա ի սէր և ի խաղաղութիւն և վերադարձուցեալք ի քաղալ, որք և ի մեմն թղթաց ևս բազում անգամ զնալն առաջադէմք նմա—բայց լսալ լանկար իմն ալալն աղգ եկն մեզ, իրր թէ Դովալութիւն փաշան պահանջեալ իցէ զնա անալ և ստորել լուսն և մեք ևս անապարեալ զբեալք զթուղթս առ մեծութիւն նորին և առ Քրիստոսի զբարեպոյն Յովնանէն լարգիւն ալալն և լաւատկ

փախկնաւ տառքեցաք, զի պաշտպան լիցի նախ
և վառաց ինչ չհասուցանեն: Իսկ զկնիւ երկուց
տառք ուղղեմք ինչն մեր զփախկնաւ, ապա
խմացաք որ նա և ալլան զնաեցաւ են զէպ ի
Նարին, այս է ստղծն զոր գրեցաք: և ոչ այն
զոր դուք կարեէք թէ թուգթ իցեմք առ-
եալ նաւ, զի զսկիւնքն թան չեմք աշտարաւ,
առ որ անտարակոյս մնալիքս: Իսկ արդ-
որպէս մեք սիրով հանեցաք ընդ գրութիւնս
ներ, նմանապէս և դուք պարտիք որդիական
սիրով աշկնդիր լինել մերումս հոգեւոր հալ-
րութեան և հնազանդութեամբ կատարել զհոգե-
պաւս հրամանս մեր, զի ահա ինչն Յարութիւն
ազաւն եկեալ է ալսի: որ թէպէտ ոչ է
բարի, բայց զինչ պաւս որ եղեալ է, սակայն
ընտանիք նորին և ազգալիւնք և տունք և
ալլ ամենաբն իւրք անտարակնջ մնացեալ են
լազրդ առ անդ—գուք եթէ զոցա զվնասն և
զպակն ի կամբիք, նախապէս մեծ խղճաւ:
հարութիւն և մեղք է լինելոց անդ և երկրոր-
դապէս որ նա եւ որով կեղծիւ և իցէ նմա-
լոց է և գուն զորեմելոց զիզմ և զկամս իւր
խառնաշաղկապն և լերկուց կողմանց ներ-
կապաւ արարմանց և հակառակութեանց ոչ
ալլ ինչ լաւաշխաւս, եթէ մչ մեծ խառնու-
թիւն և տարաձայնութիւն և շարահամարու-
թիւն ևս և վառաց ըստ հոգւոյ և ըստ մարմ-
նոյ: և զի սրբապետ Առաքեալն Պաղոս պատուի-
րէ թէ՛ լերուք ընդ միմեանս քաղցունք
զթմեք, շնորհել իրեաց և ալլն և Քրիստոս
Տէրն մեր ոչ առն հեռոյ անկեղուն ի նախ
պարհին, ալ կարեկցաբար մատուցեալ զմար-
բադն եցոյց խնամս, որպէս գրեալ է լաւն
տարանին սրբոյ, զայն արքա առ ի մեզ առ-
սացանկ, զի կարեկից լիցուք վշտաւորաց և
զանք և զխնամս ցուցցուք: Ուստի պարտիք
ըստ Աստուածալին օրինաց և ըստ քաղաքա-
կան իրաւանց իսկ աշխի զխնամս և զգութ
առ խղճալի և ոգրամկն ընտանին նորին և
առ համայն ազգալիւնքն և զամենաբն սիրա-
շահելով պահել անվտանգ և՛ առանց և բու-
լոր իրաց նորին տիրաւոր պաշտպանող լի-
նել, որ նա եւ ստղծեալն ընդ արարածսն իւր,
յուս զիցէ ի բարեխաւթիւն ևս և վերադարձի
լիտ և դուք զմեզալ զկատարելապէս խաղաղու-
թիւնս, լիջիք համալք առաջի Աստուծոյ և պատ-
ճաք արարութեան մերոյ: Ուրեմն սիրելի և
հոգեւոր որդւոց զերեմք և պատուիրեմք իսկ զի

կատարեալ բարեպաշտութեամբ հաղաւով նա-
նասիրեալիք պահպանել անվտանգ գաւառն և
զընտանին նորին և դալլ ամենալն իրան և
լաւնալին խնամատար և պաշտպանող լիլիք
նոցայ որովք լիրաք վարքք բաղմանալոց է
անդ լերկինս և մեք լուեալ նորակալ լինե-
լոց եմք զվնջ զարմանալոր որմնութեամբ:
Որք և կատարելով զհրամանս մեր, եղիջիք
օրհնեալք ի Տեառն և պահպանեցեալք ամե-
նազօր աշխի նորին և հոգեպարար շնորհք
Աստուածալին: որքոյ տեղւոյս լիցի ընդ անդ
ամենաբն լարածամ Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌՄԴԻ. Թուօն և ի լուծիս
ամառ... ի բարեբաղան Աթոսս սուրբ Էլիֆո-
ծին:

29. Ի Վան առ Յարութիւն աղայն փա- յնկի:

Ձի մինչ ապառնաք քուսկ զաշտանս ի
սուրբ Աթոսս առ մեզ ըստ խառմանդ և
զրուածոց ի միութարիլ առտ մեռք և վաճի-
ւամբ շնորհի և օրհնութեան սուրբ տեղւոյս, և
ժամէժամ մնալաք այնմ եկին հասին առ
մեզ լուր պատմական, և համար անխորժ,
և արկին զմեզ ընդ տարակուսանօք և զանա-
զան կարծեաք: Քանզի՛ Ղազար վարդապետ
որդին մեր եկեալ ի Բալաղիտու առ մեզ լաւ
սուր 15, պատմեաց զվերադարձուցանելն ջուլ
ի Վան, և ալլն: Որոք ազգաւ լիրաք ոչ սա-
կաւ տարակուսանք եղեն մեզ, և չկարցաք
զիտել զպատճառն, թէ անդեմք վառն խաղա-
ղութեան իցէ, եթէ վառն խառնութեան և
անլաղաւթութեան, նմին իրի և կամք ի մատ-
նութեան և ի մատանջութեան: Որոյ ազգա-
պաւ ահա փութալէս զալսն թղթաբեր փա-
րկեա վաղվաղեցեացաք արդ առ սիրելին մեր
և լատկեղ բարեկամն սուրբ Աթոսոյ Յովնան:
Նէս ազաւն, և լորգորեցաք զնա, և խնդրե-
ցաք ի նման, զի ի դմաց մերոց զնաեցալ
առ զերապոսի: Դարկէթլու փառալն միջնորդ
լիցի վառն քո, և լորգորեցէ, և քաղցրացու-
ցէ զօրիւրս նորին, և զիջիւցէ զբարեկամին
նորին և զցասումն եթէ աշխի տակաւին ի
սրտի, և ի խաթեր մեր հաշտեցուցէ զերեսս
նորին ընդ քեզ, զի մի նորապուն ինչ ան-

բախտաւթիւնք զիպեղեցի քեզ սիրելւոյ մե-
բում կամեցաք թէ՛ն առ զերամեւոր խն
փաշայն զլատակ թուղթ զրկն վասն ալամ, և
ինչքնին խնդրէն ի նմանէ զնեքումն վասն քո,
ալլ սակալն՝ ըստ անբախտաւթեան և ըստ
զիպեղեցի մեր Միքայէն որ է տանկերէն
զբաղիրն հիւանդացեալ լնրեան է, վասնորոյ
չնդն մեզ ալմմ պատարասեան զթուղթն, Աս-
տուծով զայն եւ փութով պատարասեալ ա-
ռաքելոց եւ առ բարեբաւոտեան փաշայն
տեղուոյ, և լատակալէն խնդրելոց վասն քո
զապահովութիւն ինչ Միքայն զու ընդ փաշ-
կին հարկին զամենայն որպիսութիւն քո, և
զիբաղ լնրէն, և զինչ պատեալաւ փաշայն
տանիւն զքեզ կրկին ալլ, և լնրն միտա զայն
և լնրէն նորա վասն քո, մեզ զրեւոցեան, և
ժանուցեալ իրազէկա զմեզ արասցան ալնոցիկ
ամենեցուն, զի զիտացեալ միամիտ կացցուք
և լանդոս միասցուք, և ըստ ալմմ զբանն
անօրինեացուք: Չայլցանա կարի վապա և
չապաով զբան, թողաւ զայն լալլաւ ժա-
մաւ ալլ լնր ի Յէր, և զարացեալ չնորէն նո-
րին, և ամենայն թաղուկ նորին բարեբալայն
եզիքն ընդ քեզ և ընդ բոլոր քաղաքինն, ի զո-
րացուցանել զքեզ լամենայնի, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌՄԺԹ Թուոյն և ի լուսնիս ...
ի սուրբ Էջմիածին:

21. Թողլն ի Պօլիս առ մանտեսի Դաք- րիէլն եւ մանտեսի Դրիզոքն:

Որոց և զիտութիւն լիցի, զի թուղթ սի-
րելեաց չառեալ առ մեզ, եւ մեզ անգնկու-
թիւն անց, որք կարեւորք էին ի զիտել, և
հարկուորք և պիտանիք, զորս իմացեալ ըն-
թերցանութեամբ մեր որպիսալաւ թղթայն ոչ
սակաւ չնորահալա եղաք զէնչ, Յէր օրնեա-
ցէ զնեզ, և զորացուցէ միշտ և օր քան զօր
բարեալաջ արացէ՝ փրկելով լամենայն զի-
պատանոց, և խաղաղ կենօք, և լիալիբ ա-
ռաքեք ոչլ և առաջ պանեցէ ի լուսնիս Դա-
քրիս արտից մերոյ: Արդ՝ ալմմ առաջ և
մեք մեզ ի զիտել կողմանց և եղելութիւնքն
ի հարեանցն, ըստ որում ի բազմաց ալլ ընդ
ալլոյ պատմաւ՝ լալաւ տարակուսեցուցանեն
զանկնդիրն, քան թէ իբրեկիս առնեն: Բայց

արչափ ինչ եղելութիւնք և անցք, որք կա-
լին, մինչ ցնի մեր Մարտիրոսին և Նուիրա-
կին, զրեալ եմք ուրոյն թղթով առ մեզ, զոր
չառեալ չամբարձք ցարգ: Ուստի՝ անաթ և
աւր, որ ինչ անցին և զօրեցան զպին աւա-
րիշտակութեամբ անցցուք չամառախ: Գը-
րեալ եմք մեզ, թէ զիտեղ զառաջինն մինչ
կին՝ ի Բալագիտու Դանիէլն, սիրով ընկա-
լեալ շահել կամեցաք և արարաք, մինչ և ինչ-
նին առ շաղկաւ ընդ զորսն իւր, եւ զնեա-
նարի նազովից և երգման կալ խոնարսութեամբ
ի նպատակութեան, և լեալալ, թէ զիտեղ զլա-
ցաւ, և առ սոն եւար զիբաղմն իւր և զպա-
մանն, և ժամեալա՝ զմեզ ի ձեւս աղաղ-
ղեաց ջանանար եզն պէտքս լարիս և զվե-
նաս ջամբեցուցանել մեզ և արալ Աթոռայն,
և ալլն, չառել լեալա՝ Աստուածային արքա-
րութեամբ ի զորսն ձեռաց իւրոց կապալ՝
ժամեցաւ լիշտաղեն երկրիս մեզ, և առաւ,
զինքն և զիտեմք առնել ընդ նա: Ալլ մեզ
չալելով ի չառանաւ վնակ քնութեան
ժարգկան, միայն զվիշարն և զփրկէնն և զժա-
տանին տանել ըստ վնակոյ երկրասանից եւ
պիտկապասցն, եղաք լառանձնութեան, առ-
լով և զալպիսի պաշտոն, զի մինչ և ցառան
և վեց օր ջանացի զաղարեցուցանել զհամա-
խոնն իւր, որք ի Թիֆլիզ լարջալա՝ զօր-
նեն տակալն զնորանորսն: Ա իբրեւ անասք,
թէ փոխանակ զաղարեւոյ նոցա ի լարեաց և
լիշտանութեանց ի բնոց, որքաննօր և եւ
լամեալին ի նորն, որք և ոչ միայն զմեզ
վնասել կամին, ալլ և զաղղ մեր զլիտովն
կորուսանել զանազան սնտոյ ձայն շնչեցու-
ցանելով ի լուսնի Պարոյից և ալլաղղեաց:
Իբրաւ զորք առնի խաղալ լառալ, և չա-
տացման իւրաքանչիւրն ալլ, և ալլ ալա-
պիս բռնման և լոխորտան բազում և կեր-
պակերպ զաղարեւով: Որոյ աղաղաւ՝ ոչ կա-
րացեալ մեր ալլ եւ տանիլ և տակալ և մա-
նասանդ անցնի վնորիւրիւ պալամնորդեալ
օրն և ժամն, և չառին տան և վեց օրն, մին-
չն ի վաթսուն և չեթանասունն, և ապա վե-
րառին ի ժողովն եպիսկոպոսաց զմորաւ Դա-
նիէլի գերեմալ ի մայիսի 25 զարեւալ եղաք
ի պահետի հանգիստ կացութեամբ, աղաղ-
լով ելից իրացաւ: Իսկ վասն զորաց չառախո-
րոց, զորոց գրեն միշտ և չառանոն Դանիէ-
լեանքն ի Թիֆլիզու, իբրաւ զալ ունին լա-

ուսջ ժրկիրա Երևան, ալ զնորեալ մասց նոցին խառն ի խուռն աղնատանք են, թէ և՛ եկեղեցին Գրիգորաստեբ զորքն այնքնիկ, նա աստաբք աներկբապէս, թէ նոքա ուղղութեան առաւել միա զնէլ տնին, և զնաութեամբ առնել, զոր ինչ և արտացենն, քան թէ ստութեան և առանց վերահասութեան Ուստի՛ լորկոս և անկցին, լոր կողմն և երթացեն, միշտ աւթապարտ ունին լինել։ Վասնորոզ գրեմ սիրելեացը, լաննպա կալ, և ի սիրտ, և ի կատարեալ նաւասարմութենէ անվերջանալի պահել զնոց։ և եւ զանդեա առաւելալ քաղմադիմի արդիւնաւոր շահնկանութեամբ, և բեղմնաւոր արդաստարութեամբ, որովք և ընկալեալ նանապազ զորհմութիւն և զշնորհն որոշ իմանն անդուստ Գրիգորասի, և զվարձ լԱստաւել ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ։ Որհնեալ ուխտաւորքն եկեալ ալ լալ տեղեաց՝ մատուցին զուխտ, և զինդրուածն արութց իւրեանց ընկալեալ՝ վերադալման։ Ընդ որոց և այս թուղթ զրեալ ի մէջ մատուցաւ սիրելեացը ի հարցանել զաղլութեանց ձեռոց, և ի մատակարարել ձեզ զշնորհն և զպարգեան հոգւոյն ի որոշ Գրիգորասեանի Դանէա։ Զայսքանս գիտացաւ առ. աթմ և զսիրտ և զորպիտութեան թուղթն ձեռ ի մէջ աննուազ արարեալ, ողջ լերեաք, զորացեալք շնորհի նորին, Ամէն։

Ի ՌԻՄԵԻ Թուղթ, և ի լուսիսի... ի սուրբ Էջմեմբին։

Հոգեւոր որդւոյն մերաւ արեացաւ Մանուկին սիրով և հոգեւոր օրհնութեամբ նախիկ զողջօրն ի Գրիգորաս, և շնորհացն նորին լաննն առնեն։

2Ը. Առ պարոն Գէորգն Աղայեկեան ընդ ուխտատրաց։

Որում և զիտութիւն լիցի. զի մինչև ցալմմ որ ինչ անցը և եղելութիւնք կալին ի մեզ և ի կողմունաւ մեր՝ անզանդազ ի զանազան ժամանակի ծանուցեալ եմք սիրելւալդ. զորս գիտացեալ հարկաւ՝ չուսիս զպէտան զպրեկն լիւստակութեան այնքնիկ. զորովք և մեք զանց արարեալ, զպաշտան և եմք զրեմք առ. աթմ, Զի օրհնեալ ուխտաւորքն եկեալ ի

սուրբ Աթուս, և կատարեալ զուխտ իւրեանց վերադարձան լուսաքանիւր տեղիս իւրեանց։ Ընդ նոսա թէ և չգուր թուղթ ի մէջ զրեցեալ առ. մեզ, ալ մեք կարեւոր դատեցաք ընդ օրհնեալ ուխտաւորացն զայս համառաւ թուղթ զրեկ աղլեա։ սիրելութեանդ. որով և սալ ի հարեանցի տեղեկութիւն ձեզ զմէջ։ և զկատարեմենէ մերմէ, և զորպիտութենէ արքայ Աթուսոյ. զորս և լորհեալ ուխտաւորացն եւ ունիք լիապէս զիտել զորով նոցա զիւ կեն։ զանիք և քանաւորս Աշգ՝ սուրբ Աթուս կալ ի պալատութեան, և միարեանքն ի խաղաղութեան, երկիրս եւ շնորհքն Աստուծոյ ի միշակ հանգստութեան։ Այ. թէպէտ Դանիէլեանքն, որք ի Թիֆլիզ կան լորջացեալ մնառի ձաւնիւք անաղաղանն զմեզ, և ալլն, ալլ ի ցանկութիւնս իւրեանց մշնչեց են։ քանիք մինչև ցալմմ ոչինչ կարացին առնել՝ ալլ լուսեալ զինքեանս վնասեցին, և զերեման մարտացն Դանիէլի պատեալք զտան, զի տեսեալ մեր՝ թէ ալ զպարսին քնաւ ի շարեաց իւրեանց, և օրքանզոր զորքնն եւ զնորանորս, ի մալիս 25 ի ներկայութեան եպիսկոպոսաց զմերեան զերեմալ՝ վերալին եղաք ի զիպաւնջ ապանելով կատարման եկց իւրացա։ ահա ընդ թղթաւս լղեցաք և զթուղթ մի, որ պարտի հասանիլ առ. պարոն Փամարովն նախկին սիրելին մեր, որով լորգորեալ եմք զնա, զի որչափ և կարացել, և մարթ իցել, ջանասցէ զուղղութիւն ծանուցանել ի զուռն կալսեր և նորին մեծամեծացն, և զմեզ աղապա առնել ի ներգաւորաց. զոր պարտին հասուցանել առ. նա զիարզ և պատշաճ տեսցան։ Զայսքանս գիտացեալ, զեւրդ և զցանկալի առաջնութիւնը ընդ որպիսեմանոց թղթալդ ի մէջ աննուազելի արարեալ, ողջ լեր ի Յէր, և զորացեալ նոքաւ, և շնորհք արքայ և մեմի Աթուսոյ եղիցի ընդ քեզ, և ընդ բոլոր քաղաքիսն, Ամէն։

Գրեցաւ ի 1803. և ի լուսիսի... ի սուրբ Էջմեմբին։

Ան պարոն Փամարովի թղթաւ ծալքն բաց թողաք, զի ընթերցեալ գիտացես, և ապա զմեալ լղեցես եթէ վաղելու համարեսցես։

246. Թուղթ արձակման ի յուղտնի առ Տէր Առաքել քահանայն, վասն չաս պատկին, որ քանադոցնայն էր:

Յորմէ սիրով և օրհնութեամբ, և շնորհօք Առաւմտեանի սուրբ տեղւոյն ծանիր Տէր Առաքել զգոտացեալ քահանայ: Զի վասն ապօրինաւոր զոյժաց, և նախապէս օրինաց շարժմանդ, որովք խմորակեցեալ ի վիճակի ալլաց, որ ոչ և քո, թարց գիտութեան իյնանաց և՛ տեղւոյդ ուղտնի գեղջ պարսն երեք-փոխին, որ և գործակալ սուրբ Գահին և փոխանորդ մեր, առնել զչառ պատկին, իրաւամբ և ալլաքութեամբ կարգընկէց արարեալ զօրհնականաց, լուծաք և մեզ զգեղ ի քահանայական աստիճանէդ, և հրամարեցաք ձեզ զալ ի սուրբ Աթոռս և ընկալանալ ըստ բանցանաց զօրինաւոր զպատկին և մարքի ի մեղաց և ապա զառնել ի մէնջ ձեզ զնեղումն, զորովք և առնաւոր էր մեզ զանց առնելն, և թարց պատմոց զձեզ թողալն Ալլ սակաւն ըստ աղանջաց հարազատ որդւոյն մերոյ իստաւոր խոնձառաւ վարդապետին, և ըստ կողմիդային խորանաց բոլոր հասարակ ժողովրդոյն օրհնեալ Ուղտնի գեղջն, և ալլոց ստանց սիրելեաց, առաւ ալլա օրհնութեան և արձակման թղթովս թողալք զյանցանդ և զօրհնական քո, և ներեմք լալս առաջին առ զամս աղիտարար և սկսմալ մեղանացդ և արձակմեզ զձեզ կողմեղ ի մէնջ, մերով նալլապետական քարան իշխանութեամբ ի կողմից և ի բանադրանցդ, և հրամարեմք ձեզ՝ պաշտել խմորակ և թարց խզի լալմանալ զքահանայական կարգդ, զպաշտմանդ, և զնոյնաւոր զորն քո, և խմորակի ի կարգս քահանայապետի: Եղբարցոյ: Բայց պատուիրելով ձեզ սիրելի որդւոյդ մերում, նեւի կալ լալմանեալ լալմանալ լալղային անկարգ ընթացից, և լալղաքինաւոր զորքաց, և առանց գիտութեան և վերապատկին զօրինակին մերոյ պարսն երկրփոխանին, չաւարտեմք միւսանդամ զքահանայական պաշտան ալղային կատարելն, և ըստ նոյնալ և ըստ մարմնայ կորստեան քո և վնասոց զոյ ձեզնի պատճառ գտանել, առաւ նալլաքար զգոյնացոցի զձեզ, ալլաւնեան արքան քո ի զլուխ քո լիցի, և ես անպարտ եղից: Ողջացար առն, զգոյն

լիցի մի փերսին մեղիցեալ: Զալլ լիպակն ի մեր որդի իստաւոր վարդապետն գիտելոց ես, որում պատուիրելով եմք ծանուցանել ձեզ, և զգոյնացոցանել լալմանայն կողմանց: ալլալն գիտացեալ, և զերսման և զգոյնաւոր մեր կատարեալ, և նալլական խորանայն առնելն մատուցեալ, ողջ լիցի ի Տէր, զօրացեալ նոյնալ և շնորհօք սրբոյ Աթոռոյն եղիցի ընդ ձեզ, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԻՄԻ. Թուղթ, և ի լալմանի ... ի սուրբ Էջմիածին:

Ղ. Առ Կոստինայոյ առաջնորդ Դանիթ պետն, ի պատասխանի յաղթի ժԲ գրեալ թղթոյն ընդ ուխտատրաց:

Յորմէ սիրով բազմա, փրկական ողտնի և նոյնալ օրհնութեամբ, և շնորհօք գերազօր տեղւոյն Փրկաւոր Առաւմտեալ մերոյ, ծանիր սիրելի և նոյնալ որդի մեր, և շնորհանքին հարազատ և մտերիմ զառալ սրբոյ Գահին Դանիթ խոնձառն և խմորապետ վարդապետ: Զի թուղթով սիրելոց և օրհնական մտերմութեամբ զրեցեալ ի լալղաքին ժԲ ժամանեալ առ մեզ, որպէս պարզաւ առաւ առնալութեան հարազատ և փրկական ողտնի ի մեզ, որով և զուարեցեալ լցաք ախար իմն ինքիլանեք, և լօրհնութիւն և ի շնորհակալութիւն բերեալ զամենից արտական գործաց օգտակարաց, զալս թուղթ ի նշան սիրոյ, և մերս նալլաքական զրեզ ձեզ, որով և օրհնութեան և շնորհաց սուրբ Աթոռոյն նալլոցս զձեզ առնել առ ժամ ալլա զգոյն իստաւոր իրքոյ առնալաւորին՝ ալլա զերազմանի իմացական շնորհաց, բարեկալաւոր վարկաք: Ուստի՝ զարգացուցէ զձեզ Տէր լալմանեալ զփլիք բարեմանութեամբ և արտացն մնալ ձեզ լալման և զոյն սեր օրհնական, և ի լալապաղովութիւն սրբոյ Գահին ըստ պարտապաշտան կողմանց, որով և օրհնան զօր վարելի առաւտարեալ ի լալղաք լիութեան հոգոյն և մարմնայ զշնորհ սրբին և զօրհնութիւն սրբոյ հօրն մերոյ Լուսաւորին աշխարհի ի պատիւ անուանդ և ի փառս կարգիդ և ասանքանիդ, զոր առնել ընկալեալ ի նոյնալ

որքայ ի ձեռն Մորս հասարակաց սուրբ Գահա Աստուածաբանի, Գիտացաք ևս՝ աշխատ լինելոյ ի վերայ զինչաքն ի լանձնաբարութիւնէն ձերման Նախնայ Գալուստ շնորհփալ սրգեպիկոսութիւն, և գրեւեակեալ կըրկին՝ որհնեցաք զարժանք որդիք որհնութեան: Իսկ վասն հոգեոր տեղեւանացն ձերոց հոգեւրաց և քան զամենայն ինչ գերազույն սրբութեան կարգի և առիճանի, զինչ ունիմք տանել, քան եթէ խնդրել ի տեսանէն արժանաւորել զմեզ ալմա, որում բողոքայն: Բայց նախ առաքեալ, որ ասէ, թէ որ եպիսկոպոս ստիճան ցանկալ, բարեւ զորեւ ջանկալ խաբէ զկնի, թէ տես և զգալ լիբ զիտարդ պարտ իցէ քեզ ի տանն Աստուծոյ յըջիւն, այն զի՝ շնորհ եպիսկոպոսութեան իբրեւ լաւթեանակ ինչ բաշխի զաշխարհ մարտկաց, և իբրեւ թագ ի գլուխ զինչ արեւական լաւթեանակաց, և ոչ քան առեալ զաղթեանակն, եթէ ոչ ըստ որիքի մարտիցի: Արդ՝ ուրեմն՝ յարժամ բազմեան և արդիւնաւոր արգտանեց թողմանարին ճաղ որդեկան պատուք սիրոյ և ջերմանազութեան, լայնմա՛ս արժանապաշտ և կարի իրաւամբք բազմեան քեզ զազութիւնք և ի մէջ և ի բազմաց, և զինի իբրեւ զպատկ վաշխուլ ի գլուխ պանծալի որդուրդ ի վաթ մեծաշան վաստակոց աշխարհի յընտրեք և պարգեւ երկնաւորք, որոց վասն հոգեան և կաթողեան սիրով և սրտի, ընդիս զոր Տէր առաջնորդեալ լաւողեսցէ, և զբարի գիտումն քոյ, և զկարտապնէլ բորբոք սրտից լցուցէ: Սընձեալ ուխտաւորքն ի տեղեաց տեղեաց եկեալք ի սուրբ Աթոս, ընկալան զխափազս իւրեանց, որոց ի վերապանդան, զայս թողլո՞ք ընդ նոստ գրեալ և լեւալ առ սիրելեան ի պատասխանի գրտածոց, ապանեմք ալ ևս մտերմութեանդ և հարազատութեանդ: զայլ ամենայն որդիութիւնք կողմանցս ի նոստ ի լեկեզան անդր աստի թողեալ, պատրիկեմ կալ տնիշիւն, և մնալ հաստատուն ի սէր, զերեւոյ մշտ զայ և կողմանեց զիտարդ, ապանեալ առ ալմա զիտացեալ, ողջ լիբ ի Տէր, շնորհեք սուրբ ինձեան տեղաւս նորին, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԵՄԻ Թաւշո, և ի լունիոյ
... ի սուրբ Եւթիմիոս:

ՂԱ. Թուղթ առ Փիլիպպոս Ամիրսըն ընդ Մարտիրոս վարդապետին մինչև ի Կարին, և անտի ընդ Աքրահամ վարդապետին մինչև ի Փոլիս:

Որում և գիտութիւն եղցի՝ զի լաւա՞յ քան զալ՝ զմեր ի սրտ շնորհակալութիւն, և բազմապատկ զաշխարհութեանց սակս՝ ըզլալիք գրեւեակութիւն ընդ հարկաւոր գիտեւրաց, ձանդեալ և մատուցեալ սիրելուրդ, թէ ընկալեալ իցէք ցարդ, և իւրեղն լեալ որդիութեանց սուրբ Աթոսոյ, և կոցութեան մեր, որոց ազգաւս ուստի՝ լունմք զարդիս ինչ քեզ պատասխանիք զինչ՝ զանց զնոցանեք ալմա արարեալ: Միայն զարքանս հարկաւորեալ և բաւազատեալ առ հարկի, զքեմ, և ինչիւմ իսկ սիրելուրդ զկատարումն, որդեւ և աւրջ ամանց, որոց և պատման էր և վաշխուլ: զրեալ խնդրեցաք: Որով արդար՝ ոչ սակաւ՝ նպաստ ընծայեք մեզ, և սրբոյ Աթոսոյ, և ազատութեանցանէ զմեզ կատարամաք գրաւթեան: Դանշի՞՞ քոյմք աշխատութեան լալունք է, Անուշխալու Նէրիֆ փաշայի քալն լնրեան, և առ իշխան երկրիս մեծապատիւ խանն ընկալ, և ապառառնին: Նախնայ և լաւա է քալ քեզ սիրելուրդ, իշխանին մերոյ կամքն, և զիտումն, որ կասի վանոր կերպիւ՝ և իցէ վերագործուցանել ըզՆէրիֆ փաշայն լնր իշխանութիւն և ի փառսն և տեղին իւր ի Աթալցեալ: որոյ ազատ և քանիցս խանն զլատուկ մարդ լցեաց ալլը ի գուան արքային և եպարքոսին, խնդիր արարեալ վասն նորա, զի վերստին քաղցրութեամբ ի նա կարեցեալ, զարեւացան ի նա զիշխանութիւն իւր և զտանջանք 11) և ալնա Եւ թէ արդեւք զինչ պատասխանեցին ալլը եկեղեցն, չնզի մեզ գիտալ: Բայց զայս միտն գիտացաք, որ Գովէթու խանն մեր առաջնորդեաց մեզ, և հանր արար ժանձանդ թէ ստիպամք, զի զրեցից առ պատրիարք վարդապետն, առ իշխանան տեղալոյ, և առ սիրելիդ իսկ, հոգ տանիլ վասն զքամին: Երբ զի՝ եթէ սիրտ արքային, և զերապոսի եպարքոսին քաղցրացին վերստին ի վերայ Նէրիֆ փաշային, և կամիցին անդրէն շնորհել նա զիշխանութիւն իւր, և բանն փառային և գրումն մնացն, զոք սիրելիք իմ ընդ ալլ

պատուաւոր անձանց՝ հասուցիք զգրամէն, մինչև դուրս հազար թաւան, որ լինի մէկ հարիւր քսան քիտա, և մեզ գրեցիք, զի մեք առեալ էի Ներիքի փաշային, և կամ լինալէն մերձ, զիցացաք առ ձեզ, Գանդի գրեալ են ալտի Ներիքին, թէ քո բանն լինեցոյ է, բայց վասն դրամին կանխ է մնացեալ, եթէ դրամ լինի, չառաջ է կանխեցոյ թաւգն և սանջաղն: Ամեն իրի, խանն՝ մեզ քեաքիլն՝ իջեալ, և հաստացոյց զմեզ, և Ներիքն եւ զթէմէսուկ եւ մեզ, զի մեք ի խաթիր խանին մերոյ հոգ առաւալ՝ գրեցուք սիրելիացոյ, ի կատար հասցանել: Արջ՝ գրեմ ուրեմն, և խնդրեմ, եթէ հնար է, և կարելի, և եթէ գիտէք, որ աւերաթիւն ունի չաւարաթիւն առ զփաշայաթիւն, և վասն դրամին է արգելաւմա: Արդև գրեցի, ցոյք քաղաքաւոր, ամբալեք մինչև մէկ հարիւր քսան քիտալ փող հաստացեալ յարջ՝ Ներիքի փաշայի մարդոյն, որ՝ է Սիլհասար Մաստաֆայ թէկ, և մեզ փութով ծանուցե՛ք: Բայց այսու կերպիւ, հարկ՝ զհաստաւորաթիւն թանին հաշիւարար, և տեսե՛ք, եթէ նոյն Մաստաֆայն, որ է Ներիքի մարդն, քանն ի զլուխ է քերտուլ, և երկաղաթիւն ինչ չէ մնացեալ, լայնեմա՛ս ապա տե՛ք զհարիւր քսան քիտալ, զի մը առեալ՝ լնուտ սասցեն, թէ չեղև և ալլն: Գոր թողում ի ձեռագոյն խանն, մութիւն ձեր և կատա՛վարաթիւն թէ ի տալն զգրամէն նաև, և թէ լալլ առնելի՛ գործս ձեր, որպէս ցուցնի ի մասնաւորի ստորն: Եւս լնա տալուն ձեր զգրամէն, ընդ փաշայի՛ մարդոյն Մաստաֆայ պէկին մեզ գրեցիք, զի զպնքանն ձեզ հաստացուք՝ առնալ ի սոցունց: Եւ զխանեմաթիւն ի գործ արարեալ, ալնքան լանն: Գուշի՛ք զքանն արդբ, պահելով զգէրման և զալլն, մինչև մեք աստ զգրամէն նշնքան՝ ի սոցունն սոցոսք, և ձեզ գրեցուք, ապա թէ՛ և ցուք թալլ ասլիք: Եւ թէպէտ բազմիցս ընդդիմացաք խանին վասն այսմ գրամայինն, և ոչ քծալ իսկ լանն առնալ կամեցաք զմե՛: Ծանծա՛ և զանկարելի պատահաւ առաջի նորա ցնեղով, ալլ չեղև հնար, և իբրև տեսաք, թէ ալլ և ալլ վնասք ունին ծագել մեզ նորապէս, և որքա՛ն Աթոռայ լընդդիմաթիւնն մերմէ, զի՛ չաք հուկ լնուտ ի կամս նորին, և լանն տեսաք իբրև ակամայ: Եւ եթէ և ցուք զանց արաւջիք զգրեցելովք, և հոգ չառաջի՛ք վնաս գրամին, կրկին նեղացուցան զմեզ գրել

առջոյ են, և զմարդ զիցեցոյ, և զմեզ եւ ստիպելոց վերադին մարդ լղել, և զմեծ խարջա զնացութիւնս առնել առ ձեզ: Զի որպէս գրեցուք, խանն քանալ լաննալն որքէ բարեբախտ առնել զաս: Որպէս զարտադի զաննալն ունիք վապէս գիտել ի սիրելուն մերմէ, և ի ծոցածին զաւակն սուրբ Գանդա, ձերբում շնորհափալլ արքայախոսոյնն շաթեացալ: որ առաքեալ լստակալէս վասն այսմ, որում և պատու իրեալ եմք ծանուցանել ձեզ զամենալն հանգամանս առաջիկալ առնելեաց ձերոց: Գոր և լաննն առնեմ ի սէր սիրելալլ, զթաթեմաք ընկալնուլ և ոչ միտն սոյն զոյժոյն, ալլ ե՛ ալլ գործոցն և առնելեացն լաննեցելոց ինքեան ի մէնջ, պաշտպան լինել: զի սիրելի որդի է լոյժ մեզ, և նորապալ զաւակ լաննալն ի որքա՛ն Աթոռայն: Եւ եթէ աւերաթիւն ոչ չաւարիցի՛ սնդրէն տալ զիշխանաթիւն ի ձեռս Ներիքի փաշային, լայնեմա՛ս ապա եմք ցուք, և մեք, և անմեղադիր իսկ, ալլ և ի խաք իշխանին մերոյ, և Ներիքին, Զայալափա ծանուցեալ սիրելալլ՝ իբր սրտակցի և ցտակցի, ապաւնմ կատարման խնդրանացոյ, զի սուրբ Աթոռայ, և մեք ապառ լիցուք ի նորանոր փորձանաց, որք ծագելոց են, եթէ ցուք լաննալն ինչ ցուցելիք ի կողմանն գրամին: Ողջ լնա ի Յէք, զարցեալ նալու, և շնորհք սրբոյ Աթոռայ եղիցի շնոյ քեզ, և ընդ քուրք քուլայինն, Ա՜մէն:

Ի ՌԱՄԱՐԻ Ի ԼՈՒՆԻՍԻԱՆ Ի ՍՈՒՐԵ ԷՋՄԻԱՆԻՆ:

ՂԲ. Թուղթ օրհնութեան ի վերայ Կուտինայու հասարակութեան:

Եւ ընդ օրհնութեանս Աստուածաւոր՝ զիտաթիւն լիցի սիրելի և հոգեւոր արգասցք ձերոց, և նորապալս և հաւատարիմ որդւոց սրբոյ Աթոռայ ԷՋՄԻԱՆԻՆ: Զի որ ինչ գործեցան և անցին ընդ սրբոյ Աթոռայ և ընդ մեզ իսկ՝ լաննալեաց և ի խաղաղարար արանց՝ լալանի գալով ձեզ ի լոյժ և ի գալու, զանց զնոցանք առնեմք, զհաղաւորան միտն ծա-

նուցեալ ձեզ. քանզի՝ ողորմութեամբն Աստուծոյ բարեան աշխարհի խաղաթիւնք, և իբրեւ հոգեմունք մերկայալսչք և փութակործանք անցին և անհետացան, և փախարէն հառադարձութեալ լուսով արփիւնարեցաւ հմարտութիւն և արգարութիւն Աստուծոյն, և թագաւորեցին ողորմութիւն և զթութիւն Ամենազօրեին ի սուրբ Աթոռս ի մեզ, և լազզս մեր օրհնեալս Որհնէ՛ զունթիւնք և փառք ի լամարնից արեւմ, որ լաշողեաց զաշտ աշտպէս Արգ՝ արժան էր արգարեմ՝ լուսաշողուն մատչիլ առ ձեզ օրհնութեան շաւմալս, ի հոգեմարմնութեան ձեզ, ալլ սակալս՝ փառն զերջորդեալ խաղաթիւնն զպտեղաց զմեզ, ոչ հառաւ և թուլլ կամ զխաղաղ միջոց՝ միմիւ լաւն, և չնկէ մեզ զտանել ապաւնով ժամանակ ի լաւանել զմեզն խաղաթիւնն սէր և օրհնութիւն ձեզ սիրելի սրբոց մերոց, Բայց զարդիւ՛ ժամ զանեւ զրեցեց ահա զաշտ օրհնութեան կենդանի անգրանիկ, և շնորհացն սրբոյ Գահին, և զանազան պարզեաց հարսն սրբոյ զմեզ հազարդ առնել պարտապաշտան վարկազ ի մատակարարել և առ ձեզ զօրհնութիւն երկնաւոր, որով և լազարեմ, և հրաւիրեմ զմեզ զամենեւին ի սէր և խաղաթիւն, և ի հարազատ և ի մտերմ որդիութիւն սրբոյ Աթոռս և մեզ Ապառաիբեմ իսկ՝ կալ և մնալ ձեզ խաղաթիւնն հոգով և բարեպաշտական ջիւղնաւորութեամբք առ միմեանս, և առ սուրբ Աթոռս, հետի մնալով լամենեալն չիթից և ազնիւց, և ի թիւնաւոր բանից և ի խոսից շննդաւոր և խաղաթիւն արանց, զհետ երթալ բարութեան, շինութեան, բարի անուան, Աստուծանանով զործոց, և աշխարհի սրգ առթիւք են և պատմաք պատմութեան սրբոյ Աթոռս, և պարծանք անուան ձերս, որք առ բերեն ձեզ զվարձս լԱստուծոյ ըստ հազար և ըստ մարմնոյ Որպէս զի՛ լսելով և մեր զմեր բարեք զնացն, որաբն լիցուք թէ որդեակն իմ հմարտութեամբ երեսն ըստ Առաքելոյն՝ Առնէր, որ առաւն ի սուրբ պարգեաց իւրոց, լիապէս և առատութեամբ պարգեանց ձեզ զխաղաթիւնք զաղորմութիւն և զանպատում զթութիւն իսր՝ պանելով զմեզ խաղաղ և բարեւոլաց կենեք, երկայն և լիալիբ աւարբք և ամանալսք, և փրկելով լամենից ձախողակն զիպաւածոց և ի լաւեաց։ Ալլ և՛ զարգարեցեմ

զմեզ զամենեւին պապեա առաքելական բարեմանութեամբք, փալեցուցել կատարեալ հաստով անխաղաղ սիրով և հաստառան լուսով, զօրացուցել շնորհոց և պարգեւք սուրբ հոգեւին, և որ քան զօր բարձրացուցել հախաթեամբք, փառաշարժութեամբք և բարեւալիցութեամբք և լամենալի լուսաշողմա արտոց զմեզ և օրհնեցել զամենեւին, լուսաւորելով և զհոգիս բարի նախնեացն ձերոց և ձեռաց։ Արգ՝ որքոյ հարազատի և կատարելով է պատուել զմնոցս և լազզել միշտ, և օգտին և շննդութեան հետեիլ, ուրեմն և զուր, որք մտերմ զուսկ էք սուրբ Գահին շնորհաւոր մնալիս ձերոյ Աթոռ հառաւոր սուրբ տեղաւոր Փրկաւորի՛ն, պարտեք զաշտս ի ձեզ երեկոցանել, որպէս զի՛ հաւաքաղ վալելելոյ զշնորհն Աստուծաբանի տեղաւոր արժանաւոր որդիք եղիլիք, և ըստմանցին ձեզ վարձք և օրհնութիւնք ի սրբոյ Աթոռս, ի սմա քնակեալ Մեռծին ըսնէն Աստուծոյ, և ի մէջ իսկ։ Սուրբ Աթոռս ողորմութեամբն Աստուծոյ կալ ի շինութեան և ի պաշտաւութեան, Միտքանց սուրբ Գահին ի խաղաթիւնն, ի հանգստութեան և ի կրօնաւորական կարգի։ Առ երկիրս ևս ըստ բերան ժամանակին ի միջեւ կացութեան ի ներկայութեալս, խաղաթիւն և Տեառն լամեն եղիցուք, Զարաքան առ ալմ զիտացեալ ձեր՝ և սիրով և ըստցրութեամբ ի բառական բանիցս ունկն մատրցանել, և զործով ևս ի կատարն փութացեալ, ողջ ըրուք ի Տէր, և զօրացեալք նովաւ, և օրհնութիւն հարս մերոյ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորինն հոգաց մերոց եղիցն ընդ ձեզ և ընդ ձերայինն ամենալի, Ամէն։ Գրեցաւ ի ՌՄՄԲ Թուղն, ի լուսնիս։ Ի լուսակաւոց և լերկնաւանդաւ Աթոռս ամենալն Հալոց ի սուրբ Էջմիածին։

Ղ Գ. Առ Տէր Դեորոն Տէր Դաւթեան ի Բաւարայ։

Որում համառաւոր կրկին զիտութիւն լիցի, զի լուսալ քան զաշտ ընկալեալ մեր ի քնն զթուղթս ի զանազան ժամանակի գրեցեալս, աշտնքն ի ՌՄՄ Թիւ, ի զեկ. Ը և ի ՌՄՄԲ Թիւ, լապրիլի ծԸ. և ի հոկտեմբերի

ԻՔ. շնորհալույթութեամբ օրհնեցաւ զօրհնելի
մեր, որոց և ընթերցանութեամբ՝ իրազէկ
լեալ ամենայն արքայութեանց կողմանց, և
նախկին Յովորդակապի վերադարձման
անգղէն ի Քաւարայի ձեռք խորհրդակցութեամբ,
և ընդիցն առբեր Աթոռոյս, որք առ անդիպա-
ւաց բախտեցն ¹¹) և ալլաց ալապիւնաց նախ-
կաւոր գիւնկեաց, գրեցաւ և մեք լաղացս
արտքնիկ ամենեցուն յեղ զպատասխանի բա-
ղամօրնութեամբ և շնորհալույթութեամբ լալա-
միկ թուի, ի լաղրիլին, և լղեցաւ ի Փաւրէզ
առ նարազան մեր մահանի Յովհաննէան
լղն առ ձեզ. զորս լուսամ թէ ցարզ նա-
մաւ առ ձեզ, տեղեկացեալ իջէզ ամենայն
գրաւեոց մերոց, նաեղերն արդիւնութեամբ
կողմանց, որքոյ Աթոռոյս և մեր, և նաեղերն
անգղայել արարմամբ Նանիէլ խաւովարարին,
և ալլովք արադիւնեց: Իսկ թէ՛ լղեցն նա-
եալք ամբողջապէս առ ձեզ, որպէս և լաւա-
ջին անցամի ի ձեռս ննդադարաց անկեալք
անկեալացն, և վասն աւերակի լամեցան պա-
տասխանիլին մեր թղթաց ձեռք, զորս լեալ
բաղամ ալիստութեամբ վերստին գրեցեալ
լղեցաք, այն է, որ կալ ալմէ ի Փաւրէզ զորս
լղեցաք ի վերջ, առ լղեցին ամենից օրի-
նական գրեցալեալ դիւանալամ, առաքեցաք
ընդ թղթալս առ սիրելի իմ, զի ընթերցեալ
գիտացեալ, թէ որքան զիր ունիմք գրեալ ախ-
րելոյդ, և ի սէրդ նաւաստան միացեալ: Այլ
և նախկինք յալ վերստաւ լինիլիս բոլոր նա-
ղամեացն և պարագայիցն անցից և իրակու-
թեանց, որք եղն և անցին ի սկզբանէ նե-
տէ և ալարս Նոնդեա և զկոնդակն շնդու օրի-
նակալ լղեցաք, զի թէ ինչէ նաեալ առա-
ջին, զայս ժամանեցաւս առ նոսա ի գի-
տեղ նոցա զմերս նալրակն սէր, և ի վալիլի
գործութիւնն և շնորհս գերաւորալ տեղալս,
և ի տեղակեալ անցիցն մերոց, և առաւա-
ղանայն, որովք առաւաղեցաք ցարդ: Յալ-
ստիկ թաղթան լղեցաք ի Վան առ Տէր Եա-
կոբ առաջ քաննան նաւացանէլ նաւասար-
մաւ ի Բաղդադ առ պարսն Մէքալէն: Երբն
և զայս ունիլ ընկալեալ: Եւ ևս՝ մեր սիրելի
եղբայր Եսայի շնորհալույթ արքեպիսկոպոսին
որքալ թաղթ որ գրեալ էաք, օրինակեցաք
և ընդ զորս առ յեղ լղեցաք, նորապէս ևս
թաղթ մի սիրալ և լարդորանալ գրեցաք, և
առաջի արարաք նաւ ի քաղ զնիլ զամենայն

սնասի ունան և զառարկ խաւս և զլաւար,
զորս լուսալ է զորքոյ Աթոռոյս և զմեզ, և
միասին նալալ, և ալարս արքա՝ եւանել և
գալ ի շնորհատու Մալար իւր ի սուրբ Աթոռս
Փրիստոստէլ, ի նաեղիլ ի քաղաւ առաւա-
ղակութեանց, և քաղաւ պատուով և լալ-
գանալ գրիլ ի խաղաղակաթ մեղէս իւրմէ,
և փառաւորիլ լաւ իւրն արժանաւորութեան
և բարեմանութեան և լաւ քաղաւ վաստա-
կոցն և ալիստանայն ի մէջ զերաղանց պա-
տասաղրութեամբ. որում որպէս բոլոր սիրա-
գումար միացանութիւն, և Մալար ցանկալի
փափալէ, նմանապէս և մեք ունիլք զվերա-
տութիւն, զի սիրելի է լալ մեզ և գործնի
քաղաւ զովութեան և սիրալ, և նախաւորա-
պէս պիտալ մեզ լալ ևս մեծանի առաջիկալ
զորն, որում խաղարն և զվալիւն լանիւք
նեղիկալապէս քաղ ի սիրելւոյն մերմէ: Դու
ևս գրեալ լարդորանայն զի ունիլ փափեալ ընդ-
դէմ լանից խաղաւորաց, ուղղաւորութեան
և նշարաւթեան զնա երթալէ լաւ մալար
և ինչիլ պարզութեան արտի իւրալ, և ալիստա-
կան բարոյցն. քանզի աւերակի խաղաւթէր
ոյնիլ նաեղան միւնի ցալմէ ներակ և նա-
կաւակ լարմամբն իւրեան, ոչ վասն ին-
քանայն, որք ինչնաւալած եղն, և պատմե-
ցան և անարդեցան, և առաւաղանալ կան,
ուր և կանն, և ապա զաւորք Աթոռոյս ար-
քակալմանն եղն առիթ, և պարթաւ օրա-
րին, և մերկ և կողողաւ լամենայն բարե-
ղարդութեանց թաղին, և որ մեռն է, եղն լա-
ւէա և ստակի աղղին, և ալիսալ զզուեցուցին
զնոսա, միւնի և արքաւորան նորաբարոյց
խալաւաւութեամբ աւարտեալ եղն լաղղէն
ի սուրբ Աթոռս, և ժամանեան ի նոցանէ ի
ձեռս մեր ի նաւացանէլ զարխարն: Այլ մեք
նեղիւով ներեցաք: Ուստի՝ սիրալ առաջիկ
արարան զալստիկ նաւ, և լարդոր լղեցալ, զի
մի լամեցէ լալն կողմունան և սուրբ Աթոռ-
ոյս կրկին վնաս լինիլի, քանզի սպասեալ
զալստեանն, զի եկեալէ նախ զաւ զաւ մեզ,
և ապա զնախկին նորալ ի տեղի զորս նաւ
ցալ: Դու զցանկալի արշալթիւնդ և զկող-
մանց և զնորին նախկին ուր զորս և
լինչ միաս լինեն անգալապալ և անլաղալ
մեզ գրեալ մանուցան: որք և նարկարք

են մեզ, որոց ազգաւոր արգարեւ շնորհակալ լինելոց հմբ մեծապէս։ Սուրբ Աթոռն և բոլոր միաբանութիւն կալ ի շինութեան և ի խաղաղութեան։ Այլ թէպէտ չարաւորեալ զորաց ի կողմանէ երկուց հիւսիսաւորեալ և Պարսից լսի, ալլ այինչ տեսանի տակաւին։ Տնտեսիկէն ոչ բնաւ կարացած շահել, և կամ կամաց և շինութեան ազդիւն և Աթոռս ևստեցողեանել, և ի բազում հարազատութեանց իւրոց զազարեցողեանել, վասնորոյ ի լաւնիս 2, լաւուր հոգեւ զաշահան երկու շարաթով զմարտան գերծեալ եղած ի բանալի և կալ աշակէս։ զվերջն ի բարին եղեկեանց Տէր Ազգէս զխոսքեալ ողջ լիւր ի Տէր և զգործեալ նովաւ, և շնորհք սրբոյ և մեծի Աթոռս և եղիցի ընդ քեզ և ընդ բոլոր քրիստոնէս, Ամէն։

Գրեցաւ ի 1803, և Հալսք ՌԱՄԻՐ ի լաւնիս . . . ի սուրբ Էջմիածին։

Պ. Գ. Ի Պոլիս առ Արքանաւ արքիսպանսն Եպիսկոպոսն ծայրագոյն Նուիրակն սրբոյ Էջմիածին։

Յարմէ բազում սիրով հշմարտի, հոգեւոր հարստի, վաստաւոր ողջունի, երկնաւոր օրհնութեամբ հանգերէ զորացուցիչ շնորհք Աստուածաբանսն սուրբ տեղաւ, ծառիւր սիրելի և հոգեւոր սրբի մեր ի Տէր, և շնորհակին հարազատ զուսակ սուրբ զանիս Արքանաւ շնորհաւոր արքեպիսկոպոսն։ Ձի ի կարող զթուղթի ընկալեալ ծանեաք զ'ի նշմարան լորմէ և սար՝ չունիմք տակաւին զգիր ինչ ծանուցողեանս առ մեզ։ Այլ լաւաւք, թէ ցարդ հասեալ ի տեղին քս ձեռն ի գործ արարեալ իցնս գործող, և առաջիկալ առնինեալք, որոյ Տէր եղիցի զորովիցն ի լաշողել զգործս քս լամենալին բարեպէտ։ Պատուիրեմ կրկին, որպէս և կանխի ունիմք տաւաղեալ քեզ, սիրով և քաղցրութեամբ վարել ընդ առնինսն ըստ բարի ըստուրդ, և արինակ բարեաց լինել, խաղաղասիրութեան զնեա երթալով, և քարոզելովք և առնելովք զբանն Աստուածալին, և ջանալ ևստեցողեանել զամենսն ի լազմից և ի խաղաղութեանց, և ի սէր միաբանական Աստուածադատութեամբ զնեան, և զսիրտ համալինից ի վերալ սրբոյ Աթոռս քրիստոնէական միակցել ընդ սա,

որով և ըստ վաստակեց զարձատրել Աստուծոյ և ի մէջն։ Առ արդ՝ զուս հարկաւորապէս ծանուցանեմ սիրելի որպիսց մերում։ Ձի թէ վասն Ներքի վաշտին, զոր կամէր խանն մեր վերադարձուցանել ի տեղին իւր առաջին իշխանութեամբն իւրով, զինչ ինչ տեղին ընդ մեզ, քաշալաւ քեզ զորով զանց զնովաւ առնեմք։ Այժմ գրեալ են ի Պոլսոյ Ներքի մարդիկն առ նա ինքն Ներքի, թէ քոյ բանն լինելոց է, բայց զբաւ պիտի, որ եթէ լինիցի, ստանալոց եւ զիշխանութեանց և զթաղիցն, հալն։ Որով վասն՝ և խանն մեր քանիցս առիպեաց զմեզ՝ զրել ի Պոլսի առ պատրիարք զարգապետ եղաւքն մեր, և առ իշխանն տեղալոց նոյ տանի վասն զբաւն։ Ուստի՝ և մեք առա՝ վասն ալմա և վասն ալլ զորեց հարկաւորաց, զսիրելի որպիսն մեր Արքանաւ արքեպիսկոպոսն Տաթեպի³¹) առաջնորդն արժանապալ Արեւեաց առաքեցաք ալլոր, խանել ընդ որոց հարկաւորի, և լորդսն զիշխանաւորսն, զի փոթ ունիցին առաւն, և իբրեւի՝ եթէ բանն վասն զբաւն է կախ մնացեալ, տացն մինչ և զլորս հաղորթութեան, որ է մէկ հարիւր քան քեալ մերս երաշխաւորութեամբ, և մեզ գրեցին փոթով, զի մեք առա զաւելքանն առցած կամ վիշխալն մերմէ, և կամ ի Ներքի փաշայէն։ Որով մինն թէմնուկ ունի մեզ տակաւ վասն ալմա, և միւսն որ է խանն, քեալիլ և երաշխաւոր լեալ, և ըստ ամենալին զմեզ հաստացողեալ, զորոց զլիապէսն ի նոյն Արքանաւ արքեպիսկոպոսն ունիս գրեալ։ զորս առնէն զանց առնեմք։ Սուրբ Աթոռն և բոլոր միաբանութիւն ի խաղաղութեան ելով՝ զնեա են կրօնաւորութեան և շինութեան։ Սրկիւն է ի միշակ կացութեան։ Որչնալ փոխաւորքն կատարեալ զանչ սրտից իւրեանց՝ վերադարձան իւրաքանչիւր անդիս իւրեանց։ Քաղթի, և որպիսութեանց և հարկաւոր գրեալիքն առացես մեզ միշտ ընկալեալ և իմենալ, և միւսմով, զրելով զամենալն հանգստեան և զզարազաւս զօրծող։ Զալալոսի գիտացեալ, և լորդութեանց աննաւապ կացեալ, և զգիրդ որպիսալաւ ի մէջն առաջաւոր արարեալ, ողջ լիւր ի Տէր, և զգործեալ նովաւ, և շնորհք սրբոյ Աթոռս եղիցի ընդ քեզ, Ամէն։

Ի ՌԱՄԻՐ Թուոյն, և ի լաւնիս . . . ի սուրբ Էջմիածին։

ՂԵ. Առ պարոն Գէորգ Աղայեկովն:

Պ... որ վասն արքայանոց իտալեաց Յովհաննիսիան, և այլն: Արդ՝ զժամանակ Գորբիշէն, ըստ մերս կարի և զգրութեան և ներգալի մասնակիս, և ի վնասագոյս միջոցոյս սիրաշունչաւ, և զմարդասիրութիւնս ցուցեալ, ընկալաք զարգանք, պահեցաք պատուով, և ահա՝ վերագործեցաք սիրով և նպատկան օրհնութեամբ առ ձեզ անդրին: Ընդ որ և զայս թուղթ զըրեալ առ սեղոյ, զայս կամիմք ծանուցանել, և առջ զեզ զմիտմտութիւն զմէնջ, և զբարի մտաց մերոց, որ առ ձեզ: Արդ՝ իմ պատուական բարեկամ, և շատակ բազմալի նպաստ, յաշխարհ և մեզ յով յով յով ստնեայն մեծագործութիւն, շնամոտիւթեան, բարեպաշտութիւն, և անկեղծաւոր բարեկամութիւն ընդ մեզ, և ընդ սրբոյ Աթուռոյ մեծի, որոց աղաչութ. ոչ միայն ի մէնջ անիք վարձաւորիչ և շնորհակալի, այլ և ի Տնտանէ Առաւմուտի անձապէս պարկասորի: Գանդի՝ որդէս ի մեր ամեն աշխատարեցար, նայեալս և վասն պարկասութեան և շնորհութեան սրբոյ Աթուռոյ զանձն զո ի կշիռ եղեալ՝ մահու չափ վնասակեցար: Առաջ՝ որդէս լառաջ միշտ, նայեալս և այժմ ապա գրուակեալ շնորհակալութ մեծապէս, և օրհնեմ զարքայանոցարտ կոնան սիրելապ, զոր օրհնեցն Տէր և ամենայն բարութեամբ լիացուցն և խաղաղական կենցառ, և լիւրիւր աւարքք, և բարեկամ ընդ երջանկութեամբ պահեցն ի զուարճութիւն սրտից մերոց: Արգարե, զամենայն աւարտ կենաց մերոց լամենայն սրտ, և լամենայն զբարութեան լեմք մտանալոց զամենայն զերախտիս, զբարեբարութիւն, և զաշխատանս սիրեցեալ բարեկամոյ մերոյ, ուստի՝ և լամենայն կենան իմ պարտաւորեալ շնամտ և փութամ, և կամիմ իսկ փութագործութեամբ պարտագործ լինել, և անմեղապիք զանձն առնել լիւրտի և զայն ոչ ուրանալ կարեմ, զի դու ոչ միայն բանիւ և գործով աշխատեցար, այլ և զոխիք, լինչիւք, և ամենայն անձամբ զով, վասնորոյ և այժմ կամեցեալ փութագործ լինի: Քաղեալ ցուցաք զմերս նախաբանն: Նշանն, առաքելով և զվասն ծախուցց ինչ ինչ ի կարին առ իտալեաց Յովհանն:

Նկան կենցառ մերով կենցառ իբր առանց և ամենաթ, նաւուցանել առ զեզ նախն կենցառ, զի դու ներգալիս չկրէիր ի կողմանէ դրամայ վասն մեր, որդէս և լառաջ զանիցս գրեալ եմք վասն այսմ զեզ, և զգիտելն և ամենաթին առ զեզ լիւրալ, և զբարեկամութիւն և ինչ տեսակ առանց լինիլ զեզ ծանոցեալ, բայց զինչ արարից մինչ զուգ ոչինչ չանեալ, առաւել զմեզ մտաւոյց երախտեաց և կամ բարեկամութեանց ենթադասել: Ահա զբեցաք իտալեաց Յովհաննիսիան զի ի բաց զմեզ զանաթ պատեալսն և զայլ և այլ կարեւորանսն և զամենաթն մեր ամբողջ զեզ նաւուցեալ մեք ընդ նմա ոչինչ նեապ չանիմք: Ինչն և իմ նաւուց ունի ընդ մեզ և ընդ մեր վաղթմանի, մեք կենցառի եմք, և ոչ մեռեալ, կար ընդ մեզ զնեապ տեսանել: Եւ կամ, թող զմեր այն գնալն, որ ի Պոլսի գնալուսի, նաւագեցն, զիսն առցն, և զանկիլն առ զեզ լիւրալ: Դու ևս ընդ այժմ նաւագեալ գիտացեալ, զարքանութիւն զու ապի և մեք առաքի գրեցուք նմա, և արտաք կարգեցուք զայն ի նման զի բոլորովն մտաք պատեալ են զոր լալ: Իսկ վասն մնացելոցն, զնաւացեալ, զի նախալիքն մեր կենն և նորն ալըր են, զբեցեալ եմք նոցա, և նաւուցանելոց լիւրիւր, և չեմք թողլոց զեզ կեն լինչ ներգալիս վասն մեր ի կողմանէ ծախուցց, չեր միամտ:

Եւ զան լիցի մեզ բնական թէ կամիցիմք զվնաս ինչ, և զուերութիւն, զանբարութեան զեզ սիրելապ իսկ, և կամ զորոցն ամենից, զոր և մչ և վասն թմամոց մերոց կամիմք, թող թէ զեզապիսի բարեպաշտաւ անձին, և նշմարիտ բարեկամի: Ձի մեզ եղեալ եմք ի մաի միշտ ի բարեբարութեան տեսանել զեզ, և առնել, Յուսւ զմեզ կամիմք վնասել, զան զեզ ի վնասակորութեան վասն մեր տեսանել: Բայց վասն բերմանց մասնաւոր ինչ և լոր խորացանչիւր շնամտ վասն անձին, և զանձն վասն իւր, զի մինչ մեր զեզ կամեցեալ եմք չանել, այլք վասն ինքեանց են անփականեալ, ինչ և ինչ դու որդէս զբեցի, չեր ըստ աննախի միամտ և կոց նաւատաւս ի սէր որդէս կիրն մինչ նայեմք, զանդի մինչգեալ չունչ լանչուսն է, փութամ պարտագործ լինիլ և զեզ զբարեկամութիւն առ, և ամենայն բարեկամութեանց զփութաբնին, որդէս և նոր և նաւուցանել և ապա

^{*)} Սկիզբը թերեւ մեր օրինակով:

ի գերեզման իջանել. այսպէս գիտացեալ և խելաւոր լալ ի բաց հան զալլ և ալլ կարծիքս և անխաբարս և պարզ սիրով և սքախ կաց ի տէր հայրաթիւան մերոս. բայց վասն առաակաւ սակաւ իրին ի լանկ բերելն, ներել խնդրի, քանզի և քեզ քաջալալ և ամենաւն վիշաք մեր, զորս կրեցաքն, և զորս առկալին կրեմքն, և նարանոր միշտ պէսպէս գիտումամբ խոցարմբ ի ներքուստ և արտաքուստ, ի մերոց և լուսարաց, որպէս գրեալիմք զպատմիկ զամենայն գիւրգանչիւր ժամանակի քեզ սիրելալով, որք է զիհասեալ են և է որ հասանելոց են հետ դեմէ, որոց և ընթերցանութեամբ գիտացեալ զառապապան մեր, գիտեմ զի և զպաշտօնացեալ մեզ՝ կարեկիցք էք լինելոց և ցառկելոց մեզ իրեն արտակից մտերիմ բարեկեամ մեր: Արժմ լուծիմք նորոց ինչ քեզ գրել, ալլ ալնոքիկ էին, զորս գրեալ եմք և ծառնչեալ քեզ կանխաւ. զմեացեալս ես՝ ունիք ի սիրելալով մերմէ մտետեմ Գարբէլէն գիտեմ ընդ ալլ կարեւոր գիտելեաց, զորս լուսալ մէնջ և զորս բանիկ պատմեցաք նմա լալանել քեզ, և միամտեցանել. գիտացաք զորս ևեալ և զգիրքին բարեկաւթիւնն ևեր, և զհարազատութիւնն, զորս արարեալն էիք վերադին վասն մեր, և վասն արդոյ Ամուսոյ և բազում շնորհակալութեամբ օրհնեցաք ըլլաք և օրհնեք միշտ: Մեր Մարտիրոսն և կեալ ի կարին, թէպէտ ինքն տակալին չէ եկեալ ի սուրբ Աթոս, ալլ է դեռ ի կարին, տակալն մեր Սրբանամ արքեպիսկոպոսն որ է ի կարին առաքելեաց ի մէնջ վասն Իզմիրոս քեռինն, և վասն ալլ հարկաւորութեանց, նաեւ գրեալ էր մեզ փոքր ի շատէ զՄարտիրոսի Գալն, և զքեզ յորոց հարազատութիւն: Ապա զպատմեցաք արդ զալտեանն նոյն մեր Մարտիրոսին, զի գիտացեալ զորպիսութիւնս ևեր, և քաջաբէր գրեցաւք և անք լալնամ ևեզ զմէնջ և զկողմանց մերոց կրկնակի օրհնութեանս: Ալլ և մեք և թէ մեր զապցանս գիտացեալս, որչ լեր ի Տէր, և զորացեալ նստաւ, և շնորհք արդոյ և մեծի Աթոսոյ և գիրքի ընդ քեզ, և ընդ բոլոր քաղաքինս, Ամեն:

Գրեցաւ ի 1803 ի լուիսի, ի սուրբ Եւթիմիոս:

Ստեփան վարդապետն, որքան թէմնաւիս զոր ունիմք առեալ ալլոր սորս և նորալ և գլխաւորն լրացուցեալ, շնանացն ի

ձեռս բերել զարմարիկ թէմնաւան, և առ մեզ լղել, զի մի շնանցի ի ձեռս նոցա, և լապտալից տեսցի, և ալլն:

ԳՋ. Ի Պօլիս առ Դէորդ Աղայեկուն:

Որում և գիտութիւն լիցի. զի թուղթ ևեր գրեցեալն ի սեպտեմբերի 18, անպան ուրեմն ժամանեաց առ մեզ. քանզի բերող թաթարն տարեալ է նախ ի Տրապիզոն, անախ անքեալ են ի կարին, թուալ ի կարեմ փաթիլի. լղեալ են ի վերալ կարալ, փաթիլն եկեալ մինչ և ի կարս քաղաք, անախ չէ կարացեալ առ մեզ գալլ. վերադարձեալ է անգրկն ի կարին, ապա վերադին առքեալ են ալլով փաթիլաւ. ի վերայ Բաւալիաւ. որ եկեալ ներսաւ քաղաք լանապաւս մեր հասոյց մեզ ի գեկեմերք առաւ չորս. զոր ընթերցեալ հասաւ ևղաք բունից ևերոց, Որոց գորտաւորանին թէպէտ գրեալ եմք լաւաւ ընդ Դէորդ վարդապետի բեռն լաւուշի, և ոչ կամիմք կրկնաբանել, զի մի ձանձալթ առ բերցէ ևեզ, ալլ սակաւն համառաւոր. այսպիսի ինչ տեղեկութիւն լիցի վերադին ևեզ վասն Մարտիրոսի վերադարձուցանելուն և դրամելս. զորոց գրեալ էիք լղել, այսպէս ծանկեալ. որչպիսի չէ հասեալ է ևեզ լալանի է ևեզ: Մեք ես որքան ինչ կարացաք, պարտաւորեալ առ քեցաք լեալս ի կարին առ ալլին սիրելիս մեր իւշալ Եզմաննէն հառապանել առ ևեզ ամբողջապէս, որպէս և քանիցս վասն այսմ ունիմք ևեզ գրեալ. ահա և ինքն ալլոր է. պարտեք զայն ամենայն զոր լղեալ եմք առ զսիրք տանել լանուս ևեր հասալցանել առ ևեզ, անպաւս և անթերի ոտանալ ալլոր ի գմանէ, զի Աստուծոյ ես է լալանի, որ ի լեալն կարտաթիւս կաւթ մեք ասաւ, և ալլ էր իմ վերջին զորս թիւն և կարողութիւն, զորս առաքելք առ զսիրքս առ հարազատ բարեկեամ մեր՝ փաթառուցանել առ ևեզ, և զեզ պարտաւորեմ և անամթաւ առնել առաջի սիրելեաց: Եւ թէ զայն իւշալ Եզմաննէն սիրելից ունիցի ընդ իս և ընդ մեր վաղթանդին գեմալով, մեք կենդանի ելով կարէ միշտ գիւր հետապն տեսանել ընդ մեզ և ալլն: Ահա զայնս գրեցաք և առ զալն էնքն, և բաց եղաք ի թուղթս ևեր, զի ալնաւ:

մարմնովիք նովին որքանութեամբ ստանալ
 ի դմանէ որչափ ինչ մեք լինալ եմք առ զա-
 թաց ի լեւիս: Կապար զուսուշէն զոր մեր Ար-
 արամ վարդապետն առեալ է ի դմանէ ի կա-
 րին վասն ուղղութիւն, որպէս ինքն Արարեամ
 վարդապետ սիրելիքն մեր ապր զաւով պատ-
 մեաց է, և է տեղեակ ամենայն դիւրեցոյ: Աւ-
 րեմն և զուգ իմ որտակից և ցառակից սիրելիք,
 ջան գիրք ի ներկայութեան Արարեամ վարդա-
 պետ որդւոյն մերոյ ստանալ և տիրել զոչից
 և դրամաց և երաց, և զմեզ անմեղապիսա առ-
 նել: Անտալ, եթէ ոչ յրաքցի թիւ պարտուցոյ,
 գիտացէ՞ք ստուգիւ: որ մինչև ցեղ շնչոյ ջա-
 նալոց եմ հաստցանել զմեղացեալ ևս բազում
 արմուքեամբ: և ապառաջաց զիս ի սոցառանաց
 հարապառնցոյ: և այն ապառ պարմանալ, որ
 զուգ որչափ ինչ խորջեալ էք իմով բանիւ
 և թղթով մինչև ցեղն մեր Սահմաննոս վար-
 դապետին ապա, իմ պարտքս է ալն և տալ
 իսկ լեռ նորա կոմանդոյն ապա, եթէ հանգի-
 պեալ է ևնչ և կամ հանգիպեցի նորանոր
 խորջ և մարմաթ վասն բանի նաչապետու-
 թեան, և կամ բացցին դրանք խաղովթեան,
 և զուգ կամեցիք դրամով զաւոյ փակել առանց
 իմս դիտութեան, չէ ինձ բնաւ ինչ հոգ. զի
 յունիմ կար բազմաճեղ խաղովթեանց ճա-
 րաքիդ զպէմ ունիլ զի մեծ քաղաք է և լի
 խառնիմազանն ամբոխիս: Անտալ՝ և ևնչ մի
 լիցի փոթ զամենալն լարս: ցմանն դրամով
 անդաբառել: որ անկարելեաց անկարելին է:
 Բաց եթէ պատմելիցէ ևնչ վասն մեր և կամ
 վասն սրբոյ Աթուրս զիր ինչ գնել և լղել
 որպէս զարգիս լցեալ էիք իմով բանիւ: զերեք
 ճերակատութիւն, և այլն: Զայնպիս խորջը-
 սրն ևս ընդունիմ, և ունիմ հաստցանել
 զգինս նոցին շնորհակալութեամբ ևնչ: Ան-
 տալ էր սոսոյցն զոր գրեթէ և քան զայս առնի
 չունիմ զալ ինչ ստակիք և լսելիք: Եւս՝ ի
 կոմանդն բանին, որպէս վասն զմեր Արարեամ
 շնորհապալ առքեպիակապուն առաքեալ եմք
 առ մանրեապուն սիրելիաց իմ, զալ ինչ մի
 հարցանէք ինձ. զի զնա լղել է եմք իբրև
 փոխանորդ մեր և պատկեր առ ևնչ, նա և
 զուգ, զոր ինչ խորհուշիք և առնիլիք ա-
 խորթք են մեզ և ընդունելիք: Իսկ զգորտա-
 նութեանցն, զորս առաքեալ են թշնամիք,
 ծանկէք: զի թշնամին ոչ երբէք դրարիս խառ-
 վասն թշնամույ խորամ, ուստի չեն դարմանք

թէ ի վերայ այնքան ամբաստանութեանցն
 զմէնջ, և զաղգոյսի ինչ հաստցեալ լիցն
 լսեմանքս օձեւոյն Աստուծոյ: Բայց ընդ այս
 դարձեալ, թէ զմարդ Դանիէլն որ երբեմն
 մեծագոյն թշնամի էր ոչ միայն տէրութեան
 Ռուսաց ալ և բոլոր հիսթականացն, և անտի
 սպր եկեալ թուղթան թարգմանութեամբ
 մատուցանէր ի դրանս եպարքոսի և բղնիխից,
 զորոց քաջապէս կարէ վկայել հաստարիմ
 զեռպան պարսն Թամարովն և ամենեկնին, նա
 ալմմ զարմաւ ի սիրելութիւն և համարի նա-
 ցա բարեկամ և մեք թշնամի, որ ամենայն
 սրտի կապակցեալ էաք ընդ ալն պանծալի
 տէրութեան և ամենայնաք հանգիպել մեծի
 լարգութեան. զորս կարեն վկայել այնքիկ
 որք առաքեցեալ ևնչ լալն տէրութեանէն ի
 կողմնման ալտալի, և պատաստարեալ ի մէնջ
 դարձան մեծ գտնութեամբ: Այլ տալեքն և
 թուղթք մեր, զորս լղեալ եմք ի զանազան
 ժամանակս առ մեծ կոպարն, հաստատն զա-
 ստցեալքս, զի չմեաց ալ ինչ նորանոր հա-
 մաարմութեան զորս ոչ լալանեցաք զորք
 նորին կապերական մեծութեան, և անտան
 եղաք: Եւստի Աստուծո լիցի ալցելու մեզ և
 լալս: Եթէ այնպիսի հաստարմութեան ցան-
 կան, զի մեք և բոլոր ապ զոր կորիցէ ի
 սրտ Զարթից, լարգոյսի եղնն տանն Արա-
 տիկ և հարապետ նոցին Սովանեմն, որ ի
 տանջարանի աւանդեաց զոգին, ևն՝ բաւական
 ալն, բաց լալեման կամ ի մեծ հնազան-
 դութեան, և բոլոր ուխտեալ աղգիմեք անդա-
 րար վասն անդին կենաց օձեւոյն մեծի և
 համալն թագածառանց նորին պաշտակա-
 նացն և անեղաք հանապոյ ընդարմակիլ
 զաւապուն նորին, և մինչև առ մեզ ևս տա-
 րածանիլ, և զմեզ զվարտաւալքս, ի ներ-
 քալ քաղցր համաարմութեան խորս Ժողովոյ,
 զայս ամենալն տացէ ինձ Տէր, որ թշնամի
 համարեցեալ եմ լալս նոցին, առանձն, և
 մեռանիլ: Առ որս եթէ զոն տալեալն կար-
 ձիք առաքակաւանաց, կարեն ի ևնչն զեռ-
 պանաց ստուգել զքանս մեր, և ևնչալեզ զան-
 քաւ մանրեական հպատակութիւն մեր առ
 արարեալսն Աթու նորին Զթուղթան Գրի-
 զոր վարդապետին զոր լղեալ էիք, տեսաք,
 և գիտացաք և զանդադարն գրեալ ընդթշ-
 թոյս առ ևնչ լղեցաք հաստցանել ի Գրեգ-
 րիսպոյ առ նա լարում եմ երկու կրեպակիք

օրհնութեան ի վերայ ժողովրդաց Նոր Նախի-
ճեանու և Գրիգորիոսայոս, և թուղթ մի եւ
առ նա ինքն Գրիգոր վարդապետն:

ՂԷ. Ի Նարին, առ մահտեսի Մարտի-
րոս Արքան կոչեցեալն ընդ նուիրակին:

Աւ ընդ օրհնութեան Աստուածայնոյ՝
գիտութիւն լիցի բարեպաշտութեան քում,
զի ի լուսինի 29, գրեցեալ թուղթ սիրելւոյ՝
ընկալեալ ի լուսինի 12. և գիտացեալ զդ-
էութիւն պատուական առնին ձերոյ՝ ուրախ
եղաք ի Տէր, և գիտութեամբ փառս մատու-
ցաք Աստուծոյ Արդ և իմացաք զմեր Աբրա-
համ արքայիկոպոսի գալն ալդր, և զմեր ի
մալիս 19 գրեալ գինն հասանիլն և ձեր սի-
լով ընկալեալն, և ի մի միտութիւն և ալլոց
տարակցեաց թղթանգակիլն, և ամենից մի
սիրտ և մի շունջ լինին, և միաբանութեամբ
գիտաբութիւնն ի ձէնջ և ի քաղաքէց ի քաց
բաւաւնն, և ամենայն նազանդութեամբ ի
կատարումն գրեցելոցս և պատարանացս լի-
մարութեամբ ընդին ձերս: Աւ ի թր զարապատ
որդի և շերտանալոց, ոչ շատացեալ նոքիմք
ալլ և զքաղաքիկաց մահաբն զանազան կոպ-
տակութեան առ մեզ գրեալ, և ըստ ալլոց
եռանդակին ժողովրդաց սիրով ընդ սրբոյ Ա-
թոռոս, և ընդ մեզ միակցելոց, գնուիրակ և
զորքաւոյս Միւռն խնդրեալ էիք մեծաւ սիրով,
և կատարեալ Աստուածապաշտութեամբ, և
զալլս ունայիսին, որք արդարեւ եղին անորթ
ողոյս մերում, և զուարթացուցիլ զյատպաշտ
աննին, որոց փառն աշուս ընդմէջ և մեք
շնորհակալութեամբ, և թաղում օրհնութեամբ
առ մեզ. զորս զամենայն օրհնեացէ Տէր, և
զօրացուցէ, և խաղաղական կենեաք, և լիւտի
առարբք պանեղի, և սիրով աւարք խղալն
միջոցեալ պնդեցէ զինք ընդ միմեանս, ի
քաց բաւաւնով ի քաղաքէց, և լորնեալ ժո-
ղովրդաց իմաց սիրելեաց գնուն, գնախանն,
և զասելութիւն, որք են պատգ աստանայի,
և նորին արքանեկաց: Ալլ և՛ արաղէ զքեզ
նոր մարդ, նոր նոգի և նոր սիրտ տալաւորե-
լով ի ձեզ զամենայն ի յիւսթիւն և ի պալ-
մառութիւն աւարք Աթոռոս, և ձեզ և մանա-
ւանդ՝ ի անփառն սրտի վշտակիր նորս ձե-

րոյ հոգեւորի: Աւ արդ՝ ըստ խնդրոյ հասարա-
կութեան ձերոյ՝ առ պատրաստեալ գնախան
զսիրելի որդին մեր և զարապատ զառն
աւարք Մահա ... առաքեցաք առ մեզ նախ-
գնքս որքաւոյս Միւռնուս, և օրհնութեան
կոնդակաւ. զոր լաննն առնել ի սէր սիրել-
ւոյ, ընկալեալ լատական սիրով, և մարդա-
սիրութեամբ, և օժանդակեալ ինքեան և զոր-
նացն ըստ բնական բարեւելք բարեպ. առ
որ զպատկանելիան ունիք լիազան գնալ ի
նորին կոնդակէն, և ըստ աղմ ի կատարումն
փութալ: Ալլ և՛ քաց լալմանն գնեցաք և
զկոնդակ մի օրհնութեան և զանազան պա-
տուէրք առ հասարակութիւն քաղաքից ի
պատասխանի մահաբնական զրո անց մերոյ:
Ընդ որս և զալս թուղթ սիրտ և օրհնութեան
քեզ պատուական սիրելւոյ գրեալ, լորդորեմ,
կալ և մեալ հաստատուն, անկողնալդ և ան-
լիւղլի ի զոյնն, լոր եղ, և որ քան զոր առա-
ւելալ թաղմապատիկ արգանեք բարեպ
զպտուլ բարի գործոց և բարեխն վատա-
կոց ի լալուրդ լիութեան սրտի մերոյ. որ-
պէս զի՝ առնելովդ ըստ աղմ, շահեղանե-
ցեա լաննին քան զօրհնութիւնս զարացուցիլս,
և զվարեա թաղումս Աստուծոյ ի վաղկապաղ
չքեղութիւն քեզ և զօրոց լաղպաց լաղպ
Ձալլն ի կոնդակոյն մերոց, և ի նուիրակից
ձերմէ գիտացեալ՝ և զորդիկան սէրդ ի մէնջ
աննուաղ արարեալ, ողջ լիք ի Տէր, և զբա-
ցեալ նոգի, և շնորհք սրբոյ և մեծի Աթո-
ռոս եղիցի ընդ քեզ, և ընդ թուր քաղիւն-
սըն, Ամէն:

Գրեցաւ ի 1803, ի լուսինի ... ի սուրբ
Էջմիածին:

Հալապկան սիրով զողջուն և զօրհնու-
թիւն մատուցանեմ տերամբ Բրիտանիա զօ-
րացեալ աշխուկան մահախի Նարապետ,
մահախի Յօհան, և մահախի Աղաշան բարե-
բարոյիցն, զորս և խնամոցն Աստուծոյ լանն
արարեալ՝ ցանկեմ բարեխաւսութեանցն նոցին:

ՂԸ. Թուղթ ի Նարին, առ Մասրաֆնեց
փեոսայ Եօհաննէս աղայն ընդ նուիրակին:

Աւ ընդ օրհնութեան սիրականի, գի-
տութիւն լիցի սիրելի և հոգեւոր որդւոյ մե-

բում, և բարեմիտ զուսկից սուրբ և մեծի Աթուռու Էջմիածնին Ձի որդի հարազատ և խմտաուն ուրախ առնել զհայր իւր, առ խմտաունն Արցախը՝ հրախիժք հալած, և խուսամբ լանն ի լսելն մեր զխաւսկուն և զբարբի ընթաց սիրելի որդւոյ մերում, որոցց բարբի առնուն, և զոչցոր և ախարմելի համբու հասնալ միշտ ի լուսնս մեր, ուրախ առնել ըջսիրտ մեր, և պատմառել ի մեզ զզուարթութիւն, և խախտուտ իսկ որհնաց լինել քեզ, և զբարխ հալել միշտ ի տնառն վասն զուր աշխատել Տէր, և զարացուցնել, և որքան զոր փառաց և պատուալ հասուցեալ, արտաք զքեզ լինել բարեհամբու և մեծաուն, իբրեւ զփառացի տալի երեւելի, զանեմ զայ մեծաւամբում, զոր ունիտ հանգեղ քեզ բարբի սիրելի, և տեղ քեզեցիկ համառ և առաքելի լարմ մանց, և իբրեւ զանեմ որդի, շնորհաց և որհնութեան որբոյ իշման տեղալու, և մերս հարկոր հարութեան արմանաւորս արտաք անաղաւթի առնելով ի քն զշնորհս ողորմութեան և առջ՝ պատիւրել սիրելի ուղալ մերում, զի զհարազատութիւնդ, և զկատարեալ որդիական սէրդ անդակաս ունիցիս ի մէջ և ի որբոյ Աթուռու, քոցաննելով ի զի պոք մամու զայնս բանի, և արեամբք։ Եւ սիրելի որդւոյն մերում, և հարազատ զաւակին սուրբ Գաւին . . . զոր առաքեցաք այլք որբուրս Միւսանս, և որհնութեան կոնգուկա Նուրիակի ըստ խնդրոյ հասարակութեան զաղաքիդ, օգնական և պաշտպան զաւանիցիս ըստ կարի, և ջանադանս արգիւնաւորել զգործն. զոր լանն առնել ի սէր որդիութեանդ։ Զայն մանաւն ի Նուրիակիդ, և ի կոնգուկացն մերոց, և մանաւանդ ի թղթոյն անեմն անբոյ գերահամբու Յակոբ աղային ունիք զիսել զորովք ի լտալ զանանթրիմ անդ, զանց առնեմք։ Զայդքանս առ. այժմ զիտացեալ, և զորգիական սէրդ աննաւազելի ի մէջք արտրեալ, ողջ լիւր ի Տէր, և զարեցեալ նովոս, և շնորհք որբոյ և մեծի Աթուռու եղբիւ ընդ քեզ, և ընդ քուր քույրիւն, Ամէն։

Գրեցաւ ի ՌԱՄԻ Թուղոս, և ի լուսնիս... ի սուրբ Էջմիածնին։

Եւս զբութեան թղթոս, եկն մեր պարսն Մարտիրոսն, և երեւ զգիր ի սիրելի որդւոյդ. զոր ընթերցեալ և զիտացեալ զանն արեմի, որ առ սուրբ Աթուռ, և զշիրմանայ

որդիութիւնդ, որ առ մեզ, ուրախ եղաց լով և լով. և հալելք ի Տնառնէ՝ զի ըստ փառագանաց սրտից արմանացուցն զքեզ զու և վարելել զորհութիւնս սուրբ իշման տեղալու, Ամէն։

ՂԹ. Թուղթ առ Բաքուայ զանձապետ պարոն Արքանամն, ծանուցումն զյսոռալ մէ զրեալ Թղթոց մերոց։

Եւրեմ ժամանացէ թագմ սիրոյ՝ ողորմելի և որհնութեան, հանդեմ հարեառ շնորհի Միւսանէլ որբոյ Տեղալու, ի վերայ ստոյղ սիրելւոյ մերոյ հարազատ որբւոյ որբոյ Աթուռու, և հաստարեմ զանձապետից սրբին, Գրիտաօսի զորացեալ բարեպալտ և խաւսկան պարոն Արքանամիդ, և տեղախմամ տան զամ և շարեպալգե զուսկաց, և ամենայն ընտանեաց և սղգաւոցն և բարեկամաց քոց, խնդու ի Տէր լարմամբ։

Եւ ընդ Աստուածային որհնութեան՝ ծանուցումն լիցի սիրելւոյ մերում, և օղորտիւ որբւոյ որբոյ Աթուռու Էջմիածնին, Զի լանցեալսմ ամին որ զհարազատական թղթ լիւր գրեալ առ մեզ, մեզ ևս զփառապառն նորին գրեալ լիւսիւր որհնութեան և շնորհակալութեամբ առաքեցաք հեռամբ ամեր մարդոյ որ զքոյդ Թուղթն բերեալ էր առ մեզ, Եւ զի՝ լանցեալ առաքմ էր խնդրեալ ի մէջ, բուց շնակացաք թէ այն անպիտի ուղղամ է, և լինէ իսս պիտանացու անդ, վասնորոյ գրեցաք սիրելւոյ, զի այն աղաքմ ասացեալ թէ ինչէ, և անպիտի, և ինչ պիտանացու անդ, մէկ պարզպէս գրեցեալ մեզ իմանալ, և թէ զասնիցի առ մեզ ամպիտի ուղղամ, լուզարկեցաք առ սիրելիդ Արք՝ լուս գրելու մեր գրեալ թու զթմ առ քեզ, այլ ևս ճշ ընկալաց ի քն զգիր մինչև ցարդ, զի իմանալաք զթղթոյն մերոյ հասանիլն առ սիրելիդ, և միւսմեղաք։ Եւ ի լեկար միջոցի ևս աղբի աղբի չիտթիւք և հոգեք զբարանաց պատանեալ՝ չկարացցաք լուց կողմանայ զգիր գրել և կամ զմարդ առաքել՝ առ ի վերանալու։ Իննել որդիսաբար կարգութեան որհնելալ Մերաղնէից, և լաննս որբոյ Աթուռու առ մեզ հաստանցելու զանձապետիցն իսկ արգ՝ մինչ ողորմութեամբն Աստուծոյ վեր-

զատ զաւակին որոյ Աթոռոյ Աբրահամ զգտնաւ զարդապետին և շնորհապետն արժեքն աքնապետին և իսկ զհետ և անուցեալ էր մեղ որ է Ոճճ զուսուշ Զոր և մեք ի սուրբ Աթոռս և առ մեղ հասեալ համարելով համայն միարանիւք որոյ Գալիս շնորհապետին համար թաղմաւ օրհնեցաք և օրհնեմք զհարազատ որդիսդ որոյ Աթոռոյ, զամենաւոր և զաղմարդիւն անդառանաղ մեր։ Զորս (սեռ յորինակն) լիւրաքանչիւր միայնաթաւ զապարտեալն սուրան մեր կամաւոր։ Որպէջի զնիւթականն և զանցաւորն տալով մեր, զանիւթքն և զանազն ընկալէիք զպարզեա լամեհաւարտաւ պարզեանէն։ Ենորհալ եմք լաւապէս և հաւատարմօր զանապետին սուր Աթոռոյ և զաղմարտարոյ սիրելոյ մերմէ բարեպաշտան և խոհական օրհնեալ Մկրտիչ աղալէն լաղաւ արիւթի համար և ժաշտնութեամբ մուշղթ լինելով անմահականն սրբոյ լոյ Աթոռոյ, անխափան շրջեցանելոյն զալն և հաւատարմութեամբ պահպանելոյն զարդիւնն։ Որում Տէր լիցի վարձահատալ ըստ հոգւոյ և մարմնով և շնորհք սրբոյ իշխան անզուր Գրիգորոս լիցի ինքեան օգնական և պահապան և զօրակից, լամենալ գործն շորին լարածամ։ Ապաքնն որպէս ի բնէ եղեալ է Նազ զանեակեալ որոյ զարիս, Նուշպէս և մեք զսուր օրհնամատալ կոնդակաւ մերով կարգեմք զհա ի զանեակեալութիւն և պատուիրեմք ինքեան, զի արի և ժիւր լիցի ի հոգեւոր գործն իւր, որպէս մինչև ցարդ եղեալ է և հարազատարն ծառայեցէ որոյ Աթոռոյ, անխափան շրջեցանելով զգանմանակն, յորդորմամբ ժողովելով զարդիւնն հաւատարմութեամբ պահպանելով առ ինքն և ի ժամանակին անպարտ ի մեռն Նուիրակալ մերոց հասուցանելով ի սուրբ Աթոռս, զի և ինքն ըստ աշխատանաց իւրոց և ըստ մտերմութեան վարձարեցի ի վարձատուէն բարեբան և ժառանգեցէ զաղմարտար շնորհ սրբոյ Աթոռոյ։ Առ մեք ի ընկալնուն մեր զվարձական սուրան մեր գրեցաք լիւրաքանչիւր ժամանակի առ սիրելի որդիսդ մեր զօրհնութիւն և զշնորհապետութիւն սրպէս և արժ գրեցաք առ ի միամտութիւն մեզ և ի զաւարձութիւն հոգեարարէս։ Որք և ի յորդական եւմարտ սիրոյ և ի հարազատական արքանց որ առ լուստաւ ծնողս մեր

Գրիգորոսով սուրբ Աթոռս և առ մեղ աննուաղելի մեղով, լիցիք օրհնեալք ի Տեառնէ և լանձնեցեալք ի խնամն և ի բարեգթութիւնս շորին համապաղ Ամէն։

Գրեցաւ ի թուականիս մերում ՌՄԾԻ և ի լուլիսի ամսոյ ... ի բարբաղաւ Աթոռս սուրբ էշմաթին։

ՃՆ. Թողմ առ Նոզկաց երկրի նուիրակ Յակօք, ծանուցումն քանիցս գրեցեալ թղթոց մերոց ևս որպիսութեանց ևս յորդորումն գալոյ ի սուրբ Աթոռս։

Յարմէ սիրով մեծաւ և եղբայրական կառաւ թաղմաւ, Գրիգորոսապարզն միաբար սուրբ ողջութիւն և սրբոյ իշխան անզուր շորին առատածաւալ շնորհիւ զիտութիւն լիցի սիրելի եղբարդ իմոյ, ծոցանեալ և շնորհաւորակ որդիսդ սրբոյ Աթոռոյ և արժանապատեալ ծալարպետն Նուիրակի Առաւածախնամ երկրից Լնդալ, Յակօքալ շնորհապետն և զաղմարտեցաղ վարդապետից և արհիւպանն եպիսկոպոսից։ Գտնելի լընալի է մեղ լոյք սրգարե քաղից Նազկի անեալութիւն և վաճառմն սիրով եղբայրական անդառալն ցան զվաճապան եղջիրուաց ի լաղբերս ջուրց։ Իմին իրի զոր լաղբեցս զրեալ եմք ի զանազան ժամանակս լաղմալան թղթովք և սիրունիշ բանիւք յորդորեալ զքեզ ի սէր և ի խաղաղութիւն իբրեւ Առաւածախնակ եղբանն աննեղ իմն խորհրդով և պարզ գիտաւորութեամբ զզգումն սրբոյ Աթոռոյ լուստաւ ծնողիս զոյ և օրհնեցելով աղդել և լոյզ խալ անմին աղնուականի առաջի առնելով քեզ, զարդիս ևս ոչ վերջնամք և ոչ լուստ քարշիւք ի գրելոյ զնոնալ, սիրելի եղբար, վառն էր առաւածեալ երեկն յորդորեալ, զիտոյ ոչ գրեալ թուղթ առ մեզ և ոչ ժամանանեալ թէ ուր ուրեք ևս և լինշ կտալութիւն և յորդիսի աշխատութիւն։ Եթէ լուստն ունէիր պատեալ համալ զանազան շխթութեանց և երկղատակութեանց և արաւածախնակն աղգնիւզորս լոյէր և առ այն լինիւր արգելիլ ի մէջ զթուղթ, լալց արդ անցին արեք ամենեքեան շնորհիւ լաղմալութիւն ոգորմութեանն Առաւածոյ, զի

թէ այս կողմունքս մեր և թէ ամանացն իտալացապետն, մեծան ստանաւաւորաց և բարձրեր հաղթունքն խառնութեան անցին և ծաղկեցաւ խաղաղութիւնն երկնային և միաբանութիւնն ըզմայլի, վերացաւ երկպառակութիւնն և արժիւթն լայնափառլիցոյն, ճշմարտութեանն նառադարձի, որով և օրհնեալ ազգ մեր Լուսաւորչակբան միաշունչ և միախորհուրդ եղեալ և լազազանեալ ի մը միութիւն վերադարձաւ միաբանական սիրով կապակցեցան ընդ սրբոյ աթոռոց, ցոյցանելով զարեւոյթելով զարդիական նազադանութիւն և զարտական բարեկամոր հըպարտակութիւն առ զանկալութիւնս մեր, ուստի և մեզ խորհուրտեալ և փալթ տարեալ պաշտպանութեան իրաւցանչին և եկեղեցեաց ըստ նովումական պարտաւորութեան մերոյ, առաքեցաք զարքայապետ Միւսան և զնախորհուրտեալս լաւանեանին երկրապետ Սամանյուց և բարեկամողմն իսկ, ըստ լոյնաթախանմ խնդրանաց օրհնեցելով ազգին, որպէս լաւաջ զան զայս ևս զայսց ախորժաւոր և խաղաղական նամբարց երկաթաղէս դրեալ և ծանուցեալ եւեթ նազելի եղբարութեանն և բարեպաշտան օրհնեալ ժողովրդաց իսկ, լսեման լանուանէ ծառայանելով սիրով զնախորհուրտեան մեր, զորս առաքեցաք ի վիճակս և ի թեմս սրբոյ Աթոռոյս Ապոս որպէսզ չ'իմաց զեղ խոյ և խաթ և պատեաւ արշիւնաց և կարծիք տարակուսանաց, ընդեր նեղզաս և վտան էր լալանեալ վերանորոգել զառաջին անխորադան սերդ յորդեանդն և զքնիք ծածրածրէն նարազատութիւնդ առ լուսաւոր մարտ քո սուրբ Աթոռս, զորս և ծանուցեալ մեզ զայդ սիրտ լալուական թիզթովդ, Առաքեան, մասնեան եղբարց, զյաղմատաւս երախտիս Մարտ լուսոյ և սարունոր ի ծաղկեման ծոցոյ արեան, Սփրեմ վարդապետան և նամախոհ, Նորին զոր ինչ դրեալ են զեղ, զայն և մեզ դիմեց, որպէս և մինն ի թիզթոյ նորա առ մեան մեր եկն և ստեալ, ըսց լիբաթ ոչ նազով արդարութեան ալլ նազով զառնութեան և նախանձաւ, ստեղծութեան է դրեալ, զոր ինչ գրեալ է նախելով լաւեա ի թիւր կամ իւր զան ի շինութիւն և ի խաղաղութիւն ազգին և լալուս սրբոյ Աթոռոյս, իրաւունք է ապա որ թուղեալ զճշմարտութիւնն, նեանեցելն ստութեանց և ունկն եղեալ արդիականց, նախանձաւ չարմեալ սառազ բանից, ստարապիս

լեղբարութեան մերմէ և ի սիրոյ սրբոյ Դահիս Մարտ լուսոյ, Ապ միանգամ եղեալ բան է, զոր որպէս կամեցաւ Տէր և արար, և ըստ կանոնաց նախնեաց մերոց սրբոց նաք չիք փափոխումն և շրջումն ալար, որպէս և զաջ լալանի է զեղ, զոր օրհնեալ ազգն մեր ևս դիմելով առ սոն նեաւառաւ եղն և ալաով չափ զան զարմեալ, չ'կամեցան փափախել որ ալլոց ազգացոյից ևս լիցի օրինակ, ալլ լամեալն թափեցին զգորտութիւնս իւրեանց մինչ և վերադարձաւ զարմեալ արքունական նամուց նաւաստանովք վերանաւաստեցին զնամակալութիւնս, իսկ Սփրեմ վարդապետան թէպէտեալ խառնատարիւք, թէպէտեալ զալ ինչ առնել ընդդէմ ընտրութեան կամեցն Առաւել և նախաւել նախնեաց կանոնաց և ընդդէմ բարեկամութեան նամբար ազգիս, ըսց վերջապէս անկելով է առ ինքն զարաւար զըլմումն և զապաշտաւ Որպէս և ամենայն ոք լազգէս մերմէ չեն նամ ամենեկին ընդ արարս նորին Ապոս սիրելի եղբարց, զխոր զարտիս նեանել նմա, և անուայ զարաբաւական զրուածոց նորա, որք ոչ լալլ ինչ նալին, զան թէ լաւերումն Աթոռոյս և լիզեումն օրինաց մերոց և զառնապաշտան զալթակութիւն ազգիս Բոյզ փառաւորութեան և պատիւն և լազգութիւն և բարեկամաւորութեան անուանել մինչ ցարդ ոչ լալլ ուսանք, և թէ ոչ սասի և սուրբ Աթոռալս է եղեալ և ալաւանեան ևս սովաւ է լինելոց և ըստ առաքելական բանի, նախ ալն իմաստութիւն է, ծանալել թէ լամմէ է շնորհն Ասան ինչ արժան է եղբարց խաղաղանի և դիմադիւզ ընտրութեան բարաւ և լարի, թէ նախելով ի զարարն անմկիս ի ըսց միբմեցիս ի մէնչ և զրեկեան զաննիդ ի զազգբարախորժ վաղմիւսն և լամեմաքափաքելի ստեղծութեան շնորհաւորս Մարտ լուս, Անա որպէս զրեկեալ եւեթ, ի նամակ երկրապետ Սամանյուց նաւագ զնախորհուրտեալ, Թէ լալլք օրհնեալ երկիրդ ևս լալլքիս, նեղքութիւն խաղաղանալց է զեղ և ծանրութիւն ժողովրդոց որն ըստ կարգի և ըստ օրինի ևս չէ լինելոց, մինչ տակաւին զաւ լալլք ևս և ժողովեալ արդիանըզ առ զեղ, լարել և երկին երկու ինչ, առաջինն զնա և երկրորդն խղճանարութիւն Անաս ալս, որ սուրբ Աթոռ մեր զուով ի պախասութեան, կարտի օգնութեան օրհնեալ ժողովրդոց, ըսց նուերք զայս ոչ ժամանե-

սուրբ Աթոս և առ մեզ հասեալ համարելով, շնորհակալութեամբ օրհնեցաւ զքարեպաշտան ժողովուրդան և զեզի զաշխատակիր սիրելից մեր։ Չորս Տէր օրհնեալք և զորացուաց և վարձատրեաց և շնորհք սրբոյ Աթոսոյ լինի ձեզ օգնական և պահպան համապաշտ։ Այլ զկնի Աւետիս վարդապետին գաւլոն լալցր և դառնալուն, անտի մինչ ցարզ ահա ժ-Ա ամբ անցին, շորս լսալիցեցաւ ժողովուրդան զանձանակադրութեն և սուրբ Աթոս մեր կրեալ զքաղաքիմք ձախորդութիւն և զփառս և զհեղաթիւնս (զաղս ի հարկէ և զուր իմացալք) ունէր արդ զպակասութիւնս ի լամենայն կարեւոր պիտուից ևս, թէ և ոգրմունքեամբ Աստուծոյ անգիտանց մնացեալ ի զանազան մեթեացն շարունցելոց, կալ ի շինութիւն և պահպանութեան խրամ, ի փառս Աստուծոյ և ի նոցոր միւրիկարութիւն օրհնեալ մերսկնիցոյ։ Աստի թէ առ հարկիս պահանջելոց և թէ զանական սովորութեան բարոյ, զսիրելի և զհոգեւոր որդին մեր և հարազատ զաւակն սրբոյ Աթոսոյ զՏէր... Խանձամբս վարդապետն օրհնութեան կոնդակաւ առաքեցաք լալց երկրապաշտ, առ ի վերահասաւ լինել կենդանապարտութեան մերազնիցոյ, և զարգինան զանձանակաց սահմանեցելոց լաւունք սրբոյ Աթոսոյ ևս ժողովել և բերել առաւ առ մեզ։ Ուրեմն զրեմք սիրելալոց, զի ի գաւն նորա ի յօրհնեալ քաղաք և առ մեզ, սիրով ընկալիլք և պատուեալ ըստ արժանւոյն, շաննիլք և առ զորքն ևս ձեռնառաւ և օգնական զալիլք ի պատիւ սրբոյ Գանիս և ի սէր մեզ։ Եւ զոր ինչ ժողովեալ արդիւնս ունիլք ի մեզ, թէ զպանձանակադրման, թէ զօգիւրածինս և թէ զկատակս, զխոտամունս, զլիշատակս և զալլ նուէրս զամենայն լին և անպակաս լանձնեալիլք զմա բերեալ հասուցանել ի սուրբ Աթոս ի լոյնութիւն լոյնաղիմ պակասութեանց սորաւորովք և զուր ունիլք ստանալ զմեծ վարձս Աստուծոյ, զոգնեպարար շնորհս ի սրբոյ Աթոսոյ և զօրհնութիւնս ի մէնչ, Կամէաք թէպէտ զլատակ լատակ թուղթս օրհնութեան զրել առ իշխանից աւելալոց, բայց լիցանելով թէ ոչք կան լալցր և ոչք են երեւելի անձինք, վասն այն աղգնեցաք. սիրելի ծանուցան մեզ զորդէան զոգս և քոյզ և արգեանցոյ լանձն-

լոց... շնորհման վարդապետին, զի և մեք ըստ աշնմ գրեմք առ մեզ զօրհնութիւնս և զշնորհակալութիւնս ի լուսնաթիւն մեզ հոգեպաշտ։ Որ և զործող զանձապետութեան մաղալէթ լինելով արեւութեամբ և հեռի պանելով զեզի լանձախոտութեանց զորանից և զարդիւնութիւն Աթոսոյ ի թղթաբերէս գիտելով, ոչչ լեր ի Տէր։

Գրեցաւ ի ՌԴՄԲ. Թուղթս և ի սուրբ Աթոս Էջմիածին։

ՃԳ. Կոնդակ օրհնութեան ի վերայ Տիգրանակերտու ընդ Ռ-Թէոյ վարդապետի փայնիկն։

Ի սիրահաստատ և Աստուծապահ քաղաք Տիգրանակերտ։ Նախ խոնձամբս վարդապետաց, և սրբանուէր ըստանալոց...

Զի լատալ ըստ զաւս բազմիցս թէ առ հասարակութիւն մեր, և թէ առ լատակ անձինս անան գրեալ եմք օրհնութեան կոնդակաք և որպիսեանոց թղթովք զամենայն իրակութիւնսն և զանցան, որք զործեցան լանքարեաց, և անցեցան ընդ մեզ, և ընդ սուրբ Աթոս վրանակիր. զորովք ի շտալ զանձնութ մեզ զանց առնեմք։ Բայց ի մէնչ ի սիրելի և ի նոցոր որդալոց մերոց մինչ ցարզ լընկալաք ինչ ի նշան որդական հպատակութեան մերոյ, և շնորհաւոր առաւատալուն սիրոյ. Գանդի՛ զուր չէք հանգուն միւսաց հասարակ ժողովուրդ մեզ, այլ լատակեալ որդիք սրբոյ Աթոսոյ, ընտիր ժողովուրդք։ Եւ բարեխան և բարեմիտ զուսեւ զարին և աստապոյն սիրով սիրեցեալ ազնիւ քահանայ մեր, և մեք ևս ոչ իբրեւ զհասարակ ունիլք զմեզ, այլ իբրեւ զլատակ և զընտիր, նմին իրի՛ և առաւել քան զամենայն զմէնչ հոգամք, և բարեաւասնութեանց մերոց ցանկամք։ Այլ թէ ալալոց, աղա զՏէր զուր քան զամենայն աղաթամանք զաւանիլք, և սիրով և ամենայն օգտաբար զործովք և զսարթաբար բանիլք անապանք քան զալլսն, և լեռնեալ երեւիլք, Ան աշխարհ ամենայն թողեալ զխուսար, ծաղմամբ լուսափալ արեգակնալին ևսառալալթիլ հեռեցան, և զտեալ զճնարարու-

թեան չափը անըստեղծիւր առ առ ընթացան, ի թաց հերքելով լինեցանց, և ի քաղաքացիականց զխառնութիւն և զխառնիւն, հաստատելով զմեզ ի լաւ Աթու նոր ի նորո՞ւ կրկնակի հրովարտեց և արգահական նամակս, ընդ որս, և բազմակի՞նք ասորադրութեամբ շնորհաւորեալ զնորոց խաղաղութեան ուղի, զոր պարզեցուց մեզ Տէր աղութիւք սուրբ Լուսաւորին, և նովմիւք ուրախ արարեալ զսիրտ մեր վշտակիր։ Աս զխորոյ առաջ՝ դուք միայն, որք պարտէիք քան զամենեւին արարել, և վաղվազել առ մեզ լաւնիւք միեկիւրեակեանց, և շնորհաւորութեամբ, լամիցիւք, և ընդ զբաւառս եղիք զմերն, որ պարտիւր ի վերայ աշտանակի գինի, և առ ամենաւն որ քաղաղ լինիլ։ Աս արդ՝ մեք զաղտնիկ զամենայն առաջով բերմանց անբարի ժամանակին, զԼուսեակեան մեր սէր աստատեալ ի զործ արարեալ, առաքեցաք սրբաբար Միւռնաւ, և արմուխեան կոնդակաւ զսիրելի որդի մեր զՌէթէոս խոնմափալ վարդապետն առ մեզ, և բարնեալ քաղաք, և յերկիրս և ի նաւանդաւ մեր նուիրակ, որպէս և ամենայն ուրեք առաքեցաք թուց ամենեւցան, ինքեանց խնդրանք, և մերն միայն ընկաւ շարժմամբ սիրով արտի մարտ, առ որ և առ զործն նորին զդատականի բանն ունիք ի նուիրակեան կոնդակէն խմեալ։ զորս աստե՛ն ոչ երկրորդեմք։ Աս ըստ որում ի նոյն նուիրակէ՞ղ մերմէ, ի սիրելի որդւոյն մերմէ Ռէթէոս շնորհափալ վարդապետն և կեն վաղեկ առ մեզ զարդիւ, և վերադարձուցաք կրկին առ նա, զալս կոնդակ արմուխեան և սիրով, խրախուսել զմեզ ի բարին, և լորդոր միանգամայն առ խաղաղութիւն և առ սէր նարպաս, ընդ ալն փայտկէն գրել, և առ մեզ լիւր բարեպաշտն վարկաք ժամուցանելով զոր ինչ ի վերայ հարկաւորապէս լիւստակեցաք։ Որով և լարդորն, և պատելով իսկ սրբել զմեզ, և զքաղաք լամենայն խառնութեանց, և բաղակնարար աստուածական նիւթոց, և ի թաց մերմել զլիւսվին զխմորն նեխեալ, եթէ իցէ ասկաւն ի մեզ, և ի քաղաքի մերմէ՞ զտեղի կրեալ, և զաղեան, և լինիլ նոր մարդ՝ նոր սիրտ, և նորոց հոգի աստուարելով ի մեզ։ Աս նա՛ պարտիք և ընդ միմեան կալ և մեալ՝ եղբայրական սիրով, ի թաց նեաւանայով լամենայն աղ-

մից և ի շփոթից, միանգամայն իսկ թաղու զնեան, զնախանն, զաստուծիւն, և զալս ստիպիւիս, որք են պատգք աստանալի, և նորին նեանդաց, և փոխարէն ընդդրկել զխաղաղութիւն Աստուածային, զսէր սուրբ, և զմիարանութիւն միարար, և արմատեցանել ի մեզ, որովք և զորհուրթիւն երկնաւորս և զարացուցիւս հոգւոց և մարմնաց վարել աստուածաւ, և արժանաւոր սրդիք պատել ի նորն խաղաղասիրի։ Այլ ե՛ պատուիրեմ հալբարար, զի զնուիրակէ՞ղ մեր, զսիրելի որդի մեր զՌէթէոս խոնմափալ վարդապետ ընդամուսցաք սիրով և լարդանալ, և ինքեան և զործոյն ամենակի իցէ, և արմաւ ուրախ ասնիցէք զսիրտ մեր։ Նախալս պարտիք ամենեւեան զսիրտ մեր շնորհացուցանել ի վերայ մեր և ի վերայ սրբոյ Աթուոյ Յրիստաւորանակի, և զմիմեան առ բարին լարդալ լինիլ, և բարեաց պատնա պատելի, խորնելով և ասնելով զզոյաւն և զբարին, որ հալի ի շինութիւն և ի պարճաւորութիւն Աստուածակիր զաշիւս մեմէ, և զանակալիս, խորնելով լաւն ամենայն, որք ասերին և ասթեն զնեանութիւն անուան մերով, և ի բարեպաղութեանց ազատացուցեալ խրթնացուցանեն զսուր և աստուար Աստուծով։ արարել զխաղաղ մեր, և ըստ պատարիւրս զընթաց մեր անորինեալ, և սիրով, և լամարեկամ սրալի գրեցելոցս ամենից զպատարանմ ասեալ, ողջ լիւրսք ի Տէր, և զարացեալք նովմա, և շնորհք սրբոյ և մեմի Աթուոյ եղիցի ընդ մեզ, ընդ ամենեւին, Ամէն։

Գրեցաւ ի ՌՄՄԻ Թուոշ և ի լուլիս... ի սուրբ Նշմամբին։

ԳԴ. Առ Յակոբոս արքեպիսկոպոս։

Որով սիրով սուրբ Լուսեան, փրկչաւորոց ողջունիւ, և զերարալ շնորհիւ Աստուածակերտ սուրբ Տեղաւոր ժամիր պատշաճ և հարգաւոր զասկի սրբոյ Գահեւ և լարդապետալս լաւակոյ սիրելի մեր՝ Յակոբոս հաննարեղ վարդապետ և շնորհափալ արքեպիսկոպոս, զի գերիս թուղթան քո՝ գրեալս ի լուլիս Ը. ի քսան երկուսն և ի քսան և հինգն ընկաւել լալ և լալ սուրբ ըստ ժամանակին։

ընթերցեալքն և վերահասու և դառն ամենայն դրամանոց քոց ի նստաւ։ Նախապէս ծանուցեալ էր բարեկամաց թղթիւնն անգլոսոց վերադառնալն ի կողմանցն Վանայ ալլոք, տեսութիւն զմեզնէ քո նորին մեծութեան, սիրաշահութեամբ պատուիրդ ի նմանի, ուստի և մեք առ ալլո արտաք եղաք, և միասնական ըստ յորդորանաց նոյն թղթիւնի խնդիր արարեալ էրք առ արեւմտեան ընդ բանիւ, եղեալ չորից անձանց, և ստացեալ էրք թէ ի զըզնումն եկեալ են և ալլն, Դիտան սիրելի մեր, թղթիւն զորով ալլակոն չուէի անգլոսթիւն կրօնից և սրկնաց մերոց։ Ապա քննութեամբ պարզ էրք ծանուցանել զմեծութիւն լանցանաց դառն և զորպիսութիւն սրկնաց մերոց, Բանդի զոքս մեղացեալ են ընդզեմ Աստուածային պատուիրանաց, ընդզեմ կանոնաց սրբոց հարց, ընդզեմ Աստուածակերտ մալր Աթուղի և առ Աստուած խիւ։ Ապա զիարդ կարելի է միշտ ուսանց զգլխան և առանց ապաշխարանա լաննն առնելու առ ներքու թիւն զոցս, և դու մի պատրիք ի զգլխան ցուցանելու զոցս ի վերին երեսս։ Ալլ զգլխան պատրիք ի ներքուստ ի սրբէ լինիլ։ զի՞նչ տեսնա, միթէ որդին անառակ առանց դիմելու առ հարն երկնաւոր կորաց գտանել զիտալութիւն։ Ետն է թէ ոչ երբեք։ Ապա ուրեմն եթէ մեզան զոքս ըստ անառակին առ շարհաստա մեզա իւրեանց ի սուրբ ցաւն և առ հոգեւոր հարուսթիւն մեր, նմին նման դիմուցեն ի վարն Աստուածաբանի, ցուցեն ըզգլխումն, և լաննն առցեն զապաշխարանա, զի ընկալցին զիտալութիւն, և զլիակատար ներդալութիւն, և ապա վերադարձցին ալլոք ի տեղին իւրեանց։ Առացեալ էրք թէ թղթիւնն ևս է դրեալ զիտալութիւն վասն ալլ չորից անձանց։ Տաճկական թուղթ մը ժամանեալ է Կարին առ Արարեամբարապետն, և ընթերցեալ նորա ցուցանի, տեսանէ թէ հասանելի է ի Պոլս խորագրաւորն եղբոր մերոյ՝ Պատրիարք վարդապետին։ Կարնելով թէ սխալմամբ իցեն որեալ զմասցն, բացեալ ընթերցում զմեզն և ի թրք տեսանէ թէ մէջն ևս է ի վերայ Պատրիարքին՝ տարեալ է ընդ ինքեան ի մեծն Պոլս։ Ալլ վասն այնր թղթոյ և մեք կարենացք զուք զմերն Պատրիարքին իցեք լղեալ սխալմամբ և զնորանն մեզ։ Բայց ի տեսանելն Արարեամ վարդապետին՝ թէ չէ

մեր տարեալ է ընդ ինքեան։ Ալլ թէ զուք ալլոք իցէր մուսուլմաւ։ Ե կամ ալլ ինչ կերպիւ է եղեալ՝ այն ձեռք է դրանելի, սակայն մեք այն թուղթն մեզ հասեալ համարեմք, միայն թէ ի դրմաց իմոց աղջուհեալ զթղթիւն որպէս պարտ է զմէս որինաց մերոց յայտնեցնա նմա։ զի ինքն ևս անձեաց ի դիմել այն չորից անձանց ի սուրբ Աթուս։ Դրեալ էրք զհարապատութիւն քումն առ մեզ։ միթէ կարծիս ունիմք զմեզ սիրելի։ Մեք ի բնէ անտի լամենայն ժամ զքեզ ըստ ամենայնի հարապատ եմք ճանաչեալ, և ըստ գրութեանդ արեւմտ բարեկամաց մերոց և թշնամի թշնամաց։ Ալլ՝ զիտալիք թէ թշնամիքն մեր լուսնայն զեղ են թշնամի, քան մեզ։ ուստի մեք դեր քան զթշնամի եմք թշնամաց քոց, և բարեկամ բարեկամաց։ զաղաւթի չորս անձինս առաւել զեղ թշնամի դիմելով պատմապարտ նամարեալ՝ ընդ զմեզ եմք արարեալ։ Ապա զուր՝ զէր վասն զոցս՝ ի թրք վասն բարեկամի քեզ՝ իմ դեր մասուցանա։ Դիտալիք թէ մեք զզոսա հոգեւորական պատմով չաշփոխել կամեցաք փորձել զգլխան և զնախապաշխարութիւն զոցին, ապա թէ ինքեանք կամեալք լամենայնցն ի շարհա, դիտացեն, թէ զաղաւթալի ունին կրկն զպատմ ի մէջ մարմնապէս։ ուրեմն յարեալք եղեալ՝ ընտրեցեն զօգուտ անձանց խորանց, Կարենցիք թէպէտ խնդիր արարեալ էին վասն չորից։ Լուր, սակայն պատասխանեցաք նոցա, թէ մինչև ոչ եկեցէ չորիցն ոչ կարէ ընկալեալ զարեւակումն ի մէջն։ Եւ խնդիր քո վասն Լուրի վարդապետին ընդունակ եղն մեզ, ապա միտմտեալ զմեզն ի սուրբ Աթուս և առ հոգեւոր հարուսթիւն մեր։ Ի ցաւն և մեք ի պատիւ երեսաց քոց, ունիմք սիրով ընկալեալ, և տեսեալ զարարեալ հարապատութիւն իւր ի վերայ շախարակեան զործոյ ևս կարգեացաք զմա։ Հանցեալք նոն ի խնդիր չոր, որ վասն կոնգակաց, բայց միշտ ինչ մասցէ։ Ըստ ժամանակին կարեա զարեւակեալ ընկալեալ ի մէջն։ Եւ թղթով մեզ լուսկապէս խնդիր էրք մասուցեալ վասն իրողութեանցն Վանայ։ զոր ոչ էր պատշաճ զեղ մասուցանել։ Նորին վասն առ ալլով լուսիմք ինչ զեղ զեղ ի կողմանէ այնր։ Զսիրով դիրք անպակաս առնելով լարեանս լարաժամ զարդաւորութիւն քո և կողմանցդ իսկ և լեր ալլ եր-

կար կենեք ի Տէր զորացեալ ի շնորհ սրբոյ
Դաւիթ և ի Կրօնաւոր մեր:

ՃԵ. Կոնգակ օգնութեան ի Եամախի ընդ մարտեայ Տէր Վարդանին:

Աւ ընդ օրնութեանս Աստուածաւոր,
և շնորհադարձ արեաւաք նամակիս, դիտա-
թիւն լիցի սիրելի և հոգեւոր արդեաց մերոց,
և հաստատիմ գտակացոյ սրբոյ և մեծի Աթոռ
Աստուածաբնի. Զի լսաւք թան զայս
քանիցս զեւեղ եմք ձեզ սիրելացոյ զհաղմա-
նէն մերմէ յայս Աթոռ Տեառն լաշտութեամբ
ի համարն ազգէն և ի հոգեւորական ժողո-
ւոյն. Նոյնպէս և զանցիցն, որք զորենցան
ընդ մեզ ասորապարտ, և ընդ սուրբ Աթոռ
գնաւորներ ի լազաւորացով խառնելու. Բայց և
ողորմութեամբն Աստուծոյ, ինքեանք և սպա-
կանաբար զորքն Նոյնն ունակացան, և իբ-
րև խաւար հաշմեցան ի լուսոյ Աստուածա-
լին ճշմարտութեան ճառագայթի, և արդարաւ-
թիւն և ուղղութիւն փութարձն ծագեալ իբրև
զարթի լուսաւորեցին զամենեւին, և լամե-
նալն մտաց զամենալն կարծիս և զերկրալու-
թիւնս, և զմտալ մթութեան ի բաց բարձին,
և վանեալ Կերքեցին, և Նոր ի Նորոյ վերա-
սին ետուն Նոցա լաղել և բազմեցիլ սիրով
և լստարկում արտի ի միակ և ի հարապատ
զլսին ինքեանց ի հալսո հոգեւոր, և լինել
մի հոտ միաւորի, և զալլա Նոյնպիսիս, զորս
թուել երկարի բանս, և ձանձրոյթ առերթ
ձեզ ունկնդրացոյ. այնպէ՜ մասնաւորապէս՝ որ-
պէս լինեցաք ի վերջ զրեալ եմք լստալացուն
ձեզ, և լալլեց ևս ունիք ի հարկէ ցարդ զիտա-
ցանք զորովք և զանց տանեմք. Այլ արդ՝ ըստ
որում մահեսի Տէր Վարդան քահանայն
զարմ արարեալ ի սուրբ Սաղմոյս ի սուրբ
Աթոռս, տաթի զայր լաղկոյս, զայս թուղթ
սիրոյ և օրնութեան ընդ նմին ձեզ կրկին
զրեւ, և շնորհաց սրբոյ Աթոռոյ անդրէն
հաղորդ զձեզ առնել պարտ և արժան վար-
կեալ. Որով և լորդորմ յարելիւից իմ, ի բաց
զմել զամենալն նիւթս աստուածութեան և խա-
ղութեան զսերմանեալսն ի ձեզ ի Նեղոսա-
բաց և ի խոզվարտ բանասրկեաց, և սի-
րովն Աստուծոյ զարդարել, և խաղաղութեամբ
և միաժամական Աստուածադատութեամբ տն-

րինեալ զձեզ և զինանս ձեր՝ հեռանալով լու-
մենալն վնասակարաց, որք առերթն ձեզ
զլստա անուն, և զպատճառքն սրբոյ Աթոռ
այս զլստա և զանշքութիւնս. Որպէս զի՜
տանելով ձեր ըստ պատմ, և պարտութեան
սուրբ Դաւիթ ցանկալով, և միաբանեան
խաղաղութեան զնոս ընթանալով, Նրկա-
ւոր օրնութեան, և վարձուց հոգեւորաց ար-
ժանաւորք զտանիցիք միշտ, և մեզ արախա-
թեան տաթի լինելով, Աստուծով լնա ալ-
տարիկ առաջեւոց եմք զպատկանաւոր վար-
դապետ ոմն յարնեալ երկիրս և ի նաւանդոս
ձեր հանդերձ օրնութեան կոնգակաւ ի հա-
ւաքել լազաւորն զանձանակի սրբոյ Աթոռ
այս և լալմամ ընդ նմա զրեւոց ձեզ զար-
կաւորան և զպատկանաւորսն. Զայսքանս առ-
պժմ գիտացեալ, և ի սէր օրդիական հաստա-
տուն կայեալ, ցուցանելով զալսո քանիւ և
արդեամբք, ողջ լնաւք ի Տէր, և զորացեալք
նսվաւ, և շնորհք սրբոյ և մեծի Աթոռոյ և
զիցի ընդ ձեզ, ընդ ամենեւին, Ամէն.

Գրեցաւ ի ՌՄՄԲ Թուոյն, և ի լուլիսի
... ի Մարտ Աթոռս ամենալն Հալոց ի սուրբ
Ելմութիւն:

ՃԶ. Թուղթ ի Դարեմ առ վարպետ պարոն Պապանանն. յորում կան ըսանք ի կողմանէ այգեաց եւ այլ մասնաւոր իրաց:

Աւ ընդ օրնութեանս Աստուածաւոր
լալտ լիցի թուղթ օրնեան լաղեղալատութեան,
զի զթուղթ քա՜ զրեւալ ի տասն և վեցն
լուլիսի ընկալաք ի տասն երկուսն զգոտոս
ամալ. և ընթերցեալ զամենալն զրեւալ
զիտացաք. Նախապէս ծանեաք թէ առաջին
թուղթքն մեր ի ձեզ ժամանեալ են, և Յո-
հաննէս վարդապետին մերոյ ուղղութիւն զեզ
ի Ղազարին. և սիրելի որդւոյն մերոյ Իսա-
աուր վարդապետին Սալմաստ գնալուն վերա-
հաստ եղաք. Աւ ալլեցաք Կնիգամալ հաշմէն
անդիկացաք ըստ ցուցման սիրուալն ձերոյ,
այլ զուք բաց ի ծախուցն Յնացեալ փոքն
մի. Թուամն նմ արկէն էնք ասացեալ. իսկ
մեզ վերասին գումար արարեալ՝ պակաս գումար

քան զգումարներ. որ էր Սէթ թաւան Գնի տէն. ի թղթի ներսով տնայն էին ցուցեալ թէ ի կաշմանէ ալիքաց առ ալլս բան զրելոյս վասն սննատարարի իցեմ ճանաչեալ զգեղ. որ ոչ է ալլզէս. մեք զքեզ մշտապէս հարազատ և սրտացաւ. դաւակ զիտեմք սրբոյ զանիւ. և զորհնեալ առնէ զո և զնամայն ընտանիոց յատուկ սրբոյ Աթոռոյս և մեր աշխատար ճանաչեմք. ալլ զուգ ի միջոց ինչ ի պտայոց բանից նախանձառաց պարտեալ՝ խորթութիւն ցուցեմք առ մեզ, և առ Աթոռ մեր. նորին վասն և մեք լալնմ միջոցի պակասեցուցեմք ի մէջ զորհնութեան թաղթիս մեր. և ապա իբրեւ տեսաւ զնշան հաւատարմութեան ներոյ լաւելոց զմեր մեր առանել քան զառաջինն. և քանզի զուգ լաւաւոց անտի Դոկասու հոգեւորս Հալապոստին հաւատարմապէս աշխատեալ էք վասն օգտի սրբոյ Աթոռոյս, չկարեմք մտառեալ մեք զաշխատութիւնս մեր. ալլ համապալել ի մտի մերում կալեալ որհնող և աղթալ հեք վասն ներ մեծաւ շնորհակալութեամբ Արդ՝ Տէր օրհնեացէ զեկեւ, և զգրացուցէ, և ի խնամ իւր պահեսցէ, անպառա որդեանթիւն և զթութիւն նորին ի վերայ ներ եղիցի. և ընդ հովանեաւ. ամենազոր աշխոյս բարեկեցիւն պահեալ՝ եղիցի զարգացեալք, և բարբառելք ամենազոր լալիչութեան և ըստ աշխատանաց ներոց լինիք արժանաւոր ժառանգել զհանգիստս լախանալանի. նա և զիտացաւք, թէ մահտեի Յանանէս աղայն երաշխաւոր լեալ լաննն առեալ է հանել զինչուն Յովակիմ վարդապետսն մերոյ, Ուրեմն և դու ըստ ամենաւնի փոթ լաննին կալեալ լալաննեթ աշխատ լինիք ի վերայ աղայուն, և ի պահպանել ստառիկ զվարձն. զի մեք հարազատ գիտապեալ՝ վերել հեք կայունցեալ նա խնացեք թէ Դեմովթիւս խանն ներ զորք զնացեալ ի վերայ Պալատու. լալթութիւն է գործեալ՝ և ունի դառնալ աղբ. ուստի և մեր ուրախ լեալ՝ օշնեցաւ զնա. զի Տէր միշտ լալթալ արարցել ի վերայ թշնամեաց իւրոց. ուրեմն ի գալն նորա զնացեալ ի դիմաց մերոց շնորհաւոր արարցեալ զայն գործ լալթութեան. և զքանի խնդիրս մեր, զոր զրեալ հեք լալալ առաջարկեցեալ նա, և լալաննեաց զբարեկամութիւն մեր առ նա. և լալզոր լինիս զի սէր և խնամք իւր ի վերայ մեր, և ի վերայ

սրբոյ Աթոռոյս աննուաղ արարցել. ըստ դրութեան ներոյ զրեալ զթութիւն Դարբիլ աղային, ապա ունիմք զլել զնուիրակ ի Սաշա. զի մեք խաղաղութիւն աղբին կամիմք, ոչ թէ խաղաղութեամբ լալալեալ զորհնել մերոյ, Արդ որպէս. երանելի նախնիքն աղբ աղբին ի քեզ են լաննեալ հաւատարմի ճանաչելով, նալեպէս և մեք լաննեմք, զի հաւատարմապէս հոգաւոր լինիս. զրեալ էր մեք խալատուր վարդապետն, թէ աղբին չէն ևս պահեալ՝ նմին իրի և մեք ուրախ եղաւք վասն շինութեան առաւել քան վասն դրամոյն. ուրեմն և դու լալաննեթ առաւել փոթ կալեալ՝ լանաշխի ի շինութեան պահել, զի մեք զնա չէն պահելովք լիլառակ զո համարեմք, առացեալ էիր ի թղթի քու թէ դրութեանց ալլոց ունիւցիր լինիս, մեք լաննեթ աղբիսի սովորութիւն. զի ի տեսնելն մեր զհաւատարմութիւն որդու, թէր բանն եթէ զրեացին ալլք, ոչ լեմեք և ոչ ունիւ մատուցանեմք. զրեալ էիր թէ աղբին ում կամիս լաննեաւ. մեք քեզ միայն հեք լաննեալ. և քո հոգաւոր. լինիլք միայն կամիմք. ալլ զու նաաշխի օրքան զոր առաւել իմն փալել ի հաւատարմութեան. նա զիտեմք լալլալուն վասն լալամե պահանջանեք առնեն. մեք բազում բերեալ առեալ հեք ի գերազոր չաւեն, զի մի ոք ի կալաւանոց մերոց ինչ պահանջեցէ, թէ լալեաց և թէ ալլ իւրաց. եթէ հարկաւորի, զրեալի մեզ, զի օրինակն ալր բազում զրեացուք, և դու ի պիտպանալն ցոց տացեա ալլազեաց, նա ըստ որում զիտեք զուգ և վերահառու իսկ էք, թէ ի ներկալիս սուրբ Աթոռս պակասաւոր է ամենայն իրաց, զուգ աղբու. դրամով գնեցէք զիբիս տեսակ դատաք՝ լաւ միշակ և ցած կապուտապուն լինի և ալլ ի պիտա միարանից. և առէք զզոթնի նալեպէս լաւ միշակ և ցած պատշան գունալ, ալլ և ալլ գունալ, և զիբալաննի կալլիս մեծ փոքր և միշակ վասն ընծալ տալոյ դամենայն և սիլանի արարեալ նալեքիւմ զնովն լաննեմք ի կալաւոր վարդապետն ի բերել, և կամ հաւատարմաւ զիտելք. նա համալայն ալ կանախական լիլառանց բազում աննինք ալր կամեցեալ են, զի այն առնեք և ալլին լինիցին կալաւոր սրբոյ Աթոռոյս. զոր Խալատուր վարդապետն աղեալ էր մեզ զբով. և արեւելի, որք կամեցեալ են արեւել

Ծառատուր վարդապետին դիր ես եմ տուեալ ի հաստատութիւն, և ապաքին վառք հասեալ են լաւ լաւի Դ թուան ձիւ, դրան և տանցն աէկ մէկ թուան ապ սրբոյ Աթոռայ: Եւ ալժմ ըսնա առ մեզ է Մանգեալ, զի զս ոք և կամեացուք վէրէն կարեացուք, զի հոգատար լիցի անցն և ապաքին և պահանջեցէ և ըստ դնաւտեալ վառքուն տկնածու լիցի: Եւ ըստ որում լաւեալ է սուրբ ուխտն Ծառայուն առաքելոյն, զի ալնաքի տունք և ալլին սրբոյ Դանիա լիցին, զան ալլաւ ուրաք, և ալնաքիկ, որք զիր տուեալ են Ծառատուր վարդապետին հոգատար լիցիք: զի մեզ ևս պրեսցին, զի միամտեացուք, և ժամենայն որպիսութիւն սրբաբանաց մերոց զանուշիք մի ըստ միջն մեզ ի գիտել, որոց լազազու լախ շնորհեալ լեալ՝ արնեւոց եմք զենք:

ԱԵ. Առ պարոն Աստուածատուր:

Եւ ընդ օրհնութեանս Աստուածաբանոյ լաւ լիցի բարեպաշտ և խոհական դասակ սրբոյ Դանիա, զի ի սկզբան օծութեան մերոյ պատշաճ իմն էր մեզ թէպէտ օրհնութեան թղթով օրհնարանել զենք, և ժամանակց առնել շնորհաց սրբոյ Դանիա, ըստ լալնամա արք Նախանուռք ի վեր երեւալ հոգւով առանկութեան սերմանցին դիտովութիւն լազգի մերում և ի ձէնք Նամբաւ էնաւ մեզ, որպէս թէ օրհնեալ ժողովուրդք կողմանց ևս պատրեալ իցնին ի լազմալիք ըսնից նոցա. նորին վառն և մեզ զանց արտաք զրել ըզթուլք լազ կողման, ալլ մին շնորհքն Աստուածալին օգնութիւն ժամանաց օրհնեալ ազգի մերոյ, Աստուածաւոր իշխանք և համայն Քրիստոսապաշտար ժողովուրդք մեծի Պաշտ առեցին դիտովութիւն և դիտովարկա առնին եւ, և ընդգրկեցին զհոգեկեցողց խաղաղութիւն վերադին հանելով զհրովարտակ հաստատութեան հաղապետութեան մերոյ, սորին վառն առաքեալ լամնայն վիտակս զնուիրակ և միւսաւ սրբարար պարապեցան պարտաւարացանել զսուրբ Դանիա: Եւ արդիս կալով մեր ի քաղաքն Սրեան շինեցուցանեմք զքարեանակ եկեղեցի ի սուրբ անուպտառ մեր ի մէջ վնարանին մերոյ, ուր և

ընկաւաք զգիր ի կողմանց, որով լալնեալ էին մեզ թէ, օրհնեալ ընակիչք կողմանց օւնելով զինքն մեր առ սուրբ Աթոռա, կան ի հաստատութեանս. ուստի և մեր, փոխանակ սիրով և հաղապետութեան մերոյ կամեցաք ալաւ. թղթով օրհնարանել զսիրելիք մեր և հաղապա առնել շնորհաց սրբոյ Դանիա: Արգ՝ ձէր օրհնեցէ, և զարտեսցէ զսիրելիք սրգից մեր և ի խնամա իւր պահեցէ. և զարգացեցեալ տմեհակերպ բարութեամբ և լաւ խղութեամբ լախանակեան երանութեանց արժանացուցէ զքեզ քալալնովք հանդերձ, ապա արեմն սիրելի մեր, զնաւ օդառաւ խաղաղութեան զհանգեալ՝ կալիք սէր և հաստատութիւն առ սուրբ Դանիա, զի ընկալին զվարճա բարեաց ի Տնտան, և յորդոր լեալ օրհնեալ հաստացելոց տեղուր, փոթ կալիք, զի սիրով կենդաղապարեալ ընդ միմեանս արժանաւոր լիցին ընդունելով զշնորհս Աստուածաբանակ սուրբ Աթոռայ:

ԱԶ. Առ պարոն Յովսէփն:

Եւ ընդ օրհնութեանս հաղապարն լաւ լիցի բարեպաշտ սիրելիք մերոյ, զի ի սկզբան անդ օծութեան մերոյ, թղթով պատշաճ իմն էր մեզ անդարանիկ օրհնութեան համակա. օրհնարանել զհոգեկին դասակ սրբոյ Դանիա մերոյ, իսկ լալնմ ժամանակ արք մախացողք հոգմով առնելութեան բարեցին դալիս խաղութեան ի վերայ օրհնեալ ազգի մերոյ, և զձեն Նամբանցին մեզ թէ նոցին զառնաշուշն մրկելք ի մեզ ևս հասնել՝ պատրեալ իցէք ի նոցանէ, նորին վառն ոչ առաքեցաք զնամակ օրհնութեան մերոյ սիրելուր, ալլ վերին տկնարկութիւն արարին արալ շարժեալ՝ եղև սաստաղ հոգմոց խաղութեան, ուստի և օրհնեալ ազգ մեր խաղաղացեալ Աստուածաւանդ խաղաղութեամբ՝ կապանցեցան ընդ սրբոյ Աթոռայ, և վերադին հանին հրովարտակ հաղապետութեան ի տկնութեան Սամանցոյ լամնաւ մեր և տեսեալ մեր արդիս խաղաղասիրութիւն օրհնեալ ազգի մերոյ, առաքեցաք լամնայն վիճակս զնուիրակ և զարաւուր Աթոռա, և ալժմ մինչ կամք վերան, և կառուցանեմք զհաս-

տանիմն եկեղեցիք ի սուրբ անապատս ի մէջ վեհաբանիւ ի մեզու, եկեղեցիք ի կողմանցդ՝ լորմէ դիտարանք թէ լաղկեղտ կեղեւ օրհնեալ ընակիչք, և երեկեղե ունին սէր և նազանդութիւն առ սուրբ Աթոռս՝ ուստի և մեք վազել նամարեցաք որոտ, նարապետական նամակաւ օրհնել զսրբելից մեր, Արք Տէր օրհնեցէ և զօրացուցէ, և խնամարկեալ պաշտպանեցէ շքեղ քուլանովոց, և ամենայն բարութիւնս, և լախումս մարդ զարգարեցէ ի վերայ աշխարհի և ի նանդերեան իւր Աստուածալին անսովան արժանաւոր արասցէ. ապա արեւմն փոթ լանձին կաշեալ սրբելից մեր, նստատանն սրբով լաւել ի թեղ նստարժուութիւն առ մարմատս, սուրբ Դան, և լալանեա մշտապէս ի ձեռն թղթոց զօրոյնութիւն քո, և լորդոր լեալ օրհնեալ ժողովրդեան անզուշղջ Զանաշիր զի ունիցին խաղաղութիւն առ մարմատս, և նպատակութիւն առ սուրբ Աթոռս և առ հոգեւոր նարութիւն մեր զի երկնիք ընդունալ շնորհաց սրբոյ Դանին և վարժարանս ի Տեառնէ, և լեր ողջ երկար ինեօք ի խնամք ի Տեառն և ի լե նորա Քրիստոսարեան սուրբ անդալս:

ԳԹ. Առ ա. Ղազարն:

Արմէ մեծա. սրբով ժամանեցի փրկական ողջոյն, և Աստուածալին փրկարար օրհնութիւն նանդերե զօրացուցիչ շնորհիւ Աստուածալէ սուրբ անդալս ի վերայ քարեակէր և պատկաճ զուսկի սրբոյ զանիւ, և մեր մտերիմ որդւոյ սրբելոյ օրհնեալ վարպետս պարսն Ղազարիք, և ի վերայ նամուն սրբեկեց, և զօրանոց մանկեց, որոց ի Տէր խնդալ մշտ բերկրանեք:

Առ ընդ օրհնութեան Աստուածալնոյ լալտ լիցի օրհնեալ սրբելոյ մերոյ, զի լանցեւումն մինչ լանցան վարպետք, վասն նոցին զգիր գրեցաք թեղ, լորմա՛ սուրբ զգիր մեր լիցեցաք, ի նոյն տուր և նոքա ի միոյ ժամանեցին. ուստի և վերադին լալանեցաք թեղ զդաւն նոցա ալլ իմն թղթոյ, և զնոյն վարպետան առաքեցաք ի գիւղն Արիւն կոփեղ զգարս շինուածոց մերոց, և սկսել զլինուածին. ջուր և լալն այնր զեղջ, ուր կան

նոքա, են մաքուր և առողջարար, լորմա՛ լալմ կղանակի կարեն ապահովանալ:

Ի կողմանէ Աստուծոյ քան էր գրեալ մեզ, Մինչ առա զու վասն նորա խնդիր մատուցեր, և մեր լաղ լեալ խնդարանաց՝ հրամայեցաք պահել զնա ի նանդատութեան, որ և կալ այնպէս, ալլ դիտեն աշխարհ ամենայն թէ նա ինքն Աստուծոյ քաղում թիւրութեանց և լաւարութեանց պատճառ եղև. և մեք ունիմք առաջարկութիւն առնել՝ զի լինեցնէ պատճառեցեալ թիւրութիւն լաղկութիւն վերանեցէ. եթէ ըստ մեր առաջարկութեանց ուղղարկութեան ձեռնեղ Զանացաւ լինի՝ ընկալնոց է ի մէջ զդասիւ, ապա թէ ոչ զխոր արարմանցն ունի գտանել զանուցումն Առ ի նմանէ պատճառեցեալ թիւրութեանց մինն է իւղն այն, լորմէ մեք խնդրեցաք առա. որոյ վասն գրեալ էր, թէ առանց փալսի դատութեան ոչ կրէ ապա. Տէպլէթլու զարալն զողով իշխան մարմատար, իրաց մարմատարաց կարէ վերաճառ լինիլ, և անորինումն առնել. հոգեւոր իրաց անորինումն առնել ըստ օրհնեալ մերոց է զորք մեր, և առ որում ունիմք իշխանութիւն հոգեւոր զարգացրել զամենայն եկեղեցիս Հալոց. Առ գերազօր արքայն Սամանոց ևս լաղարեան է առեալ՝ անորինել և ուղղել հոգեւորապէս զամենայն անկարգութիւնս աղկալմէ մեր, և ոչ ոք մարմատար իշխան կարէ ընդդիմակ լինիլ մեզ, զի եթէ եղիցին ոմանք, ունիմք նամարձակութիւն լալանել առաջի մեծազօր տէրութեան Առացեալ էր թէ վասն իւղոյն մի լիցի տարածանութիւն ի մէջ ապաղկեաց. եթէ կամեաք մեք տարածանութիւն լինիլ, կամ Տէպլէթլու փալսլին լալանեաք, և կամ գերացունին ջանս զնա: *)

ԳԹ. Թուլթ ի Կարին, առ վանեցի Յարութինն աղայն:

Զի մինչ ակնազետ պապեալ Մարաք զալտեան ձեր ի սուրբ Աթոռս, լանկար իմն եկա մեզ լուր անախարժ ողալ և ոչ առկա արամեցոյց զմեզ, Գանդի Ղազար վար-

*) Անգղաճ թերի էր:

զապետն ի Բաղադիտ վերադարձեալ առ մեզ, ծանոց մեջ իբր թէ ըստ խնդրոյ Վանայ նորոգ փաշային, պետն Բաղադիտ ընդդէմ կամաց մերոց վերադարձուցեալ իցէ զմեզ կրկին ի Վանն Առ որ՝ ի գիտելու, արդարեւ ցանկացաւ լաթ, և փոխի կաշիսով՝ վաղվաղակի զատուկ թուղթս գրեցաւ առ փաշայն, առ պարտն Յովնանէն մահաւոր Աստուանն, և առ ալլա, որոց՝ հարկ էր գրելն, և զիցեաց ի մեռն քան փախելն ի Վան առ նոստ, կոտորեմելով, թէ զուցէ վնաս ինչ հասուցանն աշխուհիս, սիրելութեան մերում, որովք և խնդրոյ արարաք փաշային ներքև, և քաղաքովն ամբար հալի վերստին ի մեզ, և լաղաւովի աշխի՝ ի պատել, երեսաց մերոց, և ի շնորհակա մեր, և ալլան նորնպէս և պարտն Յովնանէն ծանուցաւ, թէ զգուշ լնր ի խափութեան և ի վնասաւորութեան ալլոց, և մահաւորն է իմէ վնաս ինչ և անբարեաւթիւն զիցեացիկ Սարուսթիւն աղալին, ի խոր խոցեալ վիրաւորելոց եմ է քնն, և ալլա աղալիկ լաղորտական և խրատական և զգուշացոյցի ըսան բողոսն գրեցաւ, առաջի գնեալով նմա և զան, որ եթէ ոչ լուրջէ, ինչն պարտական եղիցի ամենաւորն, Ա իբրեւ զպատիկ գրեալ ծանապարհեցաք լատուկ փախելիս փոխ ընդ փոխ ի Վան ի նպատակ արմատութիւն մեզ, եկն թա երկուց առաք պարտն Յովնէփ անբիւն մեր՝ առ մեզ ի Պէլադիտ, և ուրախաբար աւետեց զուարթացոյց զմեզ, պատմելով զխաթութիւն անցիցն, և ողորմութեամբն Աստուծոյ անվնաս զերծանելն մեր ի հախաւորաբողոց, և ի կարին չուելն, ընդ որ աւրախացեալ՝ փառս մատուցեք Աստուծոյ, որ զալի աղալէս լաղալեալ՝ հանգստց զմիտս մեր ի պէնպէս կարծեաց, որովք վարանալն վնաս մեր, Բայց ոչ կարացաք զալին մեր թոս բերել տալ, զի անցեալ էր նա ընդ կէս ճառապարհն, Առ ամբարին ոչ հասեալ փախելին մերոյ ի Վան, և ոչ կարացեալ նոցա գիտել զմիտս մեր, կոտորած տեսել՝ թէ զուցէ մեք մեզ օղանական իցեմք թալ, և կամ զթուղթ ինչ զանդատանաց զմահել տեսնել, նախահաթութիւն առնելով, փաթով զփախել մի առաքեալ էին ի սուրբ Աթոսս բաղմանիւր մահաւորաւ, որով և զինքեան արդար ցուցեալ, ինչգրեալ էին ի մէջ բաղում թախանահանք, չլինել աւելնդիր քանից մերոց, և չանալ մեզ, Առ եթէ զթուղթ ինչ տեսեալ իցեմք

մեզ, ի շատագովութիւն մեզ, և ի պարտաւորութիւն ինքեանց, զան թոս առնելով, և կամ ալլա նորոգ թաղում ջրել զառաջինն, և ինքեանց շատագով լինել, Առ և թա բաղում քանից գրեալ էին և զառաք բաղման, և թէ օղանական լընիս Յարութիւն աղալին, և թատալ մեր փաշային վնաս ինչ և կամ փախելութիւն մաղիցի, մեռն պարտիս քաշել ի մէջ, և ալլան Որոց և մեք պատասխանեցաք զպաշտան և զարմատին, ցուցանելով, թէ մեք խաղաղութիւն քաղաքից, և բարեխախտութիւն ժողովրդոց կամեմք մահաւոր, և ոչ տեսելութիւն և անմիաբանութիւն մեր, զի որպէս առնել և զղուխի են Աստուծոյ խափութիւնք մեր ընդ միմեանս, և հարսաւորութիւնք զիբերաւ, նորնպէս նոգալի և տակի են և մեզ լաթ մեր նախանմա, հոգեւ զմահելն զմիմեանս, Առ թէ ոչ ոք բարի է և խաղաղաբար, մեք նմա նկատելով, և ոչ այնմ որ լինի վրդովիլ ազգի և ժողովրդոց, Առ հուսկ թոսով՝ համեմեցաք զպարտն Յովնանէն՝ քաղցրացուցանել զսիրտ փաշային, և հաւաքարեակ, և զնա և համարաբեցուցանել, և ընդարձակութիւն շնորհել տանց և ընտանեաց մերոց, և զալլա ստիպելիս, որք հարկաւորք էին, գրեալ զիցեացի, տեսցուք թէ զինչ է լինելոց, Սատուղ փաշայի ուղաքն եկին ի սուրբ Աթոսս, բայց բերդն բերեալ մինչև ի Բաղադիտ, և անդ առ որ պատուիրեալ էիք թաղուլ, նա տէրութիւն չարարեալ, թողեալ էր ստիպել աւալեր, և առ մեզ եկեալ, անճար միացեալ Տէր Վանանաւ արացու, Գէորգին, նախ հրաման տեսալ ի փաշային, և ապա՝ զերես արս վերակացու կարգեալ զեալ էր զուգոսն առ մեզ, որոց երկուցն խառնացեալ էր փոխ լիտուն զուգուց, և վնաս միապէս մեզ գրեալ, չանել ըստ արժանելն, Առ մեք թէն լանն չառաք, և ոչ իսկ տալ կամեցաք, ալլա պարտն Յովնէփին առացաք հոգալ, բայց տեսաք, զի արարանմանութիւնք լինին, և ալլան ըստ գրութեան պարտն Գէորգին առաց զմիտսն զուգուց, և զմիտս ըստ կարի չանեալ ծանապարհեցաք, աթմ ուղաքն ի սուրբ Աթոսս են, նախալն և պարտն Յովնէփին ի սէր հալութեան մերոյ կալ, Առ աղալիկ էին անցքն տեղաւոր զորս հասուք մեզ գիտել, և իմանալ, և միամտիլ, իսկ որպիսութիւն որբոյ՝ Աթո-

առջ, և ստուապանք այս է, որ նորապէս դիպաւ մեզ, և ծագեցաւ, թէ ուսաթի, անխառն Բանքի գրեալն են ի Պալատ Եկեղիցի փաշային տառ լինեան, թէ քա թանկ լինելոց է, բայց զորով պիտի, որ և թէ լինելի, թուղթի և իշխանութիւնն ելանելոց է, նմին իրի և խանն մեր նարկ արար մեզ գրել ի Պալիս առ պատրիարք վարդապետն, և առ ամբարաւն, նոցալ զգրաւն, և նաւաւանել և զԵկեղիցի փաշայութիւն նաւաւաւել Որոց վասն ինքն խանն քանգիլ եղև մեզ, և Եկեղիցի զթմաւակ ետ, և մեզ ևս ակամալ կամեց լանն առաւել զքեցալք ի Պալիս, և երաշխարար եղաւք, և իբր թէ միտակ տուաւք նոցա զնաւարկի Նա ըստ որում բարձր աք և պաշտաւ շատաք քան զՊրքաւաւ եղանակաւոր, որ է ալլըր, ըստ որում և ալլ ինքայինք են ի Պալիս, զորս ոչ աք բաց ի դմակ կարէր ի կատար բերել, վասնորոց զքեցալք աւա, որ զա ինքն տիրելի որդին մեր թողեալ զվարճող լանն, փութաւցի ի Պալիս վասն այսմ, և վասն ալլ զործող նարկարոց, յորմէ ունիք զայսմանէ ընդ ալլ զիտեկեաց տեղեկանալ, զորոց մեք նամուսանել լինումն արարեալ, թողաւք Նա ևս՝ ունիք դիտել մանաւաւ ի մեր որդի Մարտիրոս վարդապետն, զոր ընդ որոց լեցեցալք ալլըր առ Արքանաւ եղանակաւոր, որ և ունի վերադառնալ ալտի փութով առ մեզ, Զայս լանն մանաւաւ քո՝ և զսերդ և զորդխտութիւնդ ի մէջ և ի արլը Աթոռոյ անպակաս արարեալ, ողջ լեր ի Տէր, և զորացեալ նոգաւ, և Ենորդք սրբոյ և մեծի Աթոռոյ և զիցի ընդ քեզ, և ընդ յուր քալայինն, Ամէն։ Կրեցաւ ի ՌԱՄԻ ի լուլիսի ... ի սուրբ Ելիշայան։

Զայս ևս մանիւր, զի զուգ վասն ուղտուցն ոչ մեզ էիք քան գեաւ, և ոչ պարոն Յովովինի գիտարարալ վերջիլութիւնն տուանալ. ալմծ առ մեզ են ուղաքն, բայց երկրին որդիութիւնն մեզ պիտի լաւ լաւանի լինի, որ մեք զմերն նաղիլ պահեմք, որպէս լաննեալ երկու նաւա լաւ ջորի նաւանալ տալն ի մեր անաւանցն, ուստի՝ ինչորեմ, զի բացարձակ մեզ զրեւիցի վասն ուղտուցն, զի գիտացուալ Ան պատրիարք վարդապետին զանմարարութիւնս զրեւիցի վասն մեր որպէս արժանն էր, զոր ունիք ի պարոն Յովովինի գիտել։

ՃԺՆ. Ի Պոլիս առ Գէորգ Աղայեկովն ընդ Աքրանաւ եղանակաւորսն։

Զի լաւալ քան զայս ի զանազան ժամանակի զարդաւարն մանուցեալ լաւանալ եմք տիրելոյց լիւրագանշիւր ժամու և աւար մեզ դիպեալ և պատանալ ցաւն և զվիշտան ի մերոց և լաւարաց։ Բայց ի քնն շատ ժամանակ եղև, յորում ոչ ընկալնումք զթուղթ ինչ և զարդաւարութիւն, և ոչ զարեալ դիտեմք ինչ զպատուականութիւնդ։ Ի վերջին աւար՝ մինչ ուխտարարքն եկին առ մեզ, և վերադարձան, զրեցալք ընդ նոսա և քնդ զկացութեան մերի, և երկրիս։ Ալմծ ևս ի սոխակն նարկին, մինչ առաքեցալք ալլըր զտիրելի որդին մեր զԱրքանաւ արքեպօսկոպոսն Յաթնալի, զառաջնորդն Սիննալի, զարարաւ և զհաւատարիմ խորհրդականն մեր, սակն նարկաւորութեան, որ բացալալտի ի ստորն, զայս թուղթ ընդ նաւ գրել կրկին, և նարդանել զողջութիւնն զարեւալանալ զաւանցալք որով և ունիմք մանուցանել նամուսալի ըզպատանա զալանեան վերորդեալ Աքրանաւ վարդապետին քանդի մեք նախ զորն Աքրանաւ վարդապետից լեցեցալք ի նարկին վասն իզմիրու բնանցն. որով վասն և փաշայն Կարնոյ քանիցս գրեալ էր մեզ և լատուկ թաթար լցեալ, նոյնպէս և նորին տառաթ Մարաֆեանց պարոն Յակոբն նամեալ փաշային գրեալ էր մեզ, և լաւալալդեալ զմարդ լցել ի նարկին, և նարցափորն լինել, և ի մեռա բերել զկորուսեալ և զի մեռա թշնամեաց անկեալ ամանաթ բռն, որ լաննն մեր էր եկեալ լըմմիւնալ։ Ուստի և զեք ըստ լորդորանաց և լաւալարութեան նոցին, պատշաճապէս զիշտականալ Աքրանաւ եղանակաւոր լեցեցալք նոցալ, և վերադառնալ Բայց իբրև մագիցալ Եկեղիցի փաշային լանն, և նարկ եղև մեզ վասն նորա լեղ զպատուկ մարդ ալլըր, զրեցալք նաւ ի նարկին, թողալք զնարկաւորութիւն, և զալ ալլըր, և նեանելի Եկեղիցի փաշայութեան։ Գանել թող զմեր ցաւն, ալլ ևս նորապէս լաւալալ ի վերալ՝ քանդի ալլըր գրեալ են Եկեղիցի փաշային, թէ քու թանն եղեալ է, բայց զրոմ պիտալ է, որ եթէ լինելի, և ելանելոց է թուղթն և իշխանութիւն անգրեւն նմին իրի և խանն մեր նարկ արար մեզ, գրել առ պատրիարք վարդապետն, և առ ամբարաւն, զի նոցապէն

վառն աղամ, և լիբուսի էթէ բառն վառն դրամին է կախ մնացեալ, տացնն զփողն, և ալն: Որոչ աղագաւ Նէրիֆ փաշայն թնմուսի ետ մեղ, և ինքն խառն յեաֆիլ եղն մեղ, և մեք աւա զրեցոց թէ պարտարգ վարդապետին, և թէ ալլ ամբարայն, զի մինչն չորս հազար թուան, որ լինի մէկ հարիւր քսան քնուս տացնն Նէրիֆի մարզոն և մեզ գրեցեան, որ մեք լանձամ առցուք ի սոցանէ զնոյնքան: Բայց թէ ի աւելն զնայնքան զբաւն Նէրիֆի մարզոն, և թէ լեա կատարման բանին ինչ ինչ խանձութիւն պարտին ի զորս անկ որ ըստ մեզ և Աթուղս փնտս չլինի, ծանուցեալ եմք ուրոն ուրոն թղթով, և զդաւաղացեալ զնոսա զամենեւին Արաբիքն զհարազատութիւն բանին տեցեան նախ, և ապա տացնն զգրամն, զի մի Նէրիֆի մարզն առեալ զայնչափ զբաւն, և ըստ կամա լուծեալս վառնեալ ի նախիր, առասցէ լեաու, թէ չեպէ, և ալնքան զուսման կորիցէ: Ան ես՝ թէ և եղև բառն և ի զլուս եկն, պարտին զփէրմանն ալնքան պաշել աղբ, և մեզ վազվազակի աղբել, որ մեք կարգաւորեմք ի սոցանէ զաղբակ զբաւն առնուլ կամ լինաղէն և կամ ի Նէրիֆ փաշայն, զորս ունիա դիտել լիապէս ի մեր որդի Արաւամ արքայիսկոպտէն, զորովք մեք զանց առնեմք. զոր և լանձն առնեմ ի սէր սիրելոց, ընկալնուլ, սիրաշանել, և մարդասիրութիւն ցուցանել ըստ իւրն արժանուոն. զի սիրելի և հաւատարիմ որդի մեր է, և առանձին խորհրդական լոյժ մեզ: Յարմար միայն զայս, ալլ և զալլ ամենայն հանգամանս, և զբանս կարեք զիտել, և հասաւ լինել: Զայս ես ծանիցել աղետակամութիւն քոյ, զի լանցեալ ամին, մեր Մարտիրոս արքայիսկոպտա առաջնորդ և նախորդն Զմիւռնոյ լցեալ էր վառն մեր ըստ զրութեան և խնդրանաց մերոց 20 առաւալ զրադոց զալն, և 12 մախալ խաւ և խամ զբաւ, և մեղ զրեալ էր, թէ լցեցի ի Պելլս, որ Ստեփան վարդապետն թերիցէ ի սուրբ Աթուղս, և ալնն Արդ՝ մեր Ստեփաննոս վարդապետն եկն առ մեղ, բայց շարժըշն չառեաք ասկալին, և չլիտացեաք թէ ուր մնաց: Ուստի գրեմ սիրելոց, զի փոյթ ասրեալ հարց ու փորձ լիցիս, և ի մեռն թերեալ՝ քոյով վերահաւանութեամբն առ մեղ առաքեացես ընդ մեր Արաւամ չնորհափալ վարդապետին,

որոց աղագաւ ես, որպէս և վառն աղաց բարեգործութեանց մերոց ունիւք չնորհափալ: Դարեմալ մեր Արաւամ վարդապետ Հաշտարխանցին ի Ղրիմս վաթսուս զուս է լցեալ աղբ առ Մեարթ քանաւան, և քանիցս զրեալ իւրն, չունի ընկալեալ ասկալին ոչ զգրամն և ոչ զինգրեցեալն, ուստի ընդ մեր հարազատ վարդապետին կրկին զրեալ է նախ, և զմահաւս Մէնէսէր սիրելին մեր ի կողմանէ իւրն վէջիլ արարեալ: Եւթմ խնդրեմ, զի մահաւս Մէնէսէր փոյթ կարեալ վերջացուցէ աղ բանն, և կամ զգրամն, և կամ զինգրեցեալ զրեանքն առեալ ի Մեարթն, լանձնեացէ Արաւամ արքայիսկոպտայն Տաթևացուլ, որպէս ալս ինքն ես զաղաց առ մահաւս Մէնէսէր: Զուսման զայլ ինչ նարկաւար քան զպատիկ զրելիս, ապա և եթ չառացեալ, ողջ լիւր ի Տէր, և զորացեալ նոյնու, և չնորք սրբոյ Աթուղս եղիցէ ընդ քեզ, և ընդ լուր քոյակնան, Ամէն:

Դրեցաւ ի ՌԻՄԲ Թուոյն ի լուիսի... ի սուրբ Եշմիման:

Հաղապան սիրով զոջոյն և զօրհուրիւն նախեմ մահաւս Մէնէսէր աղակին, և սիրելի որդւոյն մերոյ պարոն Պետրոսին, զորս և խնամեցն Աստուծոյ լանձն առնեմ:

ՃԺԲ. Ի Կարին առ հասարակութիւն ի փոխադարձ մահսերական զըռաժոց նոցին, որ ընդ տէրոնի տղայ Յարութիւնն:

Ձի զԹուղթ քաղմանիք մեռնարկման լցեալ ամենապատիկ ոգեպարար բանիք զուարճաւք, և ուրախարար զմալիցայնջ ողբոյ խմածալոյ որդիական պէտղէս հպատակութեամբ, և առաւաղեալ անշարժառ լուրմար իբրև անդառան ուռնացեալ, և ոտքեալ Աստուածալին կենարար ջրով, և թշմաւար արգասաւորութեամբ՝ երկնախոն օրհնութեամբ թիւարեղան թերեք պաղպարեալ: ԳԳԵՐեցեալն ի լուսինի 27 ի մեծաւաստ և ի բարեպաշտօն օրհնեալ ժողովրդոց իմաց սիրելիպաշտի, ի մեծաց և ի փոքունց, և ստորակնեալ ի հոգեբական և լայնարեական

խմբից լուսավարմից և խաչագոյնից, ընկալ-
հալ, և աշխոյժ սերով հարապանաւ ընթերցեալ
ի հանդիսի արհի և պանծալի Աստուածա-
հրաւոյ խորհրդոցսցն և կրօնաւորակարգ
մեք զառաւել չարապանեալսն եկեղեցւոյ,
դիտացաք զԱստուածաճոյզ զորսն խաչագոյն-
ցեալ որդւոցդ անվանեալս; այս է սերով ըն-
կալուիւն մեր Աբրահամ շնորհաբալ արքե-
պիսկոպոս հարազատ որդի մեր, և սիրելիւն
մեր, և փառապանոց ընթերցուիւն զկոնդակն
մեր, և համեմատ գրուածոց մերոց համակամ
սրտի զկատարումն առնէ մեր, հանդերս աշ-
խոյժ ծանուցանեցեալ ընդ որս և իրազեկ լեալ
ստատպանաց մերոց ընդ ձեզ և մեք վշ-
տակեցեալ ցտակեցեալս; ընդ ուրախութիւն
ուրախանալով և ընդ սրտմելիւն վշտա-
նալով, ուստի վառն զուարճանացն, նախ՝
զփառս և զօրհմերցութիւն մեծա զօհու-
թեամբ, և թերանալիք շնորհակալութեամբ,
ցնծութեամբ սրտի, և անդուր բարեմաղթու-
թեամբ չքմանց Տեառն Աստուծոյ հրաշակեա-
լսն և անդրկողովն ամենապիս վերառա-
ջեցաք, և ապա՝ վառն ձախող զիպուածոցն
քաղաքիդ և մեր, զաղթիս և զպաշտամանս
բոլոր մարտաւթեամբ առ աղբիւրն ամե-
նաւն բարութեանց, և լիպուցիլն ակեղեքաց
խնկաւորեալ մատուցաք առաջի Աստուա-
ծալին սրբացուցեալ տաճարիս մեծի, լուսուր
վարդապետի ալլակերպութեան Գրիգորի թե-
րեկոյնան ժամուս Արդշնոյժ՝ բացցէ զամենա-
հարուստ Աջ լիութեանց և բարեգթութեան
խորհրդի և լցուցէ զձեզ ամենալն պիտուիք կա-
րեալք և հարկաւորաւ, և տացէ զպէտաւ հոգւոյ
և մարմնալ կարտապէշ ժողովրդոցդ անե-
կացելոց, և իբրև զտարափա անկրեւ, և զսա-
հանս շուրջ կեցեալ ծաւալեցէ ի հոգիս և ի
մարմնիւն մեր, ի տաւն և ի բնակութիւնս ի
քաղաքդ աստապակեր, և ի յթիւնս, ի լոր-
դիս և սիրելիս, ի բանս և զորսն, ի լաւ և
սուրս սիրելեաց խնոց, զօրհուրթիւն իւր
զերկնաւոր, զաղթութիւն և զգթութիւն իւր
անպատ, զառաւանքիւն և զլիութիւն, զխա-
ղաղութիւն և զմանալուն մրալամութիւն,
զլիւնութիւն և զպաքանութիւն քաղաքիդ և
մեզ, և զփրկութիւն ի բաղմաղկմբ փորձու-
թեանց, և ի զիպուածոց, և ձգեացէ զամենա-
զոր բազուկ իւր ի վերայ մեր, ի պահպանել

և ի խնամարկել զորդիդ տաճարախմբ, ի
բաց բառնալով ի ձեռն և ի քաղաքէ մերմէ
զամենալն պատաւարս, և զխաւորդութիւնս,
և զպէտեղն ստատպակարութիւնս միջնորդու-
թեամբ Ամենհրանեալ սուրբ կուսին պաշա-
պանին և խնամակալունին բաղապէս ստա-
պեալ աղինս Բարթեմէս, և անդառնալի բա-
րեկնաւորութեամբ հոգաց մեր լուստաւորն սըր-
բոյ Գրիգորի Լուսաւորին ալլաբարհի, և ուր-
ոց հանդիպեցոցն իւրոց, ի փառս ամենամեծ
անուանն իւրոյ, ի պարծանաւ սուրբ հաւա-
սոյս, ի շինութիւն և ի շքեղազարդութիւն
Աթուռս մեծի, և եկեղեցեաց մերոց, և հուկ
լեալ ի զօրհմերցութիւն և ի միջնորդութիւն
սրտի հօր մերոյ հոգեւորի և կրնամալի ի վե-
րայ անախաղութեանց որդւոցդ հարազատի
նւ զոր ինչ բանք վառն նախակի և սրբալոյս
Միլաճի զորս ցրեալ էիք, ալլիմնապէս զբա-
րի միտս լիզաշրջելով, ծանեաք, առ որ զայս
ցրեալք, և անախառնաբար միտ գիշ բանիցս,
զի ոչ էր այն ի նուազութենէ սիրոյ, որպէս
կարծի ի սիրելեացդ, և կամ լալ ինչ և ինչ
պատմաւէ, ալլ ի մրկալալի խոսովութենէ և
լախտանջ հոգմոյ, որովք ձգալք քաղաքդ
և զուգ իբրև ի համատարած ծովու, և մեր
զալտաթիկ լսելով, հանաք զնախակալեալս լալ
և ալ կողմանաւ, և զմերս պանեցաք, զի ի
խաղաղիլ քաղաքիդ, և ի հանդիպիլ բարեկա-
լիցութեանց մեզ լղեսցուք զնախակն սրբա-
լոյս Միլաճուս, և օրհնալի նամակաւ լորհեալ
քաղաքդ, և ի բարեբախտ որդիւդ, զի մի
լանպատան ժամաւ առաքելով մեր զալաւ, լու-
կտ անախալք լինիցին, քան թէ ախոր-
մելիք Ամին իրի՝ զանց զքաղաքս մերով
սարբեալ վառն ցրեցեալ պատմաւոր, զալլաց
հեռաւորաց հոգացաք, ապաւելով բարեպա-
տեհ սուրբ, և խաղաղութեան վրդովեալ քա-
ղաքիդ՝ զորս իբրև պարկեանց մեզ Տէր տե-
սանել, լսել և խմանալ, ահա Տեառն լաշո-
ղութեամբ ոչ զանդաղմբ ի պատարտեւ ըզ-
պաշտաւոր ոք մեզ նախակն, և լցել ի քա-
ղաքդ տիրանաւ հանդերս իւրով օրհնութեան
Աստուածաբան Միլաճուս, և օրհնութեան
կոնդակաւ, ըստ ընթից մերոց, և ըստ խնդ-
րանաց հաւարակութեան քաղաքիդ, Զոր և
պատարտեալ ահա լղեսցաք սուրբ Միլաճուս,
և օրհնութեան նամակաւ զփրկիլ որդին մեր
և զմարազատ զաւակն սուրբ Աթուռս զՏէր

... ի ջաղացող օրհնեալ առ սիրելիաց իմ, ձեզ նախորդել և միջնորդել, զոր և շունչն առնեմ ի սէր սիրելիացդ, ընկալնուլ, սիրաշունչ, և ինքեան և զործոյն օրհնական և պաշտպան լինել, որպէս զխալիքն ունից զիստէ ի նախորդական կոնդակելն, զորովք զանց աստէն առնեմք, իսկ վասն մահաւոր Անբարին Գործիւնաց, որպէս խառնել և և արարելով նարպաս որպէն մեր Արարեալ արեւին՝ նամակաւ թեմամբ զերպաշտար, և քարեհալով Մարտափնտն Թափոր զերափառ ազալին, մեծանուն աստափին, և քարեմիտ նախադատ զորեմալին մեծագոր Քրիստոսն անգլուղ ամենեցուն, և պաշտմանեմ, զի զայլն առ մեզ ի սուրբ Աթոս, և այլն, այլք և մեզ հաւանեալ, զիսմէ ահա սիրելիացդ իմաց, զի ըստ խոստման իւրոյ, իւրեւ նարպաս որդի մեր և սիրելի, եկեցել ի սուրբ Աթոս, և զցասաւ արտի իւրոյ առաջի նոյնոր բռնիկս բացել, ի զստանել զպեղծութի աստղաբար վերաւորեցեալ նոյն և մարմնոյ իւրոյ, ամբի՛ ըստ լիցի մեզ, որ կամուք և բազմազ ամենից քարեկառութեանցն, թէ վնաս ինչ և մտցանցամ խորիւր լսմարիւն, թող թէ զործով, ի նոյնն բերել, զի ըզմալիք են մեզ առաւել խաղաղութիւն ժողովրդաց և քարեկառութիւնք նոյնի, ըստ զամենաւ ինչ, Բայց և անմար էր մեզ զանց զնազուրք առնուի, զի զրկանք մեծ էր մեզ այն, և ընդդէմ ամենաւ իրաւանց և խղի, զմեր ամանալին, և լանուս մեր եկեալն առ այլոց. և այժմ ամենով առաջի մեր լինին, վասնորոյ զրեցեալ մեզ լաւեմ, և զիրաւուն պահանջեցեալ ի մէջն, և ըստ որում զուգ օրհնեալց և լաւեկեղ սիրելիք իմ այդպէս էիք վնասաւեալ նարպաս որդուքն իմով Արարեալ արեւն պիտոյաւուն, այնիւ զմարտնեմք, ալ պատահեալ զայլաւանն նորին, զի ըստ խոստմանն իւրոյ ձեզ, և ըստ զբաւթան մեզ զայլն ի սուրբ Աթոս, և նախադիպեցի թողութեան, և արմատաւորեալ սիրոյ և արմատութեան մարտ, վերադարձի խաղաղութեամբ ի անդին իւր. Ի վերջոյ՝ լաղորեմ զմեզ զամենաւն, և զթողն Յիսուսի ազալեմ, նախ ի բաց թողուլ զեւոյ, զնախան, զաստիութիւն և զվէճ ի արարիւնք մերոց, զորս անիք առ միմեան, և վախարելն ի մեզ ընկալնուլ և արմատացուցանել զմեր, զգալցութիւն, զխաղաղութիւն,

զմարտնութիւն, և զնպաստաւորութիւն առ անկեալս, առ կարաս, առ ալիս, և առ աղաքաս, և եղբարական սիրով կալ և մեալ մեզ զամենաւն աւարտ կենաց մերոց. քանզի՛ իրք մեծամեծք՝ մարտնութեամբ նաւաստան, և անմարտնութեամբ կորսնին, և ապա՝ շնորհացուցանել զսիրտ մեր ի վերայ Քրիստոսով սուրբ Գահին, և ի վերայ զանակալիս սարին, և օրհմն զոր զերափալիլ անխաղաղի սիրով որդականաւ, մտերիմ զարձակցութեամբ մեզ զամենաւն բարիս, և պէս պէս օմանալութեամբ առ մեզ պաշտպանեալ զործոցն, բարեկամ ընդ բարեկամս մեր լինելով, Բայց զի՛ և մեր զարդանալ անարմար, և մերով նարպասական որդութեամբ՝ կարող լինիցիմ տանել խաժանացն, որ զիցի և բարդի ի վերայ զարանապաղ, և մանաւանդ ուղիւ ընթացիւք մերովք, և բարի և նամատ ընթացիւք միջնորդեալ սիրտ իմ, պատմաւ և առիթ զստանելիք ուրախութեան մեզ, զի մարթացայ ասել ըստ առաքելոյն լաւի, թէ որդեկանց իմ նշմարութեամբ զնան, և ուրախ առնեն զսիրտ իմ. և Աստուած, որ կատարելագործիլն է ամենալին, կատարելագործեալ զմեզ, և ըստ նախնից քարեկառութեան իւրոց, ուղղեցել զընթացս մեր ի բարին, և սիրով բազաղեալով զմեզ ընդ միմեանս, պահեցել ի խաղաղութեան և լաւագորութեան, և մեզ տացն անանել զայն և ի լաղուրդ լիութեան վարելի, և առ նաւաստան նովիւս և նովուեցեալց մարտնական մարմն. զնշմարելու նովիւս մեր Քրիստոս ուրախութեամբ վառաւորել, Իսկ և՛ զսիրելի որդին իմ զԱրարեալ նշմարեցիմ Արքեպիսկոպոսն ի սէր, ի լաղալուս և ի պատման ունիլ մեզ կամ է ինչ, և ըստ աւարտման զործոյն խաղաղութեամբ և սիրով ուղեարել չարիս և Աստուած անօրինեցել. Արդեւ զիստեցեալ մեր և արարական, և ի սէր նարպասական անիւղիլ և անխղաղ մեացեալ, ողջ լերուք ի Յէր Քրիստոս, և զորացեալց և պաշտպանեալց ամենագոր բաղիւս նորին, և շնորհք զերաւրայ սուրբ անգլուս և օրհնութիւն նորն մերոյ սրբոյն Գրիգորի՝ Լուսաւորչին և զիցի ընդ մեզ ամենաւն, և ընդ նոյնց մերոց, Ամէն.

Գրեցաւ լամի կենարարին մերոյ Յիսուսի, ի 1803. և ի լուրիս... առ զրան երկ-

նահանգէտ և լուսավաւոյց սրբոյ և մեծի Աթոռոյ Եփրեմեան:

ՄԺԳ. Ի Կարին առ Յարութին աղայն Վանեցի ընդ Մարտիրոս վարդապետին:

Որում գիտութիւն լիցի՝ զի ի Բամբակաւ ապրի եկին զանի մի անձինք: և պատմեցին մեզ, որ հիւանդութիւն անկեալ ի մէջ իւրեանց, սպառէ զմասին: Ուստի և խնդրեցին զյուր օրհնութեան ի բժշկութիւն ախտիցն, որ լինեանաւ, և ի բաց փարատումն հիւանդութեանն մտեցաւ ի բնակութիւնս իւրեանց: Ամբարիսով կառարեալ զՎաղայտան նոցին, ետուց զյուր օրհնութեան կենսատու սուրբ խաչին Փրիստոսի, և ուղովք սրբոց մասամբքն դրոշմեալ: Աւ իբրեւ գիտացաք, թէ ախտ և հիւանդութիւն փաք առ փաք տարածեալ, նստեալ է ի Փրիստոսապարճ զօրս մեր, փութացաք վասնորոյ նպատեղ մեզ ազօթիւք և օրհնութեամբ, և առաջի Աստուածաէջ սուրբ անկեալ զբարեմաղթութիւնս առնել վստե քաջընտիր զարպակելոյ, և վասն քրիստոսեան զօրաց մերոց: Որ և ի նշան մերս սիրել և հալրութեան որ առ մեզ, և ի բարեմումն ի մէնջ, և Վաստածակիր բաւակաց մերոց հիւանդութեան, առաքեցաք առն ընդ առ մեզ իմեալ գիւղականացն լոգանի մի մասնաւոր: Դ՛սրոյ զեղարդեանն Յիսուսի Փրիստոսի, և զյուր օրհնութեան սուրբ խաչին նորին, և սրբոց մասամբքն ի բժշկութիւն մարմնաւոր ցառց և հիւանդութեանց մերոց: զոր և մարտաբուն Աստուած ազօթիւք Ամենօրհնեալ սուրբ Աստուածածնին, և միջնորդութեամբ կենսատու սուրբ խաչին խորոյ, և սրբոյ Գեղաղբեանն ի բաց բարեցէ ի մէնջ, և Վաստածապարճ զօրաց և ի բնականց մերոց զամենայն ցառ և զհիւանդութիւնս, և ողջանդամ պարենսցէ զմեզ ի փառս սուրբ անուանն խորոյ, և ի պաշտօնութիւն քրիստոնէական սուրբ հաւատարմար: Ամէն:

Ի լուիսի... ի 1803 ի սուրբ Էփրեմին:

ՄԺԳ. Թուղթ ի Կարին, առ մահ. Կարապետն Տայի օղլու կոչեցեալ:

Ձի ի լուիսի 29, գրեալ թուղթ սրգական մտքութեանդ, ընկալաք օրհնու-

թեամբ ի լուիսի 12. և գիտացեալ զխաղաղութիւն քաղաքիդ և ի բաց բարեմումն ստեղծութեան և խաղաղութեան ի մէնջ և ի քաղաքէդ այցելութեամբ Տեառն, աւրախ եղաք, և օրհնութեամբ փառս աստուծոյց Աստուծոյ, որ արար զերկոսեանն մի, ի միութիւն ժողովելով զամենեանս: Աւ աղջ՝ ահա ըստ խնդրոյ հասարակութեան քաղաքիդ, և ըստ մասնաբանեան զբուժոց մերոց, առաքեցաք լորենեալ քաղաքդ մեր նաւիրակ զսիրելի և զանգեւոր որդին մեր, և զհարազատ զաւակն սուրբ Գահն . . . հանդերձ սրբալոյս Միւսանաւ, և օրհնութեան նամակաւ, զոր բանն ստանալ մեծի հարազատութեան քում, օգնական լինել ինքեան, և ջանալ արդիւնաւորել զգործն: Որում, և զործին զպատկանելիս ունիք ի նորին կոնդակէն գիտել. զորմէ մեք զանց առնեմք: Այլ և՛ զբեցաք զանդաւադաբն մահաէրական բանից մերոց, զորս զիտեղց էք ընթերցանութեամբ թիկզեցալ: Ընդ որս և զայս թուղթ սիրել և հալրութեան քեզ հարազատ բարեկամիդ մերում գրել արժան վարկաք ի պատասխանին սիրալիր և զաւարեացողիչ զանից քոց: որով և լողդորմել և պատուիրեմ իսկ մեալ ի զմեզ հարազատութեան և լողդիական սէր, և փայլեցուցանել օրջանգօր արդիւնարար զործովք ի բարեկամելիութիւն քեզ և քորոց, և ի պարծանս անուան մերոյ: Ձի և Վաստած ունիք վարձարել մեծապէս ըստ նազել և ըստ մարմնոյ: Նսան՝ շնորհակալ եմք լորժ, որ զհարազատ որդին մեր, և զբարեշնան զաւակն սուրբ Գահն զԱրարամ շնորամօլալ արքեպիսկոպոսն ի սէր և ի բարգանս ունիք: զոր և վերստին լանմենալ սիրելութեան քում. ըստ կարի նպատակն, և խաղաղութեամբ անդրէն նախապարհորդել իրկելու և Տէր լաշդեցել: Ձայն թողում իմանալ մեզ ի նաւիրակէլ մերմէ և ի կոնդակացն մերոց: Ապապէս գիտացեալ քո՝ և արարեալ, ողջ էք ի Տէր, և զօրացեալ նովաւ, և Տեառնց սրբոյ և մեծի Աթոռոյ եղիցի ընդ քեզ, և ընդ յուր քաղաքինս, Ամէն: Գրեցաւ ի ՌՄՄԲ Թուղթս, և ի լուիսի

... ի սուրբ Էփրեմին:

ՃԺԵ. Առ Մկրտիչ և Մատթեոս առաքյալ:

Եւ ընդ օրհնութեանս Աստուածաբնոյ լալա լիցի մերդ օրհնեալ բարեպաշտութեան. զի զգիր մեր՝ զըրեւնի ի չորսն օրհնատոյի ընկալաք ի նոյն ամսոյ ժ.Ճ. զոր ընթերցեալ իբրեկ զխաղաք մեր օրհնեալ անձանց ի լաւագոյնութեան և ի բարեկեցութեան լի նիլն ուրախացաք, և զագոթս առ Տէր մասացեալ, ի նորութեան պահել զմեզ խնդրեցաք, և ինքն բարեխնամ արարչն պատգարեալ զմեզ ի ներքոյ խնամոց իւրոց՝ բարեխաղաքեամք և իշխանական պերճութեամբ զարդարեալցէ պարզեւելով մեզ զերկար զխաղաք կեանս Արդ, որք ի թղթի մերում զգրիս խնդիրս էիք արարեալ ի մէջ՝ այսպէս զխաղաքիք, զի մեք թէպէտ ի յօրհնութեան կոնգակոյ մերում երկուր բանիւք պատասխանեցաք՝ զոր ընթերցեալ՝ ունիք վերահաւառ լինիլ, լալց աստ եւ համառօտիս զրեւ ցուք զնոյն քեզ. Նախ՝ Սրբալուս Միւռոն խնդրին մեր մեզ պատշաճաւոր երեւցուալ որպէս զուգ առ երկիրի ճանապարհին ոչ էիք վտանգեցեալ լինի զքահանայն, զոր ասացեալ էիք զլին, նոյնպէս և մեք երկիրդ կըրեալ ոչ կարացաք լինի առանց պատրաստութեան փաշկեալ. միով զարքադոք Միւռոնն Աստուածաբնոյ և իշխատուրն առ եթէ ընդ մեզ գիմեալ ի սուր Աթոս՝ որպէս զրով, նոյնպէս և աստ բանիս ի ներկայութեան մերում ունի զգլուսն ցուցանել և զաղաշխարհան լանձն առնալ, լանձմա՛կարէ ի մէնճ հայրական սէր և ներքոյնութիւն զտանել: Եւ կողմանց ժողովուրդն Տէրունի լինիլ և պողին լանուն Աթոսոս հուաքիս խնդրեալ էիք. ի զալ մեր աստ խորհրդակցեալ ընդ մեզ որպէս պատշաճ է այնպէս արասցուք. և եթէ պատշաճ համարեք ի զայստեսան մերում, բերէք ընդ մեզ և զսիրելի որդին մեր՝ զԲաւառուր հաճարունակ վարդապետն, զի եթէ լանձմա՛կան կամիցիք, նախն կարգեցուք ի վերայ վիճակին մերոյ, և եթէ զալ ոք կամիցիք, և մեք ալնպէս արասցուք, և եթէ լանձնեալ մեր ալլը՝ ոչ եկեալիք ի միջոցիս լանձնիք զԲաւառուր վարդապետն զալ ի սուր Աթոս, որ պիտի է մեզ. միջոցիս պիտի է մեզ, նաեւ զուգ ի ընէ անտի հաւատարիմ էք լիալ սրբոյ Աթոսոս,

ե միշտ օգուտն ստիին կամեցող էք երեւեալ, և մեք ալնպէս ճանաչեմք զսիրելի որդեալ մեր. ուրմէ ջանաւորք օրհանգր առաւելու ի հաւատարմութեան, զի եղիլիք ընդունակ օրհնութեան մերոյ, և շնորհաց սրբոյ Դավիթ և զամենայն արդիւտութիւն մեր և կողմանց: Ժանուարիք համապաղ զրով մեզ ի դիմել, զի ըստ որում սիրելի մեր էք, ուրախութեան մերոյ ուրախակից եմք, և ցաւոյն ցաւակից. և զուգ օրհնեալցող ալնպէս կալեալ զանձինս մեր առ մեզ՝ լեւուք ողջ երկար կեանք ի Տէր զարցեալ ի շնորհ սրբոյ Դավիթ, և ի չորհուրանս մեր:

ՃԺԶ. Առ Առաքել ամիրայն:

Եւ ընդ օրհնութեանս Աստուածաբնոյ լալանի լիցի քուք օրհնեալ բարեպաշտութեան. զի զԹաղթ ք՝ զըրեւնի ի տասն երկուսն լուլիս՝ ընկալեալ ի ժ.Ն. ըն օրհնատն ամսոյ՝ ընթերցեալ և վերահաւառ կեցաք զրուածոցն ի նմալ յորում հախապէս ըստ քոյց հարգապատւութեան՝ և ըստ բարոց բարեպաշտութեան՝ ցուակցութիւն էիր ցուցեալ առ տառապանքալութիւնս մեր, և առ զերձանիլն մեր լանձմանէ ուրախացեալ: Դիմաւցէ ի կողմանէ ալնր լալցի սիրելի մեր թէ մեք զտառապանքութեան զայն, զոր կրեցաք ի փառս Աստուծոյ համարիմք, և զօհեմք զնմանէ. զի ոչ վասն ալլ իրիք էր կրեալ նեղութիւն մեր, եթէ ոչ վասն խաղաղութեան աղղին, և փրկութեան սրբոյ Աթոսոս: Աստի և զու սիրելի մեր առ ալս վախճանալնաւորութեալ՝ քոյց բարեպաշտական զործով վանեցեր զխաղաղութիւն լալչէն մերմէ, եղեր պատեալ Աստուածաբնոյ խաղաղութեան, և շինութեան սրբոյ Աթոսոս. վասնորում և մեք զպատասխանութիւն մեր արժանաւոր համարեալ օրհնութեան մերոյ և շնորհաց սրբոյ Դավիթ՝ մշտապէս լիշտակեմք լալչեմ, և յօրհնութիւնս մեր զսիրելիք, զարժանաւոր բարիս մաղթելով ի Տեառան Ալլ զու լալցի սիրելի մեր կարեկով, թէ բարեաց հասարակութեան պատեալ լինելով՝ վախճի իցեալ ընալ միոյ անձին, ուստի և խղճահարեալ իսկ Մի խղճահար լինի վասն ալլը արարածոց քոց. զի ոչ ինչ կերպիս իսիս պատեալ խղճահարութեան. քանզի՝ զու

գործ փննհետի գործնքներ, նորին վասն արգելաւ մատարիմ խառնութիւն լազդէս մերմէ, և համարեցաւ այն քնդ արգարութիւն, և մեր զարդ խղճանարութիւն սիրելոյդ պատու բարեպաշտութեան համարեալ՝ ըստ արամ մասին ևս զովնցաք զքեզ, Թէպէտ ոչ զոր պատճառ ոգորմնացի ասելոյ, բայց առ ի սանել զքեզ միամիտ, ըստ քույդ խնդրանաց առաջի Գրիգորիոսեայ սուրբ տեղւոյս և առաջի սրբոյ Աջոյն Լուսաւորչի և համարն սրբութեանց ոգորմնացի տապեալ՝ թողուցիւն շնորհեցաք քեզ, և գործութիւնսն միջնորդ կալեալ առ Տէր ազալեցաք. զի եթէ զայն արարածնա քալանցանք ինչ համարեալ իցէ, ներնացէ ըստ ամենալինի, Մի համարիք թէ այն մասնաւոր ամենին վնասոց պատճառ իցնա լեալ ոչ, քանզի նորին նուազն փրկութեան և մարմնոյն թաքեկեցութեան առիթ եղեր՝ զի ինքն սերմանելով զխառնութիւն լազդս մեր ունէր արուստանել զնոյն իւր, և մարմնով ևս ի լաւ խառնութեան էր լինեցոյ. և այժմ նուազ նորին զխառն Աստուծոյ է գիտելի, բայց մարմնով կայ ի լազդանով լանգորութեան առաւել քան զմեզ:

Առ լուսամբ, թէ մինչև ցարդ նուիրակն արնեալ քաղաքից և որդին մեր սիրելի՝ Աբրահամ շորհուհուկն եղիակոպանս ի վաղ ուրեմն ժամանեալ իցէ աղբ. ուրեմն ըստ առաջին մեր գրութեանց խնամք կալեալ առ նա ամենալակ երեսցիր. զի կարացէ ապանովութեամբ զգործ իւր լուսով տանել: Առ վասն քանի ինչ պատճառաց՝ առաջեցաք այլք զդատական և զհարապատ զասակն սրբոյ Աթոռոս, և զԼուսաւորիմ որդին մեր սիրելի՝ զԱբրահամ շորհուհուկն եղիակոպանս երկրին Սիւնեաց, որ ըստ ամենալինի խորհրդակից է խորհրդոց մեր, և ունի թաղարանկ ի մէջ՝ հրաման իբրև պատկեր և փոխանորդ մեր լամնալին իրողութիւնս, որք են պատու սրբոյ Աթոռոս ևն մեծաւառ լինիլ. զոր լանձն առնեմք լազդի սիրելոյդ մերոյ, զի ամենալին կերպիւն ոչնական և մեծաւառ գտեալ նմա սրապաշտի արացան, և մեր գիտացեալ ապալիսի բարեխնութիւն քո շնորհակալութեամբ մեծաւ ունիմք արնել զքեզ, և վասն քո գազօթս առ Տէր մատուցանել, և լեր ողջ ի Տէր, զորացեալ նովաւ:

ՃԺԷ. Թուղթ ի յԵրեւանս առ Նեքիմ Թաթուլն:

Նախ շորհուհուրեք այսու գործի գալուստն մեր ի քաղաք լերան, արտոցէ Տէր լարանեք թաղմաւ ի կատարումն գործոյդ թերի, և կրկին նշակաւորիլ: Աբրահամ՝ լցաք խնդութեամբ գալուստմբ մերով և առ մեզ մերաւորութեամբ, արժանացուցէ Տէր, ուստիութեամբ արաի տեսանել զմիմեանս: Առ որք՝ ի նշան կատարեալ սիրոյդ և հաւատարմութեանդ զքեզն զայն, զոր լեալ էրք առ Տէր, ճանաչելով այսի պատա մեր, ընկալաք և մեք թաղում սիրով, արնութեամբ և շնորհակալութեամբ, և ի նշան այն մերա հաղորդեան, առաքեցաք ընդ սերտալաւ թղթաւ արնութեան, և զմէկ կուժ անուշաբոր զինի, իբր շնորհ սուրբ իջնան անգալոյս, զոր ի վանկելոյ ուրախութեամբ, կացցես ի սէր մեր, ողջ լեր:

Ի թղթաստի 1 ի 1803 ի սուրբ Էջմիածին:

ՃԺԸ. Թուղթ ի Նաքինս առ Յակովբ աղայն Թովալ կողեցեալ ի պատասխանի Թղթոյն գրեցելոյ որ վասն Թոմաս երիցուն:

Առ ընդ Աստուածալին արնութեան զխառնութիւն լիցի աղնականութեան քուժ, Յի հարապատական թուղթ քո, լոյստասի Գրեցեալ Հնա առ մեզ և նոյն ամալ Ի. մեռամբ նոյեւոր որդւոյն մերոյ Մարտիրոս խնամաւոր վարդապետին, զոր ընթերցեալ ի մացաք զխնդիրդ որ վասն լամա լանցաւոր նախնաւ շերիցոյ ընդ բանիւ եղելոյ ի մէջ: Ըստ որում մանեալ և զի սրտէ ցուցանելոյ լինեալպատիւ լարդութիւն և գլանեցողութիւն առ հաւատարիմն մեր Աբրահամ արհապառիւ եղիակոպան, զոր նա ևս էր զբեալ մեզ բարեխնութեամբ: Որով և մեր սրտաղիւք եղեալ շնորհակալութեամբ արնեցաք զքեզ, համարեալ մեզ զԱնիւզ, իբրև զմեր գիտաւոր Տէր արնեացէ և զորացուցէ և անապառնիկ պահեցէ զսիրոյդ նորագութիւն որ առ

սուրբ զոհն իւր սուրբ և առ զանկալս սուրբ, կազդուրեալով և հաստատելով զնոյն, իբրեւ ի վերայ վիժի հաստատելով, հետի առնելով զքեզ աւերաբոյժի և սիրաբան զիշուանայ և զամենայն իրա զայ խելեւելով ի բարին, արդիւնաւորս և շահեկանս արտաքին, իսկ առ խնդիրդ վերալինեցեալ, արաղես զիտառիր. քանզի թէպէս ոչ և արժան անբարի անցից անցելոց վերաբոյն լինատակութիւն մինչ ըստ ասից ուրումն խնատաբոյժի, զգարչեկան ծանկնել և բարւոք, քանթէ լայն թերեւն, որ լիբաւի ընդդէմ և եւ լոք ընդարարս սովորութեան մերում, սակայն իբրտ պատեալ առնալ մեզ առ պատասխանատուութիւն զոյնից խնդրոյ, հարկաւորեմք լինատակել հաստատելու զայնոյսի և եթ, բայց ոչ թէ առ ի սրանեղել աղնուղ, այլ մանաւանդ հաստատել առ առանձնապէս ի խնան շինուածով նորապիսի սիրելոց հանդիսից 'որում արդարապէս կամք ի վաղուց ընդանիբաւ։ Ուրեմն այս լիցի վիշելի մեր թէ, սիրելի, քոյց առաջին արարք և շարժմանք և զորք անարժան պատմութեան, որք ի վնաս և լուսբութիւն արդոյ Աթոռայ և կարեւոր խոցատմն որոսի մերոյ կոյնեկեալ թաղմեղանակ հոգք և ցուովք, լայնիք են քեզ լուսապէս և մեզ իսկ, և զի որքն և այս որ շանցաւոր ոք մինչ սարքանցեալ կրթեալս առցէ առաջին անուղիղ արարից իւրոց, պարտի և ըստ արմ խրժմարել և ցուցանել հետեալար զգործ բարիւք շաղաց, զի ախոս կատարելապէս երեւեցուցէ զապալաւանս իւր և զուղղութիւն։ Արդ ի սիրանիւ թղթուղ լինելոյ, և շարժանաւոր գրութեանց Արդանմ եպիսկոպոսին հարազատին մերոյ, վարկախիմք մեք, թէ սիրելիդ արգարեւ ունիցիս ի մուսցանս զառաջինադ շարժողութիւն, զոր և մեր եւ լիբաւի հանեալ հապառ ի որով (մինչ անցեալն հանց) ուրախ եմք կարճ լոք ընդ ներկապաղէս ցուցումն սիրելոյ առ մեզ, զի շարժմամ զայնոց և զքերեկ ոչ ալ ինչ թաղմամք, եթէ ոչ ի լսել թէ որդեակք իմ եւ մարտութեամբ զնան-ըստ սրբոյն Յովնանու, ուրախանալու։ Եւ սակայն լայն երիտ ամս ինչ ինչ փոփոխութիւնք և տարածանքութիւնք որ եղին և վերջապէս որ Տեսան զորժակցութեամբ վերաւնառաւանցեալ զանկալութիւն մեր կրկնակի նոստուց արգալակման

և բարեհամակման կապակցութեամբ ընդհանուր ազդիս և մանաւանդ զոյն որնեալ զազաքից բարեպաշտն մերազնեալք որ չառակ իմն սիրով սիրելով զմերս հոգեւոր հայրութիւն, համարեւ թէ առաւել քան զամենայն զգան առ մեզ պատասխանապէս շնորհակեցի, իսկ զու որնեալք որ երեկել և նշանաւոր աննկ եւ առ զուս, մի միաբնակ զտար ի մէջ զոցա որ զոնեալ զերկապեանս թան ինչ շնորհաւորութեան առ մեզ չ'կամեցար զրել ցարդ։ Այժմ արա առաջին թուղթը որ զոր գրեալ եւ, բայց և թարց առնելով զան զոր արժան էր առնելով, խնդրես զանպիսի խնդրոյ, որով լինի մեզ կարեւել զքեւն, թէ զսանցաւոր ոմն լինեց առաւել սիրեալ քան զմեզ և զուսր Աթոռս, զոր թան և մի լիցի մեզ ստուգապէս խնանալ, Վասն զի մեք առնանելով զլրբերի արարմունս նորին չ'գործ և ըստ աղբար իրաւանցն Աստուծոյ զուլով լիւթմիջաւորութիւն պատժապարտին ախնիկ, բանապիցեաց զնա. ով արդել եղև մեզ, որ զարապղանաց թուղթն մեր որ առ նա, չ'տուայք ընթեմուլ լինեղեցեալ, միթէ լինեղեց և լայն ուստէք երկիւղ ինչ զուր, քա լիցի իրաւունք էր ապա, որ առն թուղթն մեր լանկեան ուրեք մտալով անպատիւ չ'լինիւր ընթեմանիկ և մեք զառնելք կատարեց խնդրոց մերոց։ Ուստի հարկ էր մեզ և մանաւանդ սիրելուդ, զի զայն թուղթն մեր առլիք ընթեմուլ լինեղեցին, որ հաստակութիւն խնանցելու և լանցաւորն եւ նանչեւելով զսանցանս իւր, զգլխանցելու, եթէ ունէր զգլխ և կամիցէր զիմն ի սուրբ Աթոռս առ ի գտանել զապիւրանիս ըստ ցուցն իւրոց և զուգ եւ ուղեւորեկով զնա առա, իսկորէք զինչդիւրն մեր, զոր և մեք սիրով կատարեալք։ Անա Քուսեցիք զի պատրիարքն իւրեանց հանդերս ալ եպիսկոպոսեց և վարդապետեց մասնեցին ի մեռս մեր. միթէ ախոս նկուսն և պակասաւորք երեկցանալ-ալ մեռաց զովոք թեմանց և բարեբանութեանց եղին արժանաւորք. ապա և մեզ ինչ պակասութիւն լինելոյ էր, թէ զինչեց ոմն լլէիք առ մեզ և լայնմամ զոր ինչ զիտաւորութիւնն էր մեր ծանուցանէիք մեզ։ Ալ արդ զրեմք սիրելուդ, զի նախապէս զգործ սէր և զբարեխմար հոգաւորութիւնդ զոր սկսեալոյ եւ առ մեզ, կամեցիս հաստատուն ունել և բարեվարելու զորեմք հարա-

գառութեանց առանձն ևս փալեցուցանել զգործնաւ, զի և մեզ ստուգապէս խմանալով զքեզ հարազատ որդի սրբոյ Աթոռոյ և հաւատարիմ բարեկամ մեզ, զքեզապատշաճ իրա և հոգեւոր մեր ապաւանտն արտաքուց արշնուող ըստ խնդրելոյ: Աս ապա ալս լիցի Նշանակ հարազատութեանցդ, որ հոգ կալցին աւելնթեանու լեկեղեցւոյ զթուղթն բանադրանաց չիք Յանանին, և լետոյ թէ կամեցի ինքըն զիմել ի սուրբ Աթոռս, ուղեորեալիք առ մեզ, զի և մեզ տեսանելով զհաւատարեալ զղլումն նորա, ներեսցուց լանցանաց նորին, և վասն խաթիր աղնուղ թարց պատուհասելոյ արեւակեցուց ի բանադրանացն և սիրով և օրնութեան զերադարձուցուց առ մեզ: Որպէս զբեցաք զսոյն և պատասխանաւ մաներին ձերոյ զոր տեսանելոց էջ: Ապապս առնելով, որչ լեր ի Յէր և զօրացեալ նոզմա: Գրեցաւ ի ՌԱԿԱՆ և ի լոգոստոսի ԽԹ. ի Ա. Էջմիածին:

ՃԺԹ. Թողթ ի Պօլիս առ Դիւլապեան Յակոբ ամիրայն, ի պատասխանն թղթոյն ընդ Մարտիրոսին զրեցելոյ:

Աւ ընդ սիրով և օրնութեան ողորմանալիք նախկին ծառնուումն լիցի հաւաքնաբեր սիրելալոց մերոս, և լուսածնունց որդւոյց սրբոյ Աթոռոյ Էջմիածին: Աի թուղթ քո ի լուսին Ս. զրեցեալ եհաւ առ մեզ ի լուսինս ի Խ. Զեռաբ Մարտիրոսին մերոյ. և ընթերցեալ վերծանեցաք զոր ինչ ի նմա բանք էին: Ի կողմանէ նուիրակին մերոյ զրեալ էիր թէ լետացաւ. իսկ մեզ զԱբրահամ եպիսկոպոսն զոր կեր ինքեցաք նուիրակ օրնեցելոյ մալաքադարեղ, ի լուսինն առաքն ապրիլ ամսոյ ուղեորեցաք զնա աստի. բայց ահա երկարածից ճանապարհ է, աստ և անց լամբով փառանկեցաւ է զաւուսան նորին լուրբ. Աս ցարդ ի նորիկ վաղ ուրեմն ժամանեալ իցե առ մեզ զոր և համարիմք թէ ունիցիք զնա ի լարգանս ըստ լանձն առնելուն մեր զնա ստաւուածաբեցաք, և ըստ կառարեալ բարեպաշտութեան ձերոյ: Աւ լազազս Ստեփանոս եպիսկոպոսն զոր զրեալ էիր, նա թէպէտ եկն առ մեզ, բայց ի գոն նորա

թէ զիարզ Դանիէն երաց մեզ զգուսն նորանոր աղակալիք շփութեանց, որով և նեղացաք և առաջապեցաք մէ սակաւ քան զստալինն, զալն ի նորիկ խմալոց թէ ի գրաւածոց մերոց, և թէ լալոց վասն որոյ ալլան երկարեալ մեր ստանն առկարդ է, և առիթ ձանձրութեան պատուական լսելացդ: Իսկ զոր լիւնալ էիր թէ զմի գիր ընկալեալ իցես ի մէնջ, առ ալն զիտալիք. զի զալց և լալլ հաւատարմաց մերոց լսեմք, բայց ստոլոն ալ է, որ լիւրացանչիւր ժամանակս մինչ առաջեալ եմք զթուղթս ի մալաքադարդ մեն, առ աղնուամենաբ սիրելից և առ լազմալով բարեկամ մեր ևս զրեալ եմք զաւան օրնութեան, բայց լալն միւսնալմն մեր լիւնալ Մարտիրոսն ընդ էլլալն ինչողի մերոյ եկն լալլ զըր, որ լանկարծ ինչ կարի շտապով ել աստի, և մեք առ սղութեան ժամուն չգորեցաք հասուցանել զգիր առ սիրելից և առ լազումս ևս իսկ ի լալլ ժամանակս երբէք չեմք հասեալ զօրաւնի թուղթս մեր ի պատուելոյց, որք թէ զիարզ եղեալ են և չեն ժամանեալք առ մեզ, ապաւկաւսութիւն է մեզ լալլ, ալլ և նշանակեալ էիր իրք թէ վասն արարելոյ բարեպաշտութեանց առ մեզ եթէ լանցանք ինչ լիցին, ներեսցին: Արեւի, ալն ինչ խուք է զոր արտաբերեալ էիր, զի քոյց արարեալ բազմադիմք բարենորութեանցդ առ մեզ մեծ արդարութիւն համարեցեալք են քեզ, որովք և վարձք բազմացեալ են քեզ լերկինս, զի ալնք նախապէս են ի փառս Աստուծոյ, և ապա ի լոգուս լինութեան և պարճառութեան սրբոյ Աթոռոյ, և բարեկարգութեան եկեղեցեաց, և անգործութեան լուսաւորչակբան ազգիս: Աւ մեք զալն ամենալն բարեպաշտութեանց որ առ մեզ հանապաղ ի մտի ունելով լարածամ օրնաւան եմք աղնուալոց իրք բարեպաշտաւ նաւին և թողուցք զի հանդիսողիրն ամենեցուն Աստուած զմարդիկ և զմարդիչ անպարտելի ի դրանց դժոխոց, թաղ ի դուխ իրքն պսակ ճշմարտութեանցդ արփիափալլ փալեցուցեց, և պնդալարեալ նշուեցուցեց, և զանունց բարեկամաւ ընդ զանազան և լոյնաղիմք քաշագործութեանց ի լարանս մշտնեականաւ զրեալ թողցէ ընթեանու ապալալից և բացակալից, լուրջոց լուրջի, և թոռանց ի թողուսն: Իսկ և ի կողմանէ դրածոյ լանին զոր զրեալ էիր, ալապէս զիտել լիցի

ազնւոյց առ առն. զի որպէս Փրիստոս Յէրն մեր առն թէ առ երթնապ զկին իւր ոյ ոք ի ձեռն կամայի յինչև աշտարակ և ոչ նախ նստալով նամարեացէ զծախան իթէ ունիցի բաւական ի կատարումն, ըստ առնմ և մեք չափելով զկարողութիւնս մեր, մինչ խառնակցան իրք մեր և տարաձայնութիւն ըստմանս, զրեցաք լալոր առ նաւատարիման մեր, թէ զարգան ինչ ծախս արտաշէք որ մեր պարտքն է, և ուղղեմքիւր առնու զիրա մեր. առ որ ես առաքեցաք զսանատ, որ անկատ և ձ առ թշնամաց, և մեք կրեցաք զայ ապակա պահաւութիւն. Յետոյ ես կրկին զրեցաք զառն սանատ, և նաուցաք լալորի Բաց առնալս նանդիպեցաւ որ ըստ խոստանալսն մերոյ ոչ ուղղեցաւ. բանն. այլ առկար զբաւաց տրամաք քան զոր խոստացեալն էաք, մեր վերահաստատութեան կրկին ֆէրմանն նանա. լարեալնատ և լարեկիւն եղորա մերոյ Ուղմաննէս շնորհալարք արքեպիսկոպոսի պատրիարքութիւն նաւատանցաւ, և սիրելոյն մերոյ Ուղմանոյ սուսնայորայ Մարտիրոս վարդապետի իթլախն ²² ես էլ Արց երկից իրաց ազգաւ որքան ինչ ծախս եղանու էին, զարնոս գրեալ էին մեզ ապի Աղաբեկան պարոն Դեւորդ սիրելին մեր և Ստեփաննոս վարդապետն և այլք և մեք տեսաք որ առնիք էր ծախս քան զխոստացեալսն մեր սանատով և քան զկարողութիւն մեր իսկ, բայց մինչ վասն սկսի յինութեան որբոյ Աթոռոյ և խաղաղութեան ապիս եղեալ էր բանն, յանձն առաք նաւատանէն թէ պարտաք, և թէ զիւարդ և իցէ Ուստի և նորացեալ մասն ինչ լղեցուցաք և լղեցաք առ նա ինքն պարոն Դեւորդ Աղաբեկան, և մասն ինչ ես ի Կարին առ Սփրիթիկանց փեսայ Ուղմաննէս լղեցաք ի նման նաւատանէ լալորի, բայց առ նա ոչ երեցեալ. ինչ ճշմարտութիւն. Իսկ արդ որպիսութիւն մեր ալալիքի է որք ի ներքոստ և խորապարտս, ի մատուր և ի նեւաւոր գնաւակեցեալք, լրտալ լեռին թիւն եմք նստալ, և զոչնաթափ եղեալ խաղաղ զի ուստէք մէկ փաբոյ մուտք ոչ է լեալ մեզ իտրմէ նեւն անկեալ եմք ի մէջ ապր փառոյ, սակոյն ելլեմ մեր և խորապարտս ինքն որբոյ ճանս առ առեկեալք են ընդ միւսն տաւնապարտի, և ի վերայ ալալցիկ ծանր ծանր անկանոն պոռանջմանք պահանջուցաք թէ

մերմատ որ ալալցեալք, և թէ նաւատարաց ոչ պակասին ի մեռնէ երբէք, զի ամենեցուն ըստանք և այք առ մեզ են բացեալք ի վնասել և լաւերել. ոչ զիտեմք թէ զոն ի ցաւաց մերոց նորացուք, և զորս ոչորացուք, զարտոյ Աթոռոյ և մարտից, և անթիւ երթեկեցա զժամութիւնս տարբոյ լալորիքի զառն ժամանակիս թէ զալղի ցուն կրեցուցաք, և թէ ալալցեալք նեղութեանց և պահանջմանց տեսնուցաք. Գանդի առ ալալոյն խաղաղ և անուն խորեալապարտութիւնք ինչիւր, և ի լալալցեալք տաւապարտեալ, լոյս զնեմք թէ ալլորաւս լիցի մեզ օգնութիւն, լալղմ կողմանէ ես ալալոյն նեղութիւնք և վնասք նաւանիկ մեզ, Ալալքան աշխատեմք և ջանաւորեմք ոչ առ ալլ ինչ վախճան, եթէ ոչ առ ալլ, որ սուրբ Աթոռ մեր մնացէ ի շննութեան, և մեք ի քանի առն պահպանեցուցաք իսկ լործամ ալալիւն անթուելի նեղապարտութեանց մեզ զկեանս մեր մաշտոյք, սուրբ Աթոռ ես առեկեցի, այլ ինչ պէտք է մեր և մեր աշխատ լինելն առ ալլ վախճան. Մեր ցուցէ և վնասք բաւական չէ մեզ որ ապի ես զէլք և ցուցանէք թէ վասն վերջին նեղապարտութեանց Գանդիին, և փակման զբանց մերոց եղեալ իցին ծախս լալոր, ինչ պէտք էր առն ծախս լինելն. մեր թէ ոչ զիտեմք որ սուրբ Աթոռ ընդ Պարտից տէրութեամբ է, և զոցին ֆերմանք ոչինչ անցանեն առ ստաւ. Որպէս առն և ջանցելումն տեսաք, որ մինչ Ստեփաննոս վարդապետն մեր եկն ապի և երբ զֆէրմանն մեր, չն ես երկուց առուրց անցեալ էին ի վերայ, զպն լարիսն նաուցին մեզ, և զգրունան մեր փակեցին. եթէ ֆէրմանաց զոցա ունէին առաւ նաթի, ալալիւն առնէին զմեզ, քան լիցի. Արմ մեք որոյց զլալապարտ սացուք. զարս կողմանցս ցուն քարեացուք, թէ զալղ կողմանցս Սիրելի, նաւատարիմ լիցին քեզ բանըք, որ լալմամ մինչ թուղլղ չնաւ մեզ ընդ Մարտիրոսին, և մեք սկսաք ընթերցուլ զբանց զփեցուցիլ, լաւկարմ իմն սաստիկ որաւացաւութիւն զիցեալ մեզ, ի ըլ առաւրս ալալքան նեղացուց, մինչև նաուց զմեզ լեզր մահու. որ լանճարակ եղեալ ելաք ի նախնացո, և ի ձեռն զեղաւութեանց ի թշկանց նալլու ուրեմն կարողացաք զֆերմանիլ. Մտղէս ալլ տեսելու ճար չառնէք սիրելի, մի մեղա-

զերեցես զմեզ, Երբեք զնպագործս աշխատելով չբռտամքք երեսաց օտանէք զհաց, և զբռտան տալուստն մեր հաշւ գտանեմք. բայց լամննուստ կուտ ևս չեղիմք և վնասիմք: զորն տարցուք վերջապէս այս է մեր լիտին խաբէն, որ մինչև ցնանուն ֆերմանացն մեր, և ի հաստատին պատրիարքութեան պատրիարք վարդապետ եղբոր մերոյ, և ի լեւոնեւն իմլախի լինեալ Մարտիրոս վարդապետին, մինչև ցոյն կէտ՝ որ ինչ ծախք եղեալ է լալլը. այն մեր պարտքն է, և չունիմք ինչ առել. զոր զինքդ և իցէ թէ ժողովս առնելով և թէ զպարտս վերեղուան իցէ լալլել, կամիմք վնարել: Բայց զկնի լալլեղելուն իրաց մեր երեցունոց, աշխուհեան մինչև ցոյսոր թէ եղեալ իցէ ծախք լալլը, այնմ մեզ չեմք մասնակից բնու, և չունիմք զմէկ փորակ առ աւել. ի՞նչ որ արարեալ է զծախել զայն, ինչն պարտ վնարել. մեք համարեաք վնաս սիրելուդ, թէ իցես սասցեալ զառնելիս, բայց թէ չես ստացել, ահա մասն ինչ պարտս զոր հաստեղիւ եմք պարտն Դեղորդին Ազգականն, մասն ինչ ևս առ Կարեալ Ներքինեանց փեսայ Ազգանեան հաստեղիւ եմք, որում լաւապէս տեղեակ է Տաթևացի Արքեպիսկոպոսն զոր առաքեալ եմք լալլը վնաս իրաց Ներքին փալախին, ընդ նաև խորեանցիք և խոսեանցիք, և զամենայն և ալ կարևոր իրաց. մերոց և գործառնութեանց ֆոնապիք բուսուցանել, զգրումն մեր ի նորն Ազգանեան, որ նաև երեկ խորապէ ի բռնս իւր, որպէս զբնաց ի վերայ, և աշխու կորէք զառնել. լինն մեր ստանալ լման. Այս ալապէս առաջիք, բայց և զոր ինչ ծախք եղեալ է մինչև ցնանուն ֆերմանացն մեր, և լարգելն եղբոր մերոյ պատրիարքին, և Մարտիրոս վարդապետին, զորն առնելու պարտիք ի պարտն Դեղորդին մի առ մի սխուտ առնել, և լղել մեզ, զի խնայուք թէ մեր ծախքն ինչ է զորս արարեալ էք սաստ և անդ, և մեր լալլը հաստեղիւ գրածն որքան և լալլեմա լաւապէս վերահասու լեալ, սացուք զհաստատութիւն բանին, և մեք և զուգ պաշտօնացուք: Այսպէս առնելով և զլինեալ սիրելին մեր Տաթևացի Արքեպիսկոպոսն ի լաւապէս սխուտ առնելով, և գործոյն նկատու և օժանդակ լինելով նաև ի սիրոյ և ի բարեկամու-

թեան առ մեզ աննուալ կալով, ճշ լիք ի Տէր:

Գրեցաւ ի ՌԱՄԲ Թուոյս, և ի լալլատախ... ի սուրբ Աթոռս Էջմիածին:

ՃԻ. Կոնդակ ի վերայ Սալմատցոց եւ Որմնցոց ի պատասխանի մանսէրաց նոցին զեցեցնոց ի խնդիր սրբալիս Միւսնին եւ ալ իրաց:

Ա. ընդ շնորհապարկն օրհնութեան նամակիս՝ ծանուցումն լինի սիրելի և նշանոր որդւոցդ մերոց՝ և բարեմիտ դաւակնաց մեծի Աթոռս սրբոյ Էջմիածին: Զի երկեքին բազմակնիք մասերքն հասարակութեան մերոյ զորս լաւապէս լաւապէս զերեւ և առաքեալ էինք: Կային առ մեզ փառելուս Զորս ընթերցեալ մեր՝ և խնայեալ նախապէս զորքոցումն ֆերմանայն սիրոյ և մտերմութիւն հարազատ սրբուհութեան և կատարեալ հաստատութեան մերոյ և բարեմիտ հպատակութեան որ առ սուրբ Աթոռս և առ զանկալս սրբին, որախացաք և սրտաղիւր եղաք, և շնորհակալեալ զմէնջ օրհնաբանեցաք հոգեւոր օրհնութեան Զորս աւեր օրհնեցէ և զարացուցէ ըստ զգրականց հաստատութեանց մերոց վարձատրուցէ քաղմապատկապէս, լամննալն չեղաւթիւնս և ի վիշտս մեր՝ եղիցի մեզ օղնակուն և անդորրիչ և միտքարիչ, առնելով ընդ փորձութեան մեր և զեւս, զի համբերել կարիցէք. սացէ երկրի և բնակութեան մերում զիւր ըզլալն խաղաղութիւն և զապահովութիւն և ողորմութեամբ քաղարնալով ի մեզ զիւրացուցէ զկեանս մեր, ի փառս իւր և ի սփոփանս մեզ ազատս կացուցէ զմեզ լամննից փորձութեանց և նախապէս զիդուածն նոցեկանց և մարմնականաց, և միշտ առաքանալ ունելով ի վերայ մեր զթիւս արարեալսն խնանց և զթաթեան իւրոյ պանեցէ զմեզ ի խաղաղութեան և ի բարեղութեան կացութեան: Ներկորդապէս իմացաք ի մանկեանց մերոց զերիս խնդիրս սիրեցեալ որդւոցդ մերոց. լալլը առաջինն էր այս թէ առաքելիցեմք լալլապս մեր զլստառածադործ և զարբալիս Միւսնին ի մեռս նշանոր որդւոյն մերոյ Սոչառուր ևանաբառնակ վարդապետին, զի նա զայն շնորհ ապր կալալն

մատակարարելով ի մեզ զհոգեւոր պակասութիւնսն մեր լցուցել, որով և կատարեալագործ շուիրակութեան, զստեղծութեան և զվառժակեան հասկման մեր ևս ժողովեացել: Արդիւրդ խնդիր մեր ար ևր թէ՛ ներհնացւոր սիրով բանցատարութեան խառնուրդն մերոյ ևս նորոգելն էր ար ևր զի եթէ Աղբաղեցիք չունիցին միտարնել ընդ մեզ, զուք համայն ժողովագրք Ստամբուլ և Սրմու, ալ ճշ ունիք լինել ընդ վիճակութեամբ վանից մերոց, բայց թէ լինելոց էք աւրուին ժողովուրդ Աստուածաբան արքայ Աթոռոս, որդէն և բաշտմ ճաղաքք Արեւելեան տունէնդ տէրունին ևս ամա և ալլն Արդ՝ առ առաջին խնդիր մեր աղապէս դիտել լիցի սիրելեացդ. զի ըստ բանդիւրն Աստուծոյ մինչ կոնցեալ եղաք ի հաշտագիտութիւն արքայ Աթոռոս և արձանել աղբիւր Լազոց, լիս ամբարիկ գիտելով զմեզ և զաղբ արձանել վիճակ և զտունդ Արեւելեան հարազատ արդիք մեր և ընտիր ժողովուրդք արքայ Աթոռոս, և մանաւանդ իբրեւ առաջին և նախաւոր պատգաք և վաստակց արդեանց զառնակսկիք շարչարանաց բազմաշարչար շահաւասակն Քրիստոսի և երանելի հօրն մերոյ արքայն Դրեղիւրդ Լուսաւորին, նախապէս վասն մեր հոգեացք, կամելով զի զուք արձանալք յառաջ ճան զամենեան վայելիցեց զԱստուածալին պարզեն, զչնոր ամենասուրբ հոգեւոր ասեմ, զգրկագործ Միւսունն սուրբ և զանգրանիկ հաշտագիտական օրհնութիւնս մեր, նմին իրի և չե ևս առաքեալ ուրէք զնախ Աստուածագործ Միւսունն, նախապէս առ մեզ առաքեցաք զայն հանգիւրծ օրհնամատաւ կոնդակաւ, լոնելով ի մեռն Յովաննէս վարդապետին կորստականին, և նա ևկեալ ի յօրհնելով վիճակդ, ուրէք ուրէք բաշխեաց զհոգեւորական պարզեն, և կատարեաց զգործն շուիրակութեան, բայց լիսով թէ զինչ եղե նախ, առա լաւանի է մեզ լաւապէս որ պարտեալ նորա ի յարմանիկ ստակապատաս և մնալուրաց լաւանն անարժան լինելոյ լիւսման լաւանանն աստէն, ինչեւ կորեաւ և ոչնալացաւ, և ասոր Աթոռս զրկեցաւ. յարգեանց իւրոց, և զուք արձանալք ևս կայիք մնալիք Թաղ հոգեւոր միւսիրակութեան և ալմս կրէք զնեղութիւն և զպակասութիւն ի կողմանէ մեր, որ լիւրակ ցաւ և հոգ է սրտի մերում ճշ պակաս: Յետ նորին Յովաննէս վար-

չապեալի կորննելոյն արտի, ալ ևս հաշտական սիրով կապեցեալ զոլով մեր ընդ յարեպատան օրհնելով ժողովուրդսն, ալ ինչ երարմ ճէր զգրկովին ի միջոյ, և դիտողութիւնսն և զտարածանութիւնսն յօրհնելով Աղբիւր, և փոխարէն հաստատեաց զուք և զմիտարանական խաղաղութիւն լիկեղեցիս իւր սուրբ, և ի բանասուր հաստ նմին, և մեք մեռն ի զօրն արարեալ հոգատար եղաք յարեպատան ևս աղբիւր, և ըստ լոնաթախանն խնդրաց նոցա առաքեցաք զսրբալոյս Միւսուն և զնախապէս կաւա ի լամենայն ճաղաքք, կամեցաք լաւաթմ մեզ արձանելոց ևս լալիսել զայն Լազուարական պարզ և մեռն շուիրակի, բայց զի չունէաք լաւապէս զսեղեկութիւն որպիսութեանց մերոց, և եկեղեցեան և վանորէից և լաւաշնորգաց, ալ զի և զուք արձանալք ևս մէկ կատարեալեաց ալ ցուցիք առ մեզ զհաշտագիտութեան և զարդիւթեան ինչ նշան, վասն ամբարիկ զաւառ արդեանցք: Բայց և իւղառ չկարողեալ անեան ասելն զսեղեցից, զօրհնամեր կոնդակա զերեցաք առ ի լաղորդել զմեզ զամենեան ի սէր և ի խաղաղութիւն, և ի հարազատ որդիութիւն արքայ զանիւր, և առ ի զնել իբեց ի մէջդ զերկապատակութիւն և զամենեան նախ խաղաղութեանց, և ամա կոնդակա մերով առաքեցաք լաղ երկապաղ զսիրելի և զհոգեւոր արդիւն մեր և զհարազատ զուակն արքայ Աթոռոս զնախաւոր խանկամալ վարդապետն ոչ եթէ իբրեւ շուիրակ, ալ իբրեւ ի զիւմեց մերոց վէճիլ առ ի վերահասու լինել որպիսութեանց վանորէից և եկեղեցեաց և վերակայացաւ նոցա և ժողովուրդոց և առ ի զննել և ի անգնկանալ զամենայն բանն և ի զօրն մեր զարմել և զուղիղն և զթիւրն, և նախալ զտարապատն մեր և զանհարազատն, զխաղաղաւորն և զխաղաղութիւն. և մանաւանդ խմանալ թէ որքան անգիւր և ժողովուրդք ընկալեալ են զմեռն, և առնալն են զնախալութիւնսն անխնեմ Յովաննէս պետին, և ոչ են մնացեալք: Չպատիկ զամենայն ճաշ վերահասութեամբ և ականախնութեամբ խմանալ շուսով վերադարձիլ առ մեզ, և անգնկացուցել զայնց, զի և մեք զնոցայն մեր հոգապետք ըստ լիւրացն, և հասու եղեալ հնազանդից մերոց և անհնազանդից, իւրեքանչիւրցն ըստ արժանեաց հասուցալք զվարձաւ ի պատմաւս արց եղե

առաքելն մեր զԽաչատուր բարեհամբույր վարդապետաց, և ոչ թէ վասն նախնականքան։ Որ և զայ գրանցեալն ի Թաղթիչ և լայն կողմանա, շրջակայեցեալ է լայնասիկ, և ալժժ եկեայ է ի մէջ Աստուածաբանութեան մերոյ։ Չոր և զուօք յատեն սիրով ընկալեալ է և լարեալ և բառանալ, որպէս արեալ էր մեզ զա մեծաշնորհակալութեամբ։ Առ որ և մեր շնորհակալեալ գոյնիկացի վերափոխ արհեստաց զմեզ բազմա արհեստութեամբ։ Տէր լիցի մեզ վարձաւաստաց ըստ նոցալ և ըստ մարմնոյ և շնորհք որբոյ ի բնան անգուցն Գրիգորոսի լիցի մեզ արեալեան և պահապան շարժմամ։ Իսկ զոր ալժժ ցուցանելով զկորի պակասութիւն մեր ի կողմանէ աստուածագործ սուրբ Միւսուրի, խնդրեալ էիք զնոցն աղբաւանք, լիբուրի մեծ պարսպանութիւն է մեզ շնորհել մեզ զայն, վասն որոյ և լոյժ սիրով կամբք կատարել զնոցն կարեւոր խնդիր մեր, բայց որքանայ Միւսուրն շնորհ և պարզեմ նոցալն որբոյ է։ և նոյն ինքն նոյնն սուրբ Աստուած ի խաղաղութեան և ի միաբանակոյն արգարուքեան ընկալի, սիրէ զխնդիրն որք սուրբք և մաքուրք են արտիւն, և զորչի լայնց որք զնա լինին խաղաղութեան և ստեղծութեան և անմիաբանութեան։ Որպէս խառնուան Սոգեման առ թէ Սուրբ Նազին խառնութեան փոխիցէ ի նենգութենէ, և նուստցի ի խորհրդաց անմասնայ։ Այլ թէ ոչ ընկալի ի մարմնի վարդեցելոյ մեղքք և նոյն ինքն Աստուած սուրբ նոյնն բերանով մարգարէին առ թէ Այլ թէ նանդեաց եթէ ոչ ի նեղ և ի խոնարհալ, և որք զողան ի բանից իմաց։ Ապաքէն և զուօք արհեստ ժողովուրդաց որք ցանկալց ընդունել զնոցն, պարտել ի բաց զնել ի մէջ իսպառ զերգոտանութիւն, զնալ, զմախանէ, զաղմուկ, և զխաղաղութիւն որք են կամք աստաւանդի։ և փոխարէն ընկալեալ ի մեզ զսէր առանց կեղծաւորութեան, զխաղաղութիւն, զգոտանութիւն, և զԱստուածաղաչաւութիւն, և նոյնն միաբանական սիրով և քաղցրութեամբ կալ մնալ ընդ միմեանս և առ ալլա։ և մանաւանդ ընդ վիճակակցաց մերոյ և գործովք բարեօք և ամենալն երկիւղածութեամբ պարտաւանջ զնոյն և զմաքմիմա մեր մեր ծառայալ արգարութեան, ի սրբութիւն ըստ առաքելոյն պատաւիրման որպէս զի արժանաւորապէս կարեցէք զայ ընկալա-

լան և ընդունալան ամենատուր նոցալն և լուսանցեալ պարզելն իորին։ Փանդի մեզ երբ և ինչ առաքելոց եմք առ մեզ զորբարդա Միւսուրն ըստ պարտաւորութեան մերոյ։ Չոր և խառնալով արգ զպակասութիւն մեր ի կողմանէ արեալի, կամեալ թէպէտ փոքր առաքելով միով լուսաբերել, որպէս բառալ զնալ էաք, սակաւն ճանաչան զոր գրեալ էիք թէ առաքելոյ իցէք, ոչ էր եկեալ, ալ փառեանի միայն եկն առ մեզ։ Այլ արեալեալ ստեղծական նեանակ և աշխարհական առնն մեռածք առաքել մեր զՄիւսուրն ոչ էր ի զեղ և վարել, ուստի և մեզ լանձարակն եղեալ արեալեցեալ։ Այլ զոր խառնալով էիք թէ ճանի երեւել անմիկնք ունիչ զայն սուրբ Աթոռս, առ արեալն և նարկայրեմք իսկ, զի երբ նոյնոր որպէն մեր Խաչատուր վարդապետն աւարտեցէ զշարին, զուօք ճանի ճանաչալց և ճանի երեւել ի խառնք վեր առեալ զնա, ըստ խառնման մերոյ եկեալիք ի սուրբ Աթոռս և առ մեզ նանդեմ մահալեալ ժողովրդաց անգուրդ։ և լայնմամ բերան առ բերան խառնով խառնեցուք, և զարն բարի և արուս է մեզ և ալ ժողովրդաց և նաւարակութեամբ կամեցէք զուօք, զայն արասցուք, որ եթէ որպէս ալժժ կամեք, նմանապէս և լայնմամ կամեցէք թէ նա ինքն Խաչատուր վարդապետն լիցի մեզ նախնակ, զնա կարեցեալք լայն զարն, բաշխեցուք մեզ նանդեմ որբարդա Միւսուրն և արեանկր կոնգակալ, զի առեալ տանիցիք ընդ մեզ, իսկ թէ զալ ոչ խնդրիցէք, զնա արասցուք մեզ նախնակ ըստ լուսանք մերոյ, և սիրով և արեանութեամբ վերադարձուցուք զմեզ նանդեմ նախնական մերով։ Ուրեմն մինչ զուօք ըստ զրեցելոյ կատարիցէք, մեզ ևս ըստ նաւանք իսպառիք և ըստ լուսանք մերոյ առնելոց եմք։ առ որ միամիտ և աննոց կայցիք։ Իսկ առ երկրորդ խնդիր մեր որ վասն ընդ ճանի եղեալ Խաչատուրին մերով ներելոյ աղաղակ դիտալիք։ զի նա թէ զինչ ինչ լանջանառունի, և ճանի ճանի լրբերի արարմամբ բարեկացաց զմեզ, թէպէտ զիւսէք և զուօք, բայց փոքր ի շատէն առ աղջ արասցուք։ զի լուս անման մեր լայն շնորհ, թէպէտ Աղաթիլիցք զամեմութիւն ցուցանելով առ զա, բազմեցա զլրբութեանց և զանդգամութեանց զորին բազմեցին առ մեզ, բայց զուօք զալ ինչ գրէիք զյամեն, ի-

բու հոռն և հառն զոչ ընդ զս և զս ինքն լամառ լանցաւորդ ևս քանիցս գրեալ զթուղթս առ մեզ իբրեւ զպատակութիւն երեւցտցանէր առ սուրբ Աթոռս և առ զաւանակաւ սորին. ստէջ ստէջ ևս խոստանալով թէ ունի զալ ի սուրբ Աթոռս, բայց զոր ինչ գրեաց, զամս ոչ եղոյց արդեամբք, և ժամանակէ ի ժամանակ արկանելով զշաշն իւր առ մեզ առաւ զտաւ, մինչև վերջապէս անկաւ. լանցալիս մեզս և լանցանաւ առ որս և թէ լամենայն կենան իւր ապաշխարիցէ, ունի զանդի, զի առա խորեցեալ զորս ի ստալոց լանից լաւաթալն և վառալէր ուրումն զմացեալ լաւրեցաւ. առ թշնամիւն արգարութեան և շնչով ողալն մուրաւթեան համաձայնեալ աղեց կեանապա ստութեան կամեցաւ զարս Առաւանակէլ և Բրիտանական խաչք Աթոռս քալցալի և աւերել և աքնջան զեզկիւր ամպարառանութեան թարբացողին, մինչև լաւար և լանշան վալիք զուր Թաւր մառաքանել Առաւանջ ըստ նաքաթալ և Աքիւռ. զալ և զնոր իմն Աթոռ, և զիբիկին զկաթնդիկաւ իմնել և հասել մարթապին ընդզէմ օրինաց և կանոնաց նախնի սրբոց հարց. ինչ և իցէ զոր ինչ անզգամութիւն և լրբութիւնս զորեաց զս ինքն լիմարամիտ Խաչատուրդ ամենն տարաք համբերութեամբ, զի թերեւ զպատասցի. Բայց ոչ զպատասցաւ, և մանաւանդ որ քան զոր լաւեցաց զյանցան իւր Որովք և մեք ըստ արդար իրաւանցն Առաւանջ վրէժխիդի լեալ, ընդ բանիւ արարաք զզաւ. և այժմ չէ նմար արեակիլ զորս ի բանադրանացն, և գտանել զփրկութիւն անկինն, և թէ ոչ խապա զզնացեալ ի լանցանցն զիմեցէ առ սուրբ Աթոռս. Ուստի մինչ քահանայք և իշխանք զալոց իցեց, զզաւ ևս թերիք ընդ մեզ և մեք տեսցուք թէ կատարելապէս ունի զա զզգլումն, ներկոյց եմք. ինքն ճանաչելով զյանցանս իւր կամիցի ապաշխարել և մեք ևս զնեզութիւն ցուցանելով առ զս ունելոց եմք մեզ իբրեւ որդի սիրելի՛ և վասն խաթիւր մեր սիրելով ընկալելոց. Բայց նախնի սրբազան հայրապետք վասն ստս և անդ ցիր և ցան գուլ մերազնէից, կարգեալ են ի մէջ նոցա զառաքնորդուն, զի մերք առ մերք լինելով թարաքապէս հովուեացն զնոսա, և ըստ օրինի կառավարեացն ի վարի զալարով Ա-

սուածալին պատուիրանաց, խնամելով և պահանելով, և վասն առաքնորդի զով ոք և կամիցիք հասարակութեամբ, զնա կանգալաւ մերով կարգելոց եմք մեզ հոգեւոր հովիւ և առաքնորդ սրբալ վանիցն մեր, որդէս լաւալիմէ ևս գրեալ եմք մեզ. Իսկ առ երբորդ խնդիր մեր որ առացեալ էիք լինել տէրունի սրբոյ Աթոռապ, ալապն զիտել լիցի, զի մեք զքնաւ. Լուսաւորչակրեան ալց մեր միապէս որդիս և զաւակունս զիտեմք սրբոյ Աթոռապ և մերս հոգեւոր հայրութեան, և ընդ հովանաւորութեամբ, զուգ օրհնեալք և թէ լամենայն որով կամիք լաւակալել լինել տէրունի ժողովուրդ մեզ, մեք ևս լուծիմք ինչ տեսել առ ալլ, բայց պարտիք հասարակութեամբ առնել զոր ինչ կամիք, վասնորով այդ ընդարձակ և վիճիւ ևս մնացել ի զալն քանի քահանայից և օրհնեալ իշխանաց ստա առ մեզ՝ որ լանժամ լաւապէս վերանաւաւ լիցուք, և ի թերանց մերոց իմացուք և ապա զոր ինչ կամիցիք, և համամա խորհրդով խնդրիցեք, ալալեքն, թէ տէրունի ժողովուրդ ունիք լինել սրբոյ Աթոռապ, և թէ ալլ ևս կալոց մնալոց էք ընդ վիճակաւ, ըստ այժմ պայմանի նախնի վերանաւալ և ընդհանրեալ կառավարիչ ապիս հալոց այժմ մեք եմք և իւրաքանչիւր առաքնորդ են փոխանորդք մեր. ուրեմն հարկ է մեզ, զի ի տեսանելն մեր թէ ունին նոցա թուլամորթ գտանիլ ի գործս իւրեանց և հատի Բրիտանի զալիմակզութեան և վարդապետ լինին պատեաւ վաթթար առաքնորդութեամբք իւրեանց և փոխանակ զվիրաւորսն թշնելով, զառաջնին ևս վիրաւորեն, ըստ օրինի քահանաւոր զալոց, լանժամ պարտիք չթողել նոցա զրանաւոր հոտն մեր, ի Բրիտանէ լանժանցեալն մեզ, ալլ կամ մեք և կամ ալլով արժանաւոր փոխանորդաւ մերով առնել և պահպանել զնոսա. Իսկ սրբոյ վանիցն մերոց, ըստ այժմ և մեք առնելով եմք, և տալոց զհաստատութիւն բանին. առ որ ևս անտարակաւ մնալիք. Որք և ըստ զրաւաճալս մերոյ ալալով զկատարումն թարց զանցաւորութեան, և հաստատուն առնելով զորդիական սէր և զարապատութիւն մեր որ առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ, և զիցիք օրհնեալք ի Տեառնէ, և պահանջեալք ամենազոր ալալով նորս և շնորք Բրիտանալէ սրբոյ Տեզ-

այս լիցի ընդ մեզ ամենեպէս լարեալ մնին: Գրեցաւ ի ՌՄՄԻ. Թուոյն, և ի լոյսս-տասի... ի բարեբաղան Աթոռս սուրբ Ելմիա-մին:

ՃԻՄ. Թողլով ի Պոլիս առ պարոն Գե-որգն Աղայակեան ի պատասխանի թող-թոյն ընդ Մարտիրոսին գրեցնելու:

Ձի Մարտիրոսն մեր եկն առ մեզ ի լու-լիսի ԽԻ և երբ զթուղթն մեր, ալ ի գալն նորա իբրեւ ակազդ զայն գրեանսն մեր ընթեռ-նաւ: Կորսինակ արտաշատեալն իմն պատա-նցաւ մեզ և էարկ ի մահինս, որն արեքան աստակապէս վրդովեաց և նեղացող, մինչև հա-տուցանել զմեզ թեզ մահու, և ի լ՛ առաւրս լորժ և լորժ ասկնապեցեալ անուրիկ ցաւով, ըստ թէպէտ զուգն ինչ թաւացաւ, բայց երբեմն ևս ըմբռնէր զմեզ և հալէր և մահէր, լորժ և հար-կեցեալ մեր ելաք զնացաք ի հովանոցս ի լեւանային տեղիս առ ի օգափախութեամբ զը-տանել զառաջըմբիւն: զոր և զսաք շնորհիւ աղօրժութեան Աստուծոյ, և վերացաւ ի մէջ մեզ Իսկանդուրիւն, բայց ի Ն կամ լ՛ առաւրս արեւելս տեղափոխ լինելով մեր և յըջողակելով ի զիւրորայս ի պատճառս արեւ ցաւով, չկարացաք կամ ըստ կարգի ընթեռ-նաւ զթուղթն մեր, և կամ շուտով տանել զփախադարձութիւն, առ որ ներկ խնդրի. իսկ արդ ընթերցեալ մեր զսիրանիչ թուղթն լար-զի սիրելուդ, հասաւ եղաք ամենից զբուռ-մացդ ի նմին որոց և փութացաք առնել զը-պատասխանաբարութիւնս Այդ նախապէս զայս կամիմք լալա առնել զալըմախի և պատառ-կանազայն բարեկամիդ իմոյ, և լստուկ բաղ-մալուդ նոյնոյ, որպէս և բաղմիցս ևս գրեալ եմք եթէ զայդ ամենակ բարեբարութիւնք, և մեծագործութիւնք, և ցանախարութիւնք որք առ մեզ և առ սուրբ Աթոռս, քաջապէս իբ-րեւ անել գումով կան սնեռեալք, և ներ-բարձապիւնք և ապաւորեալք ի մաի մերում: որք և ըստ բանի իմաստանին ասեմք, զի թէ-պէս բազումք արարին զմեծութիւն, և բա-զումք արարին զգործութիւն, բայց զու առա-ւել եղբր, և անցուցեր զամենեւորմբք, Ըստ որում անս զու օրհնեալդ սիրելով զմեզ և զսուրբ Աթոռս բանիւք և արդեաւորք և երչ-

մարտութեամբք, տամբք և տեղեցք, ընչիւք և աղբանօք, նոյնով և մարմնով, վասն մեր նոյնացար, վասն մեր աշխատեցար, և առ սկ-տի մեր ցանասիրեցեր, որոց աղապաւ օր-պէս ի Տեսունէ մերմէ Յիսուսէ Գրիստոսէ Նախա վարձաբարիչ, ռահպէս և ի Նոյնաւէջ սրբոյ տեղուոյ և ի մէջ իսկ վաթիւն ևս և առաւելապէս ևս վաթիւնոց ևս զշնորհ և զօրհ-նութիւնս բազում շնորակաբութեամբ հան-գրեմ: Որք և այժմ օրհնաբան լինելով բաղ-մադիմի բարեգործ սիրելուդ ասեմք՝ Տէր օրհ-նեացէ զեղի և զօրացուցէ և փոխաբէն բաղ-մապանակ բարեբարութեանց առ մեզ՝ չա-փեացէ ի զեղ և ի բարեառում ընտանեալ առա-տապէս լի արացել զամենակ պէտա քո ըստ իւրում մեծութեան, և զամենայն բանս և զգործս քո առ ի բարին անորինելով աղիւ-նաւորս և չանկանաւ աբասցէ, և պահեցէ զեղ միշտ ի խաղաղութեան, ի լստալալի-մութեան, և ի փառաբանելու ճախութեան հան-գրեմ երկարութեամբ կենաց ի սփոփանս և ի հրեւանս մեր: Ընկալաք և զօրհնակն մահ-սէրին հասարակութեան տեղից լոյեցելով ի կողմն Իսկանդուր, զայն ևս ի լստիւն սիրելուդ մեծ բարեբարութիւն համարելով առ սուրբ Դան և առ մեզ, վերստին շնորակաբաւ զքեւն օրհնեացք բաղմաւ օրհնութեամբ: Տէր լիցի ջեզ վարձառաւոց ըստ նոյն և ըստ մարմ-նով, և հոգեպարար շնորհք սրբոյ իման տեղ-ուոյ Գրիստոսի եղիցի ջեզ օգնական և զօ-րավիդ լարեալամ: Իսկ ի կողմանէ զբաւոցն հատուցման զոր երկարապէս բանս էիր զբը-նալ, առ արեւ այսպէս զիտասջիւր, զի մեք ար-դարն զարեւուդ Քաս և զնեղապարարութիւն և զանհնարին տարակուսութիւն ոչ աւելաւ մը-տաբերել, զորս թէ մտաբերեցեա, չուրիս մե-ղադրել զմեզ: Սիրելի, լիբաւի, լիբաւի զա-տարեկացեալ եմք իսպառ, և ի ըստին չքառ-տութեան կամք: Եւս մըքան ցաւ և վիշտ և նեղութիւն և վնաս է որք հասանն մեզ, մեք զիարդ կարացուք առնել, միթէ ըստ Յա-բալ զսրութիւն վիճաց իցէ զսրութիւն մեր կամ մարմն մեր պղնձի: Եւս երբ անս լարմէ հեռեւ անկեալ եմք ի մէջ այլ զբոյ, որ

մի շարքով չլանց՝ լարում ոչ էւստ մեզ նոր
կեանքս և վիշտ և վնաս, եթէ ծով լինէր,
ստանալու, ուր մնաց թէ մեք, զի մէկ փարս
նշ անխնայ մեզ մուտ, բայց զիսն անխնայ տա-
նապատիկ տառնեմք։ արդոյ Աթոռոյ և միա-
բանից թաղմովին և երթնեմք լարվու-
թիւն ապաղով կան ծանրացեալք ի վերայ
մեր, որք թողեալ զկրօնաւորութիւն մեր՝
իրքն զանգագործս աշխատիմք և տառապիմք,
և զտառնեմք երեսաց զարկան տարուսան
մեր նարեկով՝ կառավարեմք զայս մեծանուն
և բազմաւոյ սուրբ Տառն, բայց ի վերայ
այսր ծանրութիւն մերոյ՝ կեանքս և մեր-
նաւորք ևս իրքն զաղբուկ փնն զարկուն
մեր, անուղարմար կեղծեմք զմեզ, և ան-
կարգաբար զբազմապիկ և զանթուրիկ պա-
նանխանս տանելով ի մէջ, ներքոսկան և ար-
կաւքստական որ ինչ զայլ էին որոյ Աթոռոյ՝
վտանցան և ապառնցան որդէս զիսն փոքր
ի շատէ, բայց զիս ևս ի չորից կողմանց աշխար-
հիս նորանոր վտանիչ և կեղծեմք լանդա-
կառ տանել անխն ի վերայ մեր. արգարն
լան կէտն եմք հասեալ, որք լաւ համարեմք
մեռանիլ, քան զապաղիս կեանս վարել։ Գան-
դի՝ աւա արդոյ Աթոռոյ թաղում և անուն
խաղաղանքութեամբք նեղեալ, և Ազգի ցա-
ւոյց պաշտելով, լամնուտս կուտ ևս գաւա-
տակրեալ լինիմք, ի Պարսից ապաղս կողոպ-
տիմք, որք զորքան տունուն, չունին տան
շատ. ի նիւսիստեաց արեղէս վշտանումք և
տաղտապիմք, և լալոյ կողմանց ևս աղբուկ
վտանիմք, որդէս և լալուն է։ Յալքան ցա-
ւոյց զմեր կարացուց հողայ, և որք լլկա-
նաց համբերեցուց։ Զարտակի ցցաւս մեր
ողբալով, ոչ թէ կամեմք վերադառն զտիւ-
րից, և սրտնեղութիւն ինչ տալ, և կամ
փոխիմք ի պարտադրել լինելոյ աղնուրոյ,
քաւ և մի լիցի. որդէս աչաց մերոց ոչ կո-
միմք վտան, նոյնպէս և աղնուրոյ վի-
րաւորութիւն և վտան ոչ կամիմք, զի զքուր
զորնեալ տանող վտանս ևս մեզ և արդոյ Ա-
թոռոյ համարիմք, և լամնալի կեանս մեր
պարտաւորեալ անխն կամիլ և հողայ, և լա-
նալ աւ ի փոխադարձութեամբ պարտադրել
լինել, և զանան կողոպտանել անբարի, որ-
պէս և լալուն է ծանկապիսին Աստուծոյ։ Այլ
զայս և եթ կամիմք ծանուցանել լարեւելոյ,
թէ այս սուրբ Աթոռս մեր որ մինչև ցարս

մնացեալ է ի հաստատութեան, ալն միայն ի
կաթուղիկոսաց չէ եղեալ ի կախ. այլ տառ-
ւեղալէս աղբին հողատարութեամբ և արովք
և պնականութեամբ պաշտանեցեալ է։ Աթոռ,
մեք մի մարդ եմք մանկանացու, որ երբ և
իցէ՝ վարեցեալ եմք զկեանս մեր, այլ սուրբ
Աթոռս արնեալ Ազգինն է, նոքա պարտին
խնամս տանել պաշտանութեան սարս, որ-
պէս իսկզբանէ լուսանդի նախնիք նոցա
արարեալ են։ Իսկ թէ էլ, մեք մի մարդ եմք
և խաղիւնար չունիմք, այլ աղբ զիսր կարեմք
անել անուն ցաւոյ սարս, և զիմացբաւ լի-
նել ամենից լլկողաց զմեզ. անուղապէս լանա-
լիք, որ այլ անելոյ ճար ցտայ ի մեզ, զի
կեանքս մանցեալ խաղաւ։ Այլ եթ լիցի Ազ-
գին տան աւ. մեզ թէ մինչ ոչ էր կարող
տանել, զիսր լանն էւտ և ալլաւ. աւ այն
ապաղս անխն պատառխանել եթէ. մեք որ
լանն տալք մեռան ընդ լով այսր պաշ-
տան մերոյ, լիքսի լլկողին կամակցութիւն
և լոյնականութիւն նարեկով լանն տալք,
որք և արեւ լուսով մինչ նախանեալք և
զարքանք լարեալ ի վերայ մեր, և զղանա-
լան բարութան լոյնելով աւ. մեզ իրք ան-
բիւս և քաղալիս զայ Աթոռոյ՝ կամեցան
լարութիւն իւրեանց իրքն զնշարտութիւն
լառալիցուցանել, արեւան աշխատ եղաւ և
ընդզինացաւ, մինչև ստութիւն ներքեալ, և
նշարտութիւն բացապալկեցաւ։ Տեսան զոր-
ծակցութեամբ, և մինչև ի մահ զուսործեալ
մեր՝ լանքան լոյնալան փոթորեաց լարու-
ցելոց, անաղարտելի պանեցաւ զմեզ և զսուրբ
Աթոռս։ Աստուծոս թէ չունի աղբն նախել
ընդ արեւան տքնուքին մեր, մեք անխն
լարութեամբ նարաբիւլ և նախ լառանն-
նական աննկի մերում. ինքեանք թող զով
որք և կամին տառեպնն տաւ, և պաշտա-
նեցն զմեռն հողաց իւրեանց։ Ապա թէ ոչ
մեք զոր մին ի ցաւոյ մերոց արարեալ։ Դըր-
եալ էիք աղնու սիրելի, թէ վտան վերջին
նշարտագործութեանց նախնիքն և փակման
զրանց մերոց, եղեալ իցեն ծախք լալոյ, և
ալլաւ։ Ինչ պէտք էր ալն ծախք լինելն.
միթէ ոչ զիտեք, թէ այս սուրբ Տառն ընդ
տէրութեամբ Պարսից է և ֆերմանք զոյցն
ալինչ լանցանեն աւ տաւ։ Այլ բազմա-
մողով քաղաք է ի տարին թաղում անգամ
խառնակութիւն և ծախք անպակաս լի-

Նին: Թիթի զամենայն ծախան ցաղաքից և աղ-
ղից մեք պարտիմք կրել: Վասն իրաց մերոց
զոր ինչ խոտապահալ եմք սիրելուց, լաւանի է
ի թղթոց մերոց, որ մինչև ցնախիւրն է, և
կամ զանեալ՝ մինչև ի Ժ. և ի Յ. Բան զաղ-
առակ սակել եմք ծախք ինչ ցուցցին առ
մեզ, մէկ փարալ առլոյ ճար չաւիմք: Առ լա-
ղապա աւնց խոտապահոց մերոց՝ զոր խոտա-
պահ եմք սիրելուց, և զաղալ մեր, զի զու-
արհնաւոյ նեղութիւն ինչ մը կրեցցես,
մասն ինչ գրամ թէ ի մէնջ՝ և թէ լալմէ
հասուցած առ սիրելից, և մասն ինչ ես առ
Նիքրիկեանց խաշալ Յովնաննէսն առաքեցաք
ի նմանէ հասանիլ առ քեզ: Բայց ի նա առ-
նկին ոչ երեցաւ և ճարտութիւն մեք զինչ առ-
նեմք: Բանդի լառաջ որ մեք զեռ չէաք զդեալ
զան ծախաթն մեր առ նա, զրեցաք նմա
թէ ալքածն ինչ Նալապետն ի քէն հասուցա-
նել ի Պալա առ Ֆիլաւն, իստոյ մեք հասու-
ցուք: Նա չէինչ փոխ կալաւ առ գրուածն
մեր: Վերջապէս Նիքրիկեանց որթախ խաշա
Պարտան որ լալցր է, զինչ ինչ հասուցեալ
էր մեզ, և զրեալ էր թէ՛ առաքան ինչ հասու-
ցին, բայց ոչ թէ ի կողմանէ խաշալ Յովնանի-
սին, ալլ լինա կողմանէ, և ալլն: Մեք ես ըստ
աւնմ զնորարարութեան քան զրեցաք առ
նախալ լետոյ մեք հասուցած զան զամեն ինչ-
եան Յովնանիսին, զոր եթէ հասուցանէր առ
սիրելից, նեղութիւն ինչ ոչ էր լինելոց քեզ:
Բայց չէաղոց, և վասն մեր ես ծախս լինչ ոչ
է արարեալ, միշտ թէ Բն զուռուչ ասեալ
է Տաթևացի մեր Արքայաւ հայրակոպոսին, վասն
զնոյ քանի ուղարկ, զոր բանն առնումք
մեք: Ան զուռուչ ես աղալ ոչ նախակ միւս
Արքայաւ հայրակոպոսին է ասեալ թէ՛ զեռ,
բայց վերադրով ստանալոց է ի նմանէ, որ-
պէս և ձեռագիրք ասեալ իսկ է: Արալէս ըսց
ի Բն զուռուչն, մէկ փարալ խաթն ոչ է ա-
րարեալ բանն մեր, բայց մեզ աղալէս ցու-
ցանէ թէ, Ընձն զուռուչ ծախս եմ արա-
բեալ, քն թանի մերոյ աղալաւ: արարեալ է
զան ծախսն, նմ է ասեալ և, զիմարդ է խաթ-
նեալ, թող ցուցէ և զփակին առաքեցն
մեք, զի առեցաւ որ եթէ լիբալի վասն ի-
րաց մերոց խաթնեալ է զան Ընձն զուռուչն,
ընդունեմք, բայց ոչ թէ լալն մեր առ ինչն
եղեալ ամանաթին վերալ նաշունեմք, ալլ մեզ
Բն նա թաւալիլ ասկի կալ առ նաջի Բա-

րալն: Նովա հաշուելոց եմք և հիսալն կարե-
լոց: Բայց թէ ոչ կարէ ցուցանել թէ զիմարդ
է խաթնեալ զան լինալ զրամ, ընդէր թար-
բալէ: Արալէս խաթախ քան մի երեք նա:
Ինչն զիւր Բն զուռուչն զոր ասեալ է նախ-
ակին մերաւ, վերադրով է ասեալ, բայց
մեր ալնքան զրամն որ ի վերալ իւրն մեա,
լալքան ընդարձակ միջոցի, ալլն ասա վե-
րադիր, որպէս պուն զան զրամն մեր առ
ինչն, եթէ իրեք ամանաթ, ընդէր ոչ նառու-
ցանէ քեզ, բայց թէ բանեցուցանէ, զիմարդ
ոչ պարտի ասա զսոցա ալնմ: Մեր Վաթիթան-
դին լառալ զիրան լուղարկեալ առ ի վառ-
ան, իստոյ զրեալ է սեմ, թէ զյիւրն հասու-
ցալ ինչ ասակի, առ ես հասուցեալ է: Յետոյ
ևս ընդգէմ ասալալ գրութեան՝ զրեալ է
սեմ թէ՛ զան մեր զիրան հասուցես ալլ ուն
մարդոյ: Առ ալլ մինչ Տաթևացի Արքայաւ
հայրակոպոսն մինչ ի Նարին եղեալ է և խա-
սեցեալ է ընդ նմա, նա ի հալիս իւր առ
Վաթիթանցն ցուցեալ է Բն զուռուչ, տես ու-
րեմն թէ չիբն ուն հասեալ իսկ զրամն լալով
վերալ հաշուէ առխաւմարար: Արալէս լառ-
նալն քան և ի գործս իւր երեք նա խաթ-
ալի, և և ճարտութիւն ի նմա ոչ զոյ քնաւ,
ինչ և իցէ, նա ինչն Յովնաննէսն եթէ ին-
ստոյ ունի ընդ մեզ, և ընդ Վաթիթանցին մե-
րալ, մեք կենդանի եմք, և ոչ եմք մոռեալ-
կարէ ընդ մեզ զհիսալն տեսանել, զան մեր
ամանաթն պարտի հասուցանել քեզ, զի զալլ
և ալլ կարկաղասոս ասեալով, ոչ կարէ զինչն
արգարացուցանել: Իսկ ի կողմանէ լալիցն
զոր զրեալ է իւր թէ նա ինչն Յովնաննէսն
հասուցեալ իցէ առ սիրելից, զան լալն մինչ
մեք չեմք զրեալ նմա թէ հասուցէ քեզ, և
զու ես ոչ ես խնդրեալ ի նմանէ, վասնորոյ
զերկուսն զոր ասեալ ես զնոցա զրամն սոս-
ցես, իսկ զմիւս մնացեալն իստա զարձա-
ցես առ նա, վերալալ՝ այս է մեր խաթն,
առ աղնուութիւնդ, որ մինչև ցնաւումն կրկին
Ֆէրմանաց մերոց և մինչև ցնաւաւորին
պարտիարգութեան լաղալի կողոր մերոյ Յով-
նաննէս արքայիկոպոսին, և մինչև ցնաւումն
ի թլալի Մարտիրոս վարդապետին մերոյ
առաջնորդին Ձմիւռնոյ, որ ինչ ծախս եղ-
եալ է լալցր, մեր պարտքն է, զոր պարտիմք
հասուցանել՝ որպէս զերադիր սիրելալն մե-
րոյ որնեալ Յակոբ Ամիրալին Դիւլապետն

ևս գրեցաք: Իսկ լամինեաւ աբիսին զինի լաղեղուն իրաց մեր երեցունցոց, եթէ ծախք ինչ ցուցցին, այնմ մեզ մասնակից չեմք: և մէկ ստակ ևս սալ չունիմք. մի ոք արարեալ է: Դեռ հասուցանէ: Եւ, զի Տաթևացի Արքայապետ հայկականոցն՝ որ մեր հաստատարմէ հարազատն է, տեղեակ է լուսաղէս խաչալ Յովնանինս՝ առնուցն և առնիւցն: սիրելի ընդ նմա խորհրդակցեալ, Զատաշէք հանել է Յովնանինսն զսին դրաման մեր, և ստանել առ մեզ, որովք զցառն սիրելիւ չհղատէք: մեզ ևս ստաի նմանելոց եմք ըստ կարեաց մերոց առ ի բուսանել արեց դրամաց մերոց ի նմանէ, և հասունիլ առ մեզ: Բայց զպալ քրեմք ապնւոյ, զի մինչև ցահնելն ֆերմանացն մերս և պատրիարք եղբորն մերոյ, և Մարտիրոս վարդապետին ի թլախին, իսկ ինչ հասուցեալ էք, զայն ամենայն լատուկ լատուկ լականէ լատուանէ զաւթեր արացեալ ընդ Տաթևացի Արքայապետ հայկականոցն, որովք և նմա ևս գրեցաք: և զգաւթերն լեղաշէք առ մեզ, զի տեսցուք և իմացուցէ: Եւ լամինաւ որ ինչ մնացել է վերայ մեր, թէ պարտուք: և թէ զինոց և ինչ՝ Զատաշէք եմք վնարել, սալով զրուսականութիւն աղնուղ: պարտադեր լինելու: Ուրեմն ի բաց հանելով սիրելիւ զայն և ալ կարելից, կացցան առիտարդախ սիրով և պարզ սրտիւ ի սերդ և ի բոլորաշնորհութեանց որ առ սուրբ Աթոսս և առ մեզ, և բաղապս առ սակաւ սակաւ իրին ի լանկ քերելն, մի սրտեղիցես, և մի խոժոռեսցես ի մէջ, ալ ներսդամիս լիցիս, քանդի և որպէս գրեցաք առ լիբուս լեռնին թնին եմք հասնալ, և սիրելից ևս տեղեակ ևս թէ որքան վիշաք և նեղութիւնք և ցաւք էին՝ զորս կրեցաք և զորս կրեմք սակաւին, և նորաւոր վիշաք պէս պէս զիպուածովք ևս խոցեալիմք ի ներքուստ և լատարուստ, ի մերոց և բաւարաց: Բայց և լաւքան ցաւս և ի պակասութիւնս մեր հոգ տանելոց եմք, զի որչափ զով չունի ի լանդուս մեր, զպարտան մեր հասուցաւք, և զմեանք քո լցուցաւք: Առ որ առաքալիցս և անհոգ կացցես ըստ ամենայնին, և ի սրտական հարգապատիւնաց զառ մեզ աննուազ մնացես: Ալ և խնդրի ի սիրելիւ զի լամինայն սրտէ սշտական լիցիս Տաթևացի Արքայապետ հայկականոց սիրելուն մերոյ, լամինայն գործառնութիւնս նորայ, եթէ

ի զլուի գաղաց է բանն առ որ եկեալն է նա, շուսով իմաց տալիք մեզ, իսկ թէ չեցէ ի զլուի գաղաց, Զատաշէք փութով վերադարձուցանել զնա առ մեզ, որ կարի պիտանա: ցաւ է մեզ, որով աղապա լոքն և լոք շնորհակալ լինելոց եմք զսիրելիւ զարժանաւոր բարեբանութեամբ. իսկ բաղապս Դաւուսս և Մարտիրոս արքեպիսկոպոսոսն որ զպալս էիր խնդրեալ, Մարտիրոս վարդապետի զաւրէն գրեալ եմք ի վաղաց և առաքեալ, Դաւուսս վարդապետինն ևս ալմմ առ գրեցաք և առաքեցաք առ սիրելից, զոր հասուցէ առ նա: ԶՆէորդ վարդապետն հանգիւք արեղալին իւրով՝ երբ որ սուրբ Աթոսն չառնչն նորայ, և մեր լատ լըբանն զոլով՝ գրեցաք զարժանաւոր մերոց զնա ի հանգալի ունիլ: ԶԴիւսդինով Սաակիս աքսարքանք ֆերմանն ևս առ մեզ ունենալով մինչև ցարդ, ալմմ հանգիւք: ցաւ սառ որ իշխան մեր զերեկ լամին մի առաքէր ի Պալագիս վասն խրեանց գործոց, Եւ մեզ հասուցուցեալ նմա թուղթ գրել սուաք առ Մովսէսն տեղալն, և զՄարտիրոսն մեր հանգիւք լինեալ ֆերմանաւս առաքեցաք, որ զնացեալ Հառ զՍաակն և երբ ի սուրբ Աթոսն: Իսկ մեզ եկեալ եմք լըբանն, առ ի խաչել ընդ իշխանիս մերոյ զնալով ցաւոց մերոց, որք և խոսեցաք և հասուցուցաք՝ թէ ողորմ և բարեակրեալ եմք, և զալքան և զալքան խարսն ունիմք: լաղէն օրնութիւն ինչ ոչ ունիմք, և ի մէջ ևս ծանր ծանր պահանջուցն առ մեզ ոչ պակասին և ալն: վերջապէս թուլ տալիք մեզ, զի հրամարեալ նապուք լաւանմանկն սենեկի մերում: Իսկ թէ իշխան մեր՝ և թէ Գեաղապալի խոսն՝ լուսադրեցին զմեզ վասն թնթն պահելոյ ի ծանրութեանց խրեանց, և զամենայն խնդիր մեր կատարելոյ, և ի զիւղի մագթութեան ևս ծնի քնեալ բախեցին մեզ, առաջադրելով՝ զի զնացուք միաժողովեալ որ սուրբ Աթոսն: Ալ մեզ ի քանիս տուրն մնաց սառ վասն քրաքալիս աղբիսն անապատիս մերոյ շինեցուցանելոյ: Իստ որոց նորքան զնալոց եմք, և ցցաւ մեր հոգալոց, Եւ սիրելի զարդիւսալու թուղթով ի մէջ չպակասեցուցանելով, ողջ լըբ ի մէր, և զորացեալ նովա:

Գրեցաւ լամն Տեառն 1803 և բոլորապալ...
Անապատս մեր որ լըբան,

ՃԻՌ. Թուղթ առ մեծին Պոլսոյ Յովնաննէս Պատրիարքն, ի պատասխանի թղթոյն ընդ Մարտիրոսին գրեցնելոյ:

Երբէն նշմարեալ սիրով և ջուղ կարօտել, լիստաւներ միարար ողջութեւ և հոյն դուարն շնորհիւ սրբոյ իման Տեղաւ նորին, ծառայեալն լիցի գերարգելի եղբորդ խոյ, հոգւոյ լատակ ցանկալով հարազատ և շնորհամեանց որդւոյց սրբոյ Աթոռոյ, և վաղելապատիւ պատրիարքի մեծի Մարգարէացիդ Առաքելոյն, որոյնց Տեառնց Յովնաննիս Առաքելմանս վարդապետ և վանմանտ արքեպիսկոպոսն: Քրիստոսաւրական թուղթ ողջութի լարդոյն ի լանիսի 9 գրեցեալ Մարտիրոսն մեր բերեալ հասց մեզ ի լուխիս 24 նանդերն պատմելիս լարդմանիք մահերին որ առ միտքանն մեր և ալ թղթովք հաւատարկի սիրելեաց մերոց: Ալ իբրեւ եկն նա, և չն ևս էազ ընթերցեալ լայնց գրեանց զերեկակ թուղթս, ի գարեան իմն լանակնունել պահաւ կտրի լոյծ առաքել ցառադիպեալ սրտի մերոյ, լուքիսին առաւս արեւան նեղացոյց զմեզ և անբացոյց, մինչև հասանիլ մեր ի դուռն մտնու: Ապա զարկն ինչ աղի առեալ, ախ ինչ տեսազ թէ անշաք որտարք նուաղիլ շերտութեամբ տալով որդին, լորմէ հարկեցեալ զնացոյց ի ընկան և Անտարակ, զի այնք անգեաց մաքուր ազնի բարեխառնութեամբ ցացուք անմին զառաղջութիւն, զոր և ըստ լուսնի մերոյ դուռն կատարելապէս Տեառն ողորմութեամբ: Ալ որ միանգամ երեալ ի դուրս, կամեցեալ թէ առ ժամանակ մի քաղցրախառն ողով զառաղջութիւն մեր հաստառեցուք, շրջապարթեամբ լայլ լեռնային դիւղորար, հասազ մինչ ի կզղին Սեանայ, զոր չէազ տեսալ և անգանոր զուխտ և զերկրպարտութիւն արարեալ սուրբ կրօնաստանին, անտի ի խազ ընթան ջաղաքս: և տեսեալ աստ զինչոցն մեր՝ խոնցազ զմտակոյլ ցառոց և զնեղութեամբ մերոց թէ զալաքան և զալեւան ծանրութիւն կրեմք, որոյ Աթոռն և միաբանից և երթեկեաց խարճազնացութեամբ շեղմէ, լաղդիս օգնութիւն ինչ ոչ ունիմք ի ձէնքս ապրի ապրի ծանրապոյն պատմեմունք ոչ պատմեմ, մեզ զորն հոգացուք, զցառն մեր կրեցուք, թէ զմանութիւն մեր տարցութեալ տեսելով նա չու

նիմք, թու տալիք մեզ հրաժարել և նստել լառանմանին սննեկի մերում, զոչազն որպէս դիմէք, այնպէս պանեցէք և ալն: Իսկ ինչոցն մեր և Բնալալի խանն ևս լատարեցնին զմեզ առ թեթեւ պանել ի ծանրութեանց իւրեանց և զամենայն խնդիրս մեր կատարելով և ի զեղջն մեր մաղթութեան¹⁾ բաշխեցին մեզ մինչև ցերեպատան քառալ, առաջադրելով, զի դնացուք միաժտութեամբ ի սուրբ Աթոռն: Ալ մեզ տակալին մնաղ աստ վասն երկուց. առաջինն, զոր ընկառնու անցան մեր և թեթեանք կալեալ են և սերմանեալ զնոսառ ունիմք լալալ տալն, զանգստսն մեր աղտան: Երկրորդ որ լանապատ մերում ջաղաքեալ տեղիք զան, զորն նորոգել տամք, զորոց հոգացողութեանց զինի, գնալոց նմք ի սուրբ Աթոռն: Բաց լաղապս Կիւանդութեան պատմելով և տեղափոխ լինելուն մեր իսկ, չէազ ընթերցեալ ըստ կարգի զթուղթն, զոր Մարտիրոսն երբեք լետալ ընթերցեալ, հաստ եղաք սիրալարուն գրաւածոց լարդութեանց: Ի կողմանէ ունելուն օրնեալ մերազնից զկառակոյնութիւն ընթանունցն սիրով առ զանակալութիւնս մեր և առ արժանապատուութիւն մեր զոր լալանեալ էիր, որտաղդիս եղաք, ի լաղմեղանակ հոգս մեր և ուրախացեալ, փառս և գտնութիւնս վերառաւանցաք առ լարճեալն, խնդրելով ի նմանէ, զի շնորհիւ իւրեալ սրբոյ տեղալն զզոյն միաբանութիւն սիրով և զհաստատութիւն խաղաղութեան օրնեցելով ողդից անլով և անզրդուելի պանեաց ալժմ և լալտեանս ժամանակաց և զմեզ և զմեզ առնամթապարտս կացուցէ լիւրաքանչիւրս պաշտն: Ըս զոր առանձինն փութալով նշանակեալ էիր վասն երեցեաց առաջադրութեանց մերոց, թէ զորն լալնցանէ հոգացեալ իցէք և զերկուսն անպատեհ խմբելով, թուլ տուեալ, լիւրախ, լարելի եղբայր, զան երկուսեան լանեարակս առաջադրեցուք, զի իբրեւ զամպ որտալին և զեր լան զքարինս նաքովալ տեղալին առ մեզ զրանս զարուարանայ, ալժմ լալալանեալ են այն բարեխառն և մեզ շնորհիւ Տեառն կամք ի միջատման խաղաղութեան, ի հիւրախալնեան Տփլիսալ ցառանկեալ է: որով և պատառեալ զլոյծ նոցա, զմեզ ի մոռացման ունին, վասն որով երկնակ առաջադրութիւնք մեր, զորովք զանց արաւ

բնաւ էք, մնացին տեղեւ, մինչև տեսցուք, թէ զիտոյք է լինելոց: Իսկ զպատրանաց Փէրմանիս Աստուկոյ Դիտաթեոս առ մեզ առնելով, չէաք լինալ ցարդ առ Պաղպտոյ մովսեմեան, հարեկելով թէ զպնանայցէ: Զարդիս գտալով մեր ստա լիբանան, իշխողին մերոյ հանդիսեցաւ: Գերեթի Տաթիկն առաքել ի Պաղպտոյ վասն իւրեանց զորեւս է մեք հակադասեալ սմա, թուղթ գրել սուտք առ նա ինքն մովսեմ վասն իրին մերոյ, և զՄարտիրոսն մեր հանգերն լինալ Փէրմանոյ առաքեցոց ընդ Տաթիկն, որք զնացեալ առին զԱստուկն և բերին ի սուրբ Աթոռն: Տեսցուք թէ զինչ առնիմք սահել: Կան եւ տեղադիրք սմանց աներարեալք ստա և սնոյ լորթնալոյք: որք ոչ առնին ընթանալ ի բարւոյց գիտցոյ, որոց եւ վրէժխնդրութիւն մնացէ ի մեռնաւս մամանեալ: Այլորդ վարդապետն եւ զոր լղեալ էիք, մայալինն ոչ յորա բերեալ հասցոյ ի սուրբ Աթոռն հանգերն արեղալին և մեք ստա գտլով, գրեցաք գործակալաց ունիլ զնա ի հանդստի: Բայց զչառուշի բերաք առ մեզ և տեսաք և չառնեցաք, որում և առեալ զնմ զուռուշ ըստ գրեթի մեր հանգերն ալլ պաշաւաւոր ընծալիք: աւա ուղիորեցաք զոյ, ընդ որում և զայս թուղթ գրեցաք առ ցանկալի եղբայրութիւնդ, ի պատասխանին մերինդ թղթոյ: Ենորէ առին լարգութեանց մեծապէս առ ի սրտէ հոգատար լինելոյ իրաց մերոց, որում Յէր լիցի վարձուհատոյց լերկակի կեանաւ և շնորհք Քրիստոսաւէլ սրբոյ Տեղաւն եղիցի օծնալակ և զորովից լարծմամ: Բայց հարկաւորապէս և զայս ծածուցցաք լարգելուլոյ, զի Վանդիք բարբառելով զՄէնլ, իբր թէ նոցա նախանցեալ իմին փաշայի եղբայր Դոցրիշ ըզին և Յարութիւն աղան որք եկեալ են լարգր, առեալ ինքեմ զթուղթս վասն իրաց զոցին լաճողութեան, առ ալն անգղամեալոյ, զինչ ինչ լրբութիւնս արարեալ էին, և զնախորակն մեր անպատեա արարեալ, որոց տեղեակ է լաւապէս Տաթիկեցի Արքանաւ խաւանան եպիսկոպոսն Նաբազաւոյ մեր, և զիտ լիովին պատմել լարգութեանց, առ ալն մեք ոչ երկարեմք ասեմն: Իսկ լարանի է պատուականութեանց, որ ի կողմանէ փաշայի բանիյ չեմք ինչ զբերեալ առ մեզ, ալլ միտն լազադս Եարութիւն աղալին և պարան Յովսէփին զուզնալեալ:

Խանձարարութիւն արարեալ եմք, առ ի սիրով ընդունել զնոսա և թուղթն մեր ի հարկէ գտանիստ լարգութեանց: Եւ մեք որ զսրգարանաց կողմակ մի գրեալ էաք առ Վանդիսն, և զթուղթ մի առ Պաղպտոյ Յովաննէսն և Պաղպտոյ, նոցա եւ հասարակութեամբ զարգութեանց մատեն մի տպեմեալ և առաքեալ էին առ մեզ, զպնոթիկ որինակեալ մեր, աւա լղեցաք ի մեռա Արքանաւ եպիսկոպոսից ցուց ալլ մեզ, զի իմալիք թէ մեք զինչ եմք գրեալ առ նոսա, և նոցա խելադարեալ զինչ են արարեալ և զինչ են զպանկեալ և ըստ ուրմ զիրաւուն արալիք: Արդ՝ թէ արմեան Սաղիս փաշայն նոցա կացցէ լիշխանութեան իւրուն և թէ զարմիչ բանն առ նախանցեալ իմին փաշայն, մեք չառնիմք խառնիլ ի մէջ նոցա, բայց զիտոյք և իցէ լեա իմանալոյ լարգութեամ եպիսկոպոսից լիալիս զեութիւն լրբինի արարմանց վանցւոյն, ապա փոխ կալիք: զի դուք ալտի և մեք եւ առաքի վրէժխնդիր՝ լիցոյք լարգալիս Եպիսկոպոսին Պաղպտոյն, զի ճանալիցէ զպաք սննին իւրոյ և ալլք եւ երկիցեն լեռն մնալ լաղճիէ և նախորակն մեր միաժամութեամբ զգործա կատարեցէ: Եւ որ հոգատար լիլիք անդապաղ և զինչ առնեն մեր մեզ գրեալ ծանախիք: Նաեւ զԱրքանաւ եպիսկոպոսդ որ մեր կարի հաւատարմի և Նաբազա, լաւակալն ի սիր լարգութեանց առնելով, լամնեալն զործաւորութեան և իղաւլիս զորս, որք թէ վասն իրնց Եարիֆին և թէ մանաւանդ լազադս Աթոռադուս բանից մեռնաւ, և օծանդակ լիցիս, իբր պատկեր մեր գիտելով զգա. զոր և լեա աւարտան իղաւլեանց խաղաղութեամբ ուղիորեցաւ առ մեզ, որ պիտէ և զիլ ստա: Արդ բարխաւորութեանց ապագա, զհունակ լինելոց եմք զպատուականութեանց, իսկ Եարիֆ փաշայն իշխողն մեր լալս մերակալ աւարաք առաքեալ զորք առ ի տիրել նոցոյ, տեսցաւք զփախանն թէ զիտոյք և եղբելոց: Իսկ և շարմ նեաէ կոչեցեալ եմք լալս պաշան, լաղճիցս գրեալ եմք զթուղթս լարգարանաց առ Լնդալոյ Եակովբ վարդապետն մեր, զի ուղղեցէ զմեռնս իւր առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ, բայց ի նմանէ երբեք ոչ եմք ընկալեալ զգիր ինչ: Իսեմք լալոց իբրեւ թէ ի մէնջ թուղթ չէ հասեալ առ նա. վասն որոյ. այժմայս թուղթ մի գրեցաք և առ լղե-

ցած, զոր հաստատման հասուցանա առ նա, և լարութիւնդ եւ թուղթ մի գրեցես, ժանուցանելով զճարտութենէն և լորդորելով առ ի զորդիտութեանց իւրոց և դործոյն ժանուցանել մեզ և չաւով զգործն աւարտել և զան և զթուղթն զո ընդ մեր թղթոյն առաքեսցես հաստատման հասանել առ նա, որ իցէ թէ զդիտումն և զընթացան իւր ուղղեցէ լարելոյս առ մեզ: Ողջ ընդ ի Տէր, երկար ամեք ի հրեւանս մեր:

Կրեցաւ լամբ Տեառն 1803 և ի լոյսուտոսի... լամպայտա մեր որ լինեան:

Այլ եւ զայս գրեմք լարդութեանդ, զի Թիֆլիսցի ոմն ժողովարար դաւոց է լայն կողմանց, որ ունի ի ներսն զվիպական Հայոց և Յանկայ կնքով և ստորագրութեամբ իբրտ գերեալէր զու, որով ի զայն լարդ, մի ընդունանջիք և մի թուլ առջիք ժողովն առնել, ալ իւրապ առջիք, որ կորեցէ և ի մէջ չարիքացի:

ՃԻԿ. Թուղթ ի Թարեզ առ Աղէքսանդր պարոնն եւ Թնմորազ պարոնն ի պատասխանի թղթոյն նոցա:

Յորմէ ժամանեցէ սիրանուէր ողջոյն և Աստուածային օրհնութիւն հանգերմ առատացող ողորմութեամբ և բարեգթութեամբն Աստուծոյ ի վերայ ընտիր և գերազնի, սիրելիացող մերոց հարազատ և նշմարիտ բարեկամաց սրբոյ Աթոռոյ Տերամբ Բրիտանիա զօրացելոց, բարեւորմից և քաջաւաղմից, պատուելի Ալէքսանդր պարոնից և ազնիւ Փնմորազ պարոնից, Որոցդ գիտութիւն լիցի: Զի սիրադիմ թուղթ մեր ժամանեց առ մեզ նեւումը հաստատման ներոյ և հոգեւոր որդւոյն մերոյ օրհնաւ Ստեփաննոսին, զոր սիրով ընկալեալ, ընթերցաք և իմացեալ զողջունէ լարգեկեաց և զբարեկեցութենէ սրախացաք: Որք և խնդրեցաք Աստուծոյ, զի ընդ բարեկեաց ողջութեան ներոյ պարգեկեացէ լարգեկեաց և զբարեկեցութեան իրաց և դործոց և ունելով միշտ զնեզ ընդ թեք Արարչական խնամոց իւրոց պանեցէ ի խաղաղութեան, լուրջեալ և զարգարեալս ընտ բարեբաւորութեամբ և բարեկեցութիւնսն:

Թեամբ ի հրեւանս մեր: Առ զոր ի նշան ճշմարիտ սիրոյ և բարեկամութեան գրեալ էիք: զի եթէ մեզպատշաճ համար լինիցի և կամ հանդիպեցի զբաց լառաջ խաղաղումն լարակոյս, աղգիցէք մեզ ի գիտել, առ սր շնորհակալ եղաք զգերազնիւ սիրելեացդ: Տէր լիցի մեզ վարեալիչ ըստ կատարեալ բարեկամութեանց ներոց առ մեզ և շնորհք սրբոյ Ռէման տեղւոյն Բրիտանիա լիցի մեզ ոչնակման և զօրովիչ լարածման: Արդ մեք զցանկալի ողջութեանց ներոց և ալ որդիտութեանց ի թղթոյն ներմէ և ի լորհեալ Ստեփաննոսին խնացեալ, նա ինքն Ստեփաննոսն եւ մեր և սրբոյ Աթոռոյ որդիտութեանց քաջ հաստեղ և ակամատեանութեամբ Վասնորոյ առաջն ոչ երկարելով, թողումք ի նմանէ խնեալ աղնուացող զամենայն ահոց և զորդիտութիւնն մեր, որ զիտէ զպափա պատմել: Իսկ զոր զմի ետպու: ²²⁾ Խնդրեալ էիք, լիքաւ չէք արեքան մանր խնդիր և կամեաք կատարել, բայց սակաւն, ստուգութեամբ առնեց, որ լամենայն բնականաց և երկվարաց պակասեալ եմք խաղաւ և ի ներկայումս ալնպէս մէկ ետպու չունիմք, որ զմի ժամու ճանապարհ հասցէ, որպէս և Ստեփաննոսն եւ ալք իւրովք ետես: Վասնորոյ խնդրեմք ներողամբութիւն և ի սիրով աննուագելի մեալ, զի թէ գտանիցիր առ մեզ արեպիտի երկվար, չեաք խնայելոց ի քաջընտիր սիրելեացդ: Աստուած մեզ խաղաղութիւն և անզորութիւն տացէ առ ի պապատութիւնն մեր (նույն) լամնամ ունեմք կատարել զխնդիր լարգեկեացդ: Ապալեա գիտելով և անմեղազգիք լինելով մեզ, ողջ լիքուք Տերամբ:

Կրեցաւ լամբ Տեառն 1803 և ի լոյսուտոսի... ի սուրբ Էջմիածին:

ՃԻԿ. Կոնդակ ի վերայ Թարեզու վասն շիթ Յակոբշանին վանցսլ ընդ քանիւ նոցելոյ:

Առ ընդ Աստուածային օրհնութեան և սիրով ողջունեալիք նամակիս ժանուցումն լիցի սիրելի և հոգեւոր որդւոցդ մերոց և բարեմիտ զաւակացդ մեծի Աթոռոյս սրբոյ Էջ-

միանին, Զի ի զանազան ժամանակս զրեալ
եմք առ հասարակութիւն ևնր զորհամա-
տան կոնգրէս, որովք և ծանուցեալ եմք
զիրազանչիւր անցս և զորդիտութիւնս մեր,
զի բաց բարեւոյն երկպառակութեան և տա-
րանաբնութեան զհաստատելն ըզմալի խաղա-
զութեան, և միաբանական սիրով առ լուսա-
ւորչական արհնեալ ազգ մեր, և զբարեկար-
գիլն իրաց, և ի բարեւոյն մերաց, ուստի
ալլ շունիք պէտս վերադիմ խմանալով զպն-
ուրախական և զուարեանք խմբաւան, զորաց
և մեք երկարաբանել աստէն տեւորդ վար-
կանիմք։ Ալլ զոր արժան կալ մեզ ընդ այսու
օրհնածիւր կոնգրէսաւ արեւմեմ, այս ինչ է։
Փանդի վանքի անշաւան աղալն եղբար փշա-
նալի լիւր և անզգամ չիք Յակոբջանն, որ
լորբացեալն է արժմ ի Իսլ, թէպէտ ի ընէ
խոյ խաղախոյ, խաղախոյ և ապականարար
մէն էր նա, բայց ծագեալ արաքսուտ ի բը-
ր և ի լու իմն, և պատուական արեւմալ զարու-
թեամբ արտին իւրով զառնութիւն, ի բրու
թէ բարեկամ երեւցաւ առ մեզ՝ լորմէ նեմէ
կոնգրէս և օձեալ եղաք լաւ կարգ և օտախ-
ան չալարեանութեան սրբոյ Գանիս և օրհ-
նեալ ազգիս Հայոց և որպէս ամենալն զապ-
նոգեալականաց և աշխարհականաց ցուցին
առ մեզ զքերթեանդ սէր և զորդիական հնա-
զանգութիւն, նմանապէս և նա մնաղաւաց
որդին զառնութեան զբարեկամ և զպատակա-
թիւն եցուց արեւման մինչև բազմիցս զրեալ
առ մեզ զթուղթս երեւիւր լորմ և լորմ նա և
հաւան և բարեբան ընդ օրինաւոր զանակա-
լութիւն մեր, և պախարակող և անարդու հա-
կառակ որպէսն հնաբարութեան, որպէս և
ան թուղթք նորին կան առ մեզ, լորս թէ
որբան քանակեալ և անարգեալ է զԴանի-
էն և զպարթիւնուր լորմին արարաւ նորա,
չէ անզալս երկարել։ Առ մեք ևս ի բրն սերելի
և բարեկամ գիտելով զնա զրեալ եմք բազ-
միցս զթուղթ սիրով առ նա և մանապեհալ
եմք ի շնորհաց արդւ Աթոռոր, և լորն-
նութեանց մերոց որք լիցին զպատկարախիչ
հազալ և մարմնոյ նորին։ Ապա խառնեալ
ապրաւն կոնման մեր լաւս շնորհ արն չիքն
եկն առ մեզ, և մեր ընկալեալ սիրով զնա
լորդեալ և շանքեաց առաւել քան զարժանն
իւր, վերջապէս խնդրեաց ի մէն ի բրու պարագ
զմեմ զոմար զբանաց վանս վանականու-

թեան, մեք ալապէս պատասխանեցաք սիրով
եթէ ալս մեր խղեալի ստիւ Աթոռս անուա-
րանչ մնալով լորմին անու, և կրելով զազ-
գի ազգի փորձան և զվնասս թէ լաւաւաց,
թէ ի մերաւնոց պակասաւորեալ է ի ապառ, և
մեք ի բնորն շնորհարութիւն զորով ի տարա-
կուսանա մարմնք, թէ լիւրից եմք կառավա-
րելոց զալս բազմաւոց աւարք Տանս, զի ա-
մենեկն արնութիւն ինչ ոչ երեկ լաղղէն, բայց
եյք և խառնագնացութիւնք մեր անխաղիւս
զհասրէն երանեն, ուստի է մեզ կարողութիւն
առ զեղ զանքան զբանս, որով պատու պա-
ղատեն, և արասցեն զվանաւականութիւնք,
Ապալէս սիրով շուղապ առալով բազմապաշ-
խոյրդին, բայց որպիս կարելին էր սիրանիչ
արովք և ընմեղք շանեալ պատուեցաք, (որք
զանս կուրացուցեն), և խաղազութեամբ և
սիրով ուղեորեցաք զնա առախ։ Եւ ասկան
որովհետեւ չէառ նա ի մէնչ զարս խնդրեալ,
ընդ արն մախաղեալ և մոլեղնեալ արեւմեան
չմնաց ինչ շարիք և անօրէնութիւն զոր ոչ
զարժեաց ի Իսլ, և լալմ կողմանս եյլից ազ-
գի ազգի խաղազութեամբ և շփոթութեամբք,
և զբազմալս ի պարզեմաւոց Աթոռիցեայց և
սառնապալց ի սիրով սրբոյ Աթոռայ և մերս
հոգեւոր հալութեան, և թիւնաւորեալ զթիւս
չիք Խաչատուր խառնիւրդիցին, լալն կէտս կո-
րստեան հասցով զոր դիմէք, և զանի ունեմ
Յովհաննէս Դուրբալն ևնր ևս պապեալս առա-
լոց բանիւք փախուց ի Քրատան ի տեղին
անօրէնութեան, որով և արզիւնքն արդւ Ա-
թոռայ (զորս ժողովեալ էր նա ի լորմե-
ցելոցդ)՝ ոչնչացաւ, և ալլ ժողովարդք տիրա-
խեամ վնակիչ մնացին զուրկ ի հոգեւոր մը-
խիթարութենէ, որք բաղաւթ ի կողմանէ սրբ-
ալայս Միւռնիկ պակասութիւն ունենալով
ասեղ ասեղ բազա անաղան առ մեզ։ Զալ-
ցան լրբութիւն և անզգամութիւնս արար
նա ինքն՝ երախտամետ չիք Յակոբջանն,
բայց մեք տարաւ չամբերութեամբ, կատա-
րելով առ այս թէ բազմալ ևս խառնեալք
ընդ նմա ի նոյն շարին ընթանան, զուցէ
թէ վերացին երկպառակութիւն և տարա-
նախութիւն, որով և թիւրեալքն ուղեղեացին,
և զհնաբարութեան զնա ևնր թիւցին։ Ապա՝ մինչ
նորմութիւն Աստուծոյ հասեալ լիւրաւչ Տանս
աւարք և առ մեզ, սաստեաց արեւաց խոս-
վութեան, և հանգարեցնցոյ, որով և ապառ-

նախապես կորուստ չարացելու հակառակորդացն համարաւթեան, և մերս զանախաւթեան վերահաստանցաւ, կրկնակի հրովարտակեց արքայախնայք, նա ինքն արտաւել չիք Յակոբ-ջանն ևս իբրեւ զազգութիւն ցոյցեալ վերադառնալ ևս զգիր հապառակութեան զբնաց առ մեզ երեւելով իբրեւ սիրելի և բարեկամ և զի ի Հնդկաց աշխարհին մէկ բնուն իբք և զորմք զայլոց էին լսանաւ արքայ Աթոռոյ, և զբնայ էին ստա թէ լուղարկոցն աշնր բնուն և զբանոցն՝ ունէր զաշնա լուղարկել ի Խոյ առ նա, զի ի նմանէ հասանելոց ի սուրբ Աթոռոյ Վասնեայ և մեք թուղթ մի զբնաց և զիրարց սխալին առաւելացաւ առ չիքն աշն, պատուիրելով զի աշն բնուն և զբանոցն մինչ հասցելու առ ինքն, հոգ տարցի զչին առ մեզ, իբք և թէ հասելով էին առ նա և կարէր կաննը զաշն ըստ աղանախաւթ բարոցն իւրաց և թէ ստակաւին չէին հասելու, այլ շիմացաւ, Բայց տեսեալ որ առաջամե աշն իբրեւ խելագարեալու, և լլկեալ ի զիւ՜ր բացեալ էր առ մեզ զարգնայլեց բնարան իւր, և լանդզնաւար մեկնով զթուղթ բարբառնչեալ էր առ մեզ զարգուս բարբառնչեալու, և զբանա աղանախաւթ և զանաղարկեալու՝ զոր ինչ իւր պիղծ անձինն պատահալու, Ապա՝ որ մեզ իւր կարելով տանել զլրտութեանց և անդաւանութեանց պղծութիւն, առաւ չարաշար բանաղանաւթ բանաղանացաւ զնա, և հոգեւոր կապողեալ լերկինս և լերկրի, և իբրեւ զնեխեալ և զապականեալ անդամ ի բաց հասաւ լուղարկանդանոց Քրիստոսի, որ անխնայ և նոզովեալ է նա լսատանց և ի սրբոյ Լուսաւորչին մերմէ, և լալ սրբազանից հալոյաղանացն զատուց և ի մէնջ խելս նա զորինակն բանաղանաց թղթով նորին՝ առաւ լղեցաք, որ ընդ այլս որմանիք կանգակեալ՝ ընթերցցի ի սուրբ և կնիցեցուցի ձեռամբ, զի ամեն ինքնանց լուղիք, Որոցք և պատուիրելով պատուիրեմք, զի աշտուհեան մի բնաւ հաղորդութիւն արաւելիք ընդ նաւա, այլ տեսելով տեսելիք, և անարեւելով անարեւելիք իբրեւ քանահաստ և զնեխանս և իբրեւ զվարկինի զազան, զի հաղորդուց և ընդաւնոցք նորին ևս մասնակից և պատմակից լինեալոց են պատուհասակոմին աշնմէ, Որք և կատարելով զհրամանս մեր, և հաստատուն կաւով լարդականս սէր ձեռ առ նաւոր Աթոռ և առ մեզ՝ եղիլիք որմանալք ի Տնտան և ի մէնջ և շնորհք սրբ-

այ Դահիս ընդ մեզ լիցի՝ բարձրաւ առնալ Դրեցաւ ի ՌՄՄԲ Թուսի և ի անպսեմբերի... ի լուսակալով Աթոռս սուրբ էլմեմանն:

ՄԻՆ. Թողտը առ Քնոսողոյնի ժողովուրդը, սաստ վասն. Սիմնի ուրում որ կամէր զկինն իւր թողուլ ևս զայլ անձը:

Սորմ սիրով և սաստամային որմանութեամբ, Քրիստոսամէր ողջունի և նոյնաւէջ սրբոյ անգլաւս մեծաբոյ շնորհի Ժողովուրդս լիցի սիրելի և հոգեւոր ողջացող մերաց՝ և լուսամանոց զաւակաց սրբոյ Աթոռոյ, ի Քնոսողոյն եղեալ սրբանաւէր քանանալից, լարեպաշտ մեկնաց, խաւական թշխուսաւից, և այլ նման քրիստոսամէր որմանալ ժողովուրդոց, Զի ի ներկայումս լուսաւ մեք թէ՛ Սիմնեան անուն ոմն Քրիստոսեալ կոչեցեալ՝ որ կալ ի մէջ ձեռ, արձակեալ է զորինաւոր կողակիցին իւր, և կամի զայլ կին անձը ինքնանս որ լիւրտի ընդդէմ է լալ որմանաց մերաց և կանանաց, և լանցաւորութիւն մեծ է առաջի Աստուծոյ և մարդկան և մեք ոչ կամեմք ընաւ թէ վառաւելին աշն զաշնայիս ապորինաւորութիւն զորմեցեալ Վասնորոյ առաւ բարձր հրամանաւ մերով պատուիրեմք նախ Սիմնեին, զի եթէ կամի մեալ ի քրիստոնէութեան ընդ հաւատով և զաւանթեմամբ սրբոյ Լուսաւորչին մերոյ, ձեռն քարշեցեալ լանդակի անորինակ լրտութեան, հարազատ ամուսնուն իւրով արասցեալ զտիրութիւն և մի երբէք թողցեալ զաշն, և շնութեամբ անցեալ զայլ կին ապորինաւոր, որ եթէ այտացեալ զթշխնայի լինեալ եմք նաւա, և չարաշար բանաղանաց պատմեալ զինքն, Բայց թէ լամանաւ ընդ լրտութեան իւր, ուրաքցի ի հաւատացն, և զարցի լալ ապորին, լանդակ ևս ի հարկէ այլ չէ հասանելոց նաւ կին քրիստոնեալ, որպէս և լալաւ է, Ապա՛ն և մեզ ամենեցուն ևս պատուիրելով պատուիրեմք, զի ամուսնայիս ամուսնային ընդդիմաւելիք և հակառակեալիք, և մի թողցիք ընաւ թէ Սիմնոյ աղջ լանդզնաւար զորմեցեալ զաշնայիս քրեական անորինութեան Արք եթէ զուգ զզուցացուցանիցեալ զզուս և ինքն ևս հրամարեցի ի լրտութեանն, և որպէս կապեալ որմանց

ընդ հարազատ կողակցին խրոյ, մնացել ընդ նմա, բարի է. ինքն է հրաք օրհնեալ էք յԱստուծոյ, և որդոյ Լուսաւորչն մերմէ, և ի մէջի Բայց թէ հրաք զանց առնելով զհրամանաւ մերով մէ ներհանելիք աղօյ, և դա ևս զլարեան իւր կատարեցեղ, անիծեալ է ինքն յԱստուծոյ, զոր հոգեորոպէս և մարմնաւորապէս ևս պատմելոց եմք: Աւ հրաք ևս յաճեալմաւ հաղորդ գտանելոց էք պատուհասուհոծիդ աղօյնի, և այլ ևս ոք ի մէջ չէ անանելոց զերեսս մեր և կամ զայլոց ի սուրբ Աթոռաւ: Արեւմ չողալ չափ արեւաշիք ընդ զիմանալ, և մի թալ սառ ընաւ, որ աղօյնիս հոգեկորուստ լանցանք լիցի ի մէջ մեր, զի շնորհաց և օրհնութեանց արժանաշիք: Արք և թարց զանցառութեան կատարելով զհրամանս մեր, եղիլիք օրհնեալք ի Տնտանէ և պահպանեցալք ամենազօր ալով նորին յարաժամ առնել:

Գրեցաւ ի ՌԻՄԻ Թուոյն, և ի սեպտեմբերի ... ի Բ ի լանապատս մեր որ լնրեան:

ՃԻՋ. Կոնդակ առ Պայազտըսին, ի պատասխանի թազմալնիք մահսէրին նոցա զընցելոյ ընդ Գանաքեոցի Նիկողայոսին:

Աւ ընդ սիրոյ և օրհնութեան ողջունաւք նամակի՝ ծանուցումն լիցի սիրելի և հոգեւոր որդւոցդ մերոց և հարազատ զաւակացդ մեծի Աթոռոյս որդոյ Էջմիածնի: Այի մահերակերպ թուղթն մեր թազմակնիք մամանեաց առ մեզ, թաց, ոչ բառով երեւել մերով մերով՝ որպէս արժան էր, և վաղելոյ ջաղաճաւարութեան, և ցուցման հասարակաց զուլ բարեբար հպտակութեան մերոյ զոր սկսեալն էիք, այլ մեռաւառ ա ի մէջ լալլք առաքեցեալ մարդոյն, ալսինքն, Գանաքեոցի պարսն Նիկողայոսին: Այլ զեմբղ և իցէր՝ որ թէպէտ մէջ էր առաքեցեալ ըստ կարգի առն աւս բազմակնիք մեր, թաց մեջ ըստ ջաղաճաւարութեան, և վերածնեաց զոր ինչ ի նմա բանք էին: Յօրս նախապէս լալտ առնելով առաքելակն լանիւք զմեծագոյն պարտաւորութիւն մեր, որ առ նշազանգով թիւն և հրապտակութիւն մեծի քահանայապետական

ծաղրադոյն առտիմանի՝ և ընդհանրական հոգեւոր իշխանութեան մերոյ, ընդ որում և ցուցանելով զնաւասարելն մեր լալնմ հնազանդութեան ի պատմաւս մերկալով տակացն խաղովութեան, նշանակելով էիք ունի զղղջութեան առ ալն, վասն որոյ և խնդրեալ էիք ի մէջ զանցեալսն մտածեալ, Աւ որ ալսպէս պատշիւք՝ զի հարկ է ի վերայ մեր գտանել անվշալար զղղացելոց, սխա չդանել ումէք, որ զաղն զալս իսկ պահանջէ պաշտան մեր հոգեւոր քահանայ՝ ոչ եմք ընդ Մովսիսական օրհնեք որ փոխարեն չարեաց ուրաք՝ հասարակութեան զնալն յարաւ, այլ եմք ընդ ջաղցր լով և փոքրոցի օրհնեք կենալարելն և Տնտանն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ ուսաց մեզ լալն իւրում եթէ մեղիցէ ոք, և աւիցէ ապաշխարեմ, թողցն նմա: Աւ սրբազան առաքեալն Պղոտ ևս պատմելի, Հարք մի զալցաղացանէք զորդիս մեր զի մի արամեացին: Ազաքէն՝ մեզ՝ որ ըստ հովտական պարտաւորութեան մերոյ կամիմք և բաղմաք ամենից բարեյաւութեանց Ազգիս, զմա լիցի, թէ վնաս ինչ և մաք մեղաւ խորեւ զեպ լիցի, Թող թէ դործով ի նալն բերել, որ ըղձալիք են մեզ առաւել խաղաղութիւն քահաղօղոց, և բարեշնորհութեան նոցին, զան զամենալն ինչ, և ի սալք մեզ միշտ լալն թէ որդեակն իմ ճշմարտութեամբ դնան, ըստ սրբաւն Յովնանու Հալնին: Առտի՝ ունիմք լիբաւի եղեալ ի մտացեան զանցեալսն և չուսիմք առ ալն զալսեալն և որտեղիլ առ մեզ, ասցէ Տէր, զի և հրաք ի սրտէ զղղացեալ իցէք կատարելապէս, և կամիցէք ապաշխարել իսարն առաջին մարդիկորէն սխալեաց մերոց, և զողջալիւն ոչ առնել այլ ևս: Բայց որք ի հասարակութեան մերմ զան աղիպիւք որք միամտութեամբ պարտաւոր ի սալսլղ բանից նախանմա և ախտաւով արանց, խտորեցան ի ճշմարտութեան մանապարհէ, զստութիւն իրեն զճշմարտութիւն համարելով և կամ առ երկնիդի նշանեան ի մէջ: Իսկ կան ևս աղիպիւք, որք ի սրտէ լարեալ ի դրաւան՝ լանդկաբար հակառակելով ընդ մերս քահանայապետական Աթոռոյ, կաման և դրաւութեամբ զորեցին զբարի անօրհնութիւն, լարեալապէս մեղանելով առ Աստուծոյ, և առ նորնապարգէն շնորհն մեր: Արեւմ որ ոք ի

մէջ տկամալ և անդիտութեամբ մեղուցեալ եղև և կամ առ անի լանցեալ, նոցա թողեալ եմք իտպառ, և արարեալ զներգութիւն լանցանացն: Բայց արեւոյնի որք լսեալեալեմ մեղան, և գիտութեամբ ներհանելով առ օրինաւոր գաւաղեալութիւնս մեր՝ դասն պատեալ գալթակցութեան բազմաց, և մեծամեծ վնասաց և աւերմանց արդոյ Աթոռայ, և առ սոսն հարկանելով բարձրագոյն իշխանութիւնս սարին, զնոսա թողումք, զի ինչեանց և թէ ունին զխնամանս, արեւ խղահարեցցին, մտածելով և հանալելով զմեծութիւն լանցանացն, զորս գործցցին: Իսկ առ անդիտութեամբ մեղուցեալը, որպէս մեք թողաք, նմանապէս և Տէր Աստուած թողցէ՝ և արասցէ՝ զչորումն և զնորումն ամենից մարդկային մեղացն մերոց առ մեզ, քաղցրութեամբ նախնց և առ մեզ և ողորմեսցի և զթատցի ըստ մեծի ողորմութեան և զթութեան խրոմ, երեւցուցէ զերեսս իւր ի մեզ, և բարեբարեցէ յաստ և լանցանց կենան և լախեանեալսն բարութեանցն ևս ժառանգորդս արասցէ զմեզ: Սերբորդապէս ծանեալ զանդիմ մեր, որ վա սըն սիրով ներելով մեզ: Անս որպէս գրեցաք լիբաւի ներեալ եմք սխալանաց մերով սիրով և զթով և լուսնից ինչ վիրաւորութիւն սրբաւ ի մէջ, զի հասարակութիւն մեր, անմեղադրելի և անբասրելի գտով՝ օրհնեալ էք լիստաւով, և ի սրբով լուսաւորչին մերմ և ի մէջ: Բայց մեք ոչ միտն եմք աւել անմին մերոյ, այլ և եմք կտաւովորիչ և նոցարարմու հալորպետականս Աթոռայ, և շնորհիւ ողորմութեան Տեառն կարգեալ և կացուցեալ պետ և զլուսն օրինաց նորին և ամենաւն պատուիրանաց: Առաքի՛ արցպիտեաց մեղանց մերոց որք առ ամեն մեր եղևն ի մէջ և լիստաւով խի թողութիւն: Բայց ոմանք՝ որք լսեալս մեղուցեալ են առ Քրիստոսայէլ սարստեղին, և առ օրհն, և կանանս Աստուածալին, և մանաւանդ առ ամենասուրբ նոյին, անպատիւ առնելով զգերազանցութիւն լուսացնցուղ շնորհի նորին, նոցա ներելոց են արեւեք, թէ մեծապէս դատման, զան զուգ ընտրեալիք, և ինչեանց զխիճեմ մառց իւր եանց հարցցեն: Անս խորհրդարար պարզեալ է մեզ ի Տեառնէ գաւաղան, որով նշանակի նովուական հոգն մեր, որպէս պատկանի ժողովել զստատանեալս, զոր լալտ առնէ թիբու-

թիւն զլնոց գաւաղանս, կաղզուրել զակարսըն՝ զոր նշանակէ բուն գաւաղանիս, և խթել զնոյնացեալսն զքրէական մեղուցեալսն, զոր նշանակէ խթանն որ լեզրն գաւաղանիս: Ապա՛ եթէ առ արքայութեան և զուզեալեալսն մեղուցեալոց առ մեզ եղաք ներդաժառութեամբ կաղզուրիչ՝ ոչ ապաքեն հարկ է մեզ և առ լանդկնարար մեղուցեալսն և օրինազանցան լինել վրէժխնդր, և գաւաղանաւ բարկութեան պատժել և պատուանել զարեպխան վնաս քրէական լանցանաց նոյին: Արդ՝ լիբաւի հարկէ մեզ արն, և կարի ջալ, ըստ որում ոչ միայն մեղուցեալ են առ մեզ, այլ և առ Աստուած և առ օրհնն նորին, որպէս ասացաք, անկալն զեռ ևս երկալմամեալ մեր՝ թողումք, զի օրինազանցքն արեւոյնի ինչեանք խնամելով զմեծութիւն լանցանաց իւրեանց ըստ արն կամեցին և ցուցանել ըլմեծադոյն զզխուսն և զապաշխարանս, որովք և Աստուած և զմեզ հաշտեցուցան ընդ ինչեանս: Այլ մեք ի քնքմանանդութիւն սիրով հասարակութեան մեր հանելով լուսն, գրեցաք զպա կանգակ օրհնութեան ի պատասխանի բազմակնքին մերոյ: Սրբորդապէս՝ զիտացաք զսմարտեալ խառնումն մեր առ ի պատուան և կալութեան և նապանդութեան արդոյ Աթոռայ Մօրս լուսով և գաւաղալին սարին, որպէս նախնիքն մեր հլու և հնազանդ եղեալ են սմա և նախնի սրբազան հալորպետացն: որով աղագաւ և շնորհակալեալ զէնք՝ աւետեմք և մեք առ մեզ, զի մինչ զուգ ունիցիք մեալ հասարամա ի խոտածուսն մեր, մեք ևս զիտելով զմեզ հարազատ զաւակց արդոյ Աթոռայ՝ և սիրելի ժողովուրդք մեր, անխտիր հաղորդաւ ասնելոց եմք, ի նոցեպարար շնորհաց արդոյ Եջման անգլուս Քրիստոսին, և խորհութեանց մերոց: Արդեւ և ալմմ առ ի ժառանգուցանել մեզ զնոյնս, գրեցաք զպա կանգակ առ սիրելի և նոյեւոր սրբիւղ մեր: Զորս Տէր օրհնեսցէ և զօրացուցէ, և միշտ տարածեալ ունելով ի վերայ մեր զթնա տարչական խնամոցն իւրոց պանեսցէ ի խաղաղութեան և ի բարօրութեան և աղառակացուցէ լամնից փորձանաց նոցեկանաց և մարմնականաց, և զամենաւն բանս և զգործն մեր առ ի բարին անօրինելով արդիւնաւորս և չանկանաւ արասցէ: Եւ արդ՝ պատուիրեմք

սիրելի և հոգեւոր որդեղաց մերոց, զի անցեալն էանց, և արդ նոր և՛նչ ամենայն վասնորոյ արտահան մաքրեցի՛ք զննչ և զգաղաք լաւմենայն խաղձութեանց և լաղակեանքաւ նիւթոց սասնութեան և ի սոց մեքմեքի՛ք զԸԼԽաղին զխմարն ներեալս, և թէ իցէ սակաւին զսեղի կաշեալ ի ննչ և զաղեալ, և լիքի՛ք նոր սարդ՝ ապաւորելով ի ննչ զմեր սիրտ և զնոր հոգի, և ևս պարտի՛ք և ընդ միմեանս կալ և մնալ եղբայրական սիրով, ամենեկն ի լոց հեռանալով լամենայն աղմկից, և ի չիթից, միանգամայն իսկ թողալ ի սրտից մերոց զնոս, զնախնայն, զսահլութիւն, և զալս ստնադիւս, որք են պատշաճ սաստանալի, և նորին հետեղաց, և փոխարէն ընդդիմել զհաղազութիւն Աստուածային, զսէր սուրբ և զհոգեկեցեց, միասնաթիւն, զորս և արմատացուցանել ի ննչ, զի օրհնութիւնս երկնաւոր և զօրացուցիւն հոգւոյ և մարմնոյ վաքելիցէ՛ք առաջագլէս, և զստնիքի՛ք արժանաւոր որդիք Հօրն խաղաղասիրի՛ն Նոն՝ որդես խոտացեալ էիք, ըստ արմ կացիք հաստատուն լորդիական վերամասնոյ սէր՝ և ի բարեգլխալուչ հպատակութիւն մեր որ առ սուրբ Դան Աստուածման, և առ հոգեւոր հաղութիւնս մեր և միշտ զգգուան սորա խորհելով և առնելով որդես պատկանի հարազատ որդիութեան ձերում, ի բարեգլխութեանց և լոխասիրութեանց մերոց որ առ սա մի պահասեցիք երբէք, զի միշտ շնորհաց և օրհնութեանց արժանապիք։ Որք և կատարելով զհոգեղացս հրամանս մեր՝ եղիքի՛ք օրհնեալք ի Տեառնէ, և պահպանեցեալք ամենազօր Անով նորին՝ յարածաւ. Ամէն։

Գրեցաւ ի ՌՄՄԻ թուոյս, և ի սեպտեմբերի . . . ի լննապատս մեր որ լըրեան։

ՃԻԼ։ Թողով ի Ռաշտ, առ պարուն թողոսն, ծանուցումն զտեղոյս անցից ևս յորդորումս ի սէր։

Եւ ընդ նախաւուէր օրհնութեանս Աստուածաշնչ, ծանուցումն լիցի սիրելոյց մերում և հարազատ որդեղաց սրբոյ Աթոռոյ իշխմանին։ Զի յորմէ հետէ ընտրեալ և օծեալ եղաք լալս պաշտան հալոսպետութեան լեզն

մեզ զբնէ զթուղթ օրհնութեան առ սիրելոյց, զոր թէպէտ զրեւոց էաք, բայց լսելով թէ սրգ զրաբնէք և լաղաղկեաց որդես լաղաւմ տեղիս, նոյնպէս և զայլ կոզմունաց վրդոքեալ և զալթակեցեացեալ են ստալոյ լանիք խրեանց, որով և համարելով մեր թէ սիրելիք ևս եղեալ իցես հետեղ ալց հաղաւսկարդացն ճամբաւթիւնս, վասն արնորիկ արգելեցաք։ Բայց ի մեռն հասարակեան կոնդակի մասնաւորեալ եմք զննչ, ի հոգեղաւորն շնորհաց սրբոյ զսէնս, և յօրհնութեանց մերոց, բայց զոր պարտ էիր լալս առնել մեզ թղթով խէք զպարզութիւն սիրելոյց առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ, զայն լաւարերս, իսկ արդ թէ ալտն և թէ լալս տեղեաց ի բարեկեանց մերոց զրեալ ծանուցեալ էին մեզ զվերամասնոյ սէրդ և զօրդիական կատարեալ հաստատութիւնդ առ սուրբ զօրնս և առ հոգեւոր հաղութիւնս մեր, որով և մեք առաւ համարելով զհետեղց անուղղով արանց, զոր լուսով էաք, արժան վարկաք զրել զալս թուղթ սիրեանի՛ ի վերայ բարեպաշտ սիրելոյց, առ ի ժառանգեցեացանել զքեզ ալաւ զշնորհս սրբոյ Աթոռոյ և զօրհնութիւնս մեր։ Որք Տէր օրհնեցէ և զօրացուցէ, ի փորձութեանց աղատ պահեցէ հանդերձ համայն բարեաւմ ընտանեւք զոյ և պահեցէ միշտ ի խնամս իւր ի խաղաղութեան և ամենայն բարեք և զորեց զոց առաց զլաւոգութիւն բարեաց։ Արդ՝ իմացաք իհարկէ թէ որպէս օրհնեալ ազգ մեր որք կան ի Պոլիս բարձին ի միջոյ զտոթիսն խոսովութեանց և զստաւանութիւնս, զհակաակորդս մեր ժառանգին ի նեռս մեր և զմեզ վերահաստատեցին ի ճաշանալապետական պաշտաման կրկնակի հրովարտեալք Օսմանեան տէրութեան։ Եւ մեք ևս առաքեցաք լամենայն վիճակս մեր որպալոս Միւստոն և զնուիրակուն և որքան զօրէ կար մեր, աշխատասիրեմք առ բարեւք պաշապանութիւն լաւաթին Սօս մերոյ սրբոյ Աթոռոյ և զարդիս եկեալ մեր լըրեան զաղաք, առաւ եղեալ վիհարանիս մերոյ զսահլաւ եկեղեցիս նոր ի նորոյ ի հիմանէ վաքելչակերտ շինեցուցանեմք սրբառաշ ճարաբք ի փոռս Աստուծոյ։ Եւ արդ միշտ ալտոյն շնորհի և զօրձութեանք Տեառն վերացան ամենայն զալթակութիւն և չիթիք տարածալութեան, ապա վասն

Երպարտի միմիայն ի ներուժ միջի մնալ հոգեկորուստն խռովութիւն և երկպառակութիւն: Աստի գրեմք բարեպաշտութեանց, զի նախ, զորդական սէրդ և հարազատութեանց առ սուրբ դասն և առ մեզ, առանկ ևս առաւանջուցանել կամեցան և միշտ զգուտն արա խորհեցան և արասցան և ապա նովին սիրովդ յորդորդ լինելով՝ օրհնեալ մերազնէից, քանասցան զամենեանն ի սէր մեր կապակցել, ամենեկին ի բաց բառակով զերկպառակութիւնն և զխռովութիւնն ի մէջ և փախարէնն հաստատելով զմիաբանական սէր և զխաղաղութիւն, զորս սիրէ Տէր և պատկէ քնանեղա նոցին և ի նման սիրալատ զորդ զբարեկական ողջութենէ և զխաղաղական հարկուց մերց ծանուցան մեզ պատասխանեալ թղթով: Արով վարձաբանցն լստուածով, և ընկալցիս միշտ դնորն և զօրհնութիւնս: Աղջ լեր ի Տէր, Ամէն:

Գրեցաւ լամբ փրկիկն 1803 և սեպտեմբերի... ի լանդպատն մեր որ լնրեան:

ՄԻԸ. Թուղթ յԱնգլիկ առ զանժապետ պարոն Ալէքսան, ի ծանուցումն այլ նւ այլ քանից:

Ան ընդ սիրոյ և օրհնութեանս Աստուածայնոյ ծանուցումն լիցի բարեպաշտութեան քում: Թանգի լառաջագոյն քանիցս զբեալ նեք առ զնդ զԹուղթ օրհնութեան, ծանուցանելով ախռէիք զխարաքանչիւր անցս և զերկաւութիւնս մեր և պատուիրելով խնկ հոգատար լինել, առ ի զրեւ մեզ զմեր և զգրկողմանց և զմերազնէից որդիութիւն, այլ զու մինչ ցարդ ոչինչ փողք կալար առ ախռ: Ան զի աւա գրեմակալ ևս սրբոյ Աթոռոյ և սիրելի մեր, վառարող զնդ հարկէ ծանաւանդ, քան թէ ալլոց, զրեւ և ծանուցանել մեզ ըզ զխարաքութիւնս փողքողց զողջմանց և զհարազատն մեր և զանհարազատն, ևս և զսրեկի աննինս տեղեացց, զի և մեք ըստ անմ տնօրէնեցուց զիրան մեր: Իսկ արդ մինչ Յնաւն օգնականութեամբ վերացան երկպառակութիւնքն և բարձուն ի միջոյ ամենայն առիթ խռովութեան և որոժուժ չարութեան և մեք ևս առաքեցաք առ ամեն

նախ օրհնեալ աղջ մեր զորդարար Մեռոն և զնուիրակոյն, վառարող կամեաք զարդին և հարկ խնկ ևս մեզ լաղ տիրապան երկիր ևս (որ աւերուն լինակ է սրբոյ Աթոռոյ) առաքել զառաջարկ և զնուիրակ հանդերձ Աստուածագործ սուրբ Միստոստ, ի հոգեարարեալ միութեամբ օրհնութիւնս մերազնէից և ի հասուցումն պարտուց մերոց: Այլ թէ ալ, սիր, օրհնեալ պարոն Պետրոսն և թէ ի Դուրիմալ ընտիր սիրելի մեր ժառեռի Յովաննէս աղան խնդրեալ էին ի մէջ, նախ քան զառաքումն նուիրակին զրեւ օրհնութիւնս առ Գարբէլէ աղան Հաւատարեանքի և առ այլ երեկել աննինս, զորս լանուանէ ծանուցանելն մեզ: Աստի և մեք զնուիրակին թողեալ լիս միջոյ առաքել, ալմ զրեցաք զԹուղթս օրհնութեանս առ նոսա: զորս և աւա առաքեցաք հասուցանել ցնոսա: Ի մէջ ևս ողջոյն և օրհնութիւնս աղան Այլ զի լսի թէ լաղդ երկպառակութիւն և խռովութիւն է, արդ մինչ վերացան արեք լամենայն տեղեաց վասն էր պարտի մնալ առ մեզ ալլոյն սի տարաւանութիւն հոգեկորուստ: Ապաքէն, որդի օրհնեալ ի լանդպատն զրեցաք, նախդէս և սիրելոյ զրեմք զի խաղաղարար Աստուած ամէ զխռովութիւն և փախի ի ննկութենէ և խորհրդոց անմաստ, այլ ընտելի ի խաղաղութեան և սիրէ զանոսիկ, ոչ մեզիք են սրտելու: Աստի յորդոր եղեալ մեր ալլոց, արարեք զսէր և զնոգեկեցուց խաղաղութիւն ընդ միմեանս և բարեմք ի միջոյ զխառնակութիւն և զամենայն նիւթ խռովութեանց, ցուցանելով և զբարեպաշտաւ հոգատակութիւնս առ Աստուածաբն սուրբ Աթոռս և առ զանակալ սորին, որդիս զի ըստ արժանութի լիցիք ընդդմարան յնորին և պարզեի ամենատարբ հոգաւոր, որով և զալիք ժառանգորդք առաւանգել ողորմութեան Աստուծոյ, առա և լանդեց կեանան:

Իսկ զորդարութեանց մերոց ալլոյն զխառնիք: զի փառք Աստուծոյ կամք մեք և սուրբ Աթոռս ի խաղաղութեան և լանդորութեան, կապակցեալ սրբով ընդ օրհնեցուլ աղգին և ալմ նկեալ մեր ի քաղաքս Ռնրեան ի լանդպատ մեր, զսորին նկեղեցի որ փուլեալ էր, լինել տամք զաւա վալիւլադէս սրբատալ: Զարամքք ի փառս Աստուծոյ: Ան զու սիրելիդ կոցցեա հաստաբաւս ի սէրդ և

ի հաստատումը թիւնց առ սուրբ դասն և առ մեզ (և զորեւոր զանապետութեան արխարաւ մուգալէթ լիցիւ) և զորդիտութիւնն ձեր և զկազմանցդ և զխաղաղական համարաց մեղալեկնիցդ միշտ զրեւոյնս մեզ: Որով շնորհալու լինելոց հեք զսիրելոցդ օրհնութեամբ: Ողջ լիք ի Յէր, և բանձնեցեալ ի խնամս նորա հանգեղմ ճորտնովցդ ամենիւք: Ամէն:

Գրեցաւ լամբ փրկչին 1803 և ի սեպտեմբերի... ի լանապատս մեր լնրեան:

ԱԻԹ. Թողլի ի Բաղէշ առ քահանայնսն և իշխանսն, իբրեւ յանձնարարութիւն վասն Տոկկաց նուիրակ Յակովբ վարդապետին:

Առ ընդ շնորհապարկն օրհնութեան նամակիւ, ծանուցումն լիցի սիրելի և հոգեւոր սրբաւոր մերոց և հարգաւոր զատկացց մեծի Աթոռոյ սրբոյ էջմիածին: Զի ի ներկայումս զթուղթ մի գրեալ էր առ մեզ տեղւոյց իշխող պատուելի բարեկամն մեր բարեբախտ և դավթլու հայի Նեխիթէն ընդ հալ փարկի մեջ, ծանուցանելով աշխու նախապէս, թէ վարդապետսն ունի ի տեղւոյս աղլեալ է և ևնդ, իբրեւ թէ մեք լինեցինք Զ. քիտալ տուգանս տեսալ իցեմք որ սուտ է խաղաւ. այն ինչ վարդապետ է՝ լանուանէ մեզ զրեալ ծանուցեաւ: Աղլեալս մէկ բան էր նա զրեալ մեզ, առ որ և մեք զրեցաք զպատասխանի եթէ ի վարդապետաց չէ ոք զրեալ մեզ զաշնոյսի բան (որ հշմարիտ ևս այն է) ի զուր եւն հասկացեալսն ևնդ, միմադր ձեռնալիք և աշխու աղլեալս սիրով զրեալ զփոխադարձն թղթոյն, միմադրուցաթ: Առ ապա ծանուցեալ էր մեզ նաև զայս ինչ թէ վարդապետսն ունի եկեալ է ի Բաղլեալսն ի քաղաքս մեր և ունի ընդ ինքեան զաւրճան բնան, որ և կամէր զալ առ ևնդ, բայց որովմանս Մշու և Պարաղլուսն: Անքն խառնակ էր, արգիւնցաք զնա սասա: Հաստով լուղարկեալիք ի ևնիջ զարս հաստարիւնս, զի ընդ նոսա եղեալ, ուղեորիցեմք առ ևնդ, Զոր ևս ըստ աղալ գրեալ էր մեզ թորց ծանուցանելով զվարդապետէն զանուն ինչ և կամ զուլ լուղարկեալիք: Ի ևնիջ ևս թուղթ մի ոչ ևլ, զի խմանալաք թէ ով է վարդա-

պետն այն, որ եկեալն է լաղլը: Ալ մեք աշխու համարեմք զնա, թէ իցէ Լնդկաց նուիրակ Յակովբ արքեպիսկոպոս, կամ մարդն նորա, վասն որոյ և առաւաքեցաք զհոգեւոր սրբիւնս մեր (. .) զի վեր տեսալ զնա հանդերձ իբրեւ բերցնի ի սուրբ Աթոռս: Ապաքէն և ևնդ սիրելեացդ զրեմք և պատուիրեմք իսկ, զի ի հասանիլ թղթոյս առ ևնդ լեա սիրով և լարգանեք ընդունենլոյն ձեր զմարդիկան մեր, որտակն հաստարարութեամբ ևնանու և օժանդակ լիցիք զայս լուղարկումն լարակոյս: Հաստարար մարդ մի առջիք ի պատուամեծար հայի Նեխիթէնէն և նովալս նաև մարդկամբ մերով զաղլ վարդապետց և զամալն իրս զորա տնվտանդ ծանապարհաւ և անվրդով տեղեաւ, ուղեորեալիք խաղաղութեամբ ի Պարաղլու քաղաք, զի և անդուստ պալլեն ի սուրբ Աթոռս, որոց աղապաւ: շնորհակալ լինելոց հեք զսիրելիացց արժանաւոր օրհնարարութեամբ: Որք և կատարելով զիրաւանս մեր, ևնիլիք օրհնալաք ի Տեսանէ և պահպանեցեալք ամենազոր աշով նորին լուրժամ և շնորհք սրբոյ իշխան տեղւոյս Գրիտառի ընդ ևնդ լիցի Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌՄԹԹ Թուոյն և ի սեպտեմբերի... ի լանապատս մեր որ լնրեան:

ԱԼ. Կոնդակ նուիրակութեան ի Մալմաշտ և յՈՐՍի, վասն յաշատուր վարդապետին Աստապատցոյ:

Յորմէ փամանեցէ թուղթ սիրով, ողջունի և օրհնութեան և նախակ պապականութեան, շնորհք առաքելական և Աստուածալիւն բողմապատիկ օրհնութիւնն և նախախնամական զթուլթիւնն, հանգեղմ Աստուածաբալ զորութեամբք և փրկութեամբք շնորհք կենսատու խաչին Գրիտառի, և նորին կողմուլի և քանչիւրաբար արբոյ Կեղարդեանն և զերտհրալ տեղւոյս ի խման նորին սրբոյ, նաև Աստուածամերձ և շնորհաբալսն աշով Հորն մարոյ բաղմբարխտի արբոյ Գրիգորի Լուսաւորչին, և Աստուածալիւն փառացն հանգաւորան նշխարաց և ամենամաքուր զամբարանաց արժանաց կուսանայն Լուկիսիսեանց և Կուլիտեանց և ալլոց տնվեց բաղմաւալաք Աս-

առանձակի՛ր սրբութեանց և մասանց, որք զոն
առանձնոր, ի վերայ սիրելի և նոյնոր որդե-
ւոցդ մերոց, լուսամշակդ և նարպաս զա-
ւանցդ բարեբաղան սրբոյ Աթոռոյ Հայկազ-
նեայ, Լուսաւորչեան և միաբնակչեան հա-
ւատալիցդ ի Գրիգորաւ որք զեանդնայ
կալք ի ախրախնամ և ի բարեմեխ քաղաքոյ
ի Սալմաստ, և ի լմբն ի լալլ շրջադարս
նոցին, ի զատապարս, և ի զիւզորարս, ի չնն
և լուսնս, ի բնն և ի վիճակ սրբոյն Բար-
դուղիմէոսի առաքելոյ վանից...

Զապ կարեւորագոյն աւանդութեան գործ
կամելով մեր կառավար, լանջելաւն առաքե-
ցաք ի վիճակ նուիրակ զնովհաննէս վար-
դապետն, լայց զուգ անհոգ և անփութ ե-
ղեալ առ վնասումն հոգեւոր պարտուց մերոց,
անտի լուսաբացուցիք զերեւելոյ վատեղս—ա-
ռանքինն ալս, որ նա ինքն անխանեմ նուի-
րակն եւ կորեաւ ի վիճակիդ, որով և սրբա-
լոյս Միւստեան մեր անպատիւ եղև և երկրորդ
ինչ ինչ արդիւնք որ ժողովեցեալն էր ոչնե-
ւացաւ և երրորդ որ, զուգ կալիք մնացիք
ցարդ թարց հոգեւոր միջիթարութեան և պոս
քիկ եղևն ոչ ալ ինչ պատեաւաւ, և թէ ոչ
սակաւ անհոգութեան մերոյ, որդեւ առացաք
և մանաւանդ լազապ ոչ աննշտն մեր ընդ
միմեանս և ընդ այլ թմանակեանց մերոց ըզ-
միաբանեալսն սէր և զեղբարեակն խաղա-
ղութիւնս Ապա ալժմ եւ լինելով մեր աղ-
պէս անհոգ և անմիաբան, լնրակ ոչ կամէաք
առաքել առ մեզ զորբալոյս Մեռնոյ կարծե-
լով թէ զուգն լանջեալութենէ մերմէ վերա-
տին եւ լուսաբանուցեն նոյն վատեղք ի սր-
տամաշութիւն մեզ, լայց զի զուգ Սալմաս-
տեցիք և Որմեցիքդ լաւաւեմ քանիցս զերեւ
և խնդրեալ զիւ առ մեզ զորբալոյս Միւստե
և զնոցեւոր որդին մեր զիսալատաւր խոնեմա-
միտ վարդապետն կարելւ մեզ նուիրակ, ար-
դիւս եւ լուսակ մանեւաւ և քանանալի խնդ-
րեալ էիք զնոյնս Որ թէպէտ ալս վերջին
մանեւերն մեր ոչ էնաւ մեզ, որպէն իմանա-
լոց էք ի բերանոյ առ ի մէնջ առաքեցեալ
քանանալին, լայց մեզ նովա իմացեալ թէ
խնդրէ մեզ զնոյն, զոր առաջնիովք մանե-
ւոց մերմով արարեալ էք, չ'կարցաք ան-
տես առնել զաղաչանս մերս Ալ սիրով և
զթով զիւնեալ ի նովն աղբարանս սիրեցեալ
սրբոց մերոց, անա զնոյն հոգեւոր աւանդու-

թիւնն վերտաին կառարեցաք ի վնասումն
պարտուց մերոց, առաքելով առ մեզ...

Առ քանզի վերալինջեալ և երկակողմեան
պարտուց հատուցումն ի մեան նուիրակի
պարտի լինել, իսկ զուգ որմնեալդ նաա-
րակութեամբ խնդրեալ էիք կարելւ մեզ նուի-
րակ զախրելի և զնոցեւոր որդին մեր և զնարա-
պաս զաւակն սրբոյ Աթոռոյ զՏէր Թաշատաւր
հանճարաբալ վարդապետն որ լալլք է։ Առ-
տի և մեզ ըստ խնդրոյ մերոյ կարեցեաք զնա
նուիրակ և շնորհեաք մեզ. որք և զրեցաք
զալս որմնամատուց կոնդակ և հանդերձ սրա-
լոյս Միւստեանն առաքելով ի մեան նորա
Ռի իրոս նոր խնդրոյ մերոյ կարեցեաք զնա
լոց զողջոյն ... Առաւանձակն հոգեպարար
քանիւք։ Առ պատմեցէ նարապաս
պակասութիւնս սրբոյ Տանն Գանգի իմա-
ցալք ի նարիկ փոքք ի շառէ, թէ զինչ ինչ
վիշտ և նեղութիւն և լախորդութիւնս
կրեցաք և թէ որչափ անհուն և անթուելի
վնասք և աւերութիւնք էին, որք թէ ի յո-
տարաց և թէ ի մերակին թշնամաց ժամա-
նեցին լուսամբին սորա մերոյ սրբոյ Աթոռոյ,
որք և առկալին հասանին. և ալժմայս եւ
լարտաքուստ մոլոյն սորա խափանեալ զով
և ի ներքուստ ելցն առանելեալ, զրեթէ զոգա-
թալ է սուրբ Տանն, և անխանոյ պատնջ-
մունք անդպ պատնջուցան եւ ոչ վերջանալ
և ոչ նուազին։ Բայց և մեզ որչափ կարն մեր
զորէ, քան զնեմք ի նորոգութիւնս և ի շինու-
թիւնս սրբոյ Աթոռոյ, և բերելոյ առեալ առ
մեզ զքարանաս վարդապաշինեցուցանեմք լն-
րեան քաղաքն լաւապատու մերում զհասա-
ւինն և կեղեցիք սրբատու քարաբք և տեսանեմք
զպարտաւորութիւնս, զի ի քանիզ զարեանն
մինչ խաղաղութիւն լլցի Աստուծով, զալլ եւ
պիտանի նորոգութիւնս և շինութիւնս արա-
ցուք ի սուրբ Աթոռոյն ի ներքոյ պարտիւս
և արաքալ ի վալեւալաքաղ պալատութիւն
մեծի զանա հասաւոր մերս մերոյ և առ ի
պարեանս և ի միջիթարութիւնս որմնեալ աղ-
բիդ մերոյ, ի վնաս Աստուծոյ։ Առ ժողովե-
ցէ ի մէնջ զա ինքն նուիրակ մեր զնուի-
րակեան նուէրն մեր մարմնական...

Ապա որեմն ի առաջ մեզ սիրելի որդե-
ւոց մերոյ, Տէր Թաշատաւր զերգրեւ վարդա-
պետիդ զողջոյնն և զորմութիւնն մեր պար-
տիք զան մեծաւ հաստով ընդունել...

Այս ի փառքերն ի ձէնք և ի խնդրեն
զնախարակութիւնսն մեր, լոճաբ կամեք և ա-
ռաստութեամբ ապր...

Պարտիք ևս հոգեւոր որդիք մեր և զնախ-
արակ մեր ուղիք սրտիւք և լոճաբամբ կա-
մեք սիրել, ընդունել և պատուել ըստ աբ-
ժանաբն, նաև որդիական խառնարութեամբ
լսողք և մանաւանդ առնողք գտանիլ Աս-
տուածանալ բանից զորին, Արեւմտ մի ոք ի
ձէնք ներհակ... բազմապատիկ վնասն որդոյ
Յանա ուստի պարտիք մեծաւ սրտա... առ-
լով ընդ նախարական արքան մերոց, նաև
ըստ նախնական թաթի սովորութեանց մերոց
լսնէնեալիք ի մեռա հոգեւոր որդւոյ մերոյ և
հարազատ նախարակից մերոյ Խաչատուր հան-
նաբունակ վարդապետից...

ՃԼԸ. Թողլով ի Ջմրտնիս առ Կարա-
պետ աղայն Յարութիւննսն ի պատաս-
խանի թղթոյն ընդ Փռլատնան մարտե-
սի Պետրոսին զընցնելոյ եւ շնորհակա-
լութիւն վասն Ծ զուտուշ աշխարհաբոյրին:

Այս ընդ շնորհաբանսն օրհնութեան նա-
մակիս, դատութիւն լիցի ազնիւ սիրելոյ
մերոյ և բարեմիտ որդւոյ որդոյ Աթոռոս
Լիմբանի, Այս ըստ որում աս Գրիգորոս Յէրն
մեր ի կենսառիթ և ի փրկագործ սուրբ Ան-
տարանի խրում թէ Մառ բարի պատուք բա-
րի առնէ. տեսանեմք արդ զսիրելի մեր, Ըդ-
րանաւոր ծառք Աստուածատուն, զուսնա-
ցնալ և անցնալ ի գնաց հոգւոյն վասկաց
և զարմարացնալ փառք, պատուովք և եռ-
խութեամբ լսառիթ ընդեւ և ընծաբալ զպատուք
բարիս և Աստուածանալ, քաղցրացուցիչս
քանց հոգւոյ, զուսնացուցիչս սրտի, և պա-
րաբացուցիչս անձին, Փանգի սիրալրական
թողիթ քոյ ի մալխի Յճ զընցնալ, Էկա առ
միջ լամբոս 8 մեռաւոր սիրելոյն մերոյ մե-
ծառաւոր ուխտաւոր, օրհնալ մանեռի Պե-
րոս աղային Աղակիւնացւոյ, Զոր ընթերցեալ ի-
մացեք զանազատ բարբառումն եռանդեան ջինք
և մեղքս սիրող որդիական, և հոգեւոր
բազմանց և առատագոյն փափագանց որ
առ լուսաւոր ծնողք քոյ սուրբ Գանա Ա-

ստուածէջ և առ մերս հոգեւոր հայրութիւն:
Որ և ունեւով զգալն ջերմեանալ սէր և դի-
փազանս լոճ աստուծոյ, անդադրեն ջոն
զփափոգս եղբնացոյ ի լաղերս խոր, ուխ-
տեալ եւ լանձնիլ ըստ կատարեալ բարեպա-
տութեան, զալ լերկապագութիւն սրբոյ Ա-
թոռոս Մորս քոյ լուսոյ, զոր և ներկապալս
խակ կամեցաւ եւ ապա զփառար Աստուածա-
նալ ուխտիլ, քանց լընդանց հոգւոյ ան-
պարտալ լինելով խոտաքցել էր ի մեռնաւ
միջոցի լուսապարտութեանց անվերջ գա-
նիլ: Արդարեւ սէր առաւ և լստակ իմն մե-
ծաղոյն բարեպաշտութեան, զոր ցուցանէ էր
երեսցուցանելով ի քեզ, զորէն ստուգապէս
կցորցնելոց հոգեւոր կցորդութեամբ առ մի-
մեանս, որդէս անգամայն մարմնոյ ի դաւա-
ն և հարազատ որդւոյ առ Մայր բարեմեանալ և
առ Հայր զթառաւ: Որով և մեք գտեալ ըդ-
դիւր սրտի ուրախացաք և զուսնացաք մինչև
ց' պարարումն ոսկեաց, զի որդէս քեզ և ու-
րախութիւն տեսանել Գրիգորոսէ սուրբ Ա-
թոռոս, նոյնպէս և ամեն Մորս քոյ լուսամբն է
ուրախութիւն լոճ լանքերոյն, տեսանել զքե-
զաղայն հարազատ զաւակ իւրից բերկրութիւն
Մորն է որդւոյ ըստ զընցնելուն. և որդէս
զու բարեպաշտ սիրելիլ քաղեալ զալ առ մեզ,
նոյնպէս և մանաւանդ լուսալ իսկ, մեք կա-
րտիմք սիրով վախճան քաղցրախործ տե-
սութեան հառընտիր սիրելոյ, և ապա մեք
և և պարզենք մեզ զմեզ զաւն, լոճում տես-
նէաք մարմնաւոր ալօք զնաւասարիմ բարե-
կամց մեր, և զնշարիս սիրելիլ: Որք և խնդ-
րեմք ի ձեռնէ զի մի կասեցուցէ զքեզ ի հոգե-
պալս ուխտապարտութեան, ալ պարզենցեք աղ-
նալոյ զբարեւալոյ ժամանակ զալ լիւրալ
Յունա սուրբ ի կառուցումն զուրաթագոյն և լո-
ժարակամ ուխտիլ և ի լցումն կարտաւանց մե-
րոյ: Իսցն և սիրելոյ լինիմք լորդոր, ոչ
մեք և եթ, ալ և սուրբ զիրն որ առ, եթէ
ուխտեցնա ուխտ Յեռոն Աստուծոյ քում, մի
լամեցիս հատուցանել զնոյն. աղաքէն մինչ
լալոցնեք ձեր հառանկ քեզ ի բարեպաշտ
ժամանակ, անդադրող փոթ մանիցն առ վը-
նար Աստուածանալ սուրբ ուխտիլ, որում
և մեք անխալիչ և անհաղէտ պատեմք լոճ-
մուս: Ալ զոր ի նշան մեծաւոր սիրող և
ուխտապարտութեան հատապատիւ առաքեալ էր
զՍ զուսնալ մեռաւոր լինալ առնն բարեպաշ-

Դ) Երբէ եր:

տի, մահաւոր օրհնեալ Պետրոս ազգին, ընկալա՞ծ սիրով ի կարեւոր ծախս պիտոյնց աւարտ Աթոռոս և մեծազն շնորհակալաւ ընթերցեալ օրհնութեամբ բազմա—զոր և նանգեմ ըստաւան ընտանեաց և համայն նշնանեցեալք քալ ունիմք լիշէ լաշոթն և ի պատարագս ի հրահալ աւար տեղադիւ Ուրեմն ընկալեալ Տեսան ի համար զհամար և զօրհանուէր աւար քալ, զփութաբէնն պարզեւեցեալ զմեծ զգործութիւնս և զշնորհս մարդասիրութեան իւրոյ։ օրհնեացէ զքեզ և զօրացուցեալ և պահեցեալ ի շարժ նանգեմ օրհնեալ ընտանեաց և լիցի քեզ օղնական և զօրաւիգ լամենալն կեանս քալ, զի և ես անեցեալ և զեղազարեալ նաղկեան և մարմնական վարկութեամբք, անցուցեալ և զպատուցող բարութեան, ի խառնել զմզմումն բազմաւոյ սրտիս։ և զնշնանեալքս քալ նանգուցեալ ի լոյս երեսաց իւրոց Արքայութեան երկնից ընդ աբղաբացն դասուել։ Արդ զմեծաւատ մահաւոր Պետրոս ազգին, որ եկն առ մեզ, ընկալա՞ծ սիրով և ըստ ներելոյ միտրեալ ժամանակիս և որչափ եղեմ մեզ ձեռնհասութիւն կամեցա՞ծ յաւել և պատուել և բարգիւ, զոր և ըստ կատարելոյն զիւրեան և զերկարագութիւն իւր և լցուցանելոյն զփափագ ցանկութեան սրտին իւրոյ ահա սիրով և օրհնութեամբ զերազարեացա՞ծ, որում Տէր լիցի ուղեկից։ Առ ըստ խնդրուիլ լցեցա՞ծ ձեռամբ զորին զազանչեղաբոն սրբոյ Գեղարդեանն Խաչալուալ, անթափ միով կնքելով, և զքանիս մասանհարս սրբոց մասանց, որք լիցին զեղեզ և սպիգանիք ամենայն ցաւոց ներ, և պատգամեց օրհնեալ տան սիրելոյդ, անդառնալի միջնորդութեամբ նոյն հրաշագոր սրբոյ Զինուն և արժանեղանակ բարեխառութեամբ սրբոյ Լուսաւորին մերոյ և այլ խաչելով սրբոյ մասանցին։ Վերջապէս զքեմք ազուրութեանդ աննուալ առնել զսիրոյդ և հարապատութեանդ յորդութիւն առ աւար Աթոռս և առ մեզ, զի միշտ շնորհաց և օրհնութեանց արժանալիս Խոյ զպլ որդիսութիւնն սրբոյ Աթոռոս և մեր ոչ երկարելով աստէն, Բողոմեց իմանալ ի Թղթաբերէզ, որ է զիր կենդանի և զիսէ լիովին պատմել հարցանաց զկարգութեանց մերոց, Ողջ լիք Տերամբ, և կարգութեամբ զօրութեան նորս լարաման։

Գրեցաւ լամի Տեսան 1503 և ի տեղաւորեալք . . . ի սուրբ Աթոռս Էջմիածին։

ՃԼԹ. Թողմ ի Թօխաթ առ մահաւոր Պետրոսի կողակնց Մարինոսն, օրհնութիւն վասն Ժ ղուռուշ ղրամոցն։

Յորմէ ժամանեցի թուղթ հարկեան օրհնութեան և սիրոյ և արեղադարգն աւար ողջուին, նանգեմ շնորհիւ սրբոյ Իլման տեղալոյ Քրիստոսի ի վերայ նաղեմ զտեղեղ մերոյ և լուսամեռնոյ զառակիլ սրբոյ Աթոռոս, մեծաւատ և երկնազալար օրհնեալ Մարինոսի և աստուածապար տան քում և բնակութեան և ամենայն ընտանեաց և բարեկամաց քոց, խնդալ։

Առ ընդ օրհնութեանս Աստուածալնոյ, զիստաշիւր նաղեմ զուստոր զմեր և հարապառ զառակ մեծի Աթոռոս սրբոյ Էջմիածնի։ Զի սրբազան աստգնալն Պետրոս զրէթէ, Պետրոս զուարթս և զառատս սիրէ Աստուած։ Արդ, զուարթ և աստառ տուրքն այն է, որ ոչ է հարկեցմամբ ալլոց, կամ ակամայ և ճշտալ, այլ ինքնաւոր կամեց և ապառ մտա՞ծ ըստ զոյլն և ըստ կարգութեան, զանդիսի աւար ողորմութեան լիւրսի սիրէ Աստուած և աւար նոցա ընդունի։ Որպէս ահա զու օրհնեալք, քոյին լամար կամեց և շնորհաւոր սիրով առեալ էր լանուն սրբոյ Աթոռոս Մորս քոյ լուսոյ զԺ զուռուշ լուսալին։ Խաննելով լույսի սիրելի և նաղեմ որդալն մերոյ շնորհունակ տիրացու։ Յակորին և նա բերեալ հասցոյ ի սուրբ Աթոռս և առ մեզ։ Առ մեզ ընկալեալ զայն սիրով մասուցա՞ծ Տեսան Աստուծոյ և սրբոյ Իլման տեղալն Նորին, և շնորհակալութեամբ օրհնեցա՞ծ զքեզ և զամենայն կենդանիս և զնշնանեալքս քոյ, զորս և ունիմք լիշէ ի քրկազարծ աւար պատարագս ի հրաշագոր սուր տեղադիւ։ Վասնորոյ և զայս թուղթ օրհնութեան զրեցա՞ծ առ քեզ, զի միտմտեալ ուրախացան նաղեմապալս։ Արդ ուրեմն, ընկալիք Տէր զիմաւալկան աւարս քոյ սիրով և զազգորութեամբ ի նախա իւր, և զփութաբէնն ծաւառեցէ ի քեզ և ի համայն քու լույնան զշնորհս ողորմութեան և զթութեան իւրոյ, օրհնեացէ զնեզ և կարգացուցեալ, ազաւարս կացուցէ ի փորձութեանց և ի վառ-

դից և պահեստէ միշտ ի խաղաղութեան և լանդորդութեանն ևս զնպիս համար նշնեցելոցն զոց լուսաւորեսցէ և հանգստեցէ լարճաւորութեան իւրում ընդ արդարացն դատաց: Պատահիմեք ևս հոգեւոր գտերոց մերում զի ի կատարելաւ բարեպաշտութեանց, որ առ սուրբ Աթոսն և առ մեզ, հաստատուն կացցեն և ի բարեգործութեանց որ առ առ մի պակասեցին: Որովք մշտապէս ընկալցին զվարճութիւն լուսաւորելու, և ժառանգեցան զպահպանողական շնորհս որովք իշխան անգլուս Բրիտանիոյ և զօրհնութիւնս մեր հանգերմ քաղաքումք ամենիւր: Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԻՄՍ Թուոյն և ի անպակասերի . . . ի բարձրագոյն Աթոսն սուրբ Էջմիածին:

ԱԼ. Գ. Թոմսը ի յՈւաշտ ԿՈՒԱՅՐՈՆ Պօղոսն, շնորհակալութիւն ևս օրհնութիւն վասն հաւատարմութեանցն:

Այս ընդ շնորհագրագե օրհնութեան նամակիս, զիտառայի որպէս սիրելի մեր, և հարազատ որդի սրբոյ Աթոսոյ Էջմիածին: Յի թիկնալ լուսնիմք ի բարեպաշտութենէ զգիր նշանակ սիրոյ, յորմէ նետէ կացուցեալ եմք ի լաւ պաշտոն հարապետութեան, և լսելով ի համբաւաց և թէ, արք նախանձաք և զբարանք, որպէս ամենապի սեղիս, նոյնպէս և զազ կողմանալ թիւնալի բանիւք չարութեան խորանց խոտորեցուցեալ են ի ճշմարտութեան հանապարհէ, վասն ախր արգելեցաք և մեք ի գրելով զթուղթս առ քեզպաշտիս իրենիւ անձինս, թէ և իսկ զքան կոշման մեր երես առթեան, լստակ կոնզակաւ ծանուցանելով ստուգութիւն արք անցից մեր, մասնաւորեցաք զհաստակութիւն մեր ի հոգեպարար շնորհաց որովք զահեւ և լանդրանիկ օրհնութեանց մերոց: Իսկ արք սիրելի մեր Աստուծով զօրացեալ մահմետի Յովհաննէս աղայն ի Դաւրիմալ գրեալ ծանուցեալ էր մեզ զախարատլոր համբաւաց բարեպաշտութեան զոյ, որ ունելով զպատկական ճշմարտ սէր և զգիտողանցօրէն սրտական հարազատութիւն առ սուրբ Աթոսն և առ մեզ և նովին սիրով զպեցեալ զտոյր արութեան առ ի պատասխել զմար քոյ լուսալ և զմեզ, ի

սուրբ եկեղեցւոյն մերում լիւսաւորել առեալ ևս զանուն մեր, ցուցանելով զքեզ անձան և անհաղորդ ի զառնաշուշ որպէս մարտութեան: Որով աղապաւ և մեր շնորհակալեալ յորժ զազնաւարար սիրելոյ, օրհնեցաք զքեզ զարժանաւոր օրհնութեանց: Աստի և որպէս զու օրհնեալ զմեզ սիրեալ ևս և պատակալ, նոյնպէս և Բրիտան Տէրն մեր զքեզ սիրեցէ և պատակեցէ իրկակի կեանալ—օրհնելով օրհնեցէ և զօրացուցանելով զօրացուցէ և պահեստէ միշտ ի խնամս բարեգործութեան իւրոյ հանգերմ բարեպաշտութեանց որպէս զոյ և ալ ընտանեալ և զամենալ իւր քո առ ի բարի լսողելով արդիւնաւորս և շահեկան արտաք: Ազ լուսալ և զ ի հարկէ թէ բարեպաշտան մերաշնալսն Պոլսոյ որպէս բաւուն հարկանելով զճշմարտասիրութենէ, զերկապակութեան բարկին ի միջոյ, մասնելով առ մեզ զամենալ հակառակորդս մեր և զմեզ վերանստատեցին ի զակակալութիւնս արքապական հրովարտեցաք, Վասնորով և մեք առաքեցաք լսմանալ վերակ սմբ զարարալ Միւսան և զնախալս և ալժ մողորմութեանն Աստուծով կառք մեք և սուրբ Աթոսն ի խաղաղութեան և լազարակութեան, եղեալ մի հաս և մի հովիւ ընդ օրհնեցելով ազգիս և զարդիս եկեալ լիւսան զաղաքս լինել տանք աստի ի վերադառնալ մերում զհաստակութեան եկեղեցի: Ապա ընդէր լալ կողմանալ պարտի լինել խոտորութիւն և երկապակութիւն: Աստի որպէս իյնանաց տեղալ զքեցաք լստակ լստակ թղթովք, նոյնպէս և սիրելոյ զքեզ: զի ջանառայի առնել զխաղաղութիւն և զմարանական սէր առ միմեանս, բաւանով խոտալ ի մէջ զամենալ նիւս տակութեան և ստարակութեան, զի և խաղաղաւոր Բրիտան քնակեցի ի մեզ և լցուցէ հոգեւոր և մարմնաւոր բարութեանց: Եւ զու սիրելի կացցեն հաստատմալ ի կատարեալ սէր և ի մտերմեղն հաստատմութեանց որ առ սուրբ Աթոսն և առ հոգեւոր հայրութիւնս մեր, և լազարաւոր բարեգործութեանց որ առ առ և առ մեզ մի պակասեցին, լազարելով և զալս ի զոյն: Որովք միշտ օրհնութեանց և շնորհաց արժանացցին: Ազ լսել ի Տէր Ամէն:

Գրեցաւ լստի անառն 1803 և ի անպակասերի . . . ի լանդապատ մեր որ լիւսան:

ՃԼԴ. Թողլմի ի Թօխայի, առ Տէր Կարապետի կողակից Հռիփսիմէն օրհնութիւն եւ շնորհակալութիւն վասն ժողովուրդ կտակի առն իւրոյ հանգուցնելոյ:

Աւ ընդ Աստուածային օրհնութեան, դիտալիք հոգեւոր գուտարդ մեր եւ հարազատ դասի սրբոյ Աթոռոյ Նշմիտանի: Զի առն իմաստունն Ազգանն թէ: Ազգործութեամբ եւ հաւատով սրբին մեղք: Արդ, տէրեկալութեամբ ալսր լուսազարութեան հաստատնոր, ի Քրիստոս հանգուցնալ ալսն զոյ Տէր Կարապետ քահանայն կտակեալ էր ի կենդանութեան իւրում մեծաւ հաւատով եւ սիրով դասան զուսուշ լանուս արդոյ Աթոռոյ: Աւ լեւ վախճանմանն՝ զու երկնազաղարդ կողակից շուրա, զայն կտակ հորին կատարելով զՎ. զուսուշ զբաւմն մեծամբ հարազատ եղբոր զոյ Պօղոս հանձնարուեալ վարդապետին լանմեծալ էր հոգեւոր արդարն մերոյ խառնար ախրաւս Եւ Երեմիայի: Եւ նա ընդեալ հասցոյ առ մեզ: Զոր եւ մեր ընկալեալ սիրով ի ծախս պիտուից Քրիստոսանէլ սրբոյ Նան: ասացաք զՆոյն օրհնութեան հանգուցնալ առնն զոյ եւ լինեցաք ի միջապատելի սուրբ պատարագոյն ի լուսակալով սուրբ տեղալու եւ զքեզ եւ զամենայն ընտանիսդ օրհնեցաք լուսովս օրհնութեամբ: Արդ ուրեմն ընկալելի Տէր Աստուած զկամեաւոր եւ հոգեկան տարան մեր ի հաճոյ իւր: Եւ զփոխարէնն լուսովապատկապէս հաստացել ի հոգի առն զոյ Տէր Կարապետ քահանային, ներելով մարդիբուն սխալանաց նորին եւ հանգուցանելով զնա ի լուս երեսաց իւրոց լուսազարութեան երկնից ընդ արդարոցն դասուց: Աւ զքեզ թաղեպաշտունի կողակից շուրա հաղեհրէ համայն ընտանեացդ օրհնեցէ եւ պաշտանեցէ, միկնեցէ ի փորութեանց հոգեկանաց եւ ժամանականայ եւ ունիցի միշտ ընդ թեւս իմանաց իւրոց ի խաղաղութեան եւ ի բարեգութեանութեան:

Աւ արդ պատուիրեալ հոգեւոր գտարդ մերում, զի հաստատուն կացցես ի բարեկաման շնորհմանդ սէրդ եւ ի կատարել հաւատարմութեանդ որ առ առ մի վերջացցես: Արդ զմիշտ ընկալելիս զվարձա բարեաց լստուածայ եւ ժողովեցես: զաղեպաշտար շուրա սրբոյ Աթոռոյ եւ զքահանային հոգեւոր հաղար:

Թեան մերոյ: Ար եւ եղիցես օրհնեալ ի տեսանէ հանապաղ: Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌՄՄԻ Թուշու եւ ի սեպտեմբերի... ի լուսակալ Աթոռս սուրբ Էջմիածին:

ՃԼԵ. Բանադրանց առ Ալէթլուի քնակիւն:

Մանեթեւ համայն քնակիւք Ալէթլու զիւղիդ: Իմացաք ի հալիէ թէ անպատկառ լիտի եւ անամբ չիք Յովորդանն լարադործ որդին զառնութեան լանցելում ամեն զաղաղաւ զորապալա Միւսանն ի բարձրագոյն սրբոյ Աթոռոյն Էջմիածին, ապա զարդիտի խղճմտան ունեիք զուք, որ զարչաւստ պիտեմն զաղաղապիտի անօրինակ խաղաղապետութիւն եւ զանգամութիւն զորմեաց եւ զուք տարաք համարութեամբ եւ ի կամեցաք աստուղ եւ կշտմարդ լինել լրբին ալմիսկ եւ կամ զորմեաց մեղ խնցուցումս, զի մեզ լինեալ վրէժխնդիր: Այս մէկ լանցուստութիւն: Երկրորդ՝ որ ամն ժաղապետ կինն շնարարոյ՝ որ թողեալ զօրինաւոր ալսն իւր զնացեալ տեղապալի եղեալ անամբնապէս ընդ վտաւոր եւ շարանէնի իշխե Յովաննիսին, եւ զուք եւ ամենեկին լիտմելով խտել թուլաւարեալ էք: Երրորդ՝ որ լանցեալ աւաւստ իբրեւ աղք եղն մեզ թէ ժամաւարալ կինն ալսն եւ չիք Յովաննիսն կամին զաղապիտի քրէական լանցան զորմեց, լուսակալս մարդ առաքեցաք մեզ եւ զզուշալուցաք կամ սաստել շուրա, եւ կամ լուղարկել աստ առ մեզ, զի մեզ վերանասաւ լինեալ: Բայց մեր շանալով հրամանաց մերոց, զԹուանիկին մեր անարդաւոք լեւս զարմեցեալ էիք: Աստուած անթիւեալք, որքան մարդ էք զուք, որ ի վերալ մարդուն միւլ զմեռն քարէք եւ հարկանէք, եւ կամ որ նոյն պիտի կինն եւ զարչիկի Յովաննիսն որք զայն անզգամութիւն զորմեցին, վերջապէս թողեալ զմեզ, Էջմիածնաց զաստատանաւ նա ինքն չիք Յովաննիսն լանգղեալ է ամեն զայն ժաղապետ կինն եւ չիք Ուկան լերեցին եւ կտարարեալ է զայն սե պալակ լնդդէմ Աստուածային օրհնաց եւ առաքելական կանոնաց, զուք եւ չիք կամեցեալ լինել վրէժխնդիր նոցա: Այլ մեզ ամա, ըստ արդար խրատանց զալով ի վրէժխնդրութիւն, հրամա-

նաւ, և բանին Տեառն Աստուծոյ մերոյ և հոգւոյ զորով թնամբ մեծի Ամուսնոյն Եւթիմեանի, և հաւրապեալական բարեւոյ իշխանութեամբ մերով զլաւ և զանարկն որդիան սասանայի՝ ալսինքն, զյոյզ չիք Յակոբեանն, զանամբ չիք կրնն մարդաթաղ զշնացեալ չիք Յովհաննէան, ըզ սեռա պատկ առնող զիսայրուկ Ոսկան շերեցն, զարկեմեմ և սպանանեմ՝ ոչ զպալի քարամբք, ալլ աներեւոյթ սրով բանին Աստուծոյ, և հագնապան զինու սամնասարք հոգւոյն, և կոտորեալ չովկար զնսաւ ընդ մէջ զբաժին նոցա ընդ հեթանոսս և ընդ անհաւատս զնեմ և իրբն զնեթեալ անգամ հառանեմ լառողջ անդամաց սրբոյ և կնկնցւոյն Փրփառսի, և որոշեմ ի սուրբ հասից նորին, և անլոյծ կապա նազ կապեալ լերկինս և լերկըն, մասնեմ զնսաւ ի կորուսաւ լախանից և ի հարկն անշէջէն և ի լալորմն մշտապէս ընդ հորն իսկանաց սասանայի՝ հոգւով և մարմնով, որք անխնայ և նզովեալք են լնանաւորք Արքորդութենէն, ի լուսաւորչէն մերէն, և ի համալինք սրբապան հաւրապեալացն դատուց, Որք և իրբն շխտան և զԱբիբան սուգեցին ի խորս անգնաց և ալբեցին ի լախանական հարն զոխոց, և զուգ ամենեքեան ևս թէ վասն անորինակ զոգութեան չիք Յակոբեանին, և թէ վասն քրեական լանցանաց միւս շնացելուն՝ որք լեզնն նոցա սաստող և կշտամբող, ուրեմն և դուք մասնակիցք էք նոյն անխնայն:

Դրեցաւ թուղթս նոյովից ի ՌԻՄԻ թուոյն և ի հոկտեմբերի . . . ի վնասպատա մեր որ յերեւան:

ՃԼՁ. Թուղթ ի Սաղամաստ, առ պարոն Յակովբե որդիսն, պ. Ստեփանոսն, Յովհաննէսն ևս Բաղայ, միսթարուծինն վասն մահուան Տօրն իւրեանց:

Ան ընդ օրհնութեանս Աստուծաման, ծանուցումն լինի սիրելի և հոգեւոր որդւոյց մերոց և հարազատ զաւակաց զորոյ Աթուոյս իշխանին ևս որովեմտե տուն ցաւոց է աշխարհ, և ամենայն ուրախականքն սարին ոչ մշտապէս կան և մնան, վասն որոյ ոչուք լալարաւորացս մնալ առանց ցաւոց և արտա-

թեան թէն զբաղումն ունիցի զուրախութիւն, Դանդի բնական է բերմանց աշխարհի, բերիլ մարդկան սեռի ընդ ուրախութեան և արտաթեան, ընդ ձիմաղելոյ և սուգ, ընդ ըրկերութեան և տխրութիւն և ալլն ամենայն ըստ ստն եղանակի, Որդէս ահա ալմծ պատանկեցեալ է մեզ մեծ արտաթեան, ի սակա փոխելոն լալխարէլ սասի բարեպաշտն հոր մերոյ և ստող սիրելոյն մերոյ օրհնեալ պարսն Յակոբին, զոր և մեր զիտացեալ ի զրութեանց նասատարիմ սիրելեաց մերոց, լիբալի արամեցաք և ցաւեցաք ոչ սակա, ըստ որք արդէս լուեալ եմք, ոչ էր նա իրբն զոյն որք ի հասարակ արանց, ալլ նշանաւոր աննն և երեւելի իշխան ի մերազնեալուն կողմանց և առ սուրբ Աթուս ևս հարազատ և արաքաւ. ուստի և որչափ և տխրելիքք վասն պակասելոյ նորա ի մէջ ոչ լինի ստել լաստ Բայց զի ոչ ի մարդկալին կամաց (Տես ի Սահակ սեռտեր 773 երես) և զմիսթարութեան սրտից վասն մեր և համայն բնամեացից նորին Արդ ուրեմն լուսաւորեցէ Տէր զհոգի հորն մերոյ բարեպաշտն պարսն Յակոբին և հանգուցէլ ալցելութեամբ ի լալս երեսաց խրոց լարեւութեանն և երկնից, դասելով և պակագարդելով ընդ սուրբս խոր ևս զմեզ հարազատ զաւակունալ նորին և զհոգեւոր որդիոյ մեր օրհնեցէ և զորացուցէ, միսթարեցէ և սփոփեցէ հանգերն ամենայն բարեւան ընտանեաց մերովք և փոխանակ ալր արտաթեան, պարգեւեցէ մեզ զուրախութիւնս մեծազոյնս. փրկեցէ ի լալլ ապագալ փորձութեանց և լամնից արտաթեան զսասարաց և պահեցէ համապալ ի խաղաղութեան ի լուրախութեան և ի բարեզուարե կնցութեան և սացէ ամենից բանից և զորեաց մերոց զաւցելալ որդւոյց մերոց, զի թողիք պատանեան զարտութիւն մեր որ լողագս ալրք, և ուրախայիք- միսթարեայիք զուք և սփոփեայիք զամենայն բնամեայն մեր, զի և մեր լուելով զուրախութիւնս մեր սրտալիւր լիցուք, նաև ըստ նմանութեան լուսաւորի հորն մերոյ, ունիլիք առ սուրբ Աթուս լուսաւոր ծնողս մեր և առ հոգեւոր հայրութիւնս մեր զորդիական լինանանց սէր և զկատարեալ հարազատութիւն և լողաբար բարեգործութեանց որ առ սա անհուղ մնայիք, Որով

միշտ ընկալի՞ւմ զորդագրագրական վարձաբանաց (Աստուծայն և ժողովրդական) զհաշիւաբար շնորհաւ սրբոյ իշխման անգլաւս Բրիտանիոյն և զարհուսթիւնս մերս. Որք և յերուսղայի Յէր, և պահպանեցեալք առնաւազօր աշուղ նորին յարածամ. Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԴՄԻ Քուստի և ի Կոստանդնուպոլս... ի բարեբաղան Աթոռա սուրբ Էմիւն-ձին:

ՃԼԷ. Թուղթ ի Բաղդաստ առ քահանայսն նա իշխանսն, ծանուցանալ զանցեցի մերոց նա սիրախառն մեղադրութիւն վասն Թուղթ չ'զընկոյն

Յորմէ ժամանեցէ Քուղթ ճշմարիտ տիրոյ, Բրիտանոսագրագրական և արդիւնաբար հոգեւոր արհուսթեան Կանցերն պահպանողական շնորհք և զարուսթեամբ Միսանաէջ սրբոյ անգլաւս և բնաւից քաղաքապետ սրբութեանց որք աստանօր ի վերայ ընտիր սիրելեաց մերոց և լուսանունիւ չարագրաւ որդեցոյ սրբոյ Աթոռաւս, Աստուածախնամ և բարեմեխ ցաղաքից Բաղդաստայ սրբանուէր և շնորհունակ քահանայից, բարեպաշտն և պերճապատիւ իշխանաց և համարն Բրիտանոսաւոր արհեստ երեւիլ անձանց չարագրեցի և տիրապետ ասանց մերոց և բնակութեանց և բարեբաղան վարդապետի զասկաց և ամենաւ ընտանեաց և ազգանոց, սիրելեաց և բարեկամաց, ինչպէս ի Յէր չարածամ:

Սա ընդ շնորհագրագրական արհուսթեան համակիւ, ծանուցանալ լիքի ստույգ սիրելեաց մերոց և պատկառմ որդեցից մեծի Աթոռայն սրբոյ Էմիւնձին: Զի չարս երեք ամէն, չորմէ հետէ ըստ վերանախնամ անգլաւս մերս և ըստ չարագրեցի շնորհաց ամենասրբոյ Լոյսուն ընտիրոյ և կայացեալ եմք ի հաշիւաբարութիւն սրբոյ Գահին և արհեստիւ ազգիս Լաւոց և ի միջոցն ասն յաւ երեքունց ամաց թէպէտ ոչ գրեցաք առ իւրաքանչիւր զաստուկ լատուկ թուղթս սիրոյ, և ասն ոչ ալ ինչ պատճառաւ, եթէ ոչ ի ասկա ոչ անեւոյ մեր զտեղեկութիւն զմեզ և զանուսնց մերոց և զալ Կանգամանաց և զորդագրականց, ըստ աս-

կան քանիցս գրելով զարհուստաց ինչպէս առ հասարակութիւն մեր և շուրջ մերալեկից կողմանցն Լոյսաց, ծանուցեալ եմք ասնաբիւք զանցնս մեր և զալ իրաւութիւնս Որովք և մասնակցեալ եմք ի հաշիւաբար շնորհաց սրբոյ իշխման անգլաւս Բրիտանիոյն և ի հաշիւաբար արհեստ ինն շնորհանունիւ չարագրաւ որդեց սրբոյ Աթոռաւս և սիրելի ժողովուրդք մեր: Ալ զուս արհեստցոյ ոչ երբեք լցեցիք զպատասխանին մեր թղթոց և ոչ ծանուցից զորդագրական մեր, թէ հաշիւաբար ասնէք պատճառ ոչ լցելով զթուղթս, զպարթութիւն ազգի մերոյ, շնորհիւ Տեսան բարձուն վարդապետն ասն չարագրական և տարածակնութիւն իսպառն և կարգաւ ի Մեծն Պալիս և լալ ամենաւն անգլիս Աստուածախնամ խաղաղութիւն, ապա սիրելիք, զի ոչ պատճառք կան ի միջոց, արգելք լինել թղթագրական մերոյ: Դուք ի բնէ անտի անվանեալ Յէրունի ժողովուրդք զուղով սրբոյ Գահին և հոգեմէն զասկանեց, պատշաճ ինն է մեզ գեր քան զամենայն չարան թղթագրական մերոյ միջնորդ մատուցանել սրբոց մերոց, անեւոյ զմեր շնորհանունականս Որդին և ոչք հաշիւական աստաւ սիրով ուրախանալք առ լալ չարագրական մերոյ, և արամիւք վասն պատանալ ձախորդութեան. զոր արինակ ի լեկն մեր լանցելու, թէ պատանալ են ի յարհեստ չարագրի մերոյ պատանալք ցաւոց արամեցաք ի սիրտ և ի հոգի և զազոյս առ Յէր մատուցեալ, առաջի Աստուածաէջ սրբոյ Տեղաւոր խնդրեցաք ի համանէ քառանգ ի միջոց մերմէ զվնասակար պատուարն, Բալց իբրեւ լուսաք կանխաւ բարեմեխ ասն չարագրական և զալ լինելոյ ասնքան ինչ վնաս առ մերազնեանց: Եւրոպացեալ, զհուսթիւն մատուցաք խնամակալ արարչին: Վասնորք և ասնմէ զի նոյն ինքն Յէր լուսաբարեցէ ըզհոգիս ննջեցեալ մերոց և Կանգրեցանելով զնասա չարագրականս երկնից, զասկանեց և պատկառելիս արացն սրբոց և սիրելեաց իւրոց և զվնասանելով միջնորդեցն և սիրելեացն, արհեստց և զարեցուցէ, փրկեցէ լալ չարագրական պատանալք և լամենից փորձանաց հոգեկանաց և ժամանակաց և միշտ տարածեալ ասնելով ի վերայ մեր զթիւս արարչական խնամոց իւրոց պահեցէ ի խաղաղութեան և ի բարօրոյ:

թեան և՛ աստիճանային և զարմացնող զայնպիսի անսթաբիլութեամբ Իսկ արդ կարծես թէ դատաշին մեր զգեալ կոնգրէսն օրհնութեան ընդ այլ թղթաց լինել ի ձեզ ժամանակ վերադառնալիս նորոգեցնալ զօրինակ այնր կոնգրէսի և լուսնութեամբ ևս արարաւ ի նմա և լինցաւ ընդ այլ օրհնութեան նախնային մերոյ. զոր նախապէս ըն թերցեալն ի ներ կնիցեցաւ թողալ զնոյնքն ի Բաբայ: Արդէս կամ էր մեզ դրել զլատուկ լատուկ օրհնութեան թուղթն երեւել իշխանաւորաց ալ ի սակս ոչ ընկալնելուն մեր զիբր ի ձէնջ, ոչ դիտելն որոշակի դատականն, նորին ժամն ոչ կարացաւ դրել առ ալժժ. ալ միան ապա հասարակական թղթով, հազարդաւորաբաւ զնից շնորհաց սրբալ Աթոռոյ և օշնութեան մերոյ, իբրոր լինիմք ձեզ, զի ի սիրտ և ի հոգի միացեալ ընդ ալ օրհնեալ ժողովրդաց Հայկազնէից, լատուորշակըն և զարաց ներսց, լինիք հետեւոց և նախադասութեան և ասեցողք աստութեան: Գիտեմք որ նախանձաւ և զրաբան անձինքն, ի նման թիւնալ թղթաց զալթակցեցանել ունին զնից և խոտորեցուցանել լուսնին շաղէ, բայց զուս մի բնաւ ունիցիք լոնկ և անուս ասալոց բանի իտարեալիցն ալմոցիկ: ալ ըստ ընկի ինքնութեան սիրոյ և անխաղաղի հաւատարմեանն ներսց, որ առ սուրբ Գահ Աստուածեան, ցուցիք առ սա և առ զանախալ ասրին զվարկուցն հպատակութիւն և զօրդիտական հնազանդութիւն: և սիրելի եղբորն մերոյ և վարկապատիւ աստաճորդին ներսց Եսիւփ Աստուածինմատ արգելիկոցասին յորդոր լինիք թղթովք, առ ի միախալթեմք ելանել և զալ ի սուրբ Աթոռոյ զոր իբրեւ զեղբաւը պատուելաց և լարկելաց հմէք, որպէս իւրեանս գրեալ հմէ բազմեցաւ, և իրաց նորին որք հանաւ: Են այլք արկարար պաշտպանող եղիլիք՝ մինչև ց՛գաւն նորա առ ձեզ, և լաւնմով հանգերը իրաքն անվտանգ ճանապարհաւ ուղիորեալիք լալակոյս: Նման ի հասանել թղթաց առ ձեզ, անխաղաղ փոթ կալիլիք դրել և ծանուցանել մեզ զնից և զգալագից գիտարութիւնն և զհակովթալ արգելիկոցասին ուր լինելն և զալ որպիսութիւնն: Արդէք ընկալիլիք զվարձա յարեաց ի վարձատուէն բարեպարտք և ժողովեցիլիք զհոգեպարտ շնորհ սրբոյ իման անգլոյն Փրկաստի, և զարդիւնական օրհնութիւնն սրբոյ Լատուոր-

շին և մեր հոգեար հայրութեան: Իսկ զալ որպիսութիւն սրբոյ Աթոռոյ և մեր աստաճոր ոչ երկարելով թողալիք ի կոնգրէսին իմանալ: Արք լերաւ ոչ ի Տէր և պահպանեցեալք ասեմագոր ալով նորին ճանապարհ: Ամէն:

Կրեցաւ լաթի կնիարարին 1803 և ի հակամերթիւն: ի վնասագաստ մեր որ լերեան քաղաք:

ՃԼԸ. Թուղթ առ Սալմաստալ և Որմոյ քահանայսն և իշխանսն, յանձնարարութիւն վասն նուիրակին և ծանուցումսն ալ և ալ իրաց:

Առ ընդ շնորհապարգի օրհնութեան նախակիս, գիտութիւն լինի հոգեար որդեաց մերոց և հարազատ զաւակաց սրբոյ Աթոռոյ Էջմիածնի, Զի Տէր Սիմէն խոհեմաբա զասեման և թիւանկիչ Եսրութիւն ազալն, զոր ասագեալ էիք, եկեալ ժամանեցին մեզ ի հակամերթ ամառաւ Բ. բայց ի ճանապարհին ընդ մէջ սրբոյն Թաղէսի ասագեալ վանից և Մակուալ ասագեալ հանդիպելով նոցա, մերկացուցեալ էին իրազա, և ի նման նոցա եղեալ զինչն և զընծալն, որք լանուս մեր հանգերը մահալերէն ներ և ալ թղթովք բաւարարեալ լախտակեալ էին ի նոցունց, որք մերկց եկին առ մեզ: Աստի թկպէս ոչ ել ի ձէնջ՝ Թուղթ ինչ, զի իմանալք թէ զիմ էր գիտուարութիւն ներ, սակալ զգրաբարն խոսեցուցեալ, ալալսի ինչ հասկացաւ եթէ ինդիլի ներ էր նուն, զոր լատաշն ևս քանի մահալք արարեալ էիք, ալմինչն, ասագեալ առ ձեզ զսրբալ Միւսուն և կարգել ձեզ ռուիրակ զհոգեար որդին մեր Եսալատուր խոհեմաբալ վարդապետն: Արդ մեք բազմեցա ծանուցանելով ձեզ զպատեալ ասագեալն մեր զնա լալոր կողմանալ, պատուիրեալ հմէ իսկ, թէ իբրեւ զհոգեար որդին մեր Եսալատուր խոհեմաբա լին, ի ձէնջ ևս քանի քահանայք և երեւել իշխանք ընդ նմա ելեալ զայնք ի սուրբ Աթոռ և առ մեզ, որպէս զի լերեալ առ բերան խոսելով մեր ընդ ձեզ և լատաշն իմանալով ի ձէնջ զամենալն հանգեմանս որպիսութեանց ներսց և ալ ամենալն ժողովր-

դոց և ժամատանց խղճալի սրբոյ վանիցն ևնր, լսեմամ ըստ արիւնի հիմնադէս զկարգադրութիւն և զանորդութիւն առնէաք թէ ի կողմանէ առաջնորդի և թէ ի կողմանէ նախարարի իսկ զուր զանց առնելով ոչ կալաք ըստ իրից առ այն. և յաշտաւոր վարդապետն մեր զեռ լալոր զորով, ոչինչ տեսնելիացաք մեք զարդիւտութեանց ևնրոց, չգիտեմք թէ զխնորդ էք և արդեօք ունիք զսեր և զմիաբանութիւն ընդ միմեանս և ընդ ալլ թեմականայ ևնր, եթէ ոչ, ալժմ խնորդէք ի մէջ զնախարար և ալլն Սիրելիք, մինչ կացուցեալ եղաք լաւ պաշտան չալարապետութեան, զեռ ոչ էաք առաջնայ ուրեք զնախարար, նախապէս առ ևնդ առաքեալաց—ընդէր ապա աշտութիւն չարարէք նմա, քան թէ անփութ եղէք, որով և լառաշնալոյ ելաւ երբեակ վշտանայ, Առաջինն, որ նա պարտեալ ի ստալոյ բանից անհոգ և անզգամ չէք Յակոբին Վանիցայ, եւ կորեաւ ի վիճակէդ, որով և սրբալոյս Միւռոսն մեր անպատուեցաւ—երկրորդ, տանց տեղեաց արդիւնք որ ժողովեցեալն էր լսանալ սրբոյ Աթոռոյ ի զուր վտանեցաւ և երրորդ—որ զուր կայիք մնացիք ցարդ զուրկ ի նոցորդ միութարութենէ, Աստուծոյ վտանգք լառաշնայն ոչ ալլ ինչ պատահեալ, եթէ ոչ վառ անհոգութեան ևնրոց և ժամատանց ի սակա ոչ ունելոյն ևնր զսեր և զմիաբանութիւն ընդ իրեարս և ընդ ալլ վիճակակիցն ևնր, Եւ արդ մինչ ապագայ չունէաք լառապէս զանգիւտութիւն զորդիւտութեանց ևնրոց, լիբաւի ոչ կամեաք կարգել ևնդ նախարար, կարենալով թէ զուցէ սակա անաւր և անմարան լինելոյն ևնր, լառաշնայնցն նախ վտանգք ի կարելիք խոցառումն սրտից մերոց, բայց զի լառաշնալոյն լազմեցա խնդրեալ, ալժմ եւ խնդրեալ էիք և լինեալ քահանան եւ պատմեաց զունեւն ևնր զմեծ պահասութիւն ի կողմանէ սրբալոյս Միւռոսի, վտանգք և մեք նախարարն սիրով և դրով զիջեալ լազաւան ևնր, առա զխնդրելին ևնր չնարեցեալ ևնդ—կարգելով նախարար զնոցորդ արդին մեր զճէր Խաչատուր չնարեալանկ վարդապետ, որք և զրեցեք զնախարարական կոնդակ լսեաւն զորա զոր և նաեղեալ Առաքաւորաբար ասոր Միւռոսաւ, լսեմեցեաք Տէր Սիւնն խաւեմաւմ քահանային, անբել նախարարանել առ զա. զի կառարեացէ զգործ

նախարարութեան ի յարենալ քաղաքայ ևնր և ալլ ուրեք, որք խնդրեացին սիրով և ապաքեն, զրեմք և պատուիրենք ևնդ, սիրեցեալ որդւոցդ մերոց, զի որպէս սիրով խնդրեցիք զառ, նախեալ և առաւել խնդրեալ ընկալելով լարգեանքի և պատուեցիք և սրտովն նառաքարմութեամբ ըստ լափաւ կարողութեան ևնրոյ ևնառաւ և անկանալ լիջիք զմաւ Գանդի առա առաջը զփորձն և տեսալք թէ զինչ առաջացաւ լսեմալոյս թեմական և լսեմականութենէ ևնրոյ, ալժմ եւ թէ անփութ լինելով ոչ ցուցանիցէք զանառաւորութիւն նախարարի մերում և զա մնացէ անգանական, ի նարկէ վնաս լինելոց է ևնդ և մեք, Առաջին ըստ ամենայնի ամենայն կեցողի պաշտպան և ժամագակ զորից լսեմալն լսեալ և ի զորեւ զորին և եթէ դոցի ոք ի քաղաքայ և առաքալ, իսկ որ ընդիմացէ և ներանկեացի զոն նախարարի ևնրոյ և զանառալուն նոցով զիստովութիւն և զառաքաւորութիւն սերմանել կամեցի, միաբան նամակաւմութեամբ զանպիսին իբրեւ զգործիչ քաղաքի և աղբի ի բաց նառաւալ ի մէջն է ի միաբանութենէ ևնրոյ, առաքալ ընկեանք, որպիսի է Վանցի լիբը և չարազուն չէք Յակոբն, զորոյ զնորոյ եղեռնադարձութիւնն եւ իմացեք, վառարոյ որպէս մեք լառաշնայն եմք զմա, և ևնդ եւ ժամուցեալ եմք լառուկ կոնդակեք և զսրինակն լառաշնայնաց նորին եւ լղեալ եմք առ ևնդ, ըստ այնմ և զուր կառարեանքի, և մի բնաւ նազորդութիւն առաքելք նմա, որ տնիմեալ է լսառուեալ և ի մէջն. և ի սրտէ օժանդակ լինիլիք նախարարից, որ նառեմեցէ զանդգնութիւն և զըրբութիւն պղծոյն արեւելի, Նաե ի իրառեւն և ի կշտամբնէ սիրելի որդւոց մերոյ զորինալանցան և զանհապանգան սրբոյ Աթոռոյ և չալարապետութեան մերոյ, մի ոք նամարանկեցի զիմալարան և նշխանել զբանա զորին և մի ոք թիկնապաւ զառանիցի անպիտանաց, ալլ զուր երեւելի և լարդոյ աննիւնդ չոցորակեան և աշխարհական դասք եւ, նմանապէս ընդ զմա ստառոյ և կշտամբոյ լիջիք անպիտան անհապանդեալ և լարդոյն լառեպաշտից և ընդ նախարարի մի սիրաւ և մի նոցի եղեալ ևնր, թե և թիկնեալ զմա եղիլիք և արդիւնաւորեանք զգործն, քահանայոց ևնրոյց լարդարական լսեմալք և աշխատարարութեամբք և իշ-

խանութքը մերով զգուշաւոր խոնկանում-
 քեանք և անշուքանութեամբ, քանդի լուեալ
 էք ի հարկէ թէ զկնի վախճանի Ղուկաս հա-
 զուրս կաթիլգիծորին և ալսոր զինչ ինչ նե-
 զութիւնս և ստառապանս կրեաց սուրբ Աթոռ
 Մարքս մեր և քանի քանի բերքակերպ զիս-
 տառք վնասեալ, աւերեցաւ և զրկեցաւ լամե-
 նայն հարկաւոր պիտալից եւ ի պատեառս
 խառվածէր ընտանի որդւոց իւրոց և լալլ թըշ-
 նամեաց: Ազգաքնն սրտացաւութեամբ հոգա-
 լով մեր վասն հաւատոյ Մարքս մերոյ, պար-
 ախք կարեւոր պնդութեամբ նպատաստեալոց
 լինել նուիրակից, զի խաղաղութեամբ և ար-
 զիւնաւորութեամբ կատարեացէ զդորն, ի լազ-
 նութիւն բազմադիմի պակասութեանց մերոց:
 Այլ զոր ինչ ճարտարութիւնս աւանդէք, զիս-
 խաթրէն ի Տեառնէ ընկալիէք զմեծագոյն բա-
 րութիւնս սաս և բանանց կեանս: Այլ և զայս
 պատուիրեմք սիրելիացց, զի հոգ տարլիք
 կամ ի մեռն բարեմիտ և մեծապատիւ: Սար-
 տարին և կամ ալլ կերպիւ: Դանել ի զուրս
 զիրան և զընծայն, զորս կողպտեալ են ա-
 լազակէք ի Տէր Սիմեոնէ, որպէս լիազոյն ի-
 մանալոց էք լինցնել, մեք եւ աստի ունիւմք
 փոխ կաշուել զի հարասցոյք դասնել զայնս
 և առ ձեռն բերել: Կարեւոր է ըստ զընցելոյս
 աւանդէք, շնորհակալ լինելոց եմք զսիրելի-
 եացց օրհնութեամբ: Իսկ զալլ որպէս մեր
 աստուհոր ոչ երկարելով, թողուք ի Տէր Սի-
 մեոն խոնկան քանանալիչ խմբաւ: Որք և
 իւրեք ողջ ի Տէր և պանդանեցեալք ամե-
 նազօր ալով նորին բարամա՛մ: Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌՄՄԹ Թուրքս և ի հոկտեմ-
 բերի... ի մնացաւս մեր որ լնեան:

ՃԼԹ. Թողութի Գաղաստիս, առ երեց-
 փոխան Գրիգոր աղայն, յանձնարարու-
 թիւն վասն նուիրակին:

Այլ ընդ սիրով և օրհնութեան ողջունա-
 մեր նստակիս, ծանուցումս լիցի ստալց սի-
 բելալոյ մերում և լուսանմանոյ որդւոց սրբո-
 րոյ Աթոռոյս իշխմանին: Ձի ի տեսնելն
 իմ զգեղ ի մեծն Պօլիս, լայնամ զիտացի
 թէպէտ զքարեորտութիւն քոյ և զգաղց-
 բարեթր բարեկամութիւնդ առ իս, բայց սա-

կայն նարզեմիս հարազատամիտ նուիրակն
 մեր և հոգեւոր որդին մեր Փիլիպպոս շնոր-
 հունակ վարդապետն լաղկապէս գրեալ և մա-
 նուցեալ էր մեզ զորդութեան շնորհեանոց
 սէրը և զկատարեալ հաւատարմութիւնը և
 զպատշաճութիւնը որ առ սուրբ Աթոռս լու-
 սատու: Մարքս քոյ և առ մեզ, նաև զմեծապա-
 տիւ, ընդունելութիւնոց և զարգանալ և ըզ-
 մարդասիրաբար շահեցողութիւնոց զորս ցու-
 ցեալ էիր առ ինքն ի պատիւ սրբոյ Գահին
 և ի սէր մեր Որոց ազալաւ և մեք մեծապէս
 շնորհակալ եղաք զբարեպաշտ սիրելւոյդ և
 օրհնեցաք զգեղ բազմա օրհնութեամբ: Ձոր
 Տէր օրհնեացէ և զբարցուցէ և միշտ ապառ-
 ձեալ ունելով ի վերայ քոյ և ի վերայ օր-
 նեալ տանդ և համայն բարեաւոր ընտան-
 եացց, ազատս կայացալէ զմեզ ի հոգեկան և
 մարմնական փորձութեանց և պանեացէ միշտ
 ի խաղաղութեան և ի բարբաւութեան և ասցէ
 ամենից բանից որդեց քոց զաշխուշտան
 բարեաց: Արդ զորեք լաղկալ սիրելւոյդ մե-
 րում, զի զօրն հաւաքափաղ շնորհեանոց սէր-
 և զորդիական հարազատութիւն և զհաւա-
 տարմութիւն քոյ որ առ սուրբ Գահն Աս-
 տուածեան և առ մեր հոգեւոր հալորութիւն,
 հաւատատուն ունելով, առաւել ևս աննշու-
 ցես և ի բարեխնութեանոց որ առ առ մի
 պակասեցիս, և զհոգեւոր որդին մեր զնուի-
 բակ Փիլիպպոս առաւատանեալ վարդապետն
 որպէս սիրով ընկալեալ ես, նորիպէս և ի
 լատակ սէր քոյ ունիցիս, և ըստ արժանւոյն
 պատուեալ շահեցես և միթարեցես և առ
 զորն եւ ցուցես զմեծաւորութիւն զի ար-
 զիւնաւոր լիցի: Քանդի սնա լուեալ էք ի
 հարկէ, թէ զկնի հոգեւոր Ղուկաս կաթիլ-
 կուր վախճանման և ալսոր որքան վերաց
 և ստառապանք և աննուն վնասք էին, որք մա-
 մանեցին խղճելի սրբոյ Աթոռոյ, թէ ի բա-
 տարաց և թէ մանաւանդ ի մերայն ընտա-
 նեաց ի փառամով որդւոց տրին, որք լաղազ
 պէտքեանց բազմապատիկ փորձութեանց և
 վնասուցն կրեցելոց պակասաւորեալ է իս-
 պառ ի լամենից կարեւոր պիտալից եւ և ի
 չքաւորութեան կայ: Ղուկասորոյ լամենիս
 սրաւ մեռնաւ և օժանդակ լինելով նուիրա-
 կից, ջանացես արգիւնաւորել զգործն և
 խաղաղութեամբ հաւուցանել բաւարան, ի
 լազնութիւն լազնադիմի պակասութեանց սրբոյ

Դանիալ և զոր ինչ բարեխառնութիւն ցուցանիցես առ զազիւտարէնն ի Տեառնէ ընկալցիս զանձազոյն բարութիւնս առտ և լանանց կեանս: Իսկ զարդարութեանց մերոց առաջնս դիմել լիցի. զի շնորհիւ ոգորանութեան Աստուծոյ սուրբ Աթոսս Մարտ մեր է ի շինութեան և պալատութեան իւրում և միաբանից բազմութիւն հաստատաւ ի բարեկարգութեան և մեր արշափ զօրէ կար մեր, խնամարեմք և աշխատեմք առ բարոյք պաշտպանութիւն սորա, և զարդիս եկեալ մեր լըրեան քաղաքս լատա եղեալ վեհաբանով մերում շինեցուցանեմք զհասարակն եկեղեցի ի նոցեարազն միոյթնութիւն մեզ և ներկայութիւն լուսնիմք ուսեմք զվիշտ և զնեղութիւն, լապալն ևս Տեառն լիցուց ապաստան: Եւ զս. սիրելիդ, երբեմն սիրալապտական դրովդ դէր սրտի մատուցանելով մեզ, ողջ ընդ ի Տէր և լաննեցեալ ի խնամս նորա լարամամ. Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌԴՄԻ ի հոկտեմբերի... ի Անտաղատս մեր որ լըրեան քաղաքի:

ՃԽ. (Սկիզբը չկար ընագրում):

... Ժառ ևս ծանուցանեմք համառարի սիրելեացդ, զի թէն ըստ հոգեւոր կոչման մերում ներեալ ամենայն լանցանաց Դանիէլի՝ ընկալաք լարզանք որդէն և զրեցաք ի վերջ: Եւ ինչն ևս ցուցեալ զզգոյնն՝ ետ զեեռնարկի զազարել աշուհեան և ապալխարել ի վերա զորենցելոցն: Այլ սակաւն ոչ եկաց և Մեացն նա լիւրումն պայմանին, և վերադին ընդզեմ շինեցաւ իւրով իսկ լակարի երգմանն, որովք և երաց մեզ զնորոց զուան վնասուց և խառնութեանց, լարուցանելով միաձգմանն իսկ՝ զնշեալն երկրիս մեծանեցեմ ի վերալ մեր ի նանիք պատճառուց, զի անլալ ընդիցն հասանիցի: Եւրոց մի էր և ալ, զի մեք զօրտնիկ թուղթն լառաշաղուն զրեալ՝ կամեցաք լատով մարդով լոյն ի Յուսէլդ առ հարազատն մեր մահտեի Յովհաննէան հասուցանել սիրելեացդ վազքալ և ալն: Դանիէլն զհակառակն ծանուցեալ խանին, թէ զթէն առ նան զանգատանս զրէ և ալն, հաստալով խանին առտ լանից նորին, լզեաց զարս, և լեսա ընրել ետ զՅովթատարն թղթով:

Քըն հանգերի, զորս բացեալ տեսին, զի թուղթը օրհնութեան են զրեցեալ առ կաղանազ Հեղկաց, Բազառատ և Բոսորալու: Եւ ի լաւմտապարս լինելն Դանիէլին, ծանեաւ մեծապարսի խանն զորս Ննչազարութեանն նորին, և ետ ի ձեռս մեր ըստ կամս ամեն ընդ նմա, ալլ մեք հայելով ի հասանաւ վեհակ քնութեանս մարդկան, միանգամայն և՛ խնայելով ի ներութիւն, առաջի երկուստան նոյնակողոտաց առաջ զվեղարն, զփիլոնն, և զմատանին միալն, և ալնպէս եղաք լառաննին սենեկի մերում, պալմանելով և զառ, զի ի Յիֆիլի եղեալ զխալին խառնարկեան զազարեցուց, և խաղաղութեան եկեղեցւոյ փոխ տարք: Եւստ իբրեւ բարեբացաւ լանցանք իւրն և իւրալին վաղապատեացն, որք ի Յիֆիլի կան լարջապալք, և ոչ բնաւ ևս բեկեցոյց զնշան խաղաղութեան և սիրոյ, կրկն պատեցաւ ի մէնջ ի ներկայութեան ըրոր միաբանից, և եղաւ վերադին ի լիւրումն սենեկի և կալ ալնպէս: Սուրբ Աթոսս և բազում միաբանք սարին ի բարեկարգութեան են, և ընդհանուր ժողովուրդք Լուսաւորութենք, որք ի տերութեան Յամանցոց, կան բազում սիրով և հնազանդութեան կապալկեալ ընդ սրբոյ Աթոսոյ, ընդ մեզ, և ընդ արժանազով պատրիարքն իւրեանց, զնա են շինութեան և բարեկարգութեան սրբոյ Աթոսոյ՝ բառնալով զամենայն հակառակորդս սարին ի քաղաքաց քաղաքաց, և ընդ իշխանական զառապան մերով հնազանդեցուցանելով: Մեք ևս օծանդակեալ ի Տեառնէ, և նոյնա զանալ զաշխարհութիւն և զանգորբամաութիւն, պարապել կամք անա ի նորոց շինութիւնս և ի պալատութիւնս սրբոյ Աթոսոյ և սրբոց եկեղեցեաց խախտեցոց, ի հոգեւոր միոյթնութիւն սիրելեալ ազգիդ իմզ, քանզի ի Բալախուս գլխաւոր վարդապետ քառասուն ընրել սուսեալ, հասանել տամք ըզքարինս, զի Տեառն զորեակցութեամբ ի լառաշիկալ գարնանս ձեռն ի զօրք արարեալ նորոցեացդ զխախտեալ տեղին սրբոյ Աթոսոյ, և վանից սրբոյ Դալիաննի ընդ ալլ հարկաւոր հոգալեաց ներզոյ և արտաքով պարադի սրբոյ Աթոսոյ և շեղադարձեալ պարճաւորացուցոյ զաւրք տաճարն Աստուծոյ ի փռաս և ի պատիւ սուրբ անուան նորին: Եւ զի եկեղեցին, որ է ի լըրեան ի լանապատին,

որ է բնակարան սրբազան հայրապետաց, զուգով խախտեալ և խաղառ աւերեալ, ահա երկու ամիս է, չոր ի յերևան նստեալ անձամբ մերով և վերահասութեամբ ջախջախ զարև ի հիմանց, նոր ի նորով հաստակաւոց շինեցուցանեմք, և զամենայն քաղաքեալ տեղիսն ևս ասմբ նորոգել ի վախճա մեր և ընտաղալից մերոց։ Ուսուցանա առ արժի գիտացեալ լեր և նոյի և սիրտ մեր ևս ընդ ալ ուղղաւոր և հորազատ սրբուց սրբոյ Աթոռոյ և զբարեց մերոց համակեալ, եղիջիք օրհնեալք լսառուսի, և պահպանեալ ամենազօր Աջով նորին։

1803 հոկտ... ի սուրբ Աթոռս ամեն ալն Հայոց ի սուրբ Նշմանին։

ՃԼԹ. Թողմ ի Պօլիս առ Աղայեկեան Գլորիոն, ի պատասխանի թղթոյն ևս շնորհակալութիւն վասն Բերականցոյն։

Եւ ընդ շնորհապարզ օրհնութեան նստակիս, զիտութիւն լիցի աշնուսամբ սիրելուց մերում։ Զի համառապեմք թուղթ զայլ ի լանիսի 15-ն զընցեալ, ժամանեաց առ մեզ ի հոկտեմբերի 28 ընդ թղթոյ պատրիարք լարգելի եղբորն մեր։ և նուիրով Աբրահամ եպիսկոպոսին, զոր ընթերցեալ իմացաք զգրութեաք։ Ընկալաք նաև զգերականութիւնսն Զամենսն, լընթերցումն ազալոց։ և շնորհակալութեամբ օրհնեաք զբարեպաշտ սիրելիդ։ Տէր օրհնեաց զգեղ և զօրացուցել և ըստ հաւատարմութեանցդ առ մեզ վարձաւորեաց թաղմապատկազաւ։ Բայց սակայն լիշեալ թուղթք մեր ոչ հասին մեզ ամբողջ կընձով։ ալ թացեալք էին և ցերականութիւնքն ևս անկեալք էին ի ջուր— և վասն թղթոցն զորս ի Կարնոյ վէճիլ պարոն Գառաբն առաքեալ էր առ մեզ, նա գրեալ էր մեզ թէ ի տեղուց սուրհանդակ քերտուլ իցի ի Թախթ և անդ արհեալ և ինքն զնոցապի զեպի Բաղդաստ և անտի ի Թախթառ ալլ ամն սուրհանդակ քերտուլ իցի զթուղթսն ի Կարն։ Ապաւն էր գրեալ մեզ նա ինքն պարոն Գառաբն, ծանուցանելով ևս, իբրոյ թէ գրեալ իցին իւրն, վասն ալն և նա ևս առեալ իցի

սուրհանդակին զի. հօխալ խաւով։ Որ թեպէտ առեալ իրն չէ ինչ արեւման հոգ, թայց վասն թղթոցն թայ լիւնելի տարակուսիմք, թէ ովք իցի տարակալ զան նենգութիւն. զինչ ասեմք։ Աստուած արեւոյսեանց նենգաժող առնանց հասուցել զարժանիսն իւրեանց։ Իսկ զՄարտիրոսի և զՆաուշի քերտուլ թղթոց զփոխադարձան գրեալ եմք լուսով զան զայս, որք ցարդ ի հարկի վաղ ուրեմն ժամանեալ իցեն առ աշխիւ սիրելիդ և իմացեալ իցեն զգրութեան մեր ի միաժողութիւն քեզ, Եւ զալլ որպիսութեանց մերոց և սրբոյ Աթոռոյ աստանոր ոչ երկարելով, թողումք ի թղթով սիրելի և հոգեւոր սրբուց մերոց երկուց Աբրահամ սրհնապանն եղիակոպոսաց իմանալ։ Որն ի ճշմարիտ սէրդ և ի կատարեալ հաւատարմութիւնդ որ առ սուրբ զան և առ մեզ լարամեալով հաստատուն և զհարապատկան թուղթք անպակաս առնելով ի մէնչ, ողջ լեր ի Տէր և լանմեցեալ ի խաւսն նորա լարածաւ, Ամէն։

Գրեցաւ ի թուոյս փրկիչի 1803 թ. և ի նոյեմբերի... ի լանապատս մեր յերևան քաղաքի։

Բազմառ. սիրով և սրբոյ իշման տեղուց Գրիգորի մեծագոր շնորհիւ, ողջալն և օրհնութիւն առաքեմք սիրելուցն մերոյ բարեպաշտսն օրհնեալ Մկաւերին, որ և լանմեցեալ ի բարեգթութիւնս Արարչին։

ՃԼԹ. Թողմ ի Բաղէշ առ Մանտեսի Թօմասն ևս Մանտեսի Սարգիսն, վասն իրաց Յովնաննէս վարդապետիւն։

Եւ ընդ ամենառատ օրհնութեանս Աստուածաճնոյ ծանուցումն լիցի բարեպաշտութեան մերում։ Զի լարթն նեալ կոչեցեալ եղաք ի հաւրապետութիւն սրբոյ Աթոռոյ և օրհնեցելով ազգիս Հայոց, քանիցս գրեալ եմք զօրհնամատոյց կոնդակս ի տիրախնամ քաղաքդ, թայց թէ ժամանեալ են առ մեզ իւրաքանչիւրքն ևս և թէ թաղաք չփոթութեանց անցելոց, տեղադրեցալք են, անկանելով ի մեռս անհաւատարմ սրբանց, առ որ և մեր կարծելով թէ չիցեմք

գրեալ զթուղթս առ մեզ, յիջե՛ք գրեալ և զու՛ք զթուղթս առ մեզ և կամ թէ գրեալ իցե՛ք: Բայց յիցեն ժամանեալ առ մեզ, զսինս ոչ զիտմե՛ք, միտն թէ ի մէջն ոչ եմք ընկալան: Ետք զթուղթս: Իսկ նաղգենիս զարս ունեմք գրել սիրելեացդ, զի նոցանք որդին մեր և նարագաս միաքանն որդոյ Աթոռոս Եովնանէս նաեւարեանոց վարդապետն որ լանցելուսն ի կողմանցն Բագդատու եկեալ էր ի քաղաքդ, լանժամ տեղաւոյ բարեբաղդ նաջի Եեխի բէշ աղիւղ բարեկամն մեր արգելեալ զնա լալլըր զնադ պատեառաւ և իցել, մեզ գրեալ էր այլքան, իբր թէ վասն խառնակ զոյժով ճանապարհան Մշու և Պալապուս, չէր թողեալ զնա զալ լալկոյս և առաջադրեալ էր մեզ, զի զիցեմք զմարդ և զնա քերել տալցեմք: Աստի և մեզ զՄարտիրոս Կոզմար որդին մեր առաջացեալ առ ի զալ և քերել: Բայց նորա չն եւ ժամանեալ լալլըր, նա ինքն Եովնանէս վարդապետն թէ վասն լինեալով ձեռնադռնութեան առ իրեն իւր և թէ առ այլ իբրեք պատեալ չ'կամցեալ մնալ, եկեալ էր այտի և ուղղեալեալ չափաւոր, որ նարդենիս խաղաղութեամբ եկն առ մեզ և պատմեց ի քերակ զորդեական զերմանանց սէր և զխառնաբալ նարդապետութեան ձեռն որ առ սուրբ գան և առ մեզ և զերեկելի զսին ձեռն ի մէջ մերազնեկն քաղաքիդ: Իսկ Մարտիրոսն մեր եկեալ լալլըր և ոչ գտեալ զսա, զնացեալ էր ի վան և անդուստ այլ եւ վերադարձեալ ի տեղդ, այտի գրեալ էր ըզթուղթս առ մեզ, ճանուցանելով թէ զանցիցն իւրոց, թէ զսին Եովնանէս վարդապետի զայտն զէջ լալս կողմ և թէ զնոյն բարի նաեւասն ձեռն, զոր և առ պատմեաց մեզ: Աս որ և մեր նորակալեալ զսիրելեացդ, օրոնեցաք զեւջ բողժաւ օրոնութեամբ, զորս ձեռն օրոնեցեալ և զբացեալեալ և ըստ նաւատարմութեանց ձեռոց առ մեզ զարեաթիոցէ լերկակի կեանս ձեռն: Բայց օրովնեալ ալղպէս նաւատարմեք էիք առ մեզ և նարագաս որդիք որդոյ նորն մերոյ Կրիզոթի Լուսաւորչի, արժան էր ապա մեզ և այլ մերազնեկն թէ առ զսա, որ կարգաւոր մի պահպանութեամբ կանգնեալ էր լալլը, ի սէր մեր և լուսածինս մորս ձեռն, անպէս խոնձեռնութեամբ չարձելով, առնէիք զբարեց անարեւութեան ինչ, որ անձաւն թարց նշակելով ինչ զինքեմէ, եւա-

նէր և զալր իրօք առ մեզ: Ինչ և իցել եղեալն անցեալ է և չէ պէտք երկարել: Այլ զսա և եթ գիտասցիք: Աի Դովթաթու Մարտա փալախ և զորն պատուաւորեալ Լալի Եեխի բէշի տառակ փաթեալ զթուղթս էին գրեալ առ մեզ, առաջագրելով կամ զսաին կանանէս վարդապետս լելի, կամ զիրաց սիւսին և կամ զխալսի թուղթս տալ ինքեանց, զի և նոցա զիրան լուղարկեցեն առ մեզ. որք և խոստացեալ են էին, զի լիրաց անտի եթէ պալախ զմէկ զուսուլ, Որում և մեզ վկայեմք լիրախ, ըստ որում իրաւաւորք եղեալ են զոքոս ցարդ և պարզք և անխաղաղեք պատեցեալ են միշտ ի բանս իւրեանց և մինչն ցարս ի զոցունց վնաս ինչ չէ նստեալ առ սուրբ Աթոռս և իւրաքանչիւր ժամանակի մարդիք մեր և իբր որք կանդիպեալք են ի կողմանց զոցին զալ՝ անվտանց մնացեալ են: Աստուած զերկար կեանս պարգեւեցէ և առ առաւել նա առատացուաց զզովթաթս զոցին: Աս մեք ըստ լուսաւորչիս երկուց զովթաթուս բացդ, լուսամբ թէ և զարդիս ալղ իբք ամբողջք և անպակասք կացեալ իցեն, քանզի եթէ ի զոցունց՝ (որք ի բնէ տեսաք են սրբոյ Աթոռոս) լեալ իրէ ձեռնադռնութեան առ իրօք աղղոսիկ, թող զգարանեալեանութեան զոցոց և աւազակաց, որք առաւել նա վաստանալոց են ի կողպատուսն ալղպիսի իրաց, պարզամիտ անձինք ևս ունին լինել աշխարացք չափաւորս իրս: Ըստ որում իւրաքանչիւր իշխեցեալք ունին նախ ևս իշխաղս իւրեանց և ըստ նոցան արդիւսութեանց վարիլ թէ լաւ և թէ վատ: Այլ մինչ ալղպէս եղեն ալղ իբք, և բանն նշակեալ տարանձեցաւ այս և անդ, և տարանձեռնութեան եղեն, վասն սիւսորիկ այլ պատշաճ չը տեսաք զԵովնանէս վարդապետի զալն լալլըր: Այլ զերեցաք զթուղթս առ վերջիշեալ մեռնաւորաւ իշխաղան, զի լետ բացման քեռանցն որք վերստին լանձեցեալք են սալն Եովնանէս վարդապետի, և առ ամբարեալեալ է զսին և կնքեալ իւրովն կնքեով, նոյն կնքովն եղեալ քեռանցն վերալ զիցեն և ինքեանք զմի մի կնքեալ և լանձեցեալն միում նաւատարմով մարդուն իւրեանց և Մարտիրոսին մեր, զի քերցն ի սուրբ Աթոռս կամ ի Պալապուս և որ ինչ մարք և քերալ լիցի ի մէջ նաւաւոցի, որպէս զի և

մեք լսեմամ ստացուց զիստաւն և զմարդն խրեանց զարեւոյցաւ: Ապա ևս զրեցաք առ Դավթաթու իշխազն և զգլխին զարեւոյցաւ: Արեմն զուց օրհնեալսցէ ևս զՄարտիրոսն մեր ի լստակն տէր ձեր ունելով, պատուեալ չանելիք և ըստ կարեաց ձերոց օգնական լիջիք առ Հոգւիւն իւր և մինչ Դավթաթու իշխազն մարդ սաւոյց իցեն ըստ զրուսմոյն մերոյ, աշխտէ մէկ կատարեալ և կառավարիչ մարդ սալիքն, որ ընդ Մարտիրոսին զալց իրոց ուղանաթ ընթեալ հասուցեն կամ Պալադիս և կամ առ մեզ մեր ծախուցն, որպէս զրեցաք: Զոս Քրիստոսանէջ սրբոյ Տառարի ժամն Նուպղաւն ի խաղա, ի կողմանս ոչ գասնի զի գրամով ստացուց և լալլ տեղեաց ևս ոչ հասանի մեզ մեմ¹⁷): Վասնորոշաւ զրեցաք, զի Մարտիրոսն մեր գանձանակաւն արդեամբն ձեր զնեցէ աշտի զման և ընթել: Ապա քնն և ձեզ սիրելեաց զպատուիրեմք, զի քանի մահց նեմէ որ ինչ արդիւնք կան ի ձեռն գանձապետաց մերոց, զաշտ ժողովեալ զնեմիք աշտալ զման արցան կարելի իցէ և ընդ Մարտիրոսին լցեմիք առ մեզ ի Դիւթ լստավտուութեան սրբոյ նկեղեւոյն մերոյ, որ մեծ վարձք է լինելոց ձեզ և մեք ևս չնարարեալ զսիրելեաց օրհնելոց նեմք զնեզ, բազմա օրհնութեամբք: Այլ լերուց ի Տէր:

Դրեցաւ ի ՌՄԾԻ և ի Նովեմբրի ... ի լերնան քաղաքի:

ՃԽԻ. Առ պարոն Վարդանն:

Ա ընդ օրհնութեանս Աստուածանոյ լալտ լիցի օրհնեալ Հոգեմեանից զաւակի սրբոյ Դանիս, զի յորէ առիտ կալման մերոյ լալտ սուրբ աստիճան Հայրապետութեան, մտաբերեալ ունեալ զրել զԹուղթ օրհնութեան բարեպաշտութեան քում, ալ լսեմամ ի թելադրութենէ չարին լալանցան արգ յախանաւորք արգ ստորանութեամբ արդականցին զսրբի խաղաղութիւն ազդի մերոյ Հոգեկորուստ խաղաղութեամբ: Ա ի կողմանց օրհնեալ ժողովրդեանէ ևս համբա հասուցին ի մեզ իբրեւ թէ պատրեալ իցեն լալմովի բանից նոցա, ուստի և մեք ոչ զրեցաք չդ:

Թուղթ սիրելեաց, ալ սրբմաթիւն արարչին արդ ժամանեալ լալտ մեր բացան աչք նոցա, որով և ասեցին զԴատաւարն խաղաթիւն, և ընդգրկեցին զխաղաղութիւն բարի նախելով միւսանցում հրովարանի Հայրապետութեան ի տէրութենէն Սամաղուց լստուն մեր: Դարին վասն և մեր Հոգացեալ զղափառութեան սրբոյ Աթուղոս, և զարեկարգութենէ ազդի մերոյ առաջեցաք լսմանայն վիճակ զնախակ և զսրբագործ Միւսան, ալ ի Ներկայիս մինչ կամք ընթան, և աշխատեմ շնեյն Հաստակաւոց նկեղեցի ի լսնապատա մեր ի ուշ վերաբանի մերոյ, եկն զիր ի կողմանց արգ ժամանեալ էին, թէ օրհնեալ բնակիչ կողմանց, և երեւի առն ձինք իսկ կալեալ շնորթի տէր, ունին հայաստալութիւն սրբոյ Աթուղոս, վասնորոշ և մեր պատշաճ համարեալ ալաւ Հայրապետական Նամակաւ օրհնաբանից զքեզ, ուրեմն Տէր օրհնեցէ և զսրբուցեալ ընդ հովանեալ: Թեոց իւրոց պաւղանեցէ զքեզ, և զօրհնեցեալ քան մեման վիճակ ի խնամ իւր պաշտպանեցէ և լալմաթիւն բարի շնորհացէ, և ի նախդեմեալն լստանեական կնեաց արժանաւոր արտաք: Ապա զու սիրելիք մեր լստեալ ի տէր և ի Կարապետութիւնս առ սուրբ Դանիս և առ Հոգեմեան Հայրութիւն մեր, զալլս ևս ի նախ յարգարեւիթ՝ զի վարձաւորեցին ի Տնտանէ քարութեամբ և ի մէնջ, հաստացելոց ևս շանադիր ընդ սերմանէ զխաղաղութիւն, զի կալեալ տէր առ միմեանս, արդական Հայաստալութեամբ ծառայեցան սրբոյ Դանիս, որպէս զի արժանի լիցին ընդունելոյ զշնորհա սրբին և զհոգեմեանիւն ի Տնտանէ, և ընդ ուշ երկար կնեաց ի խնամա քաղաքին, և ի շնորհս Աստուածանէջ սուրբ տեղաւոր:

ՃԽԻ. Առ պարոն Փարսաղանն:

Ա ընդ օրհնութեանս Աստուածանոյ լալտ լիցի բարեման զաւակից սրբոյ Դանիս, զի լառաջնեմ իսկ ի ժամանակի, յորում կուցեցաք լալտ սուրբ աստիճան Հայրապետութեան վարելու իմն էր մեզ թէպէտ զրել ԸԹուղթ օրհնութեանս առ սիրելիք մեր, ալ լսեմամ արգ խաղաղութեալ յախանաւ 127:

եալքը, և մեզ հովանակ ներնալքը, պատիւը ըստ
նախ իրենանց խաղաղելին զօրնեալ աղջ մեր:

Այլ Տէր խորհեալ էր արար ազգութիւն,
և ստանալ աղջեաց խաղաղութեան և խաղա-
ղացեան աղջ մեր և ամենալի, ուստի և հա-
նին վերաբերն նամա արարեալսն ի Տէրու-
թենէն: Օսմանցաց ի հաստատութիւն հալա-
պետութեան մերոյ, նորին վասն և մեզ զԱ-
ստանապարտ սուրբ Միսակ և զնախակ ա-
ռաքեցաւ լամնեալն աղջիս ի մէջ օրնեալ
աղջի մերոյ: Այլ արդիս մինչ ապահովութիւն
զտեալ՝ կամ լինեալ և յինեմզ զվախլլակա-
նայն եկեղեցի ի սուրբ անապատս մեր ի մէջ
վեհաբանիս մերոյ, եկն զիւր ի կողմանց, ըս-
մէ զիտացաւ, թէ լալիկոյս զեղալ ժողո-
վարդն և երեսելն անձինք ունին սէր և հա-
րազատութիւն առ սուրբ Աթոռս, նորին վա-
սըն պաշտման համարեցաւ պառւ հալապե-
տական նամակաւ: Հազարդ ասնել զքեզ օր-
նութեան մերոյ: Արդ խնամակալն ամենալի
իւրն խնամեզ օրնեանց և զօրացուցէ զքեզ,
և պաշտպանեալ՝ բարկութեամբ զարգացու-
ցն, և ի լալիկութեան պանդել զքեզ զուլա-
նովք հանգրեմ, և լալիանեական բարու-
թեանց արժանաւոր արացել, ապա ուրեմն
փոքր լանին կաշիքը՝ օրդիկան հոգատակ-
ութեամբ և մեծաւ սրբով զառնել հաստարիւս
սրբոյ Գահիս և զանկալի սորին, և զօր-
նեալ ժողովարդան լարգորեալիք ի սէր, զի
խաղաղութիւն ունիցին ընդ միմեանս, զսէր
և զհնազանդութիւն առ սուրբ Աթոռս, ար-
պէս զի արժան և եղիցին ընդունել զշնորհս
սորան և ընկալնուլ զվարձ ի Տեառնէ և լեր
ողջ երկար կենեզ զօրացեալ Տեառմբ և խնա-
մարկեալ ի նամակ:

ՃԼԵՆ. Թողթ առ Ուզումլիսն, վասն
բանի երիցփոխանութեան, զի զով որ
ևս կամեցան, զնա կարգեսցուք երից-
փոխան ինքեանց եւ յանձնարարութիւն
վասն Տէր Կարապետին Դաւրիթեցւոյ,
որ զնայր անդ, առ ի իմանալ զօրդիտու-
թեանց նոցին եւ աղջ առնել սրբազանին:

Յօրմէ ժամանեցէ թուղթ սրբոյ, ող-
ջութի և օրնութեան, հանդերձ զմեծազօր
շնորհի: Միտանալ սրբոյ առեւոյն, ի վերայ

սիրելի և հոգեւոր օրդոցոյ մերոյ, լուսամեծնոց
զառապացոյ արար Աթոռոյս և արարելի ժողո-
վարդոց սորին, օրնեալ զիւրից Ուզումլիս
սրբանուէր զօհանալից, բարեպաշտն ի խա-
նաց և ալ համալ Քրիստոսաւոր ժողովարդո-
ցըդ առ հասարակ խնայ ի Տէր:

Ձի լուսաշարուն մինչ բազմեցա ի ձէնջ
և լալաց աղջ եղն մեզ ներ ամենալն անցք և
օրդիտութիւն, թէ անկարգ վեհմեծ և առ-
բանախնութիւնք ներ, որք վասն բանի երից-
փոխանաց և թէ ալ աղիդիս չիթթ ան-
մարանութեան և օրնազանցութեանց իսկ,
մեզ ևս ըստ հովանան պարտաւորութեան
մերոյ հալապար խնամ ասնելով նեզ և հոգեւ
ներոյ, զանիցս զքեցաւ առ նեզ զթուղթս
օրնամատուցաւ, որովք և լարգորեցաւ զնեզ
զամենեան ի բաց կալ և հեռանալ լալիդիս
ապօրինաւոր վարեցմանց և լալիլ չիթթու-
թեանց և լանիւարանութենէ և փոխարէն
ալից ընդգրկել ի նեզ միարանեկան սէր և
զիտազուրութիւն և զեղալախիրութիւն և զԱ-
ստանապաշտութիւն, որ լին է փոխութեամբ,
որովք և զտանի կամեալսն ծառայք Գրիս-
տոսի Տեառն մերոյ և հանդէ մերս հոգեւոր
հալութեան և ի վերայ ալապիտաց հոգեկան
առաջադարձեանց, պատուիրալ եմք, զի
եթէ խաղաղանայնք, բարի է իսկ եթէ ոչ
զիւն չ պառնա: Աղջ հակառակութեանց ներ,
և կամ ով ոչ է նիւթ և մակարդ աղմ չիթթու-
թեան, եթէ ցանալեզ ինքն, եթէ ալիարհա-
կան աղջ ասնէք մեզ, զի և մեզ զալիդիս
զանդալ անմէ զդատապաշտեւ և անցուք լալ-
դութիւն:

Այլ լալապս երիցփոխանի ևս զքեալ եմք
նեզ լալիապաշտ, զի միարանութեամբ և համա-
կամ համութեամբ զն և և կամեցէք, զնա
կարգեսցուք նեզ երիցփոխան: Բայց զուշ մինչ
ցարդ, ոչ երեսցուցէք մեզ զօրդիկան հոգա-
տակութեամբ հեղապալիք ներ առ ալիդիս
հոգեզուտ հրամանս մեր, ոչ թուղթ ինչ զքե-
ցիք մեզ և ոչ մէկ պարզապէս զօրդիտութիւն
ներ ծանուցէք: Լուսեզ լանցելու մէ ի ձէնջ
Ի անձինք զալից եղեալ են առ մեզ, բայց
կիտանալապար ինտ գարեմալ են առ նեզ ալ
չիմացաւ թէ զիւն պառնա: Եղեալ է նոցա
զալն և լետոյ զիարդ ինտ գարեմալ են: Առ-
տի և մինչ ցարդ չեղն մեզ իմանալ թէ
ալապէս որ հակառակախիրութեամբ ցուցանէք

առ իրենց զատուածութիւնն և զանարկութիւնն, զինչ ունիք պատմաւ վիճման։ Արդ եթէ վաղեմաբնական ինքնազգալարութեան է հասկանալիքն ներ ընդ միմեանս, ահա որ ազգայէն ընդ աւերութեամբ ալլակրեմից լինելով ներ, ազգի ազգի նեղութեամբ և սաստաղակութեամբ նեղիքն և վշտանալը, կրելով անմիջեց զզանազան ցաւս և զվարանմանս, միթէ ոչ է բաւական նեղ ազգ, որ արտաքուստ ըստ ազգմ նեղեալ, ի ներքուստ նա եղբայր լեզուր վերաջ լարուցելով լինիք միմեանց խոցոտիչքն և վերաբարիչքն, իսկ եթէ վստան հոգեար կառավարութեան է, ահա մեզ շնորհին Աստուծոյ ընտրեալ և կողմնցեալ հոգեարարապէս կառավարիչ և իշխող և զուգ Տէրունի ժողովուրդ մեր ի բնէ անտի-ապա ընդէր ոչ գրեթէ և ոչ ազգ առնէք մեզ, թէ զինչ ցաւ ունիք, զի և մեզ ըստ արմարացուց արեղանիս։ Եւ կամ եթէ ի կողմանէ քանանայի պակասութիւն ունեցով ներ և լալ սեղեցեց բերելով առ նեղ զքանանայս, բանմանէ ծնանին ի նեղ նիւթք գծաութեան, պարտ է՛ք զաւն գրել մեզ, և մանաւանդ ճիւղն են արեղանի խաղաղութեան, որք զնեզն խաղաղութեան, զնոստ ծանոցանել մեզ բախնէ բանաւն, զի և մեզ հոգեարարապէս վերջնեղիք լինելաց նոցա, և մարմնաւորապէս նա ի նեղն մարմնաւոր իշխանաց հասուցանելաց զպատիւս, ծանոցանելով նոցա զյաւիտ իւրեանց և նեղ նա սալաք զզեղն խաղաղութեան, զի հանդարտութիւն ստանալով ի նեղ, զինանա ներ խաղաղութեամբ վարէիք, Բայց եթէ ի կողմանէ երեցեօխանի ունիք զանմարանութիւն և ճիւղաբէ՛ք՝ թէ ոչ լիցի նեղ երեցեօխ, զաւն և զուգ գիտէք, որպէս թէ ի մէջ պատուէր աս լիցի նեղ, զի եթէ լալ գիւղչ ներ և թէ լալ շրջակայսն որքան ինչ արդիւնք լիցին բանուն արբոյ Աթուղս, հոգեբաժին, կուսի, խաւանք, պոգի, քառանջից և ալ ամենայն սասցնորդական և վստաքական հասկիք և իրաւունք, զարեւելի գամենեան իմացին քանանայք ներ, և դիտութեամբ երեւի աննանց զաւթար արացցին միտմի և թողցին մնալ առ ստաղան արդեանցն, մինչ ի մէջ նուիրակ զալցն առ նեղ և զաւն ամենայն հասկիւն և դիտաւան ներ ըստ զաւթարին ժողովուցն և հասուցն ի սուրբ Աթուղս, իսկ թէ կամք, ուրուք լի-

նեղ նեղ երեցեօխ, զճիւղն և կամքն միարանութեամբ ընտրեալիք և ծանաւալիք մեզ զի և մեզ կոնպակաւ մերով զինչգրելին ներ կարգեցուք երեցեօխ և դիտել և արարեալիք, ըստ արման մեզ առնելոց նեղ, որպէս թէ հարկն պատուիրեմք զի արուհեանս ի լալ մերմեջիք ի մէջ զանաւորութիւն և զանմարանութիւն և սիրով միարանալ ներ ընդ միմեանս, զնեղ երթիչք խաղաղութեան և եղբայրութեան, ըստ ստաղանցն պատուիրման։ Եւ զոր ինչ կամեցողութիւն և դիտմանէ է ներ հասարակութեամբ ծանաւալիք մեզ, Եւ վստան ապր զանի, ստաղանցեք ահա առ նեղ զերեւի և զհոգեար արդին մեր զՏէր Արարապէս համաարարող քանանայն զի ականատեանութեամբ վերանաւ լիցի նեղ և արդիւտութեանց ներոց, զորս և ծանուցէ մեզ գիտել և զնեղ և արդարեանց ի խաղաղութիւն, Եւրեմի զերեմք և պատուիրեմք նեղ, զի սիրով և լարանք ընկալեալ զզու, պատուանիք և սըրապիւր կարգաւիք և եթէ ի կողմանէ քանանայի պակասութիւն ունիք, զզու պանեւիք առ նեղ ծանանայ ինչ, առ ի պատուաւորութիւն առնել ի մէջ ներ, իսկ թէ ունիք նեղ զքանանայս արեւան մնացն զառ նեղ, մինչ լաւապէս տեղակայցի զկացութեանց և զալ արդիւտութեանց ներոց և վերացուցէ ի մէջ զգծաութիւնն և ապա թէ ինչն և թէ զուգ հասարակութեամբ ծանաւալիք մեզ զկամս և զարեւելին ներ, զի և մեզ անոր ինքեցուք զիրան ներ, որ ինչ բարին է, և ինչն Տէր Կարապետ քանանայք նա երեւալաւ, զնացն ի տեղի իւր, Ալապէս՝ ուրեմն և զուգ հոգեարար լինելով և անալով ապա հոգեպաւս պատուիրանացս, եղիչքն արեւելք ի Տեառն լարմամբ, Ամէն։

Գրեցաւ ի ՌԱՄԻ Թուղս և ի զնկանբերի . . . ի վնապաւ մեր որ վրեանս

ՃԽԶ. Թողիմ ի Վան առ Մաշկերացի Գասպար ամիրայի քնոորդի սաղաֆ Մանկասար աղայն, շնորհատրուծիմ զալստեան անդ և յամենաարարուծիմ վան նուիրակն։

Եւ ընդ Աստուածային օրհնութեան՝ դիտաւիք արեւն, սիրելի մեր և հարազատ արդի-

սրբոյ Աթոռոյ Եփեսոսն, Զի թէպէս մինչ
ցարդ չէ հեղալ ընդ մէջ մեր և աշխարհ երթեա-
կաթիւն թղթոց և ալ ոչ առ ալ ինչ պատճա-
ռի եթէ ոչ վասն անբարեխառնութեան չա-
րաշատ ժամանակին, իսկ Խորհրդիս սիրելի
և հոգեւոր որդին մեր և մտերիմ Խուրթակն
Քաղաքիդ Ամփոռնէս Հանձնարարական եպի-
սկոսան զբնալ էր մեզ զմարտ քարեամբնու-
թեան քոյ և լաւաշարժանութեան և իշխանա-
շուք պատուով զարտանայ լազար, Որով և մեր
ստացեալ զդէր որդի, ուրախացաք, վասնու-
րոյ և առեմք, թէ շնորհաւոր և բարին եղիցի
զարեւատ քո ի յիշտութիւն և ի խաղաղութիւն
և լաւնորբութիւն մերազնեից յաւատարկութեան
եղարցց քոց և ի սփոփանս մեզ, Տէր օրհնեա-
ցէ զքեզ և զորացուցէ, պահելով միշտ լա-
ւաշարժեմ և բարեբաւ զերաշուք լաբգու-
թեամբ և իշխանական սիրելութեամբ և ասցէ
ամենից բանից և զորեց քոց զաշխարհաւս
բարեաց, Եւ քանիք Խորհրդաւ զառակ եւ սրբոյ
Աթոռոյ մօրս յուսել և ի բարեբաւ արեւատոց
ամենաբարեցր յառաւել զԵրարուհեալ, նմին
իրի համարեմք թէ ըստ աշխուրթեան ստե-
մականութեանդ և բարեւոր բարուց, լիցին
ընկալուլ և մեծարու, վերելիցեալ հոգեւոր
արդիւնք մերոյ և Խուրթակին տեղաւոր Յով-
հաննէս եպիսկոպոսին, լալց և իրրու, պատ-
ճառ առեալ զբուրթեան, լաւմն առեմք
զնա լաբդիս սիրելոյդ մերում, զի ի լաւուկ
սէր քո ունիցին զնա, և պատանեցեան և շա-
նեցեան ըստ արժանույ առաքելական սրբոյ
կարգին և մի ինքանցեան ցուցանել նմա ի
բարբ արեւ զմեծանաւութիւն և զմեծանակա-
թիւն, զի խաղաղութեամբ և արդիւնաւորու-
թեամբ լաւաշարժուցէ զգործն Խուրթակու-
թեան առ ի պէտս աշխութեան բազմազգեմի
պակասութեան լաւաթին մօրս քոյ Աստուա-
ծեան սրբոյ զարիս:

Որովք Գրեմիւրորութեամբք քով ըն-
կանաց եւ զմեծագոյն վարձա բաւեաց լա-
տուծոյ և ժառանգելոց զհոգեպարար շնորհս
ի սրբոյ Իշխան տեղաւս Փրիւտոսի և զօր-
նութեան հոգեւոր խաղութեան մերոյ Ողջ
լիք ի Տէր, և պահպանեցեալ ամենապար աշով
նորին լաւամամ, Ամէն:

Գրեցաւ լամի փրկչին 1803 թ, և ի
զեկտեմբերի... ի լաւնագրաւ մեր որ լըրեաւ:

ՃԵՒ. Կոնդակ ի Ծոր Ծախիլընեան, առ
մերազնեայ ժողովուրդսն, օրհնութիւն եւ
շնորհակալութիւն վասն հաստատարու-
թեանցն իւրեանց:

Եւ ընդ շնորհապարզ օրհնութեան նա-
մակիս, ծանուցումն լիցի սիրելի և հոգեւոր
որդւոյդ մերոյ և Խորհրդաւ զառակաց մեծի
Աթոռոյ սրբոյ Եփեսոսն, Զի լաւեմեակէ կո-
չեցեալ եմք լալս պաշտան, քանիցս զբնալ եմ
զքանս օրհնութեան և շնորհակալութեան առ
հաստարակութիւնն մեր, լալց թէ հաւան ին
և թէ ոչ, չեմք իմացեալ, Իսկ Խորհրդինս
հարկաւորեալ զբնեցաք զալս օրհնամատոց
կոնդակ առ բարեպաշտութիւն մեր, վասն
այլս պատճառի, քանիք սիրելի և հոգեմե-
ծունց որդեակն մեր, և Խորհրդաւ զա-
ռակն սրբոյ Աթոռոյ Գրիգոր առաւտարան-
աւոր վարդապետն և շնորհապարճ արքեպի-
սկոսան լաւեմապէս զբնալ և ծանուցեալ էր
մեզ ի Փրիւտուրուրու զարդիական և վերա-
առեղն սէր և զհոգեւորիք իղն և զանխար-
զալի հաւատարմութիւն մեր և զանեղեղորէն
հարազատութիւն զոր ունիք հաստատապէս առ
Լուսաւորչական սուրբ Գրան և առ զանա-
կալութիւն մեր, նաեւ զարժանապատիւ ըն-
դունելութիւն և զարդութիւն օրհնեալ իշ-
խանաց զորս ի նուստ ալտի ցուցեալ էք
առ ինքն, Որոց բարեշնորհութեանց մերոց,
աղագրաւ և մեր շնորհակալեալ զբարեմիտ որդ-
ւոց մերոց սիրելեաց օրհնեցաք զմեզ լաւե-
բան օրհնաբանութեամբ, և խնդրեցաք ի
Փրիւտուրէ առաջի սրբոյ Իշխան տեղաւս ըզ-
բարեւոյնդութիւնս լաւմեմեմին, Ապաքն նոյն
ինքն Փրիւտոս Տէրն մեր որ բարի առնն
բարեաց ըստ Աստուանբոյն, բարեբարեա-
ցէ և առ մեզ, օրհնեցուց և զորացուցէ զմեզ,
որպովք և զառաւել ժողովեցուցէ, աղաւս
կարուցէ ի վառնդից և ի փարձութեանց հո-
գեկանաց և ժառմանականաց և միշտ տարա-
ծեալ ունելով ի վերայ մեր զթեա արարչական
խնամոյն իւրոց, պահեցէ ի խաղաղութեան և
ի բարեխրական բարբութեան, Եւ խալապաւկ
մեծի ինքնաւոր կապերն ասցէ զկեանս պարա-
զաց տեմք և զըզացք խնամարկութիւն նորին
լաւէս ևս առաւտարուցէ ի վերայ մեր և մեր,
Արդ պատուիրեմք սիրելի և հոգեւոր որդւոց

մերոց, զորս և սիրով յորգործէ իւր, զի զառաւարտութիւն ներմուտնոյ սիրոյ և որդիութան հարազատութեան ներոյ, զոր ունեցեալ էք ընդ առաջին զանկայան սրբոյ Աթոռոյ, աննուազ ունիլիք և առաւել ևս հաստատութիւն լաւամտութիւն սիրոյ և ի հաստատութիւն լուստաւ։ Սորս ներոյ հաստատ, և որդես համայն մերաշնեայք արեւմտականացն և արեւելականացն խաղաղացեալք, կոցին ի վերայ նշմարտութեան և միաբանական սիրով կոպտեցեցան ընդ սրբոյ Դանիւս և ընդ մեզ, ըստ աշխմ և դուք համապէս զտեալ ազգակից հալոցք կաշիք լանկինս զնախ փայլ հոգեզուտ և մանաւանդ զորութեան ոգի զընցեալ ներ և վառեալ Դանիւս ի սէր լուսանին մեր ներոյ սրբոյ Աթոռոյ և ի մտի կարեալ զիշատակութիւն զառնականիկ խորխարնաց սրբոյ Հորս մերոյ Դրիդորի Լուսաւորչին զհոգեման կանն ներ զոր թշնամիք խառորեցուցեալ են ուղղեցիլք զոտա և...սրբոյ Դանիւս նշանակիլք առ ամենեւեան, նաև զանուանի լիլիք հասարակութեամբ, զի զառաւարտութիւն սիրոյ Առաւածապատկեալ մեծի ինքնակալ կայսեր, զոր խաղաւոր աշխմիլք զառնացուցեալ են առ մեզ, ցաղցրացանիցէք զուք, և պատեալ լինիլիք առ ի կոպտեական ոգորմութեան նորին ցուցանել առ մեզ զցաղցր ակնարկութիւն, զի որդես հոգեզու նախնիքն մեր, նորնպէս և մեք լիցուք բարեխղիւրք և աղթաւորք առաջի Բրիտանոսիլ սեղուցն վասն հասարակօրոյն անդին կենաց նորին մեծութեան։ Այլ զուք ըստ այսմ բարեբարեւոյ առ սուրբ Դանիւս և առ մեզ, ընկալիլք զվարձս ի վարձատուին բարեգործաց և ծառանցեցիլք զհոգեպարտ շնորհս սրբոյ Աթոռոյ և զօրհուրութեան մեր։ Վերջապէս զրեւք, ունիլ ի սէր մեր լինեալ Դրիդոր արեւելականացն, մինչ նանդպեցիլք առ մեզ։ Այլք և նշանիլք օրհնութիւն ի Տեառն և պաշտպանեցալք ամենազոր Աջով նորին յարմաւ։ Ամէն։

Դրեցաւ ի ԱՄՍԹ Թուաջս ի զեկեմեմբերի ... ի լուսանկար Աթոռս սուրբ Էջմիածին։

ՃԽԸ. Կոնդակ առ Տրապիզոնայ եւ քուր շըշակայից ժողովուրդոն, օրհնութիւն եւ շնորհակալութիւն վասն մահսն իւրեանց։

Յորմէ ժամանեցիլ Թուաջմ նախընծայ սիրով և հաղապետական անդրանիկ օրհնութեան, նանդերմ Առաւածապէսն առաւարդ ոգորմութեամբ և նախախնամական զթութեամբ և սքանչելարար շնորհք և փրկութեամբ զորութեամբք Միամեակչ սրբոյ Տեղաւոյ և քնուից հրահրալ սրբութեանց և խաշակիր ժառանցն սրբոյ որք աստաներ ի վերայ սիրելի և հոգեոր սրբոցն մերոյ և լուսանուան զառնակալ սրբոյ Աթոռոյ Հաղիպեցեալ և Լուսաւորչական միաբանացաւան հաստացելոցք ի Բրիտանոս, որք ընկեալ կայք ի սիրտխնամ ցաղցր Տրապիզոն և ի քուր շըշակայս Պոնտոս աշխարհիկ, ի զառնպալս և ի զիւզորալս։ Յորս կառուցեալ Բրիտանաւիլն սրբոց նկեղեցեացն և նկեղեցականաց զառու, նախ մտերիմ առաջնորդ խաղալ հաստաւանմար վարդապետիլք, սրբաւելք ժառանգից առազաց և երկրորդաց և այլ շնորհունակ աստիճանաւորաց, և ապա բարեպալստն և հախապախի իշխանայ, հաստարիմ զաննապետաց և նրկեցիտեանց, իմանալաւս վաճառականաց, վաշկալագործ արհեստաւորաց, երկիւղապարզ աստիճանաց և այլ համայն Բրիտանաւիլ օրհնեալ ժողովրդոց առհասարակ մեծաց և փոքուց, արանց և կանանց, խնդալ ի Տէր խորածամ։

Այլ ընդ նախանուէր ողջուստարութեան և շնորհապալս օրհնութեան նախնիս, ծանուցումն լիցի նոնք սրբոցն մերոց սիրեալ լեաց և հարազատ զառնակալ մեծի Աթոռոյ սրբոյ Էջմիածին։ Յի ամենաշնորհալ Տէրն մեր Բրիտանոս սալ ի փրկապարծ աւետարանի խրոմ թէ, Մարդ բարի ի բարի զաննուց սրտի խրոյ զոյն զբարիս և զարեւալ թէ Սոս բարի պատու բարի աւնէ։ Եւ թէ Իւրաքանչիւր ծառ ի պաղէ խրմէ հանաչի։ Արդ, հոգեւոր սրբիլք մեր և սիրելեալք ի Տէր, ըստ որում մարդս ծառ և աստուածասուն, մանաւանդ հաստանցեալք, որք անկեցեալ են ի ծառ Տեառն և ի գաղիթս նորս Տաղկեալք, ուղիղ հաստալ ըստ բանի հոգեւորաւ մար-

գարեին Դաւթի, վաճառքով և զորք նոցին պատուք աւին նոցա։ Ուստի բանեղէն ծառքս ապտերկ եմք բարեք իցնն, զբարի պատուս ընծարնն, իսկ եմք չար լինիցնն առն զպտուս չար։ Այ զի պաղովք խրեանց լո՞ք զիւրոցոն ծանուցեալ լինին բարի և չար ծառքնն, քան թէ ալլովք լատկութեամբ, վաճառքով առն Տէրն մեր թէ, խրաքանչիւր ծառ և ի պաղով խրմէ ճանչիւր։ Այդ ըստ արմ, որ քաղմութիւնք հաւատացելոց ծառք են Աստուածաւանդն, որպէս առաջաք. ապա և եկեղեցի ուրբ և պարտէջ հոգեոր, յորում անկեալք են հաւատացեալք։ Իսկ նախապիտար պաշտօնաւորն և հոգաբարձու այդ հոգեոր պարտիքի Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, որ աղքիս թէպէտ ոչ ըստ մերում բաւականութեան, ալլ ըստ խրամ ամենաբաւական ուրբմութեան և անճառ մարդասիրութեան ըզմեղ կոչեցեալ է ի պաշտպանութիւն աղւառս և պարտիքիս ապտերկ հոգեորի Հայաստանեայտ արքի եկեղեցւոյ, վաճառքով հարկ է ի վերայ մեր մշակել զսո քան կարողութեան և պաշտպանել ամենաւն ըսնիւ, ուղղանելով միշտ զսա զջուր օրհնութեան և շնորհաց, առ ի պատել ի նոյն խրամ բարեպաղք վաղելութեան և ի գեղեցկութեան։ Ալլ ըստ սոխով պարտականութեան մերոյ և հարկի, լաւս երիս ամս դեռ չն եւ հանգիպեալ մեղ աշխատի ինչ հոգեոր մշակութեամբ Աստուածաւորն պարտիքով աղ օրհնելով քաղաքիդ մեր և կողմանցդ, նախապէս վաղելեցաք զպատուք քաղաքաճաշակ և ուրախարար Աստուածաւանդ անկողն օրհնեցելով ի ծաղկելոցդ և ի պերճացելոցդ ամենապատկ պաղովք բարութեան։ Այսանդի ընկալաք զնախընծայ թուղթն մեր բաղմունիք ի նշանմանք ի չեղանակելով, որով և ծանեաք զօրքանութիւն և զհանգամանս զերազանց սիրով և բարեշուքար որդիական հառապելութեան և հնազանդութեան մերոյ, զորս ունիքդ առ սուրբ Դաւիթաւորական և առ մերալինս հոգեոր հաւորութեան, ընդ որս և զկալ և մնալն մեր անկողն և անփոփոխ լաղալանարար նիւթոց խոտովն առաջնոց։ Որք լիբաւի ըստ կենսաւոր բանեղն Տէրութեան, ի բարի գամնաւոց սրտի մերոյ ըզխելով զբարիս, ծանուցեալ եղէք բարեք, և ընծարելով զպատուք բարիս օրդիական ճշմարիտ սիրով և հարգա-

տութեան և մեծի հաւատով և բարեպաշտութեան, երեսցալք մեղ ծառք բարեք, ծանուցեալք ի պաղովք մերոց բարեաց, Որովք զպաղաքան քիմք հոգաց մերոց և պարտեցան ոսկերք մեր, զուարեացա սիրտ մեր, և ուրախացաք լաճանիւնի, վաճառքով և շնորհակալելով լո՞ք թերանալիք օրհնութեամբ օրհնեցաք զմեղ զամենեւին։ Ալլ զոր լիստական էիք թէ, մինչև ցարդ չիցէք ընկալեալ զթուղթ օրհնութեան ի մէջն, արդարեւ ցառ և հոգ եղև սրտի մերում և մեծապէս մարմեցեցաք և կակեցցաք առ զուրկ մնալն հոգեոր որդւոցդ մերոյ ի շնորհաց և օրհնութեանց, զորս առ մեղապիսի հարազատ և հաւատարիմ որդիաց մեր մասակարարել միշտ պարտականութիւն գիտեմք առ անձն մեր, բայց որ չէ եղեալ մեղ ցարդ զրել զօրհնութեան թուղթ առ մեղ ոչ եմք ի զանցառութենէ է, և կամ ի խնայելով զնոյն ի մէջն, ալլ գիտէք իսկ, թէ լաւս երիս ամս լորմէ հետ կոչեցեալ եմք լաւս պաշտան, զմիշտ ինչ զաւանդէտ անցք անցին զղլլալով մերում և քանի քանի կերպիւ առաւելուեալ օրհանեցաք և չիտթեալ վրդովեցաք, ուստի թէ առ մտալցամ զալլով ի միտքս մեր ի պատճառս ամեն խախտակի լոգնազան զիպաւածց և վարանմանց և թէ ծանաւանց առ ոչ պատանելոյն մեղ ի կողմանց արիս լալիկոս եկողաց, արգելեցեալ եղաք ի գրելով զթուղթ առ մեղ, Իսկ արդ որ փափաղելով մեր հոգեպարար շնորհաց սըրբոյ Իման անշուքն Քրիստոսի և հոգեոր օրհնութեանց մերոց, խնդրեալ էիք զնոյն աներկիտ հաւատով, ճշմարիտ լուսով և քերթաւանց սիրով, ընդ որ և մեք լո՞ք մտալիսութեամբ անեցցաք, քանիք առն Տէրն մեր Քրիստոս թէ, որ խնդրէ առնալ և որ հաղցէ գտանէ և որ բաղիւն, բացցի նմա։ Այ զի առ մեղ ես պատուիրեալ է թէ, Որ ոք խնդրէ ի քէն, տուր, և ալլն, նմին իրի և մեք ահա հաւատով խնդրազացք և սիրով մեծաւ փափաղազաց իմեղ զիմեղելուն մեր, զերելով առ բարեպաշտան օրհնեալ մողովաւորս մեր զսա կոնդակ օրհնութեան մերոյ։ Որդ ի ծանունն առ մեղ, իմցէ և հանգիցէ ի վերայ մեր շնորհ և օրհնութիւն Աստուածային, ասցէ մեղ ըստ սրտի մերում և զամենալն խորհուրդս մեր կառարեացէ ի բարին։ Սրհնելով օրհնեացէ զմեղ Տէր, և զարացուցանե-

լով զսրբացուցել, որդւո՞վք և զստեղծ ծաղկեցուցել և շարժման ուժովն և սրտաշխարհ աշտպնել. սամենաւն հոգեկան և մարմնական բարութիւնամբ լցուցել, և Աստուածանունով առաքելութեամբ և դրոշմով բարեւոյ զարդարեցել, որովք և առ առաւել աննշուան և պարզաբար աբաղեցէ զՏանկեղ բանասոր, ի փառս անուան իւրոյ սրբոյ և ի անփոփանս միեկիմարութեան թաղմանոյ որտի մերում։ Աւարդ հաշտեան սիրով և զթով պատուիրեմք սիրելի և հոգեւոր արդարոյ մերոց և յորդորեմք նախապէս ունիլ ձեր առ միմեանս ճշմարտութեամբ զսէրն Աստուածային և խաղաղութեան և միաբանութեան և Աստուածաշարժութեան՝ զմեռ երթալ և իրելիւզ Տնտան կըրթալ զանէինս ձեր և ի հոգեկեցողոյ օրէնս և պատուիրանս նորին զկամս ձեր ունիլ և ի նշմա խորհիլ լուէա և զամենայն ներհակս բարեաց ի բաց մերկել ի ձէնջ։ Առաջնորդդ և ճառանկարդ պարտե՛ք յորէն Աստուծով առեւել և ի Լուսաւորչաղիք սուրբ և ուղղափառ հաւատս և ի կրօնս պահել զժողովուրդ՝ որչ ձեր հաւատացեալս, իր զարիւնս զոցս ի ձէնջ պահանջելոյ և Աստուծո՛ւ իսկ ժողովրդականաց զուք պարտե՛ք մեծաւ երկելագիւ և ամբխանութեամբ հաղանոյ և հպատակ կալ հոգեւոր հոգւոց ձերոց, ըստ առաքելութե հրամանին. այնչի և զանհնազանդան պարտուրէ Տէր, որպէս ցիրք ստե՛նս Ուրեմն խաղաղանշիւր ոք ի ձէնջ միշտ ջանացէ զհաւոյս Տնտան ստե՛նել, որովք և ժառանգաւոր արքայութեան զուլ։ Երկրորդ զսուրբ Աթոռ հաւատոյ Մայրս ձեր միշտ ի ժոխ ունելով, առաւել հաւատարմութեամբ և ըզմովա սիրով սիրեցէ՛ք զսա հարապատ արգիւարս և հանապաղ օգոյնից սորին լիջիլք ջանացողք, ձեռն կաղշիք միասնիք հաւատարմաւ ի բարեւոյժս հպատակութեան ձերում և յորդիական հաւատարմութեան որ առ զանկաշուութիւնս մեր։ Որովք միշտ ընկալիլք զվարճա բարեաց ի վարձատուէն բարեցործաց և ժառանգեալիք զհոգեզուարճ շնորհս սրբոյ իմանս անդաւորս Փրկիտաւի և զօրհնութիւնս մեր։ Որք և նշխիլք օրհնեալք ի Տնտանէ, և պահպանեցեալք հանրախնամ Աջով նորին շարժմամ։ Ամէն։

Գրեցաւ ի ՌԱՄԻ Թուաթիս և ի զեկտեմբերի ... ի սուրբ Աթոռս Ա. Էփեմանին։

ՃԼՍԹ. Թուլլի օրհնութեան ի Գրիգորուպոլս։

Աւ ընդ սիրալական Փրկիտաւարաբար և ողջունատարութեանս զիտաթիւն լիքի պատուական և ընտիր ժողովրդաց սրբոյ և մեծի Աթոռս Էփեմանին, Ձի Թէ և լառաշնա՛ իսկ ջաշարաւ զօրով մեզ ձերք Աստուածաշարժութիւն և ուղղախորութիւն ի լրոյ և ի Թղթոց ալլոց, խնդալաք ընդ բարեւոյ զնոցս ձեր. ալլ սակալն՝ զարդիս զառաւելն անհեկացեալ ի դրամաց սիրեցեալ արդւոյն մերոյ և շնորհնկալ զաւակնն սրբոյ Աթոռս Գրիգոր շնորհափալ աբեղայականոսն, ալլ է սիրով և յարգանք ընկալեալն ձեր զմեռ ինչն զԳրիգոր աբեղայականոսս ամերիմ որդին մեր և աւուր զսիրս, և նեռի կալ և մեռն ձեր ի խաղաղութնէ, և ի վնասակար իրաց, և ի չար և խնարխ խորհրդոց խռովաւոր անձանց, և հաւատաւուն սիրով և հաւատով պահել զանէինս ձեր լամենայն անվաճել զործոց, և ջառագով լինիլն ձեր զլուսաւոր. մնաղեա մերմէ, առաւել ևս ուրախացա՛ք, և ի Փրկիտաւանիմն սուրբ տաճարիս առաջի Աստուածայիլն սուրբ տեղաւոր զաղաթս և զպէտպէս հալցուածս առ Աստուած վանս ձեր սիրելեաց ժառուցոց, հալցելով շնորհել զերկարութիւն կենաց, և զբարեկալութիւն Աստուածանով զործոց և բանից ձերոց։ Ուստի՛ և զայս Թուլլի սիրոյ և օրհնութեան, ձեզ ճշմարտասիրաց զրել, և ալլաւ և ես զխաղաղասէրոց ի բարին յորդորել պատշաճ զատեցա՛ք։ Ուրեմն պատուիրեմ արգարտե՛ք և իրաւախո՛ս արդարց սիրելեաց, անփոփոխ և անըզրկող կալ ի ձերումդ այլ Աստուածապաշտութեան, և զկեռս բարի նախանեաց ձերոց գնալով, բարի անուն և զօրութեան արժանաւոր զգործս Թողալ լալեարհի, և ի զոյն պարզմտութեան և ի խաղաղութեան պահել զձեզ, և զայս ես խաղաղական լամնիւք մերովք ի աէր և ի միաբանութիւն յորդորել, և այնա զխաղաղասիրաց զերեսին ժառանգել ի խաղաղարար տեսանէն։ Աւ ես՝ արք մանարիք մինչ խրանց նախանեալք վրդովմալ են զամենայն անվրդով սիրո նորին կապարական մեծութեան, անդրէն ի վերայ լուսով մերս ձերոյ ջերմացուցանել, և զսուրբ Աթոռս ալս տառապալկիք ի ձեռաց

նախանձառաց ազատ առնել և զնաւ յաւաթեան կանգնել լազաաց լազաց ի մշտնջնաւոր լիշտակ մեզ և լիտապից մերոց, և մերով ուղղափառութեամբ զարգարն և զնշմարտալ լազանք որչափ նար է և կար արդարապէս և իրաւաւք ինքնակալին մեծի, և զխառութիւն, և զտարածութիւն թաւնայ լիկեղեցեաց և լազկն մերմէ և մի սիրտ և մի շունչ լինիլ, և ի միջոյն հովտապետէ հովտաւար, և որպէս ժողովուրդք Պաշտ և բոլոր աշխարհեան Սամանցուց և Պարսից գիտացեալ զնշմարտութիւն, նեանդը նմին եղեն, և զխառութիւն, և զմէջ միտութեան բարձրն լինեցանց, և հալածեցին ի մտաց իւրեանց, և ընդ սրբոյ Աթոռոյ հոգեւոր ծնալիս իւրեանց միացեալք, լալս լանդիման շարժը նշմարտութեան գտան նեանարաց և մերտարաց, և վերստին խաթարեալ և աւշքացեալ տանաւ Աստուածակերտի սիւն հաստատութեան, խաթարիս տարութեան եղեն, և բոլորովմբ զնաւս երկպառակութեան բարձրն ընկեցին, և ցարդ եւ կան աղպէս զրուհաւորեալք, և զզկն գիւնաւորութեան զգրիստոս զղեցեալք, և աղպի աղպի նպաստաւորութեան և նեանաւորութեամբ պատնաւ և տակթ խաղաղութեան և պայմանութեան երեւեալք մեծի զաշիս, ազգիս ստապելոյ, և մեզ, նմանապէս կամմք, զի և դուք ի մէջ և ի շաղաքէ մերմէ իսպառ առնեալ առնելիք զարմատա չարին և աշխաղացանիցիք զսերմունա նորին սերմանեալ լազ կոզմունսն, որպէս զի՝ և այնք վրդովեալք ընդ աշխարհովս իմանկեցաւ, խառնեցան իրումս արգարմարմ զրիտաւարաբաց, և վախկեցեն ընդ մեզ զնորն և զօրնութիւնս սրբոյ զաշիս և զվարմ բարիս լստուծոյ Սուրբ Աթոռ և մեզ ի խաղաղութեան ելով, ցանկաւք մեզ խաղաղութեան և միարանութեան, Այսպէս զիտացեալ մեր առ աթմ, ողջ լերուք սերմաւք զրիտաւար, և զօրացեալք առնեալք բազմաւ բարձրելոյն, և շարժ սրբոյ և մեծի Աթոռոյ եղցի ընդ մեզ, և ընդ բոլոր մերայինսն, Ամէն:

Գրեցաւ լամի փրկչին մերոյ 1803, և ի զեկտեմբերի... ի Մայիս Աթոռս առնեալս հալաց ի սուրբ էջմիածին:

Առ Մէլիք Պողոսն ի Նախիջևան:

Ան ընդ սիրտաբար և օրնառաք նմաւ կիս, գիտութիւն լիցի սիրելի և հոգեւոր որդւոյ մերում, և հաստատութ զաւակեղ սրբոյ և մեծի Աթոռոյ էջմիածինի, Ձի լաւնի է առնելից, և մանաւանդ մեզ, որք մասաւորք էք մեզ, թէ որչափ ինչ անցք անցին զմեզ և զսուրբ Աթոռովս Աստուածաբնի, որովք և կրեցաք զբաւում ինչ, և սուրբ Աթոռս առնշքացաւ ի կարեւոր զարգաց. Որոց պատնաւս, չկարացաք զնոյս ինչ առնել ալլոց եկեղեցեաց մերոց. որպէս և լաւքան միեղ, և մեզ և եկեղեցեաց մերոց չեղ և մեզ ժամ պարազ զաւարական մեր սէր ցուցանել, և շնորհաց սրբոյ Աթոռոյ զմեզ հաղորդս առնել: Արդ՝ մինչ լաղղութեամբն Աստուծոյ, խաղաղացաք աշակ. ինչ ի բազմակուտակ ծիւանաց, զալս օրնութեան և սիրոյ զիր յեղ օրնեցելոց զրից պատշաճ նամարեցաք: Ընդ որ և լարնեալ լիկելիս և ի շաղաքս մեր՝ զսիրելի որպիս մեր, և զհարապատ զաւակն սրբոյ Աթոռոյ զՏէր . . . շնորհունակ վարդապետն Նուիրակ կարգեալ, առաքեցաք առ մեզ, հանդերձ սրբաբար Միւսանա, և օրնութեան կանդակաւ, լարմ, և մանաւանդ ի կանդակէն ունիք լիապէս գիտել զցաւս և զկարեւորաց պակասութիւնս սրբոյ տանաւ Աստուծոյ Ուրեմն՝ ի զաւն սիրելի որդւոյն մերոյ և ծաւրազոյն Նուիրակի մերոյ առ մեզ, դու, որ ինչ նարազատ զաւակն սրբոյ Աթոռոյ՝ պարտիս լամնեալն օղանկան լինիլ նմա, և ջանալ բարեպէս տալ աւարտել զդորն, և արգիւնաւորութեամբ առ մեզ ուղեւորել: Որովք զիտացեալք զդորն յո բարիս, և զսիրով կատարուեալ յոյ մերս կամաց, առաւել ևս օրնեցաւք զեզք թաղման շնորհակալութեամբ: Չոր Տէր զօրացուցեալ լաղղութեամբ պանեղեղ զեղ, և օրնեցեղ, և լամնեալն փորձացեղ փրկեցեղ բոլոր յարաւմով, և ըստ վառատկոցի զորս վառատկեցեղ եւ լամնաւ սուրբ Դանիս, զվարմ բարիս սացել: Այսպէս գիտացեալ առ աթմ և զօրպիտութիւնդ ի մեզն առնեալք սրբաբար՝ ողջ լեր սերմաւք Գրիտաւար և զօրացեալ նոյմա, և Շնորհք սրբոյ և մեծի Աթոռոյ եղցի ընդ յեզ, ընդ բոլոր յալայինսն, Ամէն: Գրեալ ի ՌԻՄՐԹ Թուոյն, և ի զեկտեմբերի . . . ի սուրբ Աթոռս էջմիածին:

ՃԺԾ. Առ Մէլիք Փարսատանն ի Ղաթա-տաղ:

Այս քնն. օրհնութեանն Աստուծանայ, և սիրտդարցնող զՅայնապատ Զամակիս, ծառայութեանն եղիցի սիրելի և հպարտ արքայոջ մարտի, և պատկառ գաւակից արքայ և մեծի Աթոռոյս ինքնամեծի. Զի մինչև զարեւոյթ, Բէ զինչ ինչ վիշաւ և շեղութիւնք 'տախն ի վերայ արքայ Աթոռոյս լալս երկաւ առաւ, լալսեցինք են ամենեցուն, ուստի՝ և սուրբ Աթոռս Մարտ ևեր ցանկալի կրեաց զբաղում անցս, և մերկացաւ ի վաթնական զարդաց, մեզ եւ փեսանեւոյ զարտօնի, հողացաք միայն զպաշտօնութենէ և զբարեկարգելոյ սորին, թողլով զայլ կարեւոր նպատակն ի քաց. Վասնորոյ և լալսեցանք միջոցս՝ զինչ մեզ հարցանել զվննի, և զեկեղեցեաց ևերոց, և կամ օրհնութեամբ մտաշիլ առ մեզ, և զմեզ Ենտրեաց և պարգեաց հաղտն արքայ, և Աստուծանիքի Գաւիս հաղորդս առնել. Բայց զարգիս մինչ ժամ զըստաց պատեն, զայս օրհնութեան և սիրոյ թուղթս քնն. բարեկարգելոյ զինչ պատշաճ վաւկաք. Ընդ որ միայնդամայն և բարենեւոյ երկրիս և ի չնաւ ևեր նախարան կարգեալ ըզհագեծին զաւակն արքայ Աթոռոյս և զսիրելի արգին մեր զՏէր . . . չնարեւոյթ զարդարեան առաքեցաք առ մեզ հանգերն արքայոյս Միւստանա, և օրհնութեան կոնդակաւ. լորմէ ունիք զիսեւ զամենայն պակասութիւնս արքայ Աթոռոյս, և զցաւս սորին, և մեզ ցաւակից լինել. Ուրեմն՝ պատուիրեմ հարազատ գաւակից մերում, զի ի զան սիրելի արքայոջ մարտի և ծայրագոյն նախարակից ևերում առ մեզ, պարտիս մանաւանդապէս զայս, որ հոգեւոր զաւակն եւ մեր, սիրով և բարեպաշտ ընկալեալ զնա, և օրհնութեան լինել զմին, և ջանալ արգիւնաւորել զդրոմն, և ի սարգիւմարք և խաղաղութեամբ վերադառնալ առ մեզ ուղեւորել. զի և մեզ զիստացեալ լայնեմ առաւել՝ զքոյց ջերմեանապաշտութիւն, լիապէս օրհնեցաւ, և չնարեւոյթ լիցեալ զինչ, զոր Տէր ընդ երկուն առաւս պատենալ զքեզ քորլումովոյ օրհնեաց և զբարցուս թէ, և լամենայն փարմանաց փրկեացէ: Ասալեանս ամառաւորս գիտացեալ ողջ լեր տեւումը Բրիտանիոս, և զբարցեալ նովա, և չնորէք արքայ և մեծի Աթոռոյս Եղիցի ընդ քնն. և ընդ բոլոր քորլումն, Ամէն:

Գրեցաւ ի ՈՒՄԻ Թուղթս, և ի զեկեղեցիքս ի մայր Աթոռս ամենայն հասցէ ի սուրբ ինքնամեծի:

ՃԺԹ. Կոնդակ օրհնութեանն իմարեզ, և յայլ թման սրբազան Առաքելոյն թաղողէոսի վանից ընդ ծերունի առաջնորդն իւրեանց Գէորգ վարդապետին յետ զՂաթալոյն իւրոյ և ի սուրբ Աթոռս զիմնոյն, և զննքումն ընկալելոյն:

(Ասաւ ակիցն անս ի Փիլիպոս վարդապետ Մասափառայն 21)

Զի արքայոջ Առաքելոս Բրիտանի Գրգոս, լցեալն Աստուծանի և երկնաւոր շնորհք ի թուղթն, որ առ Տիմոթէոս քեղեցիկս բարբառի, լաւել, Բէ Սարգեան, լաղեցեալնեաւ, և ալն, որ զինչ. որովք պարտաւորէ զամենայն հովիւս և զհովուապետս, և զպատական իշխանական նոցին ընդ այլմ կանոնաց, զի առաջնովոյն լալս լաղեցեալն հրամայէ ունիլ զպատական երկաթեալ առ ի ստանդ և լաղեցեալն զամենայն առաքելական և զպահմանապետն օրհնեացն Աստուծայ և կանոնաց արքայ հարցն, և իբրեւ զամեն բարի փշեղ և խորտակել ըստ առաքելութեանն, մինչև վերածնել զանպիսիսն լաղեցեալն ևն զղլումն ապաշտաւանաց: Առ ապա հարեալն զթով և սիրով ընկալեալ զպարն նոցին ըստ վարդապետութեան կենաւորին մերոյ Յիսուսի, որ վասն անասակ արգաւ, և զարմի նորին և ողջամբ ընկալելոյն հարս զթառառի զնա. զվնն և զգինի զինչ ի վերայ նոցին, որք են նախնեք օղորտութեան և ուրախութեան, և ապա ցանի կոչել ի լոսս, և զնոր հանգեր զնովա, այս է՝ հոգեւորեւ զստս նոցին ի վարդապետել և լաւեալութեան վերադառնել, և ի կոնի զնա և զկարին, և լաննել միաւանդամ զմերկացեալ իշխանութիւն հոգեւոր, և իբրեւ զնորան զարգալ զարգարել աւելով լաղեցաւորին զննքումն և զթաղութիւն, և զզնցեցանեւոյ զնա անգրեւն հոգեւորական հովուութեամբ, զորս կրտսեանք էր ի լաղեցանել, և ապա զնա լնալ զնորան արքայոջ Առաքելոյն միջնաւորելով զնա և ծաղաւորութեամբ լաղեցանեւոյ, և զննել ի պանդակի եկեղեցեալ ի նա

վանէլ զմոզմուրդ Տնան, և իբրև զերայ
Քաղաքանէ ընդ դրամանա, բարեբաղտեանէ
առնանման բաշտանակ իշխանութեան ի լու-
սաւորել զամենեան իւրով անկմամբն, և վե-
րապիւն խորացմամբն զհեղեղաց զգլխան բու-
ռնէ հարկանելով: Արդ՝ լաւորն է ամենիցց,
զի առաջնորդ աւուր վանից սրբական Առա-
քելոն Քաղէսոսի, հոգեւր կառավարիչն ևն
Դէսրդ ձերանի արքեպիսկոպոսն թէ կամու
և գիտութեամբ և թէ ակամալ և թէ ան-
գիտութեամբ զթեցաւ, և լանցեաւ ըստ ու-
րում մարդ հասանուտ ընտնութեան վիճա-
կեալ, և մեք ըստ չափու լանցանացն ընդ
քանիւ արարեալ զնա զրեցեալ լառալ՝ քան
զայս առ սիրելի ժողովարդաց մեր զհեղակ
օրհնութեան, և պատուիրեցաք չնազորել
ընդ նմա, և չընդունիլ ևնդ առաջնորդ, և
զնսան և զիրաւունս աւուր վանիցն ևս հրա-
մարտէ չափ, ալլ պանել ի նկա գործակա-
լաց, վասն ալմ և զվէճիլ կացուցաք սրգէս
ի Քէրիլ քաղաքից, նորմալ և ալլուր, և
պատուիրեցաք պահել զգլխութեամբ զան-
միկ արկիւնան, մինչև կարգադրութիւն ինչ
արասցուք, և ալլուր Բաց սրգովեան նա ին-
չքն Դէսրդ վարդապետն ճանաչելով զան-
ցանա իւր, խառնիւն զպարանոց իւր ընդ
քանիւ իշխանութեամբ մերով, դիմաց մե-
ղալիւ, և զգլխամբ ի սուրբ Աթուս Առաւու-
ծաբնակ ի Մարա իւր զթառստ, և առ մերս
հոգեւր հայրութիւն: Մեք ևս ըստ հրամանի
նոյն սրբական Առաքելոս Քաղէսի բաղում
նորմալ հայրական զթով և բազմադիմբ մար-
գապիւրութեամբ ընկալեալ խորեցեաց, և միւ-
թաբեալ անպիմեաց զմերութիւն նորին, և
մերով հայրապետական բարձու իշխանու-
թեամբ լուծաք և արականցաք զնա ինքն զսի-
րելին մեր, և զշնորհաբնի զաւակն սուրբ Դա-
նիս, զհոսնմաղաղ առաջնորդն ևնր զմեր
Դէսրդ շնորհաբալլ վարդապետ, և զարհի
նալիսկոպոսն սուրբ վանից Քաղէսոսի սրբա-
կան առաքելուն և նախկին Լուսաւորչին մե-
ղալ, լանցան կապել և ի մասնակցութենէ
մեղալ իւրց ի ընդիւրի և ընդիւրն բանիւ և զ-
րութեամբ նոր և սրգով և հոգւոյ սրբոյ, և զի-
րաց բարձեալ ի նմանէ կարգն քանանալու-
թեան, վարդապետութեան, եպիսկոպոսու-
թեան, վերապիւն շնորհեաց նմա, և զիշխանու-
թիւն առաջնորդութեան և զհոգեւր հոգու-

թիւն ի վերայ ևնր կրկին լանցանցաք նմա, և ի
պատիւ սուրբ զարարանաց սրբական և երթու-
նիկ Առաքելոն Քաղէսոսի, և սէր և ի խաթեր
սիրեցեալ ժողովրդաց իւրց օրհնեցեալ մե-
նաց և փաշտոնց ճաղկեալ փերինի խիւղա-
ղարդեալ՝ ալաւ օրհնութեան կանգալաւ անդ-
րէն վերադարձուցաք ի սուրբ Դանա իւր
խորհեալ թեմա և ի վիճակ նորին և առ-
մեղ, և զմեղ զամենեան զմեզալ և զիրաւու-
նալ զհոգեւրական զասալ, և զմարմնաւո-
րաց խաճալ, զնիկիցիւն ևնր, և զամենայն
խորուրդան նորին, զնսան, զիրաւունս և զար-
դիւնս առաջնորդականս վերապիւն լանցանցաք
սիրելւոյն մերոյ և արժանազով առաջնորդին
ևնր Տնան Դէսրդ արքեպիսկոպոսին Սո-
մերով հայրապետական հրամանաւ կացուցաք
զնա ի վերայ վանիցն ևնրոց, և ի վերայ ևնր
հովիւ, աղեւու, հոգեւր կառավարիչ, հայր
խնամատար, զառախարակ, ճառախարար Առ-
աւուծալին շնորհաց, և առաջնորդ հոգւոց և
մարմնոց ևնրոց առ քարին: Առնիմ աւա ալ-
սաւ ընդհանրական կոնցալաւ մերով հրաառա-
րակեմք զհրաման և զպատուրք մեր առ ևնր
ամենեան, զի ի գալն սիրելւոյն մերոյ և լար-
դապատիւ առաջնորդին ևնրոց Տնան Դէսրդ
ձերանաղաղ արքեպիսկոպոսին, զերադուն
քան զառաջինն սրբական սիրով և վերա-
պատուութեամբ, և զանական խորհուրդ մեծա-
րեալ ընկալիլք, և ամենայն հրամանաց և
բանից նորին հոգեւրաց լուցք աւանդք և
մանաւանդ կառարողք երեսնչիք, զամենայն
նսան և զիրաւունս և զամենայն արդիւնս առ-
աւաշնորդականս զառանանալա ի նախեաց
ևնրոց անտի, անթերի և անպակաս ալաւ-
նեան նմա լանցանալիք, և ևնրով բարի ընթա-
ցիւք, և սրդականս նազանդութեամբ սրտա-
դիրս զնա արասիլք: Արգէս զի՝ և նա ևն-
րով արեկամք, և ևնառաւութեամբ զուրբ վա-
նըս ևնր չէն և պարճաւ պանեցել, և ուրա-
ւութեամբ զմեղ հովանցել, և մի՛ նուրց
հանելով: Արդ մի ոք ներսակ և հակառակ
երեսեցի նմա, ի վարդապետաց, ի քանաւա-
լից, իշխանաց, և ի ժողովրդաց: զի ալնպիսին
ներսակ Յրիստոսի Առաւուծալ մերոյ է, և հա-
կառակ սրբոյ և մեծի Աթուրոյ, և ընդդիմակ
մերս հայրապետական խաթալ իշխանութեան,
վասն սրոյ ոչ մնացել ալնպիսին առանց պատ-
մաց, քի ալաւնեան զարինչ զնա առնելիք: Քիչիւ-

առիւ, սրբոյ առաքելոյն Փաղկեայի, սրբոյ Աթոռոյ, և մեզ է համարեցաւ: Այլն՝ կապեալն է դմանէ և կապեալ, և արեւելեան՝ արեւմտայ, Դիապետայ ուրեմն մեր զապալտի կամա մեր և զբաժանա, կատարեց լինիլիք ամենայն գրեցելոցս, զի ընկալլիք զվարեւրաբն լատուծոյ, զշնորհա ի սրբոյ Աթոռոյ, և զօրհնութիւն ի մէջ: Ապաշտաբարեայ մեր՝ եզիլիք օրհնեայք լատուծոյ, և զօրացեայք յովա, և օրհնութիւն սրբազանից առաքելոցն Գրիգորի և Լուսաուորչացն մերոց Փաղկեայի և սրբոյն Գրիգորի՝ եզիլի ընդ մեզ ամենայն, Ամէն:

Գրեցաւ օրհնութեան և առաքելացութեան կոնդակս յամբ կենարարին մերոյ Կազարեորդի ութնարիւրդի երբորդի, և ի զեկտեմբեր ամսոյ յուն և վեցերորդի աւուր. քերթող ամբ Կառապետութեան մերոյ:

ՃԺԳ. Թուղթ ի Շուշի, առ Նախուանցիսն և Ազուլեցիսն և Լաղանչեցիսն յանձնադարութիւն վասն Նուիրակ Զարբրիա վարդապետին:

Յորմ ժամանեցէ թուղթ սիրոյ ողորմի և օրհնութեան Կոնդակն Կոնդակաբ շնորհա, սրբոյ տեղաւոյ Նիման քանին Միամին՝ ի վերայ սիրելի և Կոնդոր որդւոց մերոց լատանուց և Կարապետ զուսկոց սրբոյ Աթոռոյ, ի ախրախեամ Իգեանից Շուշի քրեակեայ Լաղանչեցոց, Նախիվանեցոց և Աղուլեցոց սրբանուր յամանից, պերեպաւտի միլիցոց, բարեպաշտն իշխանաց, Կանաքեղ երեցփոխաց, Կատարիմ զանապետաց և այլ երեւելի քրիստոսաւոր անմանց, և Աստուածապաշտանց մերոց և բնակութեանց, որդւոց և զառապետ և ամենայն օրհնեայ ընտանեաց և ազգաւոց և բարեկամաց, խնդալ ի Տէր խաժաժ քեզիւրեաց, Շնորհ:

Ա ընդ սիրոյ և օրհնութեան ողորմաւաք յամակիս՝ զհասցիք սիրելիք մեր ի Տէր և բարեմիտ որդիք մեծի Աթոռոյ սրբոյ Էմբրանի: Զի յառաջագոյն գրեալ եմք առաքապետութեան մերազնէից Տեղաւոյ և բուր յշխմալից զորին զկոնդակ անդրանիք օրհնութեան, որով և ժամանեցեալ եմք զեզ

ի Կոնդակաբ շնորհաց սրբոյ Նիման տեղաւոյ Գրիգորաւ: Կամ էր մեզ թելեալ և լատուկ թուղթս օրհնութեանց զրեւ առ բարեպաշտ սիրելիւց, լայն սակայն թէ զիմ ինչ անցք անցին զպիւղ մերով և յունի յանի զանապետակերպ զուք և Կոնդ և վարանունեց զառաքելաք յովաք, իմացոց ի Կոնդէ փոքր ի շատ. ալեց ձախորդութեանց աղաղաւ անմեռնաւ եղաք ըստ կամաց մերոց ամենայն, Բայց զի զուք ի բնէ Կարապետ և Կատարիմ որդիք էք Աստուածեան սրբոյ Դուհիս, վասնորով Կամարիմք թէ զկատարելին մեր ի քրութեանց առ մեզ, առաւոյ անմեռնա վարանունեց մերոց, լինիլիք անմեռնաք: Իսկ աղք շնորհիւ մարդասիրութեան Աստուծոյ ձագեալ ճշմարտութեան ճառագայթի, ի բաց մերմեաց զեղ և զմատակուղ ստութեանց, որով և վերացեալ եղին երկապաւակութիւնք չիսթութիւնք և Լուսաուորչակեան օրհնեայ ազգ մեր վերախին որդիական լինեալեանց սիրով կապակցեցան ընդ սրբոյ Աթոռոյ և ընդ մեզ և մեք Կարապետայ առաքելաց վերաքանիս զիմակա մեր սրբաւոյ Միառն: և զնուիրակեալ զորոց զաւարեալիք Կամարաց եւ ի Կոնդէ տեղեկացեալ լինիլ: Վասնորով աւելորդ վարակիմք երկարաբանի առաւարտ: Այլ ի ներկայեան զսիրելի և Կոնդոր որդին մեր և զծնցաւուն զուսկն սրբոյ Աթոռոյ զՏէր Զաքարիան շնորհաւատ վարդապետն Նուիրակ կարգեալ օրհնեցելոյ վիճակին Նախիվանում, առաւ առաքելաց ձագերն օրհնամատոց կողակաւ և Աստուածապաշտաւոր Միառնաւ, որ զԿոնդարական պիւղին Կատարացելոց մատակարարեցէ յայտ և ըզմարմատար արդիւնս ժողովեալ քերէ ի Կոնդոր պէտս օգնութեան բազմապատկեալ ժախտոց սրբոյ Նան Կոնդ մերոց, ըստ որով և գրեցաք զթուղթս առ աղիք բարեկամ մեր Իգեալիս: Իրբանոս խաճոս Ուսուր և մեզ սիրելեաց գրեցէ ապա. օրհնակիւ թղթով զի միշտ Կոնդիպետին ձեռ զալ լալլու, լատուկ սիրով ընկալլիք և մեծարեալ ըստ արժանւոյն շանեղիք և միթարեղիք ի պատիւ. որով Կոնդ և ի սէր մեր և որդւոյն սովորութիւն է ըստ աշմ աղբայ մեր զնա առ բարեբախտ խանն զգիրն մեր մատուղիք և Կոնդարիքս առնալ ի ձեռ զթուղթ վասն Նուիրակին մերոյ անմեռնաք յբաղադրելոյ ի զիւ

զորայնն եղեալս ընդ իշխանութեամբ նորին։ Որոց բարեկալութեամբն ձերոց ազգան ընկալնլոց էք զմեծագոյն վարան բարեաց լսաստանս և ժառանգելոց զպաշտնադատան շնորհս սրբոյ Գահին և զբնութիւնս մեր։ Ջորս Տէր օրհնեսցէ և զորացուցէ և պահելով միշտ ի խնամս իւր, ազատս կացուցէ ի փութութեանց նախկնաց և մարմնականաց նաեղերն անբարեկեց ամենիւք և ասցէ բանից և զորոցն ձերոց զշարժուածս բարեաց։ Որք և ի Հնարարի աշխարհ և հասարակութիւն մեր առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ հաստատուն մնալով ողջ լընալք ի Տէր, Ամէն։

Գրեցին ի ՌԱՄԻ Թուոյն և ի զեկեանքերի . . . ի Լուսակերտ Աթոռս սուրբ էջմիածին։

ԳԺԴ. ԹՈՒՄՈՒ ի Թիֆլիզ առ Յիցիանովն ընդ Թաթմազ էջնիկապատուն

Յարմէ ժամանեցի Քրիստոսամէր ողջոյն նաեղերն Աստուածային օրհնութեամբ, և ոգորմութեամբ, և շնորհք սուրբ իշխան տեղապա նորին ի վերայ բարեբաղատելու և մեծաւոր ամենախախտեմ կողմնակալից և հաստաբխ խորհրդակցելից նորին կապերական մեծութեան քննող պարտն Պառլի Դիմարովիլի, զաշխարհ զարագեալից։ Առ օրոց ընդ մեզ են եղեցի ի Տէր խնդալ։ Որում և գիտութիւն լիցի։

Նախապէս՝ այսու համառու գրուածով մերով շնորհաւորեմք զբարի գալուստ մեր ի քաղաք Աստուածապաշտ ասցէ Տէր շնորհաբեր զաշտեամբ մերով քաղաքից ալլամիկ զբարեբաղատութիւն, ազգիս մերոյ զխաղաղութիւն և սրբոյ Աթոռոյ խղճալով զշինութիւն։ Արգանք՝ բերկրեցաք ի լոյսի, մինչ լուսեց զգերագնացութեան մերոյ մուսն ի քաղաքդ. և լուսամբ, զի նաեղոյն երջանիկ նախնեաց ձերոց՝ ունիցիք և զուգ զխնամս ի վերայ Քրիստոսամէջ սուրբ առնարիս։ Ըստ որում ի բնէ անտի պաշտաւորութիւն սորին՝ խնամաւորութեամբ նախնեաց ձերոց է լնալ։ Այնի՛ զապ ինչ ի կարեւոյ զրեմ մերոյ մեծութեան։ Այն որպէս լայնի ի քաղաքացուցչի և ամենեցուն իկն, կոյնի մեր լայս աստիճան։

Հալարագետութեան եղև առիպմամբ և լորդառնեց բոլոր բնակիչան քաղաքից նաեղ և Վարդ նաեղերն ժամանակի կառավարչի, կողմնակալ պարտն Գառլ Ֆելպրիլ Կնորինդի և իվան Պետրովիլ Լազրովի լատուկ թղթովքն և լուսադրութեամբքն։ Երբես բազմակնիք մահաբն քաղաքացուցչի, և թուղթքն Կնորինդի և Լազրովի են առ մեզ ալմի, և կարեք ստուգութեամբ անգեկանալ եթէ կամեալիք։ Առ ոգորմած կալարն ևս գիտելով ըզբարի կամս քաղաքացուցչի, բարեխանցու հրամայել պարտն Թամարով զնապանին ի Պալիս լանուն մեր նանի առլ զՔիւրմանին ի զբարեմ Սամանեան թաղաւորին։ Զոր և մեք ընկալաք ըստ ակնարկութեան նորին կապերական մեծութեան, ըստ հրաբարտակին մեծադոր Եսէին Պարսից։ Որք ի միւս աւալ ժամանեցին առ մեզ։ Ապա՝ արք նախանաւաք զանապան առաւ բանիւք պղծութեցին զքաղաք սիրտ մեծի կալարն, և զաթաղեցուցին զգողովուրդան և մեծամեծ գիտալք Աթոռոցին զսուրբ, զաղջ մեր և զմեզ լերկուս ամս։ Զորս թողուս առ ի լտալ ըզմանեմութիւն մերոյ զերգալանցութեան։ Առ իբրև զխաղաք գիտանակութիւնս վերաբնալ նախանաւաք՝ զերկու եպիսկոպոս՝ նաեղերն Սամանեաց և Պարսից Փապարապ իրաւարտակցն, և բոլոր ազգիս մերոյ համահաւութեան մահաբնքն, և ալլ բազում շնորհաւորական գրովք առաքեցաք ի քաղաք օրհնելալ, ի զիմով ալտի ի լտա ամենաւեմ կալարն մեծի, և ծանուցանել նմա զէլմարխան և զստութիւնն թշնամեաց խաղաղակից, և զմեզ բուսակնութիւն զաւանել լրջաբարդաւս Աթոռոյ նորին։ Բայց ոչ թղթին եպիսկոպոսաց մերոց լտաւջ խաղալ. ուստի՛ մինն վերադարձաւ, և միւսն Կարապետ եպիսկոպոս մնաց ցարդ արգելեալ աղբի։ Իրմէ լիով ունիք զիտեկ զգրեալսն մեր ասա, եթէ կամեք իցնն մերում մեծութեան։ Առ իբրև արպէս տարակուսեալ կալաք, և զԱստուած ի լոշնութիւն սրբոյ Աթոռոյ կալեցաք. և թշնամիք մեր օր քան զոր զստութիւնս իրեանց լտաւջացուցանելի՛ բարեպաշտ ժողովուրդքն մեծին Պալուլ քաղաք կալեալ առ Արքայն իւրեանց՝ վերաբն հաստատեցին զաւարագետութիւն մեր նոր ի նորոյ անգառնալի հրաւորակց բարեբաղատ արքային և բազմակնիք

մահէրէք իւրեանց։ Եւ զերկու եղիովոյս-
տունան զՊանիկէ և զԻրիգոր առաքեցին ի
սուրբ Աթոռս շաքարս արգունական արտաբեր-
արգել թորի ալօք իւրեանց տեսնել զԳերմանն
և զմահէրն ազգին գերագնիւ զեպտանքն
ներ իշխնագոսի Պարսն Բանմարտան և ըն-
կերցն իւր։ Ի վերջոյ՝ զսա խնդրեմք խո-
նար՝ զմեք ի ներք զերպողանքն թննէ։ զոր
և կատարեալ մեղքներ ի փառս խաչելոյն
Գրիստոսի, և ի սէր սուրբ Նատաղս մերոյ
հրամարել զի զամենայն թուղթն մեր՝ ար-
ինքն զերպողարտական թաղարարացն Պար-
սից և Օսմանցոց և զմահէրն ընդհանուր
ազգիս մերոյ՝ լատուկ եպիսկոպոսաւ առաքել
առ մեզ, զի Նատա լինելիք ամենայն վերո-
գրեալ թանկն մերոց, և ապա ներք ազնու-
կանութեամբ զհանապարհ շարենալիք նմա
զիմու և առ ինքնակալ մեծ կայսրն առ ի
զմամարտութիւն լալանել նորին կայսերական
մեծութեան, որպէս զի արգարազատ տէրու-
թիւն այն, և ամենայն մեծամեծք նորին, և
զուր իսկ ազատ լինելիք ի բարձրասանց և
ի խղճահարութեան։ Բանիչ Նախնեանքն
զսա կամս իւրեանց լատաղարտանն ի նե-
ւեր ոգորմած տէրութեան ալքելի, և ընդ
բարձրասանց արկանն զանբարձրանի կայս-
րութիւնդ ալ։ Զայսքանս գիտացեալ՝ ողջ ըն-
րուց ի Տէր, և զորացնալց կենսատու սուրբ
խաչիւ նորին ի որպաղանութիւն որբոյ Ա-
թոռոյ վնասակրի, և սուրբ օրինաց մերոց,
և ի միեթարութիւն վնասակր որտի մերում,
Ամէն։

Ի փետրվարի... ի 1803 ի սուրբ Էջմիա-
թին որ ի Վազարշապատ։

ՃԺԵ. Կոնդակ առաջնորդութեան ի
վերայ Տաթևու վանիցն եւ թողոթ Թե-
միցն, վասն Ազրաւամ վարդապետին
Տաթևացոյ։

Երբմէ ժամանեցէ թուղթ սիրոյ՝ ողջու-
նի և օրնութեան, Նաղերն Ենարեց առա-
քելական՝ և Աստուածայն Նախախնամական
բարեգթութեամբ՝ և Նաղերուրն շարելի
Գրիստոսեմէ որբոյ տեղաւս, ի վերայ սիրելի

և Նաղեր որդւոց մերոց՝ և լուսամեանդ զա-
ւակաց զսուր Աթոռոյ, Նաղերական՝ Լուսա-
ւորակեան և միաբնակական Նատաղեանց
ի Գրիստոս վերականգնող սուրբն Ստաթէի
առաքելոյ հրաշագործ վնասն, նախ՝ որա-
պաշտան միաբանից՝ խոնմամբս վարդապե-
տաց, շնորհուհակ արեգակոյց, ուսումնասնել
ստրկապագոց՝ և ալլ տաթնանաւորաց, և ա-
պա՝ ի համան թեմաղ նորին՝ ի Տաթև, ի Ա-
սիան, ի Չանկաշու, ի Խնարեալ, ի Մեղրի, ի
Ղարաաղու, ի Կիւնէլի, ի Ղափան, ի Չառն-
սուր, ի Բաղարսիթ, ի Բարկուշատ, սրբու
Աթանան, ի Մաղաուց, ի Մուղանիլու, և լալ
զոյն շրջակայ զառաւ և ի գիւղարայս եղե-
րոց արքանուէր ճարանակոյց, պերճապատիւ
մեղիքաց, բարեպաշտան իշխանաց, Նաղերն
առնուտեարց և ճեանդիտաւորաց, մեծանուա
արնատաւորաց, ճաշովատակ երկրագործաց,
և ալլ բնաւ քրիստոսաւոր օրնեալ ժողովր-
դոց առնատարակ՝ մեծաց և փոքանց, արանց
և կանանց, խնայւ Ենարէ։

Եւ ընդ շնորհամատոց օրնութեան
սիրամէր նամակի՝ ծանցունել լիցի սրելի
և Նաղեր որդւոց մերոց և Նարապատ Վառ-
կաց մեծի Աթոռոյ որբոյ Էջմիածնի Բաղդի
շատ ճաղաքավորական կանոնի՝ և շատ օրի-
նի ընութեան որ ի մէջ Նաղ և զառակաց
լալս իսկ և ալս, որ թորի որդին լորժամ ի
հորէ իւրմէ զբարիս խնդրեցէ, լալնեմա՝ և
Նալն զորովայն խանդապանալ ի վերայ
բարեխնդիր որդւոյն և ճաղցրացեալ զթու-
թեամբ՝ վաղվադակի խնդամտարար կատարէ
զՆաղուած նորին, Ազրաւ և բարեւէր որդի-
ութիւն ներ՝ Աստուածամեծ խորհրդով և
միաբանութեամբ՝ լանցելու ամիս լուրար-
կեալ էիք ի սուրբ Աթոռս և առ մեզ զճա-
նիս Նատաղարի ճարանալս և զերեւել իշ-
խանս, և բաղմակնէք մահէրն ներ և թղ-
թով Դաղմթու Դարաւիմ խանին խնդրեալ
էիք ի մէջ կարգել Նաղեր Նալի մեզ բանա-
ւոր Նալից Գրիստոսի՝ և վերապատիւ և
այցելու հիւրաւ սուրբ Վանաց ձեր զսի-
րելի և զՆաղեր որդին մեր և զմեքանին զա-
ւակն որբոյ Աթոռոյ՝ զՏէր Աբրահամ լիա-
նանեար վարդապետան և զշնորհապարհ արի-
եպիսկոպոսն։ Եւ մեք թէպէս ի միաբանու-
թիւն որբոյ Աթոռոյ էաք մեծապարտել զնա
եպիսկոպոս՝ որ մինչև ցելումն Նալն մեացէ

աստի՛ն ի պաշտանէութիւն տի՛ն մեր իւրոյ լուսանին, սակա՛նք տեսնել զբարեմտութիւնս որոնեցեալոցն, և զինչա՛յ լակնեմութիւն աղել խաթիւր ինչէ՛թիկ ի նորահիմ խանին, և լազաշանս նոնեար որդիութեան մերոյ՝ վաղվազակի ուրեմն զթով և սիրով կատարեցա՛ք զոր-սանաւաց խնդիր մեր, կարչեկով զնա Առաջնորդ արբոյ վառիցջ մեր, և հոգեւոր հովիւ մեզ, Բայց քանզի՛ լայնմ միջոցի յոթ զբաղեալ կարգե մեք աղլի աղլի ցաւոց խաժաւեալ, և կարեւոր էր նա մեզ տանգակ լինելոյ ի հոգս վարանմանց մերոց, վասն աշխարիկ՝ կամեցեալ մեր տամանակ ինչ պարնել զնա առ մեզ, Թուղթ՝ զրեցա՛ք առ սիրելի և հոգեւոր որդիդ մեր ի պատասխանի բազմակնքին մերոյ՝ ծանուցանելով աշխու զկարգելն մեր առաջնորդ զնա մեզ և խոստանալով՝ առաքել յառ մեզ լազաթելն մեր ի զբաղմանց և ի հոգոց անդուտաւ։ Իսկ արդ՝ մինչ քաղցրահամեաց ակն բարեբարեալ ի զթութիւն իմն երեցեալս առ մեզ, քաղցափայլեաց զճշմարտութեան հառաքով, և ի մեռն բարեբարեալ ցանացողութեան լուսաւորչեալուն օրհնեալ մերազնէիցն կոտորելնուպղտով տանեալ ի մեռա մեր զհակապարզան մեր, և կրկնակի արքունական հրովարտածք վերահաստատեալ զգաւակալութիւն մեր՝ ազատեց զմեզ ի տաքահետանաց ցաւոց երկպառակութեան աղբիկ՝ զոր մասնելով նա՛ն ապազոր՝ մաշեցա՛ք լիբաւի — վաճառոր ի մեք փոխ կալեալ առ կատարումն բարեք խնդրոյն մերոյ և խոստաննն մերոյ՝ շնորհեաց մեզ զարժանաճախել առաջնորդն մեր՝ զՏէր Աբրահամ հանճարափայլ վարդապետն և զարժի եպիսկոպոսնու մեր և ահա առաքեցա՛ք նաեղեքն օրհնամատոց կոտորեալս ալտարիկ առ ի վալ ի հրաշափառ սուրբ վառել մեր՝ և սիրաբար պաշտպանութեամբ պահպանել զնա և բարեկարգել, և զմեզ զբանաւոր հոտեք Քրիստոսի եւ նովուել Աստուածալիկն օրհնեք՝ և առաջգութեամբք արբոյ եկեղեցւոյս Հայտաբանեալց ըստ կանոնաց Հարցն արբոյ։ Արեւ շնորհաւոր եղիցի առաջնորդական իշխանութիւն, և բարեաւ վարելուքէ զուգ զզա, և ինքն զմեզ, Այլ արդ՝ որդես նախութիւնս մեր հոգեւոր՝ լուսաւազանաց մերոց, և կատարեաց զխնդիր մեր, պարտիք և զուգ նախոր որդիք մեր լազալք և կատարեալք լինիլ պատկար հրամա-

նաց և պատուիրանաց մերոց՝ որք նետաբար ստացին, և մանաւանդ՝ երանելոյն Պառաւտաւքեոյ՝ որ հրամայէ՛ Ոսննիցիր լիբալք առաջնորդաց մերոց և հոտաակ կաշէք նոցա. և ալլան Նախ ուրեմն՝ հարկ է ի վերալ մեր՝ որդիական խանարկութեամբ հնազանդ լինիլ վարչապատախ առաջնորդիք մերոս՝ հաւատարիմ գաւակիդ արբոյ Աթոռոս՝ և շնորհաւորն որդւոյն մերոս՝ Տեսանդ Աբրահամու չեքզա՛ն վարդապետիդ և սերկապաւակ Աղլիս կապարիդ, և լինիլ լազալք՝ և առաւել տանգք զամենայն հոգեւոր հրամանա զորաւ մի որդես սիրով խնդրելիք զզա կարգել մեզ առաջնորդ, նոյնպէս և պարտիք սիրով սերտել ընդունել՝ և պատուել ըստ արժանաւորն արբոյ կարգին, և ամենաւորն, հանգուցանել զսիրտ զորաւ, զի խնդութեամբ հովուեացէ զմեզ՝ և մի լազոց հանելով։ Արկարդ՝ պարտեք զորին սիրելեացն, զոչ սիրելիք, և առեղեացն ասեցա՛ք, և լաւեմանս Աստուածանանդ զործա իւր տանգակել զմա՝ վասն ոչտի և բարեկարգութեան արբոյ Վանիցջ մեր՝ և եկեղեցեաց մերոց։ Արբոյ՝ մի ալք ի քանալայնց և ի ժողովոցոց հակառակ եղիցի զմա ի լաղիխանելն իւրում ոչլմախ վարդապետութեամբն իւրով զստանալան, ի լազալքն զեքսուածողան, և ի կշտառելն զանհնազանդն օրհնացն Աստուծոյ. զի ալլալայնն ներակն Քրիստոսի հրամանին է, և հակառակ մերոց հրամանաց, որ և ոչ մնացէ՛ առանց պատժոց։ Բանդի՛ ունի զա զհրաման և զիշխանութիւն ի հոգւոյն արբոյ և ի հալապետական իշխանութեան մերոս՝ կատարել զգործ և զպաշտան հոգեւոր առաջնորդութեան ի լամենայն վիճակալ իւր, իորս զկապելիսն կապել, և զարժանելիսն արժանել, և մատուալք ըստ առաքելոյն բանի, զթիւրեալն լորինացն Աստուծոյ սատանել և լանդիմանել, և զարժեալ միւթիւրեկ՝ մինչ վերադարձին ի չափոս ուղղութեան և ճշմարտութեան։ Այլ չունի ոք ամենեկն զհրաման և զիշխանութիւն առանց զորին զխոսութեան և հրամանին մեռնամուխ լինիլ ի զործա հոգեւոր օրինաց և եկեղեցւոյ, թէ եկեղեցականաց մեռնադարութեան՝ թէ պատկազ հրամանադարութեան, և թէ ալ իրահոթիւնց կանոնաւորաց։ Բանդի՛ եկեղեցի մեր հանգեքն եօթն խորհրդոյք իւրովք զմե լանձեցաւ լլատուծալ և ի մէնչ, Վասնորոյ

ամենայն եկեղեցական արարողութիւնք և կարգք, ևս և նաւատու և օրինաց բանք, պատման հրամանաւ և դիտութեամբ զորին հասարակ. Ուրեմն՝ եթէ ոք ի վեհակէշ լալդմանէ թողեալ զստաշինարդն իւր՝ և զնոցեալ լալ նպիսկոյցոցայ առնուցու. զքամանարութիւն՝ և կամ զիւլ ինչ աստիճան, ոչ է ընդունելի կարգառութիւն նորին, և ընդգէմ է սրբոց կանոնաց. և շուեի հրաման ընկեղեցիս ձեր մտանել և զկարգն զսին պաշտել, զի սրբապիղծ է արևոյսին, Չորորդ՝ նորին պատուէրս և զկանոնս՝ Աստուածաբեալ երանելի նախնեացն մերոց լինեցուցանելով. աշխենք է՝ զի մի եւս այսուկանս ալբին զկայս սաղէ անխախտ, և կորն զալբի, ալ կայն ընդ կուսի պատկեցի, և ալբին ընդ ալբուլ ամուսնացի. Եւ մի ոք կոխելով զորէն և զկանոնս՝ ի զերալ կնոջ զկրկնակի կին անցէ, և կամ զկրկնակն թողաւ՝ զալ կին անցէ, որք են լալսին լանցուարութիւնք և պատկութիւնք, և լիւրսէ՝ արդարի զաշէլի արարմանք՝ արտաքն են կանոնաց սրբապնդից նալրապետացն՝ և օրինաց սրբոց եկեղեցւոյ՝ և նախապէք բարեւելք կանոնց Աստուծոյ. Եւ զարեւել՝ մի եւս անխախտ ալլազորէն չնասութիւն և օրենազանցութիւն լիցի ի լուստնանալն՝ իր մերձաւորաց զմիմեանս առնուլ, որ է ազգապիտութիւն և պատկութիւն, ալլ ըստ կանոնաց և աւանդութեանց սրբոց՝ նոստորքն ընդ միմեանս ամուսնացին, որ եղիցի պատուական ամուսնութիւն և սուրբ անկողին. Ազգէն՝ որ ոք լալսեմեմ նախարակից լարնապանքութիւն և ի կանոնալարութիւն, չնաս ամուսնութիւն առնելով, և կամ զալլ ապորէն զորնս (զորս լինեցաք աստէն) զորեւելով արտաքու հրամանաց առաջնորդից, արժանապէս պատեկոյց է ի զմանէ. և եթէ առ զա լանգնիցի, մեք իմացեալ՝ ոչ եմք թողող զիս թարց պատուաւից, որ ունիցի անանջս լալուլ, լուցէ և զգաստացի. Լինգորդիք՝ զի քանի մերձաւոր սուրբ ամուսնաց և վանորայէն ձեր՝ որք են՝ Տաթևու մեծ անապատն, Լորանց անապատն, Ենկերու անապատն, Ինձարեքսու անապատն, Մեղրու վանքն, Կարձալմաու անապատն, Լալեմարու անապատն, Դանձալարաբու անապատն,

Մալլու անապատն, Մաղալու վանքն՝ Միժեռնաժանք կոնցեալ, լորաց են՝ որք նարգենիս իբրու ի շինութեան կան, և են՝ որք ամալարեալ են. մինչ բարեկամն Աստուած ադարմելով՝ ասցէ զխաղաղութիւն ալխարանց, որպէս զի և սոյն լինալ վանորայէն վերստին լինապնին, և մարանիւք բարեկարգեցնին. առաջնորդք նոցին օրպէս նախնի բնական ստորութիւնն է՝ որ պարտին նոքա լինիլ ընդ կառավարութեամբ առաջնորդին Լիւարալ անձի վանից սրբոյն Ստաթէի առաքելու, ըստ արմ և մեք պատուէր տաւորեմք, զի այլց վերալինալ սրբոց անապատաց և վանորէից առաջնորդք պարտին հրամանաւ և դիտութեամբ ծալապալս առաջնորդից ձերալ Սերանաւ արեւապատն և զիսկոյցոսից նախի և կառավարէ, և մի բնաւ զներկալութիւն և զնախապետութիւն ցուցանել առ զա, ալլ ամենայնիւ ի պատու ունել, և լինիլ լալ և անասող պատար և անմեղաւորն բանից և խրատող զորին, որ զա ևս ախրաբար նոց ասնելով, ձեռնաւ և օժանդակ լիցի նոքա ի բարեկարգութիւն և ի շինապալմառութիւն սրբոց կիստաստանց իբրանց, և ի նոցապալս միտութիւն ձեռք ամենեկուն. Վեցերորդ՝ պատուիրեմք սիրելեաց մերոց՝ Ժողովրդականաց զասուց, զի օրպէս զա զգանալան տքնութիւն և ալխատան է կրելոց ըստ նոցորդ վանն ձեր, պարտիք և զուգ զամենայն մարմնական պակասութիւն զորս նոցալ, ալսինքն, լոմար սրտիք և զուսթ երեսոց զամենայն անպիս և զիրաւուն վանիցն և առաջնորդական նասուցանել ի ձեռս զորս լիապէս և անթերի. զՍրբաբալմն, զՍրտուան, զԳաղին, զԲառասինցն, զԼոգեքամինն, զԼոգապուսն, զԴիտապուսն, զՏէրանանն, զԽալօրեւէն, զՄատաղն, զԱռաջնորդական թապալն, և զՎանից զանձանակն, և զալլա՝ զորս ունիք զուգ ի միջի կերում զնախնի տանորութիւն և զստորութիւն. Նաե՛ պալսեիկ տէրունիք եւս պարտին զմա նասնիլ. ալսինքն, Աւարք ճիւղ առ զաւարացն, Տունք քանաւալից, Եկեղեցւոյն ինքանաց, Սրբեմիսաց, Ապատաց եկեմարից, Յանկարձանարից, Անեղադրից անլիշտաւոց, Ժամկուց, Դըրբաց, Պանից, և ալլք ալալիսիք՝ որք կանոնական հրամանաւ իսկ առաջնորդն պար-

սին հասանելի. Եւրոպ մէ ուր ինքնացէ հասանելի, կամ արգելալ, և կամ լափառակել. զի արեւելեան պատիւս կրկնէ է: Սոթներորդ՝ ծանաւացուց սերերեանց և զայս ինչ, զի որովհետեւ զա ինչն Աբրահամ եղիակապաւ վաճառչալուց առաջնորդ մեր՝ ոչ էր վաղվադեալ առնուլ զգաւապան ծաղաղուն իշխանութեան, ալ ըստ կարգի և ըստ օրինի ընթանալով ապականել էր ըստ եղիակապաւսութեան առնուլ զայն իշխանութիւն՝ որպէս ընտանեաց առնուլ զութիւն է նախնեաց Հաւք, վասնորպէս և մեզ զկէն ձեռնադրելուն մեր զգա եղիակապաւ և Առաքելական կարգի ճոխացուցանելուն շնորհիւ ամենակարող Հոգւոյն Աստուծոյ՝ առաջ զմաս և զստանման իշխանութեան և Արիստական պատուով: Ար շնորհաւոր եղիցի ինչքան, և բարեխնամեալ Աստուծոյ առաւել ևս ասցի իւրեան զոպի շնորհաց և զիտութեան, զի բարեքաղաք շատել և միտթարիչ լիցի մեզ՝ բանիւք, դեպքիւք, սիրով, հաւատով և սրբութեամբ: Արդ՝ ապաքին զուգ օրնեակցի ևս ընդունելութեամբ և պաշտօնութեամբ վերող զրեալ պատուիրանացն՝ ի կատարեալ սէր ունիցիք զանեաւաբախ առաջնորդ մեր՝ և զհաղծին որդիք մեր՝ զՏէր Աբրահամ շնորհապետ արքեպիսկոպոս, և իւրավայելուլ պատուով մեծարեցիցիք, և ամենալին շանցողութեամբ միտթարեցիք. զի մտադիւր և արիւրար նովուհացէ զմեզ և կառավարեցէ ի նոքորապէս: Որով կազմիք ի զաւանութիւնս ուղիղս, ի վարս Աստուծանաւորս և ի բարեպիս օրէնս սրբոյ եկեղեցւոյս մերոյ Առաքելականի: Որք և կատարելով զհոգեւոր նրաժանս մեր՝ եղիցիք օրնեակցի Տէր, և լաննեցեալք ի բարեգործութիւն նորին. և շնորհք Աստուծանէլ սրբոյ Աթոռոյս լիցի ընդ մեզ նաւապալ: Ամէն:

Գրեցաւ ի թուականիս մերում ՌԻՄԻ և ապրիլի... ի շնորհաւորելի Աթոռս աւարելիմանին:

ՃԺՁ. Թաղթ ի Պօլիս, առ նոր դեսպան իվան Եակովիչն, ի շնորհաւորութիւն զալաւանան ի համառոտ ծանուցումս անցան և յանձնարարութիւն վասն իրաց սրբազանին:

Այ ընդ ամենառատ օրնութեանս Աստուծանիւն՝ ծանուցումն լիցի զսրբազանցութեան զուս. Ձի նորդեմիս ի թղթոյ հաւատարիմ բարեկամաց մերոց՝ իմացեալ մեր զաւետաւոր համար բարեպալող զալաւան՝ զսրբաւորաւոր ի գրանէն կալեբական ի օրնեակցեալ բազաղալող մեծ, լիւրախ լոյժ ուրախացալ, և փառս մատուցալ Աստուծոյ՝ որ իբրեւ զառնան լիցի ունի ի մեզին զսիրտս թաղաւորաց, և լիւր կալս կամի՝ ապեցուցանել, զարեւալեմ զնա՝ Վասնորպէս և պատ. թղթով օրնութեան ասեմք թէ՛ օրնեակէ զալաւանս փրազանցութեանդ, շնորհաւոր և բարի եղիցի նորոց զործակալութիւնդ և իշխանութիւնդ. ընդ Տէր օրնեակցէ անանց օրնութեամբ իւրով և զօրացուցալ, և իշխանալուք և օրնութեամբ և իմաստուն խորհրդակալութեամբ բարեքաղաքաւոր պաւնեցէ միշտ ի հրեւանս մեր: Այ արացէ Տէր, զի որպէս լուսավորելի զբոլ Վեկտոր Պալալիչ Քուլալեպետին, և զկէն նորա պերեալուք պարսն թամարովն ունեցեալ են միշտ զէմարիտ բարեկամութիւն և զսէր առ աւար Աթոռս և առ զաւակայնս սորա, և զմարդասիրութիւն և զխնամարկութիւն ցուցեալ են առ Ազգ մեր թէ լալլը ի Պօլիս, և թէ ի գունս Աստուծանաւատաւ տէրութեան մերոյ, նմիպէս և յովից լուսավորութիւն ունիցիս զսէր և զբարեկամութիւն առ Փրիստոսանէլ աւար Տեւրիս և առ մեզ, և կամեցող լիցիս օպիս և բարիս լուսութեան մերոյ և Ազգիս, և փառացես զըթով և սիրով խնամել զմերալինչ ամենայն՝ որք լալլը կան, և թողուլ զլիշատակ մեծ իմե բարեքաղաքութեան արձանացեալ ի աւար Աթոռոյս իբրեւ ի մշաննաւոր արձանի ի փառս Փրիստոսի, և ի պաքաւութեան անուան մերոյ: Այ արգ՝ լալս երկուս ամս՝ լոյմէ հետէ ընտրութեամբ բոլոր միաբանիցս և հաւանութեամբ համայն Լուսաւորչակերն Ազգին մերոյ լուսեացեալ և օծեալ եմք ի կաթողիկոսութիւն սրբոյ Դանիս, թէ սրբան զազմելի չփոթ թարուցին ամանք արգ զբարանք՝ շարժեալք ի նախանմուլ ասեղութեան, և թէ

որպէս ի ձեռն մեր ստորոց դարաբարութեանց պարտքեցին զմիտ թաղարարաց, և վրդապետաց զմեզ և զխաչակի ազգ մեր, և զմասեցին զուրբ Աթոռս, զորն ամենայն համարիմք թէ խաչակի իջեալ ի բորնեալ Սեկիբն մեր. իսկ թէ ոչ, կարող էք հասկանալ տաժ ուղղութեամբ ի սեղոյ ի Յովհաննէս պատրիարկ Աբգիպիւկոս սիրելի եղբորեն մերմէ՝ որ տեսն և զուրբ և մերազնեցի քաղաքիդ, և ի սիրելւորն մերմէ պարսն Դէորդէն Ագաթեոս՝ որ հաւատարիմ և հորազատ է առ ձեզ: Զայնչառն խորհրդաւթիւնն և զուրբութիւնն զորմեցին ախոյրիկ արք հախաճառք: Այսպէս ի բրթ ազգապա, և թէ ոչ, զուրբս փառաւորութեան իւրեանց լցուցանել, բայց զանուն Ազգիս խորհրդաւթիւնն, և հանին զնոսն ի քաղցր տէնարութենէ՝ ամենազորմաժ կաշերութեան: Այս զմեզ՝ որ սկսեալեալս սպասեմք՝ զկնի Աստուծոյ ի յազրամագանեց աշխարհնէ՝ հորին զանանկ մեզ զաղցելութիւն և ազրամութիւն, լայն ի լուսոյս մերմէ վերաբացուանեն: Որպէս վասն վշտաց և ցաւոց մերոց՝ լուսաւոր մեր զասանկ զաղեղանիս ի կաշերական ազրամութենէն, լսեցեալսմ ամին հանդերձ միտարանիւքս և Ազգեք արդ զրեցեք քանիցս, և զի, եպիսկոպոստ առաքեցեք զնալ ի լուս ազրամութեան նորին, և ծանուցանել զազնտառն մեր, բայց եպիսկոպոստն մեր զանցեալս ի Թէֆլիզ՝ արգիւնցան անդ՝ զի չթողին անցանել լսելիս: Իսկ արդարեւ մեր՝ թէ հասին ի զուռն օգոստոսփառ կաշեր, բայց լսելով աւերաբարանութեանց ախտաւորաց՝ ոչ կամեցաւ քաղցր տէնարութեամբ հաւել ի վշտազնեացն, և թէ ոչ հասին բնաւ արեք յիմաստք, և կամ ի տարակուսի: Այլ այդ՝ խնդրեմք ի պատասխանութենէդ, զի հասաւ լսել քոյ ամենայն անցից մերոց ի լիկեալ երկուց հաստաւորմ անմանց փոթի կալցիս օգնել մեզ ինմանութեան, և զազրամագն թույլին մեր՝ զոր առ առաքեցեք առ աստուածաբարութեանք՝ որ լուսաւոր հանդերձ քոյդ վիսլական թղթով հասուցես ի զուռն կաշեր և այս է մեր ազաւանք ի նորին կաշերական բարեբարութենէն, որ ի փոստ խաչելովք Բրիտանոսի ազրամութիւն ասանելով մեզ առաքեցիցոս, կամ զարգաւոր մեր և հասարակութեան Ազգիս առ ձեռն բերցել, և ըստ ախմ իրաւունս աւրասել, զի պատիւ թաղարի որի գիրաւունս քի-

րէ: Այս կամ թէ՛ շնորհ արարեալ՝ լուսով մարդ առաքեցել առ մեզ՝ որ տէնարանութեամբ հասաւ լիցի անցից մերոց՝ և հանութեամբ միտարանից և Ազգի մերոյ, զորս և տեղեկացուցել աշխարհեան նորին, և լայնամաժ իրաւաբարար զիարդ և կամեցի ասանել, աշխիւքն կամ մեզ արդարապաշտանել, և զկնիքինն պարտաւոր կացուցանել, և կամ զմեզ պարտաւոր համարել, և զնա ճշմարտել, կամ շնորհն լիցի որհնեալ՝ որում և մեք հնազանդիմք զլիւթիւն: Բայց միայն թէ, մի անգուսպ զլիւթիւնն արանց դրութեանց ասցել զհաւանութեան, այլ ձայնի բազմութեան Ազգիս լսել կամեցի, և զբաւականութիւն շնորհանցէ մեզ: Գանգի՛ արդարեւ լսանի ի մեզ՝ և ամենեցուն իսկ, զի որպէս Աստուած՝ ըստ ախմ և հորնհաստատ աշխարհին կաշեր զարդարութիւն և զճշմարտութիւն արեւ զիս և զխաղաղութիւն տեսանեն երեւք նորս: Ապա պարտաւոր և արժ առ մեզ զճշմարտաբարութիւն երեւցուցանել, և թէ ախմս կամի, զի փոփոխութիւն լիցի կաթողիկոսութեան սրբոյ Աթոռայ ընդդէմ օրինաց և հանունց մերոց, վասն էր որ զմեք և ծանուցանել մեզ զհրամանս իւր, զի մեք եւ պաշտօնեալ Բրիտանոսի եմք, և աղթաւոր վասն անդին կենաց նորին: Իսկ թէ ոչ կամի լինել արեւ աղթեմաւոր բանի, վասն էր որ զմեք զարժակաւք Թէֆլիզու մասնեն զմեզ ի ձեռս Կեթանոսոյ, և կեր ասանել զմեզ նոցա: Որպէս լուսաւոր քան զայս պարսն Կաւալեցեցին և պարսն Լադրով Ենարայն ախմս հաշակելով Աթոճաւորի հրամանն է՝ որ կաթողիկոսն Լադր փոխեցի, և այլն. մասնելով զմեզ ի ձեռս ալլազեանց՝ ոչ ասեալ նեղեցին զմեզ և առաքեցեցիցն: Այս արժ ևս պարսն Կաւալեցեցին եկաւ ի դորմոն, և պարսն Յիջեանովն եկեալ ի Թէֆլիզ, նա եւ զնոցին զորման զորմէ՝ և վշտացուցանել զմեզ: Ընդ ծանուցեք պատուելութեանդ, զի իմացիս, և իմարեցիս, և որպէս մեզ օգուտ տեսցես, ըստ ախմ արարացես, և կամ եթէ պատշաճ խել, ծանուցես քոյդ թղթով կաշեր, զի զարգեք հրամանս իւր զրեւել առ մերս հաստաւորութիւն, զոր ի զուրբ մեր ընդունեցից եմք: Ուրեմն հասարակելով զհանդիս մեր՝ ողջ լիւր ի Տէր:

Կրեցեալ լամբ Տեառն 1803 և լսողիկի
... ի լուսաւորար Աթոռս ասոր Եփեսոսի:

հանդերձ շահեցողական բարեկամութեանը և հաղթանակութեանը զորս ցուցանելի որ առ հազարս որդեակներ մեր Ղազար խոնամաժող վարդապետն թէ ի պատիւ որդւոյ զահիւս և ի սէր մեր, և թէ ըստ խնամաւորն իսկ առ քեզ լինողիկո՞յ առողջ սիրելիւն մերոյ և վայելչաւոր քաղաքացիութեան հետեւ Վանուց որդւոյ Կարապետին՝ Յակոբայ տրխապետն հայկական պատերն Զաւարակ բարեշնորհութիւնս քոյ և ի բերանոյ լինեալ Ղազար վարդապետին խնամքն ուր ի զաւն պատմեաց մեզ շնորհակալութեամբ, վասնորոյ և մեք, լաճ գահաձառութեամբ շնորհակալ եղաք զազնուամիտ սիրելիւնդ, և որհնեցաք զքեզ բերանալիք որհնութեամբ, Զոր Տէր որհնեցէ և զորացուցէ, և ըստ լոյնառատ սիրող և հարազատութեանց առ մեզ՝ չափեցէ ի քեզ առատապէս իրեկանդ, և ունելով միշտ ընդ թեզ խնամց իւրոց՝ պահեցէ լաւեա լինխանաւոր Զարեակն, և ի փառապէսն լաւալիկութեամբ, և զամենայն իսկ քո ես առ ի բարին անտրեմելով արգիւնաւոր և շահեկան արտաք, Իսկ ի՞ ծանուցեալ էիր վասն Ղազար վարդապետի բերեալ մահէրին՝ թէ զինքն է եղեալ որ ի սիրելիւնդ միայն կենցեալ էր, և ի քաղաքացիաց առ առն ըստ որում այդ քաղաքից մերազնեալ ժողովուրդք՝ իշխանաւոր անկնիք և ալ հասարակութիւնք բաց ի սակաւուց անանց ամբարշտելոց՝ միշտ հարազատք և հաւատարմեք եղեալ են առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ լաւել հեռէ կաշեցեալ եմք չափ պաշտան, և լաւեմայնի զարեւոյթար հպատակութիւն և զխառնութիւն ցուցանելով առ մեզ բանիւք և արեւմեմք, բազմիցս թէ հասարակական մահերոց և թէ բազում շնորհաւորական թղթովք զխնամանդութիւնս իրեանց լալեմալ են, լինելով ի սրտէ լաւգրեք և մեծարեք մեզ առ հնաւորս և առ մերմուտս, և մեք լաւեա ի մտերմութիւնս հասարակութեանց նալելով՝ քան ի լաւագնութիւնս անանց խոռովսիրաց, միշտ արտադիր լեալ եմք ի զոցունք, Բայց արդ՝ այս ցուռ առաջիկայ մեր, զոր ահա պառն թղթով մերով հարկաւորապէս ծանուցանեմք Առտաւածախութեանց՝ զի լա՛ թէ մեզ թէ՛ կաջ և վե՛ն եղեալ է ի մէջ զոցս՝ իշխանաւորաց և ալ հասարակ անձանց, և զոցս երեւցու-

ցեալ են, և զրեալ իսկ ի Պոլիս թէ՛ ալս ինչ ծախս ալս ինչ մարդոյ ազազաւ արարեալ են, և ալեւ Ընդ որս և ցուցեալ են թէ վասն Դանիէլին հարիւր քիսալ գրամն վասնեալ են և վաղսուն քիսալն ես իբրեւ թէ լանուս մեր վնասեցեալ իցէ Արդ՝ թողեալ զմանիկէն և զարցուն, որ վասն նոցա զոր ինչ վասնեալ են զոցս, ինքեանք զիսեն, մեզ չէ փոխ. միայն մեք վասն մեր խաղիք տատնէ, զոր պէտք էր մեզ թէպէտ ինքեանց զրելս, բայց ալեւքիկ որք նոր իշխանք կաշեցեալ են, նոցա մէջ են ալեւքան ծանոթ մեզ, զի զրեալ նոցա, իսկ առ հասարակ ժողովուրդան ես մէջ էր ի զեւզ գրելն, սակաւ սուր լաւեղք սիրելիւնդ մերոյ և եթ զրեւք եթէ՛ զոցս որք այդպէս զանուս մեր քարշեալ են իբրեւ թէ վասն մեր զալեւքան վնասն կրեալ իցեն, թէպէտ մէջ էր արաւացի բան՝ զոր խնամեց են. սակաւ մեզ երեւ չուղաղ կալ տալի զոցս Առաջինն ալս թէ՛ մեք երբ եմք զրեալ զոցս թէ վասն մեր և կամ վասն սրբոյ Աթոռոյ ինչ հաղցողութիւն արարեալ, զոր ինչ ծախս առնիցեմք, մեզ համարեալ են, զապոյթի խնդիր մահ զրեւս եմք, և կամ լաւեց խնդրեալ, թող լաւալ կացցէ, ձալն տացէ, և զթուղթս մեր եթէ զրեւս եմք, ի զուսր հանցէ, որով քանի լինցի բանն մեզ և մեզ, Ներքորդն ալս թէ՛ որ զալեւքան քիսալ վասն մեր վնասեցեալ են, ալեւս զինչ հարկաւոր զործ հաղցեալ են մեզ համար, թող զալն ցուցցեն. Եւ երբորդն ես ալս թէ՛ զիցունք եթէ՛ մեք մէջ եմք զրեւս, բայց զոցս զարբոյ Աթոռոյ զալեւքն քարշելով՝ արարեալ են զի քիսալ վնասն, եթէ ալեւքն իցէ, ալեւս ալս ինչ ալեւսն է զոցս ի լինումն բերել զալեւ Եւ զի՛ ալեւքն ըստ երկից պատասխանեացս մերոց՝ անխորմար և անպատեւ բան է՝ որ զանուս մեր քարշեալ են, և անխնայարեւ զալն սիրարարութիւն հաղցեալ Առախ՝ խնդրի ի սերելուրդ զի զու որհնեալք որ հասարակմն ես մեր, փոխի կալեմս պատասխանել զոցս՝ միշտ ալ ես խաջ և զորցցք լիցին զալեւքի բան լինելոց զմէնչ, և նմանացնա լեւցուցանել ըլեւոյն անխորմար ձալնի լինողութիւն՝ զոր ոչ կարեն ստորոգել ի վերալ մեր, և ճանաւանդ հնանեցեալ զիսեն, թէ ալ որդ խաջն է, և մը է հնաւմուտ առ ալս, զոր և զրեւքս մեզ՝ զի զխառնուք, Որ չէ թալց մեղցեալնաց

Յնայոյ արեղիսի վարարանութեան խառնը դմէն: Ապաքէն մինչ ըստ գրեցելոյս հոգաւոր լիցիս առնել, շնորհակալ լինելոց եմք մեծապէս զսիրելալոյ բազմա սրնոս. Թեամբ: Ողջ լիք ի Տէր:

Գրեցաւ ի ՌՄԾԲ Թառնս եւ ի մալխի... ի Լուսանկար Աթոսս սուրբ Էջմիածին:

Մերով մեծաւ եւ սրբոյ իշման տեղւոյս Քրիստոսի պահպանողական շնորհիւ ողջոյն եւ սրնոս. Թիւն առաքեմք հարապատիցն քոց՝ եւ սիրելեաց մերոց՝ Տերամբ Քրիստոսիւ զօրացնելոց եւ խնականաց՝ սոսափ Յունանէս եւ սոսափ Կարապետ Ազալիցին Ջրս եւ լաննանք ի խնամս եւ ի բարեգթութիւնս Արարչին:

ՃԺԹ. Թուղթ ի Պօլիս առ Յովհաննէս պատրիարքն, վասն Կարնեցւոց ըսնից:

Յորք սիրով եղբայրականաւ եւ նոցեալմէ կ'արտաւ, միաբար սուրբ ողջունին Քրիստոսեան՝ եւ Նովանէ՛ սրբոյ տեղւոյս հոգեւոր շնորհիւ՝ ծանուցանել լիցի սիրելի եւ լարգելի եղբորս Աբրէ՛ եւ շնորհնակալ սրբալոյ սրբոյ՝ Աթոսոյ՝ Տեսանց Յովհաննէսի Աստուածաբան վարդապետից եւ վեմախոս արքեպիսկոպոսի՝ եւ արժանապատիւ պատրիարքից մեծի մարտաբազմից Կոստանդնուպոլսոյ Ջի ըզնեկալական ձեզապատշաճ ծանուցանելի անցան մեր աւա գրեալ եմք ասմելի առ լարգութիւնդ եւ առ պերեալոց սրննեալ ամբարաւն, զոր տեսանելոց էք ի հարկէ: Իսկ այսու թղթովս լատկապէս առ ցանկալի եղբայրութիւնդ ունիմք զդիւ զաւս ինչ: Քանզի Կարնեց զապաքի համարն մերադնեալ ժողովուրդը ըսց ի սակաւաց անոնց ամբարշտելոց, Թէպէտ մինչն ցոյցալցանէն լաննալի զբարեխմբար հոգատակութիւն առ սուրբ Աթոսս եւ առ մեզ, եւ չունիմք մեզ առ այն արտաւել ինչ զնոցանց, ըսց զի բազմութիւն են, եւ մանաւանդ՝ զտաննիցն արեղիսի ոմանց չարագրելու, որք ոչ ուղիղ ընթանալով ի հաւապարտ ճշմարտութեան, ինքեանք թիւրեալ եւ ապականեալ՝ ալլոց եւ միզմիլի ե զաւթակղի լինին, վասնորոյ եւ ազմակ չիսթի՛ն էլ պակաս ի միջոյ նոցանց՝ որոց որ-

դիստ. Թեանց մեք այսպէս տեղեակ գտով, համարեմք թէ լարգելիդ եւ չաւապէս վերանաւաւ եղեալ իցեաւ Մեր գրադեալ գտով լոթ դառնաղետ չիսթութեամբք կողմանցաւ, չունիմք զմեանհասութիւն: զի նոցանց իրաց հոգեպաշտ. Թիւն սրապետք, եւ ընդ նոսա խոսելով՝ զպատուելիսն պատուեացաւ: Եւ պատմեցանցն եւ ըստ արարմանց նոցին հասուցաւ: Իսկ բանք եւ զորք նոցա բազում անգամ լանդիպին եւ առ մեզ հաղալ լալը. ապաքէն անկէ եւ սիրելի եղբորք՝ Աստուածապարկ եւ խնեմութեամբք զամենայն ինչ տնրինել բարեպէս, եւ հասաւ լինելով որպիսութեանց Կարնեցւոցն, ճանաչել զաւս եւ զվատըն ի նոցանց, եւ ըստ այնմ զամենայն իրան նոցին ուղղել, որ նոցա ի լանդարտութեան մնացնին, եւ առ մեզ եւ սրանեղութիւն ինչ չեկեցել: Թէպէտ մեք փորձ ասեալ ի մերոց կրից եւ ցաւոց, զիտեմք զգոյղ եղբայրութեան խոսման զբազանաց եւ զծանրութիւն հոգոց որ առ հաւաքարութիւն մեծաւոյ գործող, ըսց միանգամ անկեալ եմք ի մէջ այսր ցաւոց, զինչ ունիմք ասնել, զիմքք ե իցե՛ չկարելոց եմք եւ մին ի բազում նոցանց պատուելալոյ, հոգք նոցին Կարնեցւոց լինել պարտի ի լաղանովութիւն նոցա եւ մեզ. մինչ աւա եւ սուրբ առաքեալն Պօղոս՝ ըստ բազում վշտաց եւ լլկանաց իւրոց՝ ունէր եւ զնպս ա՛մենայն եկեղեցեաց, որպէս գրեալ է առ Կորնթացիս: Արշ՝ զաւս գրելով զինչ ունիմք լալաւ ասնել, ոչ զալլ ինչ, եթէ ոչ՝ զայս, զի Կարնեցիք լիբաւի ի ժամանակի նախանցեալ փաշային իւրեանց հալի Արտալ Ռանանին կրեցին զոչ անոնց. նեղութիւնս եւ զբովորոց առաջանեցան, զի նա բռնաւոր եւ նեղիչ ոմն գտով լամենայնի հնարս հնարէր նեղել զնոսա եւ վնասել, որպէս եւ լատկապէս գրեաւ: Իսկ արշ՝ հաղ ե վէն անկեալ ի մէջ նոցա՝ իշխանաւորաց եւ ալ հասարակ ժողովրդոց, վասն այնորիկ երեւցուցեալ են լինեցեաւս զինչ ինչ ծախս, ընդ որս եւ ցոցեալ են, թէ ի պատահաս Դանիէլին վատեալ են ցհարիւր եւ ցան զիսալ զբաւս, կամ ալ աւելի: Եւ զվաղանս ջիւղալ եւ իբր թէ լաննան մեր վնասեալ իցեն: Զայս որպէս լսեմք՝ զգրեալ են եւ լալըք թէ առ մեծամարտ Բղեւխըն, թէ առ ալլա՝ եւ թէ առ մեզ խնի Եւ առ այս մեք զարգիս զի մի գրեցաւ առ հա-

րենք փաշայի ստաֆ Յակոբ աղայն մասրաֆ կաշեցեալ, ըստ աղաւ մտաց զոր գրեմը ահա լարգութեանց, Զի մեզ վասն այլ ծախուց և վաճառութեանց Նոյքին Կարենեցւոց ոչ ինչ ունիմք սակ, զսուս ինքեանք գիտեն, բայց զպէ՛ զոր անխնայութիւն խառնեալ են վասն մեր, ճշմարտաւ զարարաւորն է՝ և վարարաւորն թիւն մեծ, և որ արարանքնայն է զմենք զաւելոյիս զզանջանս, մեծի գասապարտութեան է արժանի։ Ըստ որում ահա մեզ ի կոշմանէն մերմէ և առ ախր՝ ոչ ունէք ի Կարենեցւոց գրեալ եմք կամ սիրելեաց և համախոհից մերոց՝ և կամ այլոց, թէ զպս ինչ և զպէն ինչ հոգացողութիւն արարե՛ք վասն մեր, և զոր ինչ ծախս առնիցէ՛ք, միշտ համարեցեալ լինին, և զհոգութիւն Աստուծոյ՝ աւելեալ մէկ քան ևս չեմք արարեալ, որ վասն մեր առաջին փաշայն առաջանեալ իցէ զնոսս և ինքեանք ևս մէկ կարեւոր գործ ոչ են հոգացեալ լանուս մեր, զի ցուցնեն զմեզ, Ապա մը ի բաւամբ և ինչ խղճմանեմք պարտին ընդ ալլոց վառաստուաց իւրեանց և զանուն մեր քաղել, և բարբառնէ՛ք զաղպիսի վարարաւորութիւն զմենք, Արդ՝ որպէս խմանմք, խառնակիչն և վրդալիչն Նոյքս, և պատահան վերելման ախր անորոգոր հալին զմենք, ոչ այլ ոք է, և թէ ոչ՝ փաշայի թոփալ Յակոբն, որ առ լաւանի է և լարգելալոյ, թէ որպէս ինքքն և Դանիէլն պատահա եղեն աղքատ ծանր վիտսուց և տուգանաց Կարենեցւոց, և այժմ կամեալով նորին չգոյն զայն մուր և զկեղտ ապականութեան իւրեանց և ի վերայ մեր զնեւ, զրդող եղեալ է ալլոց իւրապիսի լի՛ մարաց զնոյն զարարաւորութիւն առնել առ մեզ, և նա ինքն թոփալ Յակոբն լարգոր ունեալով համախոհ ինքեան զվարձիւրեան Մանուկ և Մատթէոս երկուեանց եղբարն ներուածողս, զոցին թեաքն և միջնորդութեանն առնէ զոր ինչ առնէ, և գործէ զպարս և զանորէնութիւնս։ Աստի՛ խնդրի ի սիրազուն եղբարութենէդ, զի նեանող լնալ՝ զխաղ և կարելի է պատուէր տաքս լարգոր՝ լինեալ Մանուկ և Մատթէոս ներուածողացն, և թոփալ Յակոբին ևս առատեցես աբա զի նեռի կացցեն ի խարդախութեանց՝ որ վերաբերի առ մեզ, և քանտեցեն զայն վարարաւորութիւն զոր արարեալ են զմենք Կարենեցւոք՝ և գրեալ իսկ են լարգոր՝ խափանել, և զազարեցուցա-

նել զնոսս ի լարութեանց՝ զոր հասուցանեն առ մեզ, և քաւակտն համարել զանցեալ լարին և զարարաւորութիւնս՝ որոց եղեն պատահուք, զի մի լարուացն զմեզ ի վրէժ-խնդրութիւն վասն աւելոյիս արարմանց, Այլ և՛ ահա լարգորաց եղև՝ որ զհարաւոր թուրթուր գրեմը թէ առ լարգութիւնդ, և թէ ըզհարեւոր բանս առաջագրեմը լոյստ աբալ Արոհուր և մեր, բայց զպատասխանի որոտ-գիւրակաւն ոչ ընդունիմք, Զայն թուրթուր մեր ոչ աւելեա մարդոյ նեանք լարգորենք, զի կարենեցուք թէ ոչ հասն ևս մեզ, այլ մեր և այլ հաստարիմ մարդոյ առաքելով՝ գիտեմք անտարակալ՝ որ ժամանեն առ մեզ, բայց թէ զմենք առնէք, արդեօք ունիք սուղ զկատարուն ալից աթուղագրուս և աղջալան գրուածոց մերոց, թէ ոչ, իմանամք, զի զայն-պիսի բան ինչ ոչ գրէք և ոչ ծանուցանէք մեզ, Վասնորոյ որպէս միւս թղթով մերով գրեցաք, աւելեալ և այլաւ, գրեմք, զի թէ զինչ ունիք հոգալ վասն որդւոյ Աթուրուս և վասն մեր, և կամ ունիք սուղ զկատարուն ալից կարեւոր գրուածոց մերոց, անշաղաղ գրեալիք մեզ ի գիտեն, և անտարակալ մնալ որ մեծ առիթ լինեալով է մեզ չնորհակալեալ զմենք, Այլ լեր ի Տէր։

Գրեցաւ ի ՌԱՄԻ Թուոյն և ի լաւանիս ... ի ստոր Աթուս Ելիթանի։

ՃԿ. Թուողք առ Չոզկաց Նուիրակ Յակոբ վարդապետն, ծանուցումս զտեղոյս անցից։

Յորմէ լոյնուստ սիրով և եղբայրական կարտաւ, Տիրապարեն ռդունիւ և որդւոյ Իջման տեղուս Նորին անհատաւս չնորհիւ՝ ծանուցումս լիցի սիրելի և ցանկալի եղբորդ մերոյ՝ և ծնցածնուց յորդող որդւոյ Աթուրու Յակոբոյ Աստուածխմաստ վարդապետից և չնորհապարեն արքեպիսկոպոսիդ՝ և արժանապարել նուիրակիդ մեծի վիճակիդ Հնդկաց, Զի լառալ զսոք զայս՝ գրեցաք զկանգակ ծանուցման լիալիւր որպիսութեանց և անցից մերոց՝ և որհուրթեան և լորդարանաց ի վերայ Տէրապարեն քաղաքաց Հնդկաց աշխարհիդ՝ և ի վե-

և գիտեմք՝ որ ի դրամեանց Պաշտօնաց ևս լուսաղէս խնայեալ իցես դուրստութիւն համարուի: ապա զիսն լինին քեզ արգելք՝ որ ըզնոյնս զաղտը լաւս կողմն ոչ ցուցանես: Եւ զի՛ ահա է տարին լրանալ լորսմ ի գործի կառ, և զալի արգիւնաց զորս ժողովեալ ևս բազմաւ աշխատութեամբ և անուսթեամբ, ոչ լանուսն ալլաց իրիք է՝ եթէ ոչ լանուսն Փրկեստասէջ Աթոռայ, թէպէս զու զարգիտութեանց արգիւնաց ոչ գրես մեղ, և ոչ ծանուցանես թէ մար ևս՝ և լինչ կացութեան, բայց պարոն Դէորցն Տէր Դասթեան գրեալ էր մեղ ի Բասարայ: Թէ զլանին ընտինաց որ խաղաղեալ էք ի Բազմաստ առ պարոն Միգալէն Տէր Մանասեան, ըստ ևս եկեալ քու անդ ի Բասար, զառ քեզ եկեալ իրող ևս տուեալ ևս ի պահ գեաղարին Անդկապետաց, և զարեւ արաբեալ ի Բուսրայի, և մեզ ևս ընդ առաջին թղթոց մերոց թուղթ մի գրեցաք առ գեաղարին լայն, և լընջաք առ պարոն Դէորցն ևստացանել նմա, որ բարեգտալէս մուգլէթ լիցի իրացոյ: Արդ՝ զառնալոյ ի Բուսրայի թէ ինչ պատճառաւ է, թէպէտ պարզապէս ոչ գիտեմք, բայց ի թղթոյ պարոն Դէորցին ալլալ ինչ հասկացաք, իբր թէ վասն ալլ և ալլ չափութեանն է. եթէ արգելես է, ահա որպէս գրեցաք, անցին ալն վրդովմունք ողորմութեամբ ձեռան: Մեզ ցանկամք լաւեա և ըղձամք՝ թէ զու որ բառից զայցես առ մեզ՝ և արգիւնեց ևս հասցին ամբողջութեամբ ի սուրբ Աթոռս, զի մեզ զցանկալից մեր տեսանելով՝ որտաղիւր լիցուի, և զու ի ծոց Մորս քու գտանելով՝ և ի մէջ ևս զքեզ պատշաճ սէր և զպատիւ ընդունելով, մինի թարեցնի, և պակասաւոր սուրբ Տուն ևս զգեղութիւն սասանալով արքեանքդ՝ լանիցի, որ պղտատու օրհնեալ ժողովրդաց ևս վարք բողոքացին իբրիկնա: Իսկ զգացուց մերադնէից ևս ոչ թէ զխնոր եւ, և լինչ կացութեան կան, և կամ ուր ևս հարազատ և հաստատելուք առ սուրբ Աթոռս զարտոնի ոչ ալով կարելի է մեզ լմանալ, եթէ ոչ քե՛ ի զալից բարեաւ, և մեզ ըստ արեւ գրեցուք առ դաս զթուղթի, և մտախորհարեալ ցուք զշնորհ և զօրհնութիւնս: Արդ ուրեմն՝ ինչպիսի ի սիրելի եղբորէ, զի ալաւնեան ըզմիտս պարզելով՝ ուղղեցես զընթացադ առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ, և խնայեցես մըլամք

կարելի է՝ փութով զալ և հասանել մեղ, զոր ըստ արժանալոյ ընդունելոց և մեծարելոց ևմք զքեզ, և թէ լամբաց իցես ի Բասարս և ի Բազմաստ վասն կարեորութեան գործեր, զարգիւտութիւնս քու և իրաց զրեցես առ մեզ ի գիտել: Ա՛յլ լեր ի Տէր՝ և զարեցեալ ի շնորհս նորա լարածամ Ամէն:

Գրեցաւ ի թուոյն Փրկչին 1803 և ի լունիսի ... ի սուրբ Աթոռս Էջմիածին:

ՃԿԸ. Թուղթ յիզմից, առ Դէորդ աղայն Դսորտեստցի Յարութիմանան, ի պատասխանի թղթոյն գրեցնելոյ ընդ վիտային իւրոյ մատենի Պետրոսին Թօխալցոյ, և շնորհակալութիւն վասն ժամացուցին:

Եւ ընդ շնորհագրուն օրհնութեան նա՜մակիս՝ ծանուցում լիցի քալընսի որեւորոց մարում և պատշան որդւոյ մեծի Աթոռայ սուրբ Էջմիածին: Քանզի՛ հարազատակն թուղթ ողջունի քու ի մալիսի 26, գեաղարեցեալ ժամանեաց առ մեղ լամբայ 8. Անուսթ հաստատելով բարեկամին քու և ստող սիրելոյն մերոց բարեպաշտ ուխտաւոր Աստուծով զարեցեալ մանեալ Պետրոս աղային Փայտանան, և ընթերցեալ խնացաք զմեծութիւն եռափափաղ սիրող և զերազանցօրէն սրտական հաստատութեանց առ՝ սուրբ Աթոռ մալոս լաւալ՝ և առ մեղ, Զոր լաւալմէ ևս քաջապէս դիմելով լարածամ օրհնեալ զքեզ՝ և օրհնեմք իսկ՝ լինելով առ Տէր բարեմաղթ՝ ալ ազնուալոյ զերկրաթիւն կենաց՝ և դուրսելադութիւն գործոց, Մանեալեալ էիք և զուարճաւոր լամբաւ: ունելոյ սիրեցեալ ժողովրդոց սիրախնամ վիճակից ալաւունս՝ զստուգալոյն հոգեւորութիւն կապաղցութիւն Փրկեստեսան սուրբ սուրբին ևս մեր գահակալութիւն՝ միջնորդութեամբ արժանալալ իս բարեկալ զմերտեսելին ևնրոյ՝ և մեղիս սիրելոյն մերոյ՝ Մարտիրոս շնորհապարգեւորակալոյսին: Արդ՝ ի պողոյ անտի ծառն ճանաչի՛ առայ մանուտ բերանն Յիսուսի: արդար և ի քնէ իսկ գիտեմք, և անտարակուս վիճալմէ Հմարիտ զալոյ գրուածոս ազնուալոյ, և զալն ոչ լալուտ հաստատ:

անայ, և ծանուցեալ զքանաւոր ծառայ օրհնաթեան, և զտանկող բարեբարս և բարերբար, և ի՞նչ ոչ ի քաղաքաւմ պաշտօն և բարեբարսն տալարածանալի աղաքանաց ներինդ լողնալան հարազատութեանց և քաղաքաւմութեանց և ուղղաբարութեանց. որք իբրեւ զպարկայ տաւր՝ և զախոյնան անպարտելի կաշեալ մանաւան անասան ի վաղորդեանկան բարեբարցեալ լնանցն հոգեաց, և ընդդիմակաց նշմարտութեան, զբարեբար հպատակութիւն մեր առ մեզ՝ որպէս իսկզբանէն, նոյնպէս և միշտ ցոյցիւք բանիւք և նշմարտութեամբ, և զանազան արդեամբք: Զորաց ըզբարտարն չունեալ մեր հատուցանել ի հոգանիւթից, խնդիր և մեզ լաւա ի Քրիստոսէ առաջի իւրաքէ՝ տեղալն որբոյ՝ զանանցն և պանիւթն պարքել նեղ զբարիւ. և պահպանեալ հանապաղ զքանեղն ծառայ անթարչամ, անկեալ և մեղեալ ի գաւիթ սուրբ իկնդեցեալ՝ ըստ օրհնարտութեանց Մարգարէին, միտգամախ առնեցեալ և պարարտացեալ պաշտօնք բարութեան, զի արժանաւիք ի հաւիթել առ մեզ զժեռալն երկնաւոր ըստ մարտի հարսինն բանին. նորանք ի՞նչ՝ իջեղ եղբարբարքն իմ ի պարտեղ իւր, և կերիցէ զպատգաւ ծառայ իւրոց: Իսկ զոր ի վերայ առաջնայ բարեշնորհութեանց և հարազատութեանց ցոյցելոց՝ իբրեւ կրկնակի խառն ցոյցակ և նշանակ լարդեանդն սիրելոյ՝ լցեալ էիր առ մեզ զգամացոյց մի բազալազարփ փաթրիկ արկեղբ, ընկալաք լոյծ սիրով ի նեանէ մահաւոր Պետրոս ազալին, զոր և ունիւք առնեթեր մեր արկանել ի կիր, առ ի բարի վշտանել աղնաւոր ցանկալի անուան՝ ամբարանելոյ ի սիրարանիս և շնորհակալեալ լոյծ զառաքանաւորութեանց, օրհնեցաք զարձանաւորք օրհնութեանց: Զոր Տէր օրհնեցէ և զբարացայէ, և փոխարէն սիրանիշ պարզեղի՝ շնորհեացէ քեզ զառաք բարութեան. ասցէ ամենից իրաց քոյ զամենայն բարեբարութեան լաղղութեան, և ամենազոր բազկան իւրով հովանի և պահպան լիցի պատուական անձնից, իւրաւապատ ասնց, բարեբարքոյ՝ որդւոց և բնաւից ընտանեաց, և ամենայն եղումից լարածամ Սեյ ի կողմանէ Աստուածաբար սրբալոյս մեռանին զոր դեալ էիր, զան լառալին աւարան աղբիւ ամառ առաքեալ եմք հանդերձ օրհնամա-

տաց նախբարեկան կոնդակաւ. լուսամբ թէ ցարդ վաղարեմն ընկեալեալ ելցէ, և Մարտիրոս արեւդիակոյս սիրելին մեր նեանմալեալ իցէ առ զորմէ նախբարութեան. զոր և ի սէր սիրելալոյ բանն առնեմ հանդերձ զօրծալն: Ընկալաք և զառաքարթ փեռալին մերոյ զբարեպաշտն օրհնեալ Նարապետ աղալի զթուղթն և զսիրամուրք տարան, և ծանեաք զբարի դիտումն նորա զալոյ ի սուրբ Աթոս. որոց աղապա և անա զիտիւր օրհնութիւն և զշնորհակալութիւն զրեցեալ առ նա. լաղղեալն նմա Տէր՝ զի ըստ Աստուածանեալ ուխտին իւրոյ զալցէ ի լուսաւոր մալոս մեր սուրբ Դան Քրիստոսաւմէ, զի և մեք քաղցրախոր տեսութեամբ նորա ուրախացաք, և զհարաւորութիւն մեր որ առ տեսութիւն հաւըմալ սիրելոյ՝ նովա լցուցաք, Իսկ զմեծահաւատ մահաւոր Պետրոս աղալն՝ որ եկեալ էր առ մեզ, ընկալաք լառակ իմն սիրով և զիտիւր, թէն՝ արկալ հանդիպեալ՝ որ ի դուն նորա կապաք մեզ լնեան քաղաքս, զորոյ զպատմանն լինեցնէ իմանալոց ես. բայց միշտի նեանաւորութիւն եկե՛ն չանել և պատուել զնա ոչ խաղեցաք: Զոր և լնա կապալեալն զոխա և զերկրապալութիւն իւր, և լցուցանելոյն զնոցեալ փափաղ սրտին իւրոյ, անա սիրով և օրհնութեամբ ուղեորեցեալ ի դալ, որով Տէր լիցի նախապարհորդակից: Ընդ որով և զրեցեալ զաւր թուղթ սիրով և օրհնութեան առ սիրելիդ՝ ի պատուական քաղցր պատմեալ: Որ և զշնորհարիս սէրդ և զհարազատութիւնաց առ սուրբ Աթոս և առ մեզ՝ աննաւալ և անցուն ունեւոյ, և ի հանգամանաց բարեկամութեան անկեալի մալոյ, և զալլ որդիաւորութիւն արդոյ դանի և մեր ի կնեղալի զրոյց իմանալով, ալլ լնր ի Տէր, և պահպանեցեալ հզօր աշխով նորա լարածամ. Ամէն:

Գրեցաւ լամբ փրկչին 1803. և ի տեղաներերէ... ի խնայապատ մեր որ լնեանալ Նարապետ սիրով և մեծազոր շնորհիւ Քրիստոսաւմէ՝ արդոյ տեղալս ողջուն և օրհնութիւն առաքեմէք հարազատ զառապաք քոյ՝ և հոգեւոր որդւոց մերոյ՝ բարեպաշտաւնէից և խնայաւոր՝ Դակոս և Նարապետ աղալեալեցն, և ալլ օրհնեալ ընտանեաց: Զորս և լանձնեմք ի խնամս և ի բարեղթութիւնս Արարչին:

ԳԿԲ. Ռուսլթ է Ռաշտ առ Հաշտաբ-
խաննի Դաբրիէլ աղայն, ծանուցումս
զանցեց տեղւոյս, և յորդորումն ի սէր:

Եւ ընդ նախնեայ օրհնութեան և սիրոյ
ողջունանքի նամակիս՝ զիտութիւն լինցի աբ-
գոյ սիրելալոյ մերում և նարպաս որդոց
սրբոյ Աթոռոս Էմիրանի: Այլ թէպէտ վաղ-
ուրեմն խնացեալ էաք զհամբաւ լաւաշաղիմու-
թեան և երեկոյ զուլ ազնուոյլ լալոյ կող-
մանայ, բայց նեղ և մեղ գրել անգամ զթուղթ
անդրանիկ օրհնութեան առ զեղ՝ յորմէ նեան
եղաք կոչեցեալ ի նարպասութիւն սրբոյ
Դաւիթ, և ալն՝ ոչ ալլ ինչ պատճառաւ, և թէ
մէ՛ զի լաւաք թէ անգամ ի կողմնականաց
պատրուել ի ստալոյ բանից նախանձտաց՝
ունին զխոտորումն ի ճշմարտութեան շարդէ,
որով և համարէաք թէ և սիրելիք մչ ունելով
զգալ վերանալութիւն իրաց ստու-
գութեան՝ լեալ իցեմ նեանոյ նախապիտ-
րացն աղագրութեան, բայց և առ ալն այլն
լինէաք մեղադիր աշխուղոյ, ըստ որում ահա
աշխարհ խռովալոյք և աղմկաբարձ՝ դառ-
նալունս ողբն մալորութեան յթողին զսե-
ղի՝ զոր ոչ ցին չփոթութեամբ, և չթողին
զոք՝ զոր ոչ զալթակցեցային: Վասնորոյ
զխոտորն թաղաց՝ աւելով խոտորեցուցաց
նոցին, որպէս առ ալլա, նոյնպէս և առ սի-
րելիք լաւնէաք նեղատրիլ, թէ և զթուղթ
ինչ ևս ոչ ընկալաք ի գին լալսեան ընդար-
ձակ միջոցի: Ալլ խնդիր էր մեր լարածամ ի
Տեառնէ՛ շնորհիւ օրհնեցելոյ աղբին զիւր
խաղաղութիւն ըզմալի, որով և միւսք իւրա-
քանչիւրոց անդրբարոյն Ապո՛ ըստ լու-
սոյն մերոյ ոգործութիւն Աստուծոյ ժամանալ
լիւրեմէ՛ սուան սուրբ և առ մեզ՝ ծագեաց
զնշմարտութեան նաւաղաթ, որով և փարա-
տեցաւ ի մասց մերալնէից եղելոց ընդ տէ-
րութեամբ Սամանցալոց մէջ և խաւարն տարա-
ձալնութեան: ուսում և Պոլսոյ նամակ լու-
սաւորակրան ապո՛ զգեցեալ զհոգի սրբիտ-
թեան՝ մաքրեցին զգաղաքն՝ բառնալով զո-
րումն լարութեան ի միջոյ ցորենոյ բարե-
ժամանութեան խեղանց, և զամենալն զսոխթ-
որն խաղաղութեանց մասնեցել ի մեռա մեր:
և զմեզ կրկնակի նժտեաց արեւալականք
վերանաւաստելով ի զանաւարդեանականս

պաշտան, և լամենալն տեղին ևս զխաղաղու-
թիւն և զմիտարանկան սէր արժասացուցա-
նելով՝ առ ի լինել ընդ մեզ մի նստ և մի
նովս: զորս և սիրելիք ի նարկէ խմացեալ
լինիս: Ապա և մեք ըստ խնդրանաց Պոլսեց-
ալ՝ առաքեցաք առ նստս և առ նամակն
մերալնեալս զարեւոյս Մեռոն և զնուիրա-
կունս, որք և ի բարեք նախդատութեան
և լապահովութեան ելով վասն բարձման երկ-
պատակութեան՝ նոց սանեմք սիրաբար առ
պաշտպանութիւն մեծանուն Աթոռոս մեր
մեր լուսալ: Եւ ալմ իկեալ մեր ի զաղաք
Երեան, զեկեղեցին որ զոր ի վնաբառեալս,
և տանիքն ի վալոյ անկեալ էր, զալն նոր ի
նորոյ լինել տամք ի վրմանէ սրբաւոր զա-
րամքը ի փառս Աստուծոյ, և ի միտարա-
թիւն մեզ: Եւ զի՛ բաղաւք ի նաւասարանց
մերոց թէ ալլա՛ և թէ ի Քալիբկալ գրեալ
էին մեզ զաղանակեանութիւն քո՛ և զեկը-
նաւորելոյ առ ցուցումն որդիական փրմեալն
սիրելոյ և կատարեալ նաւասարանութեանդ առ
սուրբ Աթոռս և առ մեզ, առ որ և ցուցեալ
էին զքեզ արժան զոյլ ժառանցորդ լատուկ
օրհնութեանց: Ուսում և մեք զբեցեաք զալ-
թուղթ ի վնալ սիրելիքս՝ առ ի մասնաւո-
րել զքեզ ի նոցապարար շնորհաց սրբոյ իշ-
ման տեղւորս Քրիստոսի, և լարնութեանց
մերոց՝ ըստ ճշմարիտ սիրելոյ և նարպասու-
թեանցդ: Ապազէն՝ սահմէ՛ Տէր՝ օրհնեցէ
զքեզ և զօրացուցէ, փրկեցէ ի փորձու-
թեանց նոցեկանաց և մարմնականաց, և միշտ
ստարածեալ ունելով ի վերայ քոյ զթեա արաբ-
չական խնամոց իւրոց՝ զանեցէ ի բարե-
զուարճ կացութեան, և զամենալն բանս և
զզորսն քո առ ի բարին լալեղելով՝ արդիւ-
նաւորս և շանկանս արասցէ: Արդ՝ լիբաւի
ոչ լալլ ինչ բաղմաք լաւէ՛ և թէ՛ ոչ, զի
լալիքմք թէ որդեակէն իմ ճշմարտութեամբ
զեան՝ ըստ բանի սրբոյն Յունանու: Նմին
իւրի՛ զրեմք բարեպաշտ սիրելոյ, զի զոր
բուռն նարեալ ևս զնշմարտութիւն՝ առաւել
ևս նաւաստել ի նոյն՝ նախնացն ալուսեան,
զամենալն ալլալութիւն և զպատրութիւն
մտաց ամենեկն ի բաց զնելով, և զի՛ երեկելի
իշխան ևս լալոյր զտանեցեալ, վասնորոյ փոթ
կալցիս զամենալն զխոտորութիւնս բանալ
ի տեղւոյ, և զմիտարանութիւն նաւաստել.
և զխոտորութիւնս՝ ևս ի սէր և ի խաղաղու-

թիւն յորդորել՝ ծանուցանելով նոցա զստուգութիւն իրաց մերաց, որովք և ստատացուցանել զլեւոնական սէրը և զհարազատութիւնաց առ սուրբ Գահն և առ մեզ: Այլ ալք օրհնեալ երկիր ի թնժ տէրունի վիճակ է սրբոյ Աթոռոց, և հարկ է մեզ զստացանք և զնախարակ տապալել յաջր, բայց զսնն թողով լեռն աւաւրց լլնել, արժաւս փութացաք զայս թուղթ և եթ զրեւ առ աշխուսթիւնդ, և սուշ քեզ զօրհնութիւնս Աստուածայինս, զի և զու յորդորեալ այսու՝ հանիւնցիս ի մեռն սիրանիշ զորով լայն առնել մեզ զարեւելցիկ աշխուշդ և զմտերմելն հաստարմութեանցդ: Որովք միշտ ընկալցիս վարձս Աստուծոյ, զշնորհ ի սրբոյ վիճակ տեղաւոյ Դրեհատսի, և զօրհնութիւնս ի մէնջ: Ողջ լնք ի Տէր: Ամէն:

Գրեցաւ լամի փրկչին 1803 և ի սեպտեմբերի... ի լանդպետս մեր սր ըմբան:

ՃԿԻ. Թողթ ի յԱնգալի առ պարոն Գետրոսն Գաղթելեան ի պատասխանի թղթոյն, և ի ծանուցումս այլ և այլ ըսնից:

Այլ ընդ Աստուածային օրհնութեան՝ զհաստիւր սիրելի մեր ի Դրեհատս, և բարեմիտ սրգի սրբոյ Աթոռոյ էջմեանի: Ձի հարազատական թուղթ քո ի լուչիս 22. զրեցեալ է՛նառ առ մեզ լամետոյս 14. և ընթերցեալ խնացաք զոր ինչ բանք էին ի նմա: Այլ զոր ծանուցեալ էիր թէ ըստ սրտական հարազատութեանցդ որ առ սուրբ Աթոռս յորդորեալ ես և ունիս յորդորել զհիւսիսականն և զկողմնականաց խնձ ի սէր և ի խաղաղութիւն՝ և յորդորեալս հարազատութիւնս առ սուրբ զահն և առ զուհական սորին, առ այն շնորհակալ եղաք զաշխուսաբալ՝ սիրել ալլոյ: Տէր օրհնեացէլ քեզ և զօրացուցեւ, և ըստ նշմարիտ սիրոյդ և հաստարմութեանցդ առ մեզ՝ վարձատրեցէլ բազմապատկապէս: Փրկեացէլ ի փորձութեանց ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ հանգրծալ աշխուսական ընտանեացդ, և ունիցի միշտ ի խնամե և յօգործութիւնս իւր ի խաղաղութեան և ի բարօրութեան: և

սացէլ ամենից իրաց քոց զբազում զբազում շահեկանութիւնս: Իսկ լաղտոյս նախարակի զոր գրեալ էիր թէ որպէս հոգեք է մեր՝ ըստ այնմ արացացեք, և ալլն: Երաւի՝ պատրաստեալ եմք զստացանք և զնախարակն մեր, զոր և համաք տապալել հանգրծալ սրբալոյս Մեռնառ և օրհնակի հանցակալ, բայց զի խնդրեալ էիր՝ նախքան զգալն շախարակին զրեւ զթուղթ սիրոյ առ սերեակապախ օրհնեալ Գաղթելի աղայն: զոր հաստարմիմ բարեկամն քո և ընտիր սիրելին մեր մահուսի Բազմանէն աղայն ևս էր գրեալ մեզ, խնդրեալով և առ ալլ երեւելի անկիւս կողմանցդ ԸԴ. թուղթս օրհնութեանց: Վասնորոյ և մեք թողով զնախարակն լեռնաւրց ինչ լլնել, արժաւս զրեցեալ զթուղթս օրհնութեան թէ առ օրհնեալ Գաղթելի աղայն, և թէ առ հոսոս՝ զորոյ լանուանէ ծանուցեալ էր մեզ մահուսի Բազմանէն աղայն: Լայն առնելով զոցա փաթք ի շատէլ զանցից մերոց, և յորդորելով զամենեւին՝ առ ի վերացուցանել ի կողմանցդ զհոսութիւն, և ցուցանել զսրբեշտար հաղադնութիւնս առ սուրբ Գահն Աստուածեան, Ուստի՝ և խաղիկ սիրելալք մերոյ պատասխանեցի, զի որպէս խոստացեալ էիր, ըստ այնմ փուլ կալցիս միշտ զգոյտան մեր և սրբոյ Աթոռոյ խորել և առնել և զշնորհատեղ բարուց շահասցիս ի սրտ՝ զի խաղաղապառ բարձցի և վերասցի երկպառակութիւն և ստատանութիւն ի կողմանցդ, և կալացիս ի մեզ՝ Աստուածամեռնոյ խաղաղութիւն և հոգեկեցեալն միաբանութիւն, որով և մեք անդորացեալ սրտի՝ առաջեցուցեք առ մեզ նախարական զսրբալոյս Մեռն, և զուք ըստ խաղաղասիրութեան մերոյմ զալլիք զոյ արժանաւորապէս ընդաւանաբան այնմ պարտի և շնորհի ամենաբարոյ հոգւոյն, որով և յերկուկի կեանս մեր լլնիք բարութեանց ժառանգորցի: Իսկ զմերս որպէսութեանց աղայն զիսկ լլնիցի զի սրբութեանք ծնան հոգեք ի միշտի խաղաղութեան, կապակցեալ սիրով ընդ լուսաւորչական աղայն, և ըստ կարեաց մերոց շահեք զինքն առ բարեք պաշտպանութիւն լուսանի Մերս մեր, և արժմ եկեալ ըմբան քաղաքս, շինեցուցանեց վարկապալս զուհրեալ կեղեղեցին՝ առտ եղեալ վնասութիւն մերոյ, որք և ուստեք չունեմք զմեզութիւն: Խաղայն ևս Տեառն մեռեք ապա-

ստան։ Այս դու սիրելիդ զնչմարիտ տէրդ առ մեզ հաստատ պահելով, և զորպիսապես զիրդ անպակաս առնելով, ողջ լիք ի Տէր։

Դրեցաւ լամբի փրկին 1803. և ի սեպտեմբերի... ի լամպադան մեր որ լերեան։

ԳԿԻ. Թողութի մննն Պոլսի առ Բարդղղոսիմէոս Ալէլէպն, ի պատասխանի թղթոյն զորեցնել ընդ Մարտիրոսին։

Այս ընդ սիրով ողջունակի նախկին՝ զիտալիքի ողջն. սիրելիդ մեր և ազատան որդի սրբով Աթուռս իշխաննի, Ձի հարազատական թուղթ քոյ ի լուսինս 9. զրեցեալ էնա առ մեզ ի լուսինս 24. ևնամբ հոգեւոր որդեան մերոյ Մարտիրոսին հանգեմ ժամացոյցին մեր ի զնն ուղեցնելով։ զոր ընթերցեալ և խմացեալ զբարեկեցիկ ողջութենէդ և զանուազ զուշ անխաղախ սիրովդ և բարեկամութեանդ՝ զուարճացաք լով, և շնորհակալութեամբ որմնեցաք զհաստատութի սիրելիդ՝ որում Տէր պարեպեղ զերկարութիւն կենեան, և զբարեկեցիկութիւն իրաց։ Այս զոր զողեցնական մտաք առականութիւն առնելով, բերեալ մեզ ի ցոյց զարարմանս Բաղիպ վաշալին որ առ նոստրն Ասացի՝ առաջագրեալ էիր անընդհատ առնել ի ձենդ զլուր որդիսութեանց մերոց ի ցրտան զօգանք մանց՝ վաշարարելով ամառն. ընդ որ լիբաւի հաւանեցալ լով՝ որ մեծի սիրով և հարազատութեան էր ցուցակ. և լրջալի է մեզ լուսնա՝ նպակեցուցանել ի հշտարիս սիրելեացդ զորպիսապես մեր թուղթ սիրով, բայց խոմանք ազդի ազդի ցաւոց և հոգոց ոչ թուարեն մեզ առ նոյն վարձքանչիւր նուազու Որպէս և լաւեմք մինչ Մարտիրոսն ժամանակն առ մեզ, աստակ լինն արտացառութիւն հանդիպեալ մեզ՝ ոչ զթուղթդ կարացաք ընթերցուի, և ոչ թէ ժամացոյցին որդիսութեան եղաք վերահասու, ի ցաւոց անտի ծանրապէս նեղեալ և ապրիպեալ մեր՝ տեկաք ի մահին, և որով և համարեն թէ հասաք ի դուռն մահու, և ըստ Ը աւուրց իրեն զողջ ինչ առաք զողջ, կամելով հաստատել զառաջութիւն անմին՝ եղաք չընդպարեցաք ի զուարթալի զիւզորայս մինչ և ի սուրբ Անտ-

ոյան Անանայ, և անդ զուրա և զերկրպարութիւն արարեալ՝ եկաք լիբանս զաղաքս, զտեալ զկատարեալ առաջութիւն մեզ՝ մէք նորդութեամբ զողջորդական օղոց, և մահուանդ Տեսուն ողորմութեամբ։ Այլ ասակ լուսուկ տեղի զոչ մեզ զտահաբեցաք, որ ի բնէ բնակարան է Հալլապետաց, որոյ եկեղեցին տերեալ և քաղաքեալ էր. առ շինեցուցումն այսր հոգաւոր եղեալ մեր՝ բերել առաք ի Պալապոս զքաղաքաւ վարպետս, և առաւ ահա Գ ամիս եղն՝ լորս անմամբ մերով և վերահասութեամբ աշխատասիրելով՝ ներքնատուն 13) մի շինեցուցաք հաստատանապէս և վարելակերտ՝ վասն զանպանելու ի նմա զիրան մեր իրկիւր զալից ժամանակի, զի և եկեղեցին կառուցի ի վերայ նորին սրբատալ քաղաքը։ Բայց զի ահա ցարսն վերաժամանի, և մշակոց բանի ոչ լինի, վասնորպէս անիմք զնալ ի սուրբ Աթուռն և սպասել մինչ և ցրացումն զարանս. զի լաւեմք լինել տացուք և զեկեղեցին, ունիմք նորագեցուցանել ի քաղաքանս և զաստիւնս Առաւստեալ՝ սրբոյ Նաժարին, և զեկեղեցին սրբուհոյն Դափնանեալ, որք խախտեցեալք են, մինչ Տէր լաւեցնեցի։ Այս պատահաւ հիւանդութեան մերոյ և երանելոյն ի սրբոյ Աթուռն՝ վարացաք ցարդ զփոխադարեն թղթովդ զրել, առ որ ներդաւմալ լիցիւր։ Իսկ վասն ժամացոյցին բանեցուցման որ վերատու էիր զերեալ, զայն թուղթալ ի սուրբ Աթուռն՝ մինչ և ցարդ ոչ եմք ներամաքնելու, երբ զարձգուք աստի՝ լաւեմք ըստ խրատուք ցուցման անելոց եմք ի զորմ՝ առ ի բարի լիւստակ Ազնուորդ. տեսցուք թէ որպէս է բանելոց, Իսկ զթուղթդ ունելով ի նեռս մեր՝ զրեցաք արդիս զպատասխանին ի միամտութիւն Ազնուորդ։ Այլ զոր ծանուցեալ էիր թէ ունիս լաւուկ լինն սիրով ցուցանել զյարգութիւն և զնպատասխարութիւն առ ցանկալի երբեք մեր Պատրիարք վեմեալի՝ արքեպիսկոպոսն, առ այն ևս մեծապէս շնորհակալեցաք զբարեկեցաբարդ սիրելուդ։ Տէր լիցի քեզ վարձատալոց ըստ հոգւոյ և ըստ արմնոյ։ Այս զրեմք բարեպաշտութեանդ, զի և զնորոգ նուիրակն մարդեցողայցիդ, զԱրաւամ եպիսկոպոս հոգեծնունդ որդեակն մեր՝ և զՅաթնու վանից վերառեալ միւս Արաւամ եպիսկոպոս հաւատարմին մեր ի լաւեալ սէր Ազնուորդ ունիցիս, և առ քեզ անկող

աթուղացուս բանից և գործոց նոցին տիրաւոր Կոստանց լինիս, ըստ արժանեաց իւրեանց պատուանցն զնստա և մեծարեցես, համարելով զամենայն բարեկեցութեանց որ առ նոսա՝ արարեալ մեզ, որովք և արժանացան մեծազորն վարեաց զարեաց ի Տիառնէ, և մշտապէս զաջիս ժառանգորդ շնորհաց սրբոյ Դանիս և Գրեմսթեանց մերոց, իսկ ի կոզմանէ Նեցեասեան ժամացուցանց զոր աշգեալ էիր թէ ունիս առնուլ, քաղի է, առցես, որք կարի Կարկառք են մեզ, բաց վասն Գրեմսթեան զանո նոցին մեզ զինչ ցրեացուք սիրելի, զի սասցես ին է թէ՛ Լվեմէթի պաշտօն՝ չարութեան կշեմեզ. (1) մեք սատի թէ ըստ կամոց մերոց զնահատութիւն արազուք, թերեւ անճշտանակ լինի բազր. իսկ ազնուութիւն քո չարութեամբ է առ մեզ, միայն ցրութիւն սեր այս լինի, զի այնպէս ի պատշաճ ժամանակն ունիցիս առնուլ զժամացուցան՝ որ լարմար ցնովք մեզ մեծառւ լինին, ունեալք մի հիշխին, այլ արժանութեալք՝ Նն զարեւ, Նն միջակ, և Նն ցած, Զորս Կոստանց ըստ այսմ լաննեացես սիրելուին մերոյ և վերապետսին Տաթեւ. Արարեալ զգոնմարտ եղիակոյցսին, զի կամ ինչեւ բերցէ՝ և կամ հաւատարմութեամբ առ մեզ, և վասն ցնացն Գրեալ եմք նմա, զի արժան և իցէ՛ ի Նախարարական և կամ ի զանախակական արդեանց հասուցն Աշտուղց, Որն լատուելութիւն սիրող և հաւատարմութեանց որ առ սուրբ Աթուս և առ մեզ աննուաղ կալով, մղչ իւր ի Տէր, և լաննեցեալ ի խնամա նորին չարամա, Ամէն:

Գրեցաւ լամբ Փրկչին 1803 և ի նոյեմբերի ... ի Անապատս մեր որ լնրեան զաղաք, Հայրական սիրով և սրբոյ Իման անգլայն Քրիստոսի Կոթեամ շնորհիւ աղչուին և Գրեմսթեան առաջնեք Աստուածապարկն զաւակաց քոց Կոստանցա՝ Կոթեր որդւոց մերոց Յովորդանին և Սարգսին, նաև հաւատարմաց քոց և ստող սիրելեաց մերոց բարեպաշտից և խոսկանաց՝ պարսն Մարտիրոսին և պարսն Սեբաթիէն, զարս և լաննեմք ի խնամա և ի բարեգթութիւնս Արարչին:

ճԿԵ. Թուղմ է Պոլսիս առ Ազուլեցի մարտիկ Անարոնին ի պատասխանի թղթիդն, շնորհակալութիւն վասն դատարանական ընդ Մարտիրոսին յղեցնելոյ, միակեղութիւն վասն եղբօրն մարտան, և քաջասութիւն խնդրոյն՝ զոր խնդրեալ էր զերել տալ զգորսն իւր յԱզուլեաց և յղել առ ինքն:

Եւ ընդ Գրեմսթեանս Աստուածապարկ՝ Գրեմսթեան սիրելի մեր՝ և բարեմար որդի մեծի Աթուղայ որդւոյ Լեմբանին Ձի հարազատական թուղթ քոյ ի լուսնուն 13 զրեցեալ՝ թեպէտ վաղ ուրեմն էնա առ մեզ ի լուսնի սմալ 24 մեռամբ Մարտիրոս Կոթեր որդւոյն մերոյ, և մեք ընթերցեալ և խմացեալ զգրադարեացութիւն սիրելոյ և նշմարեալ հաւատարմութեանց որ առ սուրբ Աթուս և առ մեզ՝ շնորհակալեցաք Գրեմսթեան, բաց առ փոխադարձութիւն անպահանջաք վասն այս պատանին Քանդի՝ այն ինչ Մարտիրոսն եկն առ մեզ, իբր լեզուարի իմն ստաթիկ արտադուութիւն Կանդիպեալ մեզ, և անկաթ ի մաշիւն, և լուսնուն ասուր ծանրակեմալք՝ զրեթէ լեզր մաւա ժամանեցաք, և իբրեզուլն ինչ թիթեացաք ի ստաթիւթեան ցաւոց՝ կամելով հաստաթիւ լանն մեր զառաջութիւն՝ եւթք ի նովտուն տեցիս ի մեր ձակալ Գիւղորդայ, և շրջադպելով հասեալ մինչ ի սուրբ Անապատն Սեանայ կղզւոյ՝ միջնորդութեամբ քաջարկատն ոգոց՝ և մանապէց Տեառն ողորմութեամբ ստացաք մեզ ցիստարեալ ստողութիւն, և ի կղզւոյ անտի ինչալ լնրեան զաղաքս, սատ լատակ տեղի զոյ մեզ ի քնէ քնակարան Հայրապետաց մերոց, որոյ եկեղեցին տեղեալ զարով, մեռն արկեալ շինեցուցանել զարով, անձամբ մերով և վերահասութեամբ աշխատասիրելով լալս զարի Լինչէ ցերիս սմա (1): Յաւալ պատեալք արքեպեպոսի զերելոյ զանցրադարան թղթալոյ իսկ արդիս գետալ զմեռանա միջոց՝ փութ թուրք ի զրել զայս թուղթ սիրոյ առ բարեպաշտութիւն քոյ: Արդ՝ զոր լինեալ էիր թէ ի կոշիկն մեր լալս պատան՝ զու և հարապետ եղբայրն քո զԼրեցեալ էք զթուղթս առ մեզ, այն ըստ ժամանակին հասեալ է առ մեզ, և մեք ևս զրեալ եմք Գրեմսթեան և շնորհակալութեամբ ըզ-

փոխադարձին նորին, բայց անշարժ թուղթ ձեր ի թշնամաց ևնաւ անգինն և անշարժացն, որով խմանալ՝ թէ և զսին գիրն ևնր՝ որ ոչ է նստալ առ ևնդ՝ անշարժացուցեալ են թշնամից, զինչ առնեմք։ Աստուած հառաջէ նոցա զարժանիսն իրենցն։ Առ ի թէ զհաւել և նշեալ, որ չէ ժառանգալ առ ևնդ՝ տաբախուածքին է մեզ։ Այլ լաղապս փոխելոյն ի կենաց, առախի հարազատ եղբորն քոյ և լաւբարաւս սիրելոյն մերոյ, զոր ծանուցեալ էիր, արգարեւ արամեաց լոյժ և ցաւեաց, ըստ որում ոչ էր նա իրբն զմի աջ ի նստալով արանց, ալլ նշանաւոր և երեւի, առ սուր Աթոռս պատիւն է բարեխան, և մեր ևս լատալի սիրելի և հաւատարիմ բարեկամ։ Բայց զոչ ի մարդկային կամաց, ալլ Աստուծոյ կամացն է՝ որբործամ և կամալ, կոչէ առ ինքն զսիրելիս իւր՝ զորս և կամի, վասնորոյ ոչինչ ունիմք, առնել, ալլ կոչ մնալ մեզ փառս առ նորին բարեմէր կամաց, և խնդրել ի նմանէ զհանգիստ և զզորբութիւն վասն հանգուցելոյն, և զմիեթաբաւթիւնս սրտի վասն քոյ և ամուսն։ յնստմեացն նորին։ Ապաքէն ամուսն, Տէր լուսաւորեացէ զնոցի հանգուցեալ եղբորն քոյ բարեպաշտի, ներելով մարդկոյնն սխալ լանցն նորին, և հանգուցեալով զնա ի լուսնոցն խորանն։ Երկրորդ ընդ արգարեցն զասաց։ Առ զքեզ լատեցի սիրելիդ մեր և զամենաւն քոյալիսն միեթաբաւցն և սխալեացն, ոգտաւ կրցուցն լոյլ աղաղակ արամախիթ փորձութեանց, և ի վասնդից, և պահեցն միշտ ընդ հովանեաւ ամենազոր Աթոն իւրոյ ի խաղաղութեան և լաւբարութեան։ Այլ և ի նշան լատալի սիրոյ որ լաղաբիեալ էիր ևնաւոր Մաբարբութիւն զմի զառառակ, ընկալաւ սիրով ի վաղելս և շնորհալուծութեամբ օրհնեցաւ զսիրելիդ։ Ջուր Տէր օրհնեցէ և զորպապեցէ, և ասցէ բանից և զործաց քոց զաշխուածս բարեաց, և փոխանակալ սուր սիրաւոր ընծալի՝ պարգեւեցէ քեզ զմեծ իմե բարութիւն։ Իսկ և ինչդրեալ էիր իմանալ զորպիսութեանց քեզն քոց ի հաղորնիւղ եղեւց, և զքեզ քեզ ի միառութիւն։ Առ որ ալապէս գիտալիք, զի ի ներկայս ցուով մեր առաւ ըմբան, եկեալ էին առ մեզ Ալադ լեաց անտի վարդապետ և աշխարհականք։ Զստաւ հարցեալ՝ անգեկացաւ, որ երկրքեան քորքն քոյ ևս կան ի լաւբարութեան, և միջոգորին կենցաղավարին

ըստ ժամանակին ներդաւթեան, առ որ միառաւ և անառաքալուս կացեաւ։ Բայց զոր խնդրեալ էիր՝ ընթել ալլ զոնեալ զապիւնարաց ջուրն քոյ և լղել լաղլու։ Փէպէտ բարի էր խնդիրդ, և մեզ կամեաց կատարել, սակայն արդիս լաննարկին է ալն։ զի ալնց երկրաց չին իշխող Քնալալայի խանն բազում էլլիկով խաւ տաւալ՝ եկեալ է առա ի վաղաց նաէ, և ալժմ ալն կողմանքն կան ընդ անբութեամբ ալլ և ալլ իշխալաց, և ընակիչքն ալնոցիկ անդեաց՝ մանաւանդ մերազնեալք չունին երբէք զհանգստութիւն, և լալալայի վրդապետ ժամանակի չէ հնար մեզ քերել ալլ զնա, և առաքել լաղլուս։ Այլ թէ Աստուած լաղլուցեցէ՝ որ նա ինքն ջուրն քոյ խաւապիւղ անբաւա՛ խաղաղեացի լալս երկիր, լախմամ և մեզ կարող եմք զնա ուղեարել առ սիրելիս։ Ալապէս գիտելով, և ի հաւատարմութեան սիրող որ առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ հաւատաւորեալ կալով, ողջ էր ի Տէր, և լաննեցեալ ի խնամս նորա լաւբարմ, Ամէն։

Դրեցաւ ի ՌՄՄԻ Թուոյն, ի նոյնմբերի 1, լանապատա մեր որ ըմբան։

ԸԿԶ. Գոնդակ առ Սալմաստայ և Ռոմի քահանայսն և ի իշխանսն, ծանուցումն թէ արաւ զոնցաք նուիրակ յաւատուր վարդապետին՝ առ ի կաթող զվէքիւս յիւրաքանչիւր գիւղորայս ձեր լանդն սրբոյն Բարդուղիմէոսի Առաքելս վանից, զի որ ինչ առաջնորդական և լանդական հաղթից լիցին, նոցա ժողովեցեան գիտութեամբ քահանայից, մինչև օրինաւորապէս նստցի որ առաջնորդ։

Առ ընդ սիրոյ և օրհնութեան Աստուծախոյ՝ գիտութիւն լիցի սիրեւեացդ մեզնց և բարեմիս օրացոյց մեծի Աթոռոս սրբոյ էջմբանի։ Զի որ ինչ արժան և պատկանէր առ փոխադարձութիւն բազմակից մանսերին հաւաքաբութեանց՝ արա լատալ կնուգալաւ զրեցաք, զոր տեսանելոց էր։ Իսկ ալա թղթով զար ունիլք աշխատել լատալէս։ Քանզի՛ լանցելով ամբն որ զար

օրհնանալով ցուցանելով զկատարելալ բարեպաշտութիւն առ Աստուած, և զմեղաքանդութիւն արդարաւորութիւն առ սուրբ Դանիէլ հասարակութեամբ գրեալ էինք առ մեզ զմանեք, ծանուցանելով աշխարհի զանչքութիւն և զանկարութիւն, և զվատանալն արգելանց խզեալի վանկից արքունի Բարդուղիմէոսի Առաքելոյ, և զգիշնալի Աբրահամի թաղը ինձուսկեան ժողովրդաց և հրամանի մերոյ ինքնազուխ լորջնաւորն անդ ամենազուսկեանք թեոց Մարտոյ, և չուսկին նորա զփութի առ չինութիւն արքայ վանիցն, նա՛ն՝ զայլ անվտանգ արարաւ և շարժման նորին, ապա՛ և ինձութեամբ խնդրեալ էինք, զի եթէ Աղբաղիցիք չուսկիցին միտարեւել ընդ մեզ, զուգ հասարակութեամբ ունիք լինել տէրունի արքայ Աթոռայ։ Այլ և աղբաւորնք խնդրէինք արարեալ՝ հրաման առնել Խաչատուր վարդապետին մերում, զի որ ինչ արդիւնք լինին ի մէջ մեր լաւուն արքայ վանիցն, նա ժողովեցէ, և ալլու Աշտուէնք էինք զուգ գրեալ մեզ, մեզ ևս կամեցեալ զառապէս վերահասու լինել արդիւնութեանցն, գրեցաք մեզ՝ թէ քանի զանազանալք և երեսելի իշխանալք մինչ զայլեք առ մեզ, լաւեմով բերան առ բերան խոսելով մեր ընդ մեզ՝ բարոյգաղտն անգիւնադաք զանգամանաց իրացն, և որպէս պատշաճ և վաղեւի անասնէք, ըստ ախմ անգրիկեաք թէ ի սակս առաջնորդական բանիցն, և թէ ի կողմանել տէրունի լինելովն մերոյ, ի վերայ այլք զիտատարութեան կացեալ մեր՝ ազատեաք մինչ ցարդ, բայց զուգ ոչ առաքեցիք սաստ առ մեզ զերեւելի անմկնն ի զմէնչ, ուստի և առաջնորդութիւն մեր և մեր մնաց անկատար, իսկ արդ՝ զոր ունիմք գրել սաստն, հշտարաւթեամբ խմատէք՝ որ ոչ թէ առ խորագրութեան ինչ, և կամ առ ազատութեան ախտի, (զի իբրեւն այս է՝ որ մաղին ի մաս չեմք կամել ազատել լաւաղիս իբր՝ որք լաւուն ալն խզեալի վանիցն ինքն) այլ խնայելով ի նա՛ արտադրութեամբ գրեմք, քանզի՛ նոյն սուրբ առնն ևս մերն է, և ոչ կամեմք՝ թէ արդիւնք նորա ընդ վալք կորիցն, այլ ժողովեալ պահեսցին, մինչն ի զիպուկ ժամանակն նմա պիտոպացին։ Այլ գրելին մեր առ մեզ՝ այս ինչ է, զի ահա պատուէր գրեցաք սիրելի և հոգեւոր արդարն մերոյ՝ և հաբազատեմքս նուիրակին մերում Խաչատուր համար

հարունակ վարդապետին որ թէ ի քաղաքոյ մեր, և թէ լալլ զիւզարայս և ուսան՝ ուր ուրեք և շրջադաշնիք նա, լիւրաքանչիւր անգիւս ևս գտեալ զհաւատարմ և զգիտուն անմե՛ կարգեցնէ վէճիլ լաւուն արքայ Առաքելոյ վանիցն, զի ալն վէճիլն զիւրաքանչիւր անգնաց զամենակ Առաջնորդական և վանքական հասոյթան և զիրաւունան ժողովեցն անխափան, հաւատարմութեամբ պաւպանեցին ի մեռա խիւանց, բայց քառահալքն ևս մի առ մի դատարարապետն՝ զոր ինչ ժողովելոց ինքն վէճիլքն, և դատարարով մնացնն աշխղէս եղեալ արդիւնքն մինչեւ թէ լալլեցեալն Աստուած՝ որ համակամ հանութեամբ հասարակութեանց, և հրամանաւ և կոնդակաւ մերով բարեկարգ ոք անկն օրինաւորապէս նստցի ի վանսն առաջնորդ և ալլելու, լաւեմով վէճիլքն աշխղիկ զառմեռն և զեալ արդիւնան զիտութեամբ մերով լաւանեցնին նմա, առ ի կարեւոր պէտս օքնութեան ծախուց վանիցն։ Իսկ թէ է գրեմ՝ չլիցի ինչ լալլողութիւն, և սուրբ Տառն ալն մնացէ անխիւս և անպցեղան, լաւեմով արգիւնքն աշխղիկ քան թէ ընդ վալք վատնեցին, և զաղանաց լիցին կերակուրք, հասցին արքայ Աթոռայ, որ մայր և մնաց ամենապն վանալից և եկեղեցեալն է։ Արեւմն և յիւրեղից ըստ այսմ լաւաղիք՝ մեռնաւ լիլլիք նուիրակից մերոյ առ վէճիլացն լիւրաքանչիւր անգիւս։ Այլ հասարակով մեր զհոգեւոր հրամանաւ մեր՝ եղբիք օրհնեալք ի Տեսանէ չարածամ, Ամէն։

Դրեցաւ ի ՌԴՄԻ Թաւրոս, և ի զեկտեմբերի ... ի սուրբ Աթոռաւ Էփրեմեմին։

ԾԿԷ. Թողմ յիղմիր, առ առաջնորդ Մարտիրոս վարդապետն, և առ իշխանապետն և իշխանսն, հարկ՝ վասն Մարգարիմ Աթորեան, զի զաւալիս նորին առցնն, և յանձնեցնին ինքնան Մարտիրոս պետին։

Այլ ընդ շնորհապարգն օրհնութեան նա. մակիս՝ դիտութիւն լիցի աղնաւարարոյ սիրելեացք մերոյ՝ և պատշաճ արգիւնց Մերս

հաստատու արքայ էլ միանան. Գանդի՝ ըստ վեհուց արքայ վարդապետաց ամենայն մեղք և լանջանք հարեն ջնջիլ՝ և արժանաւորիլ Թաղաթեան ի ձեռն խառնազանութեան և ապաշխարութեան, թուց պարտաւորութիւն անհաղթելի է ալլով կերպիւ, արժանաւորիլ Թաղաթեան՝ թէ և լանջանք կեանս ապաշխարիցէ պարտաւորել ամենակերպ ազնութեամբ, մինչև ոչ հաստացել զպարտան, ըստ ալմ է և զթաղաթիւն՝ կամ զերկուց թիւն, թէ հոգեւոր՝ և թէ մարմնաւոր, Ղաւնորդ՝ և Աստուածային գիրն առ թէ՛ Տնւր և առ, և աղբարաց զանաւորն զո, և արքազան առաքեալն Քրիստոսի Պաղոս հրամայէ թէ՛ հաստացել ամենեցուն զպարտու Արդ՝ և զուգ փրկելիք մեր լուսաղէս գիտէք ի հարկէ, որ առ ժամանակուս լուստարեալ հոգի Տնառն Ղաւկասուս արքազան կաթողիկոսին, մինչ լաւորմամբն Աստուծոյ՝ և աշխատաւորութեամբ անրով՝ և բարենուէր արդեամբք քրիստոսաւոր արձեալ մոզովորացն՝ պարտաւորել և կեղծեցի մի շինեցանայ է ի Մանաս ի վերին Թաղն՝ լանդուն արքուն Քրիստոսին Ղաւկասուն հոգաց մերոց, վասն յինման ախր և կեղծեցաւ՝ ոչ ոք ի ձեռն կամ յարձեալ մոզովորացն կամեցեալ է հանել ապ զհրովարտել լարքունուս, որ չէ պիտու հեղատ, Իսկ Մարգարէ Ապրիլեան՝ Թաղք անրդ գիտութեան՝ զանխալ ի ձեռն՝ իւրովինն կամեց հանել առեալ է զհրովարտակ մի՝ իբր ի պատեառս և կեղծեցաշինութեան՝ անաւոր համախախն իւրոյ Դանիէլին, Ըս լեռ աւաւրց ինչ անշանկելոյ՝ վասն ժախուց հանման հրովարտակին խնդրեալ է ի ձեռն զ1000 զուռ զրամս, թուց զի բանն ոչ է լեռ գիտութեամբ անրով, վասնորք իւրաւորութեամբ ընդդիմանալով՝ չէք կամեցեալ զառնել Ապո՝ ընդ ժամանակս փշառալի Իսահայելոյ՝ զեռնուս միջոց գտեալ, թառապանութեամբ նորին պահանջեալ է զ1000 զուռն, և առեալ ի սուրբ և կեղծեցաւն անրմէ Արդ՝ առ լաւորն իսկ է որ ապ անիրաւ բան է՝ և բացեր և զերկուց թիւն՝ զոր գործեալ է Մարգարէ, և թէ իւրաւորն արգարութեամբ լինէր, պարտաւոր թէ հանուան հրովարտակին, և թէ վասնուան ժախուց նորին՝ կամաւ և գիտութեամբ անրինց հասարակութեան լինիր, Ըս քանդի՝ զուգ փրկելիք չէք կամեցեալ, և մանաւանդ ընդդիմացեալ ևս էք առ ի ոչ ապ զգրման, և

նա զպար ի ձեռն հանել առեալ է զհրովարտակն, և զմասն նորին՝ լեռ չինման և կեղծեցաւն չկարելով առնուլ Դանիէլին (զորոց զպատեառն ինքն գիտ լուսաղէս, և զուգ լինիք անգեմակ) ըստ մեղքութիւն և ամբարկալ Քրիստոսին առեալ է առաւարդէս ինն անիրաւութիւն մեծ է, և զրկանք իսկ՝ զոր առեալ է աղքատացեալ արքայ և կեղծեցաւն անաւոր, լաւագոս որոյ պարտի անպատեառ հաստացանն ձեռք Ալլ և՛ ի ժամանակէ վերային չեալ հոգեւոր արքազան Հալապեմին՝ նորն Մարգարէ զ755, մասնից ապի ունի արքայ Աթոսուս, զոր ամբ փրկելիք մեր առաւարդ վարդապետ խնդրէ ի նման, թուց նա՝ զալլ և ալ պատեառս պատեալեալով, և լարելոր և զերկուց, ոչ կամի հաստացանն, Ըս արդ՝ Թոգեալ զալլ լանջանն նորն Մարգարէն, որ լիմարաւորութեամբ Թեգեալ ի կողմն զարաւորն և լաւագետաց՝ նմանութեամբ և ինուութեամբ վարի ի կողմն մեր և հրաժեշտ առեալ հշմարութեան, հետեի առութեանց, ըստ չղջիկանի փրկելով գիտաւոր՝ քան զլուր, միայն զապ առաւարդ, թէ ապ մարդիկ խղճմանք է, և զինչ իրաւունք, որ զգտան քրտունն ի զեմալի մոզովորաց լաւորակեալ է բանութեամբ, և զկեղծեցին անր գրեալ լարդեանցն իւրոց, Ըս կամ զինքն ոչ կամի հաստացանն զպարտան իւր՝ զոր ունի առ սուրբ Աթոսուս Ո՛չ ապաքին առ լաւորն զրկողութիւն է՝ և լաւագետութիւն մեծ, Առաւոր՝ առ զգերազանի փրկելիք վէճիլ կարգեմք ի մեր կողմանէ, որոց և պատուիրեմք, զի հպատար լինելով պահանջեցիք ի Մարգարէն զլինեալ զերկուց զաւաճ զրամս՝ թէ զանրն, և թէ զմերն, և նա՛ և թէ լուրից է անաւորն ի իւրաւորն պահանջմանց անրոց, և զարգարաւորութիւն և զհաւաքանդութիւն ցուցանելով վերայինեալ առաւանջաւորն բանինց, աղաաւարաւորութեամբ հաստացանից զպարտան իւր, զուգ առեալ զան զրամս, զ1000 զուռն արկիլէք ի զանաւորն արքայ և կեղծեցաւն անրով, և զ755 զուռն՝ լանջանք ի փրկելիք մերով, և մտերմ առաւարդից և նուիրակից անրոց Մարտիրոս զերգոն արեւելոյ՝ հաստացանն ի սուրբ Աթոսուս Իսկ և թէ ոչ լուրից ևնք, և ոչ կամեցի հաստացանն զպարտան իւր, զերեւիլէք մեզ, զի մեզ՝ որպէս վարի է մեր հովապան պարտաւոր

բաժնեան, և զինքդ պատշաճին նորին արժանաւորութեան, ըստ ախմէ-հոգեւորապէս պատճառաւ ևւ. մարմնաւորապէս ևս՝ զհարց և կարելի իցել, ի ձեռն ըստաւարաց տաղաւք զպատիման, զի ծանխցէ զշափս անկին իւրոյ։ Այնուհետեւ ինքն լիցի պարտաւորան անպատաւութեան իւրոյ և չարեացն, իսկ մեք և զաւք անպատիւ։ Ապաշէս առնելով ձեր՝ և ըստ գրեցելոց մերոյ անպաղպ կոտորումն տալով, լիկիք ողջ ի Տէր, և պաշտանեցեալք կենսաւսն, խալին սրբով չարածան։ Ամէն։

Գրեցաւ լամի փրկիլն 1803. և ի . . .
ի բարեբաղան Աթոս սուրբ լեմբամին։

ԾԳԸ. Թուղթ ի Պօլիս՝ առ Լապի Տէր Բաղդասարն, ի նաստատութիւն Լապի- ութեան։

Աւ ընդ շնորհապարզե արձնութեան նա- մակիս՝ զիտաւլիք սիրելի և հոգեւոր արդից մեր և հարազատ զաւակ սրբոյ Աթոսոյ իշ- միւսնին։ Ձի ծաղկաւոր նուիրակն Աստուա, ծախմամ մալուքադարձող և չրթակալիցն՝ սիրելի եղբայրն մեր Գալուստ զերգզան վար- զապեան և շնորհապարզ արքեպիսկոպոսն՝ լատկապէս գրեալ և ծանուցեալ էր մեզ զուր- զիական ջերմեանդ սէրդ, զմտերմութեն կա- տարեալ նաւասարմութիւնդ՝ և զարտական Լաւապովութիւնդ առ լուսաւոր Մալա քո սուրբ Աթոս և առ մերս հոգեւոր նալու- թիւն։ Նաև՝ զբարեխմար մտերմութեամբ և արդիական հաղանդութեամբ ձեռնառա և օժանդակ լինիլդ ինքեան առ զործն։ Որոց աղապառ և մեք շնորհակալ եղաք զսիրեցեալ նոցեար արդուց մերմէ նաւասարմէ, և արձե- ցաք զքեզ վարեքաւս արձնութեամբ։ Զոր Տէր Աստուած՝ օրհնելով օրհնեացէ և զօր- ցուցէ և կարողացուցէ, և ըստ նաւասար- մութեանց վարձարեցէ առաւելապէս, և ունելով միշտ ի ներքոյ խնամոց և զթու- թեան իւրոյ՝ պահեցէ ի խաղաղութեան և ի բարեպաշտութեան նաւերմ յալախովից բնակիւք։ Աւ շնորհ սրբոյ Աթոսոյ եղիցի քեզ՝ օժանդակ և պաշտան չարածան իսկ և՝ ծանուցեալ էր նա ինքն նուիրակ վարդա-

պետն, թէ զու հոգեւոր արդից մեր իցեա կար- զեցեալ Լապի՝¹³ վախուք տանցն սրբոյ Աթո- սոյ լուսաւորմանմ Մալաբաղաւքից եղե- լոց։ Աւ թէ ամենալավար սիրով ծաղկեթ լինելով զբարեպ, նաւասարմբն ծառայեա։ Մօրս քո լուսանին, Որոց աղապառ և խնդ- րեալ էր ի մէջ՝ զքեզ զթուղթ առ քեզ ի նաւասարմութեան զարձակալութեանդ։ Ապա և, մեք նաւութեամբ նաւանեցաք ընդ զարձա- կալութիւնդ, և ալուս արձեւածաւալց թղթովս մերով նաւասարմէ զսիրելի և զնալար արդից մեր ի զորեղ Լապիութեան վախուք տանցն մերոց, և պատուիրեմէ՝ կամակար մաք. վե- րաւսառ լինիլ։ Ապաշէս՝ պարտին՝ ոչ նարե- ւանցրէն և անդադալութեամբ, ալ՝ արկարար՝ և նաւասարմութեամբ և զդատութեամբ հա- զատար զորեղդ՝ ի բազատ սրբոյ Աթոսոյ։ Մօրս քո լուսաւորակ և զարդիւնն տանցն, բարեմասութեամբ ժողովել և նաւասարմու- թեամբ լանմնել նուիրակին՝ նաւաւցանել ի սուրբ Աթոս։ Որով զարեի և զնաւասարմիւ ծառայելն ընկալցեա զանուն և զվարձա, լամե- նարդար վարձատրեալն բարեբարեաց, և զմեզ շնորհակալա կայացեալ՝ վաղեկեցեա զօրձու- թիւն մեր և զնոցեպարար շնորս սրբոյ ին- ման տեղաւ։ Փրկատուի։ Այլ և՝ անն զսիրե- լին մեր՝ զՏէր... նաւնարտանակ վարդապետն և զարհիւապետն եպիսկոպոսն նուիրակ կար- զեալ կարեւորապէս մեծի Մալաբաղաւքից՝ առաջեցաք՝ նաւերեւ սրբալոյս Մեռնաւ և՝ օրհնամիր կոնդակաւ։ Վասնորոյ գրեմք սի- րեցելոյդ, զի որպէս զնուիրակ Գալուստ մե- րանապարզ արքեպիսկոպոսն, նուրպէս և զգա լատակ իմն սիրով ընկալելով պատուեա- ցեա և մեծարեցեա, և մտերմութեա նաւասար- մութեամբ արտալիւր արաւցեա, և ի քեզա- պաշտան բանն ևս զպնութիւն և զօժանդա- կութիւն ցուցցեա, և զնաւարտ սէրդ և զնա- յաղաղութեան իմն ևս որ առ զան և առ մեզ՝ աննուաղելի և անցուն կայցիա։ Որովք նա- նապաղ զանիլիցի արձնութեանց և շնորհաց ժառանգաւոր։ Ողջ լիք ի Տէր, և պաշտանե- ցեալ նոր ալով նորին չարածան նաւերմ։ Զօրմնովք բնակիւք, Ամէն։

Գրեցաւ լամի փրկիլն 1803. և ի . . .
ի սուրբ Աթոս լեմբամին։

մկթ. Թուղթ առ Մշու քահանայսն եւ իշխանսն ընդ Բարդղղիմէոս եւ Թաղէոս նորոնծայ նախկալութեան, յորդրութան ի սէր եւ ի հաւատարմութիւն:

որով ժամանեցէ

Թուղթ սիրոյ, ողբունի

իսկ եւ օրհնութեան հան-

դերմ պահպանողական շնոր-

հիւ Միանալէջ սրբոյ տեղ-

ւոյ, ի վերայ սիրելի եւ հո-

գնոր սրբոցն մերոց յառա-

ծնունդ զաւակացն սրբոյ Ա-

թուռոյ, Աստուածախնամ

քաղաքիդ Մշու սրբանուէր

քահանայիցն եւ ընտիր սիրելիացն մերոց հրե-

կուց եղբարցն, հաւաքեալ թորելնորհից եւ աղետակոնաց՝ մահտեօ Գրիգորիդ եւ պարօն

Միխայիլ եւ այլ համայն Փրիտաստեւր օր-

նեալ իշխանացն եւ երեկի անձնացն եւ քա-

րեկարդ ասնց ձերոց եւ քնակութեանց, որդ-

ւոցն եւ զստեղացն եւ ամենայն ընտանեացն եւ ազգանոցն, սիրելիացն եւ քարեկամաց խնդալ

ի Յէր յարածամ. Ենորհը:

Աւ ընդ սրբոյ եւ օրհնութեան ողջունա-

ռուք նամակիս, ծանուցումն լիցի սիրելի եւ հոգնոր սրբոցն մերոց եւ քարեկամ զաւակացն մեծի Աթուռոյ սրբոյ Էջմիածնի: Զի յորմէն-

տէ կոնցեալ եւ անալ հեջ ի պաշտօն հա-

րապետութեան, քանիցս անգամ զրեալ հեջ

առ հասարակութիւն ձեր զկոնգակս օրհնու-

թեան, որպէս եւ լանցելուս ամին եւ զրեցաք զաստուկ կոնգակ ընդ Յէր Դատար Խոնեմախ քահանային եւ ալպէս լիբաքանիւր ժամանակի մասնակցեալ հեջ զանց ի հոգնաբար շնորհաց սրբոյ Եջման տեղւոյն Փրիտասի եւ ի հոգնոր օրհնութեանց մերոց, յայց սրբեաց ալն կոնգակք մեր ժամանեալ են առ ձեզ թէ ոչ, ինք խնայեալ եւ կամք ի ասարակութիւն Եւ զի զուք օրհնեալք ի բնէ անախ հարազատ սրբիդ էջ սրբոյ Աթուռոյ եւ սիրելի ժողովուրդք մեր, վասնորոյ եւ մեք ցանկամք միշտ զարեկեցիկ ողջութեանց ձերոց եւ զխաղաղութիւն եւ զանկարբութեանց ձեր եւ կոնցեակա-

նացն խնայալ, յայց զուք ոչինչ զրեք եւ զօրպիտութիւն ինչ ոչ ժամանցանէք մեզ, մինչ ահա երկար միջոց էանց, որ ի ձեռն զերկառ-դեան Թուղթ ինչ որդիականի սիրոյ լինք տեսեալ, ընդէր ալպէս զանցառաւ վրիժք եւ վասն էր ոչ զրեք երբեմն երբեմն զԹուղթ առ մեզ, զի խնայալով մեր զօրպիտութեանց ձերոց եւ զայլ քարեկամք համբաւոց, միամըտեալ ուրախանայցեմք: Աւ Թեպէս զուք ան-վոյթ էջ առ առ՝ յայց մեք յարածամ ունե-լով զանց ի մեք, կամի՞ք լուէն օրհնութեան թղթով քաղաքաւեց զանուազութիւն հա-րականի սիրոյ մերոյ որ առ ձեզ: Արպէս եւ ալպէս մինչ զսիրելի եւ զհոգնոր որդիս մեր եւ հասարակով միաբանեմ հրաշալի սրբոյ վա-նից մերոց, զԹարգոյրիմէոս եւ զԹաղէոս հան-հարունակ վարդապետան երեւալն առ մեզ վը-կալական թղթովք հասարակով սիրելալն մե-րոյ Յովովքոս արժանապատիւ աստվերդիկ ձերոյ ձեռնադրեալ նորակոպտուս եւ աստ-գեղական կարգիւ հօխացուցեալ շնորհք ա-մենաորոյ հոգւոյն Աստուծոյ, վերադարձու-ցանեալք ըստ, ընդ նոստ զրեցաք զայս օր-նամատուց Թուղթ առ ի վերայ սիրելիացն, առ ի մասնակցել զանց ի շնորհաբաշխու-

Քեանցն, և յորհարանու Քեանցն լորոց զսուստ մասն և բաժին հանցէ Աստուած ի հոգին և ի մարմինս մեր: Բայց և պատուիրեմք որհնեցնելոց: զի ալաւնեան աւելցիք զփութիւն և ծանուցանել մեզ զսրբելն մեր և բարեւոր համարն բարեկեցութեան մերոյ և խաղաղութեան մերոցնէից: և շնորհակէ՛ք որ զիական հպատակութեամբ որտաղիւր առնել զմեզ, որովք ընկալելոց էք զվարձա բարեաց լնատուած և ժառանգ... (տես ի վերջը):

Դրեցաւ ի ՌԻՄԻ Թուոշն և ի լուսնուսրբի ժի ի սուրբ Էփրեմեան:

ՃԷ. Թուով ի Բոմբայի կամ ո՛ւր եւ իցէ, առ Հոգեաց նուիրակ Յակոբ վարդապետ, ի պատասխանին շնորհատուական թղթոյն իւրոյ զընցնելոյ անտի ի Բոմբայու:

Յորմէ իսկական սիրով և կոթողին կարտաւ, հոգեւորաբ օղջումն և Քրիստոսանէ՛լ սրբոյ տեղւո՛ւ պահպանողական և զօրացողիչ շնորհն ծանուցանել լիցի բնին հաւանաբնէ՛ր և զբոլոր իմոյ սիրելւո՛յ և մշտնադառնաւ և ծոցածնունդ որդւոյց սրբոյ Աթուորս՝ Տեսան Յակոբայ զիսական վարդապետի և շնորհաբեր արքեպիսկոպոսից և արժանավարչ նուիրակից Աստուածախնամ երկրից Հեղկաց: Զի զսր ի վաղուց կեանք ըստ փափագանաց եղջերուաց լողորբա ջուրց՝ ցանկանալով ցանկանալազ փափագելի լրոյց և սիրանիչ ջարտիցից, լցաւ արդիս աւելումն մեր արտաբափ: Քանզի զորդկաւարտական և սիրապատար թուղթ օղջումն զո՛ր լամի Տեսան 1801 և ի նոյեմբերի 18 ի նուստանդիսան Բուսթալի գրեցեալ առաջին օրինակ, ժամանեց առ մեզ ի 1804 թուոշն, և ի լուսնվարի 16: Որ թէպէտ հին էր ի վաղնուց գրեցեալ, բայց առ լաւաւութեան վաղմիական լորդեանցն սիրոյս և կարեւորութեան որ առ սրբավարչ եղբարութիւնք՝ իբրեւ շորոզ իմն ի մերանոր ժամանակի, գրեալ վարկանելով՝ առնկալազ լորդեանց, և զամենայն երկարութն գրումնայ ընթերցաւ: Որով՝ նախապէս ըստ օրինի յինչ և մաշուր եղբարութեան և ըստ վաղելւան

ցոյց երկնածոր խոսականութեան զեղեցիկա՛ռ իմն կարգաւ շարադարեալ էր մարդաբարեւն զրանս լիալիւր շնորհաւորութեան և խնդակցութեան առ կոյնմն մեր ի պաշտան հալաղաւորութեան, ցուցանելով արմախկ զսուս ի վերստս պարգեւով առնելիչ շաղկապն զմարտն սէր ի սիրարանէ մաշուր արտից հաւորութեան վառամբ ցուցեալ առ մեզ, Արգարեմ՝ որպէս ամբ՝ որ դասնէ զանընտցիկս իմն բարի, ուրախութեամբ մեծաւ ուրախ լինի առ այն և եղեալ զամենայն ընդդիմակց զընծաութեան ի բացեալ, ալապէս և ի գաւառիս մեր զգերազանցօրէն սիրող զոյ զբարեբանմն առ մեզ՝ միեկիմարեցաւ ի լոյնաւանելի հոգեց և ցառոց, և ստացազ զուրախութիւնս բուսականս: Աստի՛ լիալիւր գոհակալութեամբ շնորհակալ եղաւ և եմք զմնազանեալ հարազատութենէ՛ր և զանիւրաբաւ և եղբարութենէ՛ր, հաղցելով ի նշմարիս աղբրէն սիրոյ՝ պահպանել զսուսն սիրող, ի լարեղանաւ զաւարութեան՝ ամբարձալդէ՛ն ստուստեղն և պըռալից, և աւելարժ և կեռի լամնից աւերաւիթ զիպմանց, և պարզելի զեզ զարգում պարգաւս տալա՛ր ի սփառման մեզ: Ներբարդապէս լիշատակալ էր զառ յեզ հասանին թղթոյն մերոյ գրեցեալ ի 1801 թուոյ փրկին՝ և ի լուսնիս 12, առաջմամբ ի Բաքսանէ պարան Նիսրգին Տէր Դանիէլեան և զգոյց ընկալումն զնոյն լաւուկ սիրով, աղջ առնելով ևս զի թէ ալուս թղթով մերով և թէ ի թղթոյ ի մեծին Պոլսոյ ի մահաւոր Դուկանէ Դաքրիէլեան գրեցելոյ առ լիշեալ պրն. Նէորդն հաստ լեալ զոյ զստոյց որդկաւորութեան իբրց լաշորդեալն մեր լալս Աթուր, և լարքուստաւ համանն նոստաց մերոց, և օրհնելոյ աղբի համահաւան սիրով ընդունելով՝ և ալլ բարեկալութեան իբրցոյ, կացեալ իցեալ ի վերայ նշմարութեան, և զալլ և ալլ լուսնալոյց համարելով ի սուս, ոչ միամտութեամբ պնդեալ իցեալ ի սէր առ մեզ, և ապա՝ ուրախութեամբ որտի մատուցեալ ինքնին պատարաւն սուրբ լիշեալ իցեալ զմեզ, միանգամայն և գրեալ զթուղթս ծանուցական ի Կալիֆթա՝ ի Մարտա՝ ի Սուրթ ի լալլ տեղիս առ արքանուէր զանանալն և փառապարզ օրհնեալ իշխանն, զի լիշատակեցեան և լալն կողմանս զանուն մեր, զորս զիտացեալ մեր՝ ուրախ եղաւ՝ ոչ ալնցան առ փառաբարութեան

մերսին նկատելով, որ քան թէ լաւաւ առ ձեռքութիւն արեղ, և առ լատկութիւն վնասող սիրող առ մէջ, արդարեւ լատկէ կըտարութեան նշանք, և փառապոյն նարազատութեան ցուցակց: Վասնորոյ և վերաբերել չնորոգելով մեծապէս զարեմելի կըտարել նաւասարմէ՝ խնդրեցաւ ի Բրիտանոս առաջի սրբոյ իշխան տեղաւ նորին զինամա և զՇէնթութիւն և զարեմելիութիւն լատկանի զման քոյ և համայն Լուսաւորչակոյն մերադնէից կողմանցոյ Որ և նոյն ինքն Փրիտան Տէր մեր, որ բարի առնէ բարեաց ըստ Աստուծոյն, բարեբաւեան և առ քեզ, նաւասցանելով ըստ վաստակեցող զպարգեւ երկնական, և զքեզս բարեկերպ փողովորացող եւ օրհնելով, անանցանելի օրհնութեամբ իւրով զօրացուցէ և կարողացուցէ, և ի խոր խաղաղութեան պահեստ, ազատս կացուցանելով նաւանց լատկին փորձութեանց և զեկանաց և մարմնականաց, և հոգեպարար նորոգք արդոյ Աստուծանէ Տեղաւոր կոյրիքէն քեզ օրհնական և պահպան և զօրալից լաւաժման Սրբոյք մանուցեալ էրի, թէ զբեալ իցես ի վերսիշխաւ քաղաքան զօրհնամատոց կեդրակ գրելն մեր առ նաւա թէ Յուդայոս Յարութիւն և Պօղոս եղիակոպոսոցն, եւ թէ՛ դու և ալլ լաղեց նաւանց իցէճ ընդ անարկնամե մեր վասն նոցին զանցանելոց ի Հընդիկս թաղց հրամանի մերոյ՝ և օրհնեալ ժողովորացն խնդրելու: Մեք սնուցաւ պատշաճ տեսք, որպէս արարեց: Ըկանելով լինել նաւանցութիւն օրհնեալ փողովորաց, բայց երբ խնդրեցին, լաւեմաճ և նոքա գնացին առ նաւա թղթով մերով: Այժմ զարեան և նոքա ի Յուդայոս, և անտի քանիցս գրեալ էին առ մեզ զթուղթս և մեք առաքեալ եմք անդ նաւերակ զնարպեցի Բովաննէս վարդապետն՝ որ արդիս վարէ զգործն: Իսկ՝ զկանգնելն մերմէ գրեցել ընդ նա զորմէ լինելով էրի, զայն մեք ձէ մտնել լաւմէ՛ ալ և երկոյս և լորիցս օրհնական զնոյն նաւերմէ լաւելմամբ ի նորոյ բանից առաքեալ եմք: Բայց թէ ժամանեալ են առ մեզ և թէ ոչ՝ չեմք խնցեալ: Յարբող՝ նշանակեալ էրի ուրիշ ուրիշ թուով և անաղ զիւրաքանչիւր թուղթ զրեցեալս առ հոգեւորս մեզն մեր Տէր Դուկաս երջանիկ կաթուղիկոսն, առ Բովաննէս արարեալս, առ զարեմելոսն աւարց անխիտութեան, և առ

սիրակեց կըտարող, Յանց թղթաց կան որք նաւան ևն և կան՝ որք չեն նաւանց: Իսկ մեք լաւս երեսին առն զբեալ եմք զթուղթս Բ. Բ. օրհնակեց առ սիրելի կըտարութեանց ի սոյն թիւն փրկչին և լաւմա, ի 1801 և ի լուրիս 12, ի 1802 և ի լուրիս մանեանն, ի նոյն թուղթ և ի զեկանեմբերի մանեանն, ի 1803 և ի լուսաւորի մանեանն: զարեան և ի նոյն թուղթ, և ի լուրիս և ի լուրիս մանան, և բաց լաւմանէ՛ երկիցս ևս գրեալ եմք ըզթուղթս թաղց փառս վասն սրբոյ Աստուծոյ: Որք ընդ մեզն են թուով Ը. թուղթ, որովք լիւրացանիւր ժամանակի մանուցեալ եմք լաղալ սիրելալ զիւրաքանչիւր անց իրաց և իրակութեանց երիս տարիս զօրեցեցեաց. նոն զքեզս զորպէս սրբոյ Աթոռոյ՝ և երկրիս և մեր, զտարաբանիւն խաղաղութեանց և երկրապետութեան, և զիւրաքանչեան Ազգոյս, և զառաքելն մեր զնաւիւրակոսն և զարարչոս Միւսոն, առ ամենայն երկրացս Օսմանցոց, առ Արեւելակողմնս իսկ: Յանց թղթոց մերոց միման առաջինն է նաւան առ սէր: Իսկ այլն թէ ժամանեալ են՝ և եթէ ոչ՝ չըզրեմեք, և կամք ի տարակուսի լաւմ: Ալլ լաւման թէ մինչև ցարդ լաւագոյն ևս տեղեկեալ քոյ ի մեծէն Գաղա խաղալ ստաղկութեան իրաց մերոց, ունիցիս փալլել մնալամեմբ սիրով, և նարազատութեամբ առ չնորաւաւ: Մայրս քոյ սուրբ Աթոռս և առ մեզ, նաւա զեմէ գրելով և մանուցանելով մեզ զնաւաժմանաց քոց և զարեող, զոր Տէր մի զրիւրեցուցէ զմեզ ի լաւալս մերմէ: Նրբորդ մանուցեալ էր զնաւիւրակից արարեմելի ալկոնաութեան ի գաւառից ծովոյ: Ի կալիփթաղոյ ի Մատրաս, զաւարանին նաւան, և զգող նաւերմէ քաղանովք և Ը քրիստոնէիւք աղաւթին լաւմ վասնզէ չնորին: արարչոս Միւսոնին, և այլն: Եւ մեք ընդ արեմելոսն արարեցեալ և ընդ ուրախութեան ուրախացեալ, և զոնութիւն Արարչին: որ բաղում անգամ անուան ողորմութեամբն իւրով, և չնորին և զօրութեամբ իւրաքինն պարգելն սրբոյ արարեալ է առ նաւիւրակոսն մեր զալիփթիս հրաւր և սքանչելիս, որպէս և առ սիրելոսութեանց ցուցանելով զնոյն զթութիւն հրաւրից, անխաւս պահպանեալ է. ալք մեր լիցի ի լալս, զի ցանկալի կեանք քոյ իւրեւ անզին գանձ

համարեցեալ է առ մեզ, Զորբորդ, ազգեալ էիր՝ թէ լեռ զերմանելոյց ի պատահմանէ աւելիմասթանց՝ եղեալ քաղ ի Մատթաս, աւարտեալ իցես շուտով անդ զգործք, և դմանբոց քարեկնաց թողեալ անդ առ դործակալն մեր ազալ Յակոբն Յարութիւնեան ծովով լցել առ ճեղ, դռանցեալ իցես յորտիւն ճանապարհաւ ի Բաբարսի, և լեռով ստացեալ իցես անդ մեռամբ տիրացու Յովհաննէս սարկուազին, զգարե զհնազ ժԲ հասորք թէ արկեցզ և թէ ալլ ինչք, զորս ընդ իրաց սրբոյ Սրուաղէմի նախրակ Սարգիս վարդապետին լցեալ իցես ի Բաբարս առ պարոն Դէորդն Տէր Դաւթեան, և ալլն Որոց ազգաւ նա ինչքն պարոն Դէորդն ևս էր գրեալ մեզ, ծանուցանելով թէ ունի պահպանել մարդկութեամբ զառ ինչն լցեցեալ իրաց, և մեք առ այն զօրհուսթիւն և զշնորհակաւութիւն գրեցաք, իսկ զպարոն Սահփաննասէն Տէր Յովհաննէսեան՝ զոր ծանուցեալ էիր թէ զառ ինչն լցեցեալ բոլոր իրաց լուգարեկեալ իցէ ի Բազաաս առ պարոն Միգալէն Տէր Մինասեան, բայց և զքանալիս անօթոց իրացց առ ինչքն ունելով մեռանալու լեալ իցէ լալիս և վաճառելով զինչ ինչ, և գրեալ քեզ թէ վասն զնոց նոցա հէստապումդ բերես զպոլ և մեք իմացեալ հմք ի գրութեանց պարոն Դէորդին և նա պարոն Սահփաննասին վասն անբոլորութեան իւրոյ՝ և թէ ի սակս բազմութեան պարտուցն զոր ծանուցեալ էիր, խորս տուեալ ի Բաբարսու՝ եկեալ է արդ՝ ի Վան, առ որ և մեք թուղթ գրեցաք՝ զի զոր ինչ որդիսութիւն զիտէ ըզքէն և զիրացոյ՝ ծանուցէ մեզ, և ալլն, բայց մինչ ցարդ ոչ ինչ գրեաց, սպասեցուք՝ մինչև բարեառ եկեցես, և լալեմամ որդեան ի քէն հասկացուք՝ ըստ ալեմ արտացուց, Ե. երբորդ զեկուցեալ զյամար ի Բաբարսի եղեալ վասն երկուց պատճառաց, առաջինն ըզսակս անբոլորութեան և անբարեխառնութեան ժամանակին, և միւսն ի սակս խոստմանց ազալ Նազար Յովորդանին Շահաթրեան և ալլ արոց նախրակութեան և իշխատարւոյ առ քեզ հասանելեաց՝ լման Յ հազար ռուփի եղեցոց Որոց ազգաւ ևս ծանուցեալ էիր թէ լուանելոյ ի Մատթասու նոյն ազալ Նազարուս տուեալ իցէ քեզ զարարթ, զի ի Բաբարսի գտեսն զդրամոզ լինդիկդ պարոնէ, բայց նա պարտասէր երկելով և խորս տալով ինչէ վը-

նարեալ, լեռով ինչն ազալ Նազարու գնացեալ զուով թ Չին, բազմիցս թուղթ գրեալ իցես նա, և խնդիր եղեալ վասն դրամոցն, բայց իցես ընկալեալ զպատասխանն, իսկ արդ՝ համարեմք մեք թէ մինչև ցամփ ստացեալ իցես ի նմանէ զայն դրամոն, և մեք ևս գրեցաք ահա զպատկ թուղթ սիրոյ և անդրանիկ օրհնութեան, թէպէտ ի վազուց կամ էր մեզ առ այնպիսի երեկել անմինս բարեւոյք իշխանս գրել զմախառնել օրհնութիւնս, բայց վասն անմանութ լինելով մեր նոցուցն՝ արգելեցաք, ալլ արդիս արոց տեղեկացաք ի թղթուց, գրեցաք զթուղթս օրհնակիրս և սիրեանիւս, որպէս լաւառնել իմանալոց ևս խտորս Ը երբորդ գրեալ էիր զեւանառ լիւնին քեզ ճնորարարն Կ) Բաւարսու, և քոյց ունեւն զգովթ անցանելոյ ի Բաբարս, և անտր ուղեորեկոյ լալսկալս Բաբարս լինէր թէ որպէս խոստացեալն էիր ըստ ալեմ աննէիր, բայց ազգ եղև մեզ թէ եկեալ քաղ ի Բաբարս անդուստ վերստին լեռս դարձեալ իցես ի Բաբարսի, և ալլ զինչ պատճառաւ, ոչ գիտմեք, սիրելի եղբար, մեք ի ընէ իսկ լալուի սէր ունիմք առ միւսմանս, ևս առ քեզ և զուս առ, ընէր սպասուին ալլոց զարարանից ունկնդիր լինել, և օտարանոյ լեղարարութիւնս մերմէ, և ի նորհաճին Մօրես քամմէ, որպէս առաջին թղթթովք ևս գրեալ հմք ընդ երկար առ այս, Ահա թէ որպիսի լեռացառ գործք, և նզն քեզ կարի աշխատութիւն, քաշալալտ է քեզ, ազա վասն էր ոչ երազես զալ ի մոց Մօրս քալ լուսաննի, առ ի հանդիշ լալխատանացց, Առաքեալ մեր զնուիրակուն առ լամնալոյ վիւնակս, կամիմք լալոյ օրհնեալ երկիրդ ևս առաքել, բայց եղբարդ տկնաղտ ապաստեմք, թէ բարեառ զայցես, և տեղեկացուսցես մեզ զլիալիր որդիսութիւն մերալնէկ, զի և մեք ըստ ալեմ անորհնեալ զիրան մեր վալեկարար և ըստ կարիք առաքեսցուք զնախրակն մեր, Ապաքէն գրեմք սիրով և յորդորեմք իսկ, համոզիլ արկանելով քեզ զանեղեղմ զորսութիւն նորացս արդ իմանի Մօրս քալ, որ ի մեարն իմ զառգման իւր առ երազութիւն զալստեան մոցամնուոյ որդորդ առ ինչն՝ ցուցանելով, զոչն առաքմանս սիրոյ, ընդ երգոյն Դարձիւր եղբարդդ իմ, և նմանեաց այլեմանց, կամ որթիկ եղանց ի վերայ լեռանց խնկարեաց, Եւ մի զուցէ լեռով բարձրաման

աղաղակեցեղ, թէ խնդրեցի զնա, և ոչ գախի, կռեցի և ոչ ետ ինձ զմարտ: Աստի բամենալն ի ուղղելով զմարտը, կամեաց և ջանաւ, երազել ի զայ առ մեզ, զոր ըստ արժանաւոր լարեցելն և պատուելոց հմբ: Իսկ զարգիւթեանց սրբոյ Աթոռոյ և մեր աղաղես զիտել լիցի, զի թկլէտ թեւադրութեամբ ամանց նախանձառ արանց՝ ծալեցան չիտի և երկդառակութիւնք: Երոգի և վնասեցաք մեք և սուրբ Աթոռս ոչ ստիպու, բայց լիտայ մեռն ամենապաշին հասեալ մեզ լոյնութիւն, աստեանց ալեանց խռովութեանց, և հանգարեցեցց և Պալապ արեանեց Ազնն մեր բուռն հարեալ ըզշմարտութենէ, բարձին կրեման ի բաց, և վերադին սիրով բազաղանեալ ընդ մեզ և ընդ սրբոյ Աթոռոյ, ևզնն մի հատ և մի հովիւ, զոր թեւեալ լուեալ ևս լիտայ ի մեծէն Պալապ, վասնորով և աստէն համեաութիւն անցանեմք: Իսկ ի կողմանէն մերմ և ախր զնոտ երթեալ մեր բարեկարգութեան սրբոյ Դանի, որպէս հոգեւորս նախնիքն մեր յովեպէս և մեք աշխատասիրեմք ըստ չափս կարողութեանս, ի չիտութիւնս և ի նորազութիւնս ի ներքոյ և արտաքոյ, ի վաթկաղարց պարծառութիւնս արքայ Աթոռոյ: Բողէս և բազմավորեալ Տէր Լուսնա սրբազան հաղաթեան մեր՝ որ զամբարանցն յինեցուցեալ ի վերայ ամառան սեզանատանն միաբանից, կամեցաւ և ի զլուի նորին յինեցուցանել զաղաղով գրգռատուն մի զեպ ի կողմն վեհաբանին ի լիշատակ լուսաւորեալ հոգի Յեան: ջան աղալին բարեպաշտի, բայց ի պատեառս խառնարկութեան ծառանակին և վասն զնոց երկոր հիւանդութեան իւրոյ և օրհասին մտաւ Լուսնոյ ոչ կարաց առարեալ. մեք փոյթ կաշեալ շինել առաք զալն գրգռատունն սրբառաջ քարամբք ի վեցեանն աշխատ ի բարի լիշատակ նորին ի Քրիստոս հանգուցեալ մե: Ծառաւան Յեան՝ ջան աղալին Գէրաքեանց, և ունիմք ապահովութեամբ պահպանել լալմմ գրգռատուն զգրեանան սրբոյ Աթոռոյ: Ձեզեմարտայ զեպս առուն ևս (զոր գիտեա թէ որպէս խախտեցեալ էս, և ջուր ոչ Լուսնեք ի դիզն) զալն ևս հաստատաղէս շինել առաք լոյնութիւն քնակեաց սեղաւորն լիբան քաղաք ի Ձորագիւն ևս որ ջրալաց զայր մեք, քաղաքեալ էր, զոր ետ յոր ի նորոյ շինել առաք՝ լուեհացուցեալ ի նա և զերկտեան

Նաւա աղօրեաց: Տնկել առաք նորաղէս և զընդարեակ ալիք մի անդ լիբանն ի ծառանդութիւն սրբոյ Աթոռոյ: Դարեմալ անգանոր մեր Անապատի ներքին եկեղեցին վաղմեան յէն զուլով փութեալ էր, զալն ևս ի հիմանէ քակել առեալ, և բազում վառաղից ծախմամբ հասեալ և ի խոր արկեալ պատասկն լեռնացեալ, շինեցուցաք վաթկալեմա զնաստառ ներքնատուն լանցեալ աշնան, առ ի պահպանել անդէն զիբան մեր լեռնալալից ծառանակին, և ի վերայ ալիք հիմնաւորեալ զեկեղեցին վարացեաք առարեալ վասն ձերբան վերամամանելոյ, ալ թողաք ի քանից զարնան: Մտադրեալ հմք առ յորաղի ի զարնան և զտանիսն սրբոյ տաճարին մերոյ, և զեկեղեցին սրբաւորն: Դալեանեալ՝ որք խախտեցեալք են՝ որպէս և զիտեալ, ընդ որս ունիմք շինեցուցանել Լեռ զնեմ և զալ կարեւոր շինաւան ի հարկաւորութիւն սրբոյ Աթոռոյ, մինչ Տէր լաղեցեալ: Եւ արդ ի ներկայ սուրբ Աթոռս Մայրս զայ է ի հաստատութեան և ի բարեկարգութեան և մեք և երկիրս միշտեալն խաղաղութեան, միաբանից բազմութիւն նորնալն հաստատ ի բարեկարգութեան իւրեանց՝ որպէս տեսեալն ես, իշխողեք մեր ևս լամենալին զալք և զիմանս ունին առ մեք, ըստ ալմմ կամք ներկալալէս չնորին: Եղոր մութեան Աստուծոյ, լաղալն ևս նաւ եղիցուք ապաստան: Եւ իւրաքանչիւր տեղեաց ժողովուրդք՝ թէ մեծին Պալապ, թէ Ձմրաւորն և թէ ալ քաղաքաց՝ ընկալեալ են սիրով և լաղառնաք զնուիրակն մեր զորս տառքեալ հմք, և նոքա մեռնամեղեալ են ի զորսն իւրեանց, որպէս շնորհակալութեան թղթովք գրեալ ծառանցեալ էին մեզ թէ Պալապ Յովաննէս պատրիարք եղորալն մեր, և լաղաղապառն: Ամիրալեք, և թէ ալ տեղեաց առաջնորդք և քանանալք և իշխեալք, վասնորով միշտ ցաւ և նոյ արտի մեր՝ աղք օրհնեալ երկրիք և սիրելի եղորալ աղաղաւ: Է, որ անապարեցեան զալ առ մեք, զի և մեք զարցալալս Միւռան և ըզնուիրակն առաքեցուք առ զոսա: Իսկ նորգէնիս զրեցեաք զթուղթս առ աղալ Դաղարն՝ Յուհորանեան Դաւաթրիք⁴¹⁾, առ զօրմական մեր աղալ Յալորն Յարութիւնեան առ աղալ Սարգիսն Տէր Յովաննեան և առ բանակատարն նորին պարսն Յովաննէս Յարութիւնեան՝ զոր մէ ծառանցեալ էիր թէ մեռնաւ եղեալ իցէ

քեզ ի բանաց, որոյ քան արհաւիրան բանից՝ և ծանուցանց արքայ Աթոռու արդիւտութեանց՝ արարած զշնորհակալութիւնս վասն զատուկ սէր և զնպաստաւորութիւնս ցուցանելոյն առ քեզ և վերջապէս յորդոք եղած նոցա ի հարազատութիւն արքայ Դանիւ, զորոյ և զթուղթսն լցնեաց առ սէրդ զի հասուցես ինքեանց։ Դրեցաք և զթուղթսն ի Ռաբար առ պ. Դէսարցն Տէր Դանիւն, և ի Ռազդատ առ պ. Միքայէլն Տէր Մինասեան, լանձնարարութիւն վասն քեանցդ առ նոսա եղելոց, և խաղաղութեամբ և լաւդասի ճանապարհաւ ուղեորելոյ զքեզ ի զաւթ լաղկաւ։ Համառաք թուղթ մի արժուութեան և ի Ռազդատ առ Յանեսի Թուֆիկի որդի տիրացու Յակոբն գրեցաք։ Ապաւն գրեւելով և միաժամութեամբ արտի փութացուցանելով զպաւլուսաց առ մեզ ոչ լն ի Տէր և զբաղեալ նովաւ։

Գրեցաւ լամի կենարարին 1804 և ի լուծուարի, ի Ռաբարազն Աթոռս սուրբ էջմիածին։

Այլ և ունիմք հարկաւորապէս և զինչ ինչ բանս զրել տաւն զոր թէպէս լաւաջն. մէ ևս զրեալ եմք, բայց վասն թղթոյն չտառնելոյ առ սէրդ՝ ունելով զկարծիս՝ երկրորդեցն զնոսս. զի ի վաղեց վերալինելով պարսն Դէսարցն Տէր Դանիւն մէկ թուղթ էր տաւքեալ առ մեզ ի կողմանց պատի լուծմանէ գրեցեալ առ Յովսէփ արքաւան, զոր մեք լացեալ ընթերցաք, և գտաք ի նմա ըզփառաւայ մի, որով գրեցեալ էր թէ՝ հոյն. լաւ Եաննիւնս ապաւն Դէրաքեանց՝ որ ի կենդանութեան իւրով մեռաւով Թալիկ աղալին խաղաղեան երեալ է ի հաւրանս Անգլիացաց լաւաճս արքայ Աթոռու զինիս ուսի Մտարի վառալով⁴²), որ նորին ճառաւթն⁴³) առ ըստ ամէ մեռաւոր նախկինաց մերոց հասցի ի սուրբ Աթոռս, և լնս Մտարի վառալին լաւոր զրամն ևս սմա հասցի, լնսով վառալապա Մովսէսն փորձանաց պատանելով, և ի ներքոյ պարտաց անկանելով մեռանալեալ է լսն զրամսն և վասնէն, որոյ և միայն տներն մեռեալ է՝ և այլ զոչ ինչ ունի. վասնորոյ և տաւաջաքեցեալ էր նոյն փառաւաղին՝ զի կարգեացի վէճիկ պարսն Դիւնէսիտան, որ ի կողմանէ զրամաց զանեան գրաւ առցէ, կամ զրամացն վերաւառաւ լիցի առ ի տարացլութեամբ միայ ի Կաթանուռն⁴⁴) և կամ զամբն

առցէ, որ չկարցէ գրամն։ Ապաւն զրեցեալ էր և տաւաջաքեալ էր նոյն փառաւաղին։ Բայց մեք ոչ զՄովսէսն ճանաչեմք, և ոչ զԴիւնէսիտան, և թէ ի կողմանց պարսիկ ոչք են զորեակալք մեր, և հարազատք առ սուրբ Աթոռս, ոչ զրեանք հասարակապէս և լինելով զրամոց արդիւտութեանց ևս չունիմք լաւապէս զանգիւկութիւն, այլ միայն զսիրելի եղբայրդ զիտեմք, և զանորէնութիւնս պար բանի ի քեզ ապաւնաւ տանեմք, ըստ որում զիտեմ ի հարկէ դու և ճանաչես թէ զլինելով առնինա և թէ զշորեակալան, և զհաւառաւորման մեր, և զարդիւտութեանց զրամցն ևս անգիկացեալ լինիս։ Աստի՛ որքաւ զիտեմ, առ որ և կամեցին՝ թուղթ գրեցես ի ներքոյ և կարեցես զէքիլ զո ոչ հարազատ ճանաչես, և պատանիքեացն հարկիկ զի վերաւառաւ լիցի արարմանց Մովսէսին, զի ի Կաթանուռն զզրաման ցոյց տացն զէքիլին, և նա թուղթ առցէ՝ որ առ ըստ ամէ զմեզաթն ստասցի և հասուցէ ի սուրբ Աթոռս մինչ ի լրանել վառալին, և կամ զաներն ընկալցի ի գրաւ, կամ զամբն առցէ, որ ի նա. նիր չվառնիցն զրամքն, որ ի վերայ բաւում վնասացն արքայ Աթոռու առ ևս նոր մեծ վնաս լինելոց է առաւ։ Արեւն խնդրի ի սիրելութեանդ, զի հողանակ մեռաւորութեամբ անորինեացն զիրան, զի առ զրամն առ մեռն զայցէ, և ըստ աշխատանաց ընկալցիս զվարձս լնատանոյ, զշնորհս ի արքայ Դանիւ, և զորնութիւն ի արքայ Լուսաւորէն մերմէ և ի մէնջ։ Նսն զայս գիտաւիրք, զի փորձանաւոր Յովաննէս վարդապետան հաւաքալցի որ աղ զանելով սիրելոյդ՝ կուգեցեալ է մայ և ընդ քեզ զալ ի սուրբ Աթոռս, բայց զոչ պատշաճ չանանելով զամբն թէ զուրէ ի զան նոսա ընդ քեզ՝ զնոս ինչ լիցի՝ և նեղութիւն կրեցես, զրեալ ևս առ նա տաւաջապէս եղանակ և զոչ լաւ կողմն, և այլն. նա ըստ զրաւթեանդ եղեալ և եկեալ էք, և ի լնչլիցիլնալի վառքն Դանիլէին պատանելաւ, և այլ չէր կարացեալ ի սուրբ Աթոռս հասանել վասն խառնակութեանցն՝ որ կայր լաւմամ, բայց խնդրեալ էր ի Դանիլէին, որ արքեմարն իւրով զիւղ մի ցնեացի վասն արքայ Աթոռու, լիցառակ ինքեան, և առ առ խառն և պալման լինելով կամեցեալ են, զի Մալաղուրուսն զիւղն⁴⁵) որ կայ ի վերայ Եանիւրին

մերոյ, ալն ապիւն ևս թէ որքան հարկաւոր է մեզ ալն գիւղն՝ սիրելի եղբայրդ գիտես լաւապէս։ Ապա՛ Յովնաննէս վարդապետն զորանալ էր ի Քաղաքս, և ի գնալն անդ՝ թուղթ գրեալ էր ի սուրբ Աթոսա՝ թէ վասն ուխտին իմոյ դժի՛մը՝ Ան և ինչ գումար չորսմ չարձնեցի։ Տէր Աստուծոյն պարտն Աստիաննոսին և Կանկեցի պարտն Յարութիւնին, և զմի բնուն վննեղն իրք ևս առաքեցի ի իւր առ Վանցի Յակոբեանն, զի ի նոցանց հասցին ի սուրբ Աթոսդ առ ի պէտս լինաւորին իմոյ, և զբարձրն մուգթով հասուցանելոց են, և այլն։ Այսպէս էր գրեալ։ Եւ զի վարդապ. արժանաւոր թէն է ալս, և ալն Մաղաղասն գիւղն ևս թէ որքան կարեւոր է լինիլ Աթոսոյ՝ խաղտի է, վարձարոյ և մեք հաճելով գրեցաք զթուղթ ի Մատուլ առ Կանկեցի պարտն Յարութիւն ի սակի հասուցման արժանցն, իսկ վննեղն իրքն եկեալ ի իւր, անախ գրեալ էին մեզ արդես թէ ունին լուգարեկն առ մեզ։ Նմին իրի և ի սիրելի եղբայրդ խնդրի, զի և քոյ կամեցեալ գնալն ի սէր սրբոյ Աթոսոյս ի մերս կողմանէ զորով և բանի լուրդորելով միամտեցուցեալ զնա ինքն Յովնաննէս վարդապետն, զի որպէս իւր հոգեպետ կամքն է՝ ըստ այնմ մեք կատարելոց եմք, որ գիւղն ևս զառարատի կալ, միայն թէ ինքն լիտս չկատեցի լախաւորութենէն իւրով, քանզի՝ ահա ըստ զորն բանի լաւ և լուխտեկ, քան թէ ուխտել և ոչ կատարել։ Ուրեմն ջանաւնակ լիցիս առ ի լուրդորել զնա՝ վասն որոմոցն հասուցանելով ի սուրբ Աթոսս, և զորպէս առնեն շարա գրեցես մեզ ի գիտել, առ որ լոյթ և լոյթ շնորհակալ լինեալոց եմք։ Ղեղղանակութենէ սիրելի եղբայրդ՝ իսկ և՛ որ զմի թուղթ էիր գրեալ ընդ թըղթոյն մերոյ առ Աստուածատուր՝ և թաղէս եպիսկոպոսան՝ և առ տիրացու Նահապետն։ Աստուածատուր՝ վարդապետն գնացեալ է ի Թօսոս՝ ի զորն նախարակութեան, և թաղէս վարդապետն խնայել՝ հանդուցեալ է առ Տէր, որոյ զնոցին Աստուած լուսաւորեցել ի լոյս երեսեայ իւրոց, և զսիրելի եղբայրդ ողջ պահեցէ, որպէս լաւաջ ևս գրեալ եմք։ Իսկ զթուղթն առաւ թիրացու Նահապետին, զոր ընթերցաւ, և ահա զրեայ զգոխաւորան։ Եւ զՎարդանէս վարդապետի գիրն գրեցեալ առ Կարբեցի Յովնաննէս վարդապետն, շարա զը-

նացեալ զտով ի Ջուղայ՝ որպէս ծանուցաւ, յթուղթն առաւ քեան Վարդանէս վարդապետին՝ գիտելով թէ վասն շարա է գրեցեալ, լաւալ լսելոց եմք և առ Յովնաննէս վարդապետն Կարբեցի ի միամտութիւն։ Եւ զոր ծանուցաւ էիր թէ ի պատճառս լաւակցեալ առաջնորդի ոչ լինելուն ի Ջուղայ, լաւալ իցեն ինչ ինչ անկարգութիւնք լալոց կողմանոց, առ ալն գրեցաք լաւակալէս զպատուէր առ առաջնորդ Յարութիւն և նորին զարեակից Դէորդ եպիսկոպոսան, զգուշանալ ապականել ի թերեւոյ զանձնութիւն և զզալթակութիւն ժողովրդոցդ, մինչև զազանս բարեւ առ մեզ, և լայնամաճ որպէս պատշաճ անեցուք, ըստ այնմ անորինեցուք զիրան։ Իսկ զՏէր Թաշատուր եղբայր Յովնաննէս վարդապետն Կարբեցոյ՝ զոր բան էիր գրեալ, նա եկն առ մեզ լանցեալ ամին ի Նախմարտ ամսեանն, և մեք սիրով և զթով ընկալեալով՝ եղեալ եմք ի կարգս միաբանից մերոց։ Այսպէս գիտացեալ։

Հաղպան սիրով և սրբոյ իշխան անդաւոյ Բերտառն հոգեաճաճ շնորհի՛ւ ողջոյն և արնութիւն տաճք հոգեւոր սրբալոյն մերոյ Վարդանէս խոնձմարտ վարդապետին և շնորհաւնակ տիրացու Յովնաննէսին, զորս և լանձնեմք ի խնամս և ի գթութիւն Աբարին։

ԺԷԸ. Թուղթ ի մեծն Պօլիս առ հանգուցեալ Բարդուղիմէոս Չէլչակն, Յակոբեան և Սարգիս որդիսն, մխիթարութիւն վասն մահուան Տօրն խրեանց։

Եւ ընդ սիրով և արնութեան թշնամի ծանուցումն լիցի սիրելի և հոգեւոր որդոցդ մերոց՝ և հարազատ զաւակացդ սրբոյ Աթոսոյ ելիմեանի։ Ձի նարդեմիս ի գրութեանց ժողովի նախարակին մերոյ Աբրահամ շնորհաւնակ եպիսկոպոսին խնացեալ մեր զկակեկի վախճանումն ազնուարարոյ հորն մերոյ և զերբնաթի սիրելւոյն մերոյ քարեհամբաւ և մեծահանձար Բարդուղիմէոս Չէլչակին, լոյթ և լոյթ արամեցաք և ցուցեալ, որ արդարն արքանութիւն և ցուալին է, նախ՝ զի աշխարհի գերաւուք և խոնձմարտալ և շնորհաւնակ անձն պահանջաւ ի միջոյ, որ և սրբոյ Աթոսոյ ոչ սակաւ և ակաւակաճ էր, և նպատաւորաց

մեզ, Եւ երկբարդ, զի դուք հարազատ զաւակեց նորին և հոգեոր որդեակեց մեր համարդեցեալքս սոց և տերութեան։ Այլ զի դորձ Աստուծոյ է՝ որ զվերա մահաւան եղ ի վերայ բնութեանս հոգեանի, և ամենեկեանս զմարն պարտան վճարեցոց եմք, զի չաւիճեց ասել առ արեւ, եթէ ոչ զանաւան զմահանէ և որմնէ զկամս նորա։ Մնայ մեզ ուրեմն՝ լինել զանուն լուսանորայն ի սուրբ պատարագոյն խնդրելով վասն նորա զանոցիստ հանդերձեալ կենացն, և վասն մեր և ամենայն ընտանեացդ եւ զմերթարութիւն խնդրել։ Ապաքնէ ասեմք, Յէր լուսաւորեցեց զՆոյի բարեպաշտան Բարդուղիմէոս Չլիզգինի, և հանգուցեց յարգալուծեան իւրեան, ընդ սուրբ և ընդ սիրելիս իւր, զասակից առնելով նոցին և պատկանից։ Եւ զմեզ բարեշուտից որդիաց նորին հոգեովն սրբով միախառնեցեց հանդերձ համարն բարեասուն ընտանեալք մերովք, և բարիխիշտապես պատեցեց նմա, զպատկասեալն ի կենաց նորա լուսեցեց ի կեանս մեր, որմնեցեց և զօրացուցեց, փերկեցեց լալ ապագայ արտառախիթ փորձութեանց հոգեկանաց և մարմնականաց և պատեցեց միշտ ի խնամս իւր երեւելիս և անուանիս, և լուսաւորումս, առաջ մեզ զամենայն բարեխոթեան լախողւածաւ։ Արդ՝ պատուիրեմք հոգեոր որդեացդ մերոց, մի ասել զաս զապին կրել զսուր և զարմատութիւն, լուրմ ոչինչ պատ լուսաշնորհ ըսց ի վնասոց, որ ընդգրկմ եւ է Աստուծոյ և որմնաց։ Այլ բաւական համարելով զպիտաւոր տիրութիւնս մեր՝ միախառնեմք ի սոց, և պոփեւոյիք զմերայնեան զամենեւին, և արկացեալ լուսնայնի՝ ջանս զիջիք բարեք կառավարելոյ զսուրց հայրենի, որպէս զի լիցի ասել բարեկամաց մերոց զՍիրեալեան բուն վասն մեր թէ Մեծաւ հալը նացա, որպէս թէ ոչ մեծաւ, զի եթող նմանս ինչեան զկրի իւր։ Եւ մինչ զարտիսի լուր լսիցեմք զսիրելի որդեացդ, ոչ ասկա. արտադիւրութիւն է մեզ և արմանի համարեցուք զմեզ որմնութեանց մեծաց. Նաե՛ լուսապէս գրեմք, զի զմանութիւն հոգեւոյս հորն մերոյ բերելով ի մեզ՝ որպէս նա սկստակաւ և սրտացաւ էր առ սուրբ Աթոռս և առ մեզ, նմանապէս և զուգ լինիցիք, արտական հաւատարմութեամբ և օգտաբեր բարեգործութեամբ զամենելով մեզ արտադիւրելիք և միախառնել, ջանաւորք փալկեցուցանել առ

սուրբ Աթոռ Մարտ լուսայ, զիբրանուղին սէր և զհարազատութիւն մեր, զորս և արդեանք ցուցանել առ սիրելիսն մեր երկոսեան Աթոռաւ հայկակոպոսան։ Որովք եղիցիք միշտ որմնեալք ի ճեպանէ՝ և պատկանեցեալք իսպիւն սլալով, և չորհրդ Աստուածովն՝ սրբոյ Աթոռոյս եղիցի ընդ մեզ և ընդ մերայնեան Ամեն։

Գրեցաւ ի ՌՄԳԻ Թուաշ և ի լուսնաւորի ... ի բարձրագոյն Աթոռս սուրբ Էջմիածին։ Բազմաւ սիրով և սրբոյ իմանս անդադր Գրիգորոսի հոգեգլուարն շնորհի. ողջոյն և օրնուսթիւն առաքելեք հաւատարմաց մերոց և սիրելեաց մերոց, պարեն Մարտիրոսին և պարեն Սեդոքին, որոց և զուրիս եղիցի ողջ ի կողմանէ լուսաւորայն, Աստուած լինի և նոցա միախառնել. որոց եւ լուսապէս գրեմք, զի որպէս առ հանգուցեալ հայրեն մեր նմանապէս և առ մեզ լիցին հաւատարմեք և օգտաբարք, զի լուսաւոր զարձաւորեցին և ի մէջն ընկալցին զօրնուսթիւնս։

ՃԷՐ. Թողլի ի մեծն Պայիս առ Տաթնացի Արքանա՛ս՝ վարդապետն ի պատասխանի Թղթոյն գրեցելոյ ի փնտրուարի ի վասն այլ եւ այլ օսանից։

Յորմէ սիրով և օրնութեամբ բազմաւ, սիրով ողջուելի. Գրիգորոսականաւ և նախանջ սրբոյ անդադրս հոգեաւան շնորհի. ծանր սիրելի և հոգեոր որդիք մեր և հարազատ զաւակ սրբոյ Աթոռոյ՝ Աթոռաւ գերզգիւմաբար պատկաւ և արհիպագանի հայկակոպոս։ Ձի Թուղթեք քոյ ի փնտրուարի ի գրեցեալ՝ ժամանեաց առ մեզ լաղորդ ամառն ժի և ընթերցելով խնացեալ զամենայն երկարորէն գրաւածոյ։ Եւ վասն թղթոյն մերոյ լանցեալ Թուաշ նորն մերի ժ գրեցելոյ հաւանելոյն առ քեզ ի լուսնաւորի ժ միամտեցաք, ըսց զոր լինալ էիր թէ լուրմ կեռէ մահալ եւ ի մալլաքադարձի՝ զերիս Թուղթս և եթ ընկալեալ իցես ի մէջ՝ զիտացես առ արեւ, զի թող զայն Թուղթսն մեր զորս գրեալ եմք առ քեզ ի լուսնաւորութեանդ՝ լուր մահանելոյ լաղոր մինչև ցաղմ գրեալ եմք զթուղթս ոչ թէ զերիս մի-

ալն, ալլ զբազմաւն և յաբ բազմաւն, համարեալ թիւ լիւրաբանայիւր ամիսս զԳ Գ Թուղթն գրեալ և առաքեալ եմք առ քեզ, բայց որք ոչ են ժամանեալք՝ մեք զիւն արասցաւք, Աստուած ինքն լիցի զբէժինդիր աշխարհաց՝ որք նենդամաւ մտաք ձեռնամուխ լինին ի Թուղթն մեր և անշաղկապեանեն, և կամ ձեզ տացէ զփոյթ ձեռնման, զի սաստաղ և կշտաբող լիլիք նոցա՝ առ ի հանաշեցուցանել ինքեանց զափա անձանց խրեանց, Դուրեալ էիր թէ Թուղթն մեր բաց հասանին առ ձեզ, և թէ լալանի են բացողքն ալլն, արդ՝ նոցա որք զայն լրբութիւն և անզգամութիւնն զորեմն, լին լալ երկիր, և ընդ ալլ տէրութեամբ, ալլ իրկրաջ և ընդ իշխանութեամբ ալլք Օսմանեան տէրութեան կան, որոց և զբէժինդիր լինելն ըստ լրբելի աբարամանց խրեանց՝ առաւելապէս զիւրին և նարարար է պատրիարզ վարդապետ լարգելի եղբոր մերում և ձեզ՝ որք լալքը դառնեցեալ էք ընդ հովանաւ մեծազոր Թաղաւորդ, քան թէ մեզ՝ որք առաւ եմք, և անձեռնասաց ի դատադութիւն նոցին, ապա որք տեղեակ էք և հանաշէք զլարաւուք զարան զառնալի՝ ընդդէր ոչ հաղպեք սաստել, միթէ ոչ զիտեա՝ թէ զմեզ ընդ նոցա զԹուղթն մեր որքան զաղամակ չիտթի լարուցանեալու եղեն պատեալ, և կամ ոչ նոքա էին՝ որք կտաաղեցուցին ըզվանցիւն, մեր լինէր և թէ՛ քան թէ արտաքալ դրուածն մերոյ ստութեամբք և զբարարածնք բարանին զմենչ ըստ չարանիթ ախորժակաց խրեանց, որքան ինչ գրուածքն էր մեր կամ ալնքան խոսէին և տակորդքն ոչ բաշխելին և կամ զոնեալ զԹուղթն մեր առաքելին առաւ և անդ, որ իրացն ստուգութիւն լալանի լինէր, ալլ ի ճշմարտութենէ հրաժեշտ տուեալ ձեզնն զըրուածն մեր և պարզամիտս զաթաղեցուցանեն, որով և մեզ լառախման զխոցապաթիւնք Բարաւք լինի թէ փոյթ տանէք սանձաւորել նոցա, զի ալլ ևս չլքա տաւաջին լինել ձեռնամուխ ի Թուղթն մեր և ձեր Խօջալ Պատրարսն տուեալ զիրդ՝ վաղ առնելու հասեալ է առ մեզ ի ժամանակին, և մեր ևս գրեալ զփոխադարձն նորա և զալլ Թուղթն՝ միով պահարանով րդեցաք ի Կարին առ նորին եղբայր Խօջալ Ուսիպուլէն՝ հասուցանել լալքը, իսկ ըստ զէջիլ Խոսապարն աղբալ էր մեզ՝ թէ նա զայն Թուղթն մեր

պահելով հաւատարմաւ լուրարելն, ընտանեալ է առ ժամանակ ինչ, ալլ համարիմք թէ մինչ ցարդ առաքեալ իցն, և առ ձեզ ժամանեալ իցենն Ա. Բաթր ըկնն որդէս քերեալ է զԹուղթն ի Կարին, նմանապէս և անդուստ զարեալ է առ քեզ, որդէս դու ծանուցեալ էիր իսկ զԹուղթդ զոր տուեալ էիր Կարիֆի մարդ Մամատ աղալին, այն՝ համարել թղթովք Մարտիրոս վարդապետին՝ և Նուիրակին և ալլցն հասեալ էին ընրան ի ձեռս Կարիֆին, և անդ բացեալ էին զամենաւն և ապա լուրարելու առ մեզ, որդէս լառաջ ևս գրեալ եմք քեզ, իսկ և ի կողմունէ երկր տաղալարութեանց լորոց առաջինն էր ալս թէ՛ որքան ծախք՝ որք եղեալ են լալքը վասն իրաց մերոց՝ լաղեցան ինչ ինչ որ տուեալ է, և ինչ ինչ որ Մանեալ լալանիք են տանեցեան, ըստ վկայեցելոյ որժանաւաւատ արանց և ալլն, Ապա և երեցուցանելով զորքամութիւն տալեաց խնդրեալ էիր լուրարելն զոնն, առ որ աղալուս գիտաւէիր, զի որդէս բաշխել գրեալ եմք քեզ և հաւատարիմ բարեկամաց մերոց՝ մեք արգարե ոչ փախլմեք և ոչ հրամարիմք լարդիսի ծախուց՝ որք ըստ պահանջման Կարինն ըստ կարելի և արմատաւորել եղեալ են առ ի կարեոր այլաւ իրաց մերոց, ապա եւ որ ինչ ծախք ըեալ են մինչն ցահաւմն ֆէրժանաց և մինչն ցահաւմն առ մեզ Ստեփաննա վարդապետին՝ լալմն տուեալ եմք զայնա, իրոց և զմնացեալսն ի բոլոր որտէ կամիմք վնասելու և պարտադեր լինել, բայց զոր լամք միշտ և ողբամք թէ պակասաւոր լամնալնի՝ և լեալն թեղի եմք հասալ, կարեմեք թէ ալս ոչ լինի ձեզ հաւատալի բնաւ, քանզի և թէ ունէիք հաւատալ ի դատարկման մեր լամնալն տեղ տեղ ոչ գրէիք՝ և ոչ պահանջէիք լանարգաստարացս զարգաստարութիւն և կամ ժամանակ զուշ հոգ տանէիք զարդիւնս Նուիրակաց և զորժակալաց մերոց թէ լալքը և թէ լալլ քաղաքս զի եղեալսն ժողովել և տիւղիւք զհոգն ձեր և մեր տեսանելու Ա. սրբիլի, զիցուց թէ՛ որդիտութիւն վշտալի և տարակուսելի կենաց մերոց ոչ է լալս դոցա, բայց քեզ լաւապէս ակներև է, ալս Գ տեք են է լորում ցանց խարկացացութիւնք մեր քնտրէն ելանեն, ալք ամենեցուն թէ ալլապցեն և թէ քրիստոնէից, վատ

բացեալ են առ խզմալի սուրբ Աթոռս մեր, և ամենայն ոգ կամի՝ զպաշտարար կրօնել զմեզ, ի մէջ՝ և լազկել մէկ ճար՝ մէկ պիտու-
թիւն ոչ լինի մեզ, իսկ հարկապահանջու-
թիւնք և փոստակրութիւնք անթիւ և անհոն
թէ ի կողմանց արտի՝ և թէ ի տեղանց աստի,
զոր ինչ զոր մեզ ի մթերից նախնի սրբա-
զան Հայրապետաց՝ աչն ամենայն զնաց թէ
աստ և թէ լազր, իսկ լաչս երկու տարին մէկ
փարալ առ մեզ եկեալ է եթէ՝ առէք ի մէջն,
Առ զուգ ի տեղզ էք՝ և նախարականք և
զործակալք մեր առ մեզ. ախպէս ընտր արտա-
րէք և ճար տեսնէ, և զովք զսոգեղանիս, ու-
րով լիցի բուժամիլ ցուտք մեր և ձեր, իսկ
եթէ զուգ՝ որ կարող էք՝ ոչ պնէք, մեզ ուս-
տի է կարողութիւն՝ որ զարեցուք զլեւ ու-
նիլ բազմակուտակ ցուտքս զամբամն, միթէ
լքուալքն մեր զգրառս թերեւն Այլ թուլ զալս,
ներկադպէս ևս լաշնդիսի ցուտք և փարա-
մանց միջի կամք, որ լաւ համարիմք զմեզ
քան զալսդիսի բազմազրգով որո տեսանել,
և թէ զինչ է լազք վարանմանց մերոց՝ լալա-
նի լինելոյ և չարտար, իսկ ձեր բնաւ ոչ զի-
տելով թէ լարդիսի սալնապահան մաշիմք՝ ըզ-
մեր միայն խորհիք, ի զեզ թերելով առ մեզ
զառանն զեզլկաց, թէ մարդ զցուսն ընկերի
իւրոյ ոչ իմանալով զիշեալու ելեալ կոչէ ըզ-
ժամ, ինչ և իցել Արքիպապէս խաւք մեր աչս
է, զի որքան ինչ ծախք եղեալ են փասն մեր՝
լարանի՝ և զութարով և զդուսթեամբ հաւա-
տարիմ արանց, մեր պարտքն է. բայց լաւն-
ցանէ ինչ ինչ որ հասուցեալ է ի մէջն, և
ինչ ինչ որ մնացեալ, քան վերահասու լինել
պարտ է մեզ, բայց ի ներկայս ախպէս ըզ-
պարտու եմք, որ զաչս անպաժ վարողանմանք
բանալ, Ալլուս զինչ տուեալն է՝ զախն լա-
տուկ սխալի տարալիք, և չլեռլիք մեզ ի տե-
սանել, ոչ զիսէ՝ մարդ եմք մակնաւացու, և
ժամանակա կարի փառազուր, եթէ մեռանիլ
հասանելոց իցէ մեզ, կապէ առնելոց եմք թեզ
կոցեմունքս որդւորդ, զի հասուցեալ զպարտ-
սքն մեր, որդէս միւս թղթովու ևս գրեալ եմք
զարտ իսկ թէ ոգորմութեամբն Աստուծոյ զը-
տեալ մեր զազատութիւն ի փոսնզաւոր փար-
մութենէլ առաքի՝ կենդանի մնացուք և ձեռն-
հաս լիցուք, ջանալոց եմք բամենալի վեա-
րել զմնացեալ պարտան մեր, և պարտագրեթ
լինի Արեւմէ՝ ըստ այժմ միամտեցուցանելով

զերախառուր բարեկամս մեր՝ Ներգաւմիտս
կաջիլք և համբերեալիք առ ժամանակ ինչ,
մինչև տեսցուք թէ զիտրդ եմք լինելոց, Արք-
արքապէս՝ գրեալ էիք թէ ինչ ինչ բանից և
իրաց ազատաւ առաքեալ իցեմք զեզլ լազր,
և զուգ լինէ կազմանէ արգելեալ իցես ի նա-
զալոյ զհոգեկան, և այլն Արք՝ նախ և լա-
ռալ վասն իրաց Եարիֆէն տեսնէք՝ թէ եղ-
եալն եղեալ է թելէս, բայց զիտես իսկ՝ որ
մեք ի կամք և յաժարամութենէլ լառաք
լանեն, այլ ի բանարարութենէլ բանարար-
ղաց. ալժմ ի նոցանց ստիպումն և հարկա-
դրութիւն ինչ ոչ զոչ առ մեզ, զի ներկապ-
կան մեծամեծ ցուտք պաշտեալս են. իսկ առ
աթոռաշան և ազգապաշտ հոգալի իրադ տեսնէ,
թէ լիտաի մեք զեզլ ուղեորեցալք լալլք՝ որ
ամենից իրաց մերոց հոգացող և կարգադրիչ
լիցիս, սակալն լալքանն ընդարեակ միջոցի
բանի իրիք կատարումն ապլ և զիւրաթիւն
ինչ ընծալել մեզ մինչև ցալժմ, գտնեալ ի
տեղզ ևս մէկ բան շտեալք և հոգացողութիւն
ինչ չարարիք, թէ աստ և անդ զիւր և ցան
անկեալ զարգելեալս սրբոյ Աթոռապէս առ ձեռն
թերեիք, որ կամ լալլք պիտաղանալք մեզ առ
իրս կարեորս, և կամ առախի Փաշայից քանն
ևս ալեպէս մնաց անկատար, որք լարուցեալք
և զիտրդ մեր կամքն ըստ ամենայնի կան
և կուլ տանել զմեզ ինքեանց, Առ լիւրաքան-
չիւր քաղաքսն նոցին ալսինքն ի Ռօստաթ, ի
Կարին, ի Պալաղիտ, և ի Վասն, հոգալիքն
մեր ևս ախպէս կան և մնան, որդէս տեղեակ
ևս, Արքիթն արարմունս Պալաղալ Մովսե-
սին՝ որ կալանաւորեաց զի բեմիւնս մեր՝
երկիցս և երկից գրեալ եմք առ թեզ, բայց
թէ հաւապ են թուլթեմք մեր՝ և թէ ոչ
չդիտեմք. Գրեալ ևս թէ ընծալիք և պա-
տարալոցք համադեցուք զմա և սիրով և քաղց-
բութեամբ զիրան տեսցուք, և այլն Արք՝ լի-
տաի մեք ևս չկամքք բնաւ թէ խառնակութիւն
լիցի ի մէջ մեր և նորալն, և թշնա-
մութիւն ինչ կարացի առ մեզ, ըստ որում
մերմաւոր զարցի է, ի բարեկամութենէլ լա-
ռալանալ ազուտ, և ի խառնակութենէլ զմա
և զլիւսացաւութիւն. սակալն առ մեզ մարդն
չէ. որ համադրի ի սէր և ակնածիցէ ի բա-
րեկամութեամբ, Մեր լսելի ընծալն ի Պալաղիտ
առ փաշայն ընծակեալեալ եղեալ է մէկ թե-
թի և քան, ալսինքն բրինձ, պարինջան, վար-

զեջուր, քաջախ, և քանի մի կորուք, որպէս նախաճեղք աղբալան հաղթապետք ի բնէ լուսազարկեալ են, ալմմ մեք ևս զնոխա սաւմք, բայց որ ազաւամբալ է մեք զինչ առնեմք, և զհորդ է մեզ կարելի լցուցանել զանդաւթիւն նորին, որ բարեկամութիւն արտաքէ ընդ մեզ, Գիտեա լաւապէս թէ Բրպէս զձանր ծանր պաւանջմունս առնէ ի մէջ ժամանակացն մերոց, զիցուք թէ մեք զպաւանջիւն նորին կամբիցմք վճարել զհորդ և իցն, բայց նա որպէս խոսեցեալ է և պարմանեալ ընդ քեզ, ոչ է առնելոց ըստ արմմ պալմանի խորոյ Աստուանդաւն մեր թէ զարեւոյցանելոց իցն՝ զպնասիկ սին-լիտորն ելեկցուցանելն առաքեալք, որ իցն է և քեզ: Աս զերջին անգամ որ զԻ բնութեան մեր կուլա մեծամեծ լոխորապետալ էր առ մեզ՝ թէ արուեստն էլիբանքի անսաւամբ թէ զմարդ և թէ զբան չիպուով անցանել ընդ երկիրս իմ, և արպէս անալն լոխա դարձուցեալ էր զթուանկեման մեր: Եւս արեւորիկ մեք ևս կրկին սիրով քրեցեւ զթուղթ, և ձեռամբ մէջէք Ստեփաննային առաքեալք, որ իցն է թէ թող առցելք բնականքն քրեզ, բայց չէր կամեցեալ, և նա ևս ունալն դարձեալ էր լոխորա: Այլ ելմարտին ալ է՝ որ նա ըստ անկուլա քարուցն խորց՝ կամի և շուան թէ որպէս տրեւեալ է Նշեթիլտալի և արքուն Թագեաի առաքելոյ վանիցն, և ըստ ամենալին հարկաւոր արտաքեալ է զնոսա, նըմանապէս և զուրիւ Աթոս մեր արտաքէ, Նակ մեք ընդ որոց Կարկա մարդք, և որոց ձեռապետք, և թէ նմա հնազանդ կացուք, ապա զՊարոյից շուգալն որպէս ասուք, զուք ցուցիլք մեզ, Աս արդ՝ ստեղ ստեղ զրեթ՝ և զբաւս խորեք, և զու և երկցուցանեմ մեզ Դանր փաշալին, թեր տեսցուք թէ՛ որ զաւաքան ծանրութիւն ցաւոց լաննն առաք, և լալալաի պարտոց ներքոյ անկաք, և ստացաք ի աւերութենէզ զՔրեմուն, լալմանն ներկապալս ինչ պաւուք և արուս լաւաշահալ մեզ, Եթէ քարք է Կրման մեծազոր թաղաւորին, և անարկու է անբութիւն, որպէս է իսկ, զոր ձէր հաստա պանցեղ, քան թէ զանդ երկեցուցանեց, ընդեր լուսիք ցուցանել զանարկութիւն նորին առ փաշալ՝ որք ընդդմ Կրմանի թաղաւորից արպէս ասանկոխ լաւեթէ զմեզ, և զիսն մեր չափչափեցեմ: Արդ՝ զոր արեւակ ծանրալին իր

մի իցն՝ զիցուք թէ զուր ակն մի՝ լինիցի որ վաճառեցի ծանր ծանր զնալք, ոչ ապաքէն պարտի երեթի ի նա և արեւորի իմ մեծ զարութիւն, որ արմիցն զբաղմութիւն զնոյն, ըստ արմմ և արքալական նման մեր որ լուսնէր երեկցուցանել զզորութիւն իւր առ իլիսեցեալն ի աւերութենէզ և զզուս ինչ առ մեզ, զի պիտու էր մեզ կրելն զանգան ծանրութիւն ծախուցն՝ լորմէ զնա և ոչ ապաքեմք, Անա թող զառ մեզ զնոս հասուցանելն նոսա, նախապաղ մերոց ևս զնալք և կաղապալի լինին, և ուստեք զիւրութիւն ինչ ոչ լինի մեզ. մուք և ելք մեր խափանին, և ամենալն իրք մեր առ լալեղ իրկալալ զդրին որպէս և Տիգրանակերեւոյ, նախալի Ութլուս վարդապետն զրեալ էր մեզ՝ որ Զաթալ ալի Կաթի Մանաւա՝ աղալն Կաղանալ Մանանու վանն ալին զառաքաի առնալ է ի նմանէ զմի քիտալ առաքան: Չոր քան ի թղթալ նախին Ութլուս վարդապետին նախալ մեր, առալ լուսաբեկեցաք ընդ թղթալ, զի տեսցեա և հասու լցեցի, և պաւարեալք վարդապետին և ալ հաստաարիւմ բարեկամաց մերոց ևս հասուցուցեալ: Այն Մանաւա աղալն՝ Բարեբաղապաի Բոնիլի մարդն է, կամեաք թէպէս վաւարն ալսր զրել լաւալանք զարգալ առ մեծութիւն նորին, բայց ասցանք բարաւ, և լեզու խորմար ոչ լինելով զոցանցն արեւելեցեք, ալ զարնին՝ Կաղապետութիւն թողուք ի մեզ ապաստան, որք և թէ պաւանք տեսանիցեք՝ ի զիմաց մերոց արդ մի զիւրից և մասնալից, իսկ թէ ոչ՝ որպէս և զիւրեք արեւել ևս Կաղապետից և Կաղապետութիւն արաւիլք որ ալս գրամն լիւրիցէ, Նակ զոր ցուցեալ էր իւր թէ և թէ արքանակալն հրովարտալու և մարդով խոսել լցի ընդ Պարալու նաւորին, այլքան և արեւան ծախք լինելոց են, լալմմ կողմանէ առա զրեալ մեր առ Պաւարեալ վարդապետ լալեթի եղալն մեր, նմանապէս և քեզ լցիք, զի բարեպետալն խորեւալիք և խորեւալեցեալիք, որ և թէ կարէք արեւել ևս հաստա քան հալալ՝ որ բոլոր տաւաղան մեր, և բնական մարդապալս մասնէն ի մուս լուսանիցին և հասանիցին առ մեզ՝ արալք, զոր ինչ առնելոց էք, իսկ թէ խորեւալեցուցութիւն լցիք, հասանիլքն ի նըմանէ առ մեզ իւրեք անդալտանք ինչ երեւանցին, առ արեւելսին ոչ կամեմք բնալ՝ թէ

ծախս ինչ առնիցէք, որ ալն եւ նորոյ իմն զնաւ լիցի մեզ, ք զերազ բազում զնաւոց մարտց ներադք առաջադրութիւնդ էր իբր թէ զթէմոց նաւերակութիւն զեւ առ շեղ, զի կատարեցես, որպէս պարտաւոր զարդապետ եղապէս և ալնիս սիրելին մեր, որնեւայ պարսն Դէրադ աղայն եւ զրեւոյ էին Բայց, սիրելի, դու եթէ զգործ զարեպիս առնուլ կամեայ էիր, առ պատրաստ էր ալն շեղ, զի մեք ի մեծամեծ գործն խառնէ քան զամենեւին զճեղ հրաւիրեցաք, բայց դու չընկալար, որպէս և լինի ի միտս քու, զերջապէս ինքնից կամեցար և Նաթեմայից խնդրեցին, զառնարալ և մեք ըստ կանոթեան քու և ըստ խնդրանց նոցա կարգեցաք զճեղ առաջնորդ, զախեմառար աղպէս հանդիպեցան՝ որ խղիւր զնացիր. աղբ՝ եթէ աւնիս դու զգործ խնդրելի միշտ պատրաստակն է շեղ ալն թէ ալնմուս և թէ լաղայն, բայց մեք առաքեցաք զճեղ խղիւր, թէ ալ կարեւոր գործոց և բանից մերոց լիցին հոգացող, և լաղնանէ զուինչ հոգացեալ կամին լալ գործն պարտաւոր թէ ինչ մտաք ոչ գիտեմք, ինչ և իցէլ, որպիս որ ալնդէս վարանեալ կամք և հաշտարքն փակ են խաղտ, ոչ կարեմք զբարբալը Միւռան և զկենդակ առաքել վառնի թէմին, եթէ դու զնոգալից առաքալար թառնալով քան զնաւերակութիւն՝ ալնց միալն պարտաւորեցին, և զամենալն իրան մեր առաքելեանցն և ուղղեցին լաղիւր, և զփաշալից հոգան են տեսնել՝ բարեւ և. իսկ եթէ ոչ աւա զկենդակ մի առաքեցաք զի որպէս սկեանն եւ ըստ ալնմ ժողովեցես զնաւերակութիւն տեղեաց Թաւեղեան ի Դաւաւս վարդապետէն, թերեւ ի ծաննէ Թաւեղեան որբալը Միւռան զառնի լաղիւր, ապա փաթ կալցին ժողովն զաղբ կիսատ նաւերակութիւն մինչև տեսցուք թէ զիարդ եմք լինելոց, և երբ Աստուծով ապահանջուի ի վարանմանց աստի՝ լալնմալ զնոգան նաւերակութեան բոլոր թէմից տեսանելոց եմք, իսկ զխաղաղ և զանգղաղ զուին կարգաւորաց, և ալնարականաց մալաքալազաբից, և զմարանական սիրով բաղապանեալ լինիլն նոցա ընդ սուրբ Աթոռս և ընդ մեզ՝ զոր ծանուցեալ էիր, ուրախացաք. Աստուծո միշտ ի խաղաղութեան պահեստէ զդուս, փրկելով լալնիցի փորձութեանց հոգեկանաց և մարմնականաց, և զառնել իւրաւա

նոյ սիրուն զոցա ընդ միմեանս հաստարման և անդգրակելի արասցէ համապալ ի փառս իւր և ի սփռմանս մեզ. Զնաւերակէն եւ զոր ինչ զրեւոյ էիր, իմացաք, և ի կողմանէ զնոց լաւալիցն և ալ իրոց որ զիմն զուռուչ հաստացեալ է շեղ նաւ, վառն Թաւեղեան եւ աւա զրեցաք նմա հաստարման առ շեղ մինչև ըզպարտալ հաստացես և զառնալոց առնուցուս, իսկ լաւալիցն բարեւ և եղեալ որ տեսալ ես, բայց զինչ ասուս որ սուրբ ոչ հասանի մեզ, զի ապտառարք և զորակալց մեր խաղաղապետեալ են ի լաւալից. Աստուծո լալեղն ասցէ ալնմ որ չեթալ զերեւոյնն մեր հասանիլ առ մեզ, որ Մարտիրոս վարդապետի լիցեալ լաւալիցն պիտաւալալ մեզ, իսկ շեղ զրեմք զի զաղ լաւալոց աւալալոց լաւալերեցես ընդ հաւատարմի և հոգ ապրելիս ալնդս մարդոյ և կամ վառնալակնի ձեռք լաւալիցն, որք իբրև զինքանց իրա իւրեանց անուամբ բերցն լալիցիս, որ իցէ թէ հասցին մեզ ամբողջապէս, զի ասացաք՝ որոց պէտք են, նմա զՄարտիրոս վարդապետէն և զբարեպէս լաւալալեալ իրաց նորին զոր զկեպեցաք էիր՝ գիտացաք, և արմուս համառոտ թաղթ մի զրեցաք առ նա և զընցաք առ նաւերակն հասուցանել նմա, մինչև տեսցուք որ թերեւ բնանին որ անալ մեզ և լաղնանց զնոցաք ըզլիալիք թաղթ առ նա, ԶԳաղատիոյ նաւերակ Գիլիպոսս վարդապետէն որպէս զրեւոյ էիր մեք եւ ինձանէ տեսալ զթաղթ տեղեկացեալ եմք զարպիտութենէն, ալսինքն և զորեւին, բայց Ալէքսիանոս վարդապետէն, որպէս դուք նմանապէս և մեք ոչ աւնիմք ընտ. զթաղթ լարմէ հետ զնացեալ է ի վիճակ, ալ նորագինիս առ երկաթին եւ զրեցաք զթաղթ և լաւալերեցաք մեզ հասուցանել նոցա, իսկ զնոգալ Թալմանիսի հալիւս զոր տեսալ էք, և խառացեալ էիր զալն մեզ ըստ խառանման զրեցես, զի հասու լիցեաք. Ալ եւ ի կողմանէ Դաւաւս վարդապետին, զոր ինչ զրեւոյ էիր իմացաք, բայց մեք լառաջալոյն որչափ և քանիցս զրեցեալ մեզ, որ թէ լարդարանք, և թէ զիարդ կերպին և իցէ ուղեւեանիք զնա առ մեզ, և չալաղեցաք. բանն, մինչև աղպէս եղև պէտք էր մեզ կանխաւ հոգ տանել՝ որ կամ սիրով ուղեւերէք զնա լալեպիս կամ թէ զալց լիցէր՝ զամենալն զալիւսն նորս անսանելէք, և զինքն թաղալեք մալ ի կամս

խոր և կամ ջանալիք զստարգրումն նորա սասի սուրբ Աթոռս առնել տալ, մինչ մեր էր և ոչ ստար. ինչ և իցէ՝ եղեալն անցեալ է, աշխարհի մինչ ունիթք գրել մեզ վասն նորա. դուք և ազգդ զիտեք զինչ առնելն ներ, եթէ չաշխարհի նախ երանել լացարարանայն և դալ ի սուրբ Աթոռս մեք ևս սիրով ընդունելոց եմք, իսկ թէ ոչ՝ մեք անպարտ եմք: Ըստ խնայքույց սեալ գրեցաք զստուկ թուղթ օրհնութեան առ զերազնիս սիրելին մեր օրհնեալ Յակոբ ամիրայն Արշապետն և զթուղթս միթիթարութեան ի կողմանէ Մկնտս ամիրայնի և Յակոբ խաֆային ի Քրիստոս անգուցելոց առ ընտանիս նոցին: Գրես և առ լղեցաք, տալ խրատնին յոր անարցն: Իսկ փառալույիս որ զգանիս թուղթս էիր խնայքեալ ի վերայ քանեաց օմանց առ պերճալիք ի օրհնեալ մահաւոր Սիմէոն ամիրայն (որ մեր լատուկ բարեկամ է և սիրելի և քանիցս ևս երեւցանցեալ է առ մեզ նշան բարեկամութեան իւրոյ) գրեցաք զթուղթ օրհնութեան և սիրտ և հարցման աղաւթ, իսկ առ ալլան ոչ լղեցաք, ըստ որում լատալինք բազմոցս գրեալ եմք զօրհնութիւնս առ նոսա, և նոցա զոր ինչ սիրտ նշան ցուցեալ են առ մեզ, և նաք զանիս մինչ ինքեանք չէին զանալ զթուղթս մեք ևս զմեր զանել անպաշտել վարկաք: Նա և ի կողմանէ հոգեւոր որդւոյն մերոյ Դրիգոր արքեպիսկոպոսին և անց կողմանց զոր ինչ համարսս գրեալ էիր ծանեաք, բազմ զինչ օգուտս որ ի Տփիսիք եղեալքն ոչ թողուն զմեզ մնալ լսելագործու, և որպէս առաջինքն նմանապէս և արմեան զօրապետն կայ լատառեալ ի միտս իւրեանց, և զոր ինչ լատալ խաֆայն ալմիս խաֆայն, և ոչ մեռն քարշին ի մէնջ, և միշտ համարուեն և հաշակեն թէ դուք են լայս երկել: Արդ՝ ի միտ կողմանէ առ լատալ ի միտն կողմանէ ևս պարսիկք ունին լատալ խաֆայ, որ առաջ նախապէս նախկինք բազում զօրապետեան և զօրքց եկեալ է ի Նախիջևան, որք նախապէս ունին զայ լայս երկել, ընդ Սրեւանդադոս խաֆայ, և ապա զնալ ի վերայ Տըփիսիսալ, որպէս տան, իսկ իշխողքն մեր լերկուցն ևս զարմուցեալ զերեսս, և կերպիւ իւրք ի կողմն Կիւսիսանոց հալելով զան ի Պարսից անասնեն զմեծ պատարասութիւն

ամբանալոյ ի բերգն, լոր և ժողովն առաջ քաշալս և զհաղալիքնիս¹⁾ որով և երկրորդիք ի մեծի տառապման կան: Ալ ի լինելն մեր լերեան արարին առ մեզ զգանիս առաջապարտութիւնս վասն կրկնադիմակի լարուցմանցս, երբեմն առաջին թէ ունին զնախարգու լի խանն իւր Էլլիկոզն բերել տալ ի սուրբ Աթոռս, և երբեմն թէ ունին տանել զմեզ ի բերգն, և զստարկել խաղա զսուրբ Աթոռս և ալլն: Բայց մեր մտածելով թէ լերանին մեր տառուտս խաղա տերեւոց է սուրբ Յովնս Կրածնաւ տուաք լատալագորութեանց նոցին, տանով եթէ մեզ թէն մեռանիլ հասանիցի, ի մեր օխաւումն պարսիկք մեռանիլ և չեմք երանելոց և տմալի թողոյ զնա որպէս և նախինքն մեր չարարին, որ ինչ զալոց է առ մեզ դալոց, մեք մեռաք մերովք մեր օխալն տերեւոց ինքն, և ալլն: Ապա ի շուրջալ տուաք և նոցա ևս խառնացան թողոյ զմեզ ի կամ մեր, որպէս մինչև ցարդ թողին, իսկ լայպն թէ ալլ իմն կերպ առնելոց են չէ մեզ լայս: Առաջապէս լերկակի կողմանց լարուցմամք զորպէս ամենալն երկրաջիւր մեր կան տարակուսեալ և աւարեկեալ: Առ մեք ևս ընդ նոսա լայպիսի կոչա և վարանմունս մաշիմք: Լորաւի աղօթից պէտք է զանախանելալ ժամս զի բարեկամն Աստուած ողորմանայ և ալլ արասցէ որբոյ Աթոռալս և մեզ և տառապեալ աղղիս: Նաև զայս գիտեալ, զի Կաղաւթոյ նախարակ Գրիգորոս վարդապետն նարդնիս զգրեալ էր մեզ թէ Ռմէ զուտալ զքամ ունիթ առ պատրաստ, կամիմ փոխել առնել և ալլն, մեք ևս գրեցաք նախ հատուցանել լայրք առ քեզ: Ապա ի ստանալոյ զայն Ռմէ զուտալն ի նմանէ առաքանցս առ նա զզալոյ ի միտմտութիւն վասն ապագային, և զգրման լայրք պիտարացուցանա առ ի հարկաւոր իւր մեր: Առ զարդալալայալ թուղթի չալականցուցանելով ի մէնջ ողջ լեր ի Տէր:

Գրեցաւ ի ՌԻՄԻ Թուղթս, և ի լայպիլի ... ի սուրբ Աթոռս Էլլմիսանին:

ՃԷԴ. Թուղթ առ Բալյազտոյ քահանայան
նւ իշխանս վասն զՍահակ եւ զԱռաքել
վարդապետն յետոյ դարձուցանելոյ աս-
տի:

Յորմէ ժամանեցէ թուղթ սիրոյ, ողջու-
նի եւ օրհնութեան հանդերձ մեծազօր չնոր-
հիւ Աթոռնաւջ սրբոյ տեղաւոյ ի վերայ սի-
րեկեացց մերոց եւ յուսածնուց որդւոցց սրբ-
ոյ Աթոռուր Աստուածախնամ քաղաքիդ Բա-
լյազտոյ սրբանուէր քահանայեցոյ եւ յսրեպաշ-
տան օրհնելոյ իշխանացոյ Արցոյ եւ գիտութիւն
լիցի: Ան վասն կարգելոյ զամէն առաքնորդ
վանիցն սրբոյն Յազնոսի առաքելուն եւ հա-
զնոր հովիւ: Անց, դուք թէ գինշ գրեցիք մեզ
հատարական մահէլաւ եւ մեք գինշ պա-
տաւորանի գարնուցաք առ մեք, գիտէք լուսա-
ղէս: Յետ այնորին պատեցաք մինչև ցարդ:
Գի որպէս գրուածքն էր մեր, ըստ այնմ դուք
տալիք զկատարումն, որ մեք եւ ըստ կար-
գի եւ օրինաւորապէս կապուցանեաք զառաք-
նորդն եւ առաքելք առ մեզ, ըստ այն չա-
ֆոքեցաւ լինել, տեսցուք թէ երբ է լինելոյ:
Այլ լաւեմամ որ դուք զԱռաքել վարդապետն
խնդրեցիք ի մէջն է մեք եւ կամեցաք ըստ
խնդրոյ մերոյ առաքել ըստ նա չգծարեցաւ ի
զալ, այնմ մինչ խզուել երկիրս մեր վրդովեցաւ
այսպէս, եւ մեք ունեցաք կրել զանտանելի ցաւս
եւ զանգութիւնս եւ Սնաթափոցիք ունէին տա-
րազելի՝ ի տեղեաց իւրեանց՝ որպէս եւ ամենայն
երկրացեցաւ իսկ, վասնորոյ մտածելով մեր՝ թէ
ինչ ինչ առաքնորդական եւ վանքական հա-
տալիք եւ իրաւունք որք է Սնաթափոսի գիւ-
ղարայն տակաւն: Եւստ եւ տեղ կան ան-
կեալք, փշանալոց են ի հարկէ ի տարացրիւն
ժողովրդոց կոթմանց, զնոյն ինքն զԱռաքել
վարդապետն յաղարկեցաք, զի զայն ամենայն
պարհան ժողովեցն եւ բերելով ընդ մեզ, կար-
գեսցուք զառաքնորդն, առ ի կառավարել ըզ-
աւարք վանան եւ զմեզ եւ հովուել: Ապա եւ մեզ
սիրելեացց գրեմք: Եր դուք եւ տիրաբար
մուղալիք լինիք պատկանութեան ամենայն
արքանաց սրբոյ վանիցն, որ ի կարգին ա-

ռաքնորդի հասցին նմա աղագիկ լոյնութիւն
կարեւոր պիտուիցն սրբոյ աշխին, որ եւ մեզ
վարէք լինեաց է (Աստուած):

Իսկ եւ լաւանի է մեզ թէ գինշ ինչ տեղք
տեղին, վասնորոյ եւ մեր հարկաւորեալ զվա-
քիլեալու վանից Ստակ վարդապետն բերել
աւաք առ մեզ ոչ այլ ինչ պատճառաւ եւ թէ
ոչ այլս աղագաւ, որ ինքն ճանաչելով զա-
րարմունս իւր, ցուցանիցէր զզգլումն եւ զզգա-
տաւ, թիւն եւ մեք եւ գրաւաք անորմութիւն
եւ զկարգադրութիւն ասնիցեաք թէ ինքեան,
թէ առաքնորդական բանին եւ թէ ինչ ինչ
հոգեւոց վանիցն եւ ապա ըստ խնդրանաց
վարանից իւրոց եւ ժողովրդոց խաղաղա-
թեամբ ըստ զարմուցանեաց առ ի ըստ օրի-
նին մերոյ վարել զառաքնորդութիւնն:

Իսց լաւեցան ընդարձակ միջոցի խորմ
նետ բերել տաւաք զնա առ մեզ եւ պահե-
ցաք ստա, ոչ ի կոզարման վիճակաւորաց նա-
րա մէկ բան ինչ երեցաւ եւ ոչ թէ ի մէջ
հոգեցողութիւն ինչ եղև եւ մնաց ամենայն
ինչ անկատար: Այլ արդ մինչ նա ինքն ծան-
րութեան օրոյս չկարելով տանիլ՝ հիւսնոցա-
ցաւ եւ վանքն եւ այնպէս մնացեալ անտե-
րունջ ունէր աւերել, մեք եւ այսպէս խառ-
նուեալ չսիւսեցաք, ուստի թէ վասն յայոց
պատճառաց եւ թէ ճանաչուող վասն՝ խաթեր
Դովաղլու փաշայի, որ քանիցս խնդրեաց
զնա ի մէջն, ահա խելիլազարդեալ գինքն
Ստակ վարդապետն պատշաճաւոր հանդեր-
միւք, ուղեւորեցաք օրհնութեան կոնգալիս,
որ առ ժամանակ ինչ վարդապետական առ-
ախեանաւ նստելով ի վանան իւր կառավարեա-
լէ զայն եւ զմիւրանան, մինչև Աստուծով լի-
ցի մեզ ապաւանութիւն ի ցաւոյ՝ առաք: Եր
լաւեմամ ինքն եկեալ երևելի իշխանաց
եւ մաներիւ ժողովրդոց եկեացէ առ մեզ եւ մեք
եւ լիսիւր սիրով եւ օրհնութեամբ եւ եղիս-
կապաւանակ պատուով վրդապետեացոցք որպէս
եւ կոնգալիս իւրով եւ երկրաբաղէս գրեալ
եմք: Ապա եւ ուրեմն եւ մեր գիտելով որչ լե-
րուք ի Տէր:

Գրեցաւ ի ՌՄՄԻ Թուոյն եւ ի մալիսի
ԺԴ ի սուրբ Աթոռս Էփրեմին:

ՃԷԴ. Կոնգակ ի վերայ յողովորացայ թմմ գիւղորէից վասն վէցիւրութեան Յովհաննէս վարդապետին Կոնդեցոյ:

Աւ ընդ սիրոյ և որհնութեան Աստուածաբան, ծանադումն լիցի սիրելի և հոգեւոր որդւոցդ մերոց և հարազատ զառակացդ սրբոյ Աթոռոյ Էջմիածնի, Զի լիմարամբն Սիմէոն վարդապետ առաջնորդն մեր ջանիցս անգամ անբարի և անուղիշ շարժմամբք վարելով բարեկացոյ մեզ. իսկ մեզ զորդակերութիւն առնելով և մահաւանդ խնայելով լայն սուրբ Տունն հոգւոց մերոց և ի յորհնեալ ժողովուրդոց իսկ, ոչ զատեցեալ զնա ըստ արժանաւոր, թէն թերեւ իսկ ի սուրբ Աթոռ, երկալմամբելով առ այս, զի թերեւ զգաւատացի և ուղիւնցէ շինքն: Այլ ասկալն երկալմամբիւն մեր լայն կէտն հասուց զնա, որ առա զնշանադար սուրբ խաչն սրբոյ Վանիցն մեր ունոջ մասին նշխարաց սրբուն Զօրիսիմաւ և զերկա երկվարս իսկ առնալ էր լիբր և անզգամ Աբրահամ Էջմիածնաբան. այլ թէ ինչ մտաք, ոչ զկտմեք և նա եւ վերս ասանա զալն կորեալ էր ի Յիֆիլիս և անդ ուսւցն հանեալ էին ի մեռացն թէ զալն սուրբ նշանն և թէ զերեք ձիւն: Ինչ պէտք էր Սիմէոնին թաղց զհաւանքս մերոց զալնիսքի ըստ ասոն արեղիսն լրբին և անզգամին, որ նա եւ սոնէր կորնէր և լափշտակել տալը և հասուցանէր զքնառ խղճալի սուրբ վանիցն մեր, ոչ անցեալն մեծ լանցանք է, զոր արարեալ է Սիմէոնն և մեզ եւ ցաւ սրբիւ Խնչ և խցէ, այս լանցանացս ազազաւ և մեզ վերստին սրտնեղեալ, թերեւ տուաք զնա ի սուրբ Աթոռ և այլ պատշաճ շնորհոց լիստ զարժուցանելու: Եղի զի ոչ կամովով մեր թողուլ ըզսուրբ վանքն մեր առանց չատուկ կառավարչի, վասնորոյ բարւոք համարեալ զսիրելի և զհոգեւոր որդիք մեր և զտարազատ զառակն սրբոյ Աթոռոյ զՏէր Յովհաննէս հանձնարուեալ վարդապետն և զարհիպապախ. եպիսկոպոսն ալստ արհամատալց կոնդակեան մերով և հրամանաւ առաքեցաք: Որն իբրեւ առաջնորդ անուարար առ ժամանակ ինչ զալն սուրբ վանքն մեր ի նիւսութեան և ի բարեկարգութեան պահեսցէ, սիրաբար պաշտպանութեամբ մուգակէթ լինելով և զորհնեալ ժողովուրդոց եւ հովուելով միօրթաւեացէ և սիւսիսեցէ, արդ

ուրեմն պարտիք ընդունել մեծաւ սիրով և պատուով զԵովհաննէս զերդշոն արքեպիսկոպոսդ և որդիական խոնարհութեամբ հուշ և հնազանդ գտանել զնա, իբրեւ առաջնորդի և լսել և առնել զամենայն հոգեպաւտ հրամանաւ տրուալ: Աւ զի դա անուղիշակ է ալզմ զորժոյ և որդիսութեան և սրբոյ վանիցն, վասն որոյ զուք արհնայալք և մահաւանդ ջանաւալք և յեթիւրդալքդ մեռնաւ և օգնական լինելով, անզիկացաւ սիւք զամենայն, և վերադառաւ. կնացաւ սիւք զամենայն իբրց որդիսութեանցն, որ առ կառավարութիւն զորեղն և մահաւանդ զամենայն առաջնորդական և վանքական հառաքիս և վերադառաւ մեր զորս զիսեք և սովոր էք տալ, պարտիք լի և անթերի հառաքանել ի մեռս զորս, զի այնու բարեպետ կառավարեսցէ Երաշտլի սուրբ վանքն զալն, զպատկապէս առնել հոգւոց մերոց, պահելով անզին զմիարսնաւ և անխափան կառարելով ի նմա ժամերգութիւնս և զայլ հոգեւոր պաշտամունս, որովք փառաւորեսցի Աստուած և զուք ուրախաւիք և միօրթաւեացէ հոգեւորապէս, ընկալալք Սատուած զմիարս բարիս և զբազմառատս. ալսպէս արաւիք զուք, որ դա եւ կառավարեսցէ զմեզ և զսուրբ վանքն մեր ժամանակ ինչ, մինչև տեսցուք թէ լիտոյ լինչ հոգս քարշուղ եւք վասն մեր: Աւ կառարողքդ հոգեւոր հրամանաց մերոց, եղիլիք օրհնեալք ի Տեառնէ և պահպանեցեալք ի նմանէ, և ընկալիք զշնորհս Քրիստոսաւէջ սրբոյ Աթոռոյ և զարդիւնական օրհնութիւնս սրբոյ Լուսաւորչին և մերս հոգեւոր հայրութեան: Ամէն:

Գրեցաւ ի ՌՄՄԻ Թուոյն և ի մալիսի ԽԹ ի լուսանկար Աթոռս սուրբ Էջմիածնի:

ՃԷԵ. Առ Յիցիանովն:

Յորմէ չատուկ սիրով բազմաւ և որտաւան կաթողիկէ կարաւի մատուցի Քրիստոսաւանդն միարար ողջոյն և Աստուածաբան արքիւնարար օրհնութիւն հանգիստ լուսաւորալ շնորհի. կենսաւոր սրբոյ խաչին, և արազաւան օգնականութեամբ Քրիստոսաւանդ սրբոյ զեղարգեանն, բարեբաղապախ և զերաշուք սիրելւոյք մերոյ և հաւատարմացոյն բարեկա-

միջ սրբոյ Դանիթի միանալիքի, ընդհանուր և ընդհանուր պատկերներով զանազան նշանակելիք և բարեբախտական և մեծածառն զորապետից և հարազատ խորհրդակցանից խաչապատկ ինքնակալ կապերն մեծի, տերամբ Աստուծոյ զորացեալ և հօր բազկաւ նորին բարեբախտելով, մեծամեծաւ և զերազանցազունեղ Դանիթոյ Յիցիանով ամենախոնկ և քաջապաշտ կուսակալից, և ամենեցուն Քրիստոսաւոր զորապետաց և զորաց ընդ բարեբախտութեամբ և նշանակելիք, որոցց և լիցի խնդալ ի Տէր լարածաւ ընդհանուր: Եւստից:

Աւ ընդ ամենապատ արհմութեանս Աստուծանով՝ զիտութիւն լիցի զերազանցազունեղութեան քամ, ճի ալժմալ լաննաւմալ պատուս մերում իմացեալ զբարեբախտ և զտերութեան համբաւ, փափաքելի զաւստեան մերոյ լայնեղութիւն և ի փրկութիւն համարէն սեռաւ: Կանտութեան սահման Բարեբախտ, և մասնաւոր զլուր Քրիստոսաւոր մեծամեծ լայնութեան անպարտեկաց, աղաւթն որպէս թէ նորոց իմն կենտուրեալ ի մեծալութիւն զաւարնացաւ և ընդհանուր միջնե զպարտութեանս անկրկաց, և մեծաւ զուստակութեամբ փառս վերապաշտեցեալ առ բարեբախտ Աստուծոյ՝ մաղթեցաւ ի նմանէ զբաղմապաշտ լայնելուն կենաց և բարեբախտութեան լայնելուն և ի հաւարակապտեան կենան կապերն մեծի, և ներկից լարելութեան: Աստի՜ և հարկուորեալ ի մեծն ուրախութեան սրտի մերոյ զրեցաւ զարհմատաւոյ թաղթ շնորհաւորութեան առ պատակամութիւն մեր, և կամեաւ ընդ Բարեղի եղիսկապաշտ մերոյ առաքել, բայց իշխողն մեր ստիպմամբ փութացուցեալ զնա ի զինքնի ոչ ժամանեցաւ մեք առ նախա առաքելաւ թղթոյն մերոյ: Իսկ նորոգինն հոգացեալ մատուցաւ զայս սիրալալապաշտ զիւր արհմութեան բարեբախտապատուութեան ներում, լայտ առնել կամելով թէ իկրտի ուրախ եմք յար և ջընժուն և զուարթմամբ լատ ներքին տերութեան հոգալ և աներեղութ ըղձութեան կամաց ընդ ցանկալի և փրկութեանն զարեւորութիւն մեր և ընդ տիրապարզե լայնութիւն: Կանտորոյ և ասեմք թէ շնորհաւոր և բարի լիցի զաւստեան մեր, ալք մեր և ամենեցուն հաւատացելոց եղիցի ի լուր, արհմեալ էք վատուծող բարեբախտ, և արհմեալ և խնկաւորեալ և բարեպաշտութեամբ մուտ մեր իրկիւրս:

Նմին իրի և մեք արհմեալ և պատկարեմ զլուր արհմութեամբ: Աւ որ զերազանցն է՝ նալն ինքն ամենաբարեբախտ և Աստուծոյ արհմեալ զաւարնութեան կապերն մեծի և զխաչակիր զորապետաց զամենալն և զզորաց ալնաւ արհմութեամբ, որ ոչ անցանի, և մշտապէս լայնթողս և անպարտելիս արացել: և կենտուրաւ խաչիւն իւրով սրբով եղիցի մեք հաւատալ զանկան և զարալից և լայնակից, պաշտպանելով զմեծաւոր իշխանութիւն մեր ալժմ և լարեանան ժամանակաց: Ամէն: Ողջ ընդ ի Տէր երկար ամեք ի պարծանա խաչիւն և ի հրեաւանս մեր:

Գրեցաւ յամի Փրկչին 1804 և ի լուսիսի ... ի լրեանն:

ԸՆԴ. Կոնդակ առ մեծին Պօլսոյ Կամարն ժողովուրդան, ի պատմութիւն անցնից և վնասուցն զերկրաւս և զմեծոց ի զալլաւնէ Հախիսայնոց և Պարսից ի վնաս Նրեւանոյ:

Յորմէ ժամանեցի նման սիրով՝ ողբունի և արհմութեան հանգիստ առաւաղեղ զորութեամբ և նախախտական բարեպաշտութեամբ Աստուծոյ, և պաշտպանական շնորհօք և փրկարար զորութեամբ Միանալի սրբոյ տեղալս՝ և համալն սքանչելագործ արհմութեանց և խաչակիր մատանց սրբոց որք առաւոր ի վերայ սիրելի և հոգեւոր սրբոց մերոց և լուսանաւոր զաւակաց սրբոյ Աթոռոյ, հալկալի և Լուսաւորակներն միաբնապատն հաւատացելոց ի Քրիստոս՝ որք ընտելեալ կուց ի վատաւմապաշտ զաւատար, և ի բարեխաչ քաղաքոյ Հնդկաց աշխարհի, նախ ի հալկաւոր քաղաքոյ Բաւար, և աւրտնի վիճակ մեր ի լարնեալ քաղաքոյ Բաղդադ: Յարս կուսեցեալ Քրիստոսաւորն սրբոց եկեղեցեաց և եկեղեցականաց զասաց, նախ՝ լարելի և պատուելի երբոր մերոյ Տեառն Յովնանիսի առաւորեմաւոր արքեպիսկոպոսի և արքանաժառանգ պատրիարքի և ապա՝ հանաւարապաշտ առաւորաց, շնորհանակ վարդապետաց, արքանուէր քահանայից՝ և այլ ընտա ուխտի մանկանց

եկեղեցւոյ, պերճապատիւ, և փառազարդ տաճարից, պանծալի իշխանաց, հաւատարիմ եկեղեցւոյնաց և զանապետաց, նըրաժեալ ստաւֆեմբուրց, բաղնիքաւոյ զոգլաթաւոցոց, խոհական վաճառականաց, ձեռնահաւ տրեխտաւորաց, արքայաբարձ երկրաշարժաց, երկրաշարժ տանտէրէնաց և այլ համախ Քրիստոսոս սէր սրհնակ ժողովրդացց առհասարակ մեծաց և փոքունց, արանց և կանանց, խնդալ:

Ձի սրբազան առաքեալն Քրիստոսի Պաղոս առօթն շնորոյթեան, որ իբրեւ զմարգարէութիւն իմն խառնով, զդուշացուցանէ զտիբեի աշտիբան իւր զձիւթիւնս գրելովն առ նա թէ՛ զայս գրաւայլին, թէ լաւութեամբն եկեղեցին ժամանակէ շարժ, զի եզիջին մարդիկէ՝ անձնաւորք՝ արմատաւորք՝ հպարտք՝ ամպարաւանք՝ աշխիւնք՝ անհաւանք՝ մեղացք՝ անշնորհք՝ անսուրբք, անհուէրք՝ անզուք, բանասիրութե՛ք՝ անլոյժք՝ վնաս՝ անբարեւորք՝ մասնիւնք՝ բանգրունք՝ անբարաւանք՝ ցանկատէրք՝ մանաւանդ զանկառաւանդաւորք: Ազգ՝ իբրեւ ըստ այսմ կանխատաց ըսնին առաքելականի՝ բարեան ի մէնջ և երեւցան առ մեզ ի սալն վերջին և շարաւան ժամանակեա, նոյնպիսի անտամաշ և կարգաւոր աճինք՝ զամենաւնէ ողիւք մաշտութեան, արմատք և արքանեակք շարին՝ և մեռնալք իսկ նեւին, որք ըստ սրբոյն Յովհաննէս խորին առ ի մէնջ և լին, այլ ոչ ի մէնջ, զի եթէ ի մէնջ էին, ապա առ մեզ մնալին, և ալն: Արք և աշխիսի արեամբարեղան և արդանաղան՝ և հակառակքն՝ նշտարութեան, զուակքն հայրատեանք և որդիքն ծնողութեանց, բուսական չամաւորելով անբաւ զմեծամեծ շարին և զանթէնութիւնան զորս գորեւցին և զաւարաւանութիւնան և զխոսութիւնան զորս արարին, և զզանազան վնասան զորս հասուցին առ մեզ, վերջապէս զառն պատճառ և առիթ խաղառ աւերման և խանգարման խղճալի սրբոյ Աթոռոյ, և կեղեցման և կողողալման փառաց և զարդոց վաճառութեանց սորա: Արաշխալք մարմաւելիւք և հարուստք արտաստաթորք աչաց թէ՛ զխնդ կեղ, անա գրեւ ցաւք տալեն՝ պատմարանելով իսկզբանէ եղեւութեանցն և անցնի, Առ աղո՛ զորքն Հիստորիոսաց սրբ քանի աւագ լաւալ եկին ի Քիթիլի՝ և տեղակայեցան անց, ձեռն արկին

աղաւ արեւ և մասին Հալատաննալաց աշխարհի՝ եղեւոց ընդ աշխարհեամբ Պարսից, Վասն որոյ և մեծազոր նան լաւնելով ի վրէժխնդրութիւն նոցա՝ լաւմ ՌՄՄԻ թաւոյն և ի մարտի ամեռանն առաքեալոց որդիքն իւր զԱրտ Միրզան հանգերձ զորք թաղմբ՝ զալ նախ թրկիրս մեր՝ և խաւ ընդ երևանց, և աղա՛ միաբանիլ ընդ նոսա զնալ ի վերալ Հիստորիոսի ի Քիթիլի, և նա ինչն նաւղապան ուղեորեալ ի Քէհրանո՛ իբրեւ եկն և եմուտ ի Դաւթ՝ և սարգար մի լաւալնալ զան զնա հնա ի նախիննա, ինչոցն Արեանու կապիտանիւմ իրեանոց նոցա՝ անկառա, Հիստորիոսին, առ որ և ջանիցա գրեալ զԹուղթս և առաքեալոց զմարգրիկս, որովք և խնդրեալ զգնութիւն ի նոցունց, խոստանալով և ուխտելով թէ սրբաց լաւալն ծառայելին և աղային զմարկ սարգիցն Վրաց, նմանապէս և աթմ ծառայեցան և հարկատաք լիցին նոցին Հիստորիոսոյ, Իսկ նոքա՛ կամ շարժեալք ի նախանձուէ ատելութեան և կամ իրեան զրգուցել ի հետեւոցն առ ի մէնջ, առ ոչինչ համարալ զխոստումն Արեանցունց, և թողալ զմեծամեծ պատանջելա՛ զհաւաւան և զզգաւաւորս ինչեանք՝ և տէրութեան իւրեանց առաջադրեցին սոցա՛ գրելով առ ինչոցն, լուղալիւն զմեզ ի Քիթիլի, և զԱթոռս մեր եւ թողալ ընդ իշխանութեամբ նոցա, և զոր քրիստոնեայքն ըստ ալմ կամեցան, իբրտառ ի փրկման տառակաց զաւարք Աթոռս Քրիստոսեան՝ և զփոխանորդս սորին, զինչ զփոխարութիւն էր և տանկալ՝ թէ լինէին անշտուրդ աշխիւսիլ թեթեւ առաջադրութեան նոցա, որ ոչ ալ ինչ էր, եթէ ոչ այս կերպ իմն բան՝ որպէս թէ ոք՝ զկապերտ ի քղանցէ հանգերմի իւրոյ հարցէ և կարգադրիլն ալնու զմիսն, Վասն որոյ և ինչոցն Արեանու զարեւոյցալ առ նոսա զպատասխանիլ, եցոց՝ թէ մինչ զուցէ՛ք զուգ թրկիրս մեր՝ Աթոռն և կաթուղիկոսն լինելոց են առաջիկ ևեր, որպէս և կամիք՝ ըստ ալմ առնելոց էք, միայն թէ ջանացարուք զգնութիւն հասուցանել առ մեզ: Առ աղա՛ սկսաւ նա առաջադրել մեզ զատարկել զսորս Աթոռս, և բարբառալ զամենալն զեկեղեցական զարաւալական իրս սորա ժողովիլ ի բերել իւր ձալն կամեցան առնել, զի թէ նոքին Հիստորիոսին զայլն:

զԱթուս դատարկ նոցա տալցն, իսկ թէ Պարսից լիցի դալ, նոցա մի գտանիցեն ի սառ զառարուս ինչ վասն ինքեանց, իսկ մեզ թեպէս ամենախնա լամենայնի տարակուսելի էր, ըստ առաջագրութեան սոցա առնել, բայց կասկածելով թէ Ե գիտն, ինտլ կարի զանապետութիւն լիցի մեզ առ ալն, և չկարողանայեմք ներկանելով աղաւթել, նախաւոց եղաք առ ալն, որ գրեցաք զթուղթս առ լինեալ Արտն Միրզայ շահաւասին՝ առ Ալէքսանդր որդին ձերակալ տաքալին Վրաց՝ (որ խոր առեալ ի ուսումաց՝ գնացեալ էր առ նոսա) և առ այլ մեծամեծ գործակալս զբան նորին, թէ մեզ չեմք անձանց տէր, և կամեց մեր ոչ է ի ձեռն մեր, զի մնացեմք ի սուրբ Աթուսդ՝ և կամ ոչ մնացեմք. ուրեմն՝ խնդրեմք, զի ի գտն մեր ընդկերտ մեր՝ և թէ մեզ առա ի տեղս մեր չլինիցեմք, խնամք տարջիք Սիւխով և մարդկանց մարոց՝ որք առա գտանիցին, լատուկ մարդ պահապան դիշիք ի մէջ սարա, զի ի զորաց ձերոց վասնիք և վնաս ինչ չնային սմա և սարալոնց, նոցա առ զպատուկ լատուկ լուսադրութեան և միամտութեան թուղթս էին գրեալ առ մեզ, և մանաւանդ նա ինքն շահաւասին ևս առաջեւ էր մեզ զպատուկ առաւմ մի, թէ ըստ ամենայնի խմբիշում կացցես մնացես ի կողմանէ մերմէ, զի որպէս կամեն է մեր՝ ըստ ալնմ կատարելոց եմք. դիտեմք՝ որ այլ Սիւխով մշտնջենական է, և ոչինչ ունիմք վնասել զմա, այլ որպէս լատալին թաղարուսն խնամեցեալ է գանձանապէս և առաւել ևս խնամք և պատիւ բնդունելոց է ի մէջ, մի բնաւ կասկածեմք, որովք լուսադրական բարեւք և մեզ միամտեցաք ի կողմանէ նոցա, ևս առ Կիւսիսալոց կողմն ևս եղաք զլուս, թէ նոցա քրիստոնեայց են, և թէ զպցեն շար կողմն ոչինչ ունին վնասել սրբոյ գահին Աստուծան, և չեն ևս աղաղակ բան առնելոց, որով պակասութիւն ինչ ընդդի առ սա, և կամ առ հոգեորական պաշտօնս մեր. Այսպէս միամտեցեալ մեր լերկուց կողմանց ևս, ապա սաստկացաւ, առաւելապէս և լուսն զալով Պարսից. Յալմեմ և իշխալն մեր ժողովան ի ընդդի իւր զմասն մի ի լուսոր ընկալաց երկրիս, և տարազեալ զալս ամենայն ի Ղար, ի Բաքուսեմար և ի Պալաւիս, վերա-

տին բառազատեաց զմեզ ի կատարել զլինեալ զառաջագրութիւն իւր. որում թեպէս ընդմնացաք, որչափ կարն էր մեր, բայց չկարացաք զգծին թափել, առաջեաց առ զերեւելի տակել մի և. մարդով որ ի գալն առաւ նարկանէ ևս երկրացի ալլազգեաց զամենալ լարգան և գետտան մեր, զգործակալսն մեր զանեաց, և մեզ ասկնապաւ շտապեցոց, թէ պարտիք մինչև լերին և ի չորս առաւս զտուր իրան մեր նաւաքել ի ընդդի. ևս մեր լամենալոս լինելով, մտաբերեցաք թէ լերկուց դիմացն ևս մեծ և ծանր զօրք են՝ որք զան, և թէ մեզ ըստ Կրամանի իշխալին զբնաւ ինչսն սրբոյ Յան ժողովի տալցեմք ի ընդդի թերեւ տակալ. լիցի ալն կամ ի Պարսից, և կամ ի Ռուսաց, որով և իրք մեր համակ մասնեցին ի կորուստ. վասն որոյ ոչ վարելուչ տեսաք զալն, իսկ լալ մերմարք ճաղաքան ևս լիւղ զաւանդ ինչ՝ ոչ վտանաւոց, որպէս առեալ էաք զգործն ի լուսաւոցի որբազան նայապետին, որ վասն աղաղակաց խառնակութեանց լուղարեւոց զաւանդ ի Թիֆլիզ՝ ի Ղարս և ի Պալաւից, ինտլ ի Թիֆլիզ գնացեալն հարաւ լուսար, ի Պալաւիս լիւղեալն՝ ի Դանիշէլն վտանեաց, և ի Ղարս գնացեալն ևս ի մովղեան նորին ոչնչացաւ. Ապա՝ մինչ անշեք զմիամտութիւն և թէ ի կողմանէ Պարսից և թէ ի կողմանէ Կիւսիսալոց՝ որպէս գրեցաք ի վերջովս մարտոյ լամենից լիկեղեցեական շարաքսական իրաց սրբոյ Աթուսս թէ բակեղիւնց և վտանաքիչեաց, թէ ի նաղերմեղիւնց և թէ լերկաթեղիւնց՝ և ի պղնձեղիւնց՝ և խնցեղիւնց, որքան բանք որք իրք զաւանդ կալին ի թաղառան՝ պակեղեղիւն ի նոցալոս նախին որբազան Կալաթալոսաց մերոց, զալեռակ թաղաք առա լատանեացեալ տեղիսն իւրեանց, Նմանապէս և մեզ զալեղիսն իւր որք լով ընտիրք և պատուականաւորեմք և ծանրաթիւնք էին, թաղալոց և ամրացուցաք ի պահաւանս սրբոյ Յամարին, և ի զորանս տեսեաց մերոց, իսկ զալեղիսն՝ որք հատարակ իրք էին՝ և առ ձեռն լերես գետիկալին, լուղարկեցաք ի ընդդի Սրնանու Սուտիւնաց և լրմեղեցեաց մերոց են՝ զորս լանցեալ տարաւն բազմապատիկ առաւելութեամբ շնորհեալ էր. մեզ Աստուած լանդաւանաւոց և լաղեաց մերոց՝ զմասն մի լիւցեաց անդ. բայց

և թողա՞ց ի ներքին ծածուկ լամբարանացս մեր զարնքան բուն որդ ի մի սարի լման րառականք էին թաղմութեան միաբանիցս և երկնական թարց ուսանք զինչ առ ձեռն ընդ իջաւ։ Ապա եղանակաւ անորինեցա՞ց զիրան մեր, և դատարկել տուց առնիկքն երևալ զնազին, զհետելով միայն զորինչ շարարմանց մերոց տեսին։ Ապա և մեք ևս զնացա՞ց ընթան առ իշխողն, և անց թաղումք ի տանկաց՝ և մանաւանդ երեկելի իշխանք մերազնայն՝ պատշաճ շահանելով վասն մեր թէ մասնիցեմք ի թերզն աթիղեցին զմեզ եղանել ի մերաւոր քաղաք մի աւերութեան Ոսմանցուց, և մեք թէպէտ նկատեալք թէ ի տարածութիւն մեր՝ Աթոռսն՝ ոչ ոք վատահաւալ մնալ ի սան, և սա նախ ի մշտագող սրկալիքն երկրիս, և ապա ի թշնամեացն տարաց խանդարի, բայց և ի մասնելոյն մերոյ ի թերզն՝ անծանոթ վտանգք լառաշնաւալաց էին մեզ, զոր չէ տեղուս երկտրել, վատաւոր լակման լանն տալք ըստ ստիպման նոցա առնել և անդուստ ընթանուր զարմալ կնքալ ի սուրբ Աթոռս ևս անցուցնալ զսն որ յարուս կկա՞ն, ի միւսումն սուր տեսա՞ց որ իշխողն մեր զրդեցեալ ի շարադրել անձանց, առաքնալ էր առ մեզ զերեկելի մաղթել, և զերես նոքոք՝ թէ այս ինչ և մզն ինչ սրբութիւնս և մատնան ձեր՝ (զորս լակման լանուանել նշանակեալ էր) լանձնեցիք՝ ժամօրհնոյ Յովակիմ, Անդրէաս, Բարսեղ՝ և Ասեռիս եպիսկոպոսն մերոց, զի նոքա թերքն տաա՝ և ընդ իրաջ մերոց պանեացն և դուք ուր կամիք գնաւիք։ Իսկ մեք թաղումս տարակուսեցա՞ց առ այս վասն երկուց։ Նախ՝ թէ զնալոյն մեր լալլ տեղ՝ սուրբ Աթոռս մնալով ի անտրուանել և երկրորդ՝ որ սրբութիւնքն ելանելոց են ի ձեռաց մերոց։ Վատաւոր զնա իրացն ապալէս դասնելով զրեցեք առ իշխողն թէ՛ մի կարեմք թողալ զսրբութիւնս՝ և երթալ ի տեղ ինչ, ուր ուրեք մեր սրբութիւնքն իցեն, անց և ման մեր պարտի լինել։ Առ նա ևս հրաման տարեալ էր մեզ՝ որ մեք վերառա՞ց զամենալն երեկելի սրբութիւնս և տարալ ընթան, թողնալ զամենալն միաբանս մեր տաա՝ ևս անդուստ զՄ հալ զհետաւորս տաա՞ց լիշխողէն և յուղարկեցա՞ց ի սուրբ Աթոռս ի պահպանութիւն ևս իստ աւուրց ինչ իշխալարծ իմն ձալն

անկաւ զպարտից թէ սառ եկին։ զոր և յուեալ միաբանից մերոց և չկարելով նաղելուր՝ մեկ՝ եկին թաղեցան առ մեզ, բայց ի թերց անձանց որք սրտապնդեալք մնացեալ էին ի սուրբ Աթոռսն, ևս մեք ընդ միաբանիքն եկելոց խոսեցա՞ց և յորդորեցա՞ց թէ ցամաք ի ձեռն ով ոք և կամի գնաւիք լսաալ ի սուրբ Աթոռն, որ առանց մարդկան մնալով աւերելոց է։ Եւ ի նոցունց վեցեքին առնիկք զիմաղթաւ եղեալ և յամբարութեան լաննն տեսալ զման իւրեանց՝ զնազին լսաալ, ևս ի յուղեարիւն նոցա ի մէջ՝ տուա՞ց ինքեանց զհաղաւապի յուսադարութեան ուղարմն, զոր ընկալեալ էա՞ց ի նման՝ որպէս լիշեցա՞ց ի վերջ, և պատուիրեցա՞ց ևս նոցին, զի մինչ նա ինքն հաղաւապս զպցել, գնաացնն ալնաւ ուղարմնն առ նա և տեսալ ի նման զպահապանս տարցնն ի մէջ իւրեանց ի պահապանութիւն ևս մինչ նկատալինք զպցնել, ելցեն ընդ առաջ նոցա եկեղեցական զարդուց և նշխրուցամբ զանգակացն։ Ապա՝ եկն լաւալ նա ինքն հաղաւապն զորք թողնալ թանակեցաւ լանդիւնս թերզին Երեսնա ի լանձիս սնալ Այսրուս սուրբ և մեք մտա՞ց յանց ի թերզն՝ նարեկարութեամբ իշխողին և ի միւսումն սուր յարեան նոցա ի վերալ ընդացուց և պատերազմեցան, բայց զսինչ տարբին Այ ի սուրբ Աթոռսն եկեալ վարդապետքն, ըստ պատուիրման մերոյ յուղարկեալ էին ի միջոյ իւրեանց զՄարտիրոս վարդապետն ի ապաս հաղաւապին և նա տեսալ էր լինեցնել խալիւ զպահապան զորս երեկելի զլսաւորաւ միով, որում ևս տապալապէս պատուիրեալ էր՝ թէ պարտիք թարուքապէս մուղալիք լինել յախան, և վասն և նեղութիւն ինչ չնասուցանել, ոչ նմա և ոչ մարդկացն և այլն։ Վարդապետն ևս տեսալ էր զնոսա՝ և թերեւ և մտնեալ ի սուրբ Աթոռս։ Իսկ իշխողն Երեսնա լանձ զարեալ տաւքել առ նկատալինն զթուղթն և զմարդիկս, թէ արագեւջիք նստանել մեզ յզնութիւն և զմանիւն զարդապետն ևս (զոր ունէա՞ց ընդ մեզ և տեղանակից տանելով մեզ շահեա՞ց և պատուէա՞ց) նարի միջնովք լանին։ Եւ նա ևս ըստ զնարագիտիկս թարուցն իւրոց չուսով անալով և իբրու գիտելով թէ ունի նստանել ցանկութեան, տեղոյ ստէլ զրեաց զթուղթս առ նամակեան իւր՝ և առ մեծամեծն Ռուստաց,

թէ զուգ անգանգազ եկեալիք լոյսն թիւն իշխողիս, և թերզին եւ ինչպոպէ մի լիշիթ: և լայնամ' որդես կամքն է մեր արդէս կառարկոյց է առ: Եւ վասն այսր բանի առաջեաց ընդ առաջ նոցա և զԲարեւոյ և զԲրի-գոր զպիսկապետան որք և թէ նոքա՝ և թէ իշխողի մարդիկն՝ որք զնացին առ նոսա, թողեալ զուղիչ նախադրան՝ որ թերեք կամ ի վերայ թերզին Նրեանու և կամ ի վերայ բանակին Պարսից, խառնեցուցին զզորս Ռուսաց և թերին ի վերայ սրբոյ Աթոռոյ Եւ-մրանին, և բանակեցուցին մեծ սարս: Եւ որովհետեւ առ ընդ նեաւոր Պարսից մը-տեալ էր, լոյսը և զորք նստեալ էին սաս, վասնորոյ և Տաղատան լիմանին զգալուս նոցա լայն կողմն, եւ ի բանակէն զորքն խ-րովք: և եկն ի վերայ Հիւսիսայնաց, և ի լու-նիս ամառ ի որ պատկեր առարն էր Բ շաք-թի, և սան սրբոյ Հռիփսիմեան, ետուն նո-քա ընդ իրարս զպատեարազմ մինչ ցծ ժամս լաւաւոր սրբոյ Աթոռոյ, և սուրբ Շողակ-թի, և սրբոյն Հռիփսիմեալ վանիցն, և թը-կուց կողմանցն եւ բազում կատարուածք և-րն: Եւ լայնմ պատեարազմ զչունիս թնգա-նաթն արկեալ Հիւսիսայնաց ի ներքս պարս-պի սրբոյ Աթոռոյ, զերկուց զրանց սորին զգործինսն փրցան և խորակեալ էին: Այ լայն առարն՝ նա ինքն Տաղատայն մտեալ էր ի սուրբ Աթոռս ի տեսութիւն, և բազում կերպիս ինամարկեալ էր զվարդապետան մե-ր՝ և լուսողրեալ, թէ ըստ ամենայնի խաթրջմ կացիլիք, որդես խալիֆայն կամքն է՝ ըստ արեմ պաշտպանեմք զնեմ, և զոխոս և զամե-նայն լինուածքա՝ ամբողջ և անվատեց. և կըր-կին եւ պատասխրեալ էր պաշտպանեցն՝ ոչ զուգ ինչիկ և վշտանուցանել և կամ վնաս ինչ նաւուցանել: Եւ մտեալ նորա ի սուրբ Տա-նարն եւ՝ նարեալ էր ցվարդապետան թէ բու-մի և լորնմ ժամանակի ինչ կերտեցեալ և կամ քանի աք իցնէ լինման նորա և լոս ամառն զպատասխրան ի վարդապետացն որդես եղեալն է, տեսեալ էր և զզուռն սուրբ Լուսաւորի Պորանին ի փակ, և նա-րեալ էր վասն նորա թէ զինորդ ալալես փակ պահէք զառ զուռն, և վարդապետքն եւ նա-կացուցեալ էին թէ մեր բոլոր սրբութիւնքն լայն խառնելու մէջն լինին, և իսա ոչ ոք կա-րէ մտանել, բայց միայն մեր Հաղապետն: ա-

պա՝ և նա սասցեալ էր թէ որովհետեւ այդպէս է և եւ մչ իշխեմ բունալ առ և մտանել: Այս-պիսի քաղցր զրուցաւորութիւն շարաւորեալ էր Տաղատայն, և ցուցեալ զսէր և զնմանա առ Աթոռս և առ վարդապետան, և ապա ե-կեալ նորա սաստաւս նստեալ էր արտաշու ի սրբոյ Աթոռոյ շրջակայ պարտէզան: Իսկ Նրեանցուց իմացեալ թէ և Հիւսիսայինք խնդ-րակց են թերզին, և եկեալ են վասն սկսի խրեանց՝ և մչ վասն պնտութեան, Կրժածաբե-ցան ի նոցանց՝ և անկան ի կողմն զնեա-կցաց խրեանց, որք և ետուն Տաղատայն զղինուորս և զթնդունաթս ի լոմեղակալութիւն: Այ պատեարազմեալ նորա ընդ Ռուսաց ի վե-րայ առաջինն երկնս և չորիցս՝ եւ ոչինչ վնարեաց, ուստի և զարեալ ի բանակն խ-ր. և Հիւսիսայինքն եւ անցեալ զԱթոռով՝ գնա-ցին զնոյ լնեան և իշին ի Կաւակերտ զիւղչ, և անդ եւ ի վերայ նոցա լարեակեցան Պար-սիկք, բայց ալ եւ մչ կարելով զղիմ ունել նոցա նեաւցան: Եւ պաշտպան զորքն նոցա որք էին ի սուրբ Աթոռա՝ թուով իրեն զն-մացեալ սաս իբր ի իմ առար, արդարեւ քարոքապէս պաշտպանեալ էին զառ, և զլ-խաւոր վտանգ չէին նստուցեալ, և ոչ թէ զանկի բունութիւն ինչ ցուցեալ առ վարդա-պետան, միայն թէ չափաւոր խաթրագնացու-թիւն եղեալ էր վասն նոցա ի կողմանէ ա-տեւեաց և ըմպելեաց, և զայն եւ վարդապետք ըստ կամս խրեանց ստեալ էին լառ նեան եղնոց, իսկ ամբարքն և ըմպելեաց շտեմ-բանքն՝ որդես մեք թողեալ էաք, նմանապէս երեսի ջրովք մնացեալ էին: Նմանապէս և անեակքն մեր կացեալ էին ամբողջ՝ փակա-նաք և կնքովք մերովք: Ի սուրբ Տանարն եւ ի նպաստ ամենանմարն եղեալ էր ի Եթանու-սաց: Բայց միայն որ վասն սակաւութեան մարդկանց միւրոց ամանք ի զորաց անոն ծածկաբար կործանեալ ի դիւերի զլուսամուտ-սըն մեր կացարանին նմանան՝ մտեալ էին ի ներքս, և անդ՝ զանկա իրս զորս առ պատ-րաստ գտեալ էին, զոչացեալ սարեալ էին: Որոց ապաւուս զնացեալ էր սասի Մարտիրոս վարդապետն առ Տաղատայն, և նովա նա-նել ստեալ էր զզոպացեալ իրան և զարկեալ: Այ նա Տաղատայն լորմ նեմ եկեալ էր՝ մեք զրեւ զթուղթս առ նա թէ բարի եւ ե-կեալ, չեաք կարգեալ, վասն խալիֆեան

որ կար ի մէջ նորա և Նրբանցւոց և մինչ խաղաղութիւն եղն՝ զրեքաց առ նա զթուղթ ի հարցումն խաթերն, և ի շարժաւորութիւն զաւտեանն, զոր և Սիմէոն հայկապոտսին առաքեցաք: Որոչ զնացեալ ի բանսն նորա, լինեալ Մարտիրոս վարդապետն ևս վերստին հիկեալ էր անդ վասն ինչ ինչ բանից՝ և ճան զիպեալ նմա: Որք ևս տեսեալ թէ՛ Պարսիկց ալ ևս ունին հնաւնալ ի տեղադէ իւրեանց, նոցա ևս ելեալ և հիկեալ էին առ մեզ ի բերդըն իսկ Հիւսիսայինէջ դեռ ևս կալին ի Սուսանքաւ զիւղն: Եւ մեք լաւնալ զրեքաց երկուս թուղթս որնոսթեան առ Նարապետն նոցա Դիմիտր Յիջիանալ առաքեալ, միով թղթ թովն շնորհաւորելով զգալուսան՝ և զարախակցութիւն ցուցանելով առ լաղթութիւն նոցա, և ապա առնելով թէ՛ լուսուր պատեալովն ձերոք՝ քարենալով լաւուր ևս զուրբ Դեղարդն, և աղօթեցաք առ Յէր վասն ի թիկունս հասանելով մեզ: Եւ միւս թղթ թով խնդրելով թէ ըստ քրիստոնէական բարեպաշտութեան ձերոք պատեանք թուրքապետն զուրբ Աթոռն մեր, որպէս հեթանոսք պատառնեալ են, մինչև ելլուք մեք ի բերդն, և լաւնալ որպէս կամիք արնպէս աննելց հեղք: Երեքաց և զթուղթս պատանդութեան ի սուրբ Աթոռն մեր, որպէս վարդապետն մեր, թէ մինչ ի քրիստոնէից զորք զաւոյց իցնն առ մեզ լարգանաց ընկալիք ի ներքա, ի կողմանէ ուսեանց և ըմպելեաց բան ինչ մի խնայեցոյժք ամենեկն ի նոցանց: Եւ զաս թուղթսն մեր ձեռամբ նախ Մարտիրոս վարդապետին առաքեցաք, որ գիտցեալ էր ի Սուսանքաւ առ վերստինալ զարապետն, բայց նա չէր ընկալեալ զթուղթսն մեր, և զթղթատար կարգաւորն ևս արկեալ էր ի բանդ: Յնալ պատապան քոքն Պարսից եկեալ էին ի սրբոյ Աթոռս, և փշաւալի Գրիգոր, Յովնանէն: Ներսէս և ալ ամենայն սեղալուիքն, որք ընդ Ռուստաց եկեալ էին, առեալ զզորապետն զզորս ինչ՝ բերեալ և մուծեալ էին ի սուրբ Աթոռս, Բարեպէ և միւս Գրիգոր վարդապետն ևս՝ որք ի Դանիելէն առաքեցան, նոցա ևս հիկեալ էին ընդ նոցա սաս: Եւ լաւնալ նեւթ մեզ մեր հասան խաղաղ ի սրբոյ Աթոռս, և ալ ինչ եկող եղն առ մեզ և ալ զնաղաղ: Աղա Սրեանքիք տեսանելով թէ Խաչատարն հնաւնալ լինեալն, առաքեցին

առ նա զմարդիկն և բերել հասն զնա ի Դանաքեռ զիւղն, որ է մեր թերդին, զն լաւնալ Հիւսիսայինէջն ևս եկեալ ի Սուսանքաւ՝ հիկն լաւն տեղ, և պատեարարման ընդ նա: Ալլ զարեալ նոցա խաղա թուս քարէն ցան, և Հիւսիսայինէջն մտին ի քաղաքն Երեւանու ի լուլիսի Բ և պաշարեցին զբերդն: Եւ իշխողն կամեալ վերստին շաղաքորթին զնոսա, առաքեալ զթուղթս, թէ զբերդ իմ մի առջիք ի նոսաց, և ալ զոր ինչ կամիք կատարելոց հեղք: Գրեաց առ այս և Դանիելէն զբաղուս թուղթս: Եւ մինչ լաւնալ խորհրդեան էին սոքա, մեք ևս հրամանաւ իշխողի զարեալ զբերդ զթուղթս առ նախ զզորապետն թէ մեք չեմք թշնամի քրիստոնէիցդ և չունիմք ինչ լաւնալս առ մեզ ևս կարեալ: ապա՝ վասն էր արդպէս սրանեղեալ երեկէ առ մեզ: Լաւնեանիք մեզ մի տեղալ զմիտս մեր և զհրաման կալերն, մեք ըստ ամենալիս պատարաստ եմք ի կատարել: Ընդ թղթոցն շինեցաք և զԻ բան ընծար՝ որք էին ուսեանք և ըմպելիք, և ձեռամբ Ստեփանէն և Սիմէոն արքեպիսկոպոսոց առաքեցաք: Որք եկեալ ի բերդն՝ ալս ինչ կամեցեալ էին զնալ, զԵնուրք նոցա արեանեալ էին առ նոսա զհրացան, և ի քարանձաւնալ սեղալէն թափեցուցեալ ի վայր, Սիմէոն վարդապետի սան փռանցեալ էր և միւս թիփանկնացն ևս ուսմբ զիպեալ էր: Վերջապէս թողեալ նոցա զբռնանն արտաքոյ բերդին անտերուղի, թափեցաք մաղաքս թափեցան առ մեզ, իսկ ընծալն այլնչացան ի բերդացւոյն: Կրկին ևս եղ տարեալ մեր՝ լցեցաք զթուղթսն՝ միայն ձեռամբ նախ Ստեփանէն վարդապետին, և մինչ կամեաք զընծալն վերստին ևս պատարաստ և լղել, նա զարեալ և պատմեաց որ զզորապետն ալ ևս չէր ընկալեալ զթուղթսն մեր: Եւ ապա՝ նա խնդրեաց լինիլ զմեզ, զարքութիւնս, զմարտանն, նաև զբերդն և Երեւանցւոց տեսեալ թէ՛ չունի նա ձեռն քարչել ի բերդն, վասնորոյ զալին կամեցան ալ, և այնքան զինքեանն՝ հասն ի ներքուստ զպատերազմ ընդ նոսա: Իսկ և Եանն խնայեալ թէ որդին իւր զարեաց զերեսս ի Ռուստաց, հիկն և ինչքն զորք իւրեղք ի լուլիսի ԺԵ և նստաւ Բ ժամաւ հեռի ի բերդն: Եւ զի պատերազմ էր նոցա ընդ քրիստոնէից և ունին թէ և եւրք միտքան և համալցն

են Ռուսաց, վասնորոյ և զորք նորա ներսերէ և պատահէին, ի տառապանք աղէտ մերձէ զորս ապանանէին, զորս զերէին, և զորս կողոպտէին ևս հանդիպեցաւ Աստուծով որ Շահն ինքն թուղթ էր գրեալ մեզ, թէ ընդերս մէջ յալլ մարդն զայն առ մեզ և ալ թէ մէկ թուղթ գրես, և ծանուցանես մեզ որպիսութիւն քոյ, զոր և հարկադրեալ էր մեզ առնել իշխանին մերոյ ևս գրելով, վասնորոյ և մեր ժամ գտեալ գրեցաք առ մեծութիւն նորին զորդով մի և ձեռամբ Ստեփաննոս եպիսկոպոսին լիցեցաք, և նովին արգելին ծանուցանելով զարաս զորաց նորս առ Ալլաք մեր, լատկապէս խնդրեց թէ Ալլաք մեր միշտ հրեալանդ ծառայք են տէրութեանդ, որորմութիւն արարէք տէրութիւն առնել նոցա, և հրամայել զորաց, զի մի գիտս ինչ հասուցեն, ինքն բարեհաճելով Շահն ևս գրեալ էր մեզ թէ պատկանես ինձմէք և զթուրիւն լինելոց և ի մէջ առ աղքատ մեր, որոց վասն և շատակ առգամ չնորեալ էր թէ զուք և Ալլաք մեր ըստ ամենալին խաթան կողմէք ի մերս կողմանէ՝ որ շեղութիւն ինչ ոչ և լինելոց մեզ, առ և հրամայեցաք զարապետաց և զբաղ ամենից, զի իշխանսն այսուհետեւ վերադարձել զուք թաղէ՛ ձերմէ, և կամ գերել, և կամ սպանանել, և ալնու Այսու առջամբս և Ալլաք մեր զասն զանգորութիւնս Եսկէ Զիսիսիսինք նստեալ ի քաղաքն Սրեանու՝ արմակեցին առ ժամանակ ի ներքս քերդին ի չորից կողմանց ևս զթնգանթս՝ գրեթէ շաւառն տեւի քան զհարկի, և զսղորմելի ժողովրդոցն ի ներքս եղելոց զաղղումս կոտորեցին, և մեզ ևս ընդ միտարինց տաղտալեալք և նեղեալք և արտաթով լինեալք անդէն, Ալլաք կոցին մնացին նոցա՝ մինչ և ընդ ինքեանց քերեալ՝ ուսնելին պատկանցուն, ի Թիֆլիզայ և կամ ալլ ուստեք չնորարին քերել առ զաղղումս, զի Պարսիկք բազումք զայով՝ զամենայն չրջակայ կողմանս նոցա լորանեալ էին, և փակեալ զամենայն անցս ճանապարհացն, և զհիւզսն և ըզգնացցան ի նոցանց լորանելին կամ գերէին և կամ սպանանէին, և ալ տալին թող բան ինչ քերելու Ալլաք՝ սխտան նոցա ձեռն արկաւ նեղ բառելիս և լլնորելիս մեր՝ զորս թողեալ էաք ի սուրբ Աթուշայ, և զի մեզ շատայն գրեալ էաք վարդապետաց մերոց բան ինչ

յինայել ի նոցանց ի կողմանէ կերեաց, որոյն տաղտալք վասնորոյ և նոցա ևս խաղաթալաւորելով զամենայն ինչ թողեալ էին նոցա ևս նոցա ևս միշտ առնել հառն ի բառակն իւրեանց առաք ի սրբոյ Աթուշայ ըզգորեան, զայլեր, զպնդելիս, զալ և զալլ ինչ, և աստ նստող զորքն ևս աղղուստ արարին ինքեանց՝ աստուստ, զաղաղս որոյ՝ թէ զառնեան եղեալ ուսնելիս և զլմպելիս, և թէ զորս զաղեալ էաք ի ներքսաղան ծածակ շատաբան՝ փչացուցին, և զտառերկեցին խաղա զամենայն ամբարանացն մեր Սրանի թէ՛ այս միտն լինել տեւորմէք նոցա՝ Բանդի՝ իբրե զի՛ սուրբ Աթուշայ եղեալսն ևս ապահեցուցին, և բնաւ սովալլուկք եղեն ինքեանք և անասունք իւրեանց, և աղղի աղղի հրաւրութիւնք ևս տիրեաց ի մէջ նոցա՝ և կոտորեաց զաղղումս, ապա կամեցան զարմ առնել, և եղեալ ի քաղաքին Սրեանու ի սեպտեմբեր ամսու Դ եկին ի սուրբ Աթուշայ բալար զորքն ևս և լորիս տուս կաշեալ առա՝ ամենալին լատնեցին կնիքեցեցին և կողոպտեցին զիսկանի սուրբ Աթուշայ մեր Բանդի՝ անաղորոյն փլանալի սեպտեմբեր մեր իբրե խորդ միւսեք բացեալ զամենայն պահարանս և ևս զպարանս, թէ ի մէջ սրբոյ կնիքեալն եղեալն՝ և թէ արտաղոյ ի կաշարանս սըն մեր եղեալսն, թշնամարս կողոպտեալ էին, թէ զսովեղէնս և զարծաթեղէնս, թէ զհեկեղեցական զաղղան և զպպանս զամենայն պոսնէն՝ զխալսն, զսկիւն, զվարաղղա՝ ըզբարբառաւ, զաշատանկս, զշառլառա, և զալլ լիշատակիս ևս թէ զերկաթեղէնս և զպղնձեղէնս, զհանգրեմեղէնս և զեկեղեղէնս, Նաւ զՓիլիպպոս սրբազան կաթնիկիսիս՝ զբառաւան, ընդ որում և զալլ գրքատուան մեր ևս բացեալ՝ վեր առնեալ էին զբալար գրեանսն, Յետ իւրեանց կողոպտեալոց զայսուհի՝ հրաման եղեալ էր և զորացն ամենից, որ նոցա ևս սուր հարկանելով զմնացեալսն զամենայն խաղաւ աւերեալ և խանդարեալ էին զսուրբ Յուսէ՝ առնելով զստ իբրե զիւրս միշտապետաց, Զամենայն գրուանս կաղարանաց մերոց աւերեալ էին, և զփականս հանեալ և զլուսամուտան կործանեալ, և զալլ գրուան տանց և սենեկաց խորակեալ և զամենայն շինուածս և զգործնա խորշոխեալ և կործանեալ և զիւրեան ևս բարեալ զարմալ և զամենայն պիտաւս, Զար-

պիտի անդրինով չարիս անխնայարար դարձնալ էին Նազա զոր Կովկասականք և այլ նեթմանաք չէին առնելոց, Անթիպոլս զամենալն զմիաբանս մեր ևս բռնութեամբ մեր առեալ և տարեալ էին, ևս երկուք ի Նազանց Ջաղարի և Մարաքորս փարգապիտք խոսա առեալք՝ եկեալ էին առ մեզ ի բերդն, և պատմեցին զազեւս զայստիկ, և Աւետիս եպիսկոպոսն ևս զերեսս թողուցեալ՝ ստա մնացեալ էր։ Աս ի դիտելն մեր թէ ունին զառնալ ալդ զբեցաք առ Շանն ձեռամբ Սիմէոն եպիսկոպոսին՝ և խնդրեցաք լուղարկել առ զմէկ երկու պահապանս, զի սբ յես ելանելոյն առատաց զորք Պարսկոց մնացն, և զմնացեալ շինուածն ևս Նազա ցտկոտեցն։ Աս ինքն բարեհամբուր Շանն ևս իսկոյն առեալ էր վարդապետին զմարդ մի պահապան որք եկեալ էին առաւ Ապո՝ և դրեալ էր առ մեզ նա ինքն Շանն՝ թէ ել միաբանիցք ի բերդէն և երթ լալախն ձեր, և մաքրեալ լարգարեան զնա որ մեզ զաւոց եմք ի վերելք²³)։ Իսկ մեք թէպէս չկամէք զալ, զիտեւով թէ ի ձեռաց զմացեալ է Նաւա, և ամենեկին բան չէ մնացեալ առեւն, թալլ չկարելով զանց առնել առ բարձր հրամանաւ Շանին, եւսք եկաք ի սուրբ Աթոս, ի սեպտեմբերի Ը, կացեա, և նեղակոխեալ և վշտացեալ ի բերդն Սրեանու լերին ամբս ժամանակ։ Աս զի ողորմելի միաբանք մեր հրամանացեալ անց վասն կրեւոյն խրեանց զդատութիւն և զծանրութեան օգոյ տեղութիւն և զալլ ևս նեղութիւնս՝ խաղա անզորացեալք էին, որպէս և մեք իսկ, և ի գալն մեր առա՝ չուեաք զբռնակիրս, զի Նազա կամ զնախն զհրամանացեալն և կամ զանեալ զմացեալ մէկ մէկ ձեռք անզորսն վերադառնալ և բերել տալաք, քանզի զամենալն բռնակիրսն մեր ալեպէս վերջացուցեալ էին որ մէկ նաա չորքստեին ևս ոչ էր մնացել մեզ։ Ուստի զքանիս ջորիս և զվշտուս կալոյ ի վարձա ի տանկաց, որք զհրամանք անկեւոյն ալեպցիկ լըտեղապարսն բարձեալ բերին, և ինքեանք ողորմելիքն հետոտա և երեսիքարչ եկին թափեցաք ի սուրբ Աթոս։ Աս ալն ինչ մտաց ստա տեսաք զսա ալեպէս տապալեալ և քալցալեալ որ տեսաղաց ամենից զստկումն և զդառնադառն կոպիկ և ժորեաք տարեբեր ի սիրտս եկեղեցին մեր խաղա մերկ ի բարե-

զարդութեանց և ի տղրիւք և ամենալն անձալարութեամբ, Ներքին և արտաքին պարիսպն զեղուն ոտակովց մարդկանց և ձիոց և ալլ անմահաց և ամենալն զարշաւատութեամբք և ապականութեամբք լցեալք և դրեանք և բարձրակն՝ և աղբք՝ և ալլ պղտութիւնք խառն ի խուռն ընդ իրեարս անկեալ և ցրանցեալք։ Աս կացարանք մեր՝ և սլլ տեղիք՝ զանաթաք, ձակտեսալք և զուր զուր եղեալք լատակաց, և փաշտեղէն կերտաւածոց վաղելութիւնք խաթարեալք՝ և վալր ի վերս եղեալք։ Ջնր մին ի լաղեմիցս պատմեացուք, սերելք։ զի չէին թողեալ զարեալ զոր ոչ էին գործեալ, մինչև զսուրբ Լուսաւորիկ խորանին դրան երկաթեալ փակեան ևս ի բաց նանեալ էին, և դուռն բաց էր մնացեալ։ Աս զամենալն արտաքին տեղիսն որոնելով և ծակտեսելով զանկայիտի դրեանս զտեալ էին՝ և նանեալ զարն, զոր մեք ոչ տեսեալ էաք, և ոչ զխաղեալ ի չորից ամա հարապետութեան մերոյ։ Աս ալապէս՝ ոչ ուսելոյ բան էին թողեալ մեզ, ոչ Նաուելոյ, և ոչ աղանելոյ։ Աս ալապ՝ մեծախնամ Շանն զորմեջ առաջեալ էր զմարդ ի սուրբ Աթոս, որ եկեալ մաքրել ևս զսա լամենալն զարշաւութեանց և լապականութեանցն լերտիս աուար և ի սեպտեմբեր ամսով ժ, որոյ պատեմիս աուար էր չարաք, և բնակալ կերակէն էր վերացման որդոյ Սալին, եկն ի սուրբ Աթոս նա ինքն Շանն, և ի գալն քանի եպիսկոպոսաց եւսք ընդ առաջ մինչև լերտից ժամոց ճանապարհ և ի նանդիպին մեր մեծութեան նորա կանգնեցող զերկովարն և սերով և քաղցրութեամբ հարցոյց զխաթրն մեր և զալլ որդիաութիւնս՝ և ապա անկաւ ի ճանապարհ, և մեք փոքր ինչ ի զսա լատակելով քան զնա՝ զալաք, վասն որոյ և երիցս և չորիցս ևս առաքեալ նորա առ մեզ զերեկի մարզն իւր մերձակալ, Նովա ևս հարցոյց զխաթրն մեր՝ և սիրաւանեց զմեզ։ Միաբանքն մեր ևս եկին ընդ առաջ մինչև ցցուռ պարագիս, և նշնեցուցմամբ զանցակոց բերաք զնա։ Աս զի սովորութիւն է մեր տարածանել լատալոյ ալեպիտի մեծախնամց զքանիս լերպատա ճաթեղնո՝ զոր փխնդալ անուանեն։ Մեք ևս բոա ալմ խովորութեան տարածեալ էաք զփխնդալ ի Ղապարապատի ներքին դրանէն մինչև ցցուռ զնաւարանին՝ առ ի ժամանակ ախու զՇանն,

ընդ նա: Իսկ նորա տեսանելով զսին և հար-
ցանելով մեզ՝ և տեղեկանալով թէ ունի մառ-
նել ի վերաբանն, զանց արար զգիրնդադառն
և մէ հեծառ ի նա ասելով թէ լախա եկեալ
եմ, և պարտիմ նախ ինկեղծերն գնալ, և
սալն: Ապա՝ և մեք տարաք զնա ի սուրբ
նկեղծերն և իրկար ձառնելով նորա անդ
հարցոյց զմեզ վասն եկեղծեալն, թէ զիմարդ և
լուսմէ՝ և լուսմէ ժամանակի յինկեղծալ իցէ և
կամ ճանիք ամբ իցեն յինձան նորա: Այս և
նա պատասխանեցաք, թէ Քրիստոս Տէրն մեր
էջ իրկեից աստ մարմնակերպ տեսնամք,
հրեղինօք հրեշտակաց և մեծա. փառք ի
պատիւ և ի սէր լուսեմաւորաւ: Նախապէս
սորբի Քրիկորի լուսաւորչին մերոյ, զոր զուգ
Ջորջիդ փեղամարտ ամբ և հրեշտակն եցոյց
նախ ի տեսնան զկերպ և զնն խորանին որ
ենացեալն էր ի լուսոյ և պատուիրեաց աշու-
նակ կանգնել զամբար լուսման իշմանն Քրիս-
տոսի: Այս ինքն սուրբ Քրիկոր ևս ըստ տես-
նան կանգնեաց զամբար զորակցութեամբ
Տրդատայ թաղաւորին մերոյ՝ զոր զուգ ինա-
րոյն սանի կոչէք և ի յնմանէ սորա ցարդ
ամբ են ՌԵՃՆ. է, և ամենայն ազգ մեր ըն-
գունին զսա՝ և պատուին Աբարաք և զպատ-
մութիւն սրբոյն Լուսաւորչին ընդ երկրոր, և
վասն այլ իրաց և պատմեցոյց ևս զոր ինչ
հարցոյց՝ ջուշապ առաք. և հասկացուցաք
զորպիսութիւնս: Ընդ որս և սիրով հանե-
ցեալ նորին բարեհամբոյր Տանին՝ խառա-
ցաւ լուսեմալէս զկանթնոյ մի լուսման իւր
կախել ի սա առ գրաս Լուսաւորչի Թորանին,
որ միշտ վառելով լիցի լիշտակ ինքեան: Իւարց
և վասն նոյնոյ խորանին. ասացաք
մեք թէ զորքութիւնս մեր ի առ տեղաւո-
րեմք և պատմանմեք: Արաս Միկայել Տուգա-
տայն ևս տեսեալ էր զսա և հարցեալ, և չէր
իշխեալ մասնել ի սա: Ապա. ասութեամբ և
ինքն Տան մէ հեծառ ի խորանն: Հրաւիրե-
ցաք թէպէտ ի միւս խորանն զոր ասա-
ղատուն ասեմք բայց և անդ ոչ հեծառ: Այս
ապա եկաւ նորա արասաք տարաք ի վերա-
բանն և նստաւ. անդ: Որն թէ ի նոյն երեկոյ
ժամուն, և թէ ի միւս օրն, որ էր կիրակիէ,
լամենալն ժամերգութիւնս ևս եկն ի մէջ
մեր, և նստաւ Աթոռով մինչև ցարատուն
ժամերգութեանցն: և ի մէջ այնոցիկ ժամեր-
գութեանց մանուսակ ի շարաթու երե-

կոյնն ժամուն յարաւ զմարտանակն զն-
րացման արդոյ իսոյն կատարեալս, հրամայեաց
և վասն մեր զալ Աթոռ. զննչ և նստել, և
զպաշտանն ևս կատարել եկեղծեալսն զար-
դաք: Ապա եկաւ վասն մեր Աթոռն ի կողմն
նորին Տանին, և զքանիս շարժառա զոր ու-
նէաք ընդ մեզ ասին իւրացանչիւր վարդա-
պետք ի վերալ ինքեանց, և մեք ևս առաք
ի վերալ զշարժառն մեր, և զխալ և զպատազան
ի ձեռս, և ի միջոցի աղօթիցն սրբերկնից լու-
սում զխաղաղութիւն անիմէ տալ, զսին խա-
ղաղութիւն ևս առաք, որ ի յորեանն կող-
մանս մեր զսա զսա կանգնեալ և լցեալք
էին զարգ Գարսից և Համբարձի շարա-
կանն ևս ասացաւ բարեբանսն Ննչեցուցմամբ
մեծ և փոքր զանկակաց: Չարպիսի բարեբա-
րութիւն եցոյց Տան մեծախնամ, և աղաթի-
սի. մեծա. հանդիսի կատարել ևս մեզ
զպաշտանն մեր, և եկաց ձառք մինչև ասա-
ցաք Տէրազարման և աւարտեցաք՝ Որմենայք
եղերուք ասելով և ապա՝ ելեալ զնա՝ և շըր-
ջեցաւ զսուրբ եկեղծեղեալն: Այս զի՝ արպիւն
զպաշտարութիւն և զմարդաբարութիւն և զա-
ռատութիւն խնամոյ տեսաք ի նմանէ, նմին
իրի և մեր համարակեալ՝ արարաք զպոքր-
տանս թէ վասն մեր և արդոյ Աթոռս և թէ
վասն Ազգա. ասելով թէ մեք իսպառ անեալ
եմք և ուսեմք խնամարկել. և պնական լու-
նիմք. ի Տէրութեանէ կերպէ պարտի լինիլ մեզ
այնեութիւն՝ և խնամք՝ և զթութիւն, և ապա-
նովութիւն, որ մեք կարողանալն նստել ասալ,
և աղօթել վասն կեր, Ինքն ևս ակառ. մեծա-
պէս լուսադիր լինել, առ ի միշտ պանել զմեզ
խնամով ընդ քաղցր ակնարկութեամբ իւրոյ,
և տեսեալ զսուրբն սրբոյ Տանն՝ ևս մեզ ըլ-
լատուկ առաքմ՝ որ առ ժամանակ ինչ բան
պահանջող լիցի ի մէջ և ի դիզապոյց մե-
րոց: Այս ասաց մեզ՝ թէ զրեան առ ազգոյ ամե-
նայն, զի ոչ և կողմութիւն արացանն զեր-
թեկութիւն իրկիրսն մեր վասն վառառ-
կանութեան, և զերկրալ ինչ շուրջինն ի
մէջ արտունան Շնորհեաց մեզ և զալ լու-
սակ առաքմ՝ ի նորոգութիւն մտաց ի վա-
ղելոյց ունեցեալ առաքմացն մերոց՝ զոր
նախնի թաղաւորք Գարսից ասեալ են սր-
բոյ Աթոռս՝ վասն կարեւոր իրաց: Այս ապա՝
որ եկեալն էր ի շարաթի աւարն մերն ասա-
ղատուն, ի կիրակիէ աւարն մեաց և ի ի

չարթի առևրն դարձաւ։ Աւ լայն երկա առևրն երկայ անգամ եւս զպատու շուրջ գեկեցեցեալն լաւութն միանգամ ասելով թէ՛ եւ ուխտ եմ արարեալ առ աշու իսկ հաջ՝ և ամենայն ուստի լիք նոցա և թուր խարջն եզնն լինեցնէ ի Շահին, զի մեզ բան չէր մնացեալ ամենեկին որդեւ գրեցաւ և նորա եւ գիտելով զշատարութիւն ճանա ամենայն պատարաստութեամբն եկեալ էր։ Աւ զի Գ տարի էր որ մեզ զընծայն նորա չէաք լուղարեալ։ Եւ նա այժմ եւ ոչ ինչ լինաց զտնտնէ։ Բայց և մեր խաղա զստարկածանն երեկ չկամելով՝ ըստ կարեաց մերց նոյացաւ և ընծայեցաւ զվիճեցն իրա՝ որ լինէր Ու. զուռաի բան։ Եւ նա եւ սիրով և քաղցրութեամբ ընծայեալ եցոյց զշարճակալութիւն բաղում։ Աւ ինքն եւս լիա զբաղում շնորհ և զմարդասիրութիւն ցուցանելով՝ մեծարեաց զմեզ և զանազան պատասկան և ազնիւ խելովիւ և ալնդն գործ արար առաւուս ի բանակն և լիա քանաց աւարց՝ ուղեորեցաւ զեղ լիթան իւր ի Փնէրան։ Աւ արդ ի սոյն լայն վշտաբեր և ցաւայի տարուի աղաթիս դանաղէտ անցք ընդ կազման և ընդ երկիրս և այլքան աւերումնք և վնասք և նեղութիւնք որդոյ Աթուռա և մեզ՝ զորս բարեպաշտ ճամբարելով գրեցաւ և ծանուցեալ լուստարշակրոն օրհնեցելով ազգից ի վշտակցութիւն և ի ցաւակցութիւն։ Բայց և արդ՝ ի վերայ ալսր ամենայնի աշխատասիրեմք՝ և նպւով շափ դաւն գործեմք, առ ի պահպանել զսուրբ Աթուռ հաստոյ Մալքա մեր աննուազելի ի լուսոյ և անպատ ի բարեկարգութենէ նոցա։ Աստուծոյ մերոյ, և առ ի պաշտման և նոցաւորապէս ուրախութիւն և ի մեծիթարութիւն լուսնաւ որդւոցդ արին հարապատաց։ Քանզի այս ան շուրջ ամիսք լինին՝ լուսով ջանա զնեկով մաքրել և լաղարեւոյ տաճք զսուրբ Յուս մեր և զճանիս հիւս և զգարբին և զարմարիս կաշեալ ի վաթու։ Ե վերակաշուս արալեալ տաճք նորոգել և շինել և բարեկարգել զամենայն խախտեալ և քաղապեալ անդին և ամրացնցոյցանել զամենայն կործանեալ փարասկերտ և երկաթեալ շինուածն և զգործիս կարեալ և զուերեալ լուսամուտան ամենայն տանց և աննկապ և կացարանաց մերոց և միաբանից՝ նորոգեցոյցանեմք։ և

զգործանն տաճք ի կախել և զփոխանն լարմարել և զգուր զուր նշեալ լաւանն և զարմունն լուսնանել։ Բայց լարմէ նեւէ ըսկանել եմք, մինչև ցարդ գրեթէ զմին ի նարիւրոցն ուերեալ տեղեաց ոչ կարացաք շինեցոյցանել և ի զգուր բերել։ Այլ ընդափ ժամանակի և իցէ նեւեկ և նեւեկեց եմք միշտ վերանորոշել և լաւալին շքեղազարդ պարծառութիւն զարմուցանել զսուրբ Աթուռ հաստոյ Մալքա մեր, և զառ մեզ մնացեալ զմիաբանն առանել քան զառաջինն խնամարեմք և սիրալանելով պահպանեմք, որք և կան ի բարեկարգութեան և ի բարեկրեւութեան իւրեանց հաստարմարց, և անխախտ կատարելով զմարերգութիւն իւրեանց և զառ Աստուած փառաբանութիւնն, անդադար լինին աղօթմարք և բարեմաղթք առ նոյն բարեբախն վառն խաղաղութեան ամենայն աշխարհի և հաստատութեան որոցց նկեցեցեաց, եւ և ի սակոյ անդորրութեան և բարորութեան համալս օրհնեալ լուստարշակրն Ազգից և լաղաքս կին և նոր ննջեցելոց մերոց անդին և անդառապարտ կալով առաջի սարսափելի և ահաւոր թմին Քրիստոսի և արժանաւալով նորին ամենազոյցք տեսութեան։ Աւ արդ լայն միջոցի թէ և մարմնական հիւանդութեամբ նեղվեմք և վշտանամք, սակաւն ազատ եմք կերպիւ խիք լարապաւկան ցաւոց, և ալսպէս պարապեալ ի վերանորոգութիւն որդոյ տանն կումք՝ ներկայապէս ի միջակ խաղաղութեան և ի հանդարտութեան հանրատարած շնորհիւ ողորմութեան Տեառն։ Բայց նախ միշտ և լալ թէ հիւսիսայինք վերադին լարեակեցել են ի վերայ կողմանցս, որ եթէ լինիցի ի նարեկ զարեւալ խառնակեցել է երկիրս առ որ և մեր տարակուսեմք և նոցամք ոչ սակաւ։ Սակաւն լուսամք և անհունեմք առ Աստուած, թէ որդեւ մինչև ցարդ, նմաւորեալ և լալսեմեւ պահեցել զսուրբ Աթուռ և զմեզ անփոք և անտառն արժանընդունակ աղօթիւք որդոյ լուսաւորչին մերոյ, և հաղցանովք մաղթանաց լուսութեան մերիցդ հաստարկութեան և համարն բարեմիտ մարաղելից, որ մեզ եւս ցարդափ զոյ լուսն լուսնուս մեր կրելով զշատ և զվարարան որդեւ մինչև ցարդ կրեալ եմք աշխատելեմք և ջանաւնար լինելեմք վառն օկայի և բարւոյ օրհնեցելով ազգից և վառն հաստա-

առթեան և անշարժութեան մեծանուն սրբոյ Յանն իզուրջ մերոց։ Արք. և ցուց օրհնելոյց ջերմեանոց աղօթիւք և սիրով առ Աստուած հալելով վասն մեզ զպոկութիւն և զանասաւորութիւն առ ամենայն Աթոռաւոր և ազգապաշտ իրականութիւնս, լինիլ լանձնեցեալք ի խնամս և ի քարեկթաթիւնս շորին Տեառն Աստուծոյ և պահպանեցեալք ամենազօր քաղկա։ շորին լամենակերպ ժորժութեանց իտեկանաց և մարմնականաց, և մեծազօր շնորհք սրբոյ իշխան տեղաւոր Փրիստոսի եղիցի ընդ մեզ ամենեւորն լարածամե Ամէն։

Գրեցաւ ի լամի մարդեղութեան Փրկչին 1804 և ի... ի բարբաբայն և ի լուսանկար Աթոռս սուրբ Էլիմարին։

ՃԷԻ. Առ Մարտիրոս արքեպիսկոպոսն զանցից տեղալս։

Յիսուսի Փրիստոսի Մատայ Յէր ԴԱՄԻՓ Կաթողիկոս ժալդազուն Պարտիարզ Ամենայն Հաւոց Առաքելական եկեղեցւոյս Փրիստոսի, Նաև Տեղի լուսանկար Աթոռոյս սրբոյ Էլիմարին։

Յարմէ սիրով մեծաւ և օրհնութեամբ քաղմաւ, Փրիստոսաթիւր աղիւնիւ սրբով նախնէլ սրբոյ Տեղալին իտեղալարն շնորհիւ ծառայութե լինի Նաւասարիմ սիրելւոյց մերոյ և հարազատ և օշոտախն որդւոյց սրբոյ Աթոռոյն՝ Մարտիրոս լոյնաւանմար ժորժապետն և շնորհապետն արքեպիսկոպոսիդ։ Ձի լալամ տարւով և լաղբիլ ամառլ ՍԷ գրեցաւ առ յեզ զաւանտաւ թաղթ մի՝ խառնանալով թէ ունիւիք լետոյ երկրաթղէս գրեց զգիտալարան թղթոյդ՝ և առ զլիալիւր կատարութե ամենից զրուսեանոց ըստ ժամանակին՝ և զաւր համառօտապի թաղթ մի՝ առաքեցաք ի մեծն Պալիս առ Նախրակ Արքաւամ Արքեպիսկոպոս հոգեւոր սրբին մեր՝ հասուցանել առ յեզ. քալց արդեօք էնան թէ ոչ, իմացաք, զի մինչև ետրդ զիլ ինչ ոչ ընկալաք ի սիրելութենէլ, թէն մեզ հա չկարացաք ըստ խոստանալուն մերոյ առնել՝ ոչ ի զանցառութենէ և կամ ի մոռացմանէ, ալ ի պատեառս անընդերիլ օտանանութեանց և զառնապառն աղտոյնս՝ որք լալամ վաարբեր ամի եկին ժամանեցին իւրդ։

Նալի երկրիս և մեզ ամենեցուն։ Բանդի որ լառախմէ քանիցս աղջ աղաբեալ ենք սիրելւոյց թէ Պարտիկէ և աղջք Հիւսիսոյ ունին լառալ խաղալ լալկոյս, եկին Նալա, Նախ Պարտիկէ՝ և ապա Հիւսիսալիւնք, որդէս առն զերեցուց կարգաւ։ Աղջ՝ քաղաւ առաքելութեանց հասեալ մեր ի մարտ ամենի, լարում մինչ կալցաք մեզ առտ ընթանալ վասն Նաւասոյին և լամաք աստին ի սախ եկեղեցալի։ Նալթեան, և լալին զալոյ Պարտիկէ և Հիւսիսալիւնց հա ստակացաւ, ապա ինչոպէս մեր թէ Մանաւ խանն՝ և թէ Բեալալիլ խանն՝ քաղաւ անգամ ի մէջ խոսից և զրուցաք առաջադրէին մեզ զառաքելիլ զաւար Աթոռն՝ զամենայն իրան Նալա ժողովելով ի բերդս, և ալն, ալ մեզ չկամելով լանձն առնալ զան՝ մրլափ կարացաք, սիրով և ողջաքանգ ջուրալ առաք թէ ոչ է Նալա լինիլ իրին, մինչև հալիւ ուրեմն հաւանեցուցաք զլառաւ, որք և առաջին մեզ՝ թէ ի կամս քոյ թաղաւք ապաստան, որդէս և գիտեալ՝ Նալաքեցեալ պահպանել զլինութիւն Աթոռոյց։ Արաւ լուսաւորութեամբ՝ (որ լետոյ թէ և ել ի սնտոխս) եկալ մեր առաւուս ընթանալ՝ գնացաք ի սուրբ Աթոռն, և արարեալ անջ զՆալի Տեառն մերոյ՝ հաւաք մինչև ի վերջին առաւրսն աղբիլ ամառլ։ Սալմ զմինչև և Նալալաւալս ի կողմանց Պարտիկէ զորք քաղաւք եկեալ ժամանալ ի Դաւթմ։ Մարտար մի լառալիւն քան զՆա՝ եկն մաւս ի Նախիլիան։ զորոյ զմերթնեալն լալկոյս խմանալով իշխալաց մերոյ՝ ապա սկսան Նալա ի թուր բնակչոյ երկրիս զմանն մի ի բերդս ժողովել, և զալլան ամենայն զալլա և զամենիկ վարել ի Դաւա և ի Բաւթիւմար, զոր և արարին իսկ՝ իսպառ ամալի կացուցանելով զաղալաք և զլալաւալս։ զիւրադալսն, և մեզ հա իրամանաւ աղալ զալլան և զառաւարսն և զոլիսարան մեր լալալկեցաք զեզ ի Դաւա մէկ երկու վերակացալ վարդապետաք և վարձկանաք։ Աղա՛ ի մալիս ամալ ի Միթալ Մանաւ անուն երեւելիլ ամալի մի եկն առ մեզ ի սուրբ Աթոռն և արարեց իբրեւ մանալիլ ի վերայ մեր թղթովք իշխողացս՝ և հարկադիր եղև մեզ թէ պարտիք մինչև իրիս և ի յորս առաւոր զամենայն իրս մեր զեկեղեցականս և զարաւալականս՝ զառաւել և զընդիւրիս կրել և հաւաքել ի բերդն, և զառաքելիլ զառնա և ալն։

Որում և մեք թշուղտ բաւականապէս ընդդիմացաք: ասելով թէ այդ անհմար է, մեք զորդաւ կարեմք դատարկել իսպառ զալս: որ մինչև ցարդ եղեալ ըստ չի, և ոչ է լինելոց, մեք մեր երեւի ջրովն մնաց լլկթողոյն, և որ ինչ դռնէ մեզ թէ ի Պարսից՝ և թէ ի Հիւսիսայնոց՝ սիրով ընդգրկեմք: լաւ նամարիմք մեզ մեռանիւն ասելն, ըստ թէ զոչ եղեալն տանել, և նեւամբ մերով ասերն զՅունա, ալսողիս իտաք և զընդ և զլիապատ թիւն շատ, զոր մին զրեցուց: քանիցս մարդիկ ասալեցեաք՝ և որդ զրեցուց աս իշխողս մեր, աղաչելով լոյ՜ որ դուցէ թէ նման քարշիցնն լուղիկն վնասողն ասալաքոր թեանցն, լուղն ոչ եղև նաւր թալացուցանել ի խառութեանց, և աս մեզ եղեալ մեռաւիլն զամենալն լարցան և զեռանգլման մեր ասար նարկանել ետ Փնանկաւորաց և աս ասեցեալ, որք իբրտ ասեր ասելով ի լարգանցան մեր և ի խառանցան՝ ասլիւք և երկարեք իսպառ դատարկեցին: Յետ այց վնասակրութեանց՝ իբրտ անտաք թէ խառելով և զլիապատ թիւն ասելով՝ զոչինչ կարողանամք նախապետանել զանն, և ասելանն քանաց զոթիւն մեր ի զերես լինել, և մեռաւիլն ետ ըստ որք լաւել: զնեղելն և զքանաքտանելն, որն նամարանկալ զանել ետ զործակալացն մերոց՝ ապա և մեք ի նմին ասար իբրտ զզործակալան զանելին՝ չընկեցուցեալ զչանգակ՝ ժողովեցաք զվարարանն, և աս երեստ մեռաւիլն քաղում ինչ խառեցալ՝ ելաք լլկթողոյն միւսանմուտ, և նեռիստ եկեալ մինչև ի վանս սրբուն Հովհաննիսով՝ անդ նալին մեզ ասեցեալ ի սրբոյ Աթոռօր, և անգլեն ետուն մեզ ասելով զիս: և թերի ժամս կացեալ մեր և մտախորհ եղեալ, այն ինչ ասաք թէ՛ լաւաւ ընդդիմանալ մեր՝ ասաւել վնասող և վնասողից ունեւք դատանել, և ընտ աչ էր սրբաւ մեզ թողալ արեալս ըստուրք Յունն՝ և զնալ, վնասողոյ ի միջնորդին ասեցեալն վերադալն զարեալ անդուտ, և լանն ասաք նալս զցետս մեր: Ա զի՛ լաւս իսկ է, որ ի լալ մերմատն քաղաքս՝ ի Քիլիկի՜ կամ ի Բալաղէս՝ և կամ ի Ղարս ոչ էր վնասանալի մեզ գտանել ինչ ասալեցն: որդս ասեալ նաք զիբմն լաւանդիցն մերոց լլկեցուց լալսն ի լաւանդալին: որ ի Քիլիկի զմացեալն լաւարարուտս մասնեցան ի կո-

րուտ, և ի զմացեալն ետ ի Պալաղիս և ի Ղարս՝ զոչինչ կարողացաւ աս նեռն թերի միւսն: ցարս, թէ և լալսմաւ անխառնեալք թէ ի Պալիս գրեւով, և թէ աստուտ մեք խառելով՝ և Պալաղաւ ժողովան արեալն լաւեցանցաւ, ետ թող զան տանեալն, լալ անգլեցեալ ետ որ ինչ իրք եկին լանուն մեր՝ լափառեցեալ: ապա՝ զմարդ էր մեր կարելի վերադալն ալմալս ասալեցն լալն քաղաքս զիր ինչ, որք և զլիկ թողալն անգամ իկարեալ անցուցանել ընդ այնս զեւղ ի Պալիս և կամ լալ ի լալս: Իսկ թէ ըստ սոցին լաւարարութեանց ժողովեալ զամենալն իրս մեր՝ մաղն ի մուտ աստ ի թերիս, իցէ թէ անեալ լինելու աս կամ ի Պարսից և կամ ի Հիւսիսայնոց, որով և իրք մեր մտանէին ի կորուստ: Ապա լալեք թուեցաւ մեզ զմանն մի ի սուրբ Աթոռօր արարացեանել, և զմանն ինչ անտ նաւաքել, լաւալով թէ զմեալ թերեւց մին կալցէ անվտանգ: Աստի լամենելն իբրց որով Աթոռօր՝ լիկեղեցականաց և լաւարարութեանց՝ թէ զմարդիս իրս՝ զորս լաւանդի խառնէք իբրն զուսանդ պարագանեալ էին՝ և մեքն անեալ նաք՝ և ոչ զմացեալ, և թէ զմեռաւիլ՝ զորս զմացեալ նաք թէպէտ, լալս իսպառ ոչ էր եղեալ մեզ նեռանիլն զանգաւիլն նախալ և երեւի ջրով թողաք լիաքանիլն լաւանեցեալ անգլիս, և զինչ ինչ ետ մեք թողուցաք և արարացուցաք: Իսկ զամարիս իրս՝ որք միշտ նեռաց էին կի՛ տանելք թէ ի մէջ սրբոյ եկեղեցաւն՝ և թէ արարալ ի անեակս մեր, լալալեցեալ ի թերիս, թարց լալ վերանաւութեան և կարգաւոր զաֆթարաւման վանս աղաթեան ժամուն: Յուսեցեալ և ընդպեղեալ ետ՝ զերեւիլ լանեալանցն մեր զատարկեցաք՝ ժողովելով աստ, իսկ զառանման անգլիսն ոչ լաւանցեալ, որք էին Բալանարանց զինոյ և աղս, և Բ մեծ անդառանդեք՝ ի միւսն ԲԻ: ամար ցորեալն, և ի միւսմն ԲԵՃ ասար Ի՛) ալիւն ԵՃ՝ ասար լալթուկ, թող զԵԹ և զԱՄ ինչ զորս իբրն զմիւս ասարս թալակ՝ թողաք ի սուրբ Աթոռօր: Ա այսպէս և լալս ասար զառանեալ եղեալ իբն մեր՝ լալարեկեցաք, և լալ լալից ասարց մինչ մեռաւիլն՝ սափամալս ասալանդեցուցանել զմալ, որ իբր թէ ՆԹէ թեռանկիբն մեր լան լաւակաւ՝ աս իբրց լալարարուտս լալ լալարեկեցեալ ետ թե-

րել սոցիալական կյանքի մեջ չուզող առաջ
նախ թէ զորքան ինչ ունեւոր լինեցա՞յ: ալ
այնչէ՛ ունեւոր, և այլն: Իսկ իւրաքանչիւր
միաբանք ևս զամենաւն զունեցեցաւ իւր-
եաց առաքելին ընդ իրաց մերոց, և ի մա-
լիս իմ վերջացուցեալ զսոսն, Միւրզալ Մաւ-
մառ մուսախին եղեւ զնաց: Եւ ի զնախն ու-
րա՛ իշխան մեր կամեցեալ էր վասն մեր զալ
սաս առ ինքն իբր ի խորհրդակցութիւն,
վասնորոյ և մեզ ելեալ լիթուրգիա՛ զանի և-
ղիակողմաց եկաք յերեսան, և տեսեալ զիշ-
խազն մեր՝ բազում ինչ խոսեցաք: Վերջապէս
երկբարդ իշխան և մարտիկ երեւիլ տնայինք
առաջադրեցին մեզ, զի մի մասնիցեմք ի
բերդս, ալ ճիւղ և կամք ինչն մեր՝ զնայեցեմք,
որում թէպէտ մէկ ունեւոր աղքատն հասնելի,
նկատելով թէ լնա եղանելով մերոյ լիթուրգիա՛
մէկ ուր զմասնաւոր մնալ ի նմա, և սուրբ Ա-
թան նախ ի արկիւղին երկբիս, և ապա ի
Բշտամեան տաղար տակրի և խաղաբի: սա-
կաք ի սակաւմանէ ստիպուց լսանն տակալ
մեր եղանել լալլ ուր՝ կամ ի Մուշ, և կամ
լալլ ուրեք, զարեւոյ աստուած ի սուրբ Ա-
թան, իբր զի տնդ տեսեալ զպատարա
առթիւն մեր՝ զնացաւ: Եւ ի զտնային մեր
աստի՛ իշխանք մեր առաքեալ առ մեզ զՄե-
լիք և զԼիւքսայի Աղայն հանդերձ երեւիլ
տակալ միով խնդրեալ էին ի մէջ զԱրու-
թիւնս, լստաւնէ լստաւնէ՛ շշտակելով
զայն, և հարկադրելով իսկ՝ թէ պարտիք
լղել ի բերդս, որք ընդ իրաց մերոց մնա-
ցին: Եւ մեր մասնելով թէ մինչ զԱրութիւն-
սն մէկ ունեւոր թողալ ի մնա մեր, մեզ ա-
ռանց աղեղնի մեր ունեւոր զնայ, և կամ ո-
րոց եմք հաստաւոր զայն, վասնորոյ բար-
ւոյ համարելով մեզ վեր առաջ զամենաւն Սըր-
բաթիւնս և զՄատուհն, և զանի ապառա-
սք միով եկաք յերեսն լիթուրգիա մեր,
Թողեալ զամենաւն միաբանս ի սուրբ Աթո-
ռաքի: Եւ ի զայն մեր սաս զգնախ հալ զի-
նաորս տակալ ի Խանէն լուղարկեցաք ի
սուրբ Աթոռն ի պահպանութիւն նմին և
միաբանիցն, որոց ևս լուսաղբի եղաք՝ թէ
զեղան մեր տեսանելոց եմք, զորս ի մէջ
բերելով ի բերդս, և զորս ուղեւորելով առ էշ-
լին, և զորս լուղը Թողալ ի պահպանու-
թիւն ճանդ: Կոչիմք մնայիմք, մինչն ընդ
Խանին խոսեցաք, և զոր ինչ զրեցաք:

աղեղնս արտաշէք, և այլն: Աղայն մեզ կա-
ցաք լիթուրգիա մեր, և միաբանքն մնա-
ցին ի սուրբ Աթոռաքի: Իսկ իշխանքս տե-
սեալ թէ Մանգաստն ունի որ ըստ որէ լա-
ւառ խաղալ զեղ լուղիւրս մեր, կամեալ ինչ
կրելով ի նմանէ, և մէկ կամելով հնազանդիլ
նմա, սակալ սակալ առաքելցին զմարդկիս ի
ճիւղիս առ կառակալն Հիւսիսանց, և զրե-
ցին առ նա զԹուրքս, խնդրելով զի հասցէ
ինքեանց պնտութիւն, առ որ և խոստանա-
լին՝ զի զհարկան զորս տալին Արքայիցն Վը-
րաց՝ տալին նոցա: Վասն ալոր իոկ և մեզ
զտարակիլ հասն զԱթոռն, զի թէ նոցա ե-
կեցին նոցա իշխանիցն ուղղը: Իսկ թէ Պար-
սիկք զայցին, մի զամենցին ի նմա զտե-
լիս և զըմպիլս, զի Թուրքք առնելով ին-
քեանց՝ ունեցին պատերազմը: Ապա և Հիւս-
սիսականք ըստ խնդրանոց սոցին շարժեալ
ի տեղաշէ իւրեանց, զայլն լաւառ, և մասն-
նեցին ի Բամբուկ, և Մանգաստն ևս ե-
կեալ Հնա Նախիջեան, իսկ ի մալիսի Ո՛: Ի
զիւրբին լստիկարէ իմե զբարսը հնչեալ սաս
լիւրան թէ ահ եկին զորքն Պարսիք, զոր
լուեալ և միաբանք մերոյ՝ մեմք և փոքունք
ալ լիւրեւելով հանդարտել՝ ի նմին զիւրբի լա-
ւառ ել ալն սաս համալ՝ ելեալ նոցա լի-
թուրգի՛ հետախս եկելով Թափեցան առ մեզ
լիթուրգիան, բայց միայն երեք տնայինք՝ որք
էին Կարապետ և Մարտիրոս վարդապետք՝ և
Սահակ Արեղալ, որտապնդեալք՝ մնացեալ էին
լիթուրգի: Եւ ի զայն առ մեզ թաղմութեան
միաբանիցն՝ խոսեցաք ընդ նոսա, թէ ի
մնալն Աթոռնս առանց մարդոյ՝ տեղեւոց
է թէ ի արկիւղից, և թէ լալլ Բշտամեանց,
վասնորոյ բարւոյ է թէ զանիք ի մէջ
մի ուր և կամեցի՛ զարեւել, և այլն: Ապա՛
խորխորանալ զանեց առնանք՝ որք էին
Անտա՛ս և Վարդան եղիակողմաց, Ջաղարիս՝
ժամասաց Մաթիւոս՝ և լուսաբար Ստեփան-
նոս վարդապետք, և Սրապիտն սարկաւալ,
և Կարբիլէլ զպլիլ, ևս և զանի ունեւոր ալ-
խորհակմանք, որոց և ինքեանքսմար կամեք
լսնան տակալ զմա՛ եկին զնայցին ի սուրբ
Աթոռն, և կացին տնդ, մինչն Մանգաստն
եկն ի լուսնա տակալ Ա և բանակեցաւ լստիլ-
ման քեղդիս ի Սուրբաք կոչեցեալ աղեղնա-
ղայն, և մեզ ևս ի նմին առաւ՛ որ էր լիւրանց
զերբին չորեք շաբաթին՝ հարկադրութեամբ

Իսանին մտաք ի բերդս նանդերս ա մեզ եղևալ միարանխի, և զնտեղեցաք լինչ լինչ մեղապատանս տեղիս լատկացուցեալս վասն մեր ի Խանին և միտանին սուրբ որ էր լանխի Բ, և որ նախարան Տեառն մերոյ Յիսուսի Բրիստոսի, Տաղատուն բարեալ ի վերայ բերդիս, և պատերազմեցան՝ նոքա արաաքուսս փոքր հրացանիք, և սոքա ի ներքուստ մեծամեծ հրացանիք, և իրկուց կողմանց ևս արխն նեղութիւն եղն, և ի տարածամիջ տաւրն՝ նոքա զարանս ի բանակն իւրեանց, և սոքա ևս զաղարեցան, և ալլ մէ հառն ընդ միմեանս զպատերազմ, Ալլ ի զալն Տաղատուն, ԲնԲն ինչ զորք հասեալ ի նմանէ՝ զնացեալ էին զէպ ի սուրբ Աթոն, և պաւապան վաղապեալն մեր՝ փակեալ զդրունսքն պարսկան ընդզմէ նոցա՝ մէ ինն տունալ զմասն և նոքա ևս արաաքուց պարսպին զգտեալ զնիթապանն մեր և զալլ ոմն ի զիւզացոց մերոց՝ զերկուսն ևս արաաքեալ տարաւալ էին, և զարեալ ի բանակն իւրեանց, Ալլ Տաղատուն զեա ևս չմտեալ իրկիւրս, մեք արդ էաք զրեալ առ նա. աղբիւղ թէ՛ մեր կամքն չէ ի նեա մեր, ինչ թէ չկարասցուք ի Տաւն մեալ և նանդիպի մեզ. ի զալն մեր պարսկութիւն տարեղք՝ պաւապանէ զչինութիւն Աթոնին, և ալլն, ես ինքն ևս առաւ զրեալ և զեալ էր առ մեզ թէ՛ միամիտ կացեք ըստ ամենալն պաւապանոց ի խոտմարիս լինելոց եմք, Աստղէս միամտեցուցեալ էր զմեզ, և մեք ևս զալն առաւմն տունալ էաք ի սուրբ Աթոն եղեալ վաղապեալս մերոց, և նոքա ամբու առաքեալ էին առ Տաղատուն զՋալաբիս վաղապեալն, և նա տունալ ի Տաղատունէն զզլաւուր ոմն ճ, արամք՝ տարեալ էր ի սր. Աթոն ի պաւապանութիւն նոյն և ինքեանց, Աստղէս կացին մեացին մինչև Լիւսիսապինքն ևս եկեալ նախն ի թշկան և քնակեցան ի Գետառա առցեցին տեղոյն. զի ի լինելն նոքա ի Ալաբանս՝ իշխողքն մեր առաքեցին առ նոսա զԼաւիսի թեկ զէշիկէի պալին՝ իշխացանէ զնոսա ի վերայ սրբոյ Աթոնին մերոյ, վասնորք և ինչն աղբիւղն իրեալս զնոսին առ Սղեմարդ զիւզիւ, իշխեցեալ էր անդ ի թշկան. անտի բերել ի սուրբ Աթոն, Ալլ նախ ճան զզալն նոցին՝ Տաղատուն լաւալ զզորս ի պաւապանան սրբոյ Աթոնին՝ հասանիլ նոցա ի թիւ Զ Լաւիսիւրոց, և ի զալն Լիւսի-

սանոց զէպ ի սուրբ Աթոն, ան ինչ նախն ի Մոլլազուրասուն՝ Տաղատուն ևս ելեալ ամենալն զորք իւրովք՝ զնաց ընդզմէ նոցա, որք և ի լանխի տունալ Բ, որ էր Բ շարաթի՝ և ան սրբոց Լուիսիսանոց՝ լաւապիլ սրբոյ Աթոնին պատանեցան միմեանց, Պարսիկք ի կողմանէ մեր Փարսաղ զետալն, և Լիւսիսապինք ի կողմանէ աղբիւղանեաց մերոց և սրբոյն Լուիսիսանոց վանից, և ալապէս նախառ առ նախառ եղեալ՝ պատերազմեցան սաստկապէս մինչև ցինն ժամս. և ի պատերազմի անդ՝ իբրու իրկուց կողման ևս բազում կտորուտաւք եղն, և ի վերայ ամբարիկ իրկուս աւուրս ևս պատերազմեալ՝ զաղարեցան, և Պարսիկք զարմ տարեալ՝ զնացին ինչ զետալն Սրախալ, զի ի Չարսաղ աղբիւղոյն վեր տունալ զվրանան իւրեանք՝ տարեալ էին անդ, Աստղ Տաղատունս առաքեալ զմարդիկս առ իշխողն մեր և սոքա ևս առ նա՝ խառեցան վասն խաղաղութեան, նա խառապաւ զպատանեցան սոյս բերել տալ ի Թէնրանուն՝ և զարմեցանէ առ սոսա, որք զորքին Քնալապիկ Խանին զոր բերեալ էր ընդ ինքեան՝ արմանեալ և ետ. և սոքա ևս խառապան զամենալն հրամայեալն ի նմանէ՝ կատարել զլիւսիւն, որք և առաքելով առ նա զթոշակա՝ հառն և զզորս և զթնդանթիս լաւալ նախն զնանդեցան իւրեանց, Իսկ Լիւսիսապինքն մեացեալ ի կողմն սրբոյ Աթոնին մինչև ցուրբ Լուսաուրյի տանի շարաթի՝ որ է մեր ի կեր Լաւապան զետալ, և պարսիկք ևս ի կողմանց իւրեանց՝ հասեալ նոցա՝ մեծաբարի պատերազմեցան ընդ միմեանս, և լաւաբարի պատերազմովն՝ Լիւսիսապինքն նըստան ի Լաւաբարս, իսկ Պարսիկք զնացեալ ի բանակն իւրեանց՝ փոխեցին զալն ի կողմն Գետնուր, և որ ինչ զորք կալին ի նոցանց ի սուրբ Աթոնովն պաւապանք՝ նոքա ևս ելեալ անտի՝ եկեալ էին ի բանակն մեծ զորաց իւրեանց, Ալլ զաւաթիւն և փառք բարեբարին Աստուծոյ, որ ալեքան բազմութիւն զորաց կացեալ մեացեալ անդ ի սուրբ Աթոն իբր լաւաբար ԲԲ, չէին արարեալ զալեքան ինչ վնաս և զբանութիւն. ալլ ի կողմանէ ուտեկեաց և ըմպեկեաց եղեալ էր վասն նոցա խաղաղեացութիւն՝ և ան լաւապանք և նառաք տալով, և մէ թէ բունի պաւապանութիւն Բալց մի-

ախ որ մարդիկն մեր սակաւք զոյով, և ան-
ձնանաք զամենայն անկիրանս աշգրտաց լի-
նելով, առ այն ի գիշերի թաղանարս անանք
ի զորացն կործանեալ զլուստուսան մեր վե-
նարանի ձեռն առ թանապաղին²⁷, ձեռնալ էին ի
նորքս, և զոր ինչ իրա դեռեալ էին առ պառ-
բաստ, նանեալ էին, և զայն եւ խնայեալ վար-
դապետաց՝ առաքեալ էին առ Եանգառայն
զՄարտիրոս վարդապետն, որ եկեալ արդ էր
արարեալ, և ի կազմապետեալ իրացն զմասն
ինչ առ ձեռն քերեալ էր, և մասն ինչ եւ կո-
րսեալ էր: Բայ ի անմեղ և ի չափաւոր
խորհրդացապետութեանց՝ ալլ մեծ ինչ վասն
և վասն չէր նազդիպեալ սրբոյ Աթուռին, և կամ
անց եկեալ միաբանից. և մեզ զրուսեց տանց
և սեղեկաց մերցոյ, որպէս մեք փոխեալ և կըն-
տեալ էաք՝ այնպէս ամբողջ մնացեալ էին,
և աւարք Յանարն եւ խաղառ անձնուսմերք
կացեալ էր շնորհն իւրոյ՝ և ողորմութեամբ
Տեառն վերաբազմեցին ի նմա: Իսկ իս ինքն
Մարտիրոս վարդապետն որ զնացեալ էր առ
Եանգառայն վասն կազմապետեալ իրացն՝ անց
զբանն տեսեալ՝ եկեալ էր առ մեզ ի քերզո,
և մեք եւ զորմութեան թուղթ մը գրեցաք
ի Վառապետու Առաքապետաց զորապետն
Դիմիար թիցիւնով անուն, նախ շնորհաւորե-
լով զպալուստն, և ապա՝ խնդիր դրոյնով վա-
ստն պատգամութեան սրբոյ Աթուռին և մ.
բանիցն, աղաւթն տուեալ թէ՝ առաջին զոր-
քն որք կային Աթուռն՝ նոքա անթանոց
զոյով՝ այնպէս և այնպէս պատգամեալ էին, իսկ
զուր, որք քրիստոնեայք էք՝ առաւել եւս ակ-
նարկու և խնամածու լինել ամենայն կերպիս,
և այլն: Եւ զալ թուղթ մեր՝ ձեռամբ նորին
Մարտիրոս վարդապետին առաքեցաք, բայց
ի նմանի եղև, զի զթուղթն մեր անընդունե-
լի արբեալ էին, և զթղթաւորսն եւս արկեալ
ի կապանս: Յետ նորա կրկին եւս գրեցաք ըզ-
թուղթ առ նոյն Զորապետն առաքելով մտաք,
և աշխարհականաւ միով լոյցեցաք, բայց այն եւս
չեղև ընդունելի, և պատասխանին ինչ մչ զար-
նոց առ մեզ, կայանաւորեալ նոյնպէս և զայն
թղթաւորսն, Վերջապէս իմաստք ալլուստ,
որ անտի ի Վառապետաց առաքեալ էր Զո-
րապետն զն, մարդ ի աւարք Աթուռն, և ի Տփիսիս
եկեալ վարդապետքն թուր, այլինքն, Դրի-
գորն՝ Յեաննիմեան, և ալլքն ամենայն, որք
զնաւ զորացն եկեալն էին, նոքա եւս զնա-

ցեալ էին Աթուռն: Բարեպա՛ և էին վեցել
Դրիգոր վարդապետքն եւ՝ որք առառուստ վի-
խողն մերթ՝ ի ձեռն Դանիէլ վարդապետին
առաքեցան առ Զորապետն վասն ինչ ինչ
բանից, նոքա եւս զնացեալ ի աւարք Աթուռն,
անց մնացին մշնչն ցալար: Իսկ ի լուսին
ամառ լիչ, Եանգառայն Երուսիքամբ իշխաղա-
քոս եկեալ ի կազմանէ Դաւանդ՝ եկեալ քանա-
կեցաւ ի Դանաքեռ, և անդուստ Միքայէլ-
ֆին՝ որ նորան գրան մեծ կառավարին էր՝
եկն աստ, և խոսեցաւ ընդ սոսա, և վերաբան
եւ զուխտ խաղաղութեան և միաբանութեան
եղին: Ապա՝ և Հիւսիսայինքն եկեալ ի Վա-
ռապետաց ի նոյն լուսին ամառ չ եկին լալս
կողմն, և ներքին ճանապարհաւս քերզոս քա-
ռաշնայեալ զայնին զեղ ի Ջրվիչ առաքեալ
գիւղն, և մասնելն սոցա ի մեծ ձորն նոյն
կողմէ, պարսիկք ի վերուստ կազմանէ խաղա-
կեցան ի վերայ սոցա, և պատերազմեցան
ցքանիկ մասն, և ապա Եանգառայն անա-
ցեալ զեղն ի Գոսնի՝ եկին Հիւսիսայինքն ի
Դանաքեռ, և անդուստ ի լուսին ամառ թ, ի-
շին լստորն, և նստան ի չաւրն քերզոս, և
ապա՝ ընդ սոսա խոսեցեալ ինչդրեցին զմեզ
Լանդեքն Սրբոս թուղթն և միաբանեալ՝ նաև
գրեցաք: Եւ միշն լալմով խորհրդեան էին,
Երաման տեսեալ մեր լիշխողացոյ, գրեցաք առ
զորապետն զերկուս թուղթ՝ զմինն ձեռամբ
մերով և զմիւսն դրացադ մեծք, նախ նոր-
նաւորեալ զպալուստն՝ և զորմութիւն ճառու-
ցանելով, և ապա՝ լալս տանելով թէ՝ մեք չու-
նիմք ինչ լանցեան կամ առ կայսրն և կամ առ
մեզ, և չեմք թշնամի քրիստոնէից, զուգ զմիւս
մեր ծանուցե՛ք մեզ, որպէս կամիք՝ արդէս առ-
նելոց եմք, և այլն: Արդէս գրեալ զթուղթն
մեր՝ պատարասեցաք և զի՛ր քեռն ընծայաւորք
էին զինի, արդաք քրիստ, զապի՛ն զանա չաքաք,
զորս և ձեռամբ Ստեփաննոս և Սիմէոն եպիս-
կոպոստաց առաքեցաք. խորք եղանելն ի քեր-
զէս, զինուորք նոցա զարացան արեւակալ էին
առ աստ, զորս և ի քրիստոնեայակ անդու-
քէ ի վարք թափեցուցեալ: Սիմէոն վարդապե-
տի մի սոսն միտանալ էր, և միւսն ի թփանկ-
նոցն եւս առաւ զդիպեալ էր: Վերջապէս թու-
ղթայ զքեռնելն ի գրան քերզիս՝ ինքեանք մա-
ղապաւրծ անկեալ էին աստ. և քեռանցն քեր-
զացիք նազդիպելով և անտերուսն տեսանելով
այնպապեցեալ էին, մեք զմերսն մեր նաչի-

ուրեմն կարացաք առ ձեռն ընել: Անտոյ ըզ-
նոյն Ստեփաննոս վարդապետն թղթովքն մեր
միտն առաքեցաք, որ զնացեալ՝ տեսեալ էր
զՋորապետն, և այն ինչ խառնեցաք մեք զըն-
ծալն: Եւ վերադին պարտաւել և բազար-
կել: Ստեփաննոս վարդապետն դարձաւ, և պա-
սանաց մեզ, որ նա ինչքն զորպետն ընդու-
նելով զթուղթման մեր, խառնեալ էր և առ
մեզ ոչ զստեալ բանս անարգանաց, և առ
ընծարն ևս ցուցեալ զստեալս թիւն: Ապա նո-
քա զոր ինչ խնդրեցին ի սոցանոց՝ սոքա
դաշին կամեցան ապ, վասնորոյ և պատերազ-
մեցան ընդ նոցա, աքա ի ներքուստ թուան-
կոս կոչեալ առ նոսա, և զթնդանութիւն արեա-
կելով, և նոքա ևս արտաքուստ առ բերդացի-
քոս: Ապա իսկ ի պատերազմին երկուց կող-
մանց միմեկն ցնոյն լուլիս ամուլ ծն, նան ևս
եկեալ վերամտանեաց, և երկու անգամ պա-
տերազմեալ ընդ Հիւսիսանոց, թէպէտ լեր-
կուց կողմանց ևս բազում արիւն նկուրթին
եղն, ըսոյց ի մի կողմն չերեցեալ պարտու-
թիւն: Այժմեալ նա ինչքն նան բանակեալ
կալ առ եղբ Աղաստ զետոյ, և Շահաստարն
ի Վէրն, և Հիւսիսայինքն ևս լաւաւոյ բերդիս
ի Շնորն, և պատերազմին անպակաս: Իսկ կա-
տարման թէ զհարց է լինելոց, Աստուծոյ
միտն է զիտելի: Սրբիւս ժողովոցոց մասն ի
Հարս է գեռ ևս, և մասն ի կողմն Տփլիսաւ, և
մեք ևս նստեալ ի բերդս՝ առ ձերկալ
թախմութիւնն և առ ոչկմալ տարակուսան-
ցն յերկրիւ: Ապա ի վասնզոց՝ մեամք աչ-
քեալ թեան իզոր ձեռին Տեառն Ամենակալի:
Անոց զամենայն անցան մեր ծանուցաք պիւրե-
ւորք: Թուղթ մի ևս առ պատուելի իշխանն
ժողովոցի զրեցաք, որպէս տեսանելոց ևս. և
իդ թէ ալ չկարացուցք զրել զթուղթս առ
մեզ. ուրեմն ի նստանիլն առ մեզ թղթոց՝
որպէս բարի և պոստ տեսնէք: Եւս սուրբ Ա-
թոռն և առ մեզ ըստ ինչի նստաարմա-
թեան մերոյ՝ արժալտ արտաշէք: Դարձեալ
զիտաւորք և զուր, զի ժեմազոր նան նարզեմիս
թուղթ էր գրեալ առ մեզ, թէ լաւաւոյ ժա-
մանակն՝ խրատ մեք եկեալ և նստեալ կամք
ստաւն: Ընդէր ոչ քաղ մէկ մարդն դալ առ
մեզ, և ոչ թէ մէկ թուղթ գրեալ և ծանուցա-
նեա մեզ որպէսն քոյ, լսեմք թէ լալոց նե-
ղութիւն կրեա, գրկու մարդ առաքեալ առ
մեզ, զի նստա լիցոյք որպէստ թեանց քոց,

և ալլն: Զոր բան Դրեալ էր և առ Խանն մեր,
վասնորոյ և մեք զվեցոյ լիւնոյ Ստեփաննոս
վարդապետն, և Դանաբեցիք պարսն Սրկու-
զապետն ուղեորեցաք առ նա ինչքն մեծազոր
նան, ընդ որս և զարդալ մի զրեցաք և թէ՛
ան ըստ բարձր հրամանի մերոյ լուրարկեցաք
ի սպառ մեր զերկուս մարդ ի մէջ, տեսցաք
թէ զինչ ունիք հրամայել: զրեցաք և զսոս
նովին արգալիւն թէ լսեմք զի զորպետք և
զորքն մեր ուրուրեք պատահին ի դիւղորաւս՝
ասա՝ և անց լողորմելի Ազգէն մեզմէ զորս
զերեմ, զորս սպանանեն, և որոց ալ ինչ նե-
ղութիւն և վասնց նստեցանեն, որով երեթի՛
թէ խնամք և սորմութիւն մեր նուազեալ է
մէջ: Եւ զի զլիտն կենդանութիւն անդա-
մեզն է, ի պատկարի անդամոց՝ զուրքն զի
արգ կարէ մեալ ի կենդանութեան, ալապէս
և մեք՝ որ զլախ եմք Ազգիս՝ և նոքա ան-
դամք մեզ, նոքաք պարտեմք լինիլ: Դի ի
միտսին աղթեալ լիցոյք վասն կենեաց մեծա-
զոր նակիդ: Իսկ թէ ալ զմեր սպառնցելն,
ալլ մեզ ինչ կենդանութիւն: ուրեմն խնդ-
րեմք, զի քաղաք սկնարկութեամբ ունիցիք
նախ ի ստապաւել Աշտա մեր, և հրամայել
զորաց: Դի նեղութիւն ինչ մի տանեցն նո-
ցա, և ալլն: Ապա՝ և նա ինչքն բարձրապա-
տիւ նան լաւաւոյ առաքմ զրեալ էր առ մեզ թէ
ստաւանեալ ըստ ամենալին աննոց կացեք, զոր
ինչ խնդիրն էր մեր կատարեալոց եմք, որք և առ
նոս պատուիրեցաք զորաց մեքոց, զի ի նա-
դիպիւն Ազգի մերոյ՝ ալ մի նեղեցն, և մի
սպանցն և մի գերեցն: Վասնորոյ և զսոս
մեր միամտեղութեամբ անդամք զրեցաք
առ մեզ՝ որ Ազգն մեր ևս միամտա մեռացն
ի մէջ, զոր ինչ լսեցանալ ունէին նոքա՝ նե-
րեցաք, ալաւանեալ խնամք և զթութիւն և
սորմութեան լինելոց է ի մէջ ի վերայ նո-
ցա, զի քաղաք սկնարկութեամբ նախալ
եմք առ նոսա միշտ, և լսեմք նեղել և վշ-
տացուցանել վասն խնդրանաց մերոց, և ալլն:
Ապա ի միամտեղութեամբ էր զմեզ և զԱզգս, և
զանոց ուղեակն իւր լսեմեալ էր մեր Ստե-
փաննոս վարդապետին, և նա ևս առաքեալ էր
առ մեզ արժեալ՝ որ է պատասխ ծն, իսկ
ինչքն գեռ անց ի բանակին կալ, մեալով ի
խնամս և լրեղանկութեան նորին մեծազոր
նան: Ալլն՝ զսոս զիտաւորքի, զի այն քոյ
մէկ բեռն զոր առաքեալ էիք, նստեալ էր ամ-

բողջապէս ի կարին, և անց զայն ընդ երկուց բնանցն Ոստաւէն Զուկրակ Դէրբոյ վարդապետին, զորս զինի աքսորման նորին՝ պատրիարկ վարդապետին լուսարկեալ էր, և ընդ մէկ բնան Արարից՝ զորս մեջ խնդրեալ էաք ի Կարեոյ վասն միաբանից, յինեալ Դ բնան առաքեալ էին ի Պալատիս՝ անախ հասցանել առ մեզ, Բայց ի հասանելն անդր արեց չորից բնանցն՝ ազանամիտ մովսէսն արգելեալ էր՝ և չէր թողեալ ընդել առ մեզ, և մեջ թուղտ մարդիկս լղեցեալ՝ և թուղտս գրեցաք առ նա, և ի Պալատիս ևս աղցեցաք, բայց չկարացաք հանել՝ մինչև մտաք լաւս փոռա Իսկ զՍուղթազ ևս ընդ անմիջ խորհրդակն թղթոց՝ և զաթթիբեբոց մերոց թողեալ էաք ի սուրբ Աթոռին ի զան մեր աստ՝ արժ լսեմք թէ ուսեք ձեռնամխեալ են լաւն թուղթան մեր և լալ ինչ ինչ իրա, և թէ լսեալ ևս զինչ են առնելոց, ինքեանց գիտեն, իսկ Աթոռանց անախ մէկ մէկ եկող լինի առ մեզ, և մէկ թղթով բուն ինչ ծանուցանող, Ասապէս գիտեալով՝ մըջ լըր ի Տէր:

Դրեցաւ ի ՌԻՄԻԹ Թատոն, և լոգսաստի ի ի բերգս որ լըրեան:

Խնամ ասոց մերոց և բնակութեանց, և ոսկերոցոյն և վարդապետիմ զուսկաց, և ամենալն ընտանեաց և ազգանոց, օրերեաց և բարեկամաց, խնդալ ի Տէր:

Առ ընդ Աստուածապարգե օրհնութեան և սիրոյ ողջունակի նամակիս՝ ծանուցանմ լիցի լարդապետի սիրելեաց մերոց՝ և օգտակամ որդեաց սրբոյ Աթոռոյն Էջմիածնի: Ձի զներկապեան վշտալի անցից և իրաց և իրակութեանց մերոց՝ և զկրկնադիմակի խաղացման զորացն պարսից և հիւսիսանոց, գրեցաք առ Լիւթարապէս առ սրբելի և ցանկալի եղբայրն մեր պարտաւոր Աստուածաբան վարդապետան և չնորակաբար արքեպիսկոպոսն, վասնորոյ ալ լիամեղով արանասացանել ի զրի ասա զներկապեմիսն արեց նամակաց առ ի չընել զանմարթ ի պատակարն լսելիս աղեւտաց՝ թողանք մեզ խմանալ զանա ի թղթով նորին լարդութեան: Ալ աստանոր մեջ մեզն լաւս առնել պատուեմեաց զաման բան և զթէութիւն որ վասն որպիսոյնքոյ չարեւելոյ մեր նախ ցան զգալուս զօրացն, և կանխառկացողութեամբ զինչ ինչ անորհնութիւնս առնելուն սրբոյ Աթոռոյն և սրբութեանցն և ծանանցն և բոլոր կաւոց և կարեանցն՝ բարեպատեմ նամարիմք. որպէս զի անմեղադրելի լինիցիմք, և դուք օրհնեալք ևս զխելով զգիտեղ չարեան մեր ի պապանութիւն սրբոյ Դանին և իրացն՝ լըրեաց լըրկուց կողմանց լարուցեալ անապին զօրացն, և զպաշխէ և դուք զառնելան մեր առնել զոր ինչ արժան և վարելով վարկանիցիք, որպէս զի և սուրբ առնն և ողջ մերոց անաղաքանի կացեց մնացե ի սարսեղի ալկանութեանց աստի, որպէս և մեզ բազմացին վարժք լըրկելա: Արդ՝ լաւս վշտաբեր ամի և ի մարտի ամսեանն իբրեւ սասակացաւ լաւ կողմն նամար. զպատեանն պարսից, իշխոցնս մեր կապեմանս ինչ կրեալով լըրեաց նոցա՝ քանիցս առաքեալ ըզթուղթս և զմարդիկս առ հիւսիսանոցն Տփլիսալ՝ կուլին զհասա լղեմութիւն ինքեանց, պոլմանադրութեամբ ապա իբր և թէլ նոցա արացեան արցալ զլիալի օրհնութիւն, ապա և սոքա ինքեանց ևս որպէս հարկատուք լինէին արգալից վրաց, նոյնպէս և նոցա լինիցին, և ասցին զան հարկան: Յաղագս այսր իբի մինչ արդէս երթեկեմութիւն թըլ-

ՃԷԸ. Առ հասարակութիւն Կ. Պօլսոյ զանցից սուրբ Աթոռոյս:

Յիսուսի Քրիստոսի ծնաւ Տէր ԴԱՍԻԹ կաթողիկոս և ժալալոյն պատրիարկ ամենայն խոյր Աստուծոյն Սկեզնցոյն Քրիստոսի՝ նաև լուսարկն Աթոռոյն սրբոյ Էջմիածնի: Ուրով ժամանեցե թուղթիմ Էջմիարիս սրբոյ՝ Քրիստոսապարգե ողջունի և բազմապատ օրհնութեան, հանդիմն առատաբեցող պարմութեանն Աստուծոյ, և ինքեալսարն չնորհի սրբոյ Տեղալն իման բունին միանմի, ի վերայ ընտի և պատուական սիրելեաց մերոց՝ և հարգաւս և լուսանելոց որդեաց սրբոյ Աթոռոյն՝ Քրիստոսապարգե և նովիմք պապանեցելոց, բարեպաշտից և զերարգելեաց՝ փառապարգից և ճոխապատուից աղեւտակն օրհնեալ Ամբրոսիոս և իշխանաց պաննակեալ՝ Աստուածախնամ մեծի Մարգարեաբեց Վաստանդիմուպոլսոյ, և Տեառնա-

թոյն և արանց լինէր ի սոցունց առ նստս և ի նոցունց առ ստան. նոցա ևս ստալադէրն սոցա տառքով ստալ ինքեանց, ալ սոցա պատարանին վրէ՛ ալն ինչ գայեցէր դուք յերկիրս մեր՝ Աթոն և կաթողիկոսն առաջի մեր լինելոյ է. որպէս գիտէ՛ք՝ ստնելոց էք. միտն թէ կամեցարուք հասուցանել առ մեզ զգնուսթիւնս, և այլն Վախճանաբար իբրեւ զաւոյց եղան թէ Վրսխալինք և թէ պարսկէք. սոցա հարկադրեցին զմեզ զստարկել զուրոր Աթոն, և մաղէն ի մուս զամենայն իրան նորա մաղովն և կրել ի թերզս, և մեր ևս մտանել ստա և կամ յւանել լալուր. Եւ պատճառ զստարկել տալուն մեզ զԱթոն՝ էր այն, զի թէ Վրսխալինք զայցեն՝ նոցա մտցնն առգր, ալ թէ պարսկիք եկեցան, նոցա չլտանիցեն բան ի նմա որ թոշակ տանելով ինքեանց զուսելիս մեր և զբաղելիս՝ պատերազմեցին ընդ ստա. Իսկ մեզ թէ՛ պէտ չիտակաք լսնմն առնուլ, ամենալնիս անսպառն Կենդանութիւն համարելով մեզ մնալն Աթոնին և թափելն մեր զարիւնս. շան զիւսեանն առգէն և լուսկման կենաց և բարեութեանց ևս ինչպիսիք, ժամանոր ճրլափ հասանի միտք մեր և խոհմուսթիւն ներհակեցաք և ընդդիմացաք՝ աննար ցուցանելով զառնելն մեր զստալադէրութիւն զայն. բայց թէ խառնով՝ թէ աղբրելով՝ և թէ ինչ ինչ բանից նախատանց և խաղաղութիւն թեանց տանելով չկարացաք փրծանել, զի որ ըստ օրէ լուսելուին մեզ զհարկադրութիւն և զքանդապատութիւնս առ կտաւարու մէ գիտմանց իւրեանց. Ապա ըստ Աստուածայինն անարեւութեան եղև մեզ առնել զայս ինչ, որ գրեցաք զթուղթս աղբրսանաց առ մեծամեծան պարսից, նախ լալա առնելով թէ մեր կամքն չէ ի ձեռս մեր՝ և չեմք աննայն տէր. իցէ թէ ի զայն մեր յերկիրս մեզ ի տեղի մերում չլինելով՝ չմանիցեմք զայ և հանդիպել մեզ, և այլն, և ապա խնդրէր զորեւելով, թի լորժում զայցէք՝ արարէք պարսութիւն զիտալին, պաղտանել զլինութիւն նորա, և անգիտանց կացուցանել զայն, և ըզմարդկան մեր որք անց զտանիցեն, որպէս նախնիքն մեր արարեցաք են. Այսպէս գրեալ զպեղեթանս՝ տառքեցաք առ նստս, և ինքեանց մեծամեծն պարսից ևս զարմուցին առ մեզ զպատասխանիս լատակ հաղտմեք և ալ թղթովք՝ թէ ըստ ամենայնի աննայ և միտ

միտ կացէք, որպէս կամեն է մեր՝ անպէս տիրութիւն և պահպանութիւն տանելոց եմք զիտալին և մարդկանց մերոց. Ապա՝ և մեք ի կողմանէ նոցին պարսկալոց ալապս միտ մտեցաք. Իսկ ի կողմանէ Վրսխալոց ևս մտաբերեցաք լալս կերպ, իբր թէ՛ նոցա քրիստոնեայք են, և քրիստոնեայք լարեւելով լուսին ինչ ներգութիւն և ժաման ինչ առնել, և կամ բռնաբար զարիւ, և զօր ինչ առնելոց իցեն բարի լինելոց է. Յայս կողմն ևս զալապիս լալս զնեւով՝ սկսաք հոգալ զցառս մեր. Իայց զի ի մերմուտք յաղաքս՝ ի Պալադիա և ի Ղարս և կամ լալս ուրեք լաղաբիւ զստանց ինչ ի պահպանութիւն՝ չեաք կարող ժամն անհաւատարմեանց մաղպտացն, որք առ թշնամեք եղեալ մեզ՝ թոյ զայն առնալն զորս լուսնադին լղեալ էր՝ և նոցա ալ չարեանցին լեռս մինչև ցալար՝ լալս երիս ամա հալապտարմեան մերոյ ևս զօր ինչ առ ձեռն յերկն լաղապակցին, որպէս զմէկ բնան մեր որ լնդիբուս եկեալն էր, և զերկուս բնոնս՝ որք Ուսուսելուս նախնի Դէորդ զարդապետին էին, նաև զԴժբ՝ առ որք ապալք էին ի Վարդ լաղապակցեալ ըստ խնդրեանց մեր զման միտանից, զարտոնի Դ. բնոնս՝ Պալապալ մաղպտան հառ. որչափ պահանջեք եղաք՝ չկարացաք կորել ի ժանեացն, (որպէս լաղապակցեալ և ժանուցանել նեք պարսից զարդապետին և լաղակեանց իսկ՝ լալս մաղախ լինելով ժամն էր՝ և զայս առաք զգուսութիւն տանելոյ աղապա էր՝ որ գրեցաք լաղակցս ցուցանել մեզ զաղաղով և զաներկելու տեղի ինչ ի յերկրոցս անբութեանց Արքուսական հաստատուն Վրսխալապա՝ որ կարեաք ելանել անց, և կամ զիբ ինչ առաքել ի պահանս, բայց այն ևս չեղև.) Ապա ի մեզ լալահարակու մեռն ի վեր կալաք լալս տեղեաց՝ առ լաղապակց իբրց. Իսկ ըստ բռնաբարութեանցն սոցա ևս առնել, ալապիքն՝ զամենալն իրան մեր բալարապէս մաղովն ի բերդի մէ պատշաճ զատեցաք, մտանելով թէ մ գիտե, և թէ պարսից լնցի առնուլ զբերդս և թէ Վրսխալոցն՝ լնց սմանց և իցէ՛ առաք հարկանելոց է այս, որով և բնա. իբքն մեր ի կորուստ մտանելոց են. Ուստի՝ այսպէս արաւք և ժամնուլ տեսաք՝ որպէս և արարաք. Դանդի ի բարբ զպալարութիւն կուսաց և

կարանաց սրբոյ Աթոռոյն եկեղեցականաց և արտաշատականաց թէ արծաթեղինաց՝ թէ երկաթեղինաց՝ թէ հանդերձեղինաց՝ և թէ խեցեղինաց՝ մէն ինչ որք անդադը էին ի պահարանս ամբարցոցեանց ի լուսանայի նախնեաց մերոց, բայց ի մէջն ոչ անստաղ էին և ոչ դատեցեալք, արնայիքն նորնոյն մասցին լանդաւորութեան, կալին ևս արնայիք իրք որք թէպէտ անգեակէ էաք արնց ըստ անգեակ խրեանց՝ բայց ամենին չէաք նուաճաթեցեալք, զարնոսիկ ևս թողաք երեսի ջրով ցառաններն տեղիս խրեանց, և ի վերայ արսցիկ լանկաք մեք ևս առանձնացուցանին և ամբարցոցանի զիրա՝ որք առ նեան պատրաստք էին և արժանաւորք մեծի զգուշութեան և պահպանութեան։ Չարսայիք ինչս արսայն արարեալ մեր և արժարեակեան զեկեղեցականս ի պահարանն սրբոյ ամառային անգաւորելով, և զարտաշատական լարտաքին տեղեկաց մերոց և այլ անգեակ խորշ դադելով՝ զայլ միտ իրեն՝ որք թեթեւ բանք էին և կէր առնիլք նեաց, և կամ իրբու աւանդոյք ինչ, հաւաքել առաք ի բերդս, պահպանելով ի նեա մեր և գերեմիկ Սրբութիւնսն և զմասունն։ Իսկ զառեկին մեր և զըմբիւնն ևս զորս լանդեալ ամբն առաւորութեամբ և լանախութեամբ շնորհեալ էր մեզ Աստուած, և բազմապատիկ լով գերգան զամենայն ամաց արդիւնս՝ զարնոսիկ ևս կիսեցաք, որք թէ լուսեղան և թէ լըմպեանց՝ արնք որք նեաց կալին և երեւիլք ամենեցուն՝ կրել առաք աստ լուսեմտ մեզ, իսկ որք ծածուկք շանձարանք էին մեր անդադաւորաց և ամբարեկեցաք, զորս ոչ մեք լարնեցաք, և ոչ մուսուրեցն մեր՝ (որք հարկադրոջն էին մեզ առ ժողովմէն իրաւըս)՝ դիտային։ Առ ի սուրբ Աթոռոյն մասցելու ուտելիք և ըմպելիք են այլեան. Բ. մեծ շանձարանք՝ որոց մինն ախիւր էր՝ և տանիւր զՌՃԸ. ամառ տեղւորս. և միւսն ցորենով որ ունէր լինեցան լման ՌԲ. ամառ։ Մե. ամառ շալիպի, և Բ. շանձարանք ևս դիտելու և եղւոյ։ Թող զեթն և զայլ իրա՝ որք ի մի տարի բուրբ բուսականք էին մեզ, և բազմութեան միարանիցս, Յգնի արսցիկ արսայն եղելով՝ թէպէտ ինչիւնդացս եղև և մեզ թուլաւորս թիւան դնայ լայլով՝ և ոչ մասնելով ի բերդս, բայց մասնելով թէ ի

նստանայն մեր զԱթոռոյն խաղա խաղաւորեաց և նա թէ ի սրկիւղեց երկրիս՝ և թէ լայլ տար . . . չկամեցաք, մանաւանդ և սրբութեանց և մասանցն (զորս ի նեա մեր պահպանեմք)՝ անձնայիք և զերի լինելով լանն տաք զմա՛ւ և մասք լայս փոս բազմաք ի միարանից. որք և աւա մինչ ցարդ կէս առաք եղեն՝ յորս տաղաւորեմք և նեղաւորեմք աստ։ Իսկ Աթոռոյն կացին մասցին պահպանք քանի անկինք անաք՝ զանականք և աշխարհականք, որպէս խմանայց էք ընդ երկար ի թղթով պատրիարկ լարի եղբոր մերոյ։ Առ նոյն պահպանք վարդապետս պատուր եւք առեալ, զի թէ պարտիկք պայցեն՝ առ նոստ տարեալ ցուցեն զաւագմէն խրեանց, և արնա սացեն զմարդիս ի նոցանց զման պահպանութեան Աթոռոյն և ինքեանց. իսկ եթէ չիւսխալայնք պայցեն՝ ելցեն ընդ առաջ նոցա եկեղեցական զարդուք, և բերցն ի սուրբ Աթոռն։ Ապա ի պան և ի բանակիւն սրբոյնց մեծ բերդիս, զան աւագմէն զոր ընկալեալ էաք մեք ի Եւրդաստանն՝ ոմն ի սրբոյ Աթոռոյ պահպան վարդապետաց մերոց տարեալ և ցուցելու նախն շահաւորսն՝ առեալ էին ի նմանէ զղոր, և մանեալ ի սուրբ Աթոռն ի պահպանութիւն նախն և ինքեանց, Առ զորքն արնայիկ ի ՆԱ. առաւս մասցեալ անդ՝ ոչ զմէկ զլիստոր փոսնց ինչ հասուցեալ էին՝ և ոչ զաւելի բանութիւն ինչ արարեալ, բայ ի սովաւուց իրաց զորս առ պատրաստ գտանելով՝ զողացեալ էին, իսկ դրունք տեղեկաց մերոց և շանձարանաց՝ որպէս ի մէջ փակեցեալք էին և կնքեցեալք, նոյնոյն և հրամանաւ շահաւորսն վերադին կնքեալք և ամբարցոցեալք՝ լանդաւորութեան կացեալ էին, և սուրբ ամառն լուսեմտեան ևս նորնոյն խաղա անձնամերթ եղեալ էր ի նոցանց։ Ապա իւրանին զորացն արնայիկ ի սրբոյ Աթոռոյն՝ չիւսխալայնց զորք մանալ էին անդ՝ նախն ի Յգնիստայ եկեալ վարդապետաք, որք մինչև ցրտմ գետ ևս անդամք են։ Առ արդ՝ լիւրալի այլ չեմք անգեակէ մեք զորպիսութեանէ Աթոռոյն՝ թէ զմարդ և որպէս պահպանի ի նոցանց, ըստ որում ոչ լաթաւորեցն ոք գալ առ մեզ և կամ թղթով ինչ ծանուցանեն մեզ, և ոչ թէ մեք կարողանեմք աստուած մարդ առաքել և դիտել զմարաւ

ինչ. Ստոլյն րառի ջան զմաներն նոցին Ջորայ ի սուրբ Աթոռն՝ երկ'ս ցրեցաք ըտթուլիս առ Դիմիթր Յիցիանով անուամբ զորպեան, և վարդապետք առաքեցաք: Դոսի՝ շնորհարարելով զգալուսան, և զարժանուար օրնութիւնս զառնցանելով, և երկրորդ՝ ցուցանելով թէ ուրախ եմք լոք ընդ գալուսան մեր որպէս սրտագիրին Աստուծոյ լալանի է, և լուսւր պատերազմելուն մեր ընդ թշնամեաց մեք զուրբ Գեղարզն բարեւոցուցանելով վասն լազթութեան մերոյ՝ մատեաք լազթս առ Տէր: (Ար նշմարին եւ այս էր) և երրորդ՝ խնդրի առնելով թէ պարսիկք նկրնանաք զոլով՝ բարեւոցայէս խնամադրեալ էին զԱթոռն մեր, և անմեռնամեռն եղեալ ի սուրբ տաճարն և լամեանս սենեակն մեր, զուք եւ որպէս քրիստոնէութեան վախի է, արեւոյ խնամ կայցիք և ամբողջս պատգամն լառիք: Մինչև երես առ երես լիցուք, և լամեամ որպէս կամեք՝ աղան արասցուք: Եւ սակայն նա ինքն վերելիեալ զորպեան՝ չէր ընկալեալ զթուղթն մեր, և զթղթաւորսն եւ կալանաւորեալ էր կապեմաք: Այլ մեք զարմեալ զրեցաք զթուղթս օրնութեանս առ նա՝ թէ մեք չեմք թշնամի քրիստոնէից, և չունիմք ինչ լանցան և վնասապատճառութիւնս առ մեզ և առ կալան, այլ մանաւանդ միշտ աղօթաւորք եմք վասն լազթութեան մերոյ. վասն էր ապա աղպէս նեղաբարեալ երեւիք առ մեզ. լալանցէք մեզ միանգամ զմիտս մեր, և մեք ամենախիւ լամեանիս պատրաստ եմք ի կատարել լոժարամտութեամբ Նրաման կալաներն, և այլն, և զայս թուղթս մեր՝ նետամբ Ստեփանոս և Սիմէոն արքեպիսկոպոսոց առաքեցաք, լոյնով և դէ. բուն ընծայս գրաւելու և զրմպելու: Այլ ի գնալն այսա՝ զնեուարք նոցա արեւելեալ էին առ սոսա զըրացանս որք մազապուրծ փախուցեալ լսաս զարմեալ էին առ մեզ, իսկ ընծայքն մնացեալ անտեսունշար-

տաքոյ ոչնչացեալ էին ի բերդացոցս, և զքանակիրսն միայն զառարկ չաղի. ուրեմն կարացաք առ մեռն բերել: Վերջապէս՝ զՍտեփանոս վարդապետն առաքեցաք թղթովքն և եթ, և այն ինչ կամեաք զընծայուն եւ վերադին լինել և լոյն, նա զարեւարարեալ՝ պատմեաց մեզ՝ զարագմանս ալլ եւ չէր ընկալեալ զթուղթն մեր, և խտեցեալ եւ էր առ մեզ զնչ սակաւ՝ լամեանաբարեալ: Այլ արդ՝ լորմէ՝ նոքն սուրբ Աթոռն ընդ մեռք նոցա մտեալ է՝ ընտ. ոչինչ որպիսութիւն իմանալք զանմանն՝ զերթ և եկ առ մեզ անգուստ ոչ լինի որպէս սասցաք, լուց ալլուստ լամեաց լամեաց լանք թէ ունին՝ նեռնամիկ լինչ ինչ իրա, և ալլ թէ զինչ առնին ոչ գիտեմք: Այլ արեւաւոր նամարելով՝ լանեակ վարէ աստի զրեցաք զայս թուղթ որպիսածանոց առ պատանելոց, որոցդ և ծանուցեք զանցան մեր. զերկարապէսն եւ զրեւիլ առ պարսիարք վանեմանէ արքեպիսկոպոսն. լորմէ եւ իմանալոց էք զլալիւրն: Եւ պատեսո ծանուցման որպիսութեանց մերոց և անցիցս՝ է ալլ, զի անմեղապիւն լիցուք մեք, և զուք օրնեալք եւ նաւա լինելով բանիցս՝ ընտրեանիք թէ զինչ ունիք առնել վասն սրբոյ Տանն հոգւոց մերոց, Արդ՝ թէ երկիրս մեր զինոր է լինելոց, անգեռք պարսիկք ունին տիրել ամա, և ուսուք լսաս զանուալոց են, և թէ նոցա է լալուգութիւն լինելոց՝ որք սաս մնալոց են և տիրելոց կողմանցս, և մեզ եւ եթ զինչ է պատանելոց, այս ամենայն Աստուծոյ միայն է զիտելի, և իցէ թէ ալլ մեք և նկարասցուք զրեւ զզեր լալել կուս: Ուրեմն թէ զինոր կամիք զուք լաղպելիքդ. և զինչ նաղացադութիւն և անորէնութիւն ունիք առնել վասն սրբոյ Աթոռն, զայն ստեղծիք և նոգաւիք: Բաւ է. Ողջ լերուք ի Տէր:

Գրեցաւ լամի Փրկչին 1804 և լազուստի Ի. ի բերդս որ լնրանս:

Վերջն երբև նաւարները կազմելոց և ապագութիւնը ստանալոց լսաս մեր մեռն անցան նախ ի կաթողիկոս մամանիկ նեռնեալ կանգալներն ու զրաթիւններն որ զնեղեալ ենք աղանդ:

ՃԷ. Թուղթ Աղէքսանդր Բօրիսիշ Կուրակնիի առ Դիմէտորի թրօշինակի:

Ողորձած Տէր իմ քննադ Ալէքսանդր Բօրիսիշ:

Նորին Կ. մեծութեան բարեբաղն հրամանաւ ստաւս սէքրետար Էնդէլէն առաջնաց առ իս զթուղթ Սփրեմալ արքեպիսկոպոսին Լաւոց մատուցեալն ձերոյ պարտաապալուութեան, որով խնդրէ արիւնձաւ հրաման ներկայանալ առ աղէնողորմած Կ. եւ ժողովեալ ունելով ի գրութեանց ընտրութեան պատրիարքին Արարտեան զհարկաւ որս վասն սեղեկութեան իբրեանց ստիւղ արքեպիսկոպոսին Նալնպէս եւ վասն հետեւողութեան Գրիգորի-պոլցի վարդապետին Գրիգորի ստանալոյ զպստաւնան. Բարեբաղն եղէ եւ երկեան առաւրն բացալալովն նորին Կ. մեծութեան, ևս ամենողորմած Կ. բարելով զպատասաւ ի վերայ որով հաստատեալ կալ նշանաւութիւն խնդրոյ արքեպիսկոպոսին Սփրեմալ, նաև իղէն առ հասարակ ժողովոցան Լաւոց՝ որ ի լոյսու իւր, աղէնողորմածաբար բարեհաճեցաւ հաստատել զնա ի կուռմէ արքեպիսկոպոսի բոլոր Լաւոց ընտկելոց ի Ռուսաստան. վասնորոյ եւ առաջելոց է հրովարտակ մի առ պատան զէնեբալ լլկթնանթ Կնօրինգն, եւ ձերաւ պարտաապալուութեան լանձնէ ներկայացուցանել զիշեալ արքեպիսկոպոսն առ նորին մեծութիւն: Մատուցանելով զայս ամենալն ձերոյ պարտաապալուութեան ունեիմ պատիւս լինիլ Դիմէտորի Թրօշինակի. ի Մարկով 11 հուլիս. 1801:

Ճ2. Թուղթ Վասիլի Թամարայ առ Մարտիրոս նալիկոպոսն Ջօրնոնայ

Դերպատախ Տեան Մարտիրոս վարդապետի եւ առաջնորդի Ջօրնալոյ՝ ողջն սիրոյ: Դերպատախ հաւր՝ ընկալալ մեռածը սենիօր Ծագեման Բանսոյի քաղաքից, զղէր գերապատուութեանց գրեալն ի 25 նոյեմբերի, որով պատուեալ էիք զիս Արդարեւ հետեւութիւնքն զորս զընալ էիք՝ համարեմ անտարակոյս: Թէ լաւալ եկեալ իցէ լեղկի-

ղէ, իբր զի տարածաւութիւն կարէ պատանել տեսնուի մեծ ի Լաւոց եկեղեցւոյն սուրբ Էջմիածնի. Թուղթուցանելով զպատանքս, որք վասն ամենեցան հանգստութեան պարտէին արդեօք միաբանել զանգամ, եւ խափանելով զգործս քաղցրապէս խնամոց պոսաւ. կարեւրն ուսաց Տեան իմոյ ի նպաստաբար եկեղեցւոյ. իսկ պոսաւ. Կ. իբրաք վշտանալ տեսանելով զի ալն պաշտամունքիւն զոր ունի ի վերայ Լաւոց եկեղեցւոյն, որպէս ի վերայ ամենալն քրիստոնէից, լինի առիթ չիտթութեան եւ տարածաւութեան՝ ի մէջ պաշտանէից ալար կրօնի, եւ ալնպիսի եկեղեցւոյն, որոյ զլուսաբքն պարա էին սալ օրինակ միաբանութեան, եւ լեւա կալով լամնանքն առանձնակալն օպէէ իբր պաշտանս իւրեանց պաշտանի: Որպէս լէր արժան անկարգութեամբ լեւա վախճանի Յովսէփ կոթողիկոսին՝ լինիլ ընտրութիւն լալարքի նորա, որ եղև պատանա ծանր զալիկաւորութեան:

Օղոսաւ. Կ. հրաժարելով լամնանքն մարմնաւոր ակնապատկենէ ընտրութեան զլիւղ սրբոյ Էջմիածնի ընկալալ եւ հաստատեց զընտրութիւն Կոթի կաթողիկոսին: Եւ լեւալ եցոց զլաւոցն նշան իւրոյ անապատութեան եւ խորհրդոյ՝ որով կառավարի:

Ճի վերադին քննութիւն անելով ի վերայ ալնը ընտրութեան, վաղվազակի ի հաւատաւն անդ՝ Թէ սխալ ընտրութիւն լեւա իցէ, արժան զանցաւ. սալ պատշաճաւոր հրաման վասն կաթողիկոսութեան Դանիէլի: Գիր գերապատուութեանց կարէ ձնանել զնոր տարակոյս եւ զի պարտ էր ինն առաջել զալն առ պոսաւ. Կ. վասնորոյ անյապալ առաջելցի զալն:

Սակալն ոչ կարեմ զուշակել՝ Թէ զընտրութեանց գերապատուութեանց լոր վար կարացնն ազգիլ ընդդէմ փաստից, որով պոսաւ. Կ. միւսանդամ չարժեալ լեղիցի լաւալին ընտրութիւն: եւ ալն ողջ լեւալց:

Դերպատախութեան ջուս նուսաւ ծառայ Վասիլի Թամարայ:

Կոստանդնուպոլիս ի 31 զեկտեմ. 1801:

ԳՅՆ. Թուղթ ի յերկիրն Ռուսաց առ ինքնակալ կայսրն Ալեքսանդր Կալուվին շորթորդ անգամ:

Առաւանդապետեալ օգոստոսիտեա կայսր և ինքնակալ ամենայն Ռուսաց:

Իմ ամենօրոյմեծ թագաւոր և՛ լատուկ խնամակալ ազգիս Հայոց:

Որպէս վերահռչակ ազգութարար, և Քրիստոսի ծառայ Նուստո ԴԱԽԻԹ կաթուղիկոս ամենայն Հայոց, առաքելականի եկեղեցւոյս և ծաղկադէմ պատրիարք մեծի Դանիա Հայաստանեայց որդւոյ Էջմիածնի: Յորմէ խոնարհ զխնդ յաղաքաւորութիւն լիցի մերդ կայսերական մեծութեան:

Ա զի՛ տմարդութիւն է թէպէտ՝ տաղաւայտցիք բանիւք բազմել անդադար զստիւն մեր, սակայն՝ Լարկն ստիպել, զի թէ մէ վասն բարեկամութեան և արդարութեան, զոնեալ վասն ժառթեանն ելլեն իրաւունք ի յարգարարաց աթոռդ մերմէ ի զբնեալս, քանզի՛ պատիւ թագաւորի զիրաւանս սիրէ:

Արդ՝ զիտացեք, որ Նփրեմ արքեպիսկոպոսն ի բանից Դանիէլ վարդապետին պատրիարկ ծանուցեալ է մերդ կայսերական մեծութեան զբազմ անոսի բանս, զորս կըրկին արծաթէն պատկառիմ, որք երկրքեանն ևս թշնամիք են անմին իմոյ՝ և Կալուվ Նուխանեա շորթին ընդ իս: Ա մերդ կայսերական մեծութեան ևս՝ թաց ատոյգ քննութեան Կաւասարով փութով խաղժարար բանից նոցին՝ հրամայեալ է զեսպանին մեծին Պաշտօն, զԴանիէլ արքեպիսկոպոսն լատալ կոչել, և ալլել: Որոց ապագալ զվարպետ և զվարձաւ եպիսկոպոսնունս մեր տաւաքցաք ի վերայ Քիֆլիզու ի լատս մեր ի գեկեմեմբերի 11 Կանդեմ Օսմանեցոց թագաւորի և Պարսից Խանի մեղ շնորհեալ հրովարտեցան և ըսլոր ազգիս Հայոց Կոնստանդնուպոլս և աշխարհակաւոց շնորհաւորական թղթովքն: և Կաւասարական մահարաքն: Զի ծանիցէ ճշմարտութեամբ մերդ կայսերական մեծութեան զուղիղն և զիրաւն, և զանորի զրոյցս ննդաւարաց խոտան և անպիտան Կամարեալ, մեղ ըզրաւանդութիւն շնորհեացէ, իրաւմեք և արդարութեամբք:

Առաքի մեծաւ պաշտատնեք իբրի անդեման փախուցեալ ոք իրեանց անդադար թշնամաց, որոս աղբարական թղթով մատչեմք առ բարեբաղան աթոռ մեր, և բաղքեմք լատաւանդապետ և իրաւախոն ինքնակալդ, վերստին առ արդարապետ օգոստոսիտեա կայսերութիւն մեր, իբրի Ալեքսանդրէ ցոսուցելով՝ լատեան նոյն Ալեքսանդրի Կանդարեալու: Ա խնդրեմք նախ զի ամենօրոյմեծաբար հրամայեալիք կաղմնակալաց մերոց՝ սիրով ընկալուի զեպիսկոպոսնունս մեր, և ի լատ ինքնակալութեան մերոյ փութով լցել: Ա քաղցրութեամբ ընկալեալ զնոսա Կամարակութիւն շնորհեալիք իտեղ լատեմի, և զիրաւացի գոնդաւանս մեր լալանել մերդ կայսերական մեծութեան: Ա զորդոյ ազգիս մերոյ զգնաւալան Կամարակեան մահեմբան, զորս լղեցաք մեռամբ նոցին, հրամայել խորհրդակաւոնացն մերոց ճշմարտասէր դատաւարաց, զի բազում ճշտիւ քննեցեն, և զիտացեն թէ բանութեամբ և կաշառք եմք լափառեալ զայս Աթոռ, որպէս զտարանենն թշնամիք մեր՝ եթէ Կամարեամբ և ընտարութեամբ Աթոռապետց, երկրակաւոնաց և ընդ Կանուր ազգիս Հայոց ի զանազան աշխարհս ընտելեաց: Բանդի անուրիկ թուղթք լալանապէս զանոսի բանս նոցին՝ եղծանեն և զմերս այս գրութիւն Կաւասարականսն: Առաքի՛ աւելորդ վարկանիմ կրկին պատահա՞ք՝ առ յանդիսեացն զպատասխանի: Ա որպէս զմաքուր լսելիս մեր մատուցիք անհիմն բանից լաշաղկոտաց, մաղթեմք, զի և այժմ զԴանիէլ հիմնաւոր բանից մեր շնորհեալիք: Անդի զորք բարեպաշտի և քրիստոսաւորի թագաւորի է, ոչ միայն զաղաղակ միոյն, այլ և զմիւսոյն լսել: Զի թաց ներկալութեան երկոց դատախազից, անարդարութիւն է վեհաւոս՝ վասն կապի Յովսէփոյ Կանդուցեալ Կալապետին զոր տան, թէ՛ առաւ և և ալլել: Ան մեղ չէ լալան, և չէ իսկ փութ իմանալ, զստան և զիրաւն: Զի մեք զբազմակնիք մահեմբան ընտելացն Քիֆլիզու և զայլ թուղթս զանազան տաթիմանաւարաց ունիմք, որովք ճշմարտեն թէ՛ կառկեաց վասն մեր, որպէս և պարան Վարդան եկեալ ի Քիֆլիզ և վերահասու եղեալ իբրին զրեաց մեղ՝ ըստ ամենայնի միտմոյս լինել, և թէ հրաման մեծի կալսերն է օգնական լինել քեզ, ոչ

բոլ անապիւրն և Գիֆիդիցաց ժառերն եւ լղեցաք ընդ եպիսկոպոսացն մերոց առ մերդ կալսեցական մեծութիւն տեսանել և զիրաւանան արգար դատաստանու ինմ զրիկլոյս չնորել: և զգրամատն վերահաստատութեան մերս պատրարդութեան՝ լանձամ իբրեւ ըշպտակ արգարութեան ի զուխ իմ զհել: Առ նոյն Դանիէլ արքեպիսկոպոսն ի կենդանութեան Յովսէփ արքապոս հայրապետին, հաստատմին մերոյ, թէ քրքան թշնամութիւնս ունի զորմեայ ընդ նմա, և զգնաւարթ թուլթա նորին թարգմանեալ, և Սամանցաց արարութեան լոյսանել, և զինքն հաստարթմ նոցա երեւցուցեալ, եւ ոչ զրեմ, կարէք քընտութեամբ ի Յամալաց զրոնէն իմանալ: Ազի է, զի ալմէ բանք նորին առաջի մեր նշմարիտ երեւին, և մեզ որ ի բնէ աւտի ի քաղցր հովանաւարութիւն մեր կամք լուսացեալ աւարդիմք և անհաստարթմ երեւիմք:

Ար երկրորդ աղանձք, զի թէ ոչ կամջիք զիշնանք ի ինդրուստն մեր, և զիրաւանան առնել, զանեալ՝ աստուածաբար ի կարիս և ի նեղութիւնս՝ լոյնութիւն մեզ փութաւնք ընդ հանրածաւալ մարդասիրութեամբ մերով, և զանիկ ապաստանին ի նեղաց անբարի քաղցր մեզ շնորհեալիք, զի գնացեալ լանկեան ուրեք, զմացեալ կիսան իմ արտասուք անցուցիք, ազթելով անդ վասն երկարութեան անգին կենաց մերդ կալսեցական մեծութեան և մի առիթք ինմ զիմել ի բարբարոսս և ի նասա ապուինել, լորոց լուսելմ զգթութիւն ինչ տեսանել: Չի բաց յատուծով միմեայն, ի քաղցր սիրոյ և ի նոր մեծաստութիւն պատասխան և Քրիստոսապակ մեծ կալսերդ կամ ամենաւն լուսով ապուրինեալ: Յանջանք մեր և մարմին մեր, սուր մեր և պարանոց մեր:

Այլ չիւր իմ ամենաբարեպաշտ և ինքնակալ պատասխան մեծ կայար ամենաւն Ռուսաց, ի պարեման Յարթական տունին և անհասանդ ի միութարութիւն վշտակիր սրբաթի խանարն ծառայիս, որ կամ մինչև ցել չնկոյր՝ Զերեւանդ հաստարթութեամբ ազթարբար՝ ԴԱԽԻԹ կաթուղիկոս ամենաւն Լուսոյ:

Յամբ կենարարին մերոյ 1802 ի լուսվարի ... ի սուրբ Աթոսա Ելմեանին որ ի գաշտս Արարտեան:

ՃԶԲ. Առ տիրացու Յոսաննէս վարժապետն:

Յնաւոր Քրիստոսի ծառայ Տէր ԴԱԽԻԹ կաթուղիկոս և ծաղրագործ պատրիարք ամենաւն Լուսոյ առաքելականի եկեղեցւոյ Քրիստոսի, նաե՛ լուսակերտի մեծի Աթոսոս սրբոյ Ելմեանին:

Յորմէ սիրով սուրբ Լուսոյն ժամանեալ նացէ տիրական ողջուն և Աստուածային փրկարար օրհնութիւն ի վերայ հաստարթմ և սիրելի սրբոյդ մերոյ, և հարգաւոր զուսկից սրբոյ Աթոսոս տիրացու Յոսաննէս բարեհաճաւ վարժապետիդ, և որք ընդ քեզ են սիրելեաց ամենեցեան ի Տէր խնդալ: Յառ լիթի սիրելւալ իմոյ, սրղիկան հարգաւորութեամբ զրեալց սիրով զիր ի կնիցն լուսվարի, ընկալալ ի նոյն ամալ զոր ընթերցեալ ամենաւն բանիցն վերահասա եղէ: Վասն անկեղծ սիրոյդ և սերտ հաստարթութեանց առ մեզ լոթ շնորհակալ եղէ զքէն և օրհնեցի, Յառաջագործ քան զզիր քոյ ժամանեաց առ միարանն մեր՝ լորդորոնդ Դանիէլ վարդապետի մասնէրակեալ թուղթն տեղւոյ իշխանաց: Ժողով արարեալ ընթերցան զան, և երկրացւովք Լանդերն, համակամ ի խորհուրդ զուսմարցան. զոր ինչ պատն էր սրբոյ Աթոսոս ընտրեցին կամեցան և զրեցին լիւրթութեամբ: զորս կնքեցին ամենեցեանցն ստորագրութեամբ անուանց իւրեանց: Մինն ի սոցանէ՛ է առ Դանիէլ վարդապետն, որով լորդորեալ են զնա, զի զաղարեացի լիւրն վնասարեք արարմանդ: Իսկ երկրորդն է առ քաղաքացիալ, և երրորդն առ ընդհանուր ազգ մեր, լորում զպէսպէս վնաս պատճառեալ: ի խաղութեանց բացատրեալ՝ խորխուսեալ են զամենեւին ի խաղաղութիւն: Դրեցի և եւ կոնդակ մը օրհնութեան և ընդհանրական զրանս խաղաղական յերկրելոյն: Չարտոնի զրեւան լանկեալ Ասեփան արքեպիսկոպոսին ստացեցեալ ի քաղաքաց լաղր որ ունի գնալ ի մեծն Պոլիս խաղաղացու ցանել զխաղութիւնն արեք քաղաքի: և զու սիրելիդ իմ ընթերցեալ զպատիկ զրեւան՝ բանից նոցա վերահասու եւ լինելոց: և զիտացեալ քոյ զրանիցն նշմարութիւն և զխորհրդով միաբանիցն ուղղութիւն լիւր: Հաստացով նմին, զամենաւն մեծաթի բանս արանց թշնաման-

զոց ձէ ինչ համարելով՝ լաթանեան զնամարտութիւն ամենից որով և բանիւ, և լորդորեան զամենեանի, զի նպաստեն զիմաթենէ սրբոյ Աթոռոյ, և զիսպաղարթիւնէ ազդիւն, և զնամարտա հաստատութիւնց որպէս ալմա, նախադէս և առ ապաքին փաշտեան սիրով: Տէպլէթի խառն մեր ևս լիւթոց զհաստատութիւն իւր՝ զհանք Իսմայլլ պէկնի ի դուռն արքունի առ ի ծանուցանել զեզիլութեանց զնամարտեան, ընդորով զրեանց առ մեծագոր արքայն և առ զոսկանալս նորա զի մի անապոստոս աստութեանց զբարեան անձանց, զայս ևս ծանուց թէ հալք որչին ունին անփոփոխ պահելով զկաթաղիկոս խորանաց, շահն մեր ևս անփոփոխ մնալով հրովարտակ է շնորհակ, եթէ փոփոխութիւն եղիցի, շահն ոչ կամրցի փոխել զհրաման իւր, ուստի ծընանի այլ իմն եղանակաւ ինչ:

Ստեփաննոս եպիսկոպոսին և հանք Իսմայլլ պէկնի, լուսամ թէ ըստ կարեաց քոց ձեռնառաւ լիցի ի սրաւ, այն զի վասն նոցա ձէ գրեմ ինչ, Աթէ զծածուկ գրեալց արարեւ և ի կատար հասուցեր, քարոք է, ապա թէ ձէ ի զալ Ստեփաննոս եպիսկոպոսին կատարեալ ըստ զրութեանդ: Արդ՝ սիրելի իմ զիսեա թէ Դանիէլ վարդապետ եղբայրն մեր ի պատանեալ տեղիսն զինչ և եղիս սրբոյ Աթոռոյ, վաստեանց ընդ վայր, որպէս ալմա ևս լսեմք զնմանէ թէ վէճիսն մեր նեղացուցեալ, զինչս յորանեալ ի նոսա՝ պահանջումն առնէ, և ի վերայ սար ամենայնի, գրամով մերով բեռն մի բերել տուեալ եմք ի Ջոյւնանոյ զայն ևս առ ինքն կորով կամի: Գրեալ էր մեզ խորեքայ Սերբոն թէ բեռն և փոխյալի գրումն հասանելոց է ի ձեռն իմ, և ևս ունիմ լիւթ աղբ, ապա ընդէր հազարակ զրութեան իրում զլուսամթիւնսն արեմ, զյուշացուցէք զնա, զի մի բնալ բաժակ քարկութեան ընկալցի ի ձեռաց իմաց, և լնր ողջ երկար կենեց ի Տէր զոքոսեան:

Գրեալս ի ՌՄԽԹ Թուօջն մերում, և ի փետրվարի ԺԻ: Ի լուսակառոյց Աթոռս սուրբ էջմիածին:

Գրեղոր վարդապետն և Մեղիք Ստեփանն, զոր տառքաւ էի ի դուռն մեծագոր Արքայից պարսոյց, քաղաւ լարգութիւն ընկալեալ և խելալեալ ի նմանէ՝ դարձ արարին անտի, և եկին ժամանեցին ի սուրբ Աթոռս

ի փետրվարի ԺԶ, ընդորս կալին չորս ֆէրմանք, մինն էր առ մեզ, սրով խոտաղեալ էր ըստ ամենայնի ամենամու լինիլ և ի խնամա իւր ունիլ, երկրորդն էր առ խանն և առ միտրանս մեր որոց պատուիրեալ էր թէ անփոփոխ պահեցէք զկաթաղիկոս մեր և մի ընկալեալ զալլ ոք, երրորդն էր վասն ալքեանց և արտորէից մերոց, սրով հրամայեալ էր, զի մի տալցեմք տասանորդ ի պողոց և արամեանց, և չորրորդն էր առ մաքադատս և իշխանս Պարսկաստանու, զի համարեակ շրջեանցն վարդապետք մեր ի տէրութեան պարսից, և մի ոք իշխեսցէ զմաք լընչից նոցին և զհարկս պահանջել:

624. Առ տիրացու Յովաննէս վարժապետն:

Յիսուսի Գրիստոսի ծառայ Տէր ԴԱՆԻԹ Կաթաղիկոս և ծաղրադոն պարտաբար ամենայն Հայոց Առաքելականի եկեղեցւոյս Գրիստոսի, նաե՛ լուսակերտի մեծի Աթոռոյս սրբոյ էջմիածին:

Յորմէ մեծաւ սիրով և Աստուածային օրհնութեամբ և ողջունիլ՝ հանդերձ շնորհիւ և զարութեամբ քրիստոսանէլ զերանանջ տեղաւոր, և սքանչելագործ արքութեանցն աստե՛ն զուսարկոց՝ զիստութիւն լիցի՝ ընտիր սիրելւոյդ՝ մերում, և հարգապատ որդւոյ մերս հաստալ՝ շնորհափնջ վարժապետ՝ տիրացու Յովաննուց, Ձի լատկութիւն է որդւոց՝ ուրախ լինիլ՝ ընդ չփոսս ծնողաց՝ և անդամաց ևս՝ խնդալ՝ ընդ ողջութիւն զիստն, սարին աղագաւ, առ ինքն լուսանեալց որդիդ՝ մեծի Գրիստոսի և խորհրդական անդամց մարմնայն եկեղեցւոյ՝ ծանուցեալ՝ զմերս հարգապետութեան կրկին հաստատութիւնն Ռամանյոցն Թեմպեր թագնաւորչն, և զմերս սիրելի ցնծութիւնն, ընդ նմին և զթշնամեաց կործանումն, զձախտեղծմանց ի թուս և ի սուղ համայնին, և զաշխարհմանց բերկրութիւնն, զթանձրամբ խաւարի խաղալութեան հնրաւմն, և զարթնալով լուսով խաղալութեան հաւաքալթիւն, զայս ամենայն զիտաղեալ քո և ուրախութեամբ մեծաւ ուրախ եղեալ՝ փառ

թացեալ առնաբանեալ եւ մեզ (ըստ որում եւ երկուայն զաւարթունքն չփրկէին մեռնող առնաբանեալն նովաւաց) գրեալ զթուղթ չնորհաւորութեան եւ ուրախութեան, ի նշանմբքն և Ջոր ընկալաք լամպս ծփ. և զքո խել հշտարիս սիրելութիւն, և զաներիւմ բարեկամութիւնն, և զհաղադատութիւն զիտացեալ՝ ոչ սակաւ ժառուցաք քեզ զհաւթիւն և օրհնաբանութիւն Ջոր Տէր օրհնեցէ ի բարեգլխութիւնս իւր պանծեցէ, ի չորսն զարգանցէ և լուսաշինկս զդոգտածն փրկեցէ: Որհնեմք և զհաւատոյ արդիս որդին Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ զազգս հայոց առ հաւորակ, մահաւանդ զշատագոյն Հշտարութեան, զկա մեղացս բարեաց և զսիրոցս խաղաղութեան: Ըն խնդրեմք ի Տեառնէ ազթիւք, զսկզբնաւորեալն և զհիմնաքեանն ըստ իւրն բարեւելք կամաց ի կատար հասցանել, զխաւփութիւն բաւանք և զխաղաղութիւն չնորհել եկեղեցւոյ իւրում որքոյ զամենեանանն ի միութիւն սիրոյ և հալաութեան թողել, և ի հնազանդութիւն մեծի հաղապետական մարդ Աթոռոյ անել: Իսկ՝ որք լամանեալ մեան խննեալ անդութեան խրեանց և լազիխաւորութեան, ունին ստանդ զհառաւցումն ըստ խրեանց ապիքաւորութեանն լաւաւ կեանս և ի հանգիստեալմէն Ջորն զարս նամակ օրհնութեան առ այժմ գրել քեզ ի փախադարձ թղթոյ՝ կամ եղև մեզ, զի հառապան կացեսն մեացես ի ուրն քո և ի հաղադատութիւնն՝ զոր առ սուրբ Աթոռս, և առ մեզ ունին և զայլս եւ հանացես ի նոյն խրդորել, և ըզկողմանցոյ որդիութիւնս, և զայլ մեղադատչան գիտելիս միշտ մահաւցանել մեզ՝ փութ ունիցիս: Ո՛րք լնր խննեալս ի խնամ Աստուծոյ, և չնորհչ որքոյ Աթոռոյ ընդ քեզ, և ընդ զարդանցն եղիցի Ամէն:

Գրեցաւ ի թիւս մեր ՈՒՄԱ, ի նշանմբքն 23, ի լուսանկար Աթոռս ամենայն Հայոց ի սուրբ Ելիթմբին:

Թեմաք և աղարթութեամբ նորին, Լանդերք չնորհչ Աստուածաբանիկ սուրբ անգլուս մանուցումն եղիցի ընտիր սիրելալոյ իմոյ, և հաւատարիմ զուսակից որքոյ Աթոռոյս բարեպաշտն և Քրիստոսաւեր աշնիս Աղաթկեան Գէորգ ապալիւ: Ջի ի նախնորքի Գ զրեալ զերեսին թուղթայ ընկալեալ ընդ թղթոց Ստեփաննոս արքեպիսկոպոսի նեղաբք հաշի Խանդէլին և հաշի Միրզալ Մահմադին, և Սալէկ Թաթարին, ի զեկտեմբերիս 16, զիտացաք զամենայն ինչ լիպելս Արդ՝ նախապէս այսաւ թղթով մերով չնորհակալիմ լոյժ զարգապախի սիրելալոյ իմնէ վասն արարեալ և զործեցեալ բարեխաւթեանցոյ, զորս երկար գրեալ է մեզ Ստեփաննոս զարգապետն մեր, և լուսալոյս գիտեմք մեք և լալանիք են անս ի զործեցոյ, և չէ կարաւ ալլում պատմեցի քոյք քաջութիւնս: զի որդես արեցն արժի իւրով հառաչալթիւք փալի լալս ամենից, սոքապէս և քոյք մեծադորութեանն նշման նմին փալփալին լալս անախտ հայոցաց: և վկայք չեն պէտք բանից և զործեց մերոց: Արդարեւ ալլաքիկ զործք ոչ են միոյ և երկուց և կամ սասանց զորս, ոչ ան հարադանի և քաշի և խոհականի, և կատարեալ մտերմի, սիրելոյ և երկիւղանի (Աստուծոյ. մահաւանդ թէ՛ և լաւաւկ սցան չիլիք): Ըն ընդ առակալութեան սիրոյք և ըստ մեծութեան զործեցոյ, առակալեալ և մեծապէս և ես զուսանկիմ օրհնութեամբ և չնորհակալութեամբ լամենայն կեանս մեր: Բայց մանիք և զայլս, զի ոչ միայն վասն իւ ես արարեալ զայլս, և սոսկ առ իս վերաբերին ալլաքիկ, այլ և՛ վասն Լուսաւորչումն և Քրիստոսաբանակ որքոյ և մեծի Աթոռոյս Ելիթմանի լուսալ Մեղիլն քո, զոր նախանկողմեցի կամէին աղարտել և զորէնս մեր զեղծանել, և առաւել եւս վերաբերին ալլաքիկ քոյք բարեգործութիւնք առ ամենօրհնեալ սուրբ կոյսքն Մարիամ, լաննոս որոյ կառուցեալ կոյս տաճարս սուրբ, ուրիմն որոյ կառուցեալ կոյս տաճարն, ճշմարտի, որպէս ի վերջ իշխառակեցաք, ոչ էր այս զորս մարդկային այլ առաստանդէն և հրաշիւք իմն եղեալ և կատար

1824. Ի Փոլիս առ Գէորգ Աղապեկանմն:

Յորքն բազում սիրով, փրկաւանդ աղջուհի, Աստուածալին օրհնութեամբ, երկնաւոր խաղաղութեամբ և ամենապատ զթու-

բեալ, ըստ որում լազանի եցալ մեզ Աստուած ե Տիրամայր սուրբ Աստուածածինն զալսմ եղեմութեան զորինպէս լաւաւ ջան զալս: Բանդի լաւաւ միում ի դիշերի թալտա ի ցուն ոչ ի թմբութեան, ալ ի զգաստութեան թաւեր ինմ թէ իցնմ ի միում քաղաքի, ե մինչ մալրեալ ե թափառեալ շրջի ի փողոցս ե ի հրապարակս նոյնո քաղաքի, ե զեւ ե զհանապար ե զցումս ոչ գտանելի, ե որոնելի ինմ զնոր ինն ելանել ի մալր ե ի քաղմայալս փողոցաց, ե ի լաւ ե ի լալիզ ևա նապար հասանի մոի ի սրան ինչ (ալիքն ի թալ, որ է հաւալ, ե ի սրանին պատանցս, ինմ կին մի երկալն ե միախառն կապաւազկեցեալ ե մինչ պաղտալի կողկողալով ցուցանել զհանապար, ե առաջնորդել ինմ ընդ ուղիքն, առաց՝ ընդհր ոչ երթաւ ի տուն քաղկամմն զո, առացի ոչ զհոսմ զհանապարն: Լալմամ գարնացեալ զդէմ իւր ի հարաւակողմն կորս մասամբ ինն ցուցանել ինմ զեկեղեցի մի հնացեալ ե փակեալ ե գանգատել զԴանելէն ցամամբ մեծաւ: Ըստնարդ քաղիւք լինեալ զանուն նորին աւել: Ետաննս զի նա լիմ անուն շինեալ առնարն կա մի ցակել ե լանուն իւր զալս վանքս կաղ մի, ե տեսի ի վերալ խորխուլ ե հնացեալ որոնց նոյն հնացեալ վանքից, լերեք կարգս նորին, նոր ե կարմիր քարին, շարեալ ե շրջապատեալ ե հասուցեալ մինչն ի տանին, քալց ոչ աւարտեալ: Ըս զկին ալապիս խառնկութեան մինչ ունկն զկէի նորին զանգատանայն, ե խառնալի ի զիւրոզ ժամու վրէժխնդր լինել, եղոց ինմ զհանապար ե ի սրանին լալմանել, լոր մեալ ե մալրեալ կալի, ետն ընդ ալ զուն զիս, ի լալիլի պողոտայ իւրով առաջնորդութեան ե գար թեալ: Անորդ քառն ալն է, զոր երբեմն Դաւաւս վարդապետն առացեալ էր զԴանելէն: Ելնու քաղիւք լինեալ կինն ալն զանուն նորին ի զանգատանն զնմանել: Արդ թողեալ զալս զհարկաւորսն զերեսուք ալմմ լալս ի նոյններէ 10. եմուս թաթարն ի սուրբ Աթոս Բաթըր անուն, ե նորա քերեալ թղթովք զիտարի զամենալն սկսուածս ևեր քաղալս: Ընդ որ ե զպատմութիւն զերեսուք սիրելալի: Բայց ընդ Բաթըր թաթարին զԱրաւամ եմալապա մի Նաթեալի, հանգերմ խաւի մարզով առաքեալ ի Բաղադիս, զԴա-

նիէլ վարդապետն հանգերմ ամենալն ապաստարեցն, ե ի որոյ Աթոսոս փախստակալ վարդապետեաց քերել տուալ ի սուրբ Աթոս, ի նոյններէ 24 ե ի ներքին Ղաղաթապատոյն պանեմ սիրով ե ըստ առաւելութեան հնազանդութեանն ե ի լաւելալ զհարապատութեանն, հարկիւ ե մեք լաւելալք զմերս մարդասիրութեան ի վերալ նորին: Յետ ալորիկ եկին հալի Խամելէն, հալի Միրզալ Մանաւան ե Սալէն թաթարն ի Բաղադիս ե տեսին զԴանելէն եկեալ ի սուրբ Աթոս, ինքեանք ևս ի զեկեաններէ 16 զիմեցին տաւ առ մեզ հանգերմ թղթովք ևերովք, Դանելի սուր կին Փարմանովն ե ի նոյններէ 5 համահաւութեան մահաւան: Ջոր զմահաւանական մահերն ևեր ի հանգիսի հոգեորաց ե ալխարհականաց ընթերցեալ՝ ուրախ եղաք ամենեքեան ի ձէր, ե զսուրբամբ փառս մատուցաք Աստուծոյ որ լալողեաց զալս ալապս: Գահեաց զլաւացեալն լանուն իւր սուրբ, ե լամթ արար զպիտակի որք ի կամս անհանց խրեանց ե ի սուրբին իրեն ի հշմարտութեան լեցեալ ե ապատանեալ կալին: Նմանալս զսուրբանայն մեծալս նախ զդէն իրեն զպարալլիէ հշմարտաօրաց ե առաքինեաց, ե ապա զամենից ընդ լեզ միակամ ե միախորտից, քաղկանց ե ալապաց, որոց զամենից ըստ լափս: Ելնառաւանց եղիցին ինքն վարձատիրն ե պատկաղիրն զարմ, պանելով զմեզ խաղաղ ե երկար կենեք ի քալի լալողութեան ե ի քարտութեան հանգերմ ամենալն ևերանովքն: Զկին զարտակի ալապէս կատարելուն մեր, առաքեցաք զնալն ե կեալսն հանգերմ թղթովք լերեանս առ խանն, զհալի Խամելէն ե զՄիրզալ Մանաւան լանցաք ըստ արժանեացն: Նմանալս ե Սալէն թաթարն լաւալս լանցալ ի մէնչ, ե զԴանել վարդապետի սիրկին Փերմանի խարճն ևս մեք հատուցաք թաթարին ե շնորհակալութեամբ վերադարձուցաք ի տեղի իւր: Շատ լաւ ևս արարեալ ի քարնէն զանով լաւալս, զի աւելի ալնքան խարճ էր զնալց, զորքան զու զրեա, ե մահաւանդ անաշուս լինելոց էր, ըստ որում մեք լաւով ջան զսիրկին Փերմանի զալն զալն էալ լալալ զալս առ մեզ: Արդ կողմանել ևս կրկին շնորհակալ եմ, որ զամենալն ինչ խանմութեամբ աւնես ե գործես: Արդ՝ սպասեմք մեք ալմմ թերի ե ան-

կատար մնացեալ իրացն, ապա է գալստեան ֆէրմանացն, ընթացքացն, համահաւանութեան մատենին և այլն։ Արեւմտեան Նաթուր է մեզ և կարելի կարեալ առաւր թառալ վերջացուցանել զխաւփութիւնն և զխաւփարարսն ի թաղաւելի և մաքրել և սրբել լամանաւն անկարգութեանց և զփերմանն և զըրբաթին ըստ համահաւանութեան մատենին առ մեզ փութացուցանել։ զի խաղաղացուց և միամտեցուց, թէ մեզ թէ միաբանք տեղաւոր և թէ շնչակեանք ժողովարաց մեր։ Անա զտղան զըրեաց ի համառօտ կենդանութեալ տեղաւոր հասարակութեան, սրբազան պատրիարքին, Անդրեաս վարդապետ հարկն վէճիլին, մեր Ստեփան վարդապետին և այլոց։ Թէպէտ զըրեաց լալեմամ ընդ Ռաթլը Թաթարին՝ թէ Ստեփանեոս վարդապետն մեր մնացէ առ ժամանակ մի այլոր, ալն էր վասն Յովնանէն պատրիարքին, բայց այժմ լուստալ զի Աստուծով եկեալ և ժառանգեալ իցէ զԱթոռն իւր պատրիարքական, որում տալէ Տէր վարդին զալն ուրախութեամբ և խաղաղական կենօք ի շինութիւն սրբոյ Աթոռայ։ Աստի զորմանալ սիրելոյ, որպէս և Ստեփան վարդապետին զըրեաց, աւելորդ է լալամ նմալ զորս մնալ լալոյ, ըստ որում սրբազան պատրիարք եղբայրն մեր և զուք և ալլէ սիրելիք այլը էք, և մանաւանդ ի հարկէ մինչև ցարդ ամենաւն բանն վերջացեալ է Աստուծով, ուրեմն զՍտեփան վարդապետն մեր հանդերձ ֆերմանալ առ մեզ փութով զի կանխաւ և մեզ ի զործա մեռնամուխ եղիցուք, և ըզնուիրակութեան գործն, որ շորս ամ է անն կալ յերեսի վերայ անկեալ և խափան մնացել։ Եկեալսն զհանգիստ և զհանգիստ մերոց և պահապանութեան ճանաչուց։ Իսկ թէ զոն ալլ ևս հոգալիք այլը, և իցէ վերջացեալ ամենաւն բան և զորմ մեր, մնացէ Ստեփան վարդապետն այլը մինչև ցարդալալայալ առաւրտն ըստին, բայց ջանաւորք զոնեալ, զփերմանաց զորմանալն առ մեզ լղել կամ Լաղար վարդապետեան, և կամ մեր Մարտիրոսին և կամ ալլով, զի նովալ գտուիրական հանցուց, Թարց որդի ոչ է նմար զիսեք իսկ սկսանել զգործալ նան՝ որպէս լուսացուցեալ և առաջադրեալ էր մեզ, թէ զմասեր մեր ևս ի կողմն Լիւսիս ուղեւորել լղել և ալլն, Երեսեան ի չլուխ առանել։ Ըրբալ ի լոք հաւանեցալ, զայլ խաւն

սկսուածալ զոր դու ըստ մեզ և հանգսն խորհրդաց մերոց լուսալ ջան զըրեալս քիչ, ինքնին խորհեալ ևս և մեզ զըրեալ, ուրեմն ի կատարն ընդել ալլով ջանաւորեալքի զի լոք հարկաւոր է ալլը, ջանդի առանց ալլով թերի լինի շնորհաւան մեր։ ուրեմն որպէս ալլ բանից, նովալս և ալլով իրեն հարկաւոր հագալեան միա զիր առաւելալս զի թէ ոչ խաղաղացին նոքա զուցէ, և ընդունալն համարեցին մեր և մեր աշխատանք, Ալլ և վասն Գրիգոր Խաւանցալն՝ մեզ մինչև ցարդ մինչև լուսալ, և զիստացալ։ Միտն Սալէն Թաթարն առ թէ ընդելն են մինչև ի Թաթար, ապա ընդել Թաթարն առեալ է զնա ալլ Թաթարն ուլլէ, զի ընդել և ալլալս խաւն ի խաւն պատմին, և զտողլն ոչ իմացալ, զորպէսն մեզ զըրեալք և սիրեցեալ եղբոր մերոյ սրբազան պատրիարքին հոգաւոր լինիլիք և վասն ալլով։ Ալլ և վասն զրամոց և խալիլիցն և ծախուց զորս զըրեա, մեզ ևս լուսալս զիսեալ, որ ալլալսն մեծագոյն գործն առկա իրք ոչ վերսին, Աստի զըրեա սիրելոյ, զի ան սիրելի եղբայրն մեր սրբազան պատրիարքն ալլը է, նմանալս Ստեփան վարդապետն, իթէ Մարտիրոս եղիսկապետն ևս եկեալ իցէ ի ըզմիտանոլ բարի է, Գալուստ վարդապետ բաղմալխաւ նուիրակն սրբոյ Աթոռայն ևս ալլը է, և մանաւանդ քիչ ևս ծանօթ և լոք էրեւելի ի միասին խորհեալք, որպիսի լին զոյանալ ալլը որ զինքն սրբոյ Աթոռայ, լալեցանէ առալ, և վամն պակաս մնացեալ մեզ զըրեալք լալեմամ հոգալ, նաև լանցեալ Թուրքն առ արքազան պատրիարքն և առ մեզ և առ Գալուստ վարդապետն զԹուրք զըրեալ լղեցալ ի Կարին, և վասն խաղաղութեանց ծաղկոց ի Պալսա ալլը մնացին անդ ի Կարին արեւելիկ և իստոյ վերապաշտման կրկին առ մեզ։ Չորս հարկաւոր համարեալ անդին ընդ թղլոյ առաւելեցալ առ մեզ։ Բնալուստ վարդապետն Թուրքին թէ զառաւելին և թէ զըրեւորք ուղեւորեալք առ ինքն, Զարգանալ զիստեալ ոչ լի ի Տէր, և զըրեալսն նովալ և շնորհ Աստուծանէլ աւար տեղաւոր եղիցէ ընդ քիչ և ընդ ցարդինալն ալլն։

Ի 1803 ի զեկտեմբերի ... ի Մարտ Աթոռա ամենաւն Հալոց ի սուրբ Էջմիածին։

գՃԵ. Թուղթ առ Իզմիրու առաջնորդ
 Եւ նուիրակ Մարտիրոս վարդապետն,
 ծանուցումս զանցից մեռոց Եւ Պօլսոյ,
 Եւ խնդիր՝ առ ի զինչ ինչ իրս գնել
 շուտով Եւ յուղարկել:

Յորմէ արտական սիրով, և փրկչաւանդ
 ողջունիւ սրբով և պահպանողական շնորհիւ
 և ոչնականութեամբ Միանեմէջ սրբոյ տեղե-
 ւոյս, ծանուցումն լինի սիրելի և բազմալի եղ-
 րորդ մերոյ, հարազատ և շնորհակալ որդւոյդ
 սրբոյ Աթոռոյ՝ Տնտանջ Մարտիրոսի Աս-
 տուածինմաս վարդապետի և շնորհազարդ
 արքեպիսկոպոսի Ջի լաւս ներկալ տարւոյս
 մայիսի 21, որ զվստապատմ թուղթս էիք
 գրեալ առ մեզ զու և հոգեւ որդին մեր Աս-
 զար հանձնարունակ վարդապետն, այնք ժա-
 մանեալ առ մեզ ի յուլիսի 20: Կանգնեմ այլ
 զգուշացուցական զբանմար մեր որ առ միա-
 բանն մեր, մեք եւ զփոխադարձն նոցին
 զրեւել երկարապէս: Ի նոյն յուլիսի տմալ 28-
 առաքեցաք, որք Աստուծով վաղորդեմ ժա-
 մանեալ իցեն առ մեզ: Բայց լաւեմեմէ այլ
 եւ չնկն մեզ ընկանալ զթուղթս ի էկնչ, զի
 զիտանեալ զարեւելցիկի ողջութենէ մերմէ, և
 զորդմեանքնէ գործող և զաղաքացւոցդ
 միտանալք ի յոյնապատիկ վարամուծես մեր:
 Աւստի՝ տարակուսիմք լոթի և չլիտեմք՝ թէ՛
 գրեալ էք զթուղթս, և ոչ է ժամանեալ առ
 մեզ, և թէ՛ ոչ էք գրեալ Այլ սակալն՝ թէ ի
 Կարմուռ և թէ ի Պօլսոյ միշտ և անապաղ
 գրեալ են մեզ հաստարիմ սիրելիք և բարե-
 կամք մեր՝ թէ որդէս սիրելի եղբայրդ, և Ջի-
 լախնամ զազալիդ յարգողապետի փառա-
 զարդ և աղնաւանակ իշխանք, և համակ ջրի-
 տաստէր օրհնեալ Պաղովորդդ իսկ՝ մեծաւ
 հազաւակութեամբ, և որդիական հարազատու-
 րեամբ և արտապաւթեամբ զերգանց զան
 զազալմ և մանուսալ զան զամենեանն իսկ՝
 ջատագով լինիք առ սուրբ Աթոռ լու-
 սաստու: Մալրս մեր և առ մեզ, և անդուլ նե-
 տանմամբ և ջանացողութեամբ աշխատասիրեք
 մշտապէս առ ի բարեբաշխցանել զեղջիւր
 ճշմարտութեան, որով և տարամերժել և ի
 բաց փաբտել զմեզ և զստախիտ յարու-
 րեան և խաւարամած մթութեան յերեսաց լու-
 տեմին: Մօրս մերոյ անաբառ հաւքինս լու-

սոյ և համբաւուն Ազգիս մերոյ իսկ, և անդը-
 դուսի և անխնամարեկի պատէլ զգուշապն
 իշխանութեան մերոյ հաղորդեալութեանս, զոր
 արք զարանք և յաւաղեալք ի սակա փառա-
 մոյ ախտի իւրեանց կամենն առ ասն հա-
 կանել, որով և սուրել և զալճալել զեղեղով
 սուրբ Աթոռս, թայց Տէրն մեր Բրիտան ոչ
 անտես արարեալ զգաւանակիկ շարաբանս
 կրողին ի մարմնի զպոկասութիւն շարաբա-
 նաց իւրոց՝ զերերջանիկ Հօրն մերոյ սրբոյ
 Դրիգորի Լուսաւորչին, արժաներդունակ ա-
 զթիւնք նորին՝ յարեալ ի վերէնեղորութիւն
 յարասիրացն և անտամսիցն աշխարհիկ, և յեր-
 կիր կործանեաց զնոսա, ի լուսնս ալիքնէ
 տացեալ անտառ թանին թէ՛ Որ հարցի ընդ
 վիմիս ալս՝ փչերացի, և ալնս Գանդի՝ ի հար-
 կէ լուեալ էք և դեմէք՝ թէ որհնալ մերազ-
 նեալքն Պօլսոյ որդէս զշմարտութենէ բուն
 հարկանելով, և նոյնալով զշնութենէ և զզու-
 ժառութենէ սրբոյ Աթոռոյ, և զանփոփոխելի
 կալոյ Հալապոսականութեան, զառաջինն թե-
 պէս ութից որդ տուեալ են Տէրութեան,
 թայց ամբարնալ Խաւարչի Դրիգորն իւրափա-
 ռումն արկեալ է Յետոյ որով լափ զուն զոր-
 եւելով զիններորդ արգուեալ մատուցեալ են,
 որոց և պատասխանի երեալ է յարգունուս,
 զի մեք նաւաստ կացցոք ի զանկալու-
 րեանս, և սիրելի եղբայրս մեր Յովնանէս
 արքեպիսկոպոսն զարեւալ նոցի ի պատրի-
 արգական Աթոռն իւր, և Դրիգորն և Դանի-
 էլն մուպալիրովք աշտարեցին սաստ Զոր բա-
 րելուր համարս գրեալ էին մեզ լաւեալ տար-
 հանգակաւ, որ ի նոյնմեր մեալ ի Ժ Լնա
 առ մեզ, վասնորոյ և մեք փոթ կարեալ թէ
 Դանիէլ վարդապետն հափ զան զպալուս
 մուպալիրացն և բունութեամբ բերելն՝ ինքն
 պատուով եկեցէ սաստ, զՏաթեացի Աջաւան
 եպիսկոպոսն առաքեցաք՝ առ ի զնա բերել
 Ընդ որում և իշխող մեր եւ զերեկի տունիկ
 մի առաքեաց ի Պալադիս և թուղթս գրեալ
 առ փաշայն: Առ ի զնալ անդ մարդկանց մե-
 րոց՝ թեպէտ Դանիէլ վարդապետն չէր կամե-
 ցեալ զգնալն, թայց փաշան բունութեամբ
 տուեալ էր զնա ի մեռս նոցա, որք անաւ
 բերեալ էին առ մեզ ի նորմեր մեալ Ին:
 Կանգնեմ համայն փախտական սեւաւորք և
 սպասաւորքն և ալովք: Առ մեք ընկալեալ
 զնա սիրով, և ըստ ամենալի անկիւնաբարու-

Քիւն արարեալ՝ եղաք լիարդաստան տեղաւէլ նախի՝ հոգալով զամենայն զգիտարան, և կամօք ըստ արժանաւն պատուել և սիրաւանել: Ըն ի սուրբ կենդեցւոյն ևս կանգնեցուցաք ի դատ ի վերայ սիրոյն առաջի արդի իջման տեղաւն լաշ կողմն լեռին կաթողիկոսարանին: Ապա ի գնկանմբեր ամառս ԺՅԻ կէին լառին մեզ մէկ սուրհանդակ՝ և երկու Երեսնցի տանիկէն՝ զորս իշխողն մեր առաքեալ էր ի Պոլիս, որք և բերին մեզ զամառանական մահաւր յարկնեցելոյ Ազգին մերմէ կանգնեմ այլ շնորհաւորական թղթովք, և ազատարանց Փէրմանի: Դանիէլ վարդապետին: Զորս և մեք ընկալաք սիրով, և ընթեանաւ սուսաց մեծաւ հանգիսիս ի լուր բազմութեան հոգեարականաց և աշխարհականաց, առ որ և կենդիս ինչ միամտեմ՝ փառս և զուսթիւնս վերառաքեցեաք առ Բարբերան: Եր գրացեալ է մեզ և լուրաւջ Տոնա սուրբ՝ մեծ արար զամենին իւր ընդ մեզ, և լամակնկալ ժամաւ՝ մինչ սպասեալ էր առ ի մէնջ բարիքն՝ զտառել զարմանալիս լամամ մեր-զորենով ըստ բանի արդի Նարեկացւոյն, բազմապէտեց իրբն ի վերայ աշտանակի զերազ նշանաւորութեան, և ազատեցաւ զիրականաւ Դանա սուրբ և զմեզ ի ձեռաց խառվարաց: Ինքիցս զուսթիւն և փառք նմա, և այլք հաստատութիւն սիրելեաց եղիցին ի լուր: Ըն զի լամամ որ զլիշեալ համահանական մահաւր գրեալ էին մեզ օրհնեալ Ազգ մեր, տակուին Սովհաննէս պատրիարք եղբայրն մեր չէր գնացեալ մեզ ի Պոլիս, վասնորոյ խոստացեալ էին՝ ի հասանիլն նորա առ ինքեանս, լամամ ևս զբն առ մեզ զլիշագոն մահաւր՝ իսկ լիշեալ տանիկէն ալմայն զգացուցին մեզ՝ թէ տեսեալ իցին զնա ինքն պատրիարք եղբայրն մեր ի գնալն նորա ի Պոլիս՝ Ըն կամ Զ սուրբ համապարսկ հեռի անդուստ: Որով և մեք իմանաք թէ զարգիս Աստուծով տեղաւանել իցն ըս լիթան իւր: Վասնորով առ Սուրբ զգեցաք առ նա, և առ հասարակութիւն մերազնեցին ևս զբեցաք զկոնկակ յարնութիւն և ի շնորհակալութիւն, վասն բարեբարութեանցն որ առ սուրբ Դանա և առ մեզ: Բայց մինչ լամդեցն Յէր՝ մեզ ընկալաւ զկրկնակի մահաւրն նոցա, և իմանալ զլուսաղետ պարզութիւն իրացս մերոց, լամամ ևս զբերեց և մեք զկոնկակ լիալիւր օր-

նութեան և շնորհակալութեան, և լուսաղետեան բանից և պատուիրանաց: Այլ և աղբեալ էին մեզ սմանք՝ թէ օրհնեալ Ազգ որ ունին և առ Յէրութիւն որոսաց զմահաւր գրեալ՝ ի ծանուցումն ուղղութեան անցիցս և բարեհաճութեան իւրեանց առ մեզ ի խնդիր՝ չլինել ունկնամտաց լալոց տեղադրութեանց, վասնորով և մեք կոնկակաւ մերով զբեցաք նոցա զլորդորմունս, զի փոքր կալցին զան մահաւրն չլինել և առաքել առ կայսրն, զի իցն թէ առ կողմնեցն ևս խաղաղացին, որով և մեք զոցուց զլիալիւր միամտութիւն: Իսկ արդ՝ որովհետեւ այլքան անցն անցեալ են ի հաստանդնալոյլի, և խաղաղութեան նշան երկեցուցեալ է, վասնորով համարեմք զսիրելի եղբայրք թէ՛ աղաղակութեամբ անմոք, և կամ թէ թաքտ անր զու ջեղէն ելեալ զնացեալ իցես ի Պոլիս՝ առ ի առաւել ևս հաստանել զխաղաղութիւն Ազգին: Արդ և թէ գնացեալ իցես մեզ, դիտեմք թէ՛ զկոն անառակոյս՝ որ ըստ խաղաղութիւն բարոյցի, և ըստ աշխարհագրական բնական սիրոյց և հաստատութեանց առ մեզ՝ մեծաւ հոգաւորութեամբ աշխատասիրելոց ևս վասն խաղաղութեան և նշանաւորութեան, և սակա լուսաղետացանելով զզուստն արդի Աթոռոյ՝ և մեր և Ազգին: Բայց իբրեւ պատեաա տակալ զրութեանս՝ լորդորմեք ի նոյն զսիրելիութիւնը, քանզի՝ աղբեալութեան և աղբեալութեան Տեառն ժամանեալ առ մեզ՝ չնրկեալ և պատրաստեալ է զբնական անդաստան մարմնեղէն սրտի Ազգին՝ լիւնդուսակութիւն խաղաղութեան սերման և արդասեաց: Ապաքնն ժիւր մշակելի կոթորդիկէն սուրբ Անկեղեցւոյ՝ այսօր է առաւ փութեալ ժամանակ՝ նախ՝ լամաշատանաց մտաց օրհնեցելով Ազգին արժատանքի ի բաց խել զամենայն զգուստ խողովութեան և ստեղծութեանց, որք թիւարդութեամբ ամենաշարին և այլ թլնամայն կենդեցւոյ բուսեալք եղին, և ապա բարեբազում հոգեւանկութեամբ սերմանել լամա զսերմանս խաղաղութեան և եղլմարտութեան, և Աստուածաշնորհութեան, և միաբանական եղբայրսրութեան: Ուստի՝ խնդրի ի սիրելիութեանց, զի սիրելեաց մերոց նախակ մալուստ եկրուսաղետ արքեպիսկոպոսին և Սահմաննա արքեպիսկոպոսին և Աստուծով զորացեալ Գեորգ աղային Աղաթիկեան, և այլոց եմբարտաւէր լորդեմք ամբար-

լից՝ համաժողով և համախորհուրդք եղեալ, լիլիք թն և թիկունք յարգելի եղբորն մեր պատգամալ Աստուածարեմ վարդապետին վառն հաստատութեան նորա ի պատրիարքութեան, և խորհրդակցութեամբ և պնակահաւութեամբ նորին՝ շնամանար լիլիք առ ի հաստատման առնել զխաղաղութեան առնել ի մերազնեանս, և զազգային խաղաղութեան և զստարակցութեանն սպասապուս վերացուցանել ի բաց, և զամենայն զգալթակցեալն ուղղել՝ և շինել և հաստատել, որք զպատասցին և ուղղեցին, ի նարել վաղեմաց են ըշնորհա և զօրհնութիւնս, և որք իբրեւ զալ դարբնաց մնացան անասա՝ լամահալ քարացեալ որսի, զանդիւրան աղգեալիք մեղքի առցեց ալից ճանաչել զալիս անանց իւրեանց, քանիլ՝ առաքականապէս համբերեցաք, և զլիովին առակ նշանակի եղաք ամենայն աշխարհի. ապահեան զդուշապէն ամենեքեան, իսկ թէ ոչ, ընկալելոց են զպատրիարք և զահաւապականայն իշխանութիւնէ մերմէ. Ասպէս բարեւոյ փութով նոց տարլիք ուղղել զամենեւեան, և զհինք սկսեալ իրադութեանց իբրեւ ի վերայ վիթի հաստատել ի բզուտ սըբուրդ Աթոռիս և մեր և ներ. և զԱստեփանոս արքեպիսկոպոսն՝ որպէս զրեալ եմք նմա՝ և պատրիարք եղբորն մերո՝ ալնպէս առաքել առ մեզ, զի և մեք զնուիրակունս մեր կարողացաք ի դուրս նանիլ որ առա սակա լոյնապատիկ վնասակարութեանց մերաց՝ զեպին թեյն եմք հասեալ՝ որպէս բազմիցս զրեալ եմք առ սէրդ. ապա յով կարեւր է մեզ առաջահառ նեանաստութիւն բարեկամաց մերաց՝ զի ուղղեցաւք զամենայն բանս մեր, և շինութեան սրբոյ Տանս փութ կալցուք. Որ և Տէրն մեր Փրիստոս զորեակից լիցի մեզ լամենայն աթոռապուս և հաստարակաւոր զորեանութիւնս մեք. և շնորհք նոխալի սրբոյ Տէրդոս եղիցի մեզ պնակահա և զորավիշ յարամամ Արդ՝ եթէ զնացեալ լինիս ի Պալես, որպէս զրեցաք, ըստ ալմա առնելոց ես, իսկ թէ ի վիճակից իցեմ, թղթով յորդորեցես զՊալեսցիս՝ առ ի հաստատուն ունիլ զսէր և զխաղաղութիւն իւրեանց առ մեզ. և մանաւանդ՝ որպէս նոցա ունին զմահալ շինել վնաս մեր առ կարսն առաքալ, ըստ ալմա և ճորջ սիրելութիւն ընդ հաստատրիմ սիրելոց մերց սիրնապատիւ օրհնեալ իշխանաց

քաղաքիչ խորհուրդ արարեալ՝ զուգ ես զԵրեսիչք զմահալ վնաս մեր առ կարսն, ծառուցանելով զշնարաութիւնս ալոր անցից մերոց, և զալմէ՝ որպէս խորեմութեան ներսով վաղել է, և լուղարեւոյիք զալն առ Պալեսցիսն, զի ընդ մահալէին իւրեանց առաքեցես լալն կողմանսն. Քանդի լալս կողմանէ կալուկապ արարեալ են զմանապարսն արք շարարարոյք, վասնորոյ և մեք ոչ կարողանամք զթուղթ ինչ հասուցանել ի Ռուսաստան, իսկ կողմանցս պարսիկք՝ դեռ ես զալ ինչ ունին կարսն, և զանփոփոխելի հալստպետութիւն Ազգիս ընդ փոփոխութեամբ արկանել, զորոց Տէր ցրեաց զխորհուրդս Ապաքէն՝ պարտիք զուգ լալով կողմանէ նեանաստ լինել մեզ, և զմահալն ներ շուսով զքեցուցանել և առաքել առ Պալեսցիս, զի ընդ մահալէին նոցա հասցի առ սէրութեան առաքալ, զի իցէ թէ ծառուցեալ նորա զշնարաութիւն, նեան քարչեաց լաւերաքախաղցն, որով և մեզ զիրարութիւն և պատմութիւն ընծալեցի. Նաեւ հարկաւորապէս զալս զիտեմ, զի ի կողմանէ չուխալից և ալ կարեւր իբրց լալ և լալ քաղաքութիւնս ունիլք. եթէ ալն մէկ թեւն իրադ հաստիցէր առ մեզ, զի սակաւ բառակաւութիւն տալոց էր մեզ, լալց ոչ էնա, որպէս լիազուր զրեալ եմք լաւալմէ առ սէրդ. Աստուած լիցի վրէժիւրդիք նոցա որք ոչնչացուցին զալն. Այժմ ալպէս լամենայն իբաց կողմանէ ես պոկաստար եմք. Նեոսաւոր և մերմաւոր պարսիկք միշտ պահանջեն զպահանջելիս իւրեանց, և բաց սանչ մեք ոչ կարողանամք. Վասնորոյ խնդրեմք ի սիրելութեանէ, զի զալն իրան՝ թէ զչուխալս՝ և թէ զալ ինչս զորս լալեմամ առեալ էիր և լալեալ, որոց սխալին առաքեալ էիր, և կալ առ մեզ, ի նարել առ սէրդ ես զտանի զուսիլ անց իբաց. ըստ ալմա զաւթերի որպիսութեանց և որքանութեանց զնել ապեմ թէ զչուխալս՝ և թէ զալ իրս, և չուսով նոց առ լալեալ ընդ հաստատրիմ կարտանի լալարեկեցես առ մեզ. իսկ զգինն նոցա, եթէ կարեցես, ի նուիրակահան և լաւալնորդակահան արքանաց հաստացես, իսկ թէ չունիցիս զառաւակաւութիւն, լալեմք պարսա արապես և վնարեցես, և զորքանի զնոց և ալ ծախուցն՝ զրեցես մեզ՝ որ մեր պարաքն է, և զխորդ և իցէ՝ հաստացանելոց եմք. և շնորհ

հակալ լինելուց եմք զքէն մեծալ գոհունակութեանս Իսկ վասն լինելոյ թեմինդ՝ մինչ Դանիէլ վարդապետան եկն առ մեզ, Կարցաք յմաս, և նա առայց մեզ՝ որ լինացն լսելոյն մասն ինչ վաստեալ է, և մասն ինչ իբրոյ գրուալ կալ գտել ի կարին առ ամանս Որոյ աղաքաւ քէպտա մեք հեռեանց եմք առ մեան թեմի, բայց զու ևս նետեանցես, և հարկիս խնդրեացես ի նոցանց՝ առ որս և լսեալ ես զայն թեմս, և բարեպաշտ իման զիցես, որ իցէ թէ ալն իբքն ի լսող գալցեն, և հասցեն առ մեզ, որպէս լսողալագոյն ևս զրեալ եմք ընդ երկարս Ազաթէն պարսկա ըստ այլմ ասեալ և զի նորոյ զատելի իրոն ևս նալ, և չուսով հասուցանել առ մեզ, որ կարի պահատութիւն ունիմք ի կողմանէ այնոյ Իսկ և արժաւոյ մեք չկարցաք զրեւ զկոնդակ առ հասարակութիւն մերալն իրոյ, և զթու զթս արհուսթեան առ լարգիլ ի իշխանան քաղաքիդ, զի լարժ զբարեալ կարաց քղթադրութեամբք ի Պալիս և լալ չպոզուան, նա զի և աւերանդակն ամբար չուսով զառաւել Վասնորոյ միայն զարս քուղթդ զրեցաք ընդ նմա առ սեղոյ, զի զարդասութիւն քոյ և զործողոյ, և մանաւանդ զկամս պատուելի ի իշխանաց և արհուս ժողովրդացոյ անուանցես մեզ, և յորժամ լալողեսցէ Աստուած՝ զի ամենայն բանք մեր ի զլուխ գալցեն և զՖէրման և թերթթն մեր ստացուի, լսելովս զրեցոյ եմք թէ ըզկոնդակն լինիս արհուսթեանց և խրատաց և կանանց՝ որպէս օրէնն է, և թէ զայլ օրհնութեան քուղթն մեր առ որ միամիտ և անհոգ կացցես: Որն ի նշմարիտ սերջ հասաւս առաւ զայդ առ մեզ՝ ողջ լեր ի Տէր:

Գրեցաւ ի ՌԴՄԱ թուոյս, և ի զեկտեմբերի Իէ ի սուրբ Աթոռս Ելմիսթին:

Դարեանայ խնդրեմք ի սիրելութենէդ. զի Դ հախարալաք լաւ, և աղբիւս կարմիր զմուս, առցես և լսեալ Յառաջէ ևս խնդրեալ եմք Եւ մեկալ լաւ զրեմք ¹¹⁾ վասն կնէքոյ, և Ժ մըս լալ հասարակ զրեմք վասն մաղկի: Ձայնսով ևս ապցես և լուրսթիկեացես, որոց աղագուս շնորհալուլ լինելոց եմք զքէն արհուսթեամբ:

Ալ և զայս զիտեան, զի ալսոր՝ որ է ամսորս Իէ, մեր Մարտիրոս աղայն զոր առաքեալ էաք ի Պալիս՝ անոր վերադարձեալ եկն առ մեզ, քերթով ընդ ինքեան զատարթեան ֆէրմանին և թերթթն մերոյ, զոր և մեք

լարգանք և հանդիսաւորութեամբ ընկալաք՝ և միամտեաց: Իսկ զԺմանցի փառալի Դրիգարն ևս թերեալ են ի Դարս. զոր և լալս քանի աւարցես թերեցոյ են առ մեզ. առ որ միամիտ կացցես:

529. Ի Թիֆլիզ, եւ կամ ուրեիցէ առ պարոն Դարսեանսն:

Յարմէ մամանեցի քուղթ նշմարիտ սիրու, Աստուածալին օրհնութեան, Յիսուսամբք աղիւսնի, հանդերձ ամենառաւ զթութեամբն բարբերելոյն և գերազար շնորհոյ և արագահաս օգնականութեամբ նշմարեալս սուրբ սեղալոյ, և բազմառաւոք արարութեանցն, որք ասա կան ժողովալուց, ի վերալ բարեպաշտի և քրիստոսասիրի, քալիտանի՝ և բարեպարմի, մեծապատիւ, իշխանի և Գրիստասի, զարացեալ մեծազգի պատուական հախարարի, Աղայ Դարեանս անուանի և բարեպառ նախադարձի և գործակալի, և ամենահաւանքալ սիրելոյ օգ. կայսեր և աստուածապաշ բարեհոխ ամն քոյ, և համարից օգնական մերալնոցն՝ բարեբողոք ի օսկիփալս որդաց, ընտանեաց, ազգակնեաց և բարեկամաց, և որոց ընդ մեզ են՝ ի Տէր խնդալ Մեարք:

Որում և գիտութիւն լիքի, զի թէն՝ լէ մեր տեսեալ լալողիման զպատուականութիւն մեր, բայց սակաւն ի լրոյ և ի քղթոյ սիրելեաց՝ լալանիք են մեզ գերազանձ խանակահոութիւն անմին մերոյ, և արաի պարգութիւն, և բազմաշնչակ անուան մերոյ բարի համբաւ, ընդ բազմադիմի առաքելական գործոյ, որ վասն խաղաղութեան ազգի, և պաշտաւութեան հալիւնեաց մերոց, և արոց Աստուածալին տաճարացն, քալիտանսն լանմին կալեալ՝ իմանալ ի հանգստութեան ունել զպզս և գործովուրդն վաղանայն որոց աղագուս և զեղերեցալոց ցարդ ի զրուսն մեծ ինքնակալին ամենայն առաւոյ: Եւ այլն: Ուստի՝ արագիկ արգասիք բարեխաւսութեանց մերոց, և մանաւանդ՝ օգնականք համբաւ բարեխան անուան մերոյ՝ խորխուսեաց զմեզ մասնիլ ալսու արհուսթեան անդաւանիկ համակուսա գերապատիւ սիրելութիւն մեր ի հարցանել զցանկալի առաղլութենէ մերոյ, և շնորհաւորել առաւել զարաի և զգեալորս զառաւս մեր ի քալալոց Աստուածապարսորոյ զալս

տեամբ տացէ Տէր շինութիւն Աստուածային տաճարաց, խաղաղութիւն և ապահովութիւն ժողովրդաց, և ուրախութիւն սրբի ամենայն տարակիցութեանց։ Եւ զպատմական իշխանից բարեկառ փառաւոր ի փառս խորհրդացեալ Տէր՝ և եւ անուանի և մեծառնակ արասցէ, և ի լայն օգոստ. կարսեր շտապը և հանելի երեսցոյցէ՝ տարածելով զամենազօր բազուկ իւր ի վերայ գերապատիւ իշխանից մեծի, և ի վերայ բարեկարգ տան ներս, և ի վերայ աշնուազարմ ընտանեաց ներս ի հովանաւորութիւն։ Մաղթեմք և ի ներսից բարեգոյտական սիրտ, ի նեւն առն Նաժարի, խորհրդի ի սէր սրբոյ Աթոռոյ Աստուածաբնակի, և ի բարեկամութիւն կառարեւել, որ վաղիչ է ներսից բարեբարութեան։ Եւ արդ՝ զարգիս այս է մեր ծանուցանելին նեղ։ Ձի ի հարկէ լայնի եղեւ, որպէս ամենից, Նորիզէս և նեղ կոչիլն և բազմիչ մեր լայն Աթոռ հայրապետական ըստ խորհրդի թաղմաց միաբանից սուրբ Տեւոթ, և ժողովրդաց երկրիս, և լալլ շէր-խակից սորին, և մանաւանդ՝ ըստ կտակի հանդուցեալ Յովսէփայ որդական կաթուղիկոսին, և ըստ խորհրդական թղթաց և մանաւանդ ըստ ընդհանր Յիֆիլիզու, և բազում երեկոյ անմահոց Նովոյ ճաղաքին, որպէս բազմակից մանէր Նոյիցն և թուղթը՝ լայնի վիտից են թանկցաւ Եւ որպէս մեղ էին գրեալ վերսկշառտեալ անմիշտ ի Յիֆիլիզու ըզկտան Նոյն հանգուցելոյն, Նովնպէս և ի դուռն Նորին կարսերական մեծութեան էին աղցեալ, խորաց զբութեանց խորհրդեալ և կալսեցն մեծի զրեալ է ի Պոլիս զհրամանագիրս ան զեպան պարսն Յամարոյն լանուն մեր հանել տալ ի դրանէ Հազարացուց զհրամարտական համեմատ կտակի Յովսէփայ հայրապետին և զմեզ խորհրդացեալին ի տեղի Նորին։ Որն և խորհրդութեամբ Նորին Վասերական մեծութեան ընդլալաք զհրամարտակութիւն թաղաւորէն Սամանցուց և թէ ի լաւնն պարսից և լալորդեցեալ լԱթոսս այս հայրապետական ի տեղի հանգուցելոյն Յովսէփայ, և կամք չնորհի. Տեւոթ և օժանդակութեամբ բարեպաշտից և նշարառարեաց խորհրդեալ ճարդ. Որպէս զպատկից զամենայն կարեւր ստակի ի քաղաքացուցից, որք զիտեն լաւագին և խղճի կարեն վկայի զզբրտածա զալս։ Բայց թշնամին խաղաղութեան

սկզբնաշարս բանաւորու լցոց զսիրտս երկուց՝ ոմանց վարդապետաց Դանիէլի և Սփեռնայ Նախանու, և խորաց ի վերայ մեր անհուսթեամբ։ Որք և՛ ի նեւն ստալի և անհիմն բանից զալթակեցուցեալ զամենա պարզամիտ լաղզէս մերմէ՝ խաղիցեցին զնոսա և առ փաշը փաշը տարածեցաւ ան խաղաղութիւն և ստեղծութիւն ի բազում, մինչև և ի լուսնիս ամենամեծ ինքնակալին հասեալ՝ արգել զգիթութիւն Նորին ի սրբոյ Աթոռոյ և ի մէնջ. որ ամենայն լուսով լուսացեալ և թեցեալ էաք՝ ի լանձաւալ զթութիւն Նորին աղջուկին հանգեմը ի լալանովի կալ և ի լանդորբու ունիլ զսուրբ Աթոռս և զաղցն, և ի բարութեան վարկիւլ։ Եւ այժմ եւ որ քան զոր ստակաւան զբարանութիւն թշնամեաց խաղաղութեան, և ոչ զաղցեալ ի խաղվելով զմեղակարգան, և Նշան միաբանութեան ոչ երբեք երկին։ Որոց զբարութեանց զմէջ այս են. Իբրտ թէ՛ արտաքոյ կամաց աղցին բանութեամբ ինքեմ Նաւեալ, և զարծաթեղեն զաղցս եկեղեցու խորհրդեալ և վառանեալ, և ալլին Որք արգարեւ են ընդլալաք Նաւարաւստութիւնք. քանզի՝ մեզ միաժող ի խի ի մերումնաւան՝ Յովսէփ հանգուցեալ հայրապետի ի վախճանիկն աղբ կտակեալ էր զմեզ Նաւուցանել ի տեղի իւր, որպէս զին քաղաքացիք բազմակից մաներաւ մեղ մանուցին, որոց մահուրն առ մեղ է. Նովնպէս և մեծամեծք տեղաւոր զրեալ առ խանն, ստիպեցին զնա առ լաղաղ կառարել զան. որպէս և ինքնակալն առանց մեր խնդրանաց և խորհրդանաց դիտացեալ զփառս հանգուցելոյն հրամարտել էր ի Պոլիս զեպանիկ զՅիֆիլիզան հանել տալ, և զմեզ հաստատել. որպէս ի վերջ լիշառակեցաք։ Որ և ըստ լալորդելոյ Տեւոթ ի միւս՝ առաւ ընդլալաք երկուց թաղաւորացն Պարսից և Սամանցուց զՅիֆիլիզան. ընդ որս և զբազմակից մահուրս, և զբազմ չնորհաւորութեան թուղթս ի մեծէն Պոլսոյ և լալլ մեծամեծ քաղաքաց, զորս և նեւամբ Վարապետ արքեպիսկոպոսից, որ կալ աղբ արքեպիսկալ, կամեցաք լղել առ ինքնակալն զի տեսցէ և զիտասցէ զուղիղն, բայց արգելին զզաւարք Նախանուս, և լիթիցն դիմել ի դուռն արքունի և մանուցանել զնշարառութիւնն. զպատկից զամենայն կարեւր ի զրն Վարապետ արքեպիսկոպոսին զիտել, զոր լանձնեմ

Պաշտի զերկամ մի զցալի և զցերեկի ոչ պարզերէն խրատել զմի մի խաբանչիւր օրհնեալ հասարակցոյց, զի մի անզգուշաբար պատրեալ ի պաճուհեալ բանից ստապատում անձանց՝ երթինցէջ զենա ստութեանց նոցա, քանզի փոքր իմ հանապաղ է վասն փրկութեանն հոգւոյ օրհնեալ հասարակցոյց, և վասն շինութեանն և բարեկարգութեանն սրբոյ Աթոռոյս։ Այլ բարեստեանց ստաանալ որ միշտ ի պատրաստի է արկանել զերմն խոսկութեանն և ապաքն վասն ամբ քան լինել մարդոյ, զրկեաց զգաղաքն Կոստանդնուպոլիս լարթուս առաջնորդէ և էւս ամբ հովիւ քնեալ, զի կարասցէ լաւութիւն նորա դիւրին կերպիւ սերմանել զօրմն շարութեանն ի ձեռն պաշտօնէից իւրոց, ըստ առաքելոյն Պաշտի, Աստուած թալլ ետ բանաբարկին յարեցանել զայս խաղութիւն, զի որք ընտիրք և խաղաղաբարքն իցեն լարանեցին և ընկալցին զվարճալ բարեաց ի նմանէ ըստ խաղաղասիրութեան խրեանց։ Արդ՝ մինչ Աստուած յարեցանէր զոք լաւաշնորհութիւն ժողովրդեան իւրոյ, բանաբարկուս ըստ իւր շարութեանն երեսնուցանէր զոմն խանդարիչ հակառակ նմին։ Այս ցուցցուց ասկաւոք օրինակաւ սուրբ զորք, քանզի մինչ ազատեմին Աստուծոյ ըստ ունեւոցէ նախընտրութեանն Կոստանոյ ծնաւ նախդեռ ազգաց և ժառանգ օրհնութեանն Աբրահամու, աղախնածինն Իսմայէլ խնաւ եղ ինքն լինել ժառանգ իւրեմին։ Այստաւ ստեցեալն լատուածոյ նախանձաւոր գտեալ օրինաւոր անդրանկութեան և սուր ժողովրդեանն նախդեռութեան Յակոբայ, Եսայիցաւ առ ինքն իրզուել զամբ, ալլ տէր խափանեաց։ Այս եղբարքն Յովսէփայ մարտցեալ ընդ առաջադիմութիւն նորա, կամեցան կորուսանել զենա, բայց Աստուած ըստ իւր նախաանձանութեան թալաւոր զնա կապցոյ, և եղբարան կարգապէս ծառայէ նմին։ Այս լաւութիւն քանաշատեալութեանն Անտրանի ստուերակուն օրինին Կորիւ, և Դաւան, և Աբրեան հակառակեալ նմա փոքր պատն լափշտակել զամբ Աստուածակցացոյ պատիւ քանաշատեալութեան ի նմանէ, բայց Աստուած անդնապաղ կորուսեալ զհակառակնն Նշանաւ ժողկեալ զաւազանին լալանեաց զօրինաւոր քանաշատեալութիւն Անտրանի։ Այս է ժամանակս

քարազութեան առաքելոց առաւ առաքեալք սմանք ի վեր երևեալ խափանել կամեցան զքարազութիւնն նոցա։ Այս լաւութիւն օրինաւոր սուրբ լաւարեանեաց, ի ժամանակս ժամանակս արք ազգասմբէջ զլուխ բարեբաղտեցաւ խանային հակաթառ լինել, բայց սուր Կորէք ի ձեռն ժողովոց և քննութեանց մերժեցին զապատամբան, որպէս լոյս է ի պատմութեանց մերոց։ Այլ այս հակառակասիրութիւն լաւութիւն մեր առաւել խմբ զորացեալ քան զառաջինն՝ զան զորեցեցին, զօրինազանեցութիւն խրեանց հաստատել և լատար անդին Իւլիքիլիսէ հուր օտար, այս է անդէպ պաշտան Աստուծոյ ժառանգանել ըստ Կարազայ և Աբրիսիւր։ Բայց օրինապէս օրհնեալ իշխանք և հասարակ ժողովուրդք մեծի քաղաքին Կոստանդնուպոլսոյ շարթուլք վատուածալին ազգեցութեանէն ի վրէժխնդրութիւն ալաղիսի անկարգ օրինազանցութեանց, աղբարական արդուհալիս բողոքեալ առ բարեբաղդ արքայն Սամանցալց, զխանդարիլուն օրինաց բարձեալ ի միշտ ժառանգին ի դիւր ծնողին խրեանց՝ ընդ որպէս հակախնդրեալ մարանչէին։ Այսպէս արքունական պերսութիւն և ֆերմանա հաստատեալ զհալադափտութիւն մեր և բազմակնիք մանչբական զրուսածոք միտքան ամենեքեան համահաւորութեամբ ընկալեալ շնորհաբարեալ էին։ Չար ընկալեալ մեր ընդ սիրազուստ Եսայանից ի ձեռանէ հարազատ և արապցաւ զուսկի սրբոյ Դանիս և սիրելի որդւոյ մերոյ՝ Սահափանաւ շնորհափալ արքայախնդարուն, ընթերցաք առ զրան Գրիստոստէլ անդալս, ի լոնիս եկեղեցական և աշխարհական զատուց բազմութեան, հանդէս մեծ և խախտութիւնս արաւաք։ Այս զանպարտելի և զաղթող թալաւորութիւնս Սամանցալց, և զպանծալի զիշխանն և զժողովուրդան մեր զժողովեալուն ընդ թեւոց խնամոց նորին օրհնեցի և զպէտքս բարիս և զխաղաղ լալեզուածս վասն նոցա ի լատաղապարգիս լարարչէն նալեցի։ Տէր զեղ խնամարկեալ ամենազօր ալիւ իւրով ընդ թեւոց պաշտպանութեան իւրոյ պանծոցէ, և օրհնեցէ լալիտեանկան օրհնութեամբ զիւրաքանչիւր զոտ աստիճանի ձեռնոյ ի վտանգից և ի ձախորդութեանց զերծ պահելով զորացուսցէ։ Ենորէք Աստուածաբէջ անդալս և համայն սատ եղեալ սրբութեանց, և աջթիք

որքով Լուսաւորիքն մերոյ պնդական և պա-
հապան եղիցին, Յէր Աստուած միշտորդու-
թեամբ յոցին զեքն և ազատ պահեցէլ զքնա-
կիչն զաղաքից լամնեան կերպ պատահա-
րաց, ի ցաւոց, ի հրահրգութեանց, և ի պե-
պէս ախտակրութեանց, զվնասակար վրդ-
վումն և զաղապան իսպառ աննեղ առնելով
խաղաղութեամբ զարդարեացէլ, զկայ սիրոյ և
զմիտարանական հաստակութիւն ձեր առ սուրբ
Աթոռս և առ զանկալս սարին հաստատ և
անխելիչ պահեցէլ. զի անանկելով կաթմամբ
շնորհաց տրաւ, լուսանեական փրկութեան և
երանուէտ կոյնման արժանի լինիցէլ. իսկ
արդ ի վախճան մաղթազանքն բանիւ հոգ-
ւումն Աստուծոյ յարգարեմ օրհնեալ հաստա-
ցեալոց զանք և զխաղաղութիւն բերել լա-
նինս ձեր. փախերուք ի խռովութենէ, և եթէ
նեաց ինչ վրդովմանց կայցէ ի միջի ձերում,
քանազարուք վարել ի բաց զանի, իբրեւ զա-
ռիթ կորսեանս հոգւոց. Բանդի Աստուած
խաղաղութեան սիրով զօլով փախչի ի հրոյ
բարկութենէ, ի նենգաւոր շարժմանէ, և ի
հաղով խռովութենէ. և բնակի ի յոյ լան-
դարս խաղաղութեան, որպէս օրհնակեցաւ
առ Նիդիսիւ. Եւ ինքն Քրիստոս լալանապէս
խառնեալ բնակիլ ի միտարանութեան և ի
խաղաղութեան ստեղծ. ուր իցնէ երկուս և
երեք ժողովեալ լանուս իմ, անդ եւս ի
մէջ նոցա. Նթէ ի մէջ երկուց և երկոց սիրով
միացելոց խառնեալ բնակիլ տէրն մեր, ա-
պա ձրլափ առաւել յաճարութեամբ լաննէ
առնուկալ և մնալ ի մէջ թաղածոցով հաւա-
ցելոց, բայց եթէ զաւգ սիրով և խաղաղու-
թեամբ միութիւն ունիցիք ընդ միմեանս
Եւ ըստ որում Աստուած մէ և և անմասնք
թաղմամբ, կամի զի հաւատացեալք իւր թող-
աւթիւք՝ միով խաղաղութեամբ միացեալ՝
յոցեցին ի մէջ զլուս իւրեանց, և ապա նմա-
նեալ ինքեան, եղիցին կառարեալք, որպէս
և ինքն Աստուած կառարեալ է ըստ բանի
տէրութեանս. Եւ տեսեալ աղաքիս կառարե-
լութիւն միութեան՝ աւիցէ ըստ երգոյն. Մի
և աղաքի իմ, կառարեալ իմ ի մի անհառ
արգելութեան իւր հրախրելով. Եւ ըստ ո-
րում օրհնեալ սիրելից իմ ի մահերական
զբուտն ձեր ճանութիւն ցուցեալ էիք առ
բանութեամբ եղեալ մահէրան առաջինս
զախեցիկ մեզ և միտարանութեան մերոյ, և

լալս կողմանս եղեալ ժողովրդաց ամենին
անընդունակ են լինելոց, եթէ ի լալս եկեա-
ցեն, ալիսա ի Լուր՝ աննեղ առնելոց եւք.
Ըստ սինն օրհնակի, սիրովն Աստուծոյ պա-
տարեմ սիրելեաց, եթէ ի զաղաքից լալ-
միկ թախտար քանից զրեալ խաղաղութիւն
թաղթք գտանիցին՝ Դանիէլ և Քրիստոս վար-
դապետաց և ալլոց խաղաղութիւն անմանց, Լամ-
բանիք զանոսակ մանածուս զաղք, ապա-
կանիլ ժուրիսնցք, և վնասակար փուշք ալլ-
ուլ՝ եկեղեցւոյն Քրիստոսի. և ժողովեալ զա-
մենն լիւր-քանչիւր անմանց, արկիք ի
Լուր, զի մի առիթ զալթապետութեան լինիցին
յապաղպուն միախառ անմանց. Ապա եթէ ոք
ընդդէմ մերս հոգեան խրատու՝ կամիցի պա-
նել առ ինքն. և ոչ լալանել զանիսիս ան-
բարի գրաւածան, այն եղիցի ինքեան ի նշովս
իբրեւ զաղանս Ապարս. Նիքիքովէ, Լան ըստ
խնդրանաց ձերոց օրհնութեան կոնդակաւ և
սրբալոյս Միւսանա զմախրակ առաքելոց
եւք ի զխոյզ պահու ի խաղաղանալս Աս-
տուծով ամակա ինչ ի զանազան հոգոց ի
յորհնեալ զաղաքից ալլ, առ ի զիմաց մերոց
օրհնել, սփոփել Աստուածախն բանիւ, և ի
բարին յարգելի զօրհնեալ հաւատացելոց
մատակարարելով զԱստուածախն չնորաւ Եւ
ևս՝ խրատ զգուշութեան առնեցեալ սիրե-
լեացդ՝ առնէ, թէ ի փոքրիկ կարէ միւլէ,
հրգեմ մեծ եղանի, և երբեմն ի խում ինչ
ցաւոց սկսեալ սկստարութիւն, ի մեծ տխա
ժամանէ, ալապէս երբեմն լալին զմտութենէ՝
խռովութիւն մեծ լառաշնուալ. Եւ լանդեան
անմեն աղմուկ և վրդովումն մեծ ծաղի. սմին
իրի առ սրբապան առաքելոն Քաղա թէ
Փոքր մի խմբ զամենեւն զանգուանս խն-
րէ. Եւ որպէս առիք անմամբ զփորեն, թէ
վրդովումն աղի մերոյ եղն ի ձեռն անդա-
տան և ոչինչ սնաղկաց, որք ըստ խնամա-
նոյն իբրեւ աննք մեծեալք աղապեղեցին
զիւզս անուշաւս, այս է զանգարտ և զախրթ
խաղաղութիւն աղի մերոյ, եթէ արժն եւ ի
քաղաքից աղմուկ անդիսի խռովաւոր սնա-
ղալիք անգործ և առանց ինչ պաշտօնի որ-
ջոցեալք իցնէ լանկան ուրէք, լարաւքս վա-
րեցէք, զի մի ըստ բանի մարդարէին անաք
ի յորհնեալ սիրելեաց ընդ թիւրան արմարիկ
թիւրեցիցին. Եւ եթէ լալանեալ աստանդա-
կան և ընդ վալլ չբոլ սնաղալիք առանց

պատմաւորի դասին տղերք, մի կտրասցեն ըզ-
տեղի կաշնուլ: զի ըստ կանանաց սրբոց հարց
կրօնաւորք պարտին ի վանս բնակիլ և սլ
ի կորուսաւ հոգւոց խրեանց և ի գալթակզու-
թիւն թաղմոց՝ թափառական շրջիլ: Դսե՛
ըստ ամենայնի պարտ է ձեզ հլու և հնազանդ
գտանել զերապառիս և զքոր մերոյ և հոգեոր

հոր մերոյ Տեառն Եօնանու արժանաւասանց
պատրիարքի և ամենայն ազատկար և հոգե-
շահ բանիցն լսող և կտատարող լինիլ: Աս ըստ
թանին Սիրաքայ մեծարել զիս արդեամբք,
թանիւք և ամենայն համբերութեամբք զի կա-
րասցէ ըստ օրինի հոգ տանել և կտապարել
զօրհնեալ սիրելիսդ իմ:

Յ Ա Ի Ե Լ Ո Ւ Ա Ծ

Ա. Վասն Դաւթի հօր փոխմանն է գրու- թիւնս:

այ զայս գիտացել լա-
զութիւն մեր զի
լաւանի է ամենե-
ցուն թէ արքայա-
կատար Տէրս մեր
և Քրիստոստախոյ զա-
հանաբարեան ամե-
նայն Հայոց լորէ ան-
ախ ժամանելոյ աչբ-

երկիրն Ուստատանու, արգան խնամարկու-
թեամբ և ապաւովութեամբ պահպանէր զարքա-
ղան Դաւիթ նալըն և ըստ բնածին բարեօր բա-
րուցն իւրոց առատապէղ շնորհաց զթութեան
ջանալը արտադիր առնել զնա լամենայնի թէ
ուսկից թէ նոցապէս թեամբ ալլ ամենայն հար-
կաւորացն և պիտուիցն կեցութեան, և թէ լա-
տակ իմն սիրով պատուելով և միտթարելով
մինչև զարմանալ ամենայն տեսողաց և լսողաց.
և իրաւի զար իսկ պահանջէր զազալազարու-
թիւն և զբխառնէկան բարեպաշտութիւն,
որովք լաւէաւ նախացեալ հանդիսանալ և զբա-
փալկալ բարեբաւնի լամենայն բերանոյ նորին
(երկիցս երանեալ) բարձր արքայութեան:

Արդ՝ աչպիսի լիառատ խնամովք՝ մինչ
ըստ խնդրոյ Դաւիթ արքայան հօրն առա-
ջեաց զնա ի Քանաքեա գիւղն մերձ լճրեան
ի 16 պատասխի սակս առաւել ապաւովու-
թեան նորա, ըստ որում ունէր ին ընական
իմն քառակրթութիւն անկին և լալնմ միջոցի
ևս զեղեցաւ սակաւ ինչ տկարութիւն ան-
դէ և քեմքի, կապեալ անդէն առ ժամանակ

ինչ, զնացեալ էր ապա լճրեան ի սուն եղ-
բարն իւրոյ՝ ազալ Բարսիկն, լալց թէ անդ
ի Քանաքեա եղեալ ժամանակն և թէ ի սուն
եղբարն իւրոյ, յորս եկաց մնաց իրրն ամիս և
կէս, զորովագութ արքայակատար Տէրս մեր
փութ ընդ փութ առաքելով առ նա ի տե-
սութիւն զաման ի պատուար ևսկիսկապա-
սաց հանդերձ պատուա զեղբորէիւք ըստ խնդ-
րանաց նորին և ինչ ինչ նիւթովք ասեկեաց
և ընդեկեաց առաւելապէս քան զինդրեալս
առեղ ստեղ հարցանէր զողջութիւնն և զոր-
պիտութիւնն նորա մինչև և ի ցրտանալ եղա-
նակի զիւր իսկ զգինի չլղանալ⁽¹⁾ պատուական
մեծ քիւրքք հանեալ լինեցին նմա ընծալ առա-
քէր առի պահպանութիւն անկին նորա. առ որ
իրաւի և նա ինքն Դաւիթ արքայան նալըն ու-
նէր զմեծ շնորհակալութիւն լամենայն զիմաց:

Ապա լաւաւորն լալնուսիկ մինչև եկն համ-
բաւ թէ բարեբաղատի. Նովէթի Սարաբար՝
որ զնացեալ էր ի Փարէշ, վերադարձեալ ան-
ախ զալ լճրեան և արքայակատար Տէրս մեր
ևս ըստ հարկին պահանջման պատրաստէր
զինքն զնալ ընդ լաւալ նորա հանդերձ արժա-
նաւոր հանդիսի. ըստ եղանակի նախնեացն
սովորութեան, Դաւիթ արքայան նալըն ևս
իրրն աղգմամբ իմն լիառուալ խնդրեալ էր ի
նորին վերապառութիւն, բերել ալլ վինքն ի
սուրբ Աթոռալ որով վասն և լաւալ թախտառ-
վան⁽²⁾ առաքեալ ընդ Սահփաննոս եղի-
կապտին Գեղաման, պատուէր ևս նմա բե-
րել զնա պատուով և խնամով ի սուրբ Ա-
թոռալ. Առ ապա մինչև ել ստան արքայու-
կատար Տէրս մեր զնալ լճրեան ընդ լաւալ
Սարգսարին, նա Դաւիթ արքայան նալըն ևս
ի նոյն օր եկաւ էր անախ զնալ ի սուրբ Ա-
թոռալ, լալց սորին բարձր արքայութիւնն
վերին ուղիղ ճանապարհուն, և նա ներգին
ճանապարհուն, ոչ հանդիպեցան միմեանց: Յետ
որով ի լինելն արքայակատար վերապառին

մերսյանի լիբանան, մինչև հասնի թէ՛ զայն Սար-
աթրին աշտանէլ ունի, և Դուիթ սրբազան
հայրն ևս զգալով որ քան զոր ի ծանր
սկսութիւնս, խնդրէ փափաքմամբ՝ տեսանել
զՏէրս մեր, վասնորոք նորին բարեզոյթ սր-
բազանքիւնն ևս պատանակելով զայլ ինչ հար-
կաւոր իրակութիւնս, վերադարձեալ եկն ի
սուրբ Աթոռս. որ հետ փոքր մի հանդիստ
առնելով, զնայ ապա ի տեսութիւն Դուիթ
սրբազան հորն հանդիսէ մեռք, և այլ եպիսկո-
պոսաց և նա թէպէտ տկար և նուազեալ իսպառ
ի կարգութենէ, սակայն ի նոյն ժամու զգո-
րութիւն իմն զգեցեալ և կացեալ լստին, ըն-
կալաւ. մեծաւ խորհուրթեամբ զարարեցնակատար
Տէրս մեր և եղցւոյ զարժանատւորն պատիւ՝
աշխուրջ զգուշութեամբ. և ապա թառ աշխու-
նելով զմիմեանս զիտախտան փառմամբ և համ
բուրիւ, նստեալ խոսակցեցան իրեն կէս ժամ.
լորում միջոցի լոյժ զպատուութեամբ լերիւրելով
զբանս իւր սրբազան Դուիթ հայրն, կրկին
կրկին նորահալուութիւն մատուցանէր սր-
բազնակատար Տեսնաւ մեքով վասն անբաւ
բարեբաւութեանց և երակտանացն առ ինքն
և վերաթին լաննն առնէր զինքն սարին բազ-
մախնամ զթութեան և գորովագութ՝ տերու-
թեան սարին հանգիսէ բուրբ միաբանիւք
Աստուծոյ և խնամոց նորա՝ մինչև աբա-
սուիչ ամենեցուն, որք անդ կային.

Իսկ բարեզոյթ Տէրս մեր զայն ամենայն
նորին խոստովանեալ նորսն բարեբաւու-
թեան և երակտանացն իւրոց ամենաբաւակա
նին Աստուծոյ նորահայն ընծարելով՝ խոսա-
նալս առաւելուլ զայնս ամենայն իւրք, ասե-
լով նմա. Զանձ, եղբար սիրելի, առաջա-
նալ Աստուծոյ օշնակատութեամբն, և ես ի
նորահայն նորսն ոչ խնայեցիք զամենայն ըստ
խնամ կարեաց և պարտականութեան. Յնա
այսք ամենայնի երեւոյ սրբազնակատար Տէրս
մեր և սակաւ ինչ ևս ժամանակ անցուցեալ
մինչ կամեր կրկին անգամ զնալ ի տեսու-
թիւն նորսն և զարկաւարացն խօսել վասն
պոյր սրբոյ Աթոռոյ, թերին զամբու թէ
յոցաւ լեզուն և ոչ ևս կարէ խօսել. և փոքր
միտ ևս և առաստեղին թէ հանդիսաւ առ Գրի-
ստոս, որ էր ի լեւն հոկտեմբերի զինի երե-
կոթեանն ի լերբորոց ժամուն. և ապա առա-
ւատուն որ որ առաջինն էր նոյնմբերի, սր-
բազնակատար բազմազոյթ տէրս մեր առա-

ջեաց լիբանան հրախրակս առ ընտանիս
նորսն և առ համայն իլիանան զայլ ի Թա-
ղուսն նորսն, որք և եկեալ հասին ի նոյն որ
բաւական բազմութեամբ և ի 2. նոյն ամառ՝
այսա սրբազնակատար երջանիկ Տէրս մեր
իւրով իսկ ներկայութեամբ ընդ բոլոր միա-
բանից և այլ բազմութեան՝ մեծախնդես փա-
ռաւորութեամբ կատարեաց զթաղուսն նորսն
ի զարթն տանարին սրբոյն Դաւիթեալ ի
կարգն զամբարանաց երանեալ Վարդապետացն
սրբոյ Աթոռոյ, որք ամփոփեալ կան ան-
դէն. և ի նոյն որ եպիսկոպոսի պատարագաւ
և պաշտամանցն զբաժ թաժանմամբ մարա-
նից և աղցնաաց և արժանաւոր հայեցորու-
թիւ, և այլ ամենայն պարագայից կատարե-
լով զփառալուք հանդէսն թաղման նո-
րսն, իրաւի միթիթարեաց զամենայն ընտա-
նիս նորսն և զամենայն զանազան, նոյն-
պէս և ի լեռնին՝ որ թէպէտ քանի որ լառով
պարտ էր լինել, բայց ըստորում լայն շարա-
թոյն հրեշտակապետի կիրակէին Տեսնաւ
մեքով օծման օծանխմարութիւն էր, վերաթին
ևս հրախրեաց Սեբանայ գաղաթին եկեալ
բազմութիւնսն. Յորում աւուր ևս նախ լանուն
հոգեւոր Դուիթ սրբազանին ի պաշտաման շա-
րականի երեցեանն ժամուն պաշտնէից զբաժ
թաժանել ևս և ապա վասն իւր ամենի, և ըզլե-
նի պատարագին այլ ևս ինքնին բազմու-
թեամբ զմացեալ ի հանդիսան և զեթիման
կարգն կատարեալ, եկին ի հայեցելոյթ, զեր-
կասին ի միասին կատարելով ըստ հոգեկա-
նին և ըստ մարմնականին. զեթիմ հանգուցե-
լուն և զիւր ամանխմարութիւն, Ապա ամենայնիս
իրաւի սկսն ունի թէ որպէս տեսողքն նոյն-
պէս և լսողքն ունիցին միթիթարեւ և բա-
րեբանել զանչլաւարութիւն և զանխմակա-
լութիւն Աստուծամարից քանանալագեանս
մեքով, որ իրաւի որպէս ի կենդանու-
թեան նորսն, նոյնպէս և զինի մահանն
չեթոյ ինչ պակաս, որ ինչ վարկելն էր աբ-
ժանաւոր խնամոց և զթութեանց և լարգու-
թեանց. Ուրեմն ասեմք, Տէր Աստուծոյ լուսա-
ւորեալ պատկերն զհոգի Դուիթ սրբազան
հանգուցելուն առ ինքն, ներկայով ամենայն
մարդկօրէն սխալանս և զքաղցրագոյթ հոգե-
ւոր Տէրս մեր ընդ երկայն աւուրս ունելով,
ազգին և մեզ նորահայն և պատանական զլուսն
մեր ողջ եղբիւր:

Ք. Հանրագիր Գ. Պոլսոյ ժողովի:

Քրիստոսեյիմն և լուսանկար Անպիթելի Աթոռոյն սրբոյ Եփեսոսի մեր լուսոյ մնողի մեր լուսաւորչակներս մեծի Գահի մալուր Հարսինն Հոր երկնաւոր՝ հոգեւոր փեսայի՝ և մայրացոյն Քանաւաղեանի՝ Գլխոյց եկեղեցւոյ՝ երկիս երանեալ սրբազան Հայրապետի Տեառն Տեառն ԴԱԹԻ Աստուածաբան կաթուղիկոսի ամենայն Հայոց Պատուամեծար Հոգւ Հանրից սրբոյ Աջոց Տիրամերձի և Ենդարարչի խմարակաւն Հոռոյր հանդերձ սուրբ Ողբունիւ Համաւան Հնազանդութեամբ մատուցանելք և միակամ միաբանկան մալնիւ Ենդարարեմզ զգերաւաստութիւնն Արժանապատիւ Տեառնց Վեհապետութեան՝ Հոգւոյ փափագանեց՝ ըզմակերտ խորհուրդ՝ և սրբավառ սրբոյ՝ Մեծ ի մայրաքաղաքիս Կոստանդնուպոլսոյ բնակեալ համայն Հայրապետ Այց խմար սրբոյ՝ համաւան կամեց՝ մեծաւ հանդիսի՝ հաւաքեալ ի մի վայր ի սուրբ Աստուածային եկեղեցւոյ՝ արարեալ ժողով և սինեղոս՝ Արքայամեծար Պատրիարքաւ և Նորոյ Տեղապետի, իսկ սրբոյ Եփեսոսի, սրբոյ Մրտապէմոյ, սրբոյ Կարապետի Աթոռոցն և ալ ամենայն մայրաքաղաքաց զերաւեսիւց և փոխանորդոց, ընդ որս էին՝ Արքեպիսկոպոսանք, եպիսկոպոսք, մայրապոյս վարդապետք, Աւագերէցք, Աթոռակիցք և ամենայն դասք եկեղեցականաց՝ ճանաչեց՝ միաթէվէլիք՝ Ամիրայեց՝ եկեղեցականք՝ իշխանապետք՝ իշխանք՝ և պետք իւրաքանչիւր Էմանֆոյց, և ամենայն լուսաւորչածին ժողովուրդ Արեւմտեան և արեւելեան, Կիւսիսլիկն և հարաւային կողմանց եկեալ վանապանք միաւնոյն բարեխի բաղձանեց իւրաքանչիւրեւ ըստ իւրոյն ստաթանի մատուցանելք զԳրիգորեան Ողբուն սրբոյ և խորհանց սրբազումար ժողովուն Տերոյ և Հոգեւոր միաբանութեանն սրբոյ Աթոռոյն Եփեսոսի, եպիսկոպոսաց, վարդապետաց, կղերիկոսաց և ամենայն խափ հասակի ըստ վարչական իւրաքանչիւր միաւնոյն առ քառակողմ աշխարհի գտանեցեալ զորմակաւոյ թէ ի Միջերկրեան, և թէ Վարդապետ ընդ իշխանութեամբ Տէրութեանն Օսմանցոյ, և ընդ ալլոց Տէրութեանց Քրիստոսոսպանկ Ողորմածարարոյ Փաշաւորացն հաւատացեալ ընդ իշխանութեանն եղելոց առ հասարակ Յարե-

թական սերընդոյ՝ ի վանալոյս՝ ի մայրաքաղաքս՝ ի քաղաքս՝ ի չէնս, ի դիւղս և ի լոգարահլս բնակչոց, որոց Այցելու և վերառաւել ճանաչապետաց, նախնորդաց, վարդապետաց, ճանաչալից, կղերիկոսաց, քաղաքականաց, դատապետաց, միլիթաց՝ իշխանաց և իշխելոց, վանապանեաց և արտաւարչոսաց ամենայն ի Քրիստոս Յիսուս հաւատացելոց զորահաւաք խնդալ ի Տէր Յոյսն բընաւից խորմամ բերկրութեամբ, Ամէն:

Յայտ իսկ և Աստուածաբն Հաւատացելոց ի Տէր անստերիւր բանն Փրկչական որ առէ, ոչ կարէ ոք առնել լանձնէ՝ եթէ ոչ իցէ առնել նմա ի վերուստ, որ ահաւակի արգարե Սրբաւասարք Տեառն Դաթի Աստուածաբան կաթուղիկոսի և արժանապաւն Քանաւաղեանի նախկին վեհապետական իշխանութիւնն և արժէ ևս վերահաստատութիւնն Վատուածուս զոյ անսանի, զի իզմը հոգեղէնք յոյժ համոյ ևս Աստուծոյ, վառընդի ըստարում Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս յինեաց զեկեղեցի իւր ի վերայ վիժի հաւատոյ, և՛ վառն հաւատաւն և ի միութեան պահելոյ եղ ի նմա փոխան իւր քաղաքեալ և զվարդապետս, և լանձնեաց նոցա զգերակալութիւնն և զպաւսպետութիւնն: Յազապ ուրոյ հոգեւան նախնաւորն մեր և սրբազան Հայրապետք զեղեցիկ ակնաւորութեամբ կարգադրեալ զլուս սրբոյ եկեղեցւոյ զկաթուղիկոս կաջուցին: Որ արց մալրն հաւատոյ սուրբ Եփեսոսի պարեմնց Այցիս Հայոց ապշմամբ սուրբ Հոգւոյն ի սրբոյն Լուսաւորչէն սկսեալ մայրացոյն Քանաւաղեանեան և կաթուղիկոսական Աթոռ պարզեցեալ Այցին միւրում Ձի ըստ որում ամենայն սուրք և բարեք, և ամենայն պարզեց կատարեալ ի վերուստէն Վատուծոյ է իշխեալ: Որ ահա այս բարեվարչ շնորհս որ ի մեզ անյաղթելուն ի դրանց զմիայն սուրբ Աթոռն Հայրապետական լալորաբար գար սուրբ Դան հանդերձ Դանակալիս ի պարձանս և ի միթիարութեան Այցին Հայոց ի նախնութեան պահիր փառաւորապէս ազօթիւք սրբոյ Հորն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին: Եւ թէպէտ առ ժամանակ հակառակն բարեաց՝ խաղաղութեան թշնամին լարեալ ի վերայ առ ի խորթալիկ, իսկ մարդապէն Աստուած Հոգւ զգրութեամբ իւրով էնալ ի յոյժնութեան առ ի փրկել և ապրեցու-

ցանկ, զոր և աղաւանդ խնդրեցի Աստուծոյ անառկ զաղաւանդս արտից։ Վասնոր այս անցեալքս անցին զգլխով արքայ Աթուռն մօր մերոյ և զմերօքս՝ ոչ այլ ինչ զգոմք։ Եթէ ոչ ապա մարդկոյ ըզմեղ էնարկ ի լայս բովս փորձութեան։ Վկայէ այսմ հոգին սուրբ ի ձեռն Եսայիայ թէ, անցուցիք զնոսա ընդ հուր, և քնուցիք զնոսա արդէս քնանու Արծաթ, և փորձեցին զնոսա արդէս փորձի սակի ի հուր, նա կարգացեղ զանուն իմ և եւ լուսաց նմա։ Վասնոր՝ արքայն այս փորձութիւն որ առդիպաւ՝ թողլաւութեամբն Աստուծոյ եղև, որ ըստ Յօրաց համբարութեամբ տարաւ Հոգեւոր Տէրն մեր Ազգայնեանց Սրբազան Դավիթ Աստուծաբեալ կաթողիկոսն այսմ վշտաց և փորձութեանց, բաց արդէս սակի մաքուր և ընտիր դատ։ Ըն լուսա Տէր ձայնի պաշտատանաց նորոյս Խորշիկի, ըմ լուսայ ձայնի աղայանաց ձերբոյ, և իջի զթուրեանս իմով փրկել զանկ լամենայն տառապանաց ձերաց։ Որե բարեբար կամեցն Արարչին Աստուծոյ նախկին ընտրեցեան և ինչդանոց Ազգիս՝ բարեբարս և խնամարկու Արքայն Սոմանցադ՝ ոգորմեով Ազգիս՝ վերադին չնորեաց մեղ՝ մեծաւ Լրամանաւ իւրով և հաթար հիւսնայինով իւրով փառաւորեաց, զմեծն՝ մեծացոց և վերադին հաստատեալ պարզեանց Ազգիս, որ եղև իսպաղաւթիւն, ինչդութիւն և մեծ Այցելութիւն։ Այս հիւսնայի զարմարումնս անբար բարեբարութեանն Աստուծոյ անորինաց։ Որ ըստ որում իսկզեանէ ընտրեալ հաստատարիմանեսն ի ամեն իւրում կարգեալ էր՝ հանդ և ընդունակ Ազգիս, ահա զնոյն վերադին ոգորմութեան իւրով պարզեանց։ Աստի Այլ Ազգիս Հայոց ի լայս եղցին։ Որ զՍրբազան Դավաւորեալ սուրբ Հայրապետս մեր զհիծուցեալ արդէս զՅօր զԵր զԵր զան զառաջինն և թմալաւոր թարութեամբն Աստուծոյ պանծացաւ, և փառաւորեաց։ Աստուծա և տեսեմք, Տէր Յիսուս չնորաւորս արասցէ ի խոր խաղաղութեան և ի հաստատութեան պանծացէ, և ի գլխով մերմէ անպակաս արասցէ զՏէր Դավիթ Աստուծաբեալ Հայրապետս մեր։ Արդ՝ որովհետեւ աղաղկս ուրեմն մշանջնաւորապէս միամտական արտիւ և հոգեւոր Այլ տեսնալ՝ մի միայն հանալեմք մեղ հայր հոգեւոր զՏէր Դավիթ, արքազան կաթողիկոս

ամենայն Հայոց, և նաեմեմք արդէս բանաւոր ոչխար ձայնի զայ Հովաւապետից վառապալ Արդաղիմէր ի սէր արդալ իջմիւսնին զան զորեալ ջանս եղաք չափել և չնեղիլ ի լուղղութեանն այլ զհա երթալ նշարաւթեան, Ըն արդ որովհետեւ և Հոգեւոր Տէր մեր արդէս լաւաւաւորն սմանելոյ ի կաթողիկոս ի մէջ արդալ Աթուռն իջմիւսնին, համակամ հանութեամբ հանցաք սիրաշումար սիւնհոգոսիւ։ սիրով և լաւարութեամբ ընկալաք և առ սիւնգերս ընդունակեալ պատմեանս անուն զայ, և լամենայն ինկեղեցոյ իշատակեցաւ և քարոզեցաւ, արմ ևս նոյնպէս լամենայն եկեղեցիս զՏէր Դավիթ։ Աստուծաբեալ կաթողիկոսս ամենայն Հայոց իշատակեցաք, Թեպէտ ամ մի ոչդոյն թուլաւութեամբն Աստուծոյ զկալ տալն սուրբ եկեղեցիք իշատակելոյ, և այս՝ թշնամոյն էր մարտ, արմ վերադին Աստուծաւորս լաւաւորս իշատակին։ Որոյ փոխաւրէն՝ զմէջ տացաք արիւտուր Տեսան, եթէ եթէ ոչ արմութիւն, զուրութիւն և չնորաւորութիւն։ Ըն ի վերայ արք ամենայն զչեզեւոր Տէրոյ միայն ձանձուրեով և զխեղելով չունիմք զայլ ոչ մեղ զուր Ազգիս բաց ի ձէն, ոչ զՊանիէլ եպիսկոպոս, և ոչ զայլ ոչ։ Ուրեմն ամեմք ըստ Առաքելոյն Պօղոսի թէ՝ ոչ կարէ ոչ ի մարդկանէ զգոր Աստուծոյ քակել, քան ի Աստուծ և որ արմանացոյց, ապա մեք զմարդ իշխեացաք ընդդէմ կալ, որպէս ի Հոգին սուրբ բերանովն Դավիթ մարգարէին ասէ՝ մի մերանայք լաւորմութեամբ լաւեալս իմ Օն և ան արասցէ Տէր քան լիցի թէ մեք բաց ի արդալ Աթուռն իջմիւսնին զայլ Աթու լալ տեղի կացուցանել, և ընդդէմ ի մէջ սուրբ իջմիւսն եկեղեցի արմեմք անեցալ Տեսան զմերոյ ընդդէմի զայլ ոչ։ Վասնոր արդէս տաւաք և ամեմք զՀոգեւոր Տէրոյ Աստուծաբեալ Դավիթ, Սրբազան կաթողիկոսս, ընդանորս եկեղեցիս մերոյ փրեմք և հանալեմք, և համարան և փառաւորութեամբ ընդորմեմք մշանջնաւորապէս։ Ապա ուրեմն ուրուրեք աղաւանակ քանինն սուտ դրութիւնք, և զբոլեցուցիլ թուրքք, և անհանելի բաւութեամբ կնեցեալ արդամանելուք զերեւել լայս մէկ տարաւոր միջոցին լաւաւոր Գրիգոր Գաթարապիկոս՝ այն ամենայնքն անընդունակ լինիցին, ըստ որում ընդդէմ կամացն Աստուծոյ է, և ընդդէմ ամենայն Ազգի մերում, ամենինն անընդուն

նեի լիցի թէ ի Տէրութեան Սահմանաց, թէ ի տանն արեւելեան և թէ ի Տէրութեանն Ռուսաց, և կամ թէ լաւնորի, վաւորայր և լի-
թուս գտանին, անպատեալ խղիւղեան և պա-
տանեանն. քանզի անհաւել և անընդունակ
է Ազգի մերոյ. Այլ և տանջ աղլովմբէք եթէ
լաւուն Դանիէլ եպիսկոպոսի ուրուիչք զը-
րուածք. Թուղթք գտանին կաթուղիկոս ա-
ռուամբ ի լուր արկանել և ալիւ կամիմք.
զի առիթն երկպառակութեան բարձրի, և խա-
ղաղութիւն լաւորդեացի ի մէջ հաստացելոցս.
Եւ արդ պերճ է մեզ Հայկազուն հաստացե-
լոցս և հարազատ որդւոցս ձորս լաւոյ որդոյ
էջմբանի լուսաորոշմին երամաց լաւալիսի
կեանեանց և գրութեանց ի թիւր ըզմից
հրամարեալ ի բոց փախիլ՝ հետեւ ճշմար-
թեան նախնի զերախառուր մարտ մեր սուրբ
էջմբանին և զնորին արժանաւոր փնայ
զՏէր Դուիթ Աստուածարեւոյ որդական կա-
թուղիկոս ամենայն Հայոց. Ըստորում խնա-
մարկու. Արքայն Սահմանաց զՔեաթի և զՅէր-
ման վերաին նորոգեալ հաստանայ լաւուն
Ուրա, միանգամայն և լաւուն Յեւանուս ար-
մանաւառայ Պատրիարքի. Ապա հարկ է մեզ
որ ընդ իշխանութեան եմք, կեալ ի նապան-
դութեան, և շնորհակի ընդդէմ կամացն Աս-
տուծոյ, և ընդդէմ հրամանի խնամարկու. Ար-
քայն Սահմանաց, զի մի գովէ զդատիմ պա-
տանաի կրիցեմք՝ նպետին լիստուծոյ և մարտ-
նաւորն ի Քաղաքիւ, ըստորում իշխանու-
թիւնս այս՝ ոչ լուսանք է, եթէ ոչ լիստու-
ծոյ, և որք ենն՝ լիստուծոյ կարգեալ են. Ապա
ուրեմն խրատեալ լիստեւելոյ վառն Առաջ-
նորաց նպետաց և մարմնաւորաց զազոյն
միայն տանել է. Եւ եւ զհամարեալն եղե-
ութեանս, և զհետեւութիւն ճշմարտութեանս՝
և զքարեւանայ գիտաւորութիւնս մեր և զայլ
սահման պարագայս ունիք տեղեկեալ ի
հանարդք Սահմանեան Աբիհ կաթուղիկոսն,
նա տասնէլ զամենայն ի գիմաց մեր.

Հուլի թեալ և Հոգեոր Տէր մեր Ազգո-
վան խղիւղեմ լուսար կամեք զորնայիւր նա-
մակ և զբարկոյր Միառն տալեան նախրա-
կեց ընդ ամենայն երկիր և եւ առ մեզ Ար-
քայնախառ մարտաշաղաքս Աստանդուպոլիս.
Որ և արաւ Ամենայնիւ. Ողջ լիւր զլուսն մեր
Պատուական Աբիհական զլուսն եկեղեցւոյ
միանեման Քահանայապետութեանք երկար

ամեք և խղաղ կենեք ի պարծեան ըտեր
Ազգին Հայաստանեայ Տեառն Աստուծոյ Հօր
Աշուր պահպանութեան. և որպէս զարե-
գան ի յերկնանման ճառարքի ի մէջ տասն-
չաւն որդոյ փալեցեալս ի միթիւրութիւն
որպէս մերոց. Ենարք և արմաթիւն արդ
իճան Տեղեւոյ և Տեառնք մերոյ անպակաս
տանելոյ ի մէջ խղիւղեմ զորնաւապալ.
Մնամք արդ պատրաստական ծառայք Տեառնք
մերոյ ըստ նպալ լաւունեմ տարալոյցեալ
կեցող ժողովոյս մերոյ համայն ճշմարտաւոր
Անձինցս.

Գրեցաւ միակեմ Արղւումանարա Հա-
մանաւառայն Հանութեանք ժողովոյս Կա-
սանդեղալոյս ի թուին Հայոց ՌԴՄԱ. զեկ-
տեմբերի . . . և Ար Գրան սրբունոյ Աստուա-
ծանին մայր Սեղեցեալ.

Ստորագրումիւք եւ կնիքք:

Յեւանէս Արք եպիսկոպոս, և Ենարքին
Տեառն՝ պատրիարք Կոստ. Պալայ. Սրբոյ Ա-
թուսն էջմբանի ծալաղոյն նախրակ Դու-
լուս Արքեպ. Յակոբ արքեպ. Առաջնորդ Թե-
ոքրատու. Սրբապալ պատրիարքի անպակաս
Անգրիկոս արքեպ. առաջնորդ Դաշաթիւր. Սրբոյ
Սրուստիմայ խնամախնի Պետրոս արքեպ.
Սուրբ Սրուս. վեթիլ Յակոբ արքեպ. Գեորգ
արքեպ. միաբանս. էջմբանի. Սահմանոս
արքեպ. միաբանս. էջմբանի. Կարապետ
արքեպ. Կեսարիոս. և Կարապետու. Աբրա-
տայւ. առաջնորդ Գրիգոր արքեպ. Դաւար
վարդ. միաբանս. էջմբանի. Բարեպ. արք-
եպիսկ. առաջն. Կարեկայ վանից. Դեորդ վարդ.
միաբան պատրիարքարանի. Մշու. սուրբ Կա-
րապետի վեթիլ Յարութիւն վարդ. Գրիգոր
վարդ. միաբան պատրիարքարանի. Կերակոս
վարդ. միաբան պատրիարքարանի. Կերակոս
վարդ. միաբան պատրիարքարանի. Զաւարիւր
վարդ. Կարեկայ վանից. Ս. պատրիարքի
ձեռնառն աշակերտ Գրիգոր արքեպ. Ս. Դա-
նիէլու առաջնորդ Կարապետ վարդապետին
Արքեպին. Թաւադարուս առաջն. Սահման
վարդ. Բազեւս վարդ. միաբան պատրիարքա-
րանի. Մեսրոպ վարդ. միաբանս. Դանիէլ
վանից. Սրբութեանք ծառայ Պետրոս վարդ.
Աղբորդի Տէր Պետրոս վարդ. եկեղեցւոյ. Ս. Առ-
տուածի. եկեղ. Աթուակոյ Տէր Յովակիմ. Ս. Աստ-
ուծի. եկեղ. առաջ էրեց Տէր Յեւանիկ. Ս. Աստ-
ուծի. եկեղ. նախկին առաջ էրեց Տէր Յարութիւն.
Մար. եկեղեցւոյ Տէր Սահմ. Տէր Գրիգոր.
Տէր Յակոբ. Տէր. Մարտիրոս. Տէր Աստուածա-
տու. Տէր Պետրոս. Տէր Բազեւս. Տէր Գրիգոր.

որ. Պ. Պաղտատար. Պ. Յարութիւն. Պ. Յակոբ. Յիւլիսի. Պ. Մելքոն. Պ. Մկրտիչ. Պ. Առաքել. Պ. Յովաննէս. Յաջամանի. ՄԷ. Կարապետ. Պ. Սարգիս. Պ. Վարդան. Ժ. Կարապետ. Պ. Յովան. Պ. Յակոբ. Պ. Նիշան. Պ. Յակոբ. Պ. Մարգար. Պ. Յարութիւն. Յիւլիանի. Պ. Արարամ. Պ. Յակոբ. ՄԷ. Զաքար. Տիր. Սահակ. Պ. Մկրիման. Պ. Պաղտատար. Քիւէնի. Պ. Վարդան. Պ. Պաղտ. Պ. Դէորդ. Տիր. Առաքել. ՄԷ. Սարգիս. Սրմանէ. ՄԷ. պ. Պաղտ. Պ. Ղազար. Պ. Մելքոն. Պ. Ստեփան. Պ. Սահակ. տիր. Պաղտ. Պ. Միլքալէ. տիր. Դրիգոր. Վէդիր խանի օտապաշէ. Պ. Յարութիւն. Սօֆի. իկիթպաշէ. Պ. Պետրոս. Պ. Դրիգոր. Պ. Զեքար. Նիմա. Ճիւղմի. Խընդըլանեան Ժ. Յովաննէս. իկիթաշէ. Պ. Յովաննէս. Պ. Արարամ. Պ. Պաղտիկ. Օնաւան, Պ. Լամբարմու. Պ. Յարութիւն. Պ. Գապար. Պ. Մնացական. Պ. Յակոբ. Չիլիկիր. Պ. Յարութիւն. Պ. Յովաննէս. Պ. Մելքոն. Պ. Սերգէ. Պ. Պետրոս. Պ. Նիկողիմա. Կզմարա. տիր. Մկրտիչ. Էնքանի. Պ. Աւետիգ. Պ. Կարապետ. Ժ. Դէորդ. Պ. Պետրոս. Բաշմա. իկիթպաշէ. Ժ. Մանուկ. տիր. Մանուկ. Պ. Յակոբ. Պ. Յովաննէս. Պ. Պետրոս. Պ. Պաղտատար. Պ. Մելքիւր. Պ. Անդրեաս. Պ. Պաղտ. Պ. Կարապետ. Էնքանի. Պ. Բարսեղ. Պ. Յովսէփ. Պ. Մարտիրոս. Պ. Յովաննէս. Պ. Աւետիգ. Պ. Եշիպ. Պ. Խաչատուր. Պ. Պետրոս. Պ. Աղարիպ. Պ. Ներսէս. Պ. Պաղտ. Պ. Թաւուր. Մեանի. Պ. Գաբրիէլ. Պ. և Ժ. Սերգէ. Պ. Խաչատուր. Պ. Կարապետ. Պ. Ստեփան. տիր. Յովաննէս. Պ. Մարտիրոս. Պ. Մելքոն. Պ. Թորոս. Պ. Դրիգոր. ուստայ պաշի Կարապետ. Խալանի, Պ. Թազէս. Պ. Առաքել. Պ. Պետրոս. Պ. Յակոբ. Ժ. Քերթէ. Ժ. Դրիգոր. Պ. Յովսէփ. Պ. Լամբ Մարգա. Պ. Դէորդ. Պ. Կարապետ.

Միւս նիւսն զրոտ է.

Մեծի մայրաքաղաքն Պոլսու օրհնեալ ժողովրդոց մանասուն է երկրորդ անգամ ի նեռն Ստեփաննոս եպիսկոպոսին քերեալ ի ՌՄԾԲ և ի լուսն, ԺԲ ընկալալ.

Մանասր Դաւիթ Նօրն.

Դ. Թարգմանութիւն Փէրմանի, որի ընազիւրը կցուած է սոյն հատորին.

Կ. Պոլսոյ և ենթարկեալ վիճակաց Հայոց Պատրիարքի փոխանորդը Անդրեաս Եպիսկոպոս Արքեպիսկոպոս Դիւանի մատուցած կնքեալ աղբարագրովը լայնելով թէ լինեալ Պատրիարքութեան ենթարկեալ Սրեւանի մօտ գտնուող Իւլքիլիւտէ և այլ տնուամբ էլքանանի և Պաղտիտի մէջ գտնուող Կաթողիկոսութիւնը, ինչպէս նաև այս կաթողիկոսութեան կցեալ Իզմիրի և Մէնեմէնի և Կիւլքիլիսարի թեմորէից Ասաջնորդութիւնը Արքեպիսկոպոս Լրդարտակովը մինչդեռ լինեալ էր Բրիտանեալ ժողովրդեան կողմէ ընտրուած Դաւիթ Սպիսկոպոսին, սակայն կերպիւ խիջ այս պաշտօնները իրմէ առնուելով և Հայոց Նախարար Պատրիարք Դանիէլ Սպիսկոպոսին լանձնուելով անոր Կաթողիկոսին հրովարտակ տրուած էր թէն, սակայն Դաւիթ Սպիսկոպոսին զբաւեռ տեղի ունեցած ըլլալուն պատճառաւ մայրաքաղաքիս և շրջակայից հարկատու հայ հպատակները և քանաններն ու վարդապետները և այլքը նէմասթ ըսուած հայ ազգին զխաւարները և ընտկովաշինին մանթի արեւատաւորաց պետերը լինեալ Պատրիարքական աթոռանիստ Սինդեցին հաւաքուելով և խորհրդակցելով վերոյիշեալ Դաւիթ Սպիսկոպոսը ամենուս կողմէ ընտրուած և լարմար ու արժանատր դատուած է, զոր Պատրիարքական փոխանորդը իր խնդրագրովը լայնելով կաթողիկոս արքեպիսկոպոս զանմիս սովորական նուէրը դրամով հասուցանելու պարմանաւ նոյն կաթողիկոսութիւնը լինեալ Դանիէլ Սպիսկոպոսին առնուի և լինեալ Դաւիթ Սպիսկոպոսին լանձնուելով վերահաստատուի. Այս խնդրանց վրայ արքեպիսկոպոս զանմուս մէջ պատուած Սպիսկոպոսաց Մուշաթայ ըսուած տաւարաց քննութեամբ տեղեկագրուած ըլլալով թէ լինեալ կաթողիկոսութիւնը և Ասաջնորդութիւնը Կ. Պոլսոյ և շրջակայից Հայոց Պատրիարքութեան տնւանին ներքե զաւրդ 10800 ազնէ հաւաքաբութեան վնարեալ նուէրով լինեալ Դանիէլ Սպիսկոպոսին վրայ կոտմուի հրամայեցի որ այլ պաշտանները իր վրայէն առնուելով

բանձնախի Դուէթ Սպիտակոպոսի և Կարսեր-
կան հրովարտած արուի, և ըստ որում սով-
բական Նուէրը 10880 աղէն արքունի
գանձուս հնչուն դրամով վճարուած և օրնա-
շուի տամարին անցած ըլլալ տեղեկարարուած
է, 1217 տարւոյն լէճեղ սմաղ 15 թուա-
կանուս սոյն Կարսերական հրովարտողը տուի
և հրամարեցի որ լինեալ Դուէթ Սպիտակոպ-
ոսը երթալ և պաշտանանկ եղողին տեղ լին-
եալ Կաթողիկոսութեան և Առաջնորդութեան
տիրանայ, և իր Կաթողիկոսութեան և Ա-
ռաջնորդութեան պատկանող տեղերուն Ա-
ռաջնորդներն ու քահանաները և խաղ
մեծերն ու փառքերը լինեալ Սպիտակոպոսը,
ըստ հնաւանդ ծիսիքի և կանոնաց խրեանց,
իրենց վրայ Կաթողիկոս ձանշանն և Կաթո-
ղիկոսին վերաբերեալ զորոնց և խնդրոց մա-
սին անոր գիւնն և անոր Առաջնորդը
գուր չեղնեն՝ և երբ լինեալ Սպիտակոպոսը
իւր Կաթողիկոսութեան և Առաջնորդութեան
ներքեւ գտնուող ցեղերը պաշտանանկ ընելու
և պաշտանի կաշուս արժանի եղող եկեղեցա-
կանները՝ իրանց կանոնաց և ծիսիք համա-
մարձ պաշտանանկ ընէ կամ պաշտանի կո-
չէ, ուրիշներն ոչ ոք արդիւն չյարուցանէ՝
և չը միջամտէ և ըստ կարգոց և կանոնաց
նոցին լինեալ եպիսկոպոսը մինչև որ ըստ խ-
րեանց սովորութեան կնքեալ թուղթ յետաու-
ցանէ՝ իւր Կաթողիկոսութեան և Առաջնորդու-
թեան ներքեւ գտնուող ոչ ոքի Առաջնորդու-
թիւն և վարդապետութիւն չը տուի, և իրենց
կաշուսանց և ստացուածնց վերաբերեալ գոր-
ծերը լինեալ Սպիտակոպոսին միջոցաւ կարգա-
դրուին, և զուրան ոչ ոք չմիջամտէ, և մեռ-
նաղ կրօնաւարտի և մարդկանց այն թո-
ղանքն, որք ըստ հնաւանդ սովորութեան,
Պատրիարքին կը վերաբերին, երբ Կաթողի-
կոսը փոխաւորողաբար տառնալու ըլլալ, հա-
կաւոր վաղեմի սովորութեանց, Պետութեան
Պէշ-իւլ-մալի և Դատարար պաշտանաւոր չը
միջամտին, և ի վաղուց անախ իրենց տեղա-
կանութիւնը եղած Եկեղեցիներուն և Վան-
քերուն և ուխտասեղաններուն և մինչև ցայս-
օր ի զորք զբաւ ծէսերուն և տառնողութիւն-
ներուն, և չէրի՛ք օրինք և Ֆէթվալով և
յառկապէս արտած հրովարտակով ըլլալի՛ք
շինուածական նորոգութեանց, ոչ քաղաքա-
լին պաշտանէնց և ոչ ուրիշ անձանց կողմէ բա-

նիրտալ միջամտութիւն չըլլալ և խնդիր չա-
րուցուի, և տառնց Կաթողիկոսին հրամանին
գիւղերու քահանաները հակառակ իրենց
օրէնքին ներքի չեղած պակս չընեն հարկա-
տու քրիստոնեայի մը վրայ, և երբ հարկա-
տու քրիստոնեայի մը փոխի իր երկրէն և
կամ հարկատու քրիստոնեայ երկի մարդ մը
գլխի կինն արձակէ և կամ ուրիշ կին մը
տունէ, այս կարգի խնդրոց մէջ լինեալ Սպիտ-
ակոպոսէն և կամ անոր փոխանորդներէն զոտ
ոչ ոք չմիջամտէ, և մեռնաղ Առաջնորդներ
և Քահանաներ և աշխարհականներ ըստ
խրեանց ծիսի և տառնողութեան Եկեղեցինե-
րու աղքատաց և Պատրիարքարանին և Կա-
թողիկոսին ինչ որ կտակած են ընդունելի
համարուին, և եթէ խնդիր ծագի, չէրի՛ք օ-
րինք չալ վկաներու վկայութիւնը ընդու-
նեն ըլլալ, և երբ լինեալ Կաթողիկոսը իրենց
կրօնին հակառակ վարժանքի մէջ գտնուող
չալ Առաջնորդները և կրօնաւարտները ըստ
խրեանց օրինաց պատժելու և մաղերին
սծիլել տալու ըլլալ և կրօնաւարտութենէ
և քահանայութենէ պաշտանանկ ընէ և անոնց
Եկեղեցիները ուրիշներու տալ, միջամտու-
թիւն տեղի չունենալ, և Կաթողիկոսութեա-
նը չըբանական մէջ գտնուած եկեղեցեաց
և ի վաղուց անախ պատկանեալ աղիկներուն
և պարտեղներուն և աղարակներուն և մար-
դագետիներուն և արտերուն և ազօրիքնե-
րուն և ուխտասեղաններուն և բանալիքնե-
րուն և տուններուն և խաւանքներուն և պա-
ղատու և անպատու ծառերուն ինչպէս նաեւ
Եկեղեցիներու լաւեցեալ և վերաբերեալ
զորից և արշաւաց լինեալ Կաթողիկոսը սոյն
հրովարտակովս պիտի տիրանայ և ուրիշները
պղծա չէ որ միջամտեն, և Եկեղեցեաց
վաճառելից հատկութիւնքն եթէ փոխանորդ
քահանաներն և կրօնաւարտներն իրենց կո-
կարը անցնեն և Կաթողիկոսն անոնցմէ հա-
շիւ պահանջէ՝ արգելիչ չարարուցի, և հակա-
ռակ իրենց կրօնքին այս ինչ ալ մարդ
այսինչ կրնայ նոտ և կամ արդիւն կընէ այն
ինչ ալ մարդուն նոտ պատէ ըսելով մշտնաւ
և բունութիւն ի զորք չըբալ Կաթողիկո-
սութեան վրայ, և հաղբէն անոնք որ եկե-
ղեցի և վանք չունենալով սատ անց կը դե-
գերեն և ճշմարիտ հաղբը կը զրգանն հակա-
ռակ կրօնի, ալղղիտի խաղաւարտներն Կա-

թողնվախին միջոցաւ և Վալսերական հրապարակական գործառնաբան անդամաւորացնելով առնոց նկատմամբ հարկ եղանին ի գործ դրուի, և լինելալ Վաթողիկոսին անցած տեղերն և օթնանան առանձնեան միտուն և, ըստ հրապարական հրովարտակի խնայ, իր նեանորդ բարապաւանց և մարդկին, նույնպէս եթէ ինքն իր սովորական զգեստներն փախած ըլլալ զազաւալին պաշտօնեալք անտեղի միջամտութիւն չընեն, և իրենց չիտից մի անգամ եկեղեցական զգեստներով փողոց ելնեն և վերադառնան, և առտի և անտի ուխտաւորներ զան՝ արդեւք չը լարուցուի, և հարաւ հրանաւորներու և իրենց պատանաւորներուն ապրտաւորն լսակցեալ պաշարին, արմատաց, ուսեալին և ըմպելեաց, և տասն տարին անգամ մը, իրենց ծիխց նամեալն պատարաւուստ և նոյն տեղալ վերապաւնալ պալատանի խոյ (Սուրբ Մեռան) թէ Պարսկաստանի և թէ Վալսերական երկրներու մէջ զանազ՝ նախքան ըստ հին և հրաշալին սովորութեան իւրեանց, բաշխելու նամալ Վաթողիկոսին կողմէ զգրուած փախանորդներուն զազաւալին պաշտօնեալք և ալլը չի միջամտին և արդեւք չի լարուցանեն, նույնպէս Վաթողիկոսին իր անձին տակցեալ աղբիւրուն րեքէ, ինչպէս նաև հարկատու քրիստոնէից կողմէ նպատ անուսր տրուած խոյ, մեղք, և խաղաղի ջուր և ալլ ամենայն ինչ իւր տունն փոխադրուելու տունն նաւամատուցեալ և զազաւալ զաներու պաշտօնեաներէն և զէտերէն և ոչ ոք միջամտութիւն չընեն և նախառն վաղեմի սովորութեանց չը նեղէ փոխադրեցնելը։ Ան երբ հարկ ըլլալ չէրիք օրէնքով նալ զանաւալ մը բանտարկել, ալլեղեղ րանտարկութիւնը լինելալ Վաթողիկոսին միջոցաւ տեղի ունենալ և հարկատու քրիստոնէալ մը երբ լստարութիւն չունի՝ բունութեան չիտլամեղենն, նույնպէս Վաթողիկոսին կամեց հակառակ իմ պաշտօնեաներէն ոչ ոք անենք անդի բարապան կըլլանք ըսելով կամ ալլ պատրուակներով նեղութիւն չպատեալէ, և իւր կողմէ նուիրանաւորութեան նամալ զըրկուած հրանաւորներուն (նուիրակ) երթեալ կամ վաղերու զազաւալին պաշտօնեից կողմէ արդեւք չարուցուի, և ըստ որում ար-

գելեալ են իրենց եկեղեցին մանել իրենց կրօնին հակառակ ամուսնացեցնելը, ալլեղեղներն երբ մուսնին զաւաւորք (զաղը), նալլեղեղ և ուսակնաք մուսլը զուք վերցուցէք ըսելով զանանայից վրալ բունութիւն և նեղութիւն իրորն չընեն, և ըստ որում իրենց եկեղեցեան և վանորկից անմանին մէջ րնակեալ զանանայից և վարդապետաց նկատմամբ և հաշուական խնդրոց մասին քննութիւնն լինելալ Վաթողիկոսին և իրեն փոխանորդներուն կողմէ կը կատարուի, ուստի րաշաներու, կատաղարկներու, վերջաւաններու և զաւաւորներու կողմէ զրկուած ծանուցալոցը հետեանք՝ ի նաւաւանն չալոց պատկանեալ եկեղեցիներն ու վանքերըն ճշմարիտ նալ կատակաց անալէն առնուելով կաթողիկ անուանեալ ալլազաւան խաղաւարներուն չի տրուին, և Վաթողիկութեան լսեցանաք մեղադարաւ և ալլալկուն խաղաւարներուն լսեցանացն նամալ ճշմարիտ նալ կատակներն չի վնասուին և չի նեղուին, և լինելալ Վաթողիկոսին միջոցաւ և անոր տեղեկագրութեան վրալ առնոց նկատմամբ, ըստ իրենի իւրեանց հարկ եղանին ի գործ դրուի, և այս խաղաւարաց լսեցանաց նեանալք զուղեալ մեծալոսմար պարագրներուն վնամանք նամալ զազաւալ և զիւրորէից մէջ զանուած նալ եկեղեցեան և վանորկից զուցերն չըրուուին և պատանդ չաւանին, և եթէ երբեք տանցով անուստներ կան, իրենց տեղերը վերադարձուին ու լսանալու։ Ան ըստ որում կին արմակին և ուրիշ կին մը առնել իրենց կրօնին անհամալն և ալլալիտաց արտանութիւն չի տրուի և պատիժ տնօրինուի, Վաթողիկոսին անալք զաւալանուն արդեւք չարուցուի, նույնպէս նուէր հաւաքելու և մեռն րաշխելու նամալ զրկուած կրօնականներն՝ իրենց երթեալ ապաւով կեղծով տեղի ունենալու նամալ վրանին զանուած զարիճներուն (զէնք), ինչպէս նաև տաւարներուն զազաւալին պաշտօնեից կողմէ արդեւք չարուցուի, և իրենց նկեղեցալն վերադարձուլ ինչեքերէն նաւամատուցներն ու զուսներն մեղք և ալլ տուրք չաւանշուի, և չարադարեաց ոմանց զէմ րաւուած չէրիք պատկանեալ զաւաներն ալլ կողմեր չի նալուելով Վալսերական Աստեղիս մէջ նալուելու նամալ չաւալազաւա-

քան զդոժին, և այս արամադրութիւնք, Կ. Պալատ Լալայ Պատրիարքաց արտաւ հրովարտակի պատմաններուն և կալսերական Ֆէրմանիս նամակաւն. նախկին պարանայ վրայ աւելցուած ըլլալով, լինեալ կաթողիկոսին չեքի վերաբերեալ դատերն կալսերական Ատենի մէջ պիտի նստային և իր կարգած փոխանորդով դատաւարութիւն տեղի պիտի ունենայ:

Ըստ օրինի լինեալ կաթողիկոսին արտաւ կալսերական հրովարտակիս ներմուծեալ արամադրութեանց և պատմաց նախապէ և ճշմէ պատմապա կամ պատրուակա և և է արգելք և միջամտութիւն տեղի չունենայ: Այսպէս գիտնան և իմ նշանիս (symbole) նշանաւն:

Դ. Թարգմանութիւն Դաւիթ կաթողիկոսին տուած առաջին Ֆէրմանի

Կ. Պալատ և ենթարկեալ վեհակայ Լալայ Պատրիարք Տ. Յովնանէն վարդապետ տաւ կալսերական Դաւիթ կնքեալ ազերատարի մը մատուցանելով և լաւանելով որ իր Պատրիարքութեանը ենթարկեալ Սրեանի մօտ գտնուող Իւլքիլտէի, այլ անուամբ Էլմամբին, և Պալատի մէջ գտնուող միւս Իւլքիլտէի կաթողիկոսը և ասոր լարակից Իզմիրի, Մէնէմէնի և Կիւղէ Նիսարի Առաջնորդը Յովսէփ անուն Սպիտակոտսը վախճանելով պաշտօնը թափար ձեռքած է, և լինեալ վանքը հարց համար ամէն կողմէ լարգուած ուխտաւորներէն լինելուն կանոնադրուած է որ լինեալ վանքին կաթողիկոսներն մինչև իրենց վախճանին պաշտօնավարեն և այս պաշտօնը ալլոց լարուի և երբ վախճանին, ըստ նմանող սովորութեանց, թէ՛ ան կողմերը և թէ՛ Կ. Պալատ շրջակաները բնակող նախապա հայ քրիստոնէից վարդապետներն և քահանաներն և Ալթըն մետաթ ըստ իսկ աղբի գլխաւորները և քահանայութիւնն ծանօթ արեւմտաւորաց ծնւերուն խնդրանք արժանաւոր Սպիտակոտսի մը շնորհիւ լինեալ Տ. Յովսէփ վարդապետի վախճանիլը ծանուցադրով մը ծանուցուած ըլլալով հրամայեցի որ Աղբին

աղբեղիններուն հետ խորհրդակցելով լարմար եղանակը ընտրեն և տեղեկացրեն, և ըստ ամեն լարար աղբին աղբեղինները կուլուած և երեք հոգի ընտրելի ներկայացուած լինելուն՝ Կիւսեղիով որ Ներկայ կալսեր. Լարովարտակա կրող Տ. Դաւիթ Սպիտակոտս անցեալ տարի Կ. Պալատ Լալայ Պատրիարք ըլլալուն համար ժողովրդէն ընտրուած է և նմանաբար իւր արժանաւորութիւնն լարմարի հրամայեցի որ այս անգամ Իւլքիլտէի և Էլմամբինի կաթողիկոս անուանուի, և արդարեւ լինեալ Տ. Դաւիթ Սպիտակոտս, արժանաւոր և կարող և աղբին ընտրելին ըլլալուն՝ սովորական նուէրը գրեմով կալսերական գտնուած հատուցանելու պարմանու լինեալ կաթողիկոսութիւնն և Առաջնորդութիւնը ըստ կալսերական հրամանիս և ըստ ամենեցուն թախանձանաց, վախճանեալ Տ. Յովսէփ Սպիտակոտսի տեղ լինեալ Տ. Դաւիթ Սպիտակոտսի շնորհեցի, և խնդրուած ըլլալով որ նմանող պարմանք իրեն կալսերական հրովարտակ արուի, կալսերական գտնուած մէջ պատուած Սպիտակոտսը ժողովալ ըստ ամենաւորաց գնուութեամբ տեղեկացրուած ըլլալով թէ լինեալ կաթողիկոսութիւնն և Առաջնորդութիւնն Կ. Պալատ և ենթարկեալ վեհակայ Լալայ Պատրիարքութեան տաճարին ներքե կ'ոյղ 10800 աքլէ կառավարութեան վեհալ նուէրով լինեալ Յովսէփ Սպիտակոտսի վրայ կը գտնուի, ուստի և Լարմամբիցի որ ըստ իւր թախանձանաց շնորհուի և կալսերական հրովարտակ արուի իրեն և ըստ որում սովորական նուէր եղող լինեալ 10800 աքլէ արգունի գտնուած Տնչին գրեմով վեհալուած և օրաւոր սուտարին անցուած ըլլալը տեղեկացրուած է, 1216 տարու Սաֆէր ամսը 14 թուականու օրն կալսերական Լարովարտակ տարի և հրամայեցի, որ լինեալ Տ. Դաւիթ Սպիտակոտս երթալ վախճանեալ Յովսէփ Սպիտակոտսի տեղ լինեալ կաթողիկոսութեան և Առաջնորդութեան արեւմուտ, և իր կաթողիկոսութեան և Առաջնորդութեան պատկանող տեղերու վարդապետներու և քահանաներու և այլ հայ ժողովրդեան վրայ ըստ նմանող օրինաց և ծիսից՝ կաթողիկոս ըլլալ, և իւր իրաւասութեան ներքե գտնուող Առաջնորդներն և Քահանաներն և այլ հայ ժողովրդը՝ մեծ

ու փոքր՝ լինեալ իրենց վրայ կաթողիկոս
հանդան, և իրենց սովորութեանց համա-
նայն կաթողիկոսութեան վերաբերեալ գոր-
ծոց և խնդրոց մասին անոր գիտեն, և անոր
ուղից խոսքէն զուրա չընեն և երբ լինեալ
Սպիտակապետ Առաքնորդութեան և կաթողի-
կոսութեան ենթարկեալ վիճակներու մէջ
պաշտօնանկ ընելու և պաշտօնի կոչելու
արժանի եղող եկեղեցականներն իրենց կա-
նոնաց և ծխից համեմալ, պաշտօնանկ ընէ
կամ պաշտօնի կոչէ, ուրիշներէն ոչ որ ար-
դեւց չարուցանէ և չմիջամտէ, և իրենց ալլ
կառակլին գործերն լինեալ Սպիտակապետի մե-
ռաւոր կարգադրութի, և ուրիշներ չմիջամե-
տեն, և վախճանեալ կրօնաւորաց և մայրա-
պետաց մէջ թողնեն որք ըստ հնաւանդ
սովորութեան, Պատրիարքին և կաթողիկո-
սին կոմբարքերն երբ կաթողիկոսը փոխա-
նորարար տառնալու ըլլալ հակառակ վարե-
մի սովորութեան՝ Պետութեան Պէյլի-խ-մա-
լի և Գաւանթի պաշտօնեաները չմիջամտեն
և ի վաղուց անոր իրենց սեփական եղող
եկեղեցիներուն և վանքերուն և ուխտատե-
ղիներուն և մինչև ցայսօր ի զորք զբաժնէ-
սերուն և աւանդութիւններուն և ֆէթվալով
և մեր Սուլթանական լատակ հրամանով հը-
րադարձած, չհիտաւորանալ նորարութեանց ոչ
ժողգաւթլին պաշտօնէից և ոչ ուրիշ անձանց
կողմէ անտեղի միջամտութիւն չըլլալ և խն-
դիր չարուցուի։ Առ առանց լինեալ կաթողի-
կոսի արժանութեան՝ զիւզերու ոմանց քա-
նանաները չպատկեն ալն զքրիստոնեաներն
որոց պատկուիլը ներքի չէ և կը հակառա-
կի իրենց ծխից։ Առ երբ զքրիստոնեալ կրն մը
իր էրկան մեծքէն փութիլ և կամ զքրիստո-
նեալ մը կրնը արձանէ և կամ կրն տանէ՝ ա-
նոնց մինչև լինեալ Սպիտակապետ և իր փո-
խանորդներէն զսա մէկը չմտնէ և չխա-
նութ։ Առ վախճանեալ հալ քանանաները և
քէշիշները և ալլ հալ անհատներով՝ ըստ իւր-
եանց ծխի՝ եկեղեցիներու աղքատաց և
Պատրիարքին և կաթողիկոսին ինչ որ կը-
տակած են ընդունելի համարելն, և երբ
խնդիր ծաղի՝ չէրիի օրէնքով հալ վկանե-
րու վկաութիւնը ընդունելի ըլլալ, և երբ
լինեալ վարդապետը իրենց ձեւերուն հակա-
ռակ վարմունքի մէջ դառնալ քանանաները
և քէշիշները ըստ օրինի պատմէ և մա-

ղերնին տնիլէ, և երբ դանաք կը-
նաւորութենէ և քանանալութենէ պաշտ-
նանկ ընէ և անոնց եկեղեցիին ուրիշի
լաննէ, ոչ ոք միջամտէ։ Առ ներկայ կա-
սերական Հրովարտակից Առաքնորդ և կա-
թողիկոս եղող լինեալ Տ. Դաւիթ Սպիտակապետ
Առաքնորդութեան և կաթողիկոսութեան վե-
րաբերեալ սեղերու մէջ տէր ըլլալ ըստ հը-
նաւանդ սովորութեանց ան տալիներուն և
պարտէջներուն և ազարակներուն և մարգե-
րուն և արքունուն և ազօրիքներուն և նա-
ւերական ազրիւրներուն և քանալիւրե-
րուն և վանքերուն և տուններուն և խա-
նութեան և պաղատու և անպառազ ծա-
ւերուն և նաւիլ տանց նման քանանան որք
իրենց եկեղեցւոյն կապականին և անոր կը-
տակ ըրած են։ Առ թալլ չարութի որ ուրիշ
մէկը միջամտէ։ Առ եկեղեցեաց և վանքերից
հասոյթներէն եթէ փոխադրել քանանե-
րը և կրօնաւորներն իրենց բաժին ինկած
կաթողիկոսական տուրքը կոկորդին անց-
նեն և կաթողիկոսն անոնցմէ չալն պահան-
ջէ արգելց չարուցուի։ Առ աղեղնի մարդիկ
սոս քանանալ պաշտօնանկ ըրէ և եկեղե-
ցին սոս քանանալին լաննէլ ըսելով և կամ
սոս զքրիստոնեալ կրնը սոս զքրիստոնեալ
մարդուն հետ պահել ըսելով՝ իրենց ձեւե-
րուն հակառակ ճնշուլ և քանութիւն ի զորք
չդնեն կաթողիկոսին վրայ։ Առ հալ մոզո-
վուրդէն ըլլալով առանց եկեղեցի և վանք
ունենալու թաղէ ի թաղ պատնելով ծխի հա-
կառակ րուն հալ զքրիստոնեաները զպիթակ-
դեցնող խոսովները լինեալ կաթողիկոսին
միջոցաւ և կալսեական Հրովարտակից գո-
րութեամբ մերթալալուելով պէտք եղածն ի
զորք զրուի անոնց մասին։ Առ լինեալ կաթո-
ղիկոսն անոնց գործած տեղերն և ինքա-
նած ասեն հեծած միւրուն և ըստ կալ-
սեր, Հրովարտակի խոսի՝ իր նետերը երկու
քաղաքանաց նոյնպէս ըստ հնաւանդ սովո-
րութեան՝ տանէլն գաւազանը տարուելուն և
սովորական զգեստներն փոխելուն ասեն
ժողգաւթլին պաշտօնէից կողմէ անտեղի մի-
ջամտութիւն չըլլալ։ Առ իրենց հին սովո-
րութեանց համեմալ տարին անգամ մը ե-
կեղեցական զգեստներով փոզցը երևեն և վե-
րազգանան։ Նոյնպէս և չըրկակներէն եր-
թեկից ուխտաւորներուն և կարաւ կրօնաու-

բաց և պատուարներուն ապրտապին լաւ-
կացեալ պաշարին և արմատաց և ուսեա-
սին և ըմբիւրաց և երեք տարին անգամ մը
իրենց ծիսից համալսել պատրաստուան և
նոյն տեղերէ վերապահեալ պաշտանքի իւ-
ղի (Ս. Մեռն) թէ պարսկի երկիրներու մէջ
և թէ Կաթարական երկիրներու մէջ գտնու-
ող հայ ժողովրդեան ըստ հին սովորութեանց
և ծիսից լինեալ իւղջ ցրուելու համար իր
կողմէն զրկած փոխանորդներուն և իր մար-
դերուն քաղաքային պաշտենէից և այլոց
կողմէ միեմատութիւն տեղի չունենալ և զը-
մաւարութիւն լրարացուի։ Այս անոնց զոր-
ծոց մէջ իրենց պաշտպանութիւնն ըլլալ, և
հին սովորութեանց և ծիսից համաձայն մին-
չն որ լինեալ Կաթարիկոսը լը փոխանի
տեղը ուրիշը չընտրուի։ Այս լինեալ Կաթարի-
կոսին լաւկացեալ աղիքներուն բերքերէն
ինչպէս նաև ճորտատենալ ժողովրդեան կողմէ
նպաստ անուամբ արուած խաղաղի ջուրը և
մեղրը և իւղը և ալ ամենայն ինչ իր տու-
նը փոխադրելու ասին նաւամատուցներն և
քաղաքացի գանձերուն պաշտանաներէն և աե-
րերէն ոչ ոք միջամտութիւն չընէ և հակա-
ռակ փաղեքի սովորութեանց չնոյն փոխադ-
րողները։ Այս չէրի որինք բանտարկութեան
արժանի հալ քահանաներն լինեալ Կաթարի-
կոսին միջոցաւ բանտարկուին։ Այս ճորտա-
տենալ մը առաջ իրեն լսմար կամաց բռնու-
թեամբ չամուսնացնեն, և անոնց լինեալ Կա-
թարիկոսի համութեան իմ պաշտանաներէս
ոչ ոք անենք ձեզի բարապան կըլլանք ըսե-
լով և ալ պատրաստեալ նեղութիւն չպատ-
հաւ։ Այս Առաջնորդութեան և Կաթարիկո-
սութեան ըստ որմէն տէր ըլլալ և այս բա-
նէին ուրիշ մէկումը կողմէ արքայք լրարու-
ցուի։ Այս կողմէ նուիրանաւորութեան
և պաշտանի իւղ ց. ուելու համար զրկուած
կրօնաւորներուն (նուիրակ) անցած տեղե-
րուն մէջ քաղաքային պաշտենէից կողմէ մի-
ջամտութիւն չլինի։ Այս իրենց սովորու-
թեանց հակառակ ըլլալով ապրիլի պա-
կաւաղ ճորտատենից եկեղեցի մուտքը երբ
ախպիտէք մեռնեն դատաւորը (գաւառ), նա-
խններն և ստիկանք մեռելը գուցէ վերջու-
ցէ՛ք ըսելով քահանաները չնոյնեն, և ցոր-
լափ լինեալ Կաթարիկոսը ըստ Կաթարական
Հրովարտակիւն փարսի կաթարիկոսութիւնն

լնտ ապարիկ ուրիշ չարեւելու համար իր
արժանապարհեանց մէջ լաւելուած տեղի
ունենած է, և Կաթարական Հրովարտակիւն
պարճաններուն հակառակ ուրիշներ միջա-
մտութիւն և զմաւարութիւն չի լարուցանեն։
Այս ըստ որում Ամանեան երկիրներու մէջ
գտնուող եկեղեցիներուն և վանքերուն և
անոնց մէջ բնակող քահանաներուն և վար-
դապետաց նկատմամբ և անոնց հաշուակման
խնդրոց մասին հարկ եղած քննութիւնն լին-
եալ Կաթարիկոսի և կամ անոր փոխանորդ-
ներուն միջոցաւ կը կատարուի, ուստի բա-
շաներու, կառավարիչներու, վարժապետներու
և գաւառներու կողմէ զրկուած ծառայա-
դրոց հետեանք ի նոյն անոր հարց պա-
կանեալ եկեղեցիներն ու վանքերն ճշմարիտ
հալ հարաւակաց ձեռքէն առնուելով կաթա-
րիկ անուանեալ ալլապուսան խաղաղարե-
րուն չտարին. և կաթարիկութեան լանցանք
մեղապարտ և ալլապուս խաղաղարեւորուն
լանցանաց համար ճշմարիտ հալ հարաւակնե-
րը չլինաւորին և չնկատին, և լինեալ Կաթա-
րիկոսին միջոցաւ և անոր տեղեկութեան
վրայ անոնց նկատմամբ ըստ կրօնի իւրեանց
հարկ եղան ի գործ դրուի և այս խաղա-
բարաց լանցանաց հետեանք զոչացեալ մե-
ծադատար պարագներուն վարժանցը համար
քաղաքաց և դիւղորէից մէջ գտնուած հալ ե-
կեղեցեան և վանքերէից զոչեքն չլրարուին
և պատանջ լաւուրին, և եթէ երբէք ա-
տանցմէ առնուածներ կան իրենց տե-
ղերը վերադարձուին և լանջուին։ Այս ըստ
որում հին արժանիքն և ուրիշ կին մը առ-
նել թուրքիին անհամաձայն է իրենց կրօ-
նին, սեպիկանց արքանութիւն չտարին
և պատիժ տեղիներու, Կաթարիկոսին ձեռքին
գաւազանին արդէն չլրարուցուի։ Նորպէս
նուէր հաւաքելու և մեռնէ բաշխելու համար
վրանին գտնուած զարծիքներուն (զեմք),
ինչպէս նաև տաւարներուն քաղաքային
պաշտանէից կողմէ արդէն չլրարուցուի, և ի-
րենց եկեղեցեւոյն վերաբերեալ ինչքերէն
նաւամատուցներն և զաներն մաքս և ալ
տուրք չպահանջուի, և չարագործաց անոնց
զեմ քաղաքում չէրի պատկանեալ գաւառի
ալլ կողմերը չնախելով կաթարական աստեղի
մէջ նապուելու համար մալրաքաղաք չլուին։
Այս արժանապարհութիւնք Կ. Պալատը հայոց

Պատրիարքաց տրուած հրովարտակի պար-
մաններուն և կալսերական Ֆէրմանիս հա-
մանուն, նախկին պալմանաց վրայ աւել-
ցուած ըլլալով, լինեալ կաթողիկոսին շէրիի
վերաբերեալ դատերը կալսերական ասեմիս
մէջ պիտի նախուն և իւր կարգած փոխա-
նորդով ըստ սրինի գատավարութիւն տեղի

պիտի ունենայ: Յիշեալ կաթողիկոսին ին-
քով տրուած ներկայ կալսերական պէրաթիս
ներմուծեալ տրամադրութեանց և պալմա-
նաց հակառակ և ոչ մէկ պատճառաւ կամ
պատրուկաւ որ և է արգելք և միջամու-
թիւն տեղի չունենայ: Այսպէս զիտնան և
իմ նշանիս (symbole) հաւատան:

The first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the
the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the
the tenth is the fact that the

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. Կուժ.—Գինու լափ է, որ զանազան անդ զանազան է լինում. որինակ. Ղարաբաղ մի կուժը հաստար է 60 դրամեցույի կամ 2 վեցրոյի, Վրաստանում կուժը 12 թուրքի է։
2. Տիւրքչիւնի.—Նրեաւորքիչ գործող։
3. Միւրաւ.—Ժառանգութիւն։
4. Զարբախանաւ.—Դիպակ գործելու անդ, զիպակագործարան։
5. Զաւուլ.—Մուսնեակի, քանենեկապետ, ենթապալ։
6. Շերման, զատի չէրիֆ.—Սուլթանական հրովարտակ։
7. Արզուհաւ.—Խնդրագիր, աղբրագիր։
8. Քերաթ.—Հրովարտակ, արքայական գիր։
9. Նոմու.—Նամակ, արքունական օրէնք, հրաման։
10. Գրիգոր պատրի.—Ամեարկում է Խամսեյի Գրիգոր վարդապետին։
11. Նուրաուլ.—Բառացի նշանակում է լուս չունեցող, Ներսէս վարդ. Աշտարակցին է (այս կաթողիկոս)։ Նորան ուղարկեցին Քիֆլիս՝ Դանիէլի համար աշխատելու և Դուսթին գահնկեց անելու համար։ Ներսէս մինչև վերջն էլ Թաղ Դուսթի կատարի հակառակորդը և Դանիէլի պաշտպան, որի համար էլ Դանիէլից անհաղթուն կալովոստ 1808 թուի յունիսի 23-ին։
12. Մֆառ ոսկի.—Ոսկէ դրամ։
13. Սուրաթ.—Պատկեր, պատկէշ։
14. Վէճիլ.—Փոխանորդ, ներկայացուցիչ։
15. Մահալէր.—Համախառնական, հանրագիր։
16. Մուհաթիլ.—Հարկան, ոտիկան։
17. Մարիշի.—Սպարիական դրամ, որ գործ է ածուի և Սինդապուրում, հաստար է առփրի և 4 անգն. իսկ առփրի—70 կուպ։

ԴՅԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՊԵՏԱԾՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐԵՐ

18. Զարհամարուլ ոսկի, կամ զարհամարուլ ոսկու. դէք. պարակ. ոսկի, մահպուլ՝ սիրուն. ասկու դրամի տեսակն է։
19. Հիւսիսալինք.—Աղղղէս էին անուանում ռուսաստանցիք արևելեան աղցերի կողմից։
20. Ռադամ.—Բազ. մազազաթ, բազամ թաղաւորական հրովարտակ, հրամանագիր։
21. Տիւրպին.—Դիտակ։
22. Դուլ.—Ղարք, ասացական տան, անդորրագիր։
23. Աքրամ եպս. Աստապատցի.—Նշանաւոր զէմէ իւր ժամանակին, որի կեանքի նկարագրին ու զովեստը մեծ անդ է բռնում Մեջիսեցի բանասիրի շառ գովութեան գովելեացո աշխատութեան մէջ (գրչ-գիր. Հայոց ՌԱՄԳ թուին երկատիրած. մեր արեանկը զբան 1766 թուին Զմիւռնիայում Սողոմոն արեղայի ձեռքով)։ Աւելորդ լինք համարում մը համառօտ ճաղուածք անել ալ զբէց ալ իշակաւոր հովուի մասին, մարմանաւթիւնները թողնելով աղագային։ Վրովանց ալ արդար մարդուն, ասում է Մեջիսեցիկը, որ աւելի հասարակաց բարիքի մասին էր նորում, քան իւր անին. աւելի աղղաւէր է քան աթոռաւէր. եկեղեցու ինչքը բաժանում էր աղքատներին, ասելով թէ՛ Աստուծոյ եկեղեցիները կցանդեմ և կշինեմ Աստուծոյ տանաւր. իբրև խրատում էր որդւոց՝ պատուել ծնողաց։ Սիրով պատուում էր իւր կարգակիցներին։ Գիտնականների նեա գիտնական էր, քարոզիչների նեա քարոզիչ, մեծաւարկների նեա մեծաւարկի, զբաղիւնների նեա զբաղիւր, ժամասացների նեա ժամասաց, արժանաւորների նեա արժանաւոր։ Աստաբալագէս վարժուած էր Աստապատցի Յովսէփ մեծանուն վարդապետի մաս։ Յալուսի էր իւր նկուլթեանը, երբեք ուրիշների

փառքի վերայ ոչք չունէր։ Արեւ շորս թն-
րանից չէ լուսած թէ ես այս աստիճան մե-
ծութեան բարձրութեան եմ հասնի, այլ միշտ
Աթոռն և կաթողիկոսի պատիւն էր հազում
մեր միակ Աթոռն ու Հաղապետութիւնը պա-
տուհեաւ։ Հայրենական շախմատով՝ խեղաթիւր
և կամակոր աստաղղիկների մէջ, սկսաւ կնիք
ստաղծական վարդապետութեանն իւրով՝ ու-
նի զՀայոց եկեղեցին... և ի թոց հալածէ ժե-
կեղեցւոյ պղծաշունչաւոր նորաձեւ վարդապե-
տութիւնն համակեցեաց...։ Եպիս Է երկու
կարեւոր մասեան՝ Եղեակ Կարապիտ և Նիշիէ
պատմապիլիքը, ունենալով սէր զԳլխի զԻրժը,
չարապիլիքը, ազգը, դիտութիւնը և ուսում-
նաւերեցը։ Սա բազորդ և բաժանարդ էր,
ստիճան ըզգացող—մասնակից նորա բարիքին,
իմաստասիրութեան, զորին ու գրականու-
թեան, կառավարելու խելքին, հարաբա-
րեան, վաճառականութեան, արհեստների,
այլ և լախողութեան, փառքին, արդատանց և
ազատութեան ուսմի կալուածներին, փա-
րժամութեան և անկուսն ու բազմանկուսն ուղ-
ղափառ զաւանդութեամբ Հայաստանեաց եկեղե-
ցաւոր։ Սա ասում էր, թէ՛ եթէ մը աթոռ զպրոց
ու վարժարան չունէ՝ աթոռ կոչուելու արժա-
նի չէ։ Յանկանում էր, որ բաւր ս. Ժողովների
մասնաւորները ապուրն և, եկեղեցւոյ պատմու-
թիւնը։ Մեծ սէր ունէր զԳլխի Սար և Աղթա-
մարի մեր ուղղափառ կաթողիկոսարանները
և Կիլիկոսի վարդանէս ծեր եպիսկոպոսը Զմիւռ-
նիակի եպիսկոպոսարանում ապրում էր սո-
րա նոս ինչպէս իւր որդւո ձեռն։

24. Յովհաննէս վարդէպետ։—Ապա
կաթողիկոս Յովհաննէս Զ.

25. Բուրլուք։—Հրաժանագիր.

26. Երեմիայ, Նախ և Բեհա, —Աղեքա խն-
դիր, հայցումս։

27. Մուսալլամար։ Բողոքագիր մի քա-
նի անձանց ստորագրութիւններով.

28. Սանյազ, սանձակ։—Վիճակ թեմ.

29. Բեաթիլ։—Արշալուստը.

30. Բալիզը։—Պալիզը, զեպան, քցել-
ի ժողովանորդ.

31. Արքանաճ արքեպս. Յաթնադի։—
Դուրթեան կուսականութիւնից. 1805 թ. Պա-
սից անցնում է Ռուսիա, որպէս զի կաղ-
րից Դուրթի կաթողիկոսութեան հրովարտակ
բաղդեցնէ ասանալ. վաճառականի շարեքով

ձգտած չըլնց՝ Դանիէլեաններէ երկվից,
աշխատանալիս։ Մանուէլ վարդապետն իմե-
նալով որ եկել է Գրիգորիոսապոլ՝ անմիջապէս
լաւանց կուսակալ Վանէնիին ին սա թեմ
զարկեց նորան Կ. Պալսա։ Ապա նա վարեց
Կ. Պալսի պատրիարքութեան պաշտանը, բայց
1815 թ. նոյ. 30-ին նեղադրին նորան պա-
րիարքութիւնից՝ տեղը զորին Ագրիմոսապո-
սեցի Պաղոս վարդապետին, որ էլքիմանալ
Արքանաճի նախապէս եպս. Զեմադրանելով
Դանիէլից՝ նոր էր վերադարձել էլքիմանից։

32. Մասնաւոր սրբոյ Գեղարդեան։—
Հնաւանդ սովորութիւն է մեղքամոկի կտորը
կպցնել Գեղարդին կամ աւարների մասունք-
ներին, որ կուլում է Խոհոհ և զործ է դըր-
ւում որպէս զեղ երկվիցի կամ այլ կուսակա-
րութիւնների զմ.

33. Եթլախ։—Ազատութեան թուղթ,
արձակուրդ.

34. Մաղթու։—Արքունի նարի, որ տա-
լիս էր առաջնորդը պաշտան ստանալիս։

35. Մուպալիք։—Դորձակալ.

36. Մապու։—Նիւստ ձի.

37. Մոմ վառն մար Աթոռս ա. էլք-
մանին։—Մոմ ա. էլքմանին ստանալին սո-
վորաբար մասնակարարել է Թիֆլիզի հայ բը-
նակչութիւնը, սանաթ մազավորալը, որոց
նախորդորութեան մասին մը ընդարձակ աշ-
խատարութիւն 1682 թուից զեռ անհնչելի
գրքովում կալ մալը ստանալի արեւմտեան
մուսթի կարաւալին կամարի տակ սկսման
Աստուծոյ մեջ Թիֆլիզու ամենայն սանաթ
և զուքնաղար խոստացալը տարէնն ամէն
զուքնն մէկ մէկ շարեք մոմ տալ տարբ. էլք-
մաննալ և միաբանց տարբ. Աթոռոյս խոս-
տացան և նաւակառանցն զմեզ պաշտամար և
պատարալըց իշխատակի ի թուին Ողմկա. Ի
կարապետութեան Տեառն Եղիազարուս։ Այս-
որ զեռ կատարում է Թիֆլիզի արհեստաւոր
զաւր իւր ուխտը.

38. Մուսալլամար։—Սնագիր.

39. Ներքնատուն։—Դուրթի կաթողի-
կոսը մի քանի տարի ապրեց Նրեան՝ ա. Ասո-
րդիս եկեղեցւոյ զաւթում, կամ, ինչպէս կո-
չում էին, անապատում։ Այդ միջոցին նա
պարապ չէր, լինեց մի փոքր եկեղեցի ա.
Յակովբ անունով, որ և կուլում էր անապա-
տի եկեղեցի, որ զանում էր աթման ասալ-

նորդարանին կից, իսկ նորա գումարում գտնուած էր հանգստարան: Այդ եկեղեցում ժամեղութիւնը շարունակուած էր մինչև 1840 տիւն թուականները: Երբ շինուեց այժմեան ս. Սարգիս եկեղեցին, իսկ ս. Յակոբը սկսեց քաղաքուել և քանդուել. 1880-ական թ. առաջորդ Սուքիաս արքեպիսկոպոսը ցանկանում էր մի փոքր սեղան շինել վրան, բայց աշտարակով մնաց անկատար: Բացի եկեղեցուց Դուռիք կաթողիկոսը կից նորան շինեց և մի ներքնատուն Զանգուի գլխին՝ ահար ժաշի վերայ: Երբ վերայ ապա շինուեց առաջնորդարանը 1895 թուին քննելով ս. Յակոբը եկեղեցու տեղը առաջնորդարանի լախարանէ պաշտօնատեղի տակ գտանք մի մեծագիր կոփածոց քար՝ ապա արձանագրութեամբ: Ենթոքին ևս տառածոց Դուռիք կաթողիկոս ամենայն Հայոց շինեցուցի զփոքրիկ Կլուբուս անձամբ վերակացու լինելով և զորաւորաւ փառքիւ ևզել տալով ի վախչա Մեծի Աթոռն արդէ Էջմիածնի ի ՌՄՄԻ (1893) թուով ի Կոկ ելնու: Ս. Յակոբը եկեղեցին և ներքնատունը ի հարկէ այժմ այլ ևս գոյութիւն չունին:

40. Էվթեքի քաղաք շարունակ կէշմէշ տան:—Տան առնաւորը քաղաքում չի անցնի:

41. Յերիս ամա:—Այս ժամանակամիջոցը չի համապատասխանում ժամանակագրութեան:

42. Զապի, ձապի:—Հոգի սեղեկանաւոր է, որը ժողովում է արդիւնքի տասանորդը:

43. Զնդալ:—Ժննբալ, զորագետ:

44. Նալար Յակոբջանեան Եանամիր:—Յալանի Յակոբը Եանամիրի քրդին: Սորա մասին ընդարձակ տեղեկութիւններ՝ տես Էմբան հ. պ. գիրք Ա.—Բ և Ը:

45. Վատալ:—Ժամանակամիջոց, պալմանաժամ:

46. Մուտաթ, միտաթ:—Միջոց:

47. Կուտան անգլիացոց (Compagnie) —Անգլիական ընկերութիւն:

48. Մուշապուտուն:—Այս գիւղի հնագոյն անունն է Խաշի գիւղ, ուր կալ նաև նոյնանուն հայ եկեղեցի: Գտնուած է Վաղարշապատին շատ մօտ, ուր կալ Էջմիածնին պատկանեալ սիւղաշունչ կոչուած Զրադաքը: Եր շինել է Նահապետ կաթողիկոսի շրջա իւղաշին:

49. Զաղալիբէս:—Նումիզաքի:

50. Զիարէթ:—Ուխտ:

51. Սոմար:—Սոմարը Արարատեան նահանգում 10 լիար է: Լիարը 12 ֆունդ, իսկ 10 սոմարը մի խալիար է:

52. Զմեան թախապալ:—Թախապի նշանակում է վերնասնեակ: Զմեան թախապին՝ Կաթողիկոսարանի ներսի դաշինն է, ժաղկեալ կոչուած դաշինք:

53. Ղրմէ (գրմէ):—Որդան կարմիր:

54. Զլզանայ քիւրճ (ձլզուայ):—Բանիական, ալբանական մուշտակ:

55. Թախաւէվայ:—Պատգարակ:

Յ Ա Ն Կ Ն Ի Ի Թ Ո Յ

Ծառաշարան:

1803

Ա. լերեան առ Քէմուրազ Ելիկազաւին,
շնորհաւորութիւն վասն դարստեանն:

Բ. Ի Պոլիս առ սրբազան պատրիարքն
Յովնանէս վասն ազուլեցի տիւղեմէի Կա-
նեան Պաշտին:

Գ. Ի Զուլայ, առ երկու եպիսկոպոսան
Յարութիւն և Գէորգ:

Դ. Առ Գրիգոր ամբարն:

Ե. Ի Լինդ առ Մարգինեայ ժողովուրդան:
Զ. Կանգակ Նուիրակութեան Ի Սուս-
մէի:

Է. Կանգակ արհուսեան և շնորհաւ-
որութեան առ բոլոր Պաշտեցիւն վասն նորոգ
Փէրմանին և ժաւերին. զորս ընդ Ստեփան
վարդապետին առաքեալ էին Ի լուսնվարէ ԺԲ.
Ը. Առ Կալբէրն առաքեալ:

Թ.

Ժ. Ազնուուհի Մամաջան տիկնոջն և
Աստուածապարզ Ժողկաթթիթ զառակաց
նորին Պրիստապի զորացեւոց Սիմէանի և Ա-
լէքսանի, արհուսեան վասն առաքեալ լորս
միտա ոսկւոյ:

ԺԱ. Ի լըճմուտին, առ Նուիրակ և ա-
ռաքեալ Մարտիրոս վարդապետն, առ իշ-
խանն և առ քանաւայն:

ԺԲ. Սուսմալուջ առ քանաւայն և
իշխանն, արհուսեան և լանձնարարութիւն
ընդ նոր Նուիրակին:

ԺԳ. Ի Կարին առ Կառարակութիւն Նո-
ցին. շնորհաւորութիւն վասն բազմազմի
Կարապետութեանց նոցին ցալս վայր:

ԺԴ. Առ Տէր Մինասն Սլքուլիս:

ԺԵ. Ի Պոլիս առ քանաւայն Մարտիրոս
ամբարն Ի պատախանի թղթոյ նորին
վասն ընդհանր զիտիկէն լըճմուտին և ալ
կէց պարագայից:

ԺԶ. Ի Քիֆիլի առ պ. Մինաս Քիս-
տոյն:

ԺԷ. Ի Պոլիս առ իշխանապետն և իշ-
խանն, Ի Կառապետն, զտեղւոյս անցից:

ԺԸ. Ի լըճմուտին առ ժաւեաթ Ստե-
փանն Ազարեան:

ԺԹ. Սարգսին առ անաս քանաւայն և
իշխանն, արհուսեան և շնորհաւորութիւն
վասն զանձանակազարմիցն:

Ի. Սարգսիւլ առ ժաւեաթ Կարապե-
տն ժաւեաթ Նազարեան:

ԻԱ. Ի Պոլիս առ Խալիֆայ Յակոբ ա-
միրայն ընդ Նուիրակին:

ԻԲ. Ի Պոլիս առ Սիմանեան Պաշտապար-
տն:

ԻԳ. Ի Պոլիս, առ պարսն Յովնանէս
տն:

ԻԴ. Ի Պոլիս առ Սարգիս տն ընդ Նու-
րակին:

ԻԵ. Ի Պոլիս առ Փիլիպպոս ամբարն:

ԻԶ. Ի Պոլիս առ Դեպտանին Ռուսաց
Թարգման Յովսէփ Ալէքսանեանն շնորհա-
ւորութիւն վասն աշխատանացն, և արհու-
սեան լազազս անորիկ:

ԻԷ. Փուլթ իղմիր առ տիրացու Վար-
դանն արհուսեան և շնորհաւորութիւն վասն
Կառապարտութեանցն:

ԻԸ. Ի Պոլիս առ օսկերի Սերոբէն վասն
առաքելոյ անդ զնուիրակ և զՄիւռտն:

ԻԹ. Ի Զոխ քանաւայն և իշխանացն
տեղւոյն:

Լ. Ի Պոլիս առ պարսն Անդրեան:

ԼԱ. Ի Պոլիս, առ ժաւեաթ Սարգիս տն
վասն մէկ Լատամզոյ օսկւոյն ձեռամբ Ստե-
փան վարդապետին:

ԼԲ. Ի լըճմուտին առ Մալիզ Յովնան-
նէսն:

ԼԳ. Ի Պոլիս առ ժաւեաթ Մինաս Ա-
միրայն:

ԼԴ. Ի Պելիս առ պարբերաբն:

ԼԵ. Ի Պելիս առ մանեւի Բովանանէս
ունի:

ԼԶ. Ի լիզմիր, առ գրաւմար Ստե-
փան:

ԼԷ. Ի Գաղատիա առ քանանաւն և իշ-
խանան ընդ նաւերակին:

ԼԸ. Ի մեծն Պելիս՝ առ պարբերաբն,
առ նաւերակ Գաղատիա վարդապետն և առ
իշխանան. ծանուցումն գտեղաւս անցից:

ԼԹ. Առ մեծին Պելիս պարբերաբն վար-
դապետն և առ իշխանապետն և իշխանան և
առ Լանափապետն և Լանափան, խնդր վասն
պահանջելոյ զգրաման մեր ի մանեւի Նիկո-
ղայէն:

Խ. Քրիստոսի զօրացեալ նոյն պա-
կեալ արքայից արքայ կարգ, և ամենարարն
միշտ և մեծ պաշտօն և ինքնակալ կայսր
ամենայն Ռուսաց:

ԽԱ. Առանաւ չարապախին իմոյ ձեռամբ
զրեցեալ Թուղթ առ կայսրն Ռուսաց, և առ
մեծամեծն նորին, թէ ի զիմաց սրբազանին
և թէ ի զիմաց միաբանին:

ԽԲ. Ի Պարբերաբն առ ինքնակալ մեծ
կայսրն:

ԽԳ. Ի մեծն Պելիս առ Բարդուղիմէոս
Չեչեպին ընդ ժամացոյցին, զոր լցեցաք առ
նա շինել և լցել:

ԽԴ. Ի Ռաբալ առ նոյն պարսն Գէ-
որգն Տէր Դաւթեան:

ԽԵ. Ի Վան առ Բովանանէս աղայն ընդ
խբ փայկին լապրիլի 27:

ԽԶ. Առաջին փոստուղայ ի Վան առ
մանեւի Աւետեան Բովանանէս աղայն ընդ
խբ փայկին ի լապ. 27:

ԽԷ. Ի Զուլա, առ Յակոբ աղայն, լանձ-
նարարութիւն վասն նաւերակ Բովանանէս վար-
դապետին:

ԽԸ. Ի Վան առ Բովանանէս աղայն վասն
նաւերակին:

ԽԹ. Ի Լամազան, առ զանձապետ պա-
րան Խանաբեք լանձնարարութիւն վասն նաւե-
րակին:

Ս. Ի Պելիս առ Գէորգն Աղայնկոյն:

ՍԱ. Թուղթ բանադրանաց ի վերայ չիբ
Խաչատուր պետին վանին Բարդուղիմէոսի
առաջնոյն:

ՍԲ. Ի Բաբար առ Ինկիլիզի գեապան:

ՍԳ. Ի Քիֆլիզ առ պարսն Զաքարիան,
որ է քնեալ և մալեօր, որ ընդ Միլեան ար-
քայրաբնոյն գնացեալ ի դուռն կայսր ցու-
ցեալ է զլաւապաշտութիւն զՔիֆլի:

ՍԴ. Ի Քախաթ առ մանեւի Խաչերն
վասն Գրիգորն ընդին:

ՍԵ. Ի Լնգու կոնզակն և ի Թուղթան
լանելու:

ՍԶ. Կոնզակ ի վերայ նոր Զուլալու:

ՍԷ. Ի Վան, առ Յարութիւն աղայն
վասն նաւերակին:

ՍԸ. Ի Սոյ առ զանձապետ Աղայն:

ՍԹ. Կոնզակ օրհնութեան ի վերայ
Թարվիզու և ի վերայ բարբ չիֆլիզից նո-
րին, ընդ վարդապետի ուրում, որ կարգեալ
եղև վերանաւու լինել սրպետութեանց ժող-
վրացն անդալն:

Կ. Ի Վան առ մանեւի Պապան լանձ-
նարարութիւն նաւերակին և Լամազան պա-
տմութիւն անցեալ եղեւթեանց:

ԿԱ. Թուղթ օրհնութեան ի լիւրմի և ի
Աղլալի վասն Խաչատուր պետին:

ԿԲ. Թուղթ ի սուրբ սինաթն Ռուսաց:

ԿԳ. Ի միաբանինց առ սուրբ սինաթն
Ռուսաց:

ԿԴ. Առ Մարաֆ պարսն Բովանանէս:

ԿԵ. Ի Կարին, առ Լաֆիքարալ մանեւի
Յակոբ աղայն ընդ ընձադատար Արբանամ
վարդապետին և բան վասն Իզմիրու մային:

ԿԶ. Թուղթ բանադրանաց ի վերայ եր-
կոց լեպիսկապուսացն սուրբ Կարապետին Մը-
լու Բովանանիսից՝ Գլղլ, և Արսնի կոնզեպու:

ԿԷ. Ի Պարբերաբն եթնեքորց անդամ
առ կայսրն Ռուսաց:

ԿԸ. Կոնզակ վասն խլի և պանրի ժա-
ղովման:

ԿԹ. Առ Գրիգոր արքայիսկապուս:

Լ. Ի Բալաղիս առ Վանից Յարութիւն
աղայն, ի պատասխանին Թղթայն զրեցելոյ ընդ
Յովսէֆին:

ԼԱ. Ի Վան, առ Լանգուաներ եկեղեցւոյ
զանձապետն, վասն 51 զուռ զանձապետ-
դրամին:

ԼԲ. Կոնզակ օրհնութեան ի Կարին, վա-
սն Իզմիրու բռնին, որ է առ Գործեանց
Սեբեքին:

ԼԳ. Ի Կարին առ Մարգարէ Մկրտիչ
աղայն:

ՀԳ. Քույր Բանաստեղծաց ի վերայ Գրք. գոր. պետին Բալուայ:

ՀԵ. Ի Կարին առ Աստու Մարտիրոս աղայն:

ՀԶ. Քույր Բանաստեղծաց առ Մտաւոր Կարգադատ Զխարթիջ Մկրտիչ և Մարտիրոս չվարդապետան:

ՀԷ. Ի Քիֆլի՛ց առ Պուէլ Դիմիտրի Զեցիանովն:

ՀԸ. Առ պարոն Փամբարժ Նախորդ դեպանն Ռուսաց, որ էր երբեմն ի Պալիս:

ՀՊ. Ի Պալիս առ մանտախ Եսայի Բաբայն աղայն օրհնութիւն և շնորհակալութիւն:

Ձ. Ի Ստարադար առ Տէր Ռաֆայէլ քահանայն:

ՁԱ. Ի յԱլիս մէջ, ի Ղարգալուս, և լալ ախրանի ժողովուրդն մեր:

ՁԲ. Ի յԱռաջնոց առ սրբոյ Աթոռոս գանձապետ մանտախ Դրիգորն Անույանն, ի պատասխանի թղթոյն ընդ եղբարցն խրոց զրկոց և բան վանն գանձանակական աւղ եանցն:

ՁԳ. Ի Վան, առ Պաղոս և Յովաննէս աղայն մանտախ Անտիքեան ի պատասխանի թղթոյն զրեցելոյ վանն Նուիրակ Յովաննէս վարդապետին և վանն Եսայի Բաբայն աղայն բանին:

ՁԴ. Ի Շուշի, առ սրբոյ Աթոռոս գանձապետ տիրացու պարոն Առաքելն, ընդ Վարդապետին, որ գնալը վանն ժողովման գանձանակաց:

ՁԵ. Կոնդակ ի Վան առ Կասարակութիւն Նոյն քաղաքացւոցն, ի պատասխանի մանտախ զրեցելոյ ի Նառազովութիւն Սաղիս փաշային խրեանց և ի գանդառումն զԵսայի Բաբայն աղայն:

ՁԶ. Ի Վան առ Եսայի Բաբայն աղայն փաշային:

ՁԷ. Ի Պալիս առ մանտախ Դարբիէն և մանտախ Դրիգորն:

ՁԸ. Առ պարոն Գէորգն Աղայնկեան ընդ ուխտաւորաց:

ՁԹ. Քույր արձակման ի յԱզուսէի առ Տէր Առաքել քահանայն, վանն չեա պատկին, որ բանագրեցեալն էր:

Ղ. Առ Կուսիմայի առաջնորդ Դաւիթ պետն, ի պատասխանի լաղրիի ծԳ գրեալ թղթոյն ընդ ուխտաւորաց:

ՂԱ. Առ Փիլիպոս Դմիտրէ ընդ Մարտիրոս վարդապետին մինչև ի Կարին, և անտի ընդ Աթոռամ վարդապետին մինչև ի Պալիս:

ՂԲ. Քույր օրհնութեան ի վերայ Կուսիմայի Կասարակութեան:

ՂԳ. Առ Տէր Գէորգն Տէր Դաւիթն ի Բարսալ:

ՂԴ. Ի Պալիս առ Արարամ աշխատանք եպիսկոպոսն ժալլազոյն Նուիրակն սրբոյ Էփրեմեան:

ՂԵ. Առ պարոն Գէորգ Աղայնկոյն:

ՂԶ. Ի Պալիս առ Գէորգ Աղայնկոյն:

ՂԷ. Ի Կարին, առ մանտախ Մարտիրոս Աստու կոնցեցելն ընդ Նուիրակն:

ՂԸ. Ի Կարին, առ Մարտաֆնէց փեսայ Յովաննէս աղայն ընդ Նուիրակն:

ՂԹ. Առ Բաղուայ գանձապետ պարոն Արքանալի, ծանուցումն զԿասարակ վերայ թղթոց մերոց:

Ճ. Կոնդակ օրհնութեան ի վերայ Կարնոյ քաղաքի ժողովրդոց, վանն քանի առաջ արքեանց գանձանակին:

ՃԱ. Առ Հնդկաց երկրի Նուիրակ Եպիսկոպոսն, ծանուցումն քանից զրեցելոյ թղթոց մերոց և արդիտութեանց և լաղրոյն զալլ ի սուրբ Աթոռոս:

ՃԲ. Ի Դարբանա, առ գանձապետ պարոն Պաղոսն ընդ վարդապետին, որ զնալը անդ առ ի ժողովն զգանձանակաւորանն:

ՃԳ. Կոնդակ օրհնութեան ի վերայ Տիգրանակերտու ընդ Ռիթլուս վարդապետի փաշային:

ՃԴ. Առ Եսայի Բաբայն արքեպիսկոպոս:

ՃԵ. Կոնդակ օրհնութեան ի Շամախի ընդ մանտախ Տէր Վարդապետին:

ՃԶ. Ի Դաւրեան առ վարդապետ պարոն Պաղապանն. լորում կան բանք ի կոնցեցել ալլեոց և ալլ մանաւոր իրաց:

ՃԷ. Առ պարոն Աստուածատուր:

ՃԸ. Առ պարոն Եսայի Բաբայն:

ՃԹ. Առ պ. Ղարգալ:

ՅԺ. Ի Կարին, առ վանեցի Եսայի Բաբայն աղայն:

ՅԺԱ. Ի Պալիս առ Գէորգ Աղայնկոյն ընդ Արարամ եպիսկոպոսին:

ՅԺԲ. Ի Կարին առ Կասարակութիւն ի փոխադարձ մանտախան զԿասանոց Նոյն:

որ ընդ աւերանի աղալ Յարութիւնին:

ձԺԳ. Ի Կարին առ Յարութիւն աղալն վանեցին ընդ Մարտիրոս վարդապետին:

ձԺԴ. Ի Կարին, առ մահ, Կարապետն Տալի աղալ կոչեցեալ:

ձԺԵ. Առ Մկրտիչ և Մառթն աղալ:

ձԺԶ. Առ Առաքել ամիրալն:

ձԺԷ. Ի յերեան առ Ներսէս Յաթուլն:

ձԺԸ. Ի Կարին առ Յակոբ աղալն Թափալ կոչեցեալ ի պատասխանի թղթոյն գրեցելոյ որ վասն Յանն երիցուն:

ձԺԹ. Ի Պոլիս առ Գիւլապան Յակոբ ամիրալն, ի պատասխանի թղթոյն ընդ Մարտիրոսին գրեցելոյ:

ձԻ. Կանգակ ի վերայ Սալմաստաց և Որմնցուց ի պատասխանի ժառերաց նոցին, գրեցելոց ի խնդիր սրբալոյս Միւռնի և այլ իրաց:

ձԻԱ. Ի Պոլիս առ պարոն Գէորգ Աղալեկեան ի պատասխանի թղթոյն ընդ Մարտիրոսին գրեցելոյ:

ձԻԲ. Առ մեծին Պալալ Յովաննէս պատրիարքն, ի պատասխանի թղթոյն ընդ Մարտիրոսին գրեցելոյ:

ձԻԳ. Ի Քարեզ առ Ալէքսանդր պարոն և Քեմուրազ պարոն ի պատասխանի թղթոյն նոցա:

ձԻԴ. Կանգակ ի վերայ Քարեզոյ վասն չիք Յակ-քէանին վանցուլ ընդ բանի և զնւլոյ:

ձԻԵ. Առ Քեանաղալի ժողովարդն, սաստ վասն Սիւնեի ուրումն որ կամէր զկինն իւր թողուլ և զայլ անել:

ձԻԶ. Կանգակ առ Պապադցիան, ի պատասխանի բազմակնիք ժառերին նոցա գրեցելոյ ընդ Դաւաքեացի Նիկողայոսին:

ձԻԷ. Ի Ռաշտ առ պարոն Քարոն ժանադուռն զանգուլ անցից և յորդորումն ի սէր:

ձԻԸ. Քաղթ լննդալի առ զանձապետ պարոն Ալէքսան, ի ժանադուռն այլ և այլ բանից:

ձԻԹ. Ի Քաղէշ առ քանանայն և իշխանն, իբրև լանձնարարութիւն վասն Տեղկաց նախկին Յակոբ վարդապետին:

ձԻ. Կանգակ նախկինութեան ի Սալմաստ և Ուրմի, վասն Խաչատուր վարդապետին Առաքապետոյ:

ձԻԱ. Ի Զմիւռնիա առ Կարապետ աղալն Յարութիւնեան ի պատասխանի թղթոյն ընդ Փաշանեան ժառերի Պետրոսին գրեցելոյ և շնորհակալութիւն վասն Մ զուռաշ աշխատարին:

ձԻԲ. Ի Քոխաթ առ ժառերի Պետրոսի կողակից Մարտիրոսն, օրհնութիւն վասն Ժ. զուռաշ գրամոցն:

ձԻԳ. Ի Ռաշտ առ պարոն Պաղոս, շնորհակալութիւն և օրհնութիւն վասն Լաւատարժութեանցն:

ձԻԴ. Ի Քոխաթ, առ Տէր Կարապետի կողակից Հովսէփէն օրհնութիւն և շնորհակալութիւն վասն Ժ զուռաշ կողակի առն իւրոյ Կանգալեցոյ:

ձԻԵ. Բանադրանք առ Ալէքսիոսի բնակիչն:

ձԻԶ. Ի Սաղամաստ, առ պարոն Յակոբ ի որդին, պ. Սաեփանոսն, Յովաննէան և Ռարուլ, միւրիւրարութիւն վասն ժառեան նորն իւրանցն:

ձԻԷ. Ի Քաղցատ առ քանանայն և իշխանն, ժանադուռն զանցից մերոց և սիրելառն մեղադարութիւն վասն թուլի չ'գրելուն:

ձԻԸ. Առ Սալմաստաց և Ուրմի քանանայն և իշխանն, լանձնարարութիւն վասն նախկին և ժանադուռն այլ և այլ իրաց:

ձԻԹ. Ի Գաղաթալ, առ երեցփառն Գրիգոր աղալն, լանձնարարութիւն վասն նախկին:

ձԻ. (Ալէքսը չկայ ընդգրուի):

ձԻԱ. Ի Պոլիս առ Աղալեկեան Գէորգն, ի պատասխանի թղթոյն և շնորհակալութիւն վասն Քերակնացն:

ձԻԲ. Ի Քաղէշ առ Մանեսի Քաման և Մանեսի Սարգիսն, վասն իրաց Յովաննէս վարդապետին:

ձԻԳ. Առ պարոն Վարդան:

ձԻԴ. Առ պարոն Փարապան:

ձԻԵ. Առ Ուղումիյան, վասն բանի երեցփառնութեան, զի զով ոք և կամեցին, զնա կարգեացուք երկից փոխան ինքեանց և լանձնարարութիւն վասն Տէր Կարապետին Դաւիթեցոյ, որ զնալք անդ, առ ի խմանալ զարդառնութեանց նոցին և ազդ աննի սրբազանին:

ձԻԶ. Ի Վան առ Մաշկերտցի Գաղաթ ամիրալի քեռորդի ստառֆ Մանկատար ա-

զայն, չնորհաւորութիւն գաւառեան անդ և լանձնաբարութիւն վասն նախնական:

ՀԵԿ. Կոնգակ և Նոր Նախիջևան, առ մերալեւեալ ժողովուրդսն, օրհնութիւն և չնորհակալութիւն վասն հաստատութեանցն իւրեանց:

ՀԵԸ. Կոնգակ առ Տրապիզոնայ և բոլոր շրջակայից ժողովուրդսն, օրհնութիւն և չնորհակալութիւն վասն մահերին իւրեանց:

ՀԵԹ. Փաղթ օրհնութեան ի Գրիգորապոլ:

ՀԵՄ. Առ Մէլիք Պալատն և Նախիջևան:

ՀԵԱ. Առ Մէլիք Փարսաւանն ի Ղարաւազ:

ՀԵԲ. Կոնգակ օրհնութեան ի Փաւրէզ, և լալ թեան սրբազան Առաքելոյն Փաղէոսի վանից ընդ ծերունի առաջնորդին իւրեանց Գեորգ վարդապետին լեռ զշէջուոյն իւրոյ և ի սուրբ Աթոս գիմնոյն, և զնեռալն ընդ հաւելոյն:

ՀԵԳ. Ի Եւրչի առ Նախուանցիան և Աղուիցիան և Ղազանիցիան լանձնաբարութիւն վասն նախնական Ջաղարիտ վարդապետին:

ՀԵԴ. Ի Քիթիլիք առ Սեփրանովն ընդ Փանձաղ Ելիկաղաւան:

ՀԵԵ. Կոնգակ առաջնորդութեան ի վերայ Տաթևա վանիցն և բոլոր թեմերն, վասն Արշամ վարդապետին Տաթևացոյ:

ՀԵԶ. Ի Պալիս, առ Նոր զեպանն Ի վան Նախուիչն, ի չնորհաւորութիւն գաւառեանն և համառա ծանուցումն անցից և լանձնաբարութիւն վասն իրաց սրբազանին:

ՀԵԸ. Ի Պալադիս առ պարսն Հալլապետն օրհնութիւն և չնորհակալութիւն:

ՀԵԹ. Ի Կարին առ Մարաթի կոյնեցեալ Յակոբ աղայն ծանուցումն զերկիցս զրեցեալ թղթոց մերոց, և պատասխանի նորոգ զրեցեալ թղթոյն իւրոյ, և խնդիր ալլ և ալլ բանից:

ՀԵԲ. Ի Պալիս առ Յովհաննէս պատրիարքն, վասն Կարնեցոյ բանից:

ՀԵ. Առ Հնդկաց նախնական Յակոբ վարդապետն, ծանուցումն զանգաւա անցից:

ՀԵԱ. Փաղթ լիզմիր, առ Գէորգ աղայն Գեորգեանցի Յարութիւնեան, ի պատասխանի թղթոյն զրեցեալ ընդ փնտրին իւրոյ մահանի Պետրոսն Փոխաթցոյ, և չնորհակալութիւն վասն ժամացոյցն:

ՀԵԲ. Ի Ռաշա առ Հաշտաբխանցի Գաբրիէլ աղայն, ծանուցումն զանցից անգաւա, և լորդորումն ի սէր:

ՀԵԳ. Ի լիզմալի առ պարսն Պետրոսն Գաբրիէլեան ի պատասխանի թղթոյն, և ի ծանուցումն ալլ և ալլ բանից:

ՀԵԴ. Ի մեծն Պալիս առ Բարդուղիմէոս Յելեպին, ի պատասխանի թղթոյն զրեցեալ ընդ Մարտիրոսին:

ՀԵԵ. Ի Պալիս առ Աղուիցի ժամանի Աւարանն ի պատասխանի թղթոյն, չնորհակալութիւն վասն պատասխանին ընդ Մարտիրոսին զրեցեալ, միթիւարութիւն վասն եղբորն մահան, և բացատրութիւն խնդրոյն՝ զոր խնդրեալ էր բերել առ զքորսն իւր լիզուլեաց և լզել առ ինչն:

ՀԵԶ. Կոնգակ առ Սաղմոսապ և Որմոյ ճահանալան և իշխանան, ծանուցումն թէ՛ առ զրեցեալ նախնական Խաշտաբ վարդապետին՝ առ ի կարգել զՔէֆլիս լիւրաքանչիւր գիւղորայսն ձեր լանուս սրբոյն Բարդուղիմէոսի Առաքելոյ վանից, զի որ ինչ առաջնորդական և վանքական հասոյթց լիցին, նոքա ժողովուցնն զիտութեամբ ճանաչալից, մինչև օրինաւորապէս նստիլ ոք առաջնորդ:

ՀԵԸ. Փաղթ լիզմիր, առ առաջնորդ Մարտիրոս վարդապետն, և առ իշխանապետան և իշխանան, հարկ՝ վասն Մարգարին Աթոսեան, զի զառիս նորին առցնն, և լանձնացն ինչեան Մարտիրոս պետին:

ՀԵԹ. Ի Պալիս՝ առ Ջաղի Յէր Բաղաւաարն, ի հաստատութիւն Հաղիութեան:

1804

ՀԵԹ. Առ Մշա ճահանալան և իշխանան ընդ Բարդուղիմէոս և Փաղէոս նորընծայ եղիսկապետացն, լորդորումն ի սէր և ի հաստատութիւն:

ՀԸ. Ի Բաժնալի կամ ո՛ւր և իցն, առ Լնդկաց նախնական Յակոբ վարդապետ, ի պատասխանի չնորհաւորական թղթոյն իւրոյ զրեցեալն անտի ի Բաժնալու:

ՀԸԱ. Ի մեծն Պալիս առ Լանդուցեալ Բարդուղիմէոս Յելեպին, Յակոբէան և Սարգիս սրդիսն, միթիւարութիւն վասն մահան Նորն իւրեանց:

ՀԸԲ. Ի մեծն Պալիս առ Տաթևացի Արշամ վարդապետն ի պատասխանի թղթոյն

զրեցելոյ ի փեարուարի, զման ալ և ալ
բանից:

ՃՀԴ. Առ Բալազար յաճանալսն և իշ-
խանս զման զՍտանկ և զԱռաքել զարդա-
պեան ըստ դարձուցանելոյ աստի:

ՃՀԵ. Կանգակ ի վերայ Խորվրապալ
թեմ զիւղարէից զման զէջիլութեան Յովան-
նէս զարդապեանի Կանցեցոյ:

ՃՀԶ. Առ Յիջիանովն:

ՃՀԷ. Կանգակ առ մեծին Պօլսոյ համ-
բէն ժողովուրդսն, ի պատմութիւն անցից և
վնասոցն զերկրաւս և զմեք ի գալստեանէ
Հիւսիսաւոց և Պարսից ի վերայ Սրեանու:

ՃՀԸ. Առ Մարտիրոս արքեպիսկոպոսն
զանցից անգլապ:

ՃՀԹ. Առ հասարակութիւն Կ. Պօլսոյ
զանցից սուրբ Աթոռապ:

ՃՀՐ. Քուղթ Աղէքսանդր Բորիսի Կու-
րակերն առ Դիմարի Յօշիկեակի:

ՃՁ. Քուղթ Վասիլ Թամարայ առ Մար-
տիրոս եպիսկոպոսն Ջմիւռնոյ:

ՃՁԱ. Քուղթ ի բերկերն Ռուսաց առ
ինքնակալ կայսրն Աղէքսանդր Պաւլովիչն
չորրորդ՝ անգամ:

ՃՁԲ. Առ Խերացու Յօաննէս զարժա-
պեան:

ՃՁԳ. Առ Խերացու Յօաննէս զարժա-
պեան:

ՃՁԴ. Ի Պօլիս առ Դէորդ Աղաբեկեանն:

ՃՁԵ. Առ Խզմբու առաջնորդ և հու-
րակ Մարտիրոս զարդապեան, ծանուցումն
զանցից մերոց և Պօլսոյ, և խնդիր՝ առ ի
զինչ ինչ իրա զննչ շուտով և լուրարկել:

ՃՁԶ. Ի Յիջիլիս և կամ ուրիցե առ
պարսն Գարսեանեանն:

ՃՁԷ. (Սկիզբը չկաւ):

Յ Ա Ն Ե Լ ՈՒՄ

Ա. Վասն Դուրի ետ փոխման և գրու-
թիւնս:

Բ. Հանրադիր Կ. Պօլսոյ ժողովի:

Գ. Թարգմանութիւն ֆերմանի, որի բը-
նագիրը կցուած է սույն հատարին:

Դ. Թարգմանութիւն Դուրի կաթողի-
սին տուած առաջին ֆերմանի:

Մանթութիւններ:

Յանկ Երթոց:

Յանկ լատուկ անուանց:

ՅԱՆԿ ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒԱՆՑ

Աբաս Միրզայ 430 31 43

Աբխազ 116

Աբիրան 116 151 315

Աբխազ 150 176 275

Աբգուլ Ռանան 370

Աբրահամ 391

— արքեպիսկ. 55 58 75 93 103 8 27 42 14

53 63 69 213 17 19 21 49 53 58 41

65 327 28 86 447 69

— արքեպիսկ. Ստամբուլի 173

— զանձապետ 224

— եպիսկ. Աստաղապի 160 373

— եպիսկ. Մեխիթեան Տաթևացի 157

— եպիսկ. Տաթևացի 6 127 208 50—52 6

81—83 87 81 761 66 86 87 477

— վարդապետ. 95 98 132 46 206 19 27 37

50 51 56 58 425

— վարդ. Հաշտարխանցի 252

— վարդ. Տաթևացի 305 412

Աբրահան Մարգար 392

Ագուլիս 3

Աղաբեան Ստեփան 49

Աղաս Գեա 457

Աղաշինք 155

Ալեքս. 314

Ալեքսան 301

— եպիսկ. 160

— որդի տիկին Մամաջանի 26

Ալեքսանդր 92

— Պալմիրի Վալար Ռուսաց 93 138 40 469

— որդի վրաց Հերակլ արքայի 431

Ալեքսանդր վարդ. 420

— եպիսկ. ժամհեռի 373

Պալմիրի Վալար Մանուկ 371

— Մամբուլ 371

Ախալցխա 28 46 76 84 104 13 206

Անարան ժամանի Աղուեցի 388

Անեզ 15

Աղա Մանուա Խան 87

Աղաբեան Դևարդ. ա. Դևարդ Աղաբեան

Աղամիր 161

Աղաջան ժամանի 222

Աղբակ 134.

Աղբակեցիք 271 74 391

Աղուանք 220

Աղբեբան 15

Ամիդ 160

Ամրոնե եպիսկ. Ռուսաց 92

Անգլիացիք 117 377 4)7

Անգրեան 68 433

— վարդ. 479

Անգլի 301 83

Անուշեան Գրիգոր 186

Աստաղ 285

Ազարան 453

Ազարեան Մարգար 393

Ալան 356

Ասաքե աղա 192

— ամիրա 560

— վարդ. 423

— թա՛. 184

Ասլան Մարտիրոս 221

Աստուածատուր 243

— եպիսկ. 160 373 409

Աստաղաք 182

Ահեանան Յովնան 105

Ահեռի եպիսկ. 433 52

— վարդ. 232 33

Արաման աղդ 91

— արք. 95

— արք. 183

Արարատեան Գալա 24 471

Արդուին 51

Արիստակէս 3

Արմէ 155

Արմէ 155

Ագուլիս 38, 39-77	Դաղառիս 81 160 343 73 422
Ագուլիցի 351	Դանաշեն 438
Ագիստա 15	Դանաշենի արտադրանք 359
Բարազ արդի Բանդի 315	Դանի 455 456
Բարազ 15	Դառաք 327 413
Բարիկ 400	— ամբարձր մաշկերի 336
Բարձր 155	Դալիանի սուրբ կոթ 187 304 326 386
Բարձրի 99 111 414 77 79	Դեռառ 453
Բաշեղ ինկիլի 100	Դեղրդ 31 365 419
Բաղարի 356	— Աղալիկով 25 62 100 11 79 201 15 18
Բաղար 69 114 123 303 17 26 32 73 77	50 65 69 77 327 63 475 76
78 403 7 28	— Եղիկ 4 30 106 349 50 401
Բաղի 303 28	— Եղի-Դանիան 5 8
Բամբակ 28 95 257	— պատրիարք 7 11—13 30
Բամբակաձոր 481 48 52	— վարդ. Նուրիկի Առաջին 459 62
Բարդուղիս 170	— 16 109 87 218 81 87 348 349
— առաջին 114 15 305-91	Դեղաձանց Եռանկյան աղալ 405
— Եղիկ 397	Դեղաձանց Եռանկյան 265 82
— Զեյնի 98 385 410	Դեղաձանց Ալեքսանդր Գորիսի 93 467
Բարդուղիս 356	Դեղաձոր 8 75 76 84 323 94 97 437
Բարձր 25 433	— արձեղիկ 118 57 339 44 421
— Եղիկ 427 35 37	— Եղիկ 355 435
— վարդ. 373	— Լուսառիկ 11 19 29 41 49 50 53 70
Բարազ 5 8 68 70 100 14 17 23 210 319	73 77 117 50 63 204 35 54 56 61 71
26 73 77 78 403 4 7 28	95 97 304 9 15 26 29 39 40 49 51 76
Բարազ 224	93 435 42 43 54 75
Բարձր 6 7 11 12 25 46 47 61 66 68 87	— Խանդի 9 28 47 113 20 21 374 480
88 93 101 3 12 26 27 55 57 61 65	— Դանաշեն 199
66 95 98 200 18 47 248 84 87 95 303	— արդի Թուրանի 165
29 30 31 65 66 86 416 23 31 32 49	— պատրիարք 25 60 104 25 58
59 62 77 78	— պետ Բաղար 170
Բաղաձանի սուլթան 77 85	— վարդ. 27 43 53 60 92 93 134 220 221
Բեղար 15	333 456 473
Բեյզեր 15	— վարդ. Դեղաձանցի 467
Բեղարդիկի Ալեքսանդր վասիլի 94	— արդի Եղիկով 4 6
Բեյզերի Ալեքսանդր Անդրիկ 93	Դեղաձանց 220 21 338 44
Բուրազ 100 211 77 399 403 4	Դեղաձանց Դանաշենի Անդր 147 64—68 72
Բուրազ 15	73 255
Բուրազ 15	Դաղարի 287
Բուրազի 189	Դաղար 151
Դաղարի աղալ 61 178 99 212	Դաղար 417
— Գորի 452	Դանիկ 31 125 27 57 58 72 200 20 91 325
— Լաշարիանցի 381	68 71 74 93 432 37 77
Դաղարիկի Առաջին 400	— արձեղիկ 471
— Դաղար 383	— վարդ. 6—13 22 3 5 7 8 9 41 3 6 7
Դաղարի Դեղաձանց արձեղիկ 9 42 43 66 75	50 3 9 60 1 2 5 8 9 73 5—7 80 5
88 201 84 396	7 8 94 101 3 11 13 14 23 34 67 68
— վարդ. 68 83 88 284 395 419 20	72 76 211 13 68 80 456

69 72 73 78
 — հոդակ. 42 141 53 355
 Դանիելանք 160 200 2
 Դասիք. 74
 — կաթողիկոս 23 5 91 5 8 118 19 41
 50 52 79 80 447 59 68 69 74
 — յարգարէ 341
 — պետ Գուտինայի 204
 Դուրիժ 231 40 302 11 73 421 30 48
 Դատան 116 315
 Դարբանտ 232
 Դիստ 155
 Դիմիար Գրուպի 94
 Դրոնեստ 407
 Դովլաթու իշխող 48 84 5 103 44—47 64
 67 73 89 91 94 96 98 206 41 46 331
 424 73
 Եաշ 15
 Եկատերինէ Սաղուէիք 142 52
 Եզիտ 26 128
 Եսայի 74 142
 — լարդ. 238
 Երևան 1 25 8 46 9 77 113 58 201 6 18 44
 9 62 84 5 300 433 86 406 22 8 303
 8 40 8 51 78 500—2 19
 — ու բերդ 432 4 5
 — ցիք 421 37
 Երուսաղէմ 225
 Եւդակիտ 373
 Եփրեմ արքեպ. 141—3 52 3 9 467 69 91
 — լարդ. 91 4 5 490
 Եփրեմեանք 267 9 81
 Եփրեմ պոռուչիկ 94

Զանկազու 356
 Զարբիտ 118
 — լարդ. 351 52 441 52
 Զէքեր աղայ 75
 Զմիւռն 26 49 71 6 147 250 51 67 82 307
 406
 Զուգով Պլատոն Ալեքսանդրի 93
 Զօթ 66

Էմին փայայ 287
 Էնդէլ սեկրետար 467
 Էնկիւրի 114

Էջմիածին 3 4 5 8 11 5 7 22 4 6 9 33 8
 40 1 9 51 2—9 61 3 5—7 70
 1 4 5 7—83 7 90 2 5 8 9
 100 01 04 06 07 09 11 14 17 18 22
 24 28 29 32 34 36 40 45 46 48 52
 54 55 57 60 62 64 67 69 70 74 79 80
 81 83 86 88 89 92 94 98 99 201 02
 04 05 08 10 13 14 23 23 25 28 31
 32 34 36 40 49 52 57 58 63 65 70
 77 90 94 95 303 07 10 11 14 15 17
 20 27 37—39 40 43—46 48 51
 53 55 61 64 65 69 72 78 83 85 88
 90 92 93 95—97 99 407 10 12 17 22
 24 26 47 60 68 69 71 73 74 80

Էրզրում 168
 Բագուհի զուտար նուրու 3 4
 — զուտար Յոգիտայի 4
 Բաղէս առարեալ 243 320 48—51 417
 23
 Բաթար պաղարնուղ 15
 Բանաղ Էշիկաղաս 158 353
 Բաթուլ Հեքիմ 262
 Բաղէս եպիսկ. 397 409
 Բամարով զեաղան 141 79 202 20 354 62 467
 Բարիկ 8 69 123 29 211 73 89 90 325 48 82
 Բէհրան 430 45 54
 Բէմուրաղ 289
 Բէմուրաղ Էշիկ-աղա 1 355
 Բէնզու Մեհ 96
 Բիֆիկ 25 8 44 6 7 60 6 76 84 5 7 91 2
 * 8 4 104 05 12 13 14 18 39 42 58-60
 77 200 02 32 86 89 326 53 63 74 421
 25 29 32 39 49 55 57 64 69 70

Բիֆիկիցիք 471
 Բարզմայ տուն 18
 Բանով 15
 Բարոս 299
 Բափրախալա 155
 Բըռլինսկի Դիմիարի 467
 Բախար 3 4 31 53 114 20 60 65 310 13
 27 416 80
 Բամաս մանտի 328

Իբրահիմ խան Դովլաթու 352 56
 Իզմիր 24 63 88 145 46 64—66 72 73 250
 366 78 92 462
 Իզմիրցիք 167 68 73
 Իսկիկ 117 403

Բաղնի վանքի 291

Բաժայիլ 15

— բնկ 473 76

— թաթար 75

Բարայել շաթիր 166

— Վարդ. 340

Բան Եսկուլիլ զեպան 362

Բալթիկի վանք 6 11 8 9 68 116 26 376
417

Լազարով 364

— Բան Բանիլ 95

— Բան Պետրովիլ 354

Լազարով Սերգեյ Լազարիլ 93

Լեկզբ Կովկասեանք 105

Լուսաւորչական ազգ 155 56

Խամար 155

Խամանցիք 120

Խանբար 109

Խանդլա 15

Խաչատուր 259

— պետ 114 32 34 35 70

— Վարդ. 128 29 83—5 203 4 40 42 43

59 70—75 305—7 20 21 91

— Վարդ. Աստաղապետ 304

Խաչիկ 74 186 88 407

Խաչեր մատենի 120

Խննորեք 356 9

Խորվիրապայ Բեմ 425

Խոյ 128

Կալաւ 15

Կալկաթա 400

Կառնապատ 15

Կարապետ 222 380

— Կալիկ. 89 93 142 53 354

— մատենի 222

— ստաւֆ 369

ս. — 367

— Վարդ. 66 165 91 452

— Տալի օլլի 257

— տիրապետ 65

Կարին 3 33 76 146 64 65 69 71 72 91 97

206 13 15 17—23 26 37 46—52 57

62 67 69 327 66 69 413 14 16 59 63

80

Կարնեցիք 238 370

Կաւակերտ 436 37 38 54

Կաւալանցիկ 94 5 364

Կեսաբիա 49

Կիւնէիլ 356

Կեօրին 92—4 470

— Դաւիթ Յէօարիլ 354

Կասառնգինոս մեծ 96

Կ. Պօլիա 2 7 11 6 24 9 34 9 40 4 51 3

5—9 62 5 68—77 80—3 6 98 100 1

7 10 11 24 26 33 35 59 62 79 90

96 99 206 13 14 49 51 63 65 77 82

85 300 18 23 27 45 54 62 68 73 81

85 88 95 490 5 12 28 47 50 59 68

69 72 80

Կ. Պօլսեցիք 7 15 7 31 44 53 100 264 382

Կառուց անապատ 191

Կանա 25

Կովկասցիք 441

Կաւաթիա 204 8

Կորիւ 151

Հալիմորու անապատ 369

Հաճի օլլի զապարնդ 15

Համապան 109

Հասան Թաթար 75

Հայաստան 95

Հայկազեան ազգ 24 30 2 91 116 55 305

19 40

Հաշտարիան 94

Հարանց անապատ 359

Հայրապետ որդի Յաղտալի 4

— 366

Հայր 3 289 354 467

Հերակլ 119

Հինդ 10 114 22 326

Հիւսիսեանք 158 428 29 34 36 38 39 48 49

52 54 55 57

Հնդկիներ 5 8 68 123 203 372 99

Հոփսիմէ սուրբ Կոյս 187 304 425 35 54

— Կողակից Տէր Կարապետի 313

Հրազդան դետ 454

Հրոզմ 15

Հոթին 15

Հազար 245

— Վարդապետ 198 367 3

— Վարդետ 191 246 479

Ղազարեան Թովաննէս 373
 Ղազարոս ժառանգի 181
 Ղազարի 240
 Ղազանիցիք 351
 Ղաւյան 15
 Ղարապաղ 347 56
 Ղարաքեռացի 183
 Ղարդալ 183
 Ղարս 7 12 60 87 374 416 31 32 48—50
 57 62
 Ղափան 356
 Ղափուքեան 146
 Ղափս 365
 Ղուկաս աղաղատէ 380
 — Կաթուղիկոս 83 7 9 120 21 87 225
 32 323 24 93 401 5
 — զատրիարդ 142 52
 — սրբազան 60 8
 Ղրիմ 252
 Մաիզու անապատ 360
 Մաղաուզու վանք, Ծրժեռնավանք կոչեց. 360
 Մալլարա 15
 Մանմառ Կաթի կապանայ Մասենու 418
 Մանմառ խան 60 1 414 48
 Մաղաուզ 356
 Մամալան 26
 Մանիւռ 303
 Մաննկերքա 155
 Մանուկ տրիպուս 201
 Մասրաֆ 144
 Մասրաֆեանց Յակոբ 250 55
 Մասիկոս ժամասաց վարդ. 452
 — աղաղատէ 181
 — աղայ 259
 Մաւրառ 400 2
 Մարիա Ճեղգործոյն Թաղուհի Ռուսաց 93
 Մարիամ ս. Կոյս 476
 Մարիոս, Պետրոս ժան. կողակից 310
 Մարտազէ Մկրտիչ աղայ 169
 Մարտիրոս 217 65 68 77 85 87 328 30 31
 85 87 88 412
 — սրբեպիսկ. 49 50 64 5 73 7 80 147
 65—67 72 73 251 84 378 80 447
 — եպիսկ. Զմիւռնոյ 467 80
 — Աւան կոչեցեալ 221
 — ժառանգի 10 77
 —

— վարդ. 26 172 73 209 49 57 63 67 69
 82—84 329 92 420 34 36 37 41 52 53
 — վարդ. Զիւրաթցի 174
 — քէնա 41
 Մարբ 391
 Մելիք իւրաքի 451
 Մ.— Արքանամ աղայ 25 47 61 178
 — Մեղրու վանք 356 59
 Մէնէւէր ժառանգի 252
 Մէլիք Պաղոս 346
 — Փարաւառան 347
 Մինաս 397
 — ամբրայ 74 421
 Միրեան սրբայորդի 118
 — պարսն 119
 Միրզա Մանմառ 451 76 78
 Միքայէլ 3 211
 — Հայրապետեան 4
 Մկրտիչ 40 65 225 27 59
 Մկրտիչ վարդ. Զիւրաթցի 174
 Մոզզով 93
 Մուկով 114 467
 — Յովաննէս 71
 Մովսէս 407
 Մուղանիւզ 356
 Մուշ 148 74 303 29 97 461
 Մուսայի պղբւլա 15
 Մուսաուայ փաշա 102 5
 Մուսաաֆա փաշա Դովլէթլու 330
 Մուսուլ 409
 Մուլադուրառն 454
 Յաքեթ 254
 Յարեթեան տուն 427
 Յակոբ 74 315 16
 — աղայ 106 44 61 223
 — ամբրայ Կիւլապեան 421
 — սրբեպիսկ. 38 68 118 20 22 49 211
 16 36 319 67
 — Թոմալ կոչեցեալ 262
 — խալիֆա 54 421
 — Յարութեան 403
 — Մասրաֆ կոչեցեալ 366 71
 — Նահապետ 71
 — Նուիրակ Լնդկաց 228 88 304
 — Ռդի Ատարել աղայի 192 93
 — Ռդի Թումիկի 407
 — վանեցի 321

— վարդ. 69 88 236 303
 — վարդ. Հնդկաց 399
 — տիրացու 310 13
 Յակօբյան 315 87 410
 — Վանյի 290 91 303 4 409
 Յակօբյան առաջնորդ՝ 398
 Յարութիւն աղայ 125 80 88 90 94 97 98
 287 320 80
 — Եպիսկ. 4 106 401
 — Կանկեցի 409
 — Չէլչուկ 10
 — Վանյի 161 246—48 57
 — վարդ. 109
 — տէրունի աղայ 262
 Յարութիւնեան Գէորգ գէորգեացի 378
 — Կարապետ 307
 Յիպրայիլ 15
 Յիսիմիա 15
 Յիսուսակերտ 79
 Յովակիմ 25
 — արք. Եպիսկ. 107
 — ժամօրհնող 433
 — վարդ 241
 Յովանն արք 382 429
 Յովաննէս 25 57 65 101 8 44 58 59 80
 91 95 218 72 302 11 420 37
 — արքեպիսկ. 31 83 196 267 337 428
 — Եպիսկ. Գլղլ Կոյեցեալ 148
 — Աւրանցի Կոյեցեալ 148
 — Ներսեսեան 160
 — ժամտեսի 8 77 123 211 325
 — Աւետիքեան 188 247
 — արդի Յակօբի 315
 — Յօղիտայի 4
 — պատրիարկ 2 6 8 12 21 39 40 3 94
 126 285 363 70 406 79
 — վարդ. 28 38 106 7 10 88 271 305
 — Կարպեցի 401 10
 — Ներսեսեան 373
 — Կոնդեցի 425
 — տիրացու 472 74
 — փեսայ Մաթթաննց 222
 Յովաննիսեան 215
 Յովսէփ 37 161 226 44 47 49 87
 — Ալեքսանեան 62
 — Երիցփոխ 185
 — Կաթողիկոս 89 93 232 468 470
 — Յարութիւնեան 406

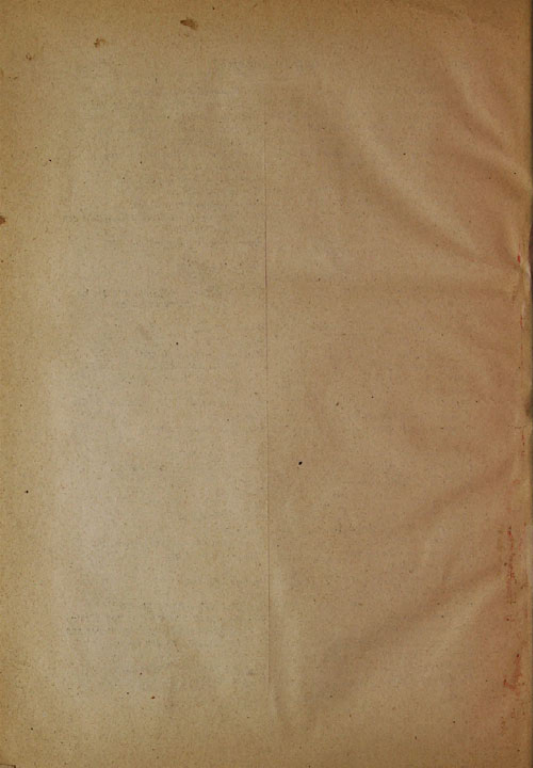
— պատրիարկ 142 52
 — արքազան 401
 Յօնան Առաքեալ 22
 — Երեց 262 65
 — ժամտեսի 222 41
 — պատրիարկ 9
 — 263
 Յօնաննէս վարդ. 133 240
 — սառաֆ 369
 Յօնանյան Կերպեանց 407
 Յօղիտա զուարթագուհայ 3 4
 Լաբար 150 275
 Լազար 18
 Լազար 116 76
 Լաթիլեան 123 346 52 421 30 48 52
 — Լաթիլեանցիք 351
 — Նոր 338
 Լուսապետ տիրացու 409
 Լաւիա 155
 Լազարեան ժամտեսի Կարապետ 53
 Լեւոն 47 60 76 84 104 58 437
 — ժամտեսի 25 28
 — Շնորհալի 34
 — պատրիարկ 142 52
 — Քանաքեոցի 458
 — Եղրայր Միլեանի 119
 — Երեցփոխ 185
 — ժամտեսի 75 6 86
 — արդի Միլեանի 119
 — Քանաքեոցի 295
 Նիշ 15
 Նուրուզ 25
 Շահ պարսից 47 8
 Շահամիրեան Լազար-Յակօբյան 403
 Շահնեան Պօղոս 39 40 77 193
 Շամախի 239
 Շաքիֆ փաշա 46 7 84 288 414
 Շէխիբէկ 303 4 29 30
 Շէրիֆ փաշա 28 76 113 58 206 7 8 14 49
 50 51 69
 Շէֆիր փաշա 60
 Շնոր քերդ 457
 Շնոր անպատ 359
 Շողակաթ սուրբ 435
 Շումա 15
 Շուշի 3 40 77 192 351

Շուշեցիք 3
 Ռական երեց 315
 Որմ 134 270 71 304 5 30 90
 Ուզումի 183 203 33
 Ուզումի 15 88 114 60 373 463
 Ուսուչի 15 30 53 185
 Չամչեան 327
 Չարբազ բերդ. 452 54
 Չարնաուր 356
 Չելեպղի Միքայիլ 61
 Չին 404
 Չօթուլ օղլի 418
 Չաղաւան վարդ. 240
 Չաղան մանեան 132
 Չարսիկ 91 2 102 29 39 41 53 200 20 80
 345 428 31 32 35 36 39 41 44 48 49
 Չարսկաստան 159 268 474
 Չեռքուրդ 92—95 118 37 40 52
 Չեռքու 102 5 302 413
 — Եւդոկացի 307 9
 — Թօթաթցի 378 80
 — մեծ թաղաւոր Ռուսաց 143 52
 Չլաւան արքեպիսկ. 94
 Չլաւա 241
 Չոքոկնեց Յովաննէս 288
 — Չոքոս 288
 Չոնաս 340
 Չուսկով թարգման կնքի 95
 Չոքոս 195 311
 — Աւագեայ 17 8 124 95 97 226 96 310
 48 49 58 70 93 429
 — զաննապետ 232
 — մանեան Աւագեան 188
 — Շահան Աղուկեցի Տիւղանի 2 3 4
 — վարդ. 313
 Ջաֆարզադէ խան 422
 Ջրվէլ զիւղ 456
 Ջուղայ 4 106 401 10
 — Նոր 123
 Ռազդատ 15
 Ռաշտ 242 99 311 81
 Ռաֆայի Խօջայ 413
 Ռեթուս վարդ. 67 160 234 36 73 418
 Ռումացով Գարրիէլ Պետրովի 93
 Ռուման 28 433—35 71
 Ռուսաց կայսր 23 90 2 5 152
 — Տէրութիւն 63 220 375 467

Սալէկ թաթար 75 476 78 80
 Սալմաստ 132 35 240 70 71 304 5 20 90
 Սախա 15
 Սաղամաս 315
 Սաղիմ 239
 Սահակ 246
 — Դիագինա 284 87
 — վարդ. 423
 — արեղայ 452
 — վարդ. Իւլիքիլիսոյ 424
 Սատրե փաշա 103 94 248
 Սարաֆ Մանկասար, Մաշկերացի Գաղարի
 քանդակ 336
 Սարգիս 70 387 410
 — մանեան 328
 — Նուրսի 58
 — վարդ. 463
 Սաւալան 74
 Սեբերէ 387 413 73
 Սեբեր ռուկերիլ 65
 Սեան 285 386 88
 Սընգա 15
 Սիւլէյման Մուստաֆա բէկ 207
 Սիլիսարէ 15
 Սիմէոն 294
 — ամիրայ 421
 — Երուսի 36
 — արքեպիսկ. 438
 — Կղիսկ. 437 41 56 65
 — ռդի տիկին Մամալանի 26
 — պատր. 142 52
 — վարդ. 425 38
 Սինանեան Պաղտատար 56.
 Սինդ Ռուսաց 137 40
 Սիսեան 356
 Սիւնեցիք 214
 Սիւնիք 250
 Սնաթափոս 423
 Սնաթափոցիք 423
 Սոգոմ 365
 Սոգոման ռդի Միքեանի 119
 — իմաստուն 26 273 313
 Սուլթանդուլա 15
 Սուրաթ 400
 Սուրբ կարապետ 148 74 76
 Սուրբ Ստեփանոս եկեղեցի 39
 Սղան 160
 Սաթէ առաքեայ 356 60
 Ստեփան Դրոյմանար 78

- Մէլիք 473
Սահփաննու 417
— արքեպիսկ. 8 11 21 35 41 45 53 62
5 70 4 7 84 98 438 39 72 76
— եպիսկ. 456 65
— եղբայր Վարդան տիբացուի 64
— ժահտահի 181
— արդի Յակոբի 315
— վարդ. 17 45 59 70 217 19 51 67 68
414 38 52 56—8 66 79 80
Սրապիան սարկուսայ 452
Սօֆի 15
Վաղարշապատ 22 5 118 40 54 355
Վախթանգ 218 82
Վան 102 5 8 32 62 88 94 98 211 31 37
47 329 36 67 73 403
Վանցիք 287 88 413
Վանա 15
Վարդան եպիսկոպոս 452
— պարոն 331
— տիբացու 63
Վասիլ Սահփանիլ 179
Վիկտոր Գալսովիլ 362
Վիտին 15
Վէթ 457
Վրացիք 354 430 52 60
Վրդանէս վարդ. 409
Տաթև վանք 355 56 59
Տաթևացիք 214 419
Տաէիկնէր 158 289
Տարսան 17
Տայագիկ 15
Տաշ 288
Տէր-Աբրահամ արքեպիսկ. 167
Տէր-Առաքել 184 203
Տէր-Բաղասար Զապի 395
Տէր-Դաւադար 398
Տէր-Դաթեան Դէորդ 100 17 18 373 77 403 7
Տէր-Դաթեան Տէր-Դէորդ 210
Տէր-Դանիէլեան Դէորդ 400
Տէր-Խաչատուր 410
Տէր-Կարապետ 313
— Դաւթիկի 333 36
Տէր-Մելիքեան 36
Տէր-Միսրոբ 252
Տէր-Մինաս 3 38
Տէր-Մինաս Մարգարեան 39
Տէր-Մինասեան Միքայէլ 373 77 403 7
Տէր-Յակոբ առաջ քահ. 211
Տէր-Յովաննիսեան Սահփաննու 403
Տէր-Ռաֆայէլ 182
Տէր-Ռաֆայէլեան Սահփաննու 409
Տէր-Սիմեոն 320 21 23
Տէր-Վանանեան Դէորդ 125 148
Տէր-Վարդան 325 39
Տիգրանակերտ 234 373 418
Տիմոթէոս աշակերտ Գեորգ Առաքելի 429
Տրապիզոն 218 340
Տրդատ Թագաւոր Խոսրովի սան 443
Բաղիկ փայլայ 385
Տիգրանով Գաւիլ Դիմիտրիլ 177 352 64
— Դիմիտր 426 27 37 55 65
Փարսազան 332
Փերզու 421
Փիլիպպոս ամիրայ 59 206
— Կաթուղիէս 440
— վարդ. 82 160 324 48 73
— Դաւադար 420 22
Փոռաւատի 15
Փօթիլան 15
Փոլսեան Գեորգ 307 78
Քարապի գետ 454 56
Քեալալա խան 286 390 448 54
Քեսառլի 294
Քեսառլի 15
Քիլի 15
Քիւտով Մինաս 44
Քրդասան 376
Քուլուգեով Վիկտոր Գալսովիլ 94 362
Քիւրդասան 6 11 292
Օլական 285 453
Օրման 15
Օսմանեան տէրութեան 133 413
Օսմանցիք 8 28 9 35 9 61 91 102 4 13 20
21 22 29 139 41 49 53 58 93 244 326
32 33 45 84 75 433 69 71
Ֆիլիպպէ 15
Ճաշան 15

«ԼՈՒՍԱՅ»-ի խմբագրատանը լամատում են՝

ԴԻԻՏ Ա. ԲԱՆ. ԱԳԱՆԵՍՆՈՒ

աշխատությունները

1 Աղայանուհի և. աղ. 1803.	— 10
2 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 12
3 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 23
4 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 25
5 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
6 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
7 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
8 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
9 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
10 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
11 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
12 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
13 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
14 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
15 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
16 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
17 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
18 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
19 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
20 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30

Թարգմանություններ

21 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
22 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
23 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
24 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
25 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
26 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
27 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
28 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
29 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
30 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
31 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
32 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
33 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
34 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
35 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
36 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
37 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
38 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
39 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40
40 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 40

Տրատարակություններ

41 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 1 00
42 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 12
43 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 23
44 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 25
45 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
46 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
47 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30
48 Կրտսի գտագիրք ա. ա. 1803 (պատում)	— 30

[illegible]

